

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KAPİTALİZMİN SONUÇLARI



ÜRETİMDEN HOŞNUTSUZLUK

VE DİRENİŞ

NOAM CHOMSKY

MARV WATERSTONE

ÇEVİRİ

MUSTAFA KEMAL COŞKUN



Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

KAPİTALİZMİN SONUÇLARI

KAPITALİZMİN SONUÇLARI

NOAM CHOMSKY
MARV WATERSTONE

©Scala Yayıncılık
Sertifika no: 44921

Tüm hakları saklıdır.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. Baskı: Mart 2023
ISBN 978-625-8177-75-6

Dizi Editörü
Hakan Feyyat

Editör
Osman Şenkul

Çeviri
Mustafa Kemal Coşkun

Kapak ve Sayfa Tasarımı
Aydın Tibet

Ofset Hazırlık
Scala Yayıncılık

Baskı
Egem Basım Yayın Sanayi ve Tic Ltd.
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Odin İş Merkezi
B Blok Kat: 2 No: 436 Topkapı / İstanbul
Sertifika no: 43624



Scala Yayıncılık
İstiklal Cad. Han Geçidi Sok. 116-3B
Galatasaray Beyoğlu - 34430 İstanbul
Tel: (0212) 251 51 26
Faks: (0212) 245 28 43
e-mail: scala@scalakitapci.com

İnternet satış
scalakitapci.com Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

KAPİTALİZMİN SONUÇLARI

Üretimden Hoşnutsuzluk ve Direniş

NOAM CHOMSKY
MARV WATERSTONE

ÇEVİREN
MUSTAFA KEMAL COŞKUN



NOAM CHOMSKY

Londra King's Collage Çağdaş Marksizm Araştırma Grubu'ndan Christian Garland'ın, Uluslararası Devrim ve Protesto Ansiklopedisi'nde (International Encyclopedia of Revolution and Protest) kayıt altına aldığı gibi, ABD'li bir siyaset teorisyeni ve aktivisti olan Noam Chomsky, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) Dilbilim bölümü profesörüdür. Chomsky'yi, "Dilbilim alanındaki çalışmalarının yanı sıra, uluslararası alanda, günümüzde yaşayan en eleştirel entelektüellerden biri" diye tanımlayan Garland'a göre, "Chomsky, hem Amerikan dış politikasının hem de onun jeopolitik hegemonya emellerinin ve büyük çoğunluğun ihtiyaç ve çıkarlarına karşı yukarıdan verilen sınıf savaşı olarak tanımladığı küresel kapitalizmin neoliberal dönüşümünün özür dilemeyen eleştirmeni olma devam ediyor."

Aynı zamanda, kapitalizmin ve onu destekleyen siyasi güçler lehine "rıza üreten" ana akım kurumsal kitle iletişim araçlarının ideolojik rolünün keskin bir eleştirmeni olan Chomsky, son elli yılda, ABD'nin demokratik olmayan rejimlere verdiği sürekli desteğin ve popüler ya da demokratik hareketlere düşmanlığını, ABD dış politikasını ve dünya çapındaki birçok askerî müdahalesini sert bir şekilde eleştirdi.

Eleştirilerinde, Washington'u doğrudan ya da dolaylı olarak Latin Amerika, Orta Doğu ve Asya'daki askerî diktatörlükleri desteklemekle de suçlanan Chomsky'ye göre, "En güçlü devlet olarak ABD, güç kullanarak ve dilediği gibi ekonomik savaş yürüterek kendi yasalarını yapar" ve "serbest ticaret" kavramlarına uymayan ülkelere yönelik yaptırımlar da uyguluyor.

Kitle iletişim araçlarının rolü konusunda Chomsky, gazeteleri, televizyonu ve radyoyu kontrol eden yerleşik şirket çıkarlarının, bu yayınların sunduklarının içeriği kadar, Rıza Üretimi olarak adlandırdığı "propoganda modelinin" gücün hizmetinde olduğunu savunuyor. Chomsky, kendi politik yapısını da farklı zaman ve platformlarda, "anarşist, anarkosendikalist ve özgürlükçü sosyalist" olarak tanımladı.

Chomsky'nin bilinen araştırma ilgi ve uzmanlık alanları arasında felsefe, sosyal teori, eleştirel teori, özellikle de Karl Marx ve Frankfurt Okulu öncüleri Adorno, Horkheimer, Benjamin, Marcuse bulunuyor. Küreselleşen sınıflı toplumda toplumsal yeniden üretim, faillik ve toplumsal öznenin değişen terimlerine odaklandığı için politik ekonomi ve uluslararası politik ekonomi eleştirisi üzerinde de önemli çalışmalar yapan Chomsky, politik ekonominin ve uluslararası politik ekonominin eleştirisi, özellikle bu, küreselleşmiş sınıflı toplumda toplumsal yeniden üretim, faillik ve toplumsal öznenin değişen terimlerine odaklandı. "Esnek Konular: Çağdaş Eleştirel Bir Esneklik/Precarity" teorisi üzerinde çalışan Chomsky, "esneklik" kavramına ve bu ideolojik kavramın toplumsal gerçekliğine ilişkin bir Eleştirel Teori'yi geliştirdi.

Chomsky, özellikle konuşma özgürlüğü ile ilgili makale ve kitaplarında kullandığı, "Yıllardır, hatta yüzyıllardır, özellikle de söz konusu olan, korkunç fikirler ise, düşüncenin özgürce ifade hakkının hiç sayılmadan sürekli olarak bir formülün, özgür ifade hakkını,

bunu hiç aramayanlar adına savunmak oldukça kolaydır” cümlesinin, kitabı için önsöz olarak kullanacak herkese serbest kullanım iznini verdi.

Chomsky'nin, bazıları Türkçeye de çevrilen seçilmiş yapıtları şöyle:

Syntactic Structures (1957), Current Issues in Linguistic Theory (1964), Aspects of the Theory of Syntax (1965), Cartesian Linguistics (1965), Language and Mind (1968), The Sound Pattern of English with Morris Halle (1968), Reflections on Language (1975), Lectures on Government and Binding (1981), The Minimalist Program (1995), American Power and the New Mandarins (1969), Counter-Revolutionary Violence: Bloodbaths in Fact & Propaganda with Edward S. Herman (1973), The Political Economy of Human Rights (1979), Towards a New Cold War (1982), The Fateful Triangle (1983), Pirates and Emperors (1986), Manufacturing Consent (1988), Necessary Illusions (1989), Deterring Democracy (1991), Letters from Lexington (1993), The Prosperous Few and the Restless Many (1993), World Orders Old and New (1994), Objectivity and Liberal Scholarship (1997), Profit over People (1999), 9-11 (2001), Understanding Power (2002), Middle East Illusions (2003), Hegemony or Survival (2003), Getting Haiti Right This Time (2004), Imperial Ambitions (2005), Failed States: The Abuse of Power and the Assault on Democracy (2006), Interventions (2007), American Music: Off The Record (2008), Gaza in Crisis (2010), Making the Future (2012), Occupy (2012), Requiem for the American Dream (2017).

Chomsky'nin bugüne kadar Türkçe yayınlanmış kitapları şöyle:

Korsanlar ve İmparatorlar Gerçek Dünya'da Uluslararası Terörizm, Kader Üçgeni, Modern Çağda Entelektüellerin Rolü, Medya Denetimi İmmidiast Bildirgesi, Düşük Yoğunluklu Demokrasi Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Politik Güçler (Samir Amin, Andre Gunder Frank ile birlikte), Demokratik İdeallerin Çöküşü, Medya Gerçeği, Terörizm Efsanesi (Edward S. Herman, Gerry O'Sullivan, Alexander George ile birlikte), Yeni Dünya Düzeninde Yalanlar ve Gerçekler, Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi, Halkın Sırtından Kazanç, Sam Amca Ne İstiyor İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Amerikan Politikaları, Demokrasi Gerçek ve Hayal, Amerikan Müdahaleciliği, 11 Eylül, 11 Eylül ve Sonrası Dünya Nereye Gidiyor?, Batı'nın Yeni Standartları Kosova, Doğu Timor ve Dünya'ya Hükmeden Yeni Kuşak, Terörizm Kültürü, İktidarı Anlamak, Hayaller ve Umutlar, Yaşam ve Ölüm Arasında Gazze, Demokrasi ve Eğitim, Sömürgecilikten Küreselleşmeye, Yeni Dünya Düzeninde Yalanlar ve Gerçekler, Bilgi Sorunları ve Dil-Managua Dersleri, Dil ve Zihin, Dil ve Sorumluluk, Doğa ve Dil Üzerine, Kalplerimizdeki Yeni Dünya, Fikirler Neden Önemlidir, Medyayı Dizginlemek.

MARV WATERSTONE

Arizona Üniversitesi Coğrafya, Kalkınma ve Çevre Fakültesi Onursal (Emeritus) Profesörü Marv Waterstone, Arizona Üniversitesi Akademik Kadro kapsamındaki tanıtımında kendisini, “Marksist bir coğrafyacıyım; araştırmalarım ve derslerim Gramsciyan hegemonya ve sağduyu kavramlarına ve bunların sosyal adalet ve ilerici sosyal değişimle bağlantılarına odaklanıyor” diye tanımlıyor.

Aynı zamanda Arizona Üniversitesi Karşılaştırmalı Kültürel ve Edebi Çalışmalar Disiplinlerarası Lisansüstü Programı’nın eski yöneticisi olan Waterstone, her bahar Profesör Noam Chomsky ile birlikte, Arizona Üniversitesi öğrencileri ve topluluk üyelerine “Siyaset Nedir?” başlıklı geniş bir karma ders veriyor.

Marv Waterstone’un Chomsky ile birlikte yazdığı bu kitabın dışında, “*Wageless Life: A Manifesto for a Future Beyond Capitalism (Maaşsız Yaşam: Kapitalizmin Ötesinde Bir Gelecek İçin Manifesto)*” ve “*Water in the Global Environment (Küresel Çevrede Su)*” adlı kitapları da bulunuyor.

MUSTAFA KEMAL COŞKUN

1970 İzmir doğumludur. Ankara Üniversitesi DTCTF Sosyoloji Bölümünde 2002 yılından 2017 yılına kadar öğretim üyesi olarak çalıştı. Barış Bildirisi imzacısı olduğu için 2017 yılında üniversiteden ihraç edildi. Halen bağımsız araştırmacı olarak çalışan Mustafa Kemal Coşkun, İngilizce ve Fransızca dillerinden çeviriler yapıyor. Siyaset sosyolojisi, toplumsal hareketler, sınıf çalışmaları temel ilgi alanlarıdır. “*Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler*” ve “*Sınıf, Kültür ve Bilinç*” başlıklı iki telif kitabı bulunuyor. Mustafa Kemal Coşkun’un, İngilizce’den çevirdiği, Noam Chomsky ve James Kelman’ın, “*Fikirler Neden Önemlidir? Düşünce ve İfade Arasında Bir Ömür Yatar*” adlı kitabı 2022 yılında Scala Yayıncılık’tan yayınlandı.

İÇİNDEKİLER

11	ÖNSÖZ
19	Bölüm 1 SAĞDUYU, KANIKSANMIŞLIK VE İKTİDAR
75	Bölüm 2 GÜNCEL SAĞDUYU: KAPİTALİST GERÇEKÇİLİK
125	Bölüm 3 KAPİTALİZM VE MİLİTARİZM
195	Bölüm 4 KAPİTALİZM ÇEVREYE KARŞI
253	Bölüm 5 NEOLİBERALİZM, KÜRESELLEŞME VE FİNANSALLAŞMA
315	Bölüm 6 DİRENİŞ VE TEPKİ
365	Bölüm 7 TOPLUMSAL DEĞİŞME
405	Sonuç Bölümü KAPİTALİZM VE COVID-19
417	KAYNAKLAR

ÖNSÖZ

Hem sıcak hem de soğuk, alıp yürümüş, görünüşte bitmeyen savaşlar. Yaygın ve geniş kapsamlı çevresel felaket. Eşsiz küresel zenginlik ve gelir eşitsizliği seviyeleri. Ve, sistemin çöküşünün bu ve diğer belirtilerine yanıt olarak, giderek daha fazla baskıcı ve otoriter rejimler, bölücü söylemler üzerinde nefret duyarcasına oynuyorlar. Şu anda gezegendeki milyarlarca insanın günlük yaşamını karakterize eden koşullar. Bu kitap, son üç yılda Arizona Üniversitesi'nde birlikte ders verdiğimiz ve bu varoluşsal koşullar dizisini onların altında yatan, sistemik nedenlere bağlamaya çalışan bir derse dayanmaktadır. Ders ayrıca bu bağlantıları koalisyon siyasetine ve etkili eylemlere işaret edecek şekilde kurmaya çalışmıştır.

Dersin ve şimdi bu kitabın temel amacı, toplumu sosyal, politik, ekonomik ve kültürel olarak örgütlemenin hâkim biçimi üzerine düşünmek ve ardından toplumu bu şekilde organize etme biçimi ile bu şekilde üretilen nihai sonuçlar arasında teorik, tarihsel ve pratik bağlantılar kurmaktır. İkinci olarak, görünüşte bağlantısız olan bu konuların sistemik yapısal temellerini göstererek, ekonomik, sosyal, politik ve çevresel adalet için çalışan çok sayıda ve çeşitli gruplar arasında siyasi uyum ve koalisyon için bir dizi gerekçe sağlamayı umuyoruz. Özellikle yaygın olarak paylaşılan dünya görüşlerini şekillendiren ana mekanizmalar tarafından sunulduğu gibi, bu olgular neredeyse her zaman, görünüşte sanki birbirleriyle tamamen ilgisizlermiş gibi görünürler. Bu hâkim nitelendirme, uygulayıcılar ve aktivistler için bile geçerlidir ve tam da bu nedenle etkili, tutarlı

ve ilerici tepkiler için gerekli olan politik uyum ve koalisyon biçimlerini çok nadiren ortaya çıkaracaktır.

Açıkçası, dersi ilk verdiğimiz 2017'den bu yana ABD ve uluslararası siyaset sahnesinde çok şey değişti; ancak, son üç yılda hedefimiz, bizi ilgilendiren konulardaki sürekliliği vurgulamaya çalışmak oldu. Yani, değişen koşullar üzerinde düşünmekle ilgilenirken, esas olarak bu tür bir değişimi geniş bir tarihsel, politik, ekonomik ve sosyal olgular içinde bağlamsallaştırmaya odaklanıyoruz. Bu değişiklikleri açıklanabilir kılmak için ve sık sık yapıldığı gibi, onları birbirleriyle ilgisiz ve farklı olaylar olarak bırakmak yerine, onların içsel bağlantılarını vurgulamak istiyoruz. Bu konuların son birkaç yılda aldığı bazı yeni biçimleri ve vurguları aydınlatmaya çalışıyoruz; ancak, yine de bunların bağlantılarını ve uzun süredir devam eden sistemik ve kurumsal çerçevelerdeki temellerini gösterecek şekilde.

Hem derste hem de bu kitapta çok temel bir soru sorarak başlıyoruz: Dünya hakkında bildiğimizi düşündüğümüz şeyi nasıl biliyoruz? Bu ilk soruşturmada insanların dünyanın nasıl çalıştığını anlama yollarını inceleyen bir dizi soruyu ele alıyoruz. Sağduyunun üretimi, pekiştirilmesi ve değiştirilmesi olarak anlaşıldığında faydalı olan bu süreçler dizisi, sürekli, devam eden bir projedir. Statükodan fayda sağlayanlar her şeyin olması gerektiği gibi olduğunu anlamamızı sağlamak için sürekli çalışırlar. Ve bu suretle dünyayı anlama yollarımız, dünya ile etkileşim kurma yollarımızla çok bağlantılıdır. Ayrıca sağduyu ve iktidar arasındaki karmaşık bağlantıları aydınlatmaya da niyetliyiz. Tam da burada Gramsci'nin hegemonya kavrayışını, aydın tanımını ve rolünü, ekonominin (geniş anlamda anlaşıldığında) ve toplumun diğer boyutlarının farklı sınıflar ve insan kategorileri için günlük yaşamın çeşitli deneyimlerini üretmek için etkileşime girme yollarını ele alıyoruz.

İkinci bölümde dünyanın çoğunda (hepsi olmasa da) hâkim olan mevcut sağduyu hakkında ne düşündüğümüzün bir incelemesini yapıyoruz. İddia ettiğimiz gibi, sağduyu dünyayı nasıl

düşündüğümüzü ve anladığımızı anlamak için çok yararlı bir kavramsa, şu anda mevcut sağduyu nedir? Biz, başka analistlerle birlikte, hâkim olan sağduyuya *kapitalist gerçekçilik* diyoruz. Biz bu terimi sadece egemen politik ekonomik çerçevenin betimleyicisi olarak değil, aynı zamanda savunucuların, toplumu geç dönem endüstriyel devlet kapitalizmi çizgisinde organize etmenin gerçekten anlamlı bir alternatifi olmadığı yönündeki iddiasını vurgulamak için yorumluyoruz. Açıktır ki, toplumun çoğu, ABD toplumu kesin olarak, ancak diğer birçok toplum da bu doğrultuda örgütlenmiştir. Bu, ortaya çıkan sorunları ve sonuçları anlamaya çalışacağımız temel çerçevedir. Yine son birkaç yıl içinde geç dönem kapitalizmin varyantları içinde ve arasında önemli değişiklikler olmuştur ve değerlendirmemiz bu değişiklikleri uygun süreklilikler ve bağlamlar içine yerleştirmektedir.

Üçüncü bölümde toplumları kapitalist gerçekçi bir politik ekonomi çizgisinde örgütlemekten (beklendiği gibi) kaynaklanan daha önemli etkilerin bazılarını inceliyoruz. Kapitalizm ile kapitalistlerin (ve devlet sistemlerindeki hayati ortaklarının) bu politik ekonomi biçimini bütün küreye yaymak için kullandıkları çeşitli tarihsel ve çağdaş mekanizmalar arasındaki çok yönlü ilişkilerle başlıyoruz. Bu süreçler en yaygın olarak sömürgecilik ya da emperyalizm (tarihsel olarak ya da neo-biçimlerinde) olarak bilinmekte ve buna çoğunlukla zorunlu olarak ilişkili militarizm süreçleri eşlik etmektedir. Bu bölümde hareketliliğine karşı zorlamalar tarafından kısıtlanmadığı zaman sermayenin artı değeri ve kârı maksimize edecek koşulları aramak için dünyanın dört bir yanında nasıl dolaştığı üzerinde çok dikkatli bir şekilde düşüneceğiz. Tarihsel olarak (ve aynı zamanda günümüzde) bunlar, genellikle daha ucuz emek veya kaynakları ve/veya daha kazançlı pazarları içermiştir. Daha yakın zamanlarda, çekici koşullar, kâr birikimini en üst düzeye çıkarmak için daha arzu edilen düzenleyici (örneğin, çevresel veya işgücü üzerinde) parasal veya mali ortamları da içeriyordu. Oldukça sık

olarak başkalarının ayrıcalıklarına ve egemenliklerine müdahaleyi gerektiren bu maceralar, uzun ve kanlı bir tarih ve muhtemelen felaketli bir gelecek üretti.

Dördüncü bölümde kapitalist bir politik ekonomi ile çevre arasındaki ilişkinin en önemli etkilerini incelemeye geçiyoruz; bu ilişkinin, şimdi ikinci bir varoluşsal krizler kümesi oluşturduğunu ileri süreceğiz. Soyut kapitalist modelin kesinlikle çeşitleri olsa da, ısrarlı ve tipik bir eğilim, gezegeni bir ambar (enerji kaynakları da dahil olmak üzere ihtiyaç duyulan kaynak girdilerinin ambarı) ve/veya bataklık (büyük ölçüde sürekli aranan bir yenilik ve buna eşlik eden eskinin modasının geçmesi nedeniyle her türlü atık ürün için bir bataklık) olarak değerlendirmektir. Tam da bu anlayışın bir sonucu olarak doğa, sürdürülebilir yaşamın hem doğal değeri hem de faydacı garantörü olarak acımasız fayda ve maliyet hesaplarına tabi tutulmalıdır. Bu tür değerlendirmelerde kârı maksimize etmeyen veya kayıpları minimize etmeyen her şey ideal olarak sıfır değerine indirgenecektir. Yatırımın maksimum getirisi için kısa, çok daha kısa zaman dilimlerine yoğunlaşan bu odaklanma ile beraber nihai sonuca katkıda bulunmayan tüm maliyetlerin dışsallaştırılması için, rekabete dayalı bir zorunluluk, artık bildiğimiz şekliyle gezegendeki yaşamı tehdit eden iklim felaketi de dahil olmak üzere, şimdiye kadar kapsamlı bir çevresel sıkıntıyı tekrar tekrar üretti.

Sonraki bölümde (bölüm 5), kapitalizmin daha sıradan, gündelik şiddetini mevcut neoliberal, küreselleşmiş ve finansallaşmış biçimiyle incelemeye başlıyoruz. Bazı yönlerden militarizm veya çevre felaketi kadar dramatik olmasa da bu gündelik sorunlar, dünya çapında milyarlarca insanın gündelik yaşamlarında üretilmekte olan etki biçimlerinin birer simgesidir. Özellikle, ABD ve Birleşik Krallık'ta büyük ölçüde 1970'lerin sonlarında başlayan ve 1980'lerin başlarında gelişen neoliberalizm (orijinal fikirler aslında çok daha eskiye dayanıyor olsa da) İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından, seçkinler dışındaki diğer sınıfların elde ettiği

birkaç kazanımı geri almak için devam eden bir seçkin projesi olmuştur. Temel ilkeler her türden devlet hizmetinin ortadan kaldırılmasını (veya tercihen özelleştirilmesini), emeğin örgütlenme yeteneğine topyekûn saldırıyı, ekonominin her kesiminin büyük ölçüde kuralsızlaştırılmasını ve sosyal, politik, kültürel ve ekonomik yaşamın tüm unsurları hakkında karar verecek piyasa temelli ilkelere mutlak inancı içerir. Sonuçlar, şaşırtıcı düzeyde zenginlik ve gelir eşitsizliği, en basit sosyal güvenlik ağı hükümlerinin bile ortadan kalkması veya önemli ölçüde parçalanması, neredeyse tüm sektörlerde “müştereklerin” kaybı ve “toplum” adı verilen bir şey tarafından sağlanabilecek herhangi bir şey için kamusal beklentilerin tamamen (en iyisi sıfıra) indirilmesi.

Bunlar, aşağıda ele alacağımız üç geniş sonuç kategorisidir: militarizm (ve savaş tehditleri ve “terörizm”), çevresel felaket ve görünüşte daha sıradan neoliberal etkiler paketi. Ancak bu olgular tepkiler üretir. Bu etkiler dünyaya yayıldığında, toplumsal hareketlerin etraflarında nasıl birleştiğini ve ilerici değişim taleplerinin nasıl ortaya konulduğunu düşünmemiz gerekiyor. Ancak, aynı zamanda (statükoyu koruyarak veya pekiştirerek avantajlı olan) seçkinlerin bu tepkilere nasıl tepki vereceğini de düşünmek istiyoruz. Bunlar, altıncı bölümde ele alacağımız konulardır. Geçtiğimiz birkaç yıl içinde (önceki yıllarda olduğu gibi), sosyal, politik ve ekonomik adalet için muazzam bir toplumsal hareketler topluluğu gördük: Kemer sıkma karşıtı hareketler, çevresel aktivizm, insan haklarının teşviki (“insan” tanımının ve haklar listesinin kendisi de dahil genişletilmesi), ceza adaleti reformu, yoksulluğun ortadan kaldırılması/azaltılması ve diğer hareketler. Cesaret kırıcı ve devam eden bir etken, seçkinlerin bu hareketleri birbirinden ayrı tutmadaki ve aslında çoğu zaman birbirine düşman yapmaktaki başarılı yetenekleri olmuştur. Buradaki temel hedeflerimizden biri, koalisyon ve birlik için gerekçeler üretmek ve itici gücü sağlamak için görünüşte farklı olan bu konular arasındaki temel bağlantıları göstermektir.

Yükselen direniş karşısında seçkinler, toplumun unsurlarını birbirine düşürmek için mevcut hoşnutsuzluğu sömürmeyi başardılar. Sorunun bu yanını da altıncı bölümde ele alıyoruz. Genellikle bu stratejiler dizisi, sözde popülizm (ya da milliyetçilik ya da vatanseverlik ya da nativizm, vb.) kisvesi altında sunulur; burada mevcut koşullar için suç, nüfusun en savunmasız kesimlerine (göçmenler, baskın olmayan topluluklar, yaşlılar, gençler, farklı yetenekleri olanlar, cinsel veya diğer normlardan “sapanlar”) yüklenir ve bu kesimler, toplumun “erdemli” ve hak eden unsurları uğruna daha sonra acımasızca günah keçisi ilan edilir. Bunun (en azından) iki yönlü etkisi vardır; bu, lâıyk olanı değersiz olandan koruyacak olan otoriter “popülistlerin” ellerine ek güç vermek ve dikkati ve suçu toplumda istenmeyen sonuçlara yol açan kararları gerçekten verenlerden başka yöne çekme gibi iki yönlü etkisi vardır.

Son bölümde ilerici bir değişime yönelik çalışmanın içerdiği bazı somut unsurların yanı sıra bu çabaları kısıtlayan bazı engelleri inceleyeceğiz. Akılda tutulmalıdır ki, derslerimizde öğrencilere bu konu ve sorunların çözümlerinin olduğunu aktarmaya çalıştık. Çözümler üzerinde çalışan ve bunları uygulayan insanlar var. Bu insanların çalışmaları yararlı bir değişimin başarılabilceğini, ama aynı zamanda engeller olduğunu, hatta neredeyse her zaman oldukça önemli engeller olduğunu gösteriyor. Bu engellerin çoğu kurumsaldır ve iktidar sistemlerinin içine yerleştirilmiştir. Herhangi bir iyileştirme çalışmasının önemli bir parçası olarak, bu engelleri anlamaya çalışmalı ve bunları aşmanın yollarını yapılandırmalıyız. Bununla birlikte, bu tür engellere rağmen çarelere yönelik yorucu girişimlerden kaçınılamaz.

Kitabın özeti budur. Dünyayı nasıl anladığımızı düşündüğümüzü inceleyerek başlıyoruz: En azından, bahsetmek istediğimiz amaçlar çerçevesinde dünyanın esas olarak nasıl organize edildiğini, bu organizasyonun en önemli sonuçlarından bazılarını ve sonra toplumsal hareketlerin bu tür etkiler etrafında nasıl örgütlendiğini düşünmek.

Her bölüm son üç yılda verdiğimiz derslerin (oldukça basitleştirilerek ve biraz değiştirilerek) düzenlenmiş versiyonlarından oluşuyor; ancak, esas olarak 2019 baharında verdiğimiz derslere dayanıyor. Birbiriyle bağlantılı olsa da farklı niyetleri yansıtan her bölümün iki bölümü, üslup açısından oldukça farklıdır. Her bölümün ilk kısmında (Waterstone'un derslerine dayanarak), belirli bir konunun teorik, kavramsal ve tarihsel bir bakış açısını detaylandırmaya çalışıyoruz. Bu nedenle daha resmi üslup, genellikle bu analitik ve kasıtlı olarak soyut vurguyu detaylandırarak açıklıyor. Her bölümün ikinci kısmında (Chomsky'nin derslerine dayanarak), daha soyut noktaları inandırıcı biçimde açıklamak için bir dizi oldukça somut tarihsel ve çağdaş örnekler sunuyoruz. Burada, materyalin temellendirilmiş ampirik doğası tarafından yönlendirilen ton ve stil, daha anlatısal ve sohbete dayalı bir akış alıyor. Derste bu iki bileşen aslında ayrı bölümlerden oluşsa da, bunları sunarken, onların en önemli bağlantılarını oldukça açık bir şekilde gösterebildik. Kapsamlı geri bildirimlere dayanarak, son üç yılda dersi alan binden fazla öğrenci için içerik ve stilin bu birleşiminin ve entegrasyonunun hem kışkırtıcı hem de üretken olduğu kanıtlandı. Her fırsatta bu fikirlerin dolaşımını sınıfın ötesine taşımayı umduğumuzdan dolayı, her bölümün birbirini tamamlayan iki parçası arasındaki bağlantıları gösterme yaklaşımını tekrarlayacağız.

Kitabın organizasyonu ve içeriği hakkında son bir noktayı belirtelim. Aşamalı değişimin gerekliliği ve olasılığı hakkındaki noktaları ispatlamak ve pekiştirmek ve derslerin birtakım sıkıntı ve kasvetini hafifletmeye yardımcı olmak için dersin en son versiyonunda, o hafta boyunca tartışılan konular üzerinde çalışan aktivistlerin ve uygulayıcıların dersi haftada iki kez ziyaretlerini çalışmaya dahil ettik. Bunlardan bazıları, dersi bizzat ziyaret eden yerel konuklardı; diğerleri ise, ülkenin dört bir yanından elektronik olarak katılan sanal ziyaretçilerdi. Her bölümde, her kısım için gerekli ve önerilen (kitabın sonunda yer alan) tüm okumaların yanı sıra birkaç önemli

ek referansı içerecek olan daha fazla kaynakla ilgili bir bölümün parçası olarak, ayrıca her bir ziyaretçimizin sunumunun çok kısa bir özetini ve organizasyonlarına bağlantılar sunacağız. Yine, öğrenci geri bildirimlerinden aldığımız izlenim, bu ziyaretlerin dersin katılımcılarına değişimin mümkün olduğuna dair umut verme ve bu faaliyet alanına bir miktar giriş sağlama amacımıza ulaştığı yönündedir.

Derslerimizdeki genç nesil ve bu kitabı okuyanlar, tüm insanlık tarihi boyunca hiç ortaya çıkmamış sorunlarla karşı karşıya. Türlerin yaşamı sürecektir mi? Örgütlü insan yaşamı ayakta kalacak mı? Bu sorulardan kaçınılamaz. Kenarda oturmanın bir yolu yok. Kişi bu seçeneği seçerse, aslında en kötüsü için bir seçim yapıyor demektir. Bu kitap, daha etkili eylemlerin nasıl görünebileceğini ve nasıl gerçekleştirilebileceğini ifade etme girişimimizdir.

BÖLÜM 1

SAĞDUYU, KANIKSANMIŞLIK VE İKTİDAR

Waterstone'un Dersi, 15 Ocak 2019

Dünya hakkında bildiğimizi sandığımız şeyleri nasıl bilebiliyoruz? Günlük yaşamlarımızda nasıl yön buluyoruz ve yeni durumları nasıl müzakere ediyoruz? Bu ilk bölümde insanların aşağıda bahsettiğimiz şeyler hakkında (bazen doğru, ancak çoğu zaman yanlış veya hatalı) sonuçlara vardıkları yorumlama süreçlerini üretme, güçlendirme ve bazen değiştirme ile ilgili mekanizmalar hakkındaki soruları ele alıyoruz: (1) dünyanın belirli koşullarda nasıl işlediği ve (2) dünyanın nasıl *işleyebileceği* veya işlemesi *gerektiği*. Bu tartışmaya biraz soyut ve genel bir düzeyde başlarken, bu tür meseleleri baştan sona bizi en çok ilgilendiren bağlamlar içinde düşünmekle ilgileniyoruz; yani, ağırlıklı olarak özel düşünce ve faaliyet alanlarından çok, kamusal sosyal, politik ve ekonomik bağlamlarda. Kısa bir başlangıç olarak, belirli bir zaman ve yerde birçok insanın *sağduyuya* inandıklarını ifade edeceğiz.

Sağduyu Kavramı

“Sağduyu kavramının merkezinde, onun doğrularının kavranması için hiçbir karmaşıklığa ve kabul edilmesi için hiçbir kanıta ihtiyaç duyulmaması yatar. Gerçekleri tüm toplumsal yapı tarafından kabul edilir ve normal zekaya sahip herkes tarafından hemen görülür.” Kate Crehan’dan (2016) aktarılan bu tanım bir dizi çok kaygan kavramı, onları her gördüğümüzde bizi çok rahatsız eden şeyleri, “tüm toplumsal beden”, “normal zekaya sahip herhangi biri” gibi şeyleri ve hiçbir şekilde yüz yüze gelmeden kanıt olmaksızın kabul ettiğimiz şeyleri veya fikirleri içerir. Bütün bunlar bizim için uyarı olmalıdır. Ancak bunlar, sağduyu kavramı hakkında anladığımızı düşündüğümüz şeylerin açık unsurlarıdır. Aslında bu, incelenmemiş, hafife alınan bu türden mekanizmalar aracılığıyla sağduyunun nasıl çalıştığının bir parçasıdır.

Birkaç farklı sağduyu anlayışı bulunmaktadır. İlki Aristoteles’inkidir ve ona göre sağduyu aslında diğer beş duyuyu organize eden ve dünyayı anlamamızı sağlayan altıncı bir duyudur. Başka bir deyişle ister işitme ister görme, koku, dokunma veya tat alma yoluyla olsun, her türlü duysal girdiyi deneyimliyoruz, ancak Aristoteles’e göre tüm bunları bütünleştirmemize ve beynimize anlamlı gelen şeyleri yapmamıza izin veren altıncı bir his var. Bu tür bir sağduyu kavramı bir tür mekanik bir kavramdır.

İkincisi, belirli bir zaman ve yerdeki insanların dünya ve onun nasıl işlediği hakkında bildiklerinden oluşur. Aslında burada ölçek önemlidir; yani ne kadar yakınsanız, başkalarına ne kadar yakınsanız sağduyunuz o kadar yaygın (en azından bu tür bir çerçevelenmede belirtildiği kadarıyla) ve uzakta olan başkalarından o kadar ayırt edilir olacaktır. Bu anlayış, “E tabi, bu sadece sağduyu. Elbette ki işler böyle yürüyor” gibi bir ifadeye denk düşer. Bu, başka bir tür sağduyu kavrayışıdır artık.

Üçüncüsü, bir tür sağduyuya normatif bir değer katan ve ona bir tür pozitif bükülme verendir. Bu sağduyu kavramı, onu akıllılıkla

eşdeğer kılar. Bu varyant bazen teoride başarılı olanlara karşı pratikte başarılı olanlar olarak tanımlanır. İçinden gelenin sana ne söylediğini biliyorsun. Toplumda bu şekilde çalışan birçok insanımız var. “Sağduyunuzu kullanın” gibi bir ifadenin kullanıldığı yer tam da burasıdır. Başka bir deyişle, “dünyanın nasıl işlediğini biliyorsun, doğru, o yüzden sağduyunu kullan.”

Şimdi tüm bunları biraz farklı şekilde karakterize eden bir formülasyona dönelim: İngiliz sosyolog ve sosyal teorisyen Anthony Giddens ve pratik bilinç kavramı (1984). Bu da sağduyu ile ilgilidir. Az önce betimlenen sağduyu çerçevelerinden ilk ikisi (Aristotelesçi kavrayış ve dünyanın nasıl çalıştığı hakkında herkesin bildiği anlam), Giddens’in, günlük yaşamlarımızda karşımıza çıkan durumlarda yön belirlemek için öğrenilmiş davranışların bir birikimi olarak tanımladığı pratik bilinç olarak düşündüğü şeyle ilgilidir. Bunu pratik bilinç olarak adlandırır ve onu söylemsel bilinç olarak tanımladığı şeyden ayırır (1984).

Söylemsel bilinci kullanırken size dünyada nasıl hareket edeceğinizi söyleyen bir içsel konuşmanız olmalıdır. Bazı şeyleri çok dikkatli düşünmelisiniz. Pratik bilinç bu şekilde çalışmaz. Aslında birçok durumda nasıl davranacağınızı, ne bekleyeceğinizi, belirli bir şekilde davranırsanız dünyada neler olacağını bilirsiniz, bu yüzden geçen yıl insanlara bağıra çağıra anlattım, çünkü böyle bir durum hakkında anladığımızı sandığımız şey bu değil. Bu nezakete uygun değil, beklenmedik bir şey.

Ancak pratik bilinç nadiren bu tür bir söylemsel iç konuşma düzeyine yükseltilir. Bu çok önemli. Yaptığımız her şeyi ve dünyada nasıl faaliyet gösterdiğimizi düşünmek zorunda olmadığımız gerçeği çok iyi bir şey. Aksi takdirde esasen felç olurduk. Dünyada her gün yaptığımız her örneği yeniden öğrenmek zorunda kalsaydık, aslında bir biçimde davranmaktan kısıtlanmış olurduk. Dolayısıyla, etkileşimlerimizde yaptığımız şeylerin çoğunun bu şekilde rutin hale getirilmesi iyi bir şey; yani, aslında bu, söylemsel bir bilinçten çok pratik bir bilinçtir.

Kurala bağılı bir şekilde faaliyet gösterdiğimiz farkında olduğumuz bazı koşullar vardır. Bu koşullardan biri, yeni durumlarda olduğumuz zamandır. Örneğin, seyahat ettiğimizde ve kuralları bilmediğimiz ortamlara geldiğimizde. O zaman birkaç şey olur. Bu deneyimi yaşıyorsanız durumun böyle olduğunu biliyorsunuzdur. Nasıl davranmanız gerektiği hakkında biraz düşünmeniz gereken bir şey vardır, doğru davranış nedir, sizi rahatsız eden şeylerle karşılaşmak yerine sizi güvenli bir bölgede ne tutar. Yani olanlardan biri şudur: bilmediğiniz ortamlarda işlerin nasıl yürüdüğünü düşünmeye başlarsınız. Genelde sizin faaliyet gösterdiğiniz yerde başkaları çalıştıklarından farklı çalışıyorlarsa, işlerin nasıl yürüdüğünü nasıl öğreneceğimi merak edebilirsiniz. Bu olabilen bir şey.

En azından sürecin bilincindeyseniz olabilen ikinci şey, çoğu davranışın aslında kurallara bağılı olduğunu anlamaya başlamamızdır. Çoğu durumda bu kuralları, hatta kuralların olduğu gerçeğini düşünmek zorunda olmasak bile, sonuçta kural tarafından yönetilir.

Bu, davranışların çoğunun kurallara bağılı olduğu gerçeğini düşünmek için çok önemli bir adımdır. Pratik bilincin çoğu günlük durum için işe yaradığını söylediğinde Giddens'in düşündüğü şey budur, ancak bir dizi kuralla yönetilen davranış içselleştirdiğimizin farkına varmaya başladığımız durumlar vardır (1984). Aslında vurgulamak istediğim bir tabir kullanırsak, bazı şeyleri doğal kabul ediyoruz.

Pratikten söylemsel bilince geçebileceğimiz ikinci bir durum, kuralları bildiğimizi düşündüğümüz durumlarda iş gördüğümüz zamandır, ancak beklenmedik bir şey olur. Ya öngörülemeyen bir şey meydana gelir ya da sonuçları sevmeyiz. Ama yine de bu tür bir durum, bizde hayatın kurallara bağılı olduğu ve işlerin nasıl yürüdüğünü anlamamız gerektiği fikrini üretir.

Giddens'in tüm bunlar hakkında sorduğu ve bizim geri dönüp düşüneceğimiz önemli bir soru, tüm bu kuralların nereden geldiği

sorusudur. Bu davranış kuralları nasıl devreye giriyor? Buna birazdan daha ayrıntılı olarak döneceğim, ancak şimdilik Giddens'in uydurduğu bu çok talihsiz kelimeyi tanıtmama izin verin. Bu kelime onun yapılaşma (1984) dediği bir süreçtir.

Bununla kastettiği, insanların pratikleri aracılığıyla kuralları yapıp pekiştirdikleri, ancak sonra bunların insan yapımı kurallar olduğu gerçeğini unutmalarıdır. Kurallar, toplumdan bağımsız olarak işliyormuş gibi görünen bir karaktere bürünmeye başlar. Statükoyu bir dereceye kadar bu kadar kalıcı kılan, kural koyucu olduğumuzu unuttuğumuz meseledir. Yine gündelik hayatın kurallarını doğru olarak kabullenmeye geldik. Bu işler böyle yürür; işler böyle yürümelidir. Bu sadece sağduyudur. Buna geri geleceğim ve bunun hakkında konuşacağım. Ayrıca, bu noktada şunu da belirtmek isterim ki, bu kuralların oluşturulmasında ve yapışp kalmasında herkes eşit konumda değildir ve geri dönüp bunun hakkında düşüneceğiz.

Sağduyumuz nereden geliyor? Bu kuralları nasıl öğreniriz? Kate Crehan'dan yine bir alıntı: "Bir bakıma, hepimizin kendi özel sağduyu stoku var. Bunun çoğu yakın çevremizdeki [bu yakınlık sorunudur] başkaları tarafından paylaşılabacak, diğerleri uzaklaştıkça farklılaşacak. Bu yüzden bu kuralları anlamak için kültürlendik" (2016).

Açıkça en erken etkiler, bu oldukça sıradan olacak, ebeveynlerimiz ve yakın ailemizdir. Bu öğrenmenin bir kısmının gerçekten ana rahminde gerçekleştiğine dair bir fikir var, ancak şu anda buna girmeyeceğiz. Birincil ailemizden, geniş ailemizden, arkadaşlarımızdan, geçmişimizin bir parçasıysa din eğitimi de dahil olmak üzere eğitim sistemimiz, medya, çok geniş bir tanımla kültür aygıtları, dikkatimizi çeken türden şeyler ve sonra kendimizin birikmiş deneyimimiz.

Burada sadece biraz dikkat çekmek istiyorum, ki az sonra yine biraz daha bahsedeceğim. Kendi birikmiş deneyimimiz zamanla

giderek katılaşır. Yani, dünyanın nasıl çalıştığını bildiğimizi düşünmeye başlıyoruz ve bu gelişen bakış açısına uygun olan şeyleri, dünyanın nasıl çalıştığını d ş nd ğ m zle çelişiyor gibi görünen şeylerden çok daha kolay kabul ediyoruz. Bu evrim, dünyanın nasıl çalıştığını daha fazla anlamamız gerektiği ölçüsünde devam eden bir tür süreçtir.

Burada ayrıca, çeşitli medyalar tarafından ikinci,       , d r     elden iletilmesi gereken bilgiler ile ilk elden bilinmesi ve anlaşılması mümkün olan şeyleri ayırt etmek de önemlidir; yani, giderek daha fazla geçerli olan aracılı bilgidен bahsediyorum. Demek istediğim, dünya hakkında bir şeyler biliyorsak ilk elden bilgilerden ziyade diğer bilgi kaynakları aracılığıyla elde ettiğimiz bilgiler aracılığıyla oluyor.

Ayrıca beynimize veya zihnimize filtrelenmemiş hiçbir şeyin girmediğini belirtmek de önemlidir. Aristoteles'in fikrine geri dönersek, sağduyunun ilk tanımı (yani, diğer duyuların dünya hakkında bize söylediklerini anlamlı kılmamıza izin veren ekstra anlam), bu ek duyunun kendisinin nasıl inşa edildiğine dair çok önemli soruyu es geçer.  nerdiğim şey, k lt rlenmemizin bir parçası, sağduyu duyusunu geliştirme şeklimizin bir parçası, bize neyin önemli olduğunu, neyin önemli olmadığını, uyaran olarak aldığımız şeyi nasıl yorumlamamız gerektiğini söyleyen bir dizi filtre geliştirmek içindir. Bunların bir kısmı doğru, bir kısmı yanlış olabilir.

Dolayısıyla, sağduyunun doğru olarak kabullenilmesi ve pekiştirilmesi konusu çok önemli bir olgudur. Bu, aslında az önce tarif ettiğimdir, dünyanın nasıl çalıştığını düşündüğümüz şeyle gerçekten uyuşmayan şeyleri filtrelemeye başlıyoruz ve gerçekten çelişkili olan şeyleri reddediyoruz. Bu durum özellikle de baloncuk ya da silo etkisi olarak adlandırdığımız durum için geçerli ve giderek daha da geçerli hale geliyor. Medya etkileşimlerimizin çoğunda, özellikle de zaten kabul etmiş gibi göründüğümüz şeylere y nlendirildiğimiz yer burasıdır.

Dolayısıyla, ne zaman “Bunu beğendiyseniz, buna da bayılacaksınız” şeklinde bir uyarı görseniz, bu taktiğin bu kanalize etme etkisini üreten algoritmalarla göre çalıştığını bilin. Bu, sosyal medyada ve hatta ana akım medyada her türlü şekilde gerçekleşiyor. İnsanlar CNN’ci, MSNBC’ci ya da Fox News’çidir. Yani kendimizi bir nevi silo haline getirme ya da kendimizi bu baloncukların içine koyma eğilimi var ve bu durum giderek artıyor.

Şimdi önemli bir soru: Sağduyu (tekil) hakkında mı düşünüyoruz yoksa sağduyular mı (çoğul)? Çoğu zaman bir rasyonel varlığın bariz gerçeği, bir diğerinin şüpheli veya tamamen yanlış evetlemesidir. Birden fazla sağduyu vardır ve görünüşte tartışılmaz olan gerçekler bile zamanla değişmenin bir yolunu bulur. Bu kendimiz için bile böyledir: bir zamanlar inanmış olabileceğimiz bir şeye, tabi eğer açık fikirliyse, daha sonraki bir tarihte oldukça farklı bir şeye inanabiliriz. Ancak oldukça açık bir şekilde, aynı anda işleyen farklı sağduyular vardır. Bunlar anlaşmazlık ve tartışma kaynaklarıdır.

“Herhangi bir uygarlıkta tüm insanların ortak noktası olan” tek bir sağduyu kavramı, “[Gramsci hapishane] defterlerinin ruhuna oldukça yabancısıdır. Marx için olduğu kadar Gramsci için de herhangi bir verili uygarlık eşitsizlikle o kadar bölünmüştür ki, anlamak için bu eşitsizlikle başlamamız gerekir. İlk unutulmuş en temel şeyler, yönetenler ve yönetilenler, liderler ve yönetilenlerin gerçekten var olduğu gerçeğidir. Sağduyu, tüm karmaşıklığıyla parçalanmış bir dünyanın ürünüdür” (Crehan 2016).

Evet, belirli bir zamanda ve yerde işleyen birden çok sağduyu vardır. Oyunda her zaman rekabet halinde olan sağduyular vardır ve bu bize birkaç şey söyler. Öncelikle bize sağduyunun istikrarsız olduğunu söyler. Zamanla değişecektir. Yerden yere, bir gruptan, örneğin bir sosyal sınıftan, bir ortamdan diğerine vb. değişir. Bu aynı zamanda bize sağduyunun hem şekillendirilebilir hem de manipülasyona açık olduğunu söyler. Bu istikrarlı bir şey değildir. Sağduyu değişebilir.

Sağduyunun ne olduğuna dair bu kavrayışları politik eyleme bağlamaya başlayalım. Nihayetinde, Kate Crehan'ın iddia ettiği gibi, "Gramsci'yi ilgilendiren şey, radikal dönüşümleri gerçekleştirebilecek siyasi hareketleri harekete geçiren bilgidir" (2016). Gramsci'nin ilgilendiği şey buydu. Onun temel sorularından biri, İtalyan halkının Mussolini'yi ve faşizmi nasıl kabul ettiğini anlamaya çalışmaktı. Bu yüzden bu tür bir soruyla başa çıkmakla çok ilgiliydi.

En önemli bilgi, tam olarak kendinin farkında olan kolektiflerde vücut bulduğunda, dünyada hareket etme potansiyeline sahip olduğu bilgisi gibi görünmektedir. Gramsci'ye göre iyi bir Marksist olarak bu tür birincil topluluklar sınıf ya da sınıflardı. O sınıf mücadelesiyle ilgiliydi.

Doğduğumuz andan itibaren sosyalleşmemizin bizi sardığı anlaşılabilirlik ağları, hepimizin başladığı bir ilk gerçekliktir. Hepimiz bir dereceye kadar popüler düşüncenin yaratıklarıyız ve yine de belirli tarihsel anlarda radikal bir toplumsal dönüşüm gerçekleşmektedir. Bu ne zaman ve neden oluyor? Gramsci'nin defterlerini gözden geçirdiğimizde şu soru ortaya çıkıyor: Bir başka sağduyu ifadesi olan popüler düşünce ile toplumsal dönüşüm arasındaki ilişki nedir? Eğer birbirleriyle bir bağlantıları varsa, bu şeyler nasıl birbirine bağlanır? Bu, Gramsci için merkezi bir soruydu ve Marx'ın gerçekten önemli ölçüde ele almadığı bir soruydu. Dolayısıyla Gramsci, birçok yönden Marksizmin kültürel teorisyeni olarak düşünülür.

Sağduyuya yönelik "bütün eleştirilerine rağmen" -ve Gramsci bunu oldukça eleştiriyordu; bunu bir tür karışıklık olarak görüyor ve birçok yönden çok basit olduğunu düşünüyordu- "Gramsci'nin tutumu tamamen olumsuz değildi. Hem ev hem de hapisane olan sağduyunun kaotik karmaşası içinde gömülü olarak, *buon senso* [iyi duyu] olarak adlandırdığı şeyi tanımlıyordu" (Crehan, 2016). Yani, sağduyu kavrayışımızda kendimizi rahat hissediyoruz, ancak bununla sınırlıyız. Bu durumda ev ve hapisanedir. Ve sağduyuda bir akıllılık özü vardır.

“Bu konuda felsefi olmak” ifadesi, sabır veya teslimiyet çağrısına ek olarak da görülebilir ve Gramsci için bu, insanların olup biten her şeyin temelde rasyonel olduğunu ve bununla yüzleşmek zorunda olduğunu tam olarak anlamaları ve yansıtmaları için bir davetti. Akıllılığın sağduyudan çıkarılmasının yolu budur, ancak bu bir süreçtir. Bu, Gramsci’nin entelektüeller tarafından çıkarılması, tutarlı hale getirilmesi gerektiğini söylediği bir süreçtir, Gramsci için entelektüellerin rolü budur.

Ama çok ekümenik bir entelektüel anlayışı vardır. Gramsci’ye göre fırsat verildiğinde herkes bir entelektüel olabilir, yani kendi maddi varoluşunun koşullarını düşünebilen ve bu varoluşun neden sahip olduğu özellikleri taşıdığını düşünebilen bir kişi olabilir. Yani Gramsci için herkes entelektüel olabilir.

Entelektüellerin rolü, sağduyunun karmakarışıklığından akıllılığı çıkarmaktır. Gramsci, entelektüellerin kabaca iki kategoriye ayrıldığını düşünür. Organik entelektüeller kendi sınıflarına ve daha ileri sınıf çıkarlarına bağlı kalanlardır. Şimdi bunu söylemek, bunun mutlaka bir tür politik ya da benzeri başka bir şey olduğu anlamına gelmez. Klasik iktisatçı Adam Smith’in kendi sınıfı, yani burjuva sınıfı için organik bir entelektüel olduğunu iddia edeceğim.

Gramsci’nin tanımladığı şekliyle geleneksel entelektüeller, statükonun savunucuları, açıklayıcıları veya destekçileri olan insanlardır. Geleneksel entelektüeller aynı zamanda Marx’ın polemik ve çekişme içinde olduğu kaba ekonomistler olarak adlandıracağı kişilerdir. Dolayısıyla entelektüellerin rolü, akıllılığın özünü sağduyudan çıkarmaktır.

Peki. Şimdi, bir dakikalığına soyuttan çıkalım ve sağduyu olarak düşündüğümüz bir şeyin somut bir örneğini düşünelim ve dersin diğer bölümlerinde belirli şekillerde geri döneceğiz. Yani sağduyu olarak, Amerikan rüyası. Bu cümleyi söylersem hemen aklınıza bir resim gelir mi? Nasıl görünüyor?

Amerikan rüyası, işte burada: Amerika'da (ve bu sadece Amerika ile sınırlı değil tabii ki), çok çalışırsanız, kurallarına göre oynarsanız başarılı olursunuz. Çok çalış, kuralına göre oyna, başaracaksın. Bu rüyanın bir parçası. Genel olarak başarıyı neyin oluşturduğuna ilişkin bir ölçü de içerir tabi. Neredeyse her zaman metalaştırılmış bir biçim alır başarı. Bu, kapitalist bir sistemin verebileceği ve vermesi gereken türden bir ödül olduğu için elbette.

Örneğin, tekrarlayan bir formülasyon kişinin kendi evinin olmasıdır. Şimdi, bu özel başarı ölçüsünün, yani kişinin banliyölerde vs. kendi evinin olmasının neden Amerikan rüyasını çağrıştırmak ve tasvir etmek için tercih edilen biçim olduğuna dair bir tartışmaya fazla girmek istemiyorum. Ama bunun kitlesel tüketiminin artmasıyla çok ilgisi vardır. İfadenin kendisi, yani Amerikan rüyası, 30'larda, temel olarak Büyük Buhran'ın kalbinde ortaya çıktı. Bu çerçevelemenin çoğu, İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde ekonominin büyük bir hızla gümbürdemesini sağlama ihtiyacına işaret ediyordu. Dolayısıyla, endüstrinin devam etmesinin yollarından biri, toplu tüketimi değil, bireysel tüketimi yaymaktı. Bu yüzden herkesin kendi evi olması gerekiyordu. Ve sonuç olarak, herkesin kendi Kelvinator'una,¹ kendi aletlerine sahip olması gerekiyordu. Bunları ortak olarak paylaşamazsınız. Bu yeterli bir pazar değildi. Böylece Amerikan rüyası özel, yani metalaştırılmış bir biçim almaktadır.

Amerikan rüyası, sağduyu olarak, altında yatan bazı kabul edilmiş varsayımlara da sahiptir. Birincisi, Amerika bir meritokrasidir. Yani, insanların hayattaki başarısının yeteneklerine, becerilerine ve çabalarına bağlı olduğu bir sistem. Bu, çok çalışırsanız, kurallarına göre oynarsanız başarılı olacağınız fikrinin altında yatan varsayımlardan biridir. Bireysel başarının bir ahlakı vardır. Bunu

¹ Amerika'da ev aletleri üreten bir şirket (ç.n.).

kendi başına elde edersin, kendi kendini yetiştirmiş adam, kendi kendini yetiştirmiş kadın.

Bu, bir dizi başka toplumlara da yansıyor. Bazılarınız demir leydi Margaret Thatcher'ı hatırlar. Çok, çok sayıda alıntılanan cümlelerinden biri, o sırada İngiliz toplumunu dağıtırken söylediği "Toplum diye bir şey yoktur" idi. Toplum diye bir şey yoktur. Sadece tek tek erkekler ve kadınlar vardır ve ondan sonrası ve aileleri, tamam, eğer bu şartlar altında onları bir arada tutabilirseniz.

Başka bir örtük varsayım, kuralların adil olduğu ve herkes tarafından bilindiği veya bilinebilir olduğu, yani eşit bir oyun alanında faaliyet gösterdiğimizdir. Bu varsayımlar ihlal edilirse, Amerikan rüyasının formülasyonu büyük ölçüde tehlikede demektir. Ama durumun böyle olduğunu varsayarsak, o zaman Amerikan rüyasının aslında uygulanabilir bir toplum anlayışı olduğuna ikna olabiliriz.

Ama şunu önereceğim... Yok, önermeyeceğim. Sadece şunu söyleyeceğim, toplumumuzun nasıl işlediğine dair sağduyu anlayışından uzaklaşmanın ters bir anlamı var. Bu ters anlam şudur: Amerika'da başarılı olamazsanız, ya yeterince çalışmıyorsunuzdur ya da kurallarına göre oynamıyorsunuzdur ya da her ikisi de. Yani başarılı olamazsanız ve bu, ortaya konduğu şekliyle Amerikan rüyası hakkında düşünmenin öbür yanıdır, aslında başarısızlığınız kendi hatanızdır. Bu, toplumun nasıl çalıştığına dair bireyselleştirilmiş bir kavramın başka sonucudur. Tüm fırsatlar orada. Başarısızsan, bu senin hatan. Tarihsel olarak, eşzamanlı olarak veya gelecekte yolunuza çıkan yapısal, sistematik veya adaletsiz hiçbir şey yoktur.

Bir dakikalığına bu varsayımları ve tersini düşünelim. İşiniz yoksa nasıl çok çalışabilirsiniz? Giderek artan bir olasılık olarak, emek ihracının ortaya çıktığını, otomasyonun işleri işçinin elinden aldığını, üretkenliğin arttığını ancak emek talebinin düştüğünü düşünün. Sorunlardan biri, "Eh, çok çalışmak istiyorum, sadece iş bulamıyorum" olabilir. Ya da işiniz o kadar az para getiriyorsa ve çok sıkı çalışmanıza ve bazen aynı anda birden fazla işte çalışmanıza

rağmen yine de geçiminizi sağlayamıyorsanız? Dolayısıyla ücret yapısı, sıkı çalışmaya rağmen başarıya izin vermiyor.

Bu tür şeylerle ilgilenen herkese, Barbara Ehrenreich'in, *Nickel ve Dimed*² ya da herhangi bir eserini veya birçok insanın gerçekten çok sıkı çalıştığı ve geçinemediği gerçeğinden bahsettiği daha yakın tarihli bazı eserlerini tavsiye ederim. Ya kurallar bir şekilde size karşı hileliyse ve haksızsa?

İrk sonrası bir toplumda olduğumuzu biliyorum, ancak hala birkaç engel olduğundan şüpheleniyorum. Artık feminist ütopyanın içindeyiz. Yani asıl fiyatından ucuza giden aslında değeri neyse ona gitmeli değil mi? Ya bazı insanlara karşı ayrımcılık yapan yazılı olmayan veya söylenmeyen kurallar varsa? Ya da eşit eğitim fırsatlarına veya aile bağlantılarına ya da diyelim bu oyun alanını aynı olmaktan çıkarıp başka bir şey yapan diğer faktörlere yönelik engeller varsa ve önerdiğim gibi, bunlar meritokrasinin ayırt edici özelliği ise?

Bütçe Öncelikliler Merkezi tarafından *Hazıra Konanlar*³ başlıklı ilginç bir çalışma yapıldı. Bu, Fortune 400'de yer alan kişilerin bir analizidir. Şirketleri listeleyen Fortune 500'den değil, dünyanın en zengin kişilerini listeleyen Fortune 400'den bahsediyorum. Bu çalışma, bu insanların hayata nasıl başladığına dair bir değerlendirmeye yapıyor. Hazıra konma, en az 50 milyon doları miras aldığınız anlamına geliyor. Mesela şu anki başkanımız en azından hayatının ilk altı yılında bu kategoriye giremez. Ancak daha sonra birinci aşamaya kadar iniyorlar ki bu da hala oldukça önemli. Birinci kaledeki bir kişi, Bill Gates gibi kendi kendini yetiştirmiş kişilerin poster çocuklarından biri olabilir. Harvard'a gitme fırsatı bulmuştu ve kendi itirafına göre kendini yetiştirmiş biri değildi

² Ufak ufak tırtıklamak (ç.n.).

³ Yazar burada ve ilerleyen birkaç paragrafta bazı beyzbol terimlerini kullanmaktadır. Beyzbolda vurucu, atıcının gönderdiği topa kuralara uygun bir biçimde vurduktan sonra birinci, ikinci, üçüncü kaleleri geçip sayı kalesine ulaşmak zorundadır. Burada *hazıra konanlar* ifadesi üçüncü kalede (*third base*) oynayan oyuncu teriminin yerine kullanılmıştır (ç.n.).

ve bilgisayar endüstrisinin üzerine inşa edildiği kamunun Ar-Ge kurumları tarafından ödenen tüm altyapı da dahil olmak üzere toplum tarafından gerçekten çok yardım görmüştü.

Ama her halükârda bu listeyi gözden geçiriyorlar ve Fortune 400'deki insanların sadece yüzde 35'inin bu birinci kalenin (kendisi önemli maddi avantajlara sahip bir alan) dışında herhangi bir yerde doğduğu ortaya çıkıyor. Bir sonraki vurucunun bekleme alanına⁴ ya da bunun gibi herhangi bir yere yaklaşmayı bırakın, çoğu insan bir beyzbol sahası olduğunu bile bilmiyor. Ancak, ne kadar sıkı çalışırsanız çalışın veya kurallara göre ne kadar oynarsanız oynayın, aslında başarınızın nedeni eğitim fırsatlarına veya aile bağlantılarına yönelik bu erken avantajlar veya engeller olabilir.

Yani Amerikan rüyası böyle bir şeydir işte. Ancak, Amerikan rüyasına ilişkin sağduyuyu kavramını bir an için geçerli kılacak olursak, politik, sosyal ve ekonomik statükonun doğal kabul edilen herhangi bir unsuruna sormamız gereken birkaç soru var. Birincisi, bu toplum düşüncesinden kim yararlanıyor? Yani, Amerikan rüyasına inanıyorsak, başarılı olmak için insanların çok çalışması, kendileri tarafından yazılmış olmayan fakat uymaları gereken belirli kurallara göre oynamaları gerekir. Buna inanırsak, topluma ilişkin bu tür bir yönelimden kim yararlanır ve kim kaybeder? Burada her zaman kazananların ve kaybedenlerin kim olduğunu düşünmeliyiz.

Aynı zamanda böyle bir anlayışın siyasi, sosyal ve ekonomik sonuçları hakkında bazı sorular ortaya çıkmaktadır. Örneğin, burada devletin rolü ne anlama geliyor? Her şey kendi başınıza becerebiliyorsanız, devletin insanlara yardım etmede herhangi bir rolü var mı? Peki ya sivil toplum? Sivil toplumun müdahalesini

⁴ Beyzbolda bir vurucunun kendisinden önceki vurucuyu beklediği alan. İlk vurucu topa uygun biçimde vuramaz ya da faul yaparsa onun yerine geçecek olan vurucu bu alanda bekler. Burada yazar bekleme alanındaki oyuncuyu oyuna/hayata daha yeni başlayan birisine benzeterek, daha oyundan haberi olmayan insanlara vurguyla buradaki eşitsizliğe işaret ediyor (ç.n.).

gerektiren bir şey var mı? Yoksa piyasanın şefkatli merhametinin bize işlerin nasıl yürümesi gerektiğini söylemesine izin mi vermeliyiz? Ancak Amerikan rüyasını tipik formülasyonu içinde ele almak, bu kurumların herhangi birinin rolü hakkında ne düşündüğümüz konusunda çok ciddi sonuçlar ortaya çıkarır. Bu yüzden bunu dikkatlice düşünmemiz gerekiyor. Ve bu, parasını ödemiş olmamıza rağmen, sübvansiyon olarak adlandırılmadığı sürece, refah gibi şeylere yönelik saldırılar, sözde sosyal yardım programlarına yönelik saldırılar görmemizin nedenlerinden biridir.

Ama eğer inancınız insanların bunu sadece kendi faaliyet ve çabalarıyla kendi başlarına yaptıkları ya da yapmadıkları yönündeyse, o zaman toplumun gerçekten bir rolü yok demektir. İnsanlar basitçe yaparlar ya da yapmazlar. Ama dediğim gibi, bunun hakkında düşünmemizin bazı delaletleri vardır.

İğrençliğe karşı yüksek bir toleransınız varsa, bunu YouTube’da bulmanızı tavsiye ederim. Merhum George Carlin. Şu sözüne bir bakın: “Amerikan Rüyası. İnanmak için Uykuda Olmak Lazım.”

Tamam. Şimdi sağduyu ve iktidar arasındaki ilişkiye dönelim. İşte geç kültür teorisini Stuart Hall’dan bir alıntı. Biraz uzun ama almakta fayda var:

O zaman sağduyu neden bu kadar önemli? Çünkü o, halk kitlelerinin pratik bilincinin fiilen üzerinde şekillendiği bir kavramlar ve kategoriler alanıdır. Bu, daha tutarlı ideolojilerin ve felsefelerin hakimiyet için mücadele etmesi gereken, halihazırda oluşturulmuş ve verili kabul edilen zemindir, kitlelerin dünya anlayışlarını şekillendirecek ve bu şekilde tarihsel olarak etkili olacaklarsa, yeni dünya kavramlarının hesaba katması, mücadele etmesi ve dönüştürmesi gereken zemin (Hall 1986).

Temel olarak Hall’un burada bahsettiği şey, dünyanın nasıl çalıştığına dair içimize çok sağlam bir şekilde yerleştirilmiş fikirlerin

olmasıdır. İnsanların zihinlerini değiştirmek ve dünyanın farklı şekilde işlediğini düşünmek istiyorsak, dünyanın nasıl işlediğine dair derinlere gömülü ve hayati bir şekilde sahiplenilmiş kavramlarla mücadele etmek zorundayız. Bu dili oldukça bilinçli kullanıyor. Savaşmak zorundayız. Bu bir mücadeledir.

Dolayısıyla Gramsci, “Popüler inançlar, bir halkın kültürü önemli değildir, bunlar kendilerine mukayyet olsunlar diye bırakılmış alanlar değildir. Bunların kendileri maddi güçlerdir. Sağduyu bir mücadele ve çekişme alanıdır” (Hall 1986) demektedir. Yani Hall için burası çok şiddetli savaşlar için bir arenadır. Bunun nedeni, elbette, dünyanın nasıl işlediğine dair bir görüşe sahip olmanın çok güçlü bir siyasi iktidar biçimi olmasıdır. Dünyanın nasıl işlemesi gerektiği konusundaki anlayışınız onun olması gerektiği gibi olduğu ise ve insanları buna ikna edebilirsiniz, bu son derece güçlü bir politik araçtır.

Bu iktidar biçimi, Gramsci’nin önemli kavramlarından hegemonya ile de ilişkilidir. Hegemonyanın başka tanımları da var, demek istediğim, ortak kullanımda bazı hegemonya tanımlarımız var, öneğin ABD dünyanın tek hegemonu gibi, bu ne olursa olsun tartışılabilir bir nokta, ama burada kullandığım anlam tam olarak bu değil. Hegemonya, burada kullandığım terimle yönetilenlerin rızasıyla yönetmedir.

Alternatif yönetim biçimi zor kullanmadır. Şimdi bir düşünün, eğer bir elit iseniz ve insanları yönetmek istiyorsanız, bu formlardan hangisi tercih edilebilirdir? İkincisinden ilkinde hegemonya, yöneticiler için çok daha arzu edilir, çünkü rıza ile yönetmek tanım gereği muhalefet ve direniş üretmez. İnsanlar yönetilmeyi kabul ediyorsa, neden itiraz etsinler? Neden dirensinler?

Yine de bu iki biçimin asla birbirini dışlamadığı, aksine bir süreklilik üzerinde var oldukları da belirtilmelidir, çünkü yönetim yapıları gerektiğinde veya rızanın başarısız olduğu durumlarda zorlamanın münhasır ve meşru kullanımını her zaman kendilerinde

saklı tutar. Bu formlar birbiriyle ilişkilidir. Ancak seçenek verildiğinde, yöneticiler, direniş üreten zorlayıcı biçim yerine hegemonik biçimi tercih edeceklerdir.

Ama insanlar neden yönetilmeyi kabul eder? Şimdi bunu sağduyu ve benzeri sorunlara geri bağlamaya başlayacağımız yol budur. Bu bir meşruiyet sorunudur. Yönetilenler, yönetenlerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğine inanmalıdır. Bu, insanların yönetilmek için rıza göstermelerinin veya rızaya teslim olmalarının temelidir. İktidarın, yöneticilerin kendi çıkarları için çalıştığını düşünüyorlar. Böylece bu yöneticilere meşruiyet sağlıyorlar. Aslında bu yönetim biçiminin başarısızlığına veya çoğu zaman bir meşruiyet krizine sıklıkla atıfta bulunulur, yani meşruiyetin başarısız olmaya başladığı zamanlarda.

Yöneticilerin yönetilenlerin çıkarına hareket ettiği inancı nasıl geliştirilir? Dünya hakkında belirli bir sağduyuyu yayan ve sürekli olarak güçlendiren yöneticiler tarafından, yalnızca dünyanın işleyiş şekli değil, aynı zamanda dünyanın olması gerektiği gibi işlediği fikri. Sadece bunun sürekli bir proje olduğunu vurgulamak istiyorum. Yönetenler, yönetilenler adına kamu yararına faaliyet gösterdikleri fikrini sürekli olarak yaymak ve güçlendirmek zorundadırlar. Bu, sürekli bir projedir.

Bu bölümün ikinci yarısında hem yakın tarihten hem de bu sürekliliğin sonlarını gösteren çağdaş durumlardan birkaç vaka sunuyoruz. Demokratik olduğunu iddia eden toplumlar için, yöneticilerin meşruiyetine ilişkin sürekli olarak pekiştirilen sağduyu anlayışına dayanan rızanın yalnızca en arzu edilen yönetim biçimi olmadığını, aynı zamanda (iyi ya da kötü) demokrasinin kendisinin cilasını korumak için gerekli olduğunu vurguluyoruz. Daha diktatör veya despotik rejimler için, en azından bir süre, rıza numarası bile daha az gereklidir.

Tanım itibarıyla bu sağduyuya karşı olan her şey kelimenin tam anlamıyla düşünülemez hale gelir ve (bu terimi tavsiye olarak

kullanıyorum) saçma olur. Sizin çıkarınız için hareket ediyorsa, yöneticilere itiraz etmek mantıklı değildir. Bu yönetim biçiminin çalışma şeklini destekleyen temel fikir budur. Ve pek çok filozof bunu dile getirmiştir, yöneticiler yönetilenlerin çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir ve bu nedenle yönetimin dizginleri üzerinde meşru kontrole sahiptirler.

Yine Kate Crehan'ın kitabından alıntılalım: "Hegemonik hale gelen anlatılar, genel olarak yönetilenlerden ziyade yönetenlerin bakış açısından dünyayı yansıtan anlatılardır" (2016). Buna geri döneceğiz. Şimdi de Stuart Hall'dan bir alıntı: "Birincisi, hegemonya bir toplumun yaşamında çok özel, tarihsel olarak özgül ve geçici bir andır. Bir toplumun kendine özgü bir toplumsal güç oluşumu veya seçkinler topluluğunun önderliği altında oldukça yeni bir tarihsel gündem belirlemesini sağlayan bu düzeyde bir birliğin elde edilmesi nadirdir. Bu tür uzlaşma dönemlerinin sonsuza kadar sürmesi olası değildir. Hegemonya otomatik bir şey değildir. Aktif olarak inşa edilmeleri ve olumlu bir şekilde sürdürülmeleri gerekir. Aksi takdirde bu tür hegemonyalar dağılma riskiyle karşı karşıyadır.

Bunu egemen sınıf içinde bile bölünmeler gördüğümüzde görebiliriz, bunun gerçekleştiği birçok an vardır ve bunlar ilginç fırsat anları olabilir. Ancak hegemonya istikrarsızdır ve yöneticiler meşruiyetlerini kaybettiğinde yıkılmaya başlar. Bu, yönetilenler, çeşitli olası nedenlerle yönetimin kendi çıkarlarına olduğuna artık inanmadığında gerçekleşebilir. Ben buna meşruiyet krizi diyorum. Bu noktada yönetim yapıları, zorlamayı tartışmasız kullanma yeteneğini bile kaybeder.

Gramsci, zorlamanın meşru bir şekilde kullanılabilmesi için, yönetim yapılarının bir mevzi savaşı kazanmış olması, yani zorlayıcı iktidar biçimlerini meşru bir şekilde kullanabilmeleri için zaten meşru olarak görülmeleri gerektiği konusunda çok net bir argüman ortaya koyuyor. Bu durum bozulmaya başladığında,

insanların liderlerinin aslında onların çıkarları doğrultusunda hareket ettiğine dair inancını kaybetmeye başlamasının türlü sebeplerini düşünmeye başlayabilirsiniz. Şu anda özellikle böylesi bir rahatsız edici bir zamanda [2018-2019 kışı] olduğumuzu söyleyebilirim. Demek istediğim, kaçınızın bu gece hükümetin çalışmalarını askıya almasına sempati duyarak gelmemeyi düşündüğünü bilmiyorum. Bunu bir an düşündüm, ama içeri girip bunu yapmaya karar verdim.

Ancak her halükârda, yönetim yapılarının görünen sağlamlığının oldukça kırılgan olduğunun açıkça ortaya çıktığı anlar vardır. Ve ortaya çıktığında, bu, insanların toplumlarının işleyiş şekliyle ilgili her türlü şeyi sorgulamaya başladıkları bir andır. Dolayısıyla meşruiyet krizleri, yönetim yapıları ve seçkinler için son derece rahatsız edici anlardır. Hall'un burada ileri sürdüğü, durumun her zaman böyle olduğudur. Ve radikal değişim isteyenlerin bu anlara hazırlıklı olması gerekir.

Crehan'ın kitabından: “Öyleyse köklü bir toplumsal değişim olması için kültürel dönüşüm olması gerekiyor. Yani yeni bir sağduyu ve onunla birlikte madunların, yani yönetilenlerin başka bir gerçeklik tasavvur etmelerini sağlayan yeni bir kültür” (2016). Sağduyunun potansiyelinin bir parçası ve bu yüzden biraz önce alternatif “saçmalık” kelimesini kullandım, sağduyunun potansiyelinin bir parçası, dünya hakkında farklı düşünmemizi ortadan kaldırmaktır. Yani, dünyayı başka türlü hayal etmek için kendi zihinsel kapasitemize boyun eğdirmek.

Mark Fisher'in (2009) kapitalist gerçekçilikle ilgili adı açıklanmayan ve bilinmeyen bir kaynaktan aldığı o sözü bu yüzden kullandım. Artık dünyanın sonunu hayal etmek, kapitalizmin sonunu hayal etmekten daha kolay. Bu, kendi hayal gücümüz üzerindeki kısıtlamalara ilişkin bu tür bir kavramın simgesel bir biçimidir. Noam'ın geçen Perşembe bahsettiği gibi, birkaç farklı uçurumun üzerinden geçmekte olduğumuzu biliyoruz ve yine de fazlasıyla

soykırımla, intiharla ilgili, gezegenleri öldüren bu formdan çıkış yolunu hayal edemiyoruz, değil mi?

Crehan'ın da Gramsci'den yola çıkarak savunduğu gibi, var olanla mücadele etmek için yeni bir sağduyu formüle edebilmemiz ve farklı tahayyüllerin olanaklarını açabilmemiz gerekiyor. "Gramsci'nin sağduyu kavramının değeri, bize gündelik hayatın dokusu hakkında, onun verililiğini [yani, doğumuzda içine atılma şeklimizi] kapsayan, hem bizim öznelliğimizi, hem kendimiz hakkında düşünme şeklimizi nasıl oluşturduğunu hem de dışsal ve katı bir gerçeklik olarak karşımıza çıktığını düşünmenin bir yolunu sunmasıdır" (2016). Bu, Giddens'in yapılaşma kavramına (1984) geri dönmektir.

Dünyanın çalışma biçimi bizim tarafımızdan yaratılmamış gibi görünüyor. Değişmekte hiçbir söz hakkımızın olmadığı bir tür maddesellik olarak karşımıza çıkıyor gibi görünüyor. Gerçekten mücadele etmemiz gereken şey bu. "Ancak bu aynı zamanda çelişkilerini, akışkanlığını ve esnekliğini de kabul eder. Görünürdeki tüm sağlamlığına rağmen, [yani sağduyu], gerçek yerlerdeki gerçek insanların onu nasıl yaşadığına göre sürekli olarak değiştirilmektedir" (Giddens 1984). Bu nedenle, sağduyunun akışkan doğasını anlamak, yani bize sürekli anlatıldığı şekilde katı olmadığını anlamak önemlidir, hayati derecede önemlidir.

Edward Bernays'ın bir çalışmasında aslında tüm bunların gerçekte nasıl çalıştığı hakkında bir düşünce var. Diyor ki, "propaganda, görünmez hükümetin yürütme koludur" (1928). Bernays, iki kez ve iki farklı şekilde ilginç bir karakterdi. Sigmund Freud'un yeğeniydi ve kendisini popüler aklın bir tür amatör psikoloğu olarak hayal etti. Çok erken zamanlarda kendisini kendi kendine halkla ilişkilerin babası olarak tanımladı. Kendine göre bir biçim icat etti. Biraz sonra bazıları hakkında konuşacağımız çok sayıda faaliyete katıldı. Walter Lippmann ve başkaları ile birlikte çok isteksiz ABD halkını Woodrow Wilson yönetimindeki ABD'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesini

desteklemeye motive etmek için düzenlenen Creel Komitesi'nde⁵ yer aldı. Buna aşağıda biraz daha detaylı olarak döneceğiz.

Bu yüzden Bernays bu tür bir sürü şeye dahil oldu. En ünlü ve uzun süredir devam eden çabalarından biri tütünle ilgiliydi. İnsanların sigara içmesi konusunda gerçekten çok ama çok etkiliydi. Hayatının ilerleyen dönemlerinde bir tür otobiyografik mea culpa'da⁶ bu faaliyetinden pişmanlık duyduğunu söyledi. Ancak yaptığı şeylerden biri (ve bu kamuoyu hakkında sahip olduğu zihinsel tutumun sadece bir örneğidir), sigara piyasasının önündeki son engellerden biri olan kadınlara sigara içirmek ve özellikle de kadınların toplum içinde sigara içmelerini sağlamaktı.

Bernays'ın düzenlediği büyük tribün etkinliklerinden biri, New York'taki Macy's Şükran Günü⁷ geçit töreninde bir özgürlük yürüyüşüydü. Yüksek sosyetedен gelen yaklaşık 30 kızı işe aldı. Yüksek sosyetedен gelmelerinin herhangi bir yankı uyandırıp uyandırmadığını bilmiyorum. Bunlar, topluma yeni katılacak olan toplumun genç kadınlarıydı. Onları geçit töreninde yürüttü, her biri havada küçük bir özgürlük meşalesi tutuyordu. O küçük özgürlük meşalesi bir Lucky Strike sigarasıydı. Bu Bernays'ın meşgul olduğu türden bir şeydi.

Ama işte onun görüşü şudur: “Kitlelerin örgütlü alışkanlıklarının ve görüşlerinin bilinçli ve akıllıca manipölasyonu, demokratik toplumda önemli bir unsurdur. Toplumun bu görünmeyen mekanizmasını manipüle edenler, ülkemizin gerçek yönetici gücü olan görünmez bir hükümeti oluşturmaktadırlar.” Bazı insanlar şimdi buna derin devlet diyebilir. Ben yapmazdım, ama bunu diyecek

⁵ 1917'de Başkan Woodrow Wilson döneminde kurulan Halkı Aydınlatma Komitesi adı verilen komite. Gazeteci George Creel'in başkanlık ettiği bu komite, ABD'nin I. Dünya Savaşı'na girmesi konusunda halkın desteğini sağlamak amacıyla her türlü iletişim aracını kullanarak ve bilgiyi sansür ederek yoğun bir propaganda faaliyeti yürütmüştür (ç.n.).

⁶ Mea culpa (Lat.): yapılan hatayı kabul etme (ç.n.).

⁷ ABD merkezli mağaza zinciri Macy's tarafından Şükran Günü'nde New York'ta ilki 1924 yılında gerçekleştirilen ve o zamandan beri devam eden yıllık geçit töreni (ç.n.).

bazı insanlar olabilir. “Biz yönetiliyoruz, zihinlerimiz şekilleniyor, zevklerimiz şekilleniyor, fikirlerimiz büyük ölçüde adını hiç duymadığımız adamlar tarafından ortaya atılıyor” (1928). Kendisinden ve kamuoyunu manipüle eden perde arkasındaki diğer insanlardan bahsediyor ki bu da sağduyu için başka bir tabirdir.

“İster siyaset ister iş alanında olsun, ister sosyal davranışlarımızda ister etik düşüncemizde olsun, günlük hayatımızın hemen her eyleminde, kitlelerin zihinsel süreçlerini ve sosyal kalıplarını anlayan görece az sayıda insan tarafından yönetiliriz. Halkın zihnini kontrol eden telleri çekenler onlar” (1928).

Şimdi Bernays için bu çok iyi bir şeydi. Demek istediğim, onun zihninde bu iyi bir şeydi ve bunun nedeni de şuydu: “Gerçek güçlüdür ve galip gelmelidir. Ve eğer herhangi biri ve herhangi bir insan topluluğu, değerli bir gerçeği keşfettiklerine inanırsa, bu gerçeği yaymak sadece onların ayrıcalığı değil, aynı zamanda görevleridir. Gerçeğin bu yayılmasının büyük çapta ve etkin bir şekilde ancak örgütlü bir çabayla yapılabileceğini çabucak anlamaları gerektiği gibi, basını ve kürsüyü bunu yaygınlaştırmanın en iyi yolu olarak kullanacaklardır” (1928). Bu yüzden, hatırlayın, halkla ilişkiler ve kitlesel pazarlamanın başından itibaren bununla meşguldü. Böylece, bu gerçekleri yaymak için son zamanlarda uygun hale gelen bu kaldıraçları kullanmaya başladı.

“Propaganda, ancak yazarları yalan olduğunu bildikleri şeyleri bilinçli ve kasıtlı olarak yaydıklarında veya kamu yararının zararına olduğunu bildikleri etkileri amaçladıklarında kısır ve kınanabilir hale gelir” (1928). Ama elbette kamu yararı bu insanlar tarafından tanımlanır, dolayısıyla onların kamu yararı olarak tanımlanmamaları neredeyse değişmezdir. Ama tehlike burada ve insanları bu konuda uyarıyor.

“Yaratıcı bir şekilde yönetilen olay, dikkat çekmek için diğer olaylarla başarılı bir şekilde rekabet edebilir. İnsanların dahil olduğu haber değeri taşıyan olaylar genellikle tesadüfen gerçekleşmez, fikirlerimizi ve eylemlerimizi etkilemek için kasıtlı olarak planlanırlar”

(1928). Ve Bernays'ın uğraştığı şeylerin çoğu, bu tür görkemli, büyük ölçekli halka açık olaylardı. Dedğim gibi, kendisini halkla ilişkilerin babası olarak tanımlıyor. Bu, kullandığı mekanizmanın bir parçası. Bernays'ın "halkla ilişkiler" alanındaki çalışmalarının bir kısmını ABD'nin siyasi ve askeri gücünün projeksiyonlarına bağlamak için bölümün ikinci kısmında Bernays'a dönüyoruz.

Peki. Bunu biraz güncelleştirelim. Bu, Chris Hedges'in "Kalıcı Yalan" adlı bir parçasında yer alıyor ve şimdi çağdaş dönemle biraz farklı şekillerde yankılanmaya başlayacak. "Karşılaştığımız en uğursuz tehlike, bir zamanlar sivil söylemin kökünün gerçekliğe ve gerçeğe dayanmasını sağlayan, yalanları gerçeklerden ayırt etmemize yardımcı olan, adaleti kolaylaştıran mahkemeler, akademi, yasama organları, kültürel örgütler ve basın da dahil olmak üzere kurumların marjinalleştirilmesi ve yok edilmesinden kaynaklanmaktadır" (2017).

"Kalıcı yalan, gerçeklik tarafından sınırlandırılmaz. Onu itibarsızlaştıran ezici kanıtlar karşısında bile sürdürülür. Bu mantıksızdır. Gerçeğin ve doğrunun dilinden konuşanlar, yalancı, hain ve yalan haber üreticileri olarak saldırıya uğruyor" (Hedges 2017). Yani Hedges'in şu anda olmasından endişe duyduğu şey budur. Sonra Hannah Arendt'in *Totalitarizmin Kökenleri* adlı kitabından alıntı yapıyor: "Yalanların tutarlı ve tamamen olgusal gerçeğin yerine geçmesinin sonucu, artık yalanın gerçek olarak kabul edilmesi ve gerçeğin bir yalan olarak karalanması değil, gerçek dünyada yönümüzü aldığımız duygunun -ve doğruya karşı yanlış kategorisi bu amaca yönelik zihinsel araçlar arasındadır- yok edilmesidir" (Akt., Hedges 2017).

Yani mesele belirli bir yalana inanılması veya belirli bir gerçeğin değerinin düşürülmesi değil, birini diğerinden ayırt etmek için sahip olduğumuz mekanizmaların kendilerinin saldırı altında olmasıdır. Arendt'in endişelendiği ve Hedges'in şimdi geri döndüğünü gördüğü şey buydu.

Basın ve medya daha genel olarak halkın düşmanı olarak tanımlanır, ki bunun da çok uzun bir geçmişi vardır.. Otoriter rejimlerin

bir parçası olarak bu tür saldırıların uzun bir tarihi vardır, bunu az sonra biraz daha tartışacağız. Gazeteciliğe ve gazetecilere yönelik saldırılar. Bu nedenle, bugünkü okumalarda yer alan parçalar, gazetecilik, gazeteciler, gerçeklik ve kanıtların hükümet faaliyetlerince gerçekten çok fazla baltalandığı türden çok önemli bir artışı anlatıyor.

Son olarak yine Edward Bernays. “İfade özgürlüğü ve onun demokratik sonucu olan özgür basın, Haklar Bildirgemizi *ikna hakkını* da içerecek şekilde *zımnen* genişletti” (1947). Yine, kendi faaliyetini haklı çıkarıyor. “Bu gelişme, özgür ifade ve ikna medyasının genişlemesinin *kaçınılmaz* bir sonucuydu. Tüm bu medya, halkın zihnine açık kapılar sağlar.” Yani diyor ki bu sadece... bir tür teknolojik determinizm. Bir kez orada bir kürsüye sahip olduğunuzda, elbette insanlar onu bu amaçlar için kullanacaklardır. “*Herhangi birimiz* bu medya aracılığıyla hemşerilerimizin tutum ve eylemlerini etkileyebiliriz.” Bu vurguları ekledim, hangi kelimelerin yine biraz şüpheli ve kaygân olduğunu bilirsiniz diye.

Böylece sağduyunun şekillendirilebilir olduğu gerçeğini zaten belirledik. Şimdi, sağduyu üzerinde bu tür çekışmelerin yürütüldüğü çok eşitsiz güç manzarasına bakmamız gerekiyor. Bu tartışma çoğunlukla ABD medya ortamına odaklanacak, ancak temel noktalar diğer birçok medya ortamı için oldukça uygun düşüyor (daha iyi veya daha kötüsü için devlete ait medyadaki bazı istisnalar dışında). Bernays alıntılarından açıkça görülüyor ki, o dönemde, 1947’de bile, toplumdaki belirli aktörler, kamuoyunu etkilemek için diğerlerine göre çok daha avantajlı konumdadılar, sağduyu için başka bir tabir: O zamandan beri ne oldu?

Washington Post’un Watergate⁸ dönemindeki eski yayıncısı Katherine Graham’dan bir alıntı: “Haber, birinin bastırılmasını istediği şeydir; geri kalan her şey sadece reklamdır.” O zamandan beri

⁸ 1972-1974 yılları arasında ABD’de ortaya çıkan ve Başkan Richard Nixon’ın istifasıyla sonuçlanan telefon dinleme skandalı (ç.n.).

ne oldu? Kitle iletişim araçları ve birazdan sosyal medya hakkında konuşacağım. Şu anda ve bu her zaman biraz değişken ve biraz kafa karıştırıcıdır, altı şirket okuduğumuz, izlediğimiz veya dinlediğimiz şeylerin yüzde 90'ını kontrol etmektedir. Altı şirket. Bunu böyle söylemek benim için biraz gizemli. Altı şirket dediğimde, sanki orada gerçekten karar veren kimse yokmuş gibi geliyor, ama aslında şirketler karar vermiyor, içindeki insanlar bir şeylere karar veriyor. Bu şirketlerin karar verme yöntemleri hakkında birazdan konuşacağız.

1983'te Amerikalıların gördüğü, izlediği, duyduğu vb. şeylerin yüzde 90'ı elli şirket tarafından kontrol ediliyordu. 2012'de bu noktaya kadar altı şirket. Ve altı rakamı biraz yanıltıcı, çünkü bu şirketler arasındaki tüm çapraz bağlantılar, bazı yönlerden onu görünen altıdan daha da az yapıyor. Bunlar arasında her türlü ortak mülk işlemleri ve her türlü işbirliği anlaşması vardır, böylece herhangi bir belirli kültürel veya medya varlığı veya ürünü üzerinde aslında çok az el bulunur.

Bu aynı altı şirkete bakmanın başka bir yolu. İş haberlerini takip ederseniz, çeşitli türden bu altı şirket arasında bile sürekli birleşme önerildiğini görürsünüz. Bazıları son birkaç yılda onaylandı; bazıları engellendi. Ben de birkaç şey önereceğim ve neoliberal finansallaşmış, küreselleşmiş kapitalizm hakkında konuştuğumuzda bunun hakkında konuşacağız ve bu sadece medya endüstrisine özgü değil. Bu tür bir birleşme, bu tür bir mülkiyet konsolidasyonu artık sistem çapında oluyor. Ve bunun şirketlerin kendilerine mantıklı gelmesinin pek çok iyi nedeni var.

Dolayısıyla bu altı şirket ve daha doğrusu içlerindeki kilit karar vericiler, neyin sosyal, politik ve ekonomik olarak mümkün olduğuna dair kabul edilebilir tartışmaların sınırlarını belirler. Kararlarını hem kısa hem de uzun vadede kar maksimizasyonuna dayalı olarak verirler. Başka bir şeye dayalı olarak karar verdiklerini düşünüyorsanız yanılıyorsunuz. Bunu çok yalın bir iddia olarak ortaya koyacağım, tamam mı? Ancak, bölümün ikinci yarısında tartıştığımız gibi, bu tür kararlar bile, herhangi bir belirli zaman

ve yerde, söylemeye, hatta düşünmeye izin verilen şeyler açısından hâkim sağduyu tarafından sınırlandırılmıştır.

Şimdi, kısa ve uzun vadeli diyerek bunun üzerinde biraz risk alıyorum. Kısa vadede, her zaman bir sonraki en iyi şeyi arayan yatırımcıları için anlık anlamda kârı maksimize etmek istiyorlar. Ve şimdi elektronik finansal ticaret ile bu, temel olarak nanosaniyeler anlamına geliyor. O kadar büyük fonlar marjinal getiriler üzerinden yatırımdan yatırıma atlarlar ki, bir sonraki çeyrek saatte değil, belki çeyrek dakikada kazanacaklarını düşünürler. Dolayısıyla kararlarını buna göre veriyorlar.

Ancak bu karar vericiler, meşruiyetlerini neyin sürdüreceği konusunda da yönetim yapısının, yani hegemonik yönetim yapısının bir parçası olarak kararlarını verirler. O yüzden biraz düşünürler. Ancak kısa ve uzun vade arasında bir dengeleme yapmak zorunda kaldıklarında kısa vadeye karar verirler, aksi takdirde CEO ve yönetim kurulu oldukça çabuk devre dışı kalacaktır.

Tamam. Kararlarını bu şekilde verirler. Bir saniyeliğine geri dönelim ve daha önce soru olarak ortaya koyduğum medyanın ürünleri hakkında biraz düşünmenizi rica ediyorum. Eğlence amaçlı bir şey mi satıyorlar? Haber mi satıyorlar? Bilgi mi satıyorlar? Hayır. Seni satıyorlar. Seni reklamcılara satıyorlar. Sen onların ürünüsün. Bununla ilgili bir sorun yok.

Bu yüzden gazeteye ne koyacaklarına, televizyona ne koyacaklarına, diğer platformlara ne koyacaklarına, filmlere ne koyacaklarına karar verdiklerinde, çoğunuzu nasıl kazanacaklarına karar veriyorlar. Kararın temeli budur. Birinci Değişikliğin⁹ temsilcisi oldukları ve halka karşı görevleri hakkında iddialarda bulunmalarına aldanmanın, yani kısmen... tamam, bir meşrulaştırma işlevi yerine getirmesi

⁹ Haklar Bildirgesini oluşturan 10 değişiklikten birincisi. Bu maddenin eklenmesiyle hükümetin din özgürlüğü, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, barışçıl bir biçimde bir araya gelme hakkı ve dilekçe hakkını kısıtlayan yasalar yapması önlenmiştir (ç.n.).

dışında, aslında kısmen bile doğru değil. Kararlarını neredeyse tamamen en çok neyin satacağına göre veriyorlar.

Medya şirketleri sansür uyguluyor mu? Evet. Kesinlikle öyleler. En azından, bu tür bir seçim yanlılığı sansürüyle uğraşırlar. Peki kaçınız *New York Times*'ın sloganını biliyor?

Kalabalık: Tüm haberler...

Kadın: Bu basılmaya uygun.

“Basılmaya uygun tüm haberler”, evet, aslında “uyan tüm haberler, basılır” biçiminde değiştirilmelidir. Ve ne kadar haber uyar? Gazetede ayrılmış reklam alanına bağlıdır. Geriye kalan, tanımlandığı biçimiyle ve belki de bir tür olumsuz çağrışım içeren haber deliğidir.¹⁰

Haber deliği, ne kadar reklam alanı kapladığına bağlı olarak büyür veya küçülür. Yani en azından bir seçim yanlılığı içindeler. Dünyada belirli bir günde olan tüm şeyler arasında, neyin basılacağı, yayınlanacağı veya gündeme alınacağı vb. hakkında karar vermek zorundadırlar. Bunu nasıl yapıyorlar? Bunu, mevcut haber toplamından hangilerinin en çok gözü, en çok okuyucuyu, en çok izleyiciyi çekeceğini belirleyerek yapıyorlar. İşte böyle yapıyorlar.

Evinizde deneyip bir haber kanalından diğerine zıplarsanız, o gün dünyada meydana gelen binlerce ve binlerce şeyden sadece aynı hikayeleri görmekle kalmamamızın, üstelik aynı sunumla genelde aynı sırayla görmemizin nedenlerinden biri budur. Bunun nedeni, biliyorum kötü bir kelime ama editörlerin bir odada birbirleriyle gizli gizli dolap çevirmeleri değil, ama aslında en çok sayıda izleyici veya okuyucu veya her neyse üreteceği o olaylar hakkında düşünmek için aynı tür bir merccek kullanmalarıdır.

Şimdi, şunu hatırlıyor musunuz: 658? Bunun ne olduğu hakkında fikriniz var mı? Size herhangi bir ipucu vermedim. Ama şimdi size bir ipucu vereceğim, büyük bir ipucu. Ya 658 gün deseydim?

¹⁰ Bir gazetede veya yayınlanan haber programında, reklam verildikten sonra gazetecilik için kalan alan miktarı (ç.n.).

Kadın: Gelecek seçimlere kadar.

Bir sonraki ulusal seçime 658 gün kaldı. Bunu bu noktada sormamın nedeni şu ki, şimdi medyaya bakarken, önümüzdeki 658 gün içinde neleri aldıklarını ve nasıl haber yaptıklarını düşünmenizi istiyorum. Ele alınabilecek pek çok konu var. 658 gün sonra, bu noktada, Joe Biden'a karşı Julian Castro'ya, ona karşı Elizabeth Warren'a yönelik göreceli erdemlerini nasıl düşünebiliriz? Yine de NBC, MSNBC, CNN'deki haber deliğine bakarsanız, at yarışı çoktan başlamış durumda.

Şimdi, bu elbette fırsat maliyetleri olduğu anlamına geliyor. Siyasi kampanya ne kadar fazla ele alınırsa, o kadar az güncel meseleler ve politikalar ele alınacaktır, bitmeyen seçim döngüsünün dışındaki hikayelerden bahsetmiyorum bile. Yine, bu derste ilerlerken ve seçime giden bitmek bilmez aylar boyunca, adayların öne sürdükleri konulara değil, sadece seçilebilirlikleri karşısındaki göreceli güçlü ve zayıf yönlerine ne kadar zaman ve enerjinin ayrıldığını düşünün: sorunlar ve bunun gibi şeyler değil de kişilikler, siyasi kampanya filan. Sadece bunu düşün. Artık bunu kullanabilir ve arkadaşlarınızı şaşırtabilirsiniz, ancak bunu gün aşırı değiştirmeyi unutmayın.

Şimdi en sona geliyorum. Bu noktaya kadar çoğunlukla ABD bağlamında kitle iletişim araçlarından bahsettim. Artık internete ve sosyal medyaya yönelmek istiyorum. Muazzam bir demokratikleşme potansiyeline sahipler. Birçoğunuzun bildiği gibi, gizlilik ve gözetleme ile ilgili çok ciddi sorunları da gündeme getiriyorlar. Bu manşetlere de çıktı. Bu tür medya, farklı türden bir sansür uygular. O kadar çok bilgi var ki gerçeği ve güvenilirliği belirlemek çok zor. İnternette gördüğümüzün gerçek olduğunu nasıl anlarız? Doğrulama nerede? Teyit nerede?

Bu sosyal medya, internet servis sağlayıcıları tarafından giderek daha sıkı denetime tabi tutulmaktadır. Bu da çok ciddi bir ağ tarafsızlığı sorununu gündeme getiriyor. Şu anda nispeten engellenmemiş durumda. Herhangi bir web sitesine erişebilir ve bilgileri

indirebilirsiniz. İnternet servis sağlayıcıların (ISS) yapmak istediği, sizinle o içerik arasında bir aracı olmaktır. Hız ve erişilebilirlik konusunda yine kendileri için kâr maksimizasyonuna dayalı belirlenmeler yapacaklar, çünkü buna dahil olan şirketlerin çoğu aynı zamanda içerik sağlayıcılar. Farklı siteler ve farklı içerik ve benzeri için farklı oranlar talep etmek istiyorlar. Bu, internetin şu andaki çalışma biçiminden farklı, nasıl çalışacağına dair çok farklı bir görüş.

Şimdi dünyayı anlamlandırmak için kullandığımız filtrelerle ilgili başlangıç noktasına geri döndük. Yeni verilerle karşılaştığımızda dünyayla ilgili bazı şeyleri kanıksadığımız için, büyük ölçüde zaten bildiğimizi düşündüğümüz şeylerle örtüşüp örtüşmediğine bağlı olarak onu kabul eder veya reddederiz. Bu daha önce söylediğim şeydi. Bu durum, bilgisayar algoritmalarının çevrimiçi davranışlarımızı yönlendirdiği ve böylece katılmadığımız görüşlerle nadiren karşılaştığımız sözde baloncuk veya silo etkisi ile giderek daha da güçlenmektedir.

Kendimizi açık fikirli ve şüpheli olmak üzere eğitmedikçe, ki bu aslında eleştirel düşünme ve öğrenmenin özüdür, karşısında dezavantajlı konumda olduğumuzda bile statükoyu kabul etmeye devam ederiz. Ayrıca, kanıksanan statükoya alternatifler hayal etme kapasitemiz de azaldı ve kaçınılmazlığını kabul etmeye başladık.

Yeni görüşlere açık olmak çok zor ve istikrarı bozan bir önermedir bu, çünkü dünyanın nasıl işlediğini bildiğimizi düşünmekte bir payımız, çok güçlü bir payımız var. Başta anlattığım bu pratik bilinç bizim için son derece faydalıdır. Ona sahip olmalıyız. Bu yüzden onu çok ama çok isteksizce terk ediyoruz, neyin tehlikede olduğuna bağlı olarak büyük ölçüde terk ediyoruz. Ancak bizim ilğimizi çekmeyen, kanıksanan sağduyuları yıkmak gerekiyor ve bu ders kısmen bununla ilgiliydi. Bir sonraki bölümde hâkim olan sağduyunun ne olduğunu düşüneceğiz ve ardından bunu kaçınılmaz olarak kabul etmenin sonuçlarının ne olduğunu düşünmeye başlayacağız.

Chomsky'nin Dersi, 17 Ocak 2019

Bu hafta tartışacağımız ana konu, Gramsci'nin hegemonik sağduyu kavramı ve pratikte nasıl işlediğidir. Bugünkü ders için verilen okuma, kısmen, hegemonik sağduyunun etkili bir şekilde dayatılmasına dair birçok çarpıcı örnek sağladığı için seçilmiştir. Ama aynı zamanda, kısmen, bu kavram üzerine, 18. yüzyılın ortalarında, Aydınlanma'nın büyük figürlerinden biri ve klasik liberalizmin kurucusu olan İskoç filozof David Hume tarafından yapılan erken ve algısal bir yorumdan alıntı yaptığı için. Alıntı, demokratik teori üzerine çok önemli bir çalışma olan "Hükümetin İlk İlkeleri Üzerine" adlı bir çalışmasından alınmıştır. Arka planda, önceki yüzyılda İngiltere'de gerçekleşen ilk modern demokratik devrim yer almaktadır.

Açılış paragrafında Hume, Gramsci'nin kavramına benzeyen bir şeyin kısaca bir açıklamasını verir. Hume, "çoğunluğun azınlık tarafından yönetilmesi kolaylığı görmekten ve insanların kendi duygu ve tutkularını yöneticilerinininkilere teslim ederken gösterdikleri örtülü teslimiyeti gözlemlemekten daha şaşırtıcı bir şey bulamadığını" yazar. "Bu mucizenin ne şekilde meydana geldiğini sorguladığımızda, Güç her zaman yönetilenden yana olduğu için, yönetenlerin onları desteklemekten başka bir şeylerinin olmadığını göreceğiz. Bu nedenle, sadece kanaat üzerine hükümetin kurulur ve bu düstur, en despot ve en militarist hükümetlerin yanı sıra en özgür ve en popüler hükümetlere kadar uzanır."

Düşünmeye değer sözler.

Bu düstur, despot ve militarist hükümetlerden çok, özgür ve popüler hükümetler -bizimki gibi hükümetler- için geçerlidir. Bunlar, kamuoyu ne olursa olsun, genellikle yeterli şiddete özgürce başvurabilirler, en azından şiddeti uygulayan güvenlik güçleri sadık kaldıkları sürece.

Deterring Democracy kitabımda Hume'un denemesini tartışıyorum. Kitap, Hume'un rıza üzerine yaptığı açıklamalarla açılıyor ve despotik ve askeri hükümetlerde şiddet uygulamasını tartışarak devam ediyor. Geri döneceğim oldukça önemli nedenlerle, 1980'lerde Orta Amerika'da kendi nüfuslarına karşı acımasız bir savaş yürüten ABD destekli askeri diktatörlüklere odaklanıyor. Yüz binlercesi öldürüldü; çok sayıda insan korkunç bir şekilde işkence gördü ve sakat bırakıldı. Ülkeler perişan oldu. Travma devam ediyor.

Kitap otuz yıl önce yayınlandı, bu nedenle örnekler artık geçerli görünmeyebilir. Ama bu bir hata. Aslında, bugün oldukça alakalıdır. Trump bizi tecavüzcülerin, cinayetlerin, İslami teröristlerin ve benzerlerinin işgalinden korumak için "güzel bir duvar" talep ettiğinden, ön sayfa haberleri için çok önemli bir arka plan sağlıyorlar. İstilanın gerçekliği, ülkelerini yok etmemizden kaçan sefil insanların kavurucu sıcakta öldüğü ve bazen No More Deaths'in¹¹ kahraman aktivistleri tarafından bir miktar yardımın verildiği sert çölden çok da uzak olmayan Tucson'daki yakın deneyimimizde çok canlı. Her şey burada oluyor. Birçoğu 1980'lerin dehşetinden ve geride bıraktıkları acımasız mirastan kaçıyor, diğerleri ise birazdan geri döneceğimiz daha yakın tarihli ABD suçlarından.

Birçoğunuzun bildiği gibi, Tucson'daki federal mahkemede No More Deaths'den gönüllülerin yargılandığı bir dava var ve bir davada, yirmi yıl hapis cezası getirebilecek bir ağır suçlama. Duruşmalar, bizim kendi suçlarımızın sonuçlarından kaçan çaresiz insanlar için çölde yiyecek ve su bırakmak gibi faaliyetler için.¹²

Geçmişte, No More Death aktivistleri, askeri sınır devriyeleriyle insani yardım çalışmalarını belirli bir cezasızlıkla yürütmelerine izin veren zımni bir anlaşmaya sahipti, ancak bu değişti. Zorlama,

¹¹ ABD Arizona'da kurulmuş insani yardım kuruluşu (ç.n.).

¹² Önemli bir güncelleme olarak, Kasım 2019 itibarıyla grubun bir üyesi olan Dr. Scott Warren, No More Deaths gönüllülerine yöneltilen tek ağır suçlamadan beraat etti.

Trump yönetiminin katı göçmenlik duruşu altında keskin bir şekilde arttı. Bu nedenle sıkıntılar ve ayrıca sınır devriyelerinin yiyecek ve suyu yok etmesi gibi birçok sadist eylem, insanlar çölde dolaşırken susuzluktan ve açlıktan ölsün diyerdir. Bazen helikopterler mülteci gruplarının üzerinde uçar ve onları çöle dağıtır, böylece kaybolmaları ve acı içinde ölmeleri ve sürekli bulunan birçok cesetle birleşmeleri daha olasıdır.

Bu tecavüzcülerin, suçluların ve İslami teröristlerin, bazıları bugünkü okumalarda tartışılan Orta Amerika'daki ABD suçlarının enkazından kaçtığını çok sık vurgulayamayız. Şimdi, bu günlerde, bu okuma muhtemelen tetikleyici uyarılara sahip olmalıdır. Örneğin, Peder Santiago'nun kendi gözleriyle tanık olduğu korkunç sahneyi canlı bir şekilde tanımlaması, bölgede olup bitenlerin sadece bir örneğidir (Chomsky 1991).

Son bir ya da iki yılda mültecilerin çoğu Honduras'tan geliyor. Şu anda Honduras'ta bir kervan oluşturuluyor. Muhtemelen bunun hakkında okumuşsunuzdur. Mülteci akışının şimdi Honduras'tan gelmesinin bir nedeni var. Honduras'ta 2009'da ılımlı bir reformist hükümet göreve geldi ve acımasız bir terör ve baskı tarihini ortadan kaldırdı. Başkan Mel Zelaya, özellikle Reagan'ın seksenlerde Honduras'ın bölgede ABD tarafından yürütülen terörist operasyonlar için bir üs haline getirildiği savaşlar sırasında, ABD'nin doğrudan dahil olduğu geleneksel Honduras sisteminin dehşetinin üstesinden gelmek için bazı önlemler önerdi.

Zelaya'nın çabaları uzun sürmedi. Yarım kürede, tüm dünyada kınanan bir askeri darbeyle kovuldu. Bir istisna dışında. Obama-Clinton yönetimi buna askeri darbe demeyi reddetti, çünkü askeri darbe demiş olsalardı ABD yasaları acımasız bir diktatörlüğü restore eden askeri cuntaya silah göndermeyi bırakmalarını gerektiriyordu. Washington bunu kabul etmeyecekti, bu yüzden demokrasiyi restore ediyormuş gibi gülünç bir bahaneyle darbe rejimini onayladı.

Askeri diktatörlük, çoğunlukla alay edilen ve ciddiye alınmayan, adına “seçim” dedikleri şeyi uygulamaya koydu. Yine, dikkate değer bir istisna dışında. Obama-Clinton yönetimi bunu demokrasiye doğru cesaret verici bir adım olarak övdü, böylece bir terör saltanatı kurarken bu umut verici yeni rejimi desteklemeye devam edebiliriz.

Her zaman yeterince tehlikeli olan Honduras, belki de dünyanın cinayet başkenti oldu. Büyük vahşet yaşandı ve çok geçmeden insanlar çaresizlik içinde kaçmaya başladı. Honduras, son birkaç yılda Orta Amerika’dan kaçan mültecilerin çoğunun kaynağıydı ve göç kabilelerinin başladığı yer burası. Mültecilerin kaçışında ABD’nin rolü sır değil. Hepsi halka açık. Gazetelerin ön sayfalarında vurgulanması gereken yerlerde olmasa bile bunu kolayca öğrenebilirsiniz.

1980’lerin korkunç on yılı boyunca, neler olup bittiğine dair gizli saklı hiçbir şey yoktu. Bunlar kilise kaynakları ve tüm büyük insan hakları ve yardım grupları, dayanışma örgütleri ve kurbanlara yardım etmek için Orta Amerika’ya akın eden binlerce Amerikalı tarafından kapsamlı bir şekilde rapor edildi, emperyalizmin ür-kütücü tarihinde tamamen yeni bir şey ve Amerikan toplumu ve kültürünün önemli özelliklerine bir övgü. Bugün No More Deaths gibi, tam burada, Tucson’da.

ABD’nin Orta Amerika’daki, Latin Amerika’daki önceki rolü, yeterince korkunç. Buna daha sonra geri döneceğiz. Ancak 1980’lerde Reagan döneminde suçlar keskin bir şekilde tırmandı. Korkunç on yıl, yakın zamanda bir aziz olarak ilan edilen Başpiskopos Oscar Romero’nun öldürülmesiyle başladı. “Sessizlerin Sesi” olarak biliniyordu. O, izlediği yolun muhtemelen şehadetle sonuçlanacağını gayet iyi anlayan, olağanüstü dürüstlük ve cesarete sahip basit bir adamdı. Şıp diye bilineceği gibi, neler olup bittiği konusunda biraz fazla bilgili olduğu için sonradan geri çekilen ABD’nin El Salvador büyükelçisi Robert White’in rapor ettiği üzere, bir ayindeyken, ABD’nin yakın müttefikleri tarafından öldürüldü. Sessizlerin sesi,

Başkan Carter'a, cuntadan askeri yardımını kesmeye çağıran bir mektup gönderdikten kısa bir süre sonra suikastçılar tarafından susturuldu; kendisi, bunu cuntanın "en temel insan haklarına saygı gösterilmesi için [mücadele eden] halk örgütlerine karşı adaletsizliği ve baskıyı keskinleştirmek" için kullanacağı konusunda uyardı. Tam olarak olduğu gibi.

Suikasttan hemen sonra Reagan yönetimi göreve geldi ve savaşı keskin bir şekilde tırmandırdı. Başpiskopos Romero'nun halefi Piskopos Arturo Rivera y Damas, ABD destekli suçları "savunmasız bir sivil nüfusa karşı bir imha ve soykırım savaşı" olarak nitelendirdi. El Salvador'du burası. Biraz şanslıydılar. O yıllarda Guatemala'da durum daha da kötüydü çünkü.

Her iki ülkede de suçlar çok daha eskiye gidiyor. Guatemala'da 1954'te bir CIA darbesiyle popüler bir demokratik hükümetin devrilmesinden sonra bu suçlar yoğunlaştı. Bu, Reagan döneminde yeni dehşetlere yol açan onlarca yıllık devlet terörü ve baskısını başlattı. Şeksenlerde Guatemala'da olanlar o kadar korkunçtu ki, Kongre müdahale etti ve ABD'nin ülkeyi yöneten toplu katillere silah tedarikine kısıtlamalar getirdi. Yılmayan Reagan, ABD'nin katliama doğrudan katılımının yerine geçmesi için uluslararası bir terör ağı kurdu.

Uluslararası terör ağları yaratan, kamuoyunun çokça bildiği ve suçlarından dolayı acı bir şekilde mahkûm edilen başkaları da var. Kötü şöhretli Çakal Carlos gibi katilleri işe alıyorlar. ABD çok daha büyük bir oyuncu, bu yüzden sadece bireysel katilleri değil, terörist devletleri de işe alıyoruz. Çok daha etkilidirler. Reagan'ın terör ağının birincil bileşeni, o yılların Latin Amerika canavarlarının en kötüsü olan Arjantin neo-Nazi rejimiydi. Bu onur için çekişme oldukça şiddetlidir ama kazanan onlardı.

Ayrıca Henry Kissinger, Ronald Reagan ve ortaklarının da favorisiydiler. Bu nedenle, Washington doğrudan çekilmek zorunda kaldığında Guatemala'daki katliam ve işkenceyi yönetmek

için seçilmeleri doğaldır. Ama bu uzun sürmedi; Arjantin askeri diktatörlüğü devrildi. Yavaş yavaş demokratik bir rejim getirildi, bu nedenle Arjantinli neo-Nazi katilleri artık Guatemala'da hizmet için müsait değildi. Washington'un uluslararası terör ağı başkalarına yönelmek zorunda kaldı: Tayvanlı paralı askerler, ama öncelikle, baskı ve şiddet konusundaki hatırı sayılır uzmanlığını kullanarak korkunç suçlar için doğrudan destek ve silah sağlayan İsrail. Günümüze kadar saldırılarını sürdüren Guatemala ordusuna, askeri kuvvetleri için standart İsrail silahları sağlanıyor.

Seksenli yılların başında, Guatemala'nın Maya dağlık bölgelerinde, daha sonra soykırım suçundan hüküm giyecek olan bir katilin yönetiminde fiili bir soykırıma varan zulümler yaşandı. Bu süreç devam ederken, Reagan tarafından "kendini tamamen demokrasiye adanmış" iyi bir adam olarak övüldü ve insan hakları örgütleri tarafından "kötü şöhretli" olarak nitelendirildi. İnsanlar hala bu acı mirastan kaçıyor.

Seksenlerin on yılı başpiskoposun öldürülmesiyle başladı ve 1989'da sembolik olarak, altı önde gelen Latin Amerikalı entelektüelin, Cizvit rahiplerinin San Salvador'daki Cizvit üniversitesindeki odalarında öldürülmesiyle sona erdi. Suikastçılar, tanık olmaması için altı Cizvit rahibin hizmetçisini ve kızını da öldürdüler. Bu, Berlin Duvarı'nın yıkıldığı ve Sovyet uydu devletlerinin özgürlüğünün kutlandığı sıradaydı. Katiller, ABD tarafından eğitilmiş bir taburdan, El Salvador'un en iyisi olarak bilinen ve şimdiden korkunç bir cinayet ve vahşet kaydı hazırlamış olan Atlacatl Taburundaydı.

Bununla ilgili daha fazla bilgiyi yabancı basından öğrenebiliriz. Birkaç yıl önce (21 Kasım 2009), büyük bir İspanyol gazetesi olan *El Mundo*, suikastın, elbette her zaman ABD Büyükelçiliği ile yakın temas halinde olan Salvador Yüksek Komutanlığı'nın doğrudan emriyle gerçekleştirildiğini gösteren resmî belgelerin tıpkıbasımlarını yayınladı. Belirleyebildiğim kadarıyla buradaki medya bu önemli bilgiyi hiç yayınlamadı, ama onu bulabilirsiniz.

Onu yayınladım, buradaki bilgilerime ilişkin tek referans budur. Özgür Basının başka öncelikleri var zira.

Deterring Democracy (Demokrasiyi engellemek) otuz yıl önce yayımlandığından beri El Salvador ve Guatemala'daki savaşlar hakkında epey bir şey öğrenildi. Savaşlar yavaşlarken, her iki ülkede de Hakikat Komisyonları kuruldu. Araştırmaları, suçların ezici çoğunluğunun silahlı, eğitilmiş ve Reagan yönetimi tarafından yönetilen güvenlik güçleri tarafından işlendiğini ortaya koydu. Özellikle Kennedy yıllarından beri gelen kökenlerine, tüm bunlara ve geçmişine geri döneceğim. Bu iki taraflı. Son derece öğretici.

Burada hiçbir zaman Hakikat Komisyonu olmadı. Bu düşünülmez, sağduyuyu ihlalidir.

Hakikat Komisyonları, Arjantin'de, tek bir vakayı ele almak için genellikle önemli bir etkiye sahiptir. Yoklukları da öyle. Latin Amerika'nın en önemli ülkesi olan Brezilya'da bir tane yoktu. Acımasız bir askeri diktatörlükleri vardı ama hesaplaşma yoktu. Aslında, Katolik Kilisesi bir soruşturma yayınladı, ancak gerçek bir Hakikat Komisyonu yoktu. Etkileri şu anda manşetlerde. Brezilya'da askeri diktatörlüğe benzer bir şey şekilleniyor. Kısmen insanlar askeri diktatörlüğü ve onun birçok suçunu hatırlamadığı için hoşgörülü, hatta destekleniyor. Daha gençler habersiz bile olabilir olan bitenden. Yeni Bolsonaro yönetimi askeri bir diktatörlük olduğunu bile reddediyor. Aksine, askeri darbe ve dayattığı acımasız Ulusal Güvenlik Devleti, ülkeyi Brezilya demokrasisini yok etmeye yönelik (efsanevi) bir komünist komplodan kurtaran bir kurtarma operasyonuydu.

Bolsonaro'nun kendisi -şaşırtıcı olmayan bir şekilde Trump'ın favorisi- askeri diktatörlüğü eleştiriyor. Çünkü çok yumuşaktı. Komşu Arjantin'de olduğu gibi otuz bin insanı öldürmeliydi. Brezilya'daki bu yumuşaklık çok eskilere uzanıyor. Aynı zamanda, muadilinin ABD'de yaptığını taklit etmeyen ve yerli nüfusu fiilen yok eden on dokuzuncu yüzyıl Brezilya ordusunu da eleştiriyor Bolsonaro. Bu nedenle, Brezilya, Bolsonaro'nun açıkça belirttiği

gibi, Amazon'daki doğal koruma alanlarından -kendi iyilikleri için- sürülmesi gereken bu Kızılderililerle sıkışıp kalırken, büyük tropik orman, sömürmek ve yok etmek için tarım işletmeciliğine, madencilğe ve yabancı yatırımcılara teslim edildi. Bu arada, küresel çevre felaketinin korkunç tehdidine ciddi bir katkı yapıldı.

Brezilya'da Hakikat Komisyonunun kurulamamasına ve çok yakın geçmişi bile hatırlamamanın sonuçlarına geri dönersek, bir zamanlar Amerika Birleşik Devletleri'ni "Amnezi¹³ Birleşik Devletleri" olarak tanımlayan Gore Vidal'ın bir yorumunu hatırlayabiliriz. Kullanışlı bir özelliktir. Ama Vidal haklıydı. Sadece Amerika Birleşik Devletleri değil, aynı zamanda diğer tüm büyük güçler böyledir. Örneğin İngiltere, on yedinci yüzyıldan beri İngiliz yönetimi altında gerçekleştirilen bazı korkunç vahşetlerle yüzleşmeye bugün daha yeni başlıyor. Çoğundan daha iyi. Amnezi durumunda olmak faydalıdır. Gerekli hegemonik sağduyunun empoze edilmesine katkıda bulunur.

Hadi David Hume'a geri dönelim. Öncelikle daha özgür ve popüler hükümetlerle ilgileniyordu. Bu en ilginç vaka. Özellikle de o günün standartlarına göre alışılmadık derecede özgür ve popüler olan kendi ülkesi İngiltere. Ancak Hume, bu özgürlüğün sınırlarının kesinlikle farkındaydı. Bunlar Hume ile birlikte önde gelen bir Aydınlanma figürü ve klasik liberalizmin kurucusu olan yakın arkadaşı Adam Smith tarafından oldukça etkili bir şekilde tartışıldı.

Smith, elbette, modern ekonominin kurucusu olarak büyük saygı görüyor. Ama aynı zamanda 1776'da yayınlanan *Ulusların Zenginliği* adlı klasik eserinde siyasi sistemler hakkında söyleyecek çok şeyi vardı, bu tarih burada da bir anlam ifade ediyor. Smith, İngiltere'de, tacirlerin ve imalatçıların, kendi çıkarlarının "en özel

¹³ Amnezi, bir kafa travması ya da beyin hasarı sonucu hafızada depolanmış bilgi ve deneyimlerin unutulması (ç.n.).

olarak gözetilmesini” sağlamak için tasarladıkları hükümet politikasının “baş mimarları” olduğunu yazar. Bununla birlikte bu çıkarların, İngiltere halkı da dahil olmak üzere, özellikle de sömürgelerinde “Avrupalıların vahşi adaletsizliği” altında acı çekenler üzerindeki etkisi “ağır”dır.

Britanya Hindistan’ı suçlamalarının ana hedefiydi. Ama daha genel olarak, “insanlığın efendileri” diye yazmıştı, İngiltere’nin tüccarları ve imalatçıları, “aşağılık düsturlarının peşinden gidiyorlar: her şey kendimiz için, başkası için hiçbir şey.”

Smith’in bahsettiği aşağılık düstur bize tanıdık gelmeli. Bugün hatırı sayılır bir yankısı var. Önümüzdeki hafta teorik arka planına bakacağız. Ama farkında olmanız gerektiği gibi, aşağılık düstur, Amerika Birleşik Devletleri’nde “liberteryenizm” denilen şeyin önde gelen bir fikri haline geldi. Ayn Rand tarafından popüler hale getirildi. Açgözlülük harika, her şey kendimiz için, başkası için değil. Rand, uzun yıllardır Federal Rezerv’in çok beğenilen başkanı olan Alan Greenspan’ın da aralarında bulunduğu önde gelen şahsiyetlerin gurusuydu. Başka bir yardımcı, Trump yönetiminin yerel programlarının ana entelektüel mimarı, eski Meclis Başkanı Paul Ryan, aslında aşağılık düstur tarafından motive ediliyor. Bazılarına geri döneceğiz.

Liberter hareketin önde gelen entelektüellerinden biri, ekonomide Nobel ödüllü James Buchanan, yol gösterici ilkeyi açık bir şekilde özetledi. Başlıca çalışması *Özgürlüğün Sınırları*’nda ideal toplumun temel insan doğasıyla uyumlu olması gerektiğine işaret etti ki bu mantıklıdır. Ve sonra makul bir şekilde bir sonraki soruyu sormaya devam etti: Temel insan doğası nedir? Çok basit bir cevabı vardı:

“Kesinlikle kişiselleştirilmiş bir anlamda, herhangi bir kişinin ideal durumu, kendisine tam hareket özgürlüğü tanıyan ve kendi arzularına bağlı kalmaya zorlamak için başkalarının davranışlarını engelleyen bir durumdur. Yani her insan bir köleler dünyası üzerinde hakimiyet arar.”

Bu liberteryenizmdir, özgürlükte son nokta. Ve fark etmediy-seniz diye söyleyeyim, en büyük hayaliniz, temel insan doğasıdır. Modern anlamda aşağılık düstur budur. Aslında bu, David Hume ya da John Stuart Mill ya da Thomas Paine ya da Abraham Lincoln ya da klasik liberal geleneğe yakın herhangi biri gibi Adam Smith'in de patolojik kabul edeceği bir düşüncedir.

Burada olup bitenler, klasik liberalizmin Birleşik Devletler'de liberteryenizm denen şeyin ahlaki temelinden ne kadar uzak olduğunun ilginç bir göstergesidir. Düşünecek başka bir şey.

Neyse, ana konuya dönelim. Hume'un Gramsci tarafından geliştirilen içgörüsü, seçkinlerin neden beyin yıkamaya ve düşünce kontrolüne bu kadar bağlı olduklarını açıklıyor. Edward Bernays'ın Marv'ın son görüşmemizde bahsettiği (Bernays 1947) çalışmasında açıkladığı gibi "rıza oluşturduğunuzdan" emin olmalısınız. Bu konuda oldukça açık sözlüler, ki bu iyi bir şey, zira o zaman akıllarında ne olduğunu öğrenebiliriz. Spektrumun sol-liberal ucundan gideceğim, ki bu birçok yönden en açıklayıcıdır çünkü kabul edilebilir olanın sınırlarını belirler. Buraya kadar gidebilirsin diyor, bir milimetre öteye değil. Bu nedenle, liberal görüşe bakmak her zaman oldukça ilginçtir. Öyleyse hadi bunu yapalım.

Bernays, rıza oluşturmak için yılda yüz milyonlarca dolar harcayan devasa halkla ilişkiler endüstrisinin kurucusu olan önemli bir şahsiyettir. Bernays bir Wilson-Roosevelt-Kennedy liberaliydi. Marv'ın da belirttiği gibi, onu ün ve servete iten ilk büyük başarılarından biri, kadınları sigara içmeye ikna etmektir. Bunun öldürücü etkileri iyi biliniyordu ama uzun süre etkili bir şekilde bastırıldı. Buna geri döneceğiz.

Bernays'ın liberal sicilinin bir başka kayda değer başarısı, 1950'lerin başında, Guatemala'nın, aslında Orta Amerika'nın büyük bir kısmının neredeyse sahibi olan United Fruit Company'de¹⁴ çalıştığı

¹⁴ 1899'da kurulmuş, Latin Amerika plantasyonlarında yetişen başta muz olmak üzere tro-

zamandı. 50'lerin başında bu şirket, Guatemala'da diktatörlüğü deviren ve meyve şirketinin sahip olduğu kullanılmayan toprakları alıp diğer reformlarla birlikte yoksul köylülere dağıtmayı amaçlayan yeni bir reformist demokrasi yönetimi tarafından tehdit ediliyordu.

Bernays bu konuda bir şeyler yapması için tutuldu. Bu sapkınlıkları sona erdiren ve yeni askeri diktatörlük altında Fruit Company'nin gücünü koruması için bir askeri darbe, 1953 askeri darbesi için Amerikan halkı arasında rıza oluşturmak amacıyla çok başarılı bir propaganda kampanyası geliştirdi. Kampanyasının teması, elbette, sınırlarımızdan çok uzak olmayan bir Sovyet üssü, gülünç ama işe yarayan bir komünist tehditti. Askeri diktatörlük sağlam bir şekilde kuruldu. Bu, onlarca yıllık terör ve yıkıma yol açtı, her türlü demokrasi ve sosyal reform tehdidine son verdi, bahsettiğim gibi Reagan yıllarında tırmandı. Ve yine de buradan sınıra kaçan mülteci akınında önemli bir faktördür.

Edward Bernays aslında liberal bir kahramandır. Bu, özellikle hayatımın çoğunu geçirdiğim Massachusetts, Cambridge için geçerli. Amerikan liberalizminin kalbi. Başarılarından biri, Cambridge'de gerçekleşecek gerçek bir vahşeti durdurmak için ücretsiz bir propaganda kampanyası yürütmekti ve bu nedenle onurlandırıldı. Nehrin yanından geçen bir otoyol var, Memorial Drive. Valeria ve ben bir süre orada yaşadık. Yol boyunca güzel eski çınar ağaçları var. Çok hoş bir yer, buna tanıklık edebiliriz. Şehir yönetimi karayolunu genişletmeyi ve çınarları kesmeyi düşünüyordu. Bernays araya girdi ve şehir yönetiminin geri adım atmasını sağlayan bir kampanya düzenledi. Yani çınarlar hala orada. Ve görünüşe göre bu, tabii liberal görüş söz konusu olduğunda, yapılan şeylerin geri kalanını silmektedir.

Bernays ilkelerini 1947'de *the Annals of the American Academy of Political and Social Science*'da açıklamıştı.

pikal meyvelerin Kuzey Amerika ve Avrupa'ya ticaretini yapan şirket (ç.n.).

Bilim dünyasını aşağıdaki gibi bilgilendirmişti:

...liderler, iletişim kanallarını kullanma konusunda uzmanlaşmış alandaki teknisyenlerin yardımıyla, 'rıza mühendisliği' dediğimiz şeyi amaçlı ve bilimsel olarak başarabildiler. Bu ifade, oldukça basit bir şekilde, bir mühendislik yaklaşımının kullanımı anlamına gelir, yani, insanların fikirleri ve programları desteklemesini sağlamak için durumun tam bilgisine ve bilimsel ilkelerin ve denenmiş uygulamaların kullanılmasına dayanan eylem... Rıza mühendisliği demokratik sürecin özüdür, ikna etme ve önerme özgürlüğüdür... Bir lider çoğu zaman insanların genel bir anlayışa varmasını bekleyemez... demokratik liderler... sosyal olarak yapıcı hedeflere ve değerlere ulaşmak için rıza mühendisliğinde... kendi rollerini oynamalıdır... Sorumlu lider, sosyal hedeflere ulaşmak için, yıkım olasılıklarının sürekli olarak farkında olmalıdır bu nedenle. Enerjisini, rıza mühendisliğinin operasyonel bilgisine hâkim olmaya ve rakiplerini kamu yararına manevra yapmaya harcamalıdır (Bernays 1947).

Bernays'ın anlayışı, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde oldukça etkili hale gelen davranışçı hareketin önde gelen figürü olan B. F. Skinner tarafından 1971'de bilimsel olarak onaylandı. Skinner'ın *Beyond Freedom and Dignity* (Özgürlük ve Onurun Ötesinde) adlı kitabında belirttiği gibi, dikkatli bilimsel kavramlara bağlı kalarak, "Etik denetim küçük gruplarda varlığını sürdürebilir, ancak bir bütün olarak nüfusun denetimi, özel pekiştireçleri ve kodlanmış olumsuzlukları ile polise, rahiplere, mülk sahiplerine, öğretmenlere, terapistlere vb. uzmanlara devredilmelidir. Kendini kamu yararına adanmış "sorumlu liderler."

Demokratik liderler, insanların genel bir anlayışa varmasını bile bekleyemedikleri ve toplumsal olarak yapıcı hedef ve değerlere

rıza oluşturmaları gerektiğinden, bazı belirli sorular ortaya çıkıyor. Bu hedefler ve değerlerle ilgili kararları kim veriyor? “Demokratik liderlerin” kararlarına hangi faktörler giriyor? “Sorumlulukları” ve kamu yararına bağlılıkları nasıl belirleniyor? Bernays bu sorulardan kaçınıyor, ancak bu liderlere baktığımızda, Adam Smith’in döneminde olduğu gibi, karar vericilerin öncelikle Smith’in tanımladığı “kamu çıkarı”ndan çok daha yüksek önceliklere sahip “insanlığın efendileri” olduğunu görürüz. İkna etme ve önerme özgürlüğünü, yani demokratik sürecin özünü, tam olarak eşit olarak dağıtılmayan gücü kullanma yetkisine sahip olanlardır bunlar. Neyin sosyal olarak yapıcı olduğuna karar verenler de onlardır. Günümüzde bunlar sadece Smith’in tüccarları ve üreticileri değildir, büyük holdingler, çok uluslu şirketler, finans kurumları ve diğer ekonomik güç merkezleridir.

Bu fikirlerin entellektüel sınıflar arasında ne kadar derinlere kök saldığını akıldan tutmak önemlidir. Ben yine de yelpazenin liberal uç noktasında kalacağım. Önemli bir örnek, belki de yirminci yüzyılın en önde gelen ve saygı duyulan kamusal entelektüeli, aynı zamanda Bernays gibi bir Wilson-Roosevelt-Kennedy liberali olan Walter Lippmann’dır. Wilson, Bernays gibi, Marv’ın son oturumumuzda bahsettiği Creel Komisyonu’nun, Woodrow Wilson’ın Amerikan halkını Birinci Dünya Savaşı’na katılmaya ikna etmek için kurduğu komisyonun bir üyesiydi. Wilson, 1916’da “zafersiz Barış” sloganıyla seçildi. Ancak bunu hızla “barışsız Zafer” olarak değiştirdi.

O zamanlar pasifist bir nüfusu çılgin Alman karşıtı bir histerik haline getirme sorunu vardı. Bu başarıldı. Yani örneğin Boston Senfoni Orkestrası Beethoven’ı çalamadı ve ülke çapında benzer şeyler oluyordu. Büyük bir propaganda kampanyasıyla çok hızlı bir şekilde başarıldı bu ve Lippmann ve Bernays da dahil olmak üzere katılan insanları büyük ölçüde etkiledi. Lippmann’ın daha sonra yazdığı gibi bu başarı, Bernays’ın rıza mühendisliği olarak

adlandırdığı “rıza üretimi”nin demokrasi pratiğinde “yeni bir sanat” olduğunu gösteriyor.

Lippmann, siyaset teorisi de dahil olmak üzere birçok alanda önemli bir figürdü. Siyasi denemelerinin ana koleksiyonuna “liberal demokrasi için siyaset felsefesi” adı verilmiştir. Bu denemelerde “akıllı azınlıklar”ın, halkın, yani “şaşkın sürünün ayakları altında çiğnenmesinden ve kükremesi”nden uzak yaşayabilmeleri için “halkın kendi yerine yerleştirilmesi” gerektiğini belirtir. Şaşkın sürünün üyelerinin “katılımcılar” değil “eylemi seyredenler” olmaları gerekiyordu. Ancak bu sürünün bir işlevi vardır. İşlevi, liderlik sınıfının seçilmiş bir üyesine oy vermek için bir düğmeye basmak amacıyla periyodik olarak ortaya çıkmaktır. Sonra çekip gidecekler ve bizi rahat bırakacaklar. İlerici demokratik teori budur.

Daha sert versiyonlardan bahsetmeyeceğim.

Bir diğer etkili liberal figür, modern siyaset biliminin ana kurucularından biri olan Harold Lasswell’in de bu konularda söyleyecekleri vardı. *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*’nde, “insanların kendi çıkarlarının en iyi yargıcı olduklarına dair demokratik dogmatizmlere” aldanmamamız gerektiğini açıklamıştı. Onlar değil. Biz.

Devamla şunları söyler: “Modern psikolog gibi, modern propagandacı da, insanların çoğu zaman kendi çıkarları konusunda zavallı yargıçlar olduklarını, sağlam bir neden olmaksızın bir alternatiften diğerine atladıklarını veya çağların yosunlu kaya parçalarına ürkek bir şekilde yapıştıklarını kabul eder... Daha eski demokratik doktrinler, sözde liderin, bazı prosedürel saçmalıklarla liderlik görevinden kaçmasına izin verdi: bir ‘genel irade’nin ‘oralarda’ olması gerekiyordu ve liderin görevi, bu iradenin oylama ve yasama tartışması yoluyla kendini göstermesini dikkatle izlemektir.” Ancak modern bilimsel psikoloji ve siyaset bilimi çağında bu tür saçmalıkları geride bırakmalıyız. “Kitle eylemini gerektiren bu düzenlemelerle ilgili olarak propagandacının görevi, benimsemeyi ve uyumu kolaylaştırmak gibi çifte işleve hizmet eden hedef

sembolleri icat etmektir. Semboller, kendiliğinden kabulü teşvik etmeli ve kalıcı uyumu sağlamak için gerekli davranış değişikliklerini ortaya çıkarmalıdır. Propagandacı, yalnızca popüler olmakla kalmayıp, aynı zamanda olumlu davranış düzenlemelerini de beraberinde getiren semboller yaratan kişi olarak, laf kalabalığı değil, açık eylemlerin destekleyicisidir.”

Bernays'da olduğu gibi “propagandist” teriminin özgürce kullanımına dikkat edin. Bu 30'lardaydı. O günlerde terim, o zamandan beri varsayıldığı olumsuz çağrışımlara sahip değildi (ama İngilizcede; diğer diller terimi hala nötr olarak kullanıyor).

Sözde bilimsel olan bu laf salatasını bir kenara bırakırsak, aynı ilkelere geri dönüyoruz. Demokratik bir toplumda, biz, akıllı azınlıkların, “cahil ve aptal” kitleleri uygun hedefler olduğuna karar verdiğimiz şeylere, her türlü aldatmacayı kullanarak yönlendirme görevimiz var. Tabi hepsi kendi iyilikleri için.

Bu noktalar, genellikle “(liberal) düzenin teoloğu” olarak tanımlanan, oldukça saygın bir liberal siyasi analist ve teolog olan Reinhold Niebuhr tarafından detaylı açıklandı. “Ortalama bir insanın aptallığı” nedeniyle, aydınlanmış liderlerin, “sorumlu entelektüellerin” genel halkın çıkarlarına hizmet etmesini sağlamak için “gerekli yanılsamaları” ve “duygusal açıdan inandırıcı basitleştirmeleri” inşa etmeleri gerektiğini söylemişti. Farklı bir perspektiften sorumlu entelektüeller, Gramsci'nin “meşrulaştırma uzmanları” olarak adlandırdığı ve görevleri olan biteni bir şekilde meşrulaştırmak olan kişilerdir.

Sanatta usta olan Henry Kissinger bunu biraz farklı açıklamıştı. İçgörülerinden birini mealen alıntılırsak, “uzman”, “güçlülerin fikir birliğini ifade edebilen” ve bu nedenle, dolaylı olarak onların işlerini onlar adına yönetebilen kişidir.

Herkes uzman veya sorumlu entelektüel olarak nitelendirilemez. Ayrıca, Kennedy-Johnson ulusal güvenlik danışmanı, eski Harvard dekanı ve daha sonra Ford Vakfı'nın başkanı olan McGeorge

Bundy'nin, 1968'de¹⁵ önemli bir düzen dergisi *Foreign Affairs*'deki önemli bir makalede kullandığı kalıpla “tetikte bekleyen vahşi adamlar”¹⁶ da vardır. Gerçeklerden o kadar uzak ki, sadece hükümetin taktiklerini sorgulamakla kalmayıp, saiklerle ilgili sorular da gündeme getiren insanlardan bahsediyordu. Özellikle yürüttüğü Çinhindi savaşlarını eleştirenleri aklından geçiriyordu. Açıkça tam bir delilik. Bundy'nin yazısından kısa bir süre sonra Dan Ellsberg tarafından yayınlanan *Pentagon Belgeleri*'nde¹⁷ tesadüfen iyi kanıtlanan delilik. Kibarca söylemek gerekirse, gerekçeler hakkında bazen oldukça açık ve çok çekici olmayan bol miktarda malzeme içeriyor. Ve vahşi adamların çılgınlığını sadece teyit etmekle kalmıyor, aynı zamanda önemli ölçüde genişletiyor.

Eh, her toplumun tetikte bekleyen vahşi adamları vardır. Eski Sovyetler Birliği'nde, yöneticiler açısından tetikte bekleyen vahşi adamlar muhaliflerdi. Sovyetler Birliği'nde onlara sert davranıldı, ancak elbette burada büyük saygı gördüler. Hepimiz isimlerini biliyoruz. Bizim memlekete döndüğümüzde değerler tersine dönüyor. Muhalifler, mahkûm edilen ya da çoğunlukla basitçe görmezden gelinen vahşi adamlardır. Örneğin, silahlandırdığımız ve eğittiğimiz seçkin güçler tarafından 1989'da öldürülen önde gelen Latin Amerikalı entelektüellerin isimlerini kim biliyor? Burada isimlerini bilen var mı? Hatta böyle bir şeyin olduğunu bile bilen var mı?

Nathaniel Hawthorne'un *House of the Seven Gables* (Yedi Çatılı Ev) kitabından alıntı yapacak olursak, çoğu zaman “dünyayla

15 Bundy'nin “tetikte bekleyen vahşi adamlar” ifadesini kullandığı “The End of Either/Or” başlıklı makalesi aslında Ocak 1967 tarihlidir. Ancak elinizdeki bu kitapta 1968 olarak yazıldığı için değiştirmeden bıraktık (ç.n.).

16 Chomsky, 1967 tarihli *The Responsibility of Intellectuals* başlıklı makalesinde, Bundy'nin daha önce kullandığı “tetikte bekleyen vahşi adamlar” ifadesini, “hükümetlerin yalanlarını ifşa etme, faaliyetleri nedenlerine ve saiklerine ve çoğu zaman gizli niyetlerine göre analiz etme konumunda olan entelektüeller” olarak açıklamaktadır (ç.n.).

17 ABD başkanlarından Johnson ve Nixon hükümetlerinin Vietnam Savaşı hakkında hem kamuoyuna hem de ABD Kongresi'ne yanlış bilgiler verdiğini kanıtlayan belgeler (ç.n.).

savaşmak için yürek, irade ve vicdan sahibi olanları bekleyen sonsuz çeşitlilikte şahadet”ten mustarip olan uzun bir liste var.

Açıklayıcı olurdu ama tarihi gözden geçirmek için zamanımız yok. Ancak kısaca, bu model, kaydedilen en eski tarihe kadar gider. Öyleyse klasik Yunanistan’a geri gidin ve baldıran otu içen ve intihar edenin kim olduğunu sorun. Atina gençliğini çok soru sorarak yozlaştıran adamdı Sokrates. Kabaca aynı zamanda, İncil’deki kayıtlara bakarsanız, bilinmeyen bir İbranice kelimenin yanıltıcı bir çevirisi olan peygamberler olarak adlandırılan insanlar vardı. Onlar muhalif diyebileceğimiz kişilerdi. Kralların kötülüklerini eleştiriyor, jeopolitik analizler yapıyor, bu korkunç politikalar sonucunda neler olacağına dair uyarıyor, dul ve yetimlere merhamet çağırısı yapıyorlardı. Hoş karşılanmadılar. Sert muamele gördüler, hapsedildiler, çöle sürüldüler, İsrail’den, bu örnekte peygamber İlyas’tan nefret edenler olarak mahkûm edildiler. Bugün, Abba Eban gibi önde gelen İsraili siyasi şahsiyetler ve genellikle burada bu politikaların savunucuları tarafından İsrail politikasının Yahudi eleştirmenlerini mahkûm etmek için kullanılan “kendinden nefret eden Yahudi”¹⁸ ifadesinin kökeni budur.

Yüzyıllar sonra peygamberler onurlandırıldı. Ama o zamanlar değil. O zamanlar onurlandırılan insanlar, daha sonra sahte peygamberler olarak adlandırılan Saray’daki dalkavuklardı. Meşruiyet uzmanları. Ve böylece tarih boyunca devam eder gider. İlginç bir hikâyedir.

Gramsci’yi alalım. Mussolini diktatörlüğü tarafından hapse mahkûm edildiğinde savcı, bu beynin yirmi yıl çalışmasını durdurmamız gerekir demişti. Şimdi bu faşizmdi. Biz biraz daha sertiz. Romero ve Cizvit entelektüellerinin -ve diğer dini şehitlerin uzun bir listesinin- sadece beyinleri havaya uçuruldu ve sadece yirmi yıl boyunca değil, sonsuza dek susturuldu.

18 Siyonizm’i ve Siyonistler tarafından kurulan devleti reddeden Yahudiler için kullanılan bu ifade Siyonistler tarafından bir tür “vatan haini” anlamında kullanılmaktadır (ç.n.).

Ve sonsuza dek bilinmediklerinden emin olmalısın. Bunun nasıl çalıştığını ayrıntılı olarak görmek çok ilginç. Öyleyse ülkenin en liberal şehri olan Boston'a geri dönelim. Cizvit entelektüellerinin 1990'da öldürülmesinden kısa bir süre sonra, Amerikan Psikoloji Derneği Boston'da bir konferans düzenledi. Bir dizi panel vardı. Önde gelen bir sosyal psikolog olan, öldürülen Cizvit entelektüellerinden birinin çalışmasına adanmış bir tanesine katılıyordum. Konferans *Boston Globe* tarafından izlenmişti, o sırada bence ülkedeki en liberal gazete, Latin Amerika ile ilgili mükemmel haber kapasitesine sahip, muhtemelen ülkedeki en iyi gazeteydi.

Boston Globe konferansı izliyordu, ancak benim katıldığım bölümü değil. Bunun yerine gazete, kadınlara çekici gelen erkek yüz ifadeleri üzerine bir makaleyi tercih etti. Bu çok daha önemliydi. Önceliklerinizi net bir şekilde belirlemelisiniz. Doğru türden entelektüeller yetiştirmek gerekiyor.

Birkaç ay önce Cizvit entelektüellerinin katledildiğini muhtemelen hiç duymamış olan muhabiri suçlamak istemiyorum.

Peki, Kremlin diktatörlüğü altındaki eski Sovyetler Birliği'nde buna benzer şeyler olsa tepkilerinin ne olacağını hayal gücünüze bırakıyorum.

Temel nokta, keskin ve genellikle sert eleştirmen H. L. Mencken tarafından, önemsiz suçlamalarla hapse girip çıkan İrlandalı bir Amerikalı yazara atıfta bulunarak dile getirildi: "Eğer o bir Rus olsaydı, tercümesini okuyunca, tüm profesörler ona ilahiler söylerdi."

Hepsi fazlasıyla doğru.

Aslında George Orwell'in bu konuda söyleyeceği ilginç şeyler vardı. Hepiniz okulda *Animal Farm* (Hayvan Çiftliği) okumuşsunuzdur, eminim. Ancak Orwell'in *Hayvan Çiftliği*'ne henüz yayımlanmamış önsözünü okumanız pek olası değil. Yıllar sonra derlenen yazılarda keşfedildi. Bazen çağdaş baskılarda görünür, ancak muhtemelen okuduğunuz kitapta yoktur.

Hayvan Çiftliği'nin totaliter düşman Bolşevik Rusya'nın hicivli bir eleştirisi olduğunu hatırlayacaksınız. Ancak özgür İngiltere halkına

yönelik önsöz, bu konuda kendilerini fazla haklı hissetmemeleri gerektiğini söylüyor. İngiltere’de de hegemonik sağduyunun kölesi olan özgür toplumlara uygun bir tür edebi sansür vardır. “İngiltere’deki edebi sansürle ilgili uğursuz gerçek” diye yazmıştı Orwell, “bunun büyük ölçüde gönüllü olmasıdır. Popüler olmayan fikirler susturulabilir ve uygunsuz gerçekler herhangi bir resmi yasaklamaya gerek kalmadan karanlıkta tutulabilir.” Sebeplerini derinlemesine araştırmadı, yalnızca “belirli önemli konularda sahtekârlık peşindeki her türlü güdüye sahip zengin adamlar” tarafından basının denetlendiğine dikkat çekti ve bu belirli gerçeği söylemenin bir işe “yaramayacağına” dair genel zımnı anlaşılmayı pekiştirdi. Sonuçta “Hâkim ortodoksiye meydan okuyan herkes, şaşırtıcı bir etkiyle susturulmuş olur.” Fark ettiyseniz tetikte bekleyen vahşi adamlar kategorisine terfi etti.

Orwell’in düşüncesine göre, iyi bir eğitim temel bir sansür mekanizmasıdır. En iyi okullara gittiyseniz, söylemenin, hatta düşünmenin bile işe yaramayacağı bazı şeyler olduğu anlayışını kendinize aşılamışsınızdır. Hepsi varlığınızın bir parçası olur. Ve eğer iyi bir öğrenciyseniz ve dersleri gerektiği gibi özümseydiyseniz, sorumlu bir entelektüel olabilirsiniz.

Bu, *Hayvan Çiftliği*’nin yayınlanmamış önsözünden. Ama söylemenin işe yaramayacağı şeyler nelerdir? Ya da düşünmenin? Ben sadece birkaç örnek verdim. Örneğin Latin Amerika’daki ABD suçları ve ayrıca ABD etki alanındaki Latin Amerika’nın Doğu Avrupa’daki Rus etki alanları ile çok ilginç bir karşılaştırması. Okumalarda bazı alıntılar var.

Latin Amerikalı entelektüeller, Doğu Avrupalıların “bir bakıma Orta Amerikalılardan daha şanslı” olduğunu fark ettiler diye yazdı bir derginin yayıncısı ki aynı dergi ABD destekli devlet teröristleri tarafından havaya uçurulmuştu ve bu olay ABD’de hiçbir ilgi uyandırmadı. “Prag’da Moskova’nın dayattığı hükümet, reformcuları alçaltır ve küçük düşürürken,” diye devam etti, “Washington yapımı Guatemala hükümeti onları öldürecek. 150.000’den fazla

kurban alan gerçek bir soykırımda ve hala öyle... [Uluslararası Af Örgütü'nün dediği gibi] 'cinayet için bir hükümet programı.'... İnsanı Beyaz Saray'daki bazı insanların Aztek tanrılarına Orta Amerika kanı sunarak taptığına inanmaya teşvik ediyor." Beyaz Saray, Doğu Avrupa'nın en kana susamış diktatörlerine atıfta bulunarak, (bu arada belirtiyim, Kremlin'den biraz bağımsız olduğu için ABD'nin favorisi olan) "Nikolay Çavuşesku'nun Dünya Zulüm Ödülü için Securitate¹⁹ ile kolayca rekabet edebilecek" güçleri Orta Amerika'ya yerleştirdi ve destekledi.

Bu, kurbanların oldukça tipik bir sesi olmak olur. Ama yalnız değil. Aynı zamanda Batı irfanının değerlendirmesidir. Savaş sonrası siyasi tarih üzerine standart bilimsel kaynak, çok ciltli *Cambridge Soğuk Savaş Tarihi*'dir. Latin Amerika hakkındaki bölüm, saygın bir Latin Amerikalı uzman, Columbia Üniversitesi Uluslararası ve Halkla İlişkiler Fakültesi'nin eski Dekanı John Coatsworth tarafından yazılmıştır. Coatsworth, 1960'tan, tarihi unutmayın, 1960'tan "Sovyetlerin 1990'daki çöküşüne kadar Latin Amerika'daki siyasi mahkumların, işkence kurbanlarının ve şiddet kullanmayan siyasi muhaliflerin infazlarının sayısının Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa uydularındaki sayıları çok aştığını" yazdı.

Yine, kendinize Doğu Avrupalılardan kaç tanesini duyduğunuzu sorabilirsiniz. Ve Latin Amerikalıların kaçını? İlginç bir araştırma olurdu, bildiğim kadarıyla hiç yapılmadı. 1960'ı düşünmeniz gerektiğini söylemiştim. Nedenlerine bugün olmasa da daha sonra döneceğim.

Pekâlâ, bugün söylemenin bir işe yaramayacağına dair başka örneklerle dönelim. Birkaç gün önce *New York Times*'in birinci sayfasındaki haberi ele alalım. Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton'un Pentagon'dan İran'a yönelik bir saldırı planı hazırlamasını

¹⁹ Romanya Sosyalist Cumhuriyetinde 1948'den Çavuşesku'nun 1989'daki devrilmesine kadar varlığını sürdürmüş gizli polis servisi (ç.n.).

istemesiyle ilgili. Bolton'un İran'ın derhal bombalanması çağrısında bulunduğu *New York Times*'taki bir makalede zaten kayda geçmiş durumda. Bu ilk hikâye.

Başka bir hikâye, yeni atanan başsavcı William Barr hakkında, başkanın, “yalnızca Kongre'nin izni olmadan değil, Kongre karşı oy kullansa bile kendi başına büyük bir kara savaşı başlatma yetkisine sahip olduğunu” iddia eden beyefendiyle ilgili (Savage 2019).

Bazı saflar, Barr'ın açıklamasının Kongre'ye savaş ilan etme yetkisini veren Anayasa'nın I. Maddesi'ni ihlal ettiğini, bu rolü hükümdara veren dönemin yaygın uygulamasından artık önemli bir kopuş olduğunu düşünebilir. Bu devrim niteliğindeki yenilik, Kurucuların sınırsız merkezi güce muhalefetleri ve bu tür ciddi kararların Kongre'de alınan karara dayanması gerektiği konusundaki endişeleri tarafından güdülenmişti. Ancak Barr, Anayasa'yı bu kadar açık bir şekilde ihlal etmeyecek kadar iyi bir avukattır. Bu nedenle, savaş ilan etmekten değil, başlatmaktan bahsediyor. Böylece Kurucuların açık niyetini ihlal ediyor, ancak onların gerçek sözlerini değil.

Vahşi adam rolünü üstlenerek bu ön sayfadaki iki hikâyede neyin eksik olduğunu soralım, çünkü söylenmemiş.

Söylenmemiş olan şeylerden biri, gerçekten de saygı duymamız gereken ABD Anayasası adlı bir belgenin olduğudur. Özellikle ona tapan Barr gibi “muhafazakârlar” arasında değerlidir. I. Madde'yi ihlal etme hilesini bir kenara bırakıp, VI. Madde'ye bir göz atabiliriz. Orada şunu keşfediyoruz: “Birleşik Devletlerin yetkisi altında yapılan veya yapılacak olan tüm anlaşmalar ülkenin en üstün yasası olacaktır ve her eyaletteki yargıçlar bu üstün yasaya uyacaktır.”

Muhtemelen başkan da (Barr ve Trump aynı fikirde olmayabilir).

Şimdi Amerika Birleşik Devletleri'nin yetkisi altında yapılan anlaşmalara bir göz atalım.

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en önemlisi, modern uluslararası hukukun temeli olan ve ABD girişimi üzerine kurulan BM

Şartı'dır. Şimdi buna bir göz atalım, özellikle Madde 2(4). Burada uluslararası ilişkilerde "tehdit veya güç kullanımının" yasaklandığını görüyoruz. Sadece güç kullanımı değil, tehdit bile. Bazı istisnalar vardır, ancak bunlar burada net bir şekilde konuyla ilgisizdirler.

Bu arada, kelimelerin bizim söylediğimiz anlama gelmediğini bilgili biri gibi açıklayabilen "uluslararası hukuk alimleri" denen bir profesyoneller kategorisi olduğunu hatırlamalıyız. Ama biz vahşi adamlar, bu incelikleri takdir etmeyen basit fikirli insanlarız, bu yüzden metnin sade anlamını kabul edelim.

Söylenmesi istenmeyen şeyler arasında, yönetimin önde gelen isimlerinin ülkenin en yüksek yasası olan ABD Anayasasını ihlal etmeleri var. Kimsenin umurunda mı? Görünüşe göre değil. Bu, sorumlu entelektüelleri ilgilendirmiyor gibi görünüyor.

Hafifletici bir mazeret olarak, Barr'ın tamamen yeni bir çığır açmadığını gözlemlemek adil olur. Bu sözlerinde Anayasa'yı küçümsemesi aşırı olsa da siyasi liderlerin güç tehdidinde bulunarak Anayasa'yı ihlal etmesi normaldir. Örneğin, cumhurbaşkanı ve diğerlerinin İran'a karşı tüm seçeneklerin açık olduğunu söylemesi yıllardır normaldi. "Tüm seçenekler" nükleer saldırıya kadar olan seçenekler anlamına gelir.

Daha genel olarak, tüm bunlar oldukça standarttır. O halde, inandırıcı bir bahanesi olmayan saldırganlığın ders kitaplarına uygun bir örneği olan Irak işgalini, 2003'ü ele alalım. Eleştiriliyor. Örneğin, bunu stratejik bir gaf olarak eleştirdiği için büyük saygı duyulan Başkan Obama tarafından. Afganistan'ın işgalini stratejik bir gaf olarak eleştirdiklerinde Rus generallerini övdük mü? Ya da Hitler'in iki cepheli savaşını önce İngiltere'yi nakavt etmeleri gerektiği için stratejik bir gaf olarak eleştiren Nazi savaş suçluları? Ben böyle bir şey hatırlamıyorum. Bu durumda bir fark var mı? Eğer öyleyse, bize karşı onların dışında ne var? Düşünmeye değer.

Obama'nın Irak savaşına yönelik eleştirisi gördüğünüz kadar. Bunun sadece bir gaf olmadığını, en büyük uluslararası suç

olduğunu söyleyen birini bulmaya çalışın. Nazi savaş suçlularının mahkûm edildiği Nürnberg kararı budur. Birçoğu idam edildi. Saldırganlığı -ve yine, Irak işgali bir ders kitabı örneğidir- “bütünün birikmiş kötülüğünü kendi içinde barındırması bakımından diğer savaş suçlarından farklı olan en yüksek uluslararası suç” olarak tanımladı: Irak örneğinde, birikmiş kötülük IŞİD ve ötesine uzanan uzun bir listedir.

Nürnberg’deki ABD savcısı Robert Jackson, Mahkemeye ilginç bir konuşma yaptı. Sanıklara “zehirli bir kadeh” verdiğimizizi ve ondan bir yudum alırsak -eğer benzer suçlardan suçluysak- aynı kaderi paylaşmak zorunda kalacağımızı söyledi. Aksi takdirde yargı sürecinin bir saçmalık, muzaffer olanın adaleti olduğunu kabul etmeliyiz. Peki, kendi sonuçlarınızı çıkarabilirsiniz. Ancak bunların hepsi, hegemonik sağduyunun saltanatı altında söylenmeyecek ya da düşünülmeyecek olan şeyler.

İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana en kötü uluslararası suça, ABD’nin Vietnam’ı ve ardından tüm Çinhindi’ni işgal ederek milyonlarca ceset bırakmasına ve üç ülkeyi harabeye çevirmesine bir göz atalım. Bazen saldırı, Kissinger’ın itaatkâr bir şekilde ABD Hava Kuvvetleri’ne “Kamboçya’da büyük bir bombalama kampanyası, hareket eden her şeyin üzerinde uçan bir şey” (Becker)” çağrısında bulunduğu rezil emirler gibi, kelimelere meydan okuyacak kadar suçluluk düzeyine ulaşan açık direktiflerle gerçekleştirildi. Tarihsel kayıtlarda bir ikincisi olmayan bir soykırım çağrısı. Akademisyenler (Ben Kiernan ve diğerleri) tarafından ortaya konduğu gibi, Kızıl Kmerlerin yaratılmasını teşvik eden, ancak sağduyuya pek nüfuz etmeyen emirler.

Savaşlar 1975’te sona erdi ve elbette önemli görülen herkes bu konuda bir yorum yazmak zorunda kaldı. Temelde iki grup vardı. Şahinler daha çok savaşıydık kazanabileceğimizi söyledi. Belki de savaş karşıtı protestocular tarafından sırtımızdan bıçaklanmıştık. İkinci grup güvercinlerdi. Ana akımın en kritik ucunda, belki de

New York Times'tan Anthony Lewis vardı. Yine, söylenebileceklerin sınırlarını çizerek düzen içi Sol'a bakmak her zaman yararlıdır.

Lewis, *New York Times*'ta (1 Mayıs 1975) savaşın "iyilik yapmak için beceriksizlik dolu çabalarla" başladığını yazdı. Bunu nasıl biliyoruz? Çünkü bu bir aksiyom, gerekli bir gerçek. Amerika Birleşik Devletleri yaptıysa iyi bir şey yapma çabasıydı. Bunun için herhangi bir kanıtı ihtiyacınız yok. Bu hegemonik sağduyu. Neden "beceriksizlik dolu çabalar"? Çünkü işe yaramadı.

Böylece savaş, iyilik yapmak için yapılan beceriksizlik dolu çabalarla başladı, "ancak 1969'a gelindiğinde dünyanın -ve Amerikalıların- çoğu için müdahalenin feci bir hata olduğu açıktı... [Savaş karşıtı] argüman, Amerika Birleşik Devletleri'nin Çinhindi'nde işleyen kültürel ve politik güçleri yanlış anlamış olmasıydı, kendisi için çok pahalıya mal olan bir bedel dışında bir çözüm empoze edemeyecek bir konumdaydı."

Ana akımda ifade edilen aşırı sol eleştiri budur.

Aynı zamanda ileri sürülen başka bir görüş daha vardı: savaşın "bir hata değil, temelde yanlış ve ahlak dışı olduğu" (Rielly 1987). Ama bu, elbette, tetikte bekleyen vahşi adamlardan beklediğiniz türden bir Amerikan karşıtı histeridir, bu yüzden bu ifadeyi reddetmek oldukça mantıklıydı.

Bunun dışında, bu örnekte tetikte bekleyen adamlar nüfusun büyük çoğunluğuydu.

ABD kamuoyunun uluslararası ilişkiler konusunda düzenli çalışmaları vardır. Bu tür konularda kamuoyunun ana izleyicisi, saygın Chicago Uluslararası İlişkiler Konseyi'dir. 1975'te bir anket yaptılar ve tabii ki sorulan sorular arasında Vietnam'daki savaşa yönelik tutumlar hakkında sorular vardı. Çeşitli seçenekler mevcuttu. Seçeneklerden biri, savaşın "hata değil", "temelde yanlış ve ahlak dışı" olmasıydı. Nüfusun yüzde 70'i bu seçeneği tercih etmişti. "Tetikte bekleyenleri" içeren kanatlar tüm bu vahşi adamları kapsayacak kadar geniş olmalı. Bir insan liberal entelektüel seçkinlerin,

söylemenin bir işe yaramayacağını bile anlamayan “ortalama bir adamın aptallığı” na karşı duyduğu küçümsemeye sempati duyabilir.

Bu soru uzun yıllar anketlerde sorulmaya devam etti ve hemen hemen aynı sonuç ortaya çıktı. Kabaca katılanların üçte ikisi ve ya daha fazlası savaşın temelde yanlış ve ahlak dışı olduğunu, bir hata olmadığını söyledi. Halkın görüşlerini ifade edebilecek, ana akım haline gelmiş sol-liberal aydınlardan bir yorum bulmakta zorlanacaksınız.

Elbette, bitmeyen bir soru var. İnsanlar bununla ne demek istediler?

Bu soru, araştırmaların akademik direktörü siyaset bilimci John Rielly tarafından nihayet gündeme getirildi. Yanıtların “dış müdahalelerde büyük yüklerden kaçınma tercihini” gösterdiğini yazdı. Muhtemelen. Ya da muhtemelen halkın savaşın bir hata değil, temelde yanlış ve ahlak dışı olduğunu düşündüğünü gösteriyor. Cevabı belirlemek zor olmayacaktı, ama görünüşe göre böyle bir soruşturmaya hiçbir zaman girilmedi. Belki de doğru sonuç çok açık olduğu için gereksiz olarak kabul edildi.

Bütün bunlar, aptal ve cahil kitlelerle karşılaştırıldığında, hegemonik sağduyunun sorumlu insanlar üzerinde çalıştığına ilişkin ilginç sorular ortaya çıkarıyor. Oldukça ilginç sorular. Meşrulaştırma uzmanlarının, sürekli olarak propaganda akımlarına maruz kalmayan ve o ideolojinin yayıcısı olmayanlara göre daha derin bir şekilde beyinlerinin yıkandığını keşfetmek çok şaşırtıcı olmaz. Birçok konuda bu etkiye dair bazı kanıtlar var, ancak bildiğim kadarıyla sistematik olarak hiçbir zaman araştırılmadı.

Hâlâ birkaç dakikam olduğu için, tartıştığımız konuların 17. yüzyıl İngiltere’indeki ilk modern demokratik devrimde “kamuyu kendi yerine yerleştirme” sorununun nasıl ortaya çıktığı hakkında birkaç söz söylemek istiyorum. Lippmann’ın üç yüzyıl sonra ele aldığı sorun. Hume’un rıza mühendisliğine ilişkin gözlemlerinin hemen arka planı budur.

17. yüzyılın ortalarındaki çatışma genellikle kral ile Parlamento arasındaki bir savaş olarak sunulur; Parlamento yükselen tüccar ve imalatçı sınıfları temsil eder. Nihai “şanlı devrim” Parlamento’nun önceliğini sağlamıştır. Ve ayrıca yükselen burjuvazi için kaydedilen zaferler. Kayda değer görülmeyen bir başarı, son derece kazançlı köle ticareti üzerindeki kraliyet tekeli kırılmaktı. Tüccarlar, İngiliz refahının temelini önemli bir parçası olan bu girişimden büyük bir pay alabildiler.

Ama, aynı zamanda genel halkın büyük bir kısmının oluşturduğu tetikte bekleyen vahşi adamlar da vardı. Sessiz değillerdi. Broşürlerinde ve söylemlerinde evrensel eğitim, garantili sağlık hizmetleri ve yasanın demokratikleştirilmesinden bahsediyorlardı. Bir eleştirmenin kaygı verici biçimde gözlemlediği gibi, “halka kışkırtıcı doktrin” vaaz eden ve “ahlaksız kalabalığı yükseltmeyi” amaçlayan bir tür “kurtuluş teolojisi” geliştirdiler... “krallıktaki en kaliteli tüm erkeklere karşı, onları birbirleriyle birleşmeye çekmek için... tüm lordlara, soylulara, bakanlara, avukatlara, zengin ve barışçıl adamlara karşı.” Özgürlük ve demokrasi çağrısı yapan gezgin işçiler ve vaizler, ahmak kalabalığı kışkırtan ajitatörler ve otoriteyi ve onun gizemlerini sorgulayan broşürler dağıtan yazarlar ve matbaacılar özellikle korkutucuydu. Elit düşünce, radikal demokratların “hükümetin tüm gizemlerini ve sırlarını... avamın karşısında ortaya döktükleri” (domuzların önündeki incilerinki gibi) ve “insanları bu şekilde fazlasıyla meraklı ve kibirli kıldıkları, bu nedenle hiçbir zaman bir medeni kanuna boyun eğecek kadar tevazu bulamayacakları” konusunda uyarıyordu. Bir başka yorumcunun kaygıyla gözlemlediği gibi, “kendi gücünün farkında olan bir halka sahip olmak”, Hume’un sözleriyle gücün “yönetilenlerin elinde” olduğunu öğrenmek tehlikelidir.

Ayak takımı kral veya Parlamento tarafından değil, “bizim gibi, isteklerimizi bilen hemşeriler tarafından yönetilmek istiyordu. Broşürlerinde ayrıca şöyle yazıyordu: “Şövalyeler ve efendiler bize

korku yaymak için ve bize zulmeden ve insanların yaralarını bilmeyen kanunlar koyarken, dünya asla iyi olmayacak.”

Bu fikirler doğal olarak en soyluları dehşete düşürdü. İnsanlara haklar vermeye istekliydiler, ancak sınırlar içinde. Demokratlar mağlup edildikten sonra, John Locke “gündelikçilere ve esnaflara, kız kurularına ve sütçü kızlara” neye inanacakları söylenmeli, “çok büyük bir kısım bilemez ve bu sebeple inanmak zorundalar” diye bir yorum yapmıştı.

İkinci modern demokratik devrim, bir yüzyıl sonra başlatılan Amerikan Devrimi, Anayasa’nın çerçevesine çok önemli bir şekilde giren benzer çatışmaları açığa çıkarmıştı. Çok önemli dersler ve sonuçları olan çok önemli bir konu. Bunu konuşmak için çok geç oldu. Bu konuya geri döneceğiz.

BÖLÜM 2

GÜNCEL SAĞDUYU: KAPİTALİST GERÇEKÇİLİK

Waterstone'un Dersi, 22 Ocak 2019

Politika Nedir'in ikinci haftasına hoş geldiniz. Bu gece küçük bir işim var. Birkaç şeyi unutmuş olmanız ihtimaline karşı, K-12 Marksizm derslerinizle ilgili hafızanızı tazelemeye yardımcı olacak Marx'ın *Kapital*, Cilt 1'ini özetleyeceğim. Unutmayın, bu *Kapital*'in üç cildinden yalnızca 1. Cildi ve ben bunların hepsini, ayrıca Marx'ın diğer birkaç çalışmasını da gözden geçirmeye çalışacağım. Bu gecenin konusu: Mark Fisher'ın *Capitalist Realism* (Kapitalist Gerçekçilik) kitabının başlığı olan sermaye ve kapitalist gerçekçilik. Daha önce kullandığım bu tabirin, Fisher'ın kapitalist sağduyu için kullandığı terim olan kapitalist gerçekçilik kavramını ilginç bir şekilde yakaladığını düşünüyorum. Yani, “dünyanın sonunu hayal etmek artık kapitalizmin sonunu hayal etmekten daha kolay.”

MLK Günü'nden²⁰ sonraki ikinci gün olan bugün, Martin Luther King Jr.'ın söylediği ile başlamak bence uygun: “Dünya

²⁰ Her yıl ocak ayının üçüncü pazartesi günü gerçekleştirilen Martin Luther King'i anma günü (ç.n.).

devriminin doğru tarafında yer alacaksak, ulusun radikal bir değerler devriminden geçmesi gerektiğine inanıyorum. Nesne yönelimli bir toplumdan insan yönelimli bir topluma hızla geçiş yapmaya başlamalıyız... Makineler ve bilgisayarlar, kâr modelleri ve mülkiyet hakları insanlardan daha önemli kabul edildiğinde, ırkçılık, maddiyatçılık ve militarizmden oluşan dev üçlü fethedilemez.” Martin Luther King’in bu yorumu yaptığı bağlam, kendi kariyerinde çok önemli bir noktaydı. Bu onun “Vietnam Ötesi” konuşmasıdır ve ardından neredeyse tüm eski müttefikleri onun aleyhine dönmüştür. Bu konuşmayı yaptıktan sonra tecrit edildi. Konuşmanın başlangıcı, temel olarak kişinin sessiz kalamayacağıdır. Bunu yaptığı konuşmanın başlığında, “Sessizliği Kırma Zamanı”nda söylüyor zaten.

Bu, tek bir vurgudan, tek bir vurgudan değil de yalnızca sivil haklar üzerinde çalışmaktan, yoksulluk ve toplumsal değişim meseleleri üzerinde çalışmaya çok açık bir geçiş yaptığı zamandır. Önümüzdeki birkaç hafta boyunca, bir politik ekonomik sistem, yani gelinen aşamadaki endüstriyel kapitalizm ile onun en ağır sonuçları arasındaki ilişkiye bir göz atacağız. Politik bir ekonomik sistem olarak kapitalizm ile militarizm, kapitalizm ve çevresel felaket arasındaki ve kapitalizm ile onun küreselleşmiş finansallaşmış biçiminden kaynaklanan etkiler arasındaki ilişki. Ancak bu bağlantıları incelemeden önce, toplumun politik ekonomisini organize etmenin bir yolu olarak kapitalizmin ne olduğu (ve olması gerektiği) konusunda net bir anlayışa sahip olmamız gerekir.

Bu akşam yapacağım sunumda, bir tür idealize edilmiş anlamda kapitalizmden, kendini sunduğu en iyi anlamda kapitalizmden bahsediyorum. Bu mutlaka günlük yaşamda aldığı biçim değildir. Bu yaklaşım, size kapitalist bir sistemin temel özellikleri hakkında bir fikir vermeyi amaçlamaktadır. Onlar olmaksızın kapitalizmin olmadığı özellikler ve daha sonra bu diğer sonuçlara temel ve

oldukça gerekli şekillerde bağlanması'nın nedenleri. Bu akşamki konuşmanın amacı bu.

Sistemin nasıl çalıştığını düşünmeye başlayalım. İnsanın doğayla olan en temel etkileşimi olan üretim kavramıyla başlamak istiyorum. İnsan emeğini, bazen tarihsel olarak hayvan emeğini ve araçlarını kullanarak, elbette oldukça değişken kategoriler olan insan ihtiyaç ve isteklerini karşılamak için doğanın unsurlarıyla birleştirir. Çok temel fizyolojik gereksinimlerin ötesinde, ihtiyaçları tanımlayan ve ihtiyaçlardan isteklere geçtiğimizde noktayı belirleyen şey. Bu, tüm işi istekleri ihtiyaçlara dönüştürmek olan reklam ve pazarlama alanları tarafından oldukça açık bir şekilde sömürülen, çok kaygan bir kategoridir.

Kaynaklar, doğanın nötr maddelerinden türer. Bu durumda “nötr”, basitçe değer biçilmemiş anlamına gelir. Yani, doğanın nötr maddesi, ancak toplum, bireyler veya küçük gruplar tarafından yararlı olarak kabul edildiğinde bir kaynak haline gelir. Bu tanıma, bilgi durumuna, yetenek durumuna ve materyallerin erişilebilir olup olmamasına bağlıdır. Bu, zaman içinde, yerden yere ve kültürden kültüre açıkça değişebilir. Kullanılabilirlik ve erişilebilirlik, teknolojinin durumuna, ekonomik koşullara vb. bağlıdır.

Bir yerde veya zamanda kaynak olan bir şey, başka bir yerde veya zamanda kaynak olmayabilir veya bunun tersi de geçerlidir. Bir anda kaynak olarak tanınmayan bir şey, başka koşullar altında kaynak olarak tanınabilir ve erişilebilir hale gelebilir. Bir şeyin kaynak olması, var olmak (exist) ile değil, haline gelmek (become) ile ilgilidir. Orijinal üretim kavramı, tarihsel ve antropolojik olarak yalnızca kullanım içindi. Yani, insanlar ve fiziksel dünya arasındaki etkileşim, faydalı olan mallar üretti. Çoğu üretim aileler veya küçük gruplar tarafından yapıldı.

Üretim araçları, yani hammaddeler, aletler ve emek, bu noktada aynı ellendedir. Üreten insanlar hem üretim araçlarını hem de emeği kontrol eden insanlardır. Sonunda zamanla, bir iş bölümü

ve bir miktar uzmanlaşma ortaya çıkar. Bu, bazı durumlarda belirli malların fazlalığına yol açar. Yani, bazı üretimler acil ihtiyaçların ötesine geçer. Yani üretilen her şey hemen tüketilmiyor. Bu, uzmanlaşma ve iş bölümü fikriyle bağlantılıdır.

Bu, ö fazlalığın ticaretine izin verir. Acil tüketim ihtiyaçları için bu bireyselleştirilmiş üretimden, bir miktar fazlalığın olduğu bir sisteme geçiyoruz ve bu, ticaret yapma yeteneğini teşvik ediyor. Birinci tür ticaret takastır, yani biri diğeri için yararlı olan şeydir. Genellikle yüz yüze durumlarda ortaya çıkar, zaman ve mekân ayrımı yoktur. Takasla uğraşan insanlar birbirlerini tanır, etkileşirler, bu bir maldır ya da diğeri için iyidir: M M.

Bu notasyonu oraya koydum çünkü birkaç dakika içinde tekrar kullanacağım. Birinin diğeri için iyi olduğu fikri. İlk başta, değişim kullanım için üretime bağlıdır. Yani, üretimin birincil amacı değişim değildir; raslantısaldır. Takas durumlarında bile hemen ortaya çıkan bir soru, değişim oranının ne olduğu, bir şeyin ne kadarının başka bir şeyle takas edileceğinin nasıl bilineceğidir. Bu şeyleri nasıl dengeleyeceğiz? Ayakkabıya ekmek, şaraba ayakkabı vb.

Bir ölçü, malın üretimine giden gerekli emek zamanıdır. Bu, emek değer teorisinin çok ilkel bir türüdür. Yani, malın değeri, onu üretmenin ne kadar zaman aldığı ile belirlenir. Bu, gerekli olan hammaddelerin satın alınmasını vb. içerebilir. Açıkçası mükemmel bir sistem değildir, çünkü bir üretici, mal ticareti yaptığı bir başkasından çok daha fazla veya daha az verimli olabilir. Ama kabaca bir denklik üretir, yani, örneğin ne kadar tahıl ya da ne kadar ekmek karşılığında kaç çift ayakkabı alacağımızı biliriz. Bu, bu denkliği nasıl yaptığımızı düşünmek için bir temel sağlar.

Kapital, Cilt 1'de Marx, meta kavramıyla başlar. Kitabın ilk bölümüdür. Buna nasıl ulaştığıyla ilgili çok ilginç bir hikâye. Sermaye ya da politik ekonomi konusundaki ana çalışmasının bir taslağı olan *Grundrisse* adlı önceki çalışmasında, kitabı meta kavramı üzerine küçük bir notla bitirir. Bunun sonunda kendine küçük bir notu

var; “bunun ileriye taşınması gerektiğini” söyleyen tek sayfalık bir bölümden daha kısa. Ardından, sermayenin en temel unsuru olarak gördüğü metadan bahsederek *Kapital*’e başlar.

Meta iki bileşen içerir: Kullanım değeri; yani metanın birisine bir şey için faydalı olması gerekir. Bununla birlikte, sermaye altında, bir metanın aynı zamanda, değişim değeri olan bu diğer temel ögeye de sahip olması gerekir. Yani faydalı olmasının yanında toplumun değer verdiği bir şeyi de taşımaya muktedir olmalıdır. Bunun ne olduğu hakkında birazdan konuşacağız. Metanın kapitalist anlamda faydalı olabilmesi için bu iki unsura sahip olması gerekir. Dediğim gibi işlevini yerine getirebilmesi için her iki ögeyi de içermesi gerekir.

Bu unsurlar karşılıklıdır ve birbirine zıttır. Yani, bir mübadelede kapitalist bir değer taşıyıcısı olarak faaliyet göstermek için, mübadele değerini elde etmek için kullanım değerinden vazgeçmek ve bunun tersi de gerekir. Yani bir pazara bir çift ayakkabıyla gelerseniz, ancak bir çift ayakkabıdan ihtiyacınız olduğu için vazgeçemezseniz, onları mübadeleye koyamaz ve değişim değerini alamazsınız. Karşılıklı olarak, mübadeleye parayla gelerseniz (ki birazdan tartışacağız), kullanım değerini elde etmek için o paradan vazgeçmeniz gerekir. Bu şeyler metada vücut bulur, ama dediğim gibi, birbirleriyle ilginç bir tür karşıt gerilim içinde tutulurlar. Diğerini elde etmek için birinden vazgeçmelisin.

Marx’ın bunun için kullandığı bir başka sözcük de metanın sizin için devredilebilir olması gerektiğidir. Değerini düşündüğünüz şeyi geri almak için ondan vazgeçebilmeniz gerekir. Öyleyse, bu tür bir formülasyonda çok gerekli hale gelen başka bir konudan bahsedelim. Bu, işbölümü, yani görevlerin uzmanlaşmasıdır ve mübadele daha fazla genelleştiğinde ortaya çıkar, yani, bir miktar fazlalık gibi üretime basit bir şekilde raslantısal olmadıklarında, ancak bu, toplum modelinin baskın bir parçası haline geldiğinde. Uzmanlaşma ve mübadele genelleştiğinde, evrensel eşdeğer denen bir şeye ihtiyaç duyulur.

Bu koşullar altında, evrensel bir eşdeğer, diğer tüm metaların değeri olabileceği belirli bir metadır. Mübadele edilen çok fazla malınız varsa, sadece emek süresi miktarından veya bunlara harcanan ortalama emek süresinden bahsetmeyi düşünmek çok garip olur. Bu terimlerle konuşabilmek yerine, evrensel eşdeğer denen bir şeye ihtiyacımız var. Para dediğimiz o evrensel eşdeğer. Evrensel eşdeğer rolünü yerine getirme, işlevlerden biridir, paranın gerçekleştirdiği çeşitli işlevlerden biridir, ancak bu gece sadece bununla kalacağım.

Her şey para olarak hizmet edebilir. Tarihsel olarak, birçok şey zaman içinde para olarak hizmet etmiştir. *Maaş* (salary) kelimesini bilirsiniz. *Tuz* (salt) kelimesinden gelir ve tuz bir noktada bir para biçimiydi. Tarihsel ve başka nedenlerle, taşınabilirlik, dayanıklılık, tutarlı kalite gibi nedenlerle altın ve gümüş gibi şeyler ve bazen bakır ve diğer değerli metaller, en tipik olarak zaman içinde para olarak hizmet etmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli nokta, paranın, evrensel bir eşdeğerin bu işlevini yerine getirmesidir. Diğer her metanın değeri kendisini para da görebilir.

Şimdi bunun nasıl çalıştığını düşünerek başlayalım. Bu, meta mübadelesinin en temel şeklidir: $M \leftrightarrow P \leftrightarrow M$

M, meta; P, para, M, diğer bir meta. Bu, satın almak için satmaktır. Pazara bir meta ile geliyorsunuz, ayakkabı fazlanız olduğunu söylüyorsunuz ama ekmek yapımında uzman değilsiniz, pazara geliyorsunuz, ayakkabı satıyorsunuz, para alıyorsunuz, parayı ekmek almak için kullanıyorsunuz.

Üretimin mantığı kullanımdan çok mübadele olmaya başlar. Üretim döngüsünün başlarında, unutmayın, kullanım üretim için baskın mantıktır. Mübadele ve uzmanlaşmanın yerini aldığı bu tür bir ortama girdikten sonra, mübadele için üretim ağır basar. Eşya yine de birileri için kullanım değerine sahip olmalıdır; yoksa satış yoktur. Bu nedenle, kendisi için kullanılmasa bile üretimin temel mantığı olan eşyanın kullanılabilirliğini unutmamak gerekir.

Oklar çift yönlüdür, çünkü bir işlem olarak gerçekleşecekse, her satın alma her zaman aynı anda bir satıştır. Takas yerine para işin içine girince, bu tür bir ortamda pek çok şey değişir. Bunlardan en önemlisi (bir dakika içinde bunun hakkında birkaç farklı bağlamda konuşacağız), şimdi çok kayda değer bir güç asimetrisinin iş başında olmasıdır. Yani, bir metanın sahibi, o belirli meta için bir alıcı bulmalıdır. Paranın sahibi, teklif edilen her şeyi satın alabilir veya hiçbir şey satın almaz. Burada meta sahibi ile para sahibi arasındaki ilişkinin çok ilginç ve hiyerarşik bir ilişki olduğunu görebilirsiniz. Yani, para sahibi, meta sahibine göre önemli bir avantaja sahiptir.

Şimdi bu kavramı genişletmek ve kapitalizmi sadece basit bir mübadeleden ziyade bir üretim tarzı olarak düşünmek istiyorum. Burada birkaç kez ve her seferinde biraz farklı oluşumlarda inceleyeceğimiz bir formülümüz var: $PM \leftrightarrow M' \leftrightarrow P'$

Bunun temellerini gözden geçirmek istiyorum. Para olan P ile ve girdi metaları olan M ile başlıyoruz, C üssü virgöl bir üretim döngüsünün çıktısı ve M üssü virgöl daha fazla para. Bir uçta M ile başlayın, diğer uçta M üssü virgöl ile sonlandırın ve arada bir şey olduğunu beklersiniz.

Bu, basit takastan farklı olarak, satın almak için satmaktan ziyade satmak için satın almaktır. Satmak için satın almak. Bu modelde, kapitalistlerin satın aldığı girdiler veya üretim araçları, yani hammaddeler, tesis ve teçhizat, bu tür şeyler ve emek gücüdür. Dolayısıyla başlangıçtaki P, dediğim gibi üretim araçları ve emek gücü olan M'yi satın almak için kullanılır. Bunlar üretim döngüsüne katılır, bir döngünün sonunda C üssü virgöl çıktısını üretir. Sonra, sonunda, inşallah, daha fazla para.

Kapitalist üretim tarzında üretim araçları özel ellere aittir. Bu, kapitalist üretim tarzının temel bir özelliğidir. Dolayısıyla neyin üretileceği, nasıl üretileceği, varsa kârlarla ne yapılacağına ilişkin kararlar da özel kişilerin elindedir. Bunları basitçe verili kabul

ediyoruz, sistem böyle çalışıyor. İşçilerin satmak zorunda oldukları tek şey emek güçleridir. Tekrar edeyim, işçilerin satmak zorunda oldukları tek şey emek güçleridir.

Buraya bir not koyuyorum, *emeklerini* değil ve birazdan bu ayrımı netleştireceğim. İşçilerin satmak zorunda oldukları tek şey *emek güçleridir*. Yani, burada ilginç bir şey var. Emek piyasasında, diğer meta mübadelesinde olduğu gibi, her mübadelede olduğu gibi muazzam bir güç asimetrisi vardır. Meta olan emek gücünün sahibi, yani işçi, kendi özgül emeği için istekli bir alıcı bulmalıdır. Paranın sahibi, yani kapitalist, teklif edileni satın alabilir veya hiçbir şey satın almaz.

Milton Friedman'ın, katılımcıların bu anlaşılmaya isteyerek, gönüllü olarak ve eşit temelde girdikleri ekonomik özgürlük meselesi hakkındaki yazısını göz önünde tuttuğumuzda, bunun üzerinde düşünmek yararlı olacaktır. Durum açıkçası böyle değil. Bu mübadeleye giren işçi, kendi özel emek becerileri, yetenekleri, yapabilecekleri vb. için bir alıcı bulmalıdır. Parayla gelen kişi ya bunları satın alabilir ya da başkasınınkini alabilir ya da hiçbir şey satın almaz.

Bu durum Friedman'ın ekonomik özgürlük nosyonu üzerindeki konumunu hemen tehlikeye atar. Bunu bir dakika içinde biraz daha ayrıntılı olarak inceleyeceğim. Şimdi başka bir ilgili konuya geçmek istiyorum. Bu, *ilkel birikim* meselesidir. Kapitalist bir üretim tarzının bu temel öğelerini düşünürken akla gelen birkaç soruyu yanıtlamamıza yardımcı olacak. İlk soru, üretim araçlarının neden azınlığın özel elinde olduğudur. Kapitalizmin temel bir özelliği, üretim araçlarının özel ellerde olmasıysa, birkaç kişiden bahsetmiyorum ancak bu sonucu kolayca çıkarabiliyorsak, durum neden böyle?

İkinci soru, kapitalistler nasıl oluyor da insanları emek güçlerini satmaya hazır ve istekli buluyorlar ve satmak zorunda oldukları tek şey bu mu? Nasıl bir durum bul? Karl Marx'a bakalım:

İşte her şeyden önce efsane. Bu ilkel birikim, politik ekonomide, teolojideki orijinal günahla aşağı yukarı aynı rolü oynar. Geçmişten bir anekdot olarak anlatıldığında kökeninin açıklanması gerekir. Evvel zaman içinde iki tür insan vardı; biri, çalışkan, zeki ve hepsinden önemlisi tutumlu seçkinler. Diğer tarafta varlıklarını daha çok hovarda bir yaşamda harcayan tembel serseriler. Böylece, birinciler servet biriktirdi ve ikincilerin elinde sonunda kendi derilerinden başka satacak hiçbir şeyi kalmadı. Gerçekten olan buydu. Ve olanca çalışmalarına rağmen, hâlâ kendilerinden başka satacakları hiçbir şeyleri olmayan büyük kitlenin yoksulluğu ve çalışmayı çoktan bırakmış azınlığın buna rağmen sürekli büyüyen zenginliği işte bu ilk günahla başlar. Böylesine bir çocuksuluk, bize her gün mülkiyeti savunmak için vaaz ediliyor (*Kapital*, Cilt 1, 873-74).²¹

Bu efsane: Devam ediyor mu? Hala bu efsanemiz var mı? İşte burada bir tane var. Bazılarınız senatör Charles Grassley'i tanıyabilir. Geçen yıl *Des Moines Register*'a şunları söyledi "Bence emlak vergisinin olmaması, yatırım yapan insanların farkında olmaktır. Sahip oldukları her kuruşunu ister içkide, ister kadında, ister filmlerde harcayanların aksine" (3 Aralık 2017).

Temel olarak bu fikirler, bu mit, hemen hemen bizimle kaldı, kaybolmadı. Yine Marx'tan alıntılalım:

Gerçek tarihte en büyük rolü fetih, köleleştirme, soygun, cinayet, kısacası zorun oynadığı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla kapitalist sistemin yolunu açan süreç, emekçinin üretim araçlarının mülkiyetini elinden alan süreçten başkası olamaz. Bu, bir yandan, toplumsal geçim ve üretim

²¹ Bu kitapta yapılan *Kapital* alıntılarında Mehmet Selik ve Nail Satlığan tarafından çevrilip Yordam Kitap'tan basılan versiyondan yararlandım (ç.n.).

araçlarını sermayeye, öte yandan, dolaysız üreticileri ücretli işçilere dönüştüren süreçtir. İnsanların kendi geçimlerini şiddet yoluyla elde etme yetilerini ellerinden alırsanız, onları satabilecekleri tek şeyin emekleri olduğu bir durumda bırakırsınız. Demek oluyor ki, ilk birikim denilen şey, üreticileri üretim araçlarından ayıran tarihsel bir süreçten başka bir şey değildir (*Kapital*, Cilt 1, 874-75).

Marx'ın dediği kadar ilkel görünür, çünkü onun iddia ettiği gibi, sermayenin tarihöncesini ve sermayeye karşılık gelen üretim tarzını oluşturur. Bir dakika içinde bunu karmaşıklatacağız.

Yine, bunu Friedman'ın ekonomik özgürlük kavramı açısından düşünün. Yani, işçileri kendileri için üretim araçlarından ayırmak amacıyla çok kasıtlı ve devam eden bir dizi faaliyet olduğu gerçeğinden ziyade, insanların kendilerini sadece işçi olarak sundukları fikri. Yani çizilenden çok farklı bir resim. Gerçekte, ilkel birikim devam etmektedir. Sadece geçmişin bir kalıntısı değildir. Bunun gerçekleşmeye devam ettiği yollar hakkında konuşacağız.

David Harvey, "mülksüzleştirme yoluyla birikim" olarak adlandırdığı bir deyim icat etti. Bu, birkaç hafta içinde daha ayrıntılı olarak konuşacağımız çok çeşitli biçimler alabilir, ancak daha önce kamusal mal ve hizmetlerin özelleştirilmesi gibi şeyler düşünülebilir. Fikri mülkiyet hırsızlığı. Patentler ve telif hakları gibi şeyler tarafından gerçekleştirilen çevrilmelerdir. Bunların hepsi ilkel birikimin veya mülksüzleştirme yoluyla birikimin biçimleridir ve devam etmektedir. Hiçbir şekilde geçmişin kalıntısı değiller.

Buradaki önemli unsur, bunun insanların geçim araçlarından ve kendileri için üretim araçlarından ayrılma yollarının özellikle önemli bir bileşeni olmasıdır. Olan şudur:

...ortak mülkiyet, [Marx'ın başka bir kitapta ele aldığı] devlet mülkiyetinden tümüyle farklı olarak, feodalite kisesi altında yaşayan eski bir Cermen kurumuydu. Bunun

zorla gasp edilmesine genellikle ekilebilir arazilerin mera arazisine dönüştürülmesinin nasıl eşlik ettiğini gördük. Yani, insanların yiyecek yetiştirmeleri, kendi hayvanlarını otlatmaları vb. için mevcut olan ortak alanlar vardı. İnsanlar kendileri için üretmemeleri amacıyla o topraklardan şiddetle atıldılar. Bu zorla el koyma hareketi 15. yüzyılın sonunda başlar ve 16. yüzyıla kadar uzanır, ancak o zaman süreç, yasa koyucunun 150 yıl boyunca boşuna karşı koyduğu bireysel şiddet eylemleri yoluyla yürütülmüştür. O kadar mücadele etmedi ama bu gaspları engellemeye çalıştı. 18. yüzyılda kaydedilen ilerleme, yasanın kendisinin artık halkın topraklarının çalınmasının bir aracı haline gelmesinde kendini gösteriyor. Bu arada büyük çiftçiler de kendi küçük bağımsız yöntemlerini uygulamaktan geri kalmadılar. Yağmanın parlamenter biçimi, ortak toprakların çevrilmesi hareketleri, başka bir deyişle, toprak beylerinin halka ait toprakları kendi kendilerine hediye etmelerini sağlayan kararnameler, halkı mülksüzleştirme kararnameleridir (*Kapital*, Cilt 1, 885-86).

Yine, insanların kendileri için üretmek zorunda kalabilecekleri her küçük fırsat çok sistematik bir şekilde engellenmiştir. Yani, *çevrilme* terimi tam olarak doğrudur. Yani bu şeylerin halk tarafından kullanılmak üzere kamu kaynakları olmaktan çıkarılıp özel mülkiyet haline getirildiğini anlatır.

Ve son olarak:

Bir uçta işin maddi koşullarının [yani üretim araçlarının] sermaye olarak belirmesi ve diğer uçta emek güçlerinden başka satacak hiçbir şeyleri olmayan insanların ortaya çıkması yetmez. Bunların kendilerini gönüllü olarak satmaya zorlanmaları da yetmez. Kapitalist üretimin gelişimi içinde, eğitimleri, gelenekleri ve alışkanlıkları dolayısıyla bu üretim tarzının zorunluluklarını apaçık doğa yasalarıymış gibi

gören bir işçi sınıfı oluşur. Bu üretim tarzı tam bir gelişme düzeyine ulaşır ulaşmaz, işleyişi ile her türlü direnci kırar (*Kapital*, Cilt 1, 899).

Açıkça bu, kapitalizm etrafında sağduyunun üretimi anlamına gelir. Bunun olması yeterli değildir, zira zamanla insanlar bunun doğal, kaçınılmaz ve zorunlu olduğunu düşünmeye başlar. İşler böyle yürüyor. Ayrıca, Marx'ın burada bahsettiği şeyin, zenginliğin bir uçta aşırı yoğunlaşması, az sayıda kapitalist ve bu zenginliğin diğer uçtan, halk kitlelerinden ayrılması olduğuna dikkat edin. Şüphesiz, birçoğunuz yirmi altı kişinin şu anda gezegendeki 3,8 milyar insan kadar servete sahip olduğu en son Oxfam raporunu görmüşsünüzdür.

Bunda muhtemelen yanlış bir şey var. Yirmi altı kişiden hiçbirini şahsen tanımıyorum, ama eminim bundan bir miktar vazgeçebilirler. Paranın siyasetteki rolü bile demokrasi için de önemli bir göstergedir ki bundan bahsedeceğiz. Burada Milton Friedman ve Robin Hahnel'in makalelerini karşılaştırabilirsiniz. Zengin seçkinler, kendi çıkarlarını ve bu eşitsizliği daha da artırmak için hükümet yapılarını kendi lehlerine kontrol edebiliyorlar.

Mark Fisher'ın *Kapitalist Gerçekçilik* adlı kitabında belirttiği gibi, bunu biraz güncelleştirmek için, son otuz yılda (ve birkaç hafta sonra bunun hakkında ayrıntılı olarak konuşacağız), kapitalist gerçekçilik, ki bu hâkim sağduyu için kullandığı terimdir, toplumdaki her şeyin bir iş olarak yürütülmesi gerektiğinin açıkça görüldüğü bir iş ontolojisini başarıyla kurmuştur. İş ontolojisi ile kastettiği budur. Dünyanın durumu bir iş dünyasıdır. Fisher'ın işaret ettiği budur ve bu, geçen haftaki sağduyu üzerine yapılan sohbetle bağlantılıdır, özgürleştirici siyaset her zaman sözde doğal düzenin görünümünü yok etmelidir.

Sadece bir olumsuzluk olması için gerekli ve kaçınılmaz olarak sunulan şeyi ortaya çıkarmalıdır. Yani, kapitalist dünya hakkında düşündüğümüz şeyin sağduyusunun zorunlu ve kaçınılmaz değil,

olumsal olduğu gösterilmelidir. O halde, diğer yandan, daha önce imkânsız sayılanları ulaşılabılır kılmalıdır. Fisher, birkaç yıl önce imkânsız görünen şeylerden, örneğin mal ve hizmetlerin özelleştirilmesi ve benzeri şeylerden bahsettiği bu alıntının aşağıdaki paragrafında birkaç örnek veriyor: bu yirmi ila otuz yıllık dönemde, özelleştirme mümkün hale geldi.

Bu durumda, birkaç yıl önce çok sıkıca kavranmış gibi görünseler de işlerin gidişatına aykırı olan herhangi bir şey, şimdi tamamen ulaşılamaz görünüyor. Yine, bu, şeyleri şekillendirilebilir bir sağduyu bakış açısıyla düşünmenin faydasıdır. Yani, hayaller serbest bırakılırsa işler değişebilir.

Sistemin nasıl çalıştığına geri dönmeden önce birkaç tane daha alıntı yapalım. Bu yine Marx'tan:

Amerika'da altın ve gümüşün keşfi, yerli halkın kökünün kazınması, köleleştirilmesi ve madenlerin bunların mezarı haline gelmesi, Doğu Hint Adaları'nın fethinin ve yağmalanmasının başlaması, Afrika'nın, siyah derililerin ticari amaçlarla avlandığı alana çevrilmesi, kapitalist üretim çağının doğuşunu karakterize eden şeylerdir. Bu masalımsı süreçler, ilkel birikimin başlıca uğraklarıdır. İlkel birikimin farklı uğrakları, şimdi, aşağı yukarı kronolojik sıraya göre özellikle İspanya, Portekiz, Hollanda, Fransa ve İngiltere'ye dağılmış bulunuyor. 17. yüzyılın sonunda İngiltere'de sömürge sistemini, devlet borçları sistemini, modern vergilendirme biçimini ve sistemin korunmasını kapsayan sistematik bir bütüne ulaşılar. Ama hepsi, feodal üretim tarzının kapitalist üretim tarzına dönüşüm sürecini uygun bir ortam yaratarak hızlandırmak ve geçiş süresini kısaltmak için, devlet zorundan yararlanmıştı. Zor, yeni bir topluma gebe olan her eski toplumun ebesidir. Zor, başlı başına bir iktisadi güçtür (Kapital, Cilt 1, 915-16).

Yine, bu ilkel birikim biçimlerinin, sermayenin ulaştığı yere ulaşması için geçmesi gereken temel biçimler olduğuna işaret ediyor. Bu yöntemler kısmen grup gücüne, örneğin sömürge sistemine bağlıdır, ancak hepsi de devletin gücünü kullanır ve bu oldukça önemli bir şeydir: Bu, Marx'ın, devletin rolü hakkında yaptığı birkaç açıklamadan biridir. Kapitalist toplumda devletin rolü üzerine planlanmış bir kitabı vardı, ama onu asla gerçekleştiremedi.

Şimdi birikimden bahseden formüle dönelim: $P \leftarrow M \leftarrow M' \leftarrow P'$

P, para, M, girdi malları, bir döngü; P üssü, daha fazla para. P'nin P üssü olmasına izin veren bu süreçte ne oluyor, bütün mesele bu. Sonunda, başlangıçta başladığınız parayla aynı parayla bitirmiş olsaydınız, böyle bir süreç yaşamazdınız. P az önce P' olarak çıktı. Bütün mesele P'den P üssüne ulaşmak.

Bunu anlamak için, bu özgün emek gücü metasını incelememiz gerekir. Üretim sürecinden girenden daha fazla paranın nasıl ortaya çıktığının bir analizi olarak, Marx öncelikle hile veya adaletsizlik olasılığını dışlar. Kapitalist sistem analizinde Marx, onlardan önce gelen iktisatçılar ve politik iktisatçılar, özellikle de klasik politik iktisatçılar ile sohbet halinde ve genellikle onlarla tartışma içindedir. David Ricardo, Adam Smith ve diğerleri.

Marx, analizini, sermayeyi en iyi şekilde sunan kurallar çerçevesinde yapmak istedi. Öyle ki, gerçekten iddia ettikleri avantajları sağlamadığını gösteriyorsa, bunu onların şartlarına göre yapmış olacaktı. Yaptığı şeylerden biri, merkantilizmin bir tür temel karakteri olan düşükten alıp yüksekte satmak türünden hile gibi şeyleri dışlamaktır. Bunu göz ardı etmesinin nedeni olarak toplumdaki dengede bunun herhangi bir ek artı değer veya zenginlik üretmemesi olduğunu belirtir. Sadece halihazırda var olan değeri veya zenginliği yeniden dağıtır. Her şeyi ortalama düzeyde kalır; birini aldatırsanız, bir şey kazanmış olabilirsiniz ama o bir şey kaybetmiştir. Bu bir tür sıfır toplamı şey. Bunu dışlıyor. Marx'ın analiz ettiği gibi süreçteki her şey gerçek değerinde işlem görür.

Üretim araçları, ek değerin kaynağı olamaz. Unutmayın, Marx incelediği süreçte P'den P üssüne nasıl geçeceğimizi çözmeye çalışıyor. Kapitalistlerin yaptığı şeylerden biri üretim araçlarını satın almaktır. Bunların ek değer kaynağı olamayacağını söylüyor. Nedenleri şu. Ya değerlerinin bir kısmını yeni ürünlere aktarırlar ya da örneğin zaman içinde makinelerin değerini düşürürsünüz. Her üretim döngüsünde değerin ne kadarının üretime girdiğini hesaplayabilirsiniz. Ya da üretim araçları fiilen yeni ürünün kendisine dahil olur, ama orada yeni bir değer yoktur. Yani bir şey yaparsanız, buğdaydan ekmek yaparsanız, ekmeğe dahil olur, ama orada yeni bir değer yoktur. Kapitalistlerin, kendi maliyetinden daha fazla değer üreten metayı piyasada bulması zorunludur. İşin püf noktası bu.

Bu eşsiz meta emek gücüdür ve kârın kaynağı olan artı değeri üreten süreçteki tek unsurdur. Bu bakımdan eşsiz bir üründür. Bu nasıl işliyor? Neyse ki, basit bir cevap var. Kötü haber verici olmaktan nefret ediyorum ama iş böyle yürüyor: işçinin sömürülmesi. Bu nasıl işliyor?

Bu süreci anlamak için ücretleri, özellikle de geçerli ortalama ücret kavramını anlamakla başlamalıyız. Böyle bir geçerli ortalama ücret, emek arz ve talebine bağlı olarak bir ortalama etrafında dalgalanabilir, ancak işçinin kendisini günlük olarak yeniden üretmesini sağlamak için ne kadar gerektiğine göre belirlenir. Bu, en azından ertesi gün işe dönebilmek için kendini beslemek, giydirmek, barındırmak demektir. Ücret böyle belirlenir.

Emeğin yeniden üretiminin fiyatı olan bu geçerli ortalama ücret, belirli bir toplumda, belirli bir zamanda ve yerde bir dizi makul bedel beklentisi oluşturan sözde bir meta sepetinin maliyetine bağlıdır. Marx, bunun için ölçek olarak ulus-devleti çok sorunlu bir şekilde kullandı. Bunun içinde çok büyük dalgalanmalar olabilir. Belirli bir zamanda bir kişiyi beslemek, giydirmek, barındırmak vb. için neler gerektiğini düşünün. Bu bir nevi ortalama ücret ve bir mal sepeti. Oldukça açık bir şekilde, bu ortalama ücret zamanla

ve yerden yere değişir. 2019'da ABD'deki makul beklentiler dizisi, 1950 veya 1970'tekinden veya şu anda Bangladeş veya Almanya'da olabileceğinden açıkça farklıdır. Bir yan not olarak, ABD'de 2019'daki ortalama ücretler, 1970'te oldukları yerdedir. Birkaç hafta sonra buna geri döneceğiz.

Bir zaman ve yerde makul olan, başka bir zaman ve yerde olabileceğinden açıkça farklıdır, ancak geçerli ortalama ücreti belirleme mekanizması aynı kalır. Yani, bir mal sepetinin maliyetini hesaplayarak bir ücret belirlersiniz. Zamana ve mekâna göre değişen, sepete girenlerdir.

Artık geçerli bir ortalama ücretin nasıl hesaplandığını bildiğimize göre, bunu üretim sürecinde P üssünün P'den nasıl türetildiğini anlamak için kullanabiliriz. Kapitalistin emek gücü metasını satın aldığında ne satın aldığını sorarak başlayalım. Kapitalist gerçekte ne satın alıyor? İşçinin çalışma yeteneğini. Kapitalist, bu yeteneğin nasıl kullanılacağına karar verir. Emek gücü satın almak ile emek satın almak arasındaki fark budur. Emek satın alırsanız, zaten bir mal veya hizmette somutlaşmış olan bir şeyi alırsınız. Emek satın alırsanız, işçi o emek gücünü nasıl harcayacağını zaten belirlemiştir. Emek gücü satın alırsanız, kapitalist olarak bunun nasıl yönlendirileceğini ve kullanılacağını siz belirlersiniz. Kapitalist, işçinin çalışma yeteneğini satın alır.

Kapitalist, işçinin tüm yaşamını satın alır mı? Kesinlikle değil. Bu, kapitalistler için çok pahalı olan kölelik olurdu, çünkü daha sonra bakım masraflarını ödemek zorunda kalırlar, gerçek köleyi satın almaktansa ücretli köleyi kiralamak çok daha iyidir. Kapitalist, işçinin çalışma günü olan belirli bir süre boyunca çalışma kapasitesini satın alır. İş gününün uzunluğunun uzun süredir muazzam bir sınıf mücadelesi alanı olduğunu belirtmeliyim. Marx *Kapital*'i yazarken, ortalama bir iş günü on altı, on sekiz saat, hatta daha uzun olabilirdi. Tarihsel olarak, şu anda sekiz saatlik işgünü veya kırk saat haftalık çalışma olarak düşündüğümüz mücadele, uzun, çok

uzun bir mücadeleydi. Ancak bahsettiğimiz sürece geri dönersek, temelde kapitalistin satın aldığı şey, işçinin çalışma kapasitesidir, ancak çalışma gününün belirli bir süresi için.

Kapitalist açısından, bu işgünü, uzunluğu ne olursa olsun, iki kısma bölünmüştür. Bu, kapitalist açısından böyledir, kapitalist bu şekilde düşünmese de. Bunun hakkında birazdan bir şeyler söyleyeceğim. Günün bir kısmı, günün gerekli emek kısmı olarak adlandırılan şeydir. Bu, işgününün, işçinin kendi maliyetini yeniden ürettiği ve ücretinin kendisine ödendiği kısmıdır.

Geçerli ortalama ücreti oluşturan meta sepetinin bir değeri vardır. Bir işçi, mal ve hizmetlerde bu değeri üretmek için bir günde çok uzun süre çalışmak zorundadır. Bu, iş gününün gerekli kısmı. İş gününün bu kısmı tüm işgünü ile çakışırsa, hiçbir şekilde fazlalık ortaya çıkmaz. Bu çok açıktır. Çalışma günü on altı saat ise, ancak bu meta sepetinin değerini üretmek on altı saat sürmüştü, artı diye bir şey yoktur.

İş gününün artı-emek adı verilen diğer kısmı, işçinin mal veya hizmet üretmeye devam ettiği ancak ücretinin ödenmediği kısımdır. Bu, artı değer üreten süreçtir ve kapitalistin tüm kârlarının kaynağıdır. İşgünü, diyelim ki, şimdi sekiz saatten oluşuyor, ancak işçi kendini o zamandan daha az bir sürede yeniden üretiyorsa, bunun üzerindeki her şey fazlalıktır. Kapitalist bunun bedelini ödememiştir ve bu nedenle artı değer ve kârın kaynağı budur. Bütün bunlar hem kapitalistlerden hem de işçilerden gizli kapaklı işliyor. Kimse iş gününü bu şekilde görmez.

Bu mitoloji hala var, adil bir günlük ücret karşılığında adil bir iş günü. Aslında, iş günü hiç de böyle işlemiyor. Öyle olsaydı, kapitalizm anında işlemez hale gelirdi. İşçiyi yeniden üretmek için gereken zaman, her zaman işçinin çalıştığı zamandan daha azdır. Günün gerekli emek kısmını, yani işçinin kendisi için ödediği zamanı mümkün olduğunca azaltmak ve günün artı-emek süresini mümkün olduğu kadar artırmak kapitalistin çıkarıdır. Günün

dörtte üçü olan gerekli çalışma gününden dörtte birine çıkabildiyseniz, artığı bu kadar artırdınız demektir.

Marx bunun gerçekleşebileceği iki yol belirledi. Biri mutlak artı değer olarak adlandırıldı. Yani, bunu iş gününün uzunluğunu artırarak yapabilirsiniz. Diyelim ki işçiyi yeniden üretmek dört saat sürüyor ve iş günü sadece altı saat. Eh, işgününün uzunluğunu sekiz ya da on iki saate çıkarırsanız ve diğer her şey eşit kalırsa, yani işçiyi yeniden üretmek aynı miktarda zaman alırsa, artı zamanı artırmış olursunuz. İş gününün uzunluğunu artırma yeteneğinin hem biyolojik sınırları vardır (yani, üretkenlik hızla düşmeye başlamadan önce yalnızca çok uzun süre çalışabilirsiniz) ve hem de şimdi birçok yerde yasal sınırları vardır. Her yerde değil gerçi. Çalışma gününün uzunluğu konusunda herhangi bir yasağın olmadığı birçok yer var. Bir noktada biyolojik kısıtlamalar bir faktör oynamaya başlar. Bunu sürekli yapamazsınız.

Ve günün artı kısmını artırmanın başka bir yolu da Marx'ın görelili artı değer dediği şeydir ve bunu emek sürecinin yoğunluğunu artırarak yapabilirsiniz. İş sürecini yeniden düzenlemek, böylece daha fazla işbirliği, daha fazla verimlilik, veriminiz daha hızlı olur, bir üretim ortamında hattı hızlandırabilirsiniz mesela. Geçen yüzyılın başında, her bir iş sürecini mümkün olduğu kadar verimli hale getirmek için gerçekten dikkatle incelemeye çalışan zaman ve harekete yönelik çalışmalar vardı. Bütün bunlar, çalışma sürecinin yoğunluğunu artırmak için yapabileceğiniz ve daha da önemlisi, kapitalistin hiçbir şey ödemediği şeylerdir. Yine, bu, günün artı kısmını artırmanın başka bir yoludur.

Şimdi formülümüze bir daha dönelim: $P \leftrightarrow M \leftrightarrow M' \leftrightarrow P'$

Artık M üssünün nereden geldiğini biliyoruz. İşçinin sömürülmesinden kaynaklanıyor. Her döngünün sonunda kapitalist, artıyı, yani M üssünü kendi tüketimi için harcarsa veya basitçe biriktirirse, bir offshore hesabına ya da buna benzer bir şeye yaşıttırırsa ve hepsini harcarsa buna basit yeniden üretim denir ve

ekonomik büyümeye hiçbir katkı sağlamaz. Tüm bunların çok ilginç olmayan bir parçası budur. Öte yandan, fazlalığın bir kısmı, daha fazla üretim aracı ve/veya daha fazla emek gücü satın alınarak başka bir üretim döngüsü için üretim sürecine geri atılırsa, buna “genişletilmiş yeniden üretim” denir ve ekonomik büyümeye yol açan şeydir.

Bu sürece girmiş olmak, bazı kararların alınması gerektiği anlamına gelir. Genişletilmiş yeniden üretimde, her döngünün başında, kapitalist, ne kadar yeniden yatırım yapacağına ve ilginç bir şekilde, bu yeniden yatırımı, değişen sermaye olarak adlandırılan emek gücü (yani canlı emek) ile değişmeyen sermaye veya ölü emek olarak adlandırılan üretim araçları arasında nasıl bölüşeceğine karar vermelidir. Bu şekilde adlandırılmalarının nedeni -aletleri, teçhizatı ve hammaddeyi düşünürseniz- içlerinde somutlaşmış emeğin olması, ama içlerinde canlı emeğin olmamasıdır. Bir makine alırsınız, içinde emek vardır ama o emek zaten harcanmıştır. Buna değişmeyen sermaye veya ölü emek denir.

O halde, her yeni üretim döngüsünün başlangıcında, kapitalistler yeniden yatırımlarını üretim araçları ile emek gücü arasında bölüştürürler. Yapılması gereken, ne kadar yeniden yatırım yapılacağı ve bu yeniden yatırımın sermaye yatırımının bu iki bileşeni arasında nasıl bölüneceği konusunda bir karar verilmesidir. Bu kararlar, en azından kısmen ve çoğunlukla büyük ölçüde, üretim sürecinin kapitalistin rakipleri tarafından nasıl değiştirildiğine dayanmaktadır. Kapitalistler bir boşlukta çalışmazlar. Yani rekabetin olduğu bir sermaye veya pazar diliminde iş görürler.

Diğer rakiplerin aldığı kararlar, kapitalistleri şu ya da bu şekilde ayak uymaya zorlar. Bu sürekli rekabetin zorlaması altında, kapitalistler bir adım önde olmak ve böylece kendi kârlarını korumak ve maksimize etmek için üretim sürecinde sürekli köklü değişim yaparlar. Diğerleri daha sonra ya onları takip etmeli, kendi başlarına yenilik yapmalı ya da batmalıdır. Marx'ın kapitalizmi birçok yönden

devrimci bir sistem olarak çok hayranlık uyandıran terimlerle düşünmesinin nedeni budur. Yani, bu tür sürekli yeniliklerin tümü, sadece birkaç kişi için kâr maksimizasyonu değil, başka amaçlara dönüştürülebilirse, bunun yerine getirebileceği bazı vaatleri olacaktı. Marx bu potansiyele oldukça hayrandı.

Bireysel kapitalistler için bu sürekli rekabetten tek kaçış tekelidir. Zamanla, bu kapitalizmde bir eğilim haline gelir: büyükler küçükleri yerler. Medya konsolidasyonuna baktığımızda veya diğer sektörlerdeki konsolidasyona baktığımızda itici güç budur. Kapitalistlerin bu sürekli rekabetten kaçabilmelerinin tek yolu, kendi pazar dilimleri üzerinde bir tekel kontrolü geliştirmektir. Bu nedenle, rekabeti bertaraf etmek için birleşme ve satın almalar için çabalarlar. Bu, bir tür kökten değişim gerektiren koşu bandından kurtulabilecekleri anlamına geliyor.

Çeşitli nedenlerle, çoğunlukla canlı emeğin öngörülemez davranışlarını kontrol etme ihtiyacı duyan kapitalistler, zamanla, değişen sermaye yerine değişmeyen sermayeye yatırdıkları miktarı artırma eğilimindedir. Yani, üretim araçlarına emekten daha fazla para koyma eğilimindedirler. Bunların çoğunun, dediğim gibi, canlı emeğin biraz öngörülemez davranışlarıyla ilgisi var.

Bu olgunun şu anda her zaman gördüğümüz yaygın bir biçimi otomasyondur; yani, canlı emeğin ölü emek (makineler) ile değiştirilmesi. Bunun birkaç önemli etkisi vardır. Bazıları sosyal, bazıları ekonomik. Vasıf makinelere yatırılır ve işçiler makinelerin vasıfsız bakıcıları haline gelir. Kapitalistler için çok yararlı bir şey. Bu, otomasyon arttıkça gerçek değeri olan bazı yeni işlerin ortaya çıkmayacağı anlamına gelmez, ancak çok daha genel bir anlamda, işçiler vasıfsız hale gelir. Daha sonra başka işçilerin onların yerini alması kolayca gerçekleşebilir böylece.

Örneğin, teknoloji tarihi boyunca endüstriyel teknolojide erkeklerin yerini kadınların, yetişkinlerin yerini çocukların aldığını görüyoruz. Bir vasıf için gerekli güç makineye yatırıldıkça veya

gerekli zanaat becerileri makineye konuldukça, aynı tür şeyleri yapmak için çok daha az vasıflı işçiye ihtiyacınız olur. Bunun mevcut işçiler üzerinde muazzam bir disipline edici etkisi vardır. Yani, sadece işinizi almak için bekleyen çok sayıda insan olduğunu değil, aynı zamanda iş ile ilgili çok fazla bir şey bilmek zorunda olmayan insanlar olduğunu biliyorsanız, bu sizi işyerinde oldukça uysal yapar. Zamanla, aynı miktar üretim, hatta üretimdeki artış, giderek daha az işçi gerektirir. Bunu şimdi görüyoruz. Birkaç hafta sonra bunun hakkında tekrar konuşacağız.

Bu aynı zamanda bir başka disiplin etkisi olan işsiz emek rezervine veya eksik istihdam edilen emek rezervine de katkıda bulunabilir. Şu anda ABD’de çok düşük bir resmi işsizlik oranına sahibiz, yaklaşık yüzde 4, hatta daha az.²² Yine de birçok insan ya iş aramayı bırakmış ya da büyük ölçüde eksik istihdam edilmiş durumdadır. Gerçek işsizlik oranının bundan çok farklı olduğunu aklımızda tutmalıyız. İstihdam edilen insanlar bile, birçoğu gerçekten geçinmeye yetecek kadar ücret ödeyen işlerde çalışmıyor. O yedek orduya sahip olmak yine bir başka disiplin edici etki yaratıyor.

Değişmeyen sermayeye karşı değişen sermayeye, yani canlı emeğe karşı üretim araçlarına yatırım süreci, sermaye için iki büyük sorun üretir. Bunları şimdi göreceğiz. İlk sorun, canlı emek tek artı değer kaynağı olduğundan, canlı emekten ölü emeğe geçiş, düşen kâr oranına katkıda bulunabilir. Sermayenin bunu iyileştirebileceği yollar vardır, ancak bunların her birinin de bir maliyeti vardır. Şimdi bunlardan bahsedeceğim ve birkaç hafta sonra 1960’ların sonunda, 1970’lerde ürettiklerine geri döneceğim. Düşen bir kâr oranı, artan bir sömürü oranıyla iyileştirilebilir, yani mevcut işgücünü daha fazla çalıştırabilirsiniz. Ancak dediğim gibi bunun hem biyolojik hem de yasal sınırları var.

²² Haziran 2020 itibarıyla işsizlik oranı, Covid-19 pandemisi nedeniyle daha önceki yüzde 14’lük zirveden düşüşle yaklaşık yüzde 11’deydi. (Ek analiz için Son Söz’e bakınız.)

Kendisine yatırdığınız değışmeyen sermaye daha ucuz hale gelirse, bu aynı zamanda düşen kâr oranını da iyileştirebilir. Ücretleri, bir aldatma biçimi olan değerin altına düşürebilirsiniz ve rekabet varsa ve emek gücüne arzdan daha fazla talep varsa, yine çok uzun sürmez. Yedek sanayi ordusunu artırabilir, böylece mevcut işçilere daha fazla çalışması ve daha fazla performans göstermesi için daha fazla baskı uygulayabilirsiniz. Bütün bunlar, bu sorunu iyileştirmenin yolları. Sorun, dediğim gibi, artı değer ve kârın tek kaynağı olan canlı emeğe yapılan yatırımı azaltmış olmanızdan kaynaklanıyor.

Başka bir sorun da var. Yine, canlı emeğin ölü emekle değıştirilmesinden; yani, değışen sermayeye karşı değışmeyen sermayeye yatırım yapmak. Bu formüle son bir kez dönelim: $P \leftrightarrow M \leftrightarrow M' \leftrightarrow P'$

Artık M üssünün, yani artı ürünün, işçinin sömürülmesi yoluyla nasıl üretildiğini biliyoruz. M üssü metasının hem kullanım değeri hem de artan bir değışim değeri içerdiğini biliyoruz. Bu temeldir. Bu önemli. Ancak kapitalistin bu değeri gerçekleştirmesi, yani kârı fiilen elde etmesi için metanın satılması gerekir; M üssünden M'ye geçmeliyiz.

Bir kapitalist tüm bu üretim sürecinden geçebilir ama ürünü satmazsa kâr elde edemez. Bu, canlı emeğe yapılan yatırımı azaltma fikriyle nasıl bağlantılıdır? Satışın gerçekleşmesi için efektif talep olması gerekir, bu da hem malı satın alma arzusuna hem de satın alma araçlarına sahip bir alıcı anlamına gelir. Talebi kesinlikle reklam vb. yoluyla yaratabilirsiniz, ancak şu anda işsiz, yarı zamanlı çalışan veya düşük maaşlı insanların varsa, bunun ikinci bileşenine, yani ürünü satın alma kapasitesine sahip birileri yok demektir.

Eğer her kapitalist kendi çıkarına göre hareket ediyorsa, örneğin otomasyon yoluyla veya ücretleri düşürerek veya başka bir yere iş ihraç ederek kendi emek maliyetini sürekli olarak düşürürse, toplam etki genel efektif talebi azaltmaktır. Bu, özünde 2008 çöküşünden bu yana yaşadıklarımızın büyük bir kısmı ve bazen aşırı üretim, bazen de eksik tüketim olarak adlandırılan bir sorun. Tamamen

aynı şey değiller, ama burada farklılıklara girmeyeceğim. Esasen, satılmayan mal ve hizmetlerin olduğu bir kapitalist krizdir, çünkü bunları satın almak için yeterli efektif talep yoktur.

O halde bu bizi çok kısaca devletin kapitalizmdeki rolüne getiriyor. Kapitalizmin gelişmesi için gerekli koşulların sağlanmasında devletin bir rol oynadığını zaten gördük. Askeri fetihler, emperyalizm ve sömürgecilik gibi şeyler, kurulan hukuk sistemi, çitleme hareketleri,²³ özel mülklerin korunması, sözleşmelerin güvenliği, ihtiyaç duyulan altyapının sağlanması gibi şeyler. Henüz bunları konuşmadık, ancak bu kapitalist işletmelerin tümü, fiilen faaliyet gösterebilecekleri bir ortama güvenirler. Yollar, iletişim sistemleri, araştırma ve geliştirme vb.

Bu tür şeylerin tümünün devlet tarafından sağlanması tipiktir, ancak aynı zamanda devletin kapitalist bir sistemdeki rolü, kapitalizmi kapitalistlerden korumaktır. Ben size bunun bir örneğini gösterdim aslında, şöyle, kendi haline bırakılmaları ve her birinin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerinin toplam etkisi sistemik bir tür felakete yol açabilir. Sadece Roosevelt'in, aslında büyük ölçüde kapitalizmi kapitalistlerden kurtarmak için bir önlem olan New Deal²⁴ politikasını düşünün. Asgari ücret ya da 2008/2009 banka kurtarma operasyonları başka bir örnektir. Asgari ücrete karşı olan birisi kapitalizmin nasıl çalıştığını anlamıyordur.

Şimdi, bu politik ekonomik sistem ile önümüzdeki birkaç hafta içinde bakacağımız türden sonuçlar, zorunlu sonuçlar arasında bazı bağlar kurmak istiyorum. Birincisi, kapitalizm ve militarizm arasındaki ilişkiler dizisidir. Altta yatan nedenlerden bazıları, işgücü kaynaklarına ve piyasalara erişim ihtiyacının yanı sıra hem olumlu hem de olumsuz kaynaklar olan üretim araçlarına erişim ihtiyacıdır.

²³ 13. yüzyılda İngiltere'de başlayan, küçük toprak sahiplerinin mülklerini çitle çevirmesiyle büyük çiftliklerin oluştuğu yasal süreç (ç.n.).

²⁴ Amerika'da Büyük Buhran sonrası ekonomide düzelmeyi amaçlayan program (ç.n.).

Yani, üretime giren şeylerin yanı sıra atıkları boşaltacak yerler vb. Olumlu ve olumsuz kaynaklar derken bunu kastediyorum. Tarihsel olarak, bu tür militarizm çok farklı biçimler almıştır: emperyalizm, sömürgecilik, yeni sömürgecilik, yeni-emperyalizm.

Ayrıca, gördüğümüz gibi, birikim ile mülksüzleştirme yoluyla ilkel birikim arasında sayısız bağlantı vardır ve militarizm ve zor, bu tür faaliyetleri desteklemeye devam etmektedir. Ayrıca militarizm başlı başına bir kâr kaynağıdır. Askeri sanayi kompleksi son derece kazançlı ve şimdi güvenlik-endüstriyel kompleksini ve gözetleme-endüstriyel kompleksini ekleyeceğim. Bunu tamamlamak için eklemek isteyebileceğiniz herhangi bir sayıda başka şey.

Yurt dışında militarizm ile yurt içinde militarizm arasındaki çoklu bağlantıları akılda tutmak da önemlidir. Bu bağlantıların altında, tehlikeli olan ötekilerden korkma gibi yaygın bir sağduyu evrimi yatmaktadır. Bu, sürekli olarak pekiştirilmesi gereken bir sağduyudur. Bu sağduyu unsurunun bir kısmı devletin meşruiyeti ile ilgilidir. Küreselleşmiş bir ekonomik sistem göz önüne alındığında, bireysel ulus devletler çoğu durumda kendi vatandaşlarının ekonomik güvenliğini garanti edemez. Ekonomiyle ilgili alınması gereken kararları devletler almıyor. Ve bu nedenle, yeni bir meşruiyet temeli (yani ekonomik güvenlikden ziyade) bulunması gerekiyordu. Bu ise artık bahsettiğim tehlikeli ötekilerden korunmaya bağlıdır. Bu insanları hedef almak genellikle işçi sınıfını kendi aralarında bölmek için kullanılır. Bunu milliyetçiliğin, popülizmin, vb. şeylerin yükselişinde görüyoruz.

Bu tehlikeli ötekiler yabancı düşmanları içerir. Bu rol eskiden komünistler tarafından doldurulurdu, ancak Berlin Duvarı'nın yıkılmasından ve eski Sovyetler Birliği'nin çöküşünden bu yana bunu sürdürmek çok zordu. Bu nedenle komünizm çok daha az sorun haline geldi, bu yüzden farklı bir düşmana geçmek zorunda kaldık: göçmenler ve mültecilerle birlikte küresel teröristler. Ayrıca sürekli olarak iç düşmanlardan çok korkmamız gerektiği

hatırlatılıyor: kadınlar, beyaz olmayanlar, gençler, yaşlılar, LGBTQ toplulukları, farklı türden engelliler. Bunların tümü, sürekli olarak korunmaya ihtiyacımız olan tehlikeler olarak hedef alınır. Ve bu, 2019'da devletin meşruiyetini kurmasının ve militarizmi yurt içine getirmesi yolunun bir parçasıdır.

İkinci bağlantı, kapitalizm ve çevresel felaket arasındadır. Yine bunlar, kapitalist bir politik ekonomi ve sonuçları arasındaki zorunlu bağlantılardır. Altta yatan neden, sürekli sermaye büyümesi ve genişleme ihtiyacıdır. Rekabet, bunu yönlendirir, birçok yönden bunu konuşacağız. Ne yazık ki, ancak, sonlu bir dünyadayız. Sonuçlardan bazıları, yaygın kaynak tükenmesinin yanı sıra iklim değişikliği de dahil olmak üzere yaygın çevre kirliliğini içeriyor. Bu sonuçların çoğu, kapitalizmin kârlılığı azaltan herhangi bir maliyeti dışsallaştırmaya (yani, yükü başkalarına yüklemeye) bağımlılığı nedeniyle ortaya çıkar, dışsallıklar meselesini birkaç hafta sonra konuşacağız. Bu gerilimin altında yatan yaygın sağduyu, yaşam kalitesinin, mutluluğun ve tatminin bir şeylerin edinilmesiyle tanımlanması gerektiği düşüncesidir. Bu, yaygın ve sonsuz tüketim, yenilik, eskime ve israfla sonuçlanır, çünkü bunlar kapitalizmin ürettiği şeylerdir.

Son olarak, neoliberal, finansallaşmış ve küreselleşmiş biçimiyle kapitalizm ile bu biçimden kaynaklanan bir dizi sonuç arasında bir dizi bağlantı vardır. Bunları çok, çok hızlı bir şekilde geçeceğim çünkü zamanımız kalmadı, ama aynı zamanda birkaç hafta içinde bunları da ele alacağız. Sermayenin bu biçimi almasının altında yatan neden, kabaca 1945 ile 1970 arasındaki önceki dönemin sonunda, sermayenin hızla düşen kâr oranlarıyla karşı karşıya kalmasıdır. Sermayenin yeni bir biçime, istila ve birikim için yeni alanlara ihtiyacı vardı.

Sermaye, uygun koşullar altında, gömülü (veya sabit) maliyetlerin niteliğine ve kapsamına bağlı olarak dünyayı dolaşmakta özgürdür. Yani, bir yere ve fabrika ekipmanına çok fazla

yatırımınız varsa, dolaşmakta o kadar özgür değilsinizdir. Ancak böyle bir yatırımın yükü altında değilseniz, bir kapitalist olarak daha ucuz ve/veya daha fazla itaatkâr emek, daha ucuz kaynaklar, yeni pazarlar, yarattığınız kirliliği boşaltacak yerler vb. aramak için dünyayı dolaşabilirsiniz.

Yeni birikim ve kâr için diğer fırsatlar, önceden kamusal olan mal ve hizmetlerin özelleştirilmesini içerir. Bu, mülksüzleştirme yoluyla bir birikim biçimidir, ilkel birikimin güncellenmesi. Son olarak, yeni fikri mülkiyet haklarının uzantıları, yerli ve geleneksel bilginin sömürgeleştirilmesi, tümü kâr kaynağı olarak kullanılabilir.

Sermaye serbestçe dolaşırken emek yerinde tutulur. İşçiler daha yüksek ücretli veya daha iyi çalışma koşullarına sahip bölgelere özgürce seyahat edebilseydi bu durum kapitalistlerin gücünü azaltırdı. Göçmenler ve mülteciler hakkında bu inanılmaz tartışmalara girişilmesinin nedeninin büyük bir kısmı bundan kaynaklı. Bu neoliberal formun altında yatan yaygın sağduyu, daha önce tartıştığım piyasa veya iş ontolojisidir: piyasalar iyi, devlet kötü.

Son olarak, tüm bu etkiler ile sorunların ürettiği direnç ve tepki arasında bir ilişki vardır. Emek hareketleri, barış hareketleri, çevre hareketleri, sosyal adalet ve eşitlik hareketleri, sivil haklar hareketleri, kimlik politikaları hareketleri ve daha niceleri var. Ancak çoğu zaman birbirlerinden kopukturlar. Bugünkü konuşmamızın ve daha genel olarak bu dersin can alıcı noktası, bu çeşitli hareketlerin birbirine bağlı olması gerektiğini, çünkü hepsinin altında aynı yapısal sistemik nedenlerin yattığını göstermektir. Burada duracağım.

Chomsky'nin Dersi, 24 Ocak 2019

Bazı iyi haberlerle veya en azından kötü olmayan haberlerle başlayacağım. Belki görmüşsünüzdür, Kıyamet Saati²⁵ bu sabah yeniden kuruldu ve ben de dahil birçok kişinin korktuğunun aksine gece yarısına yaklaşılmadı. Gece yarısına iki dakika kala durmuş durumda, bu da kurulduğundan beri ölümcül yıkıma bu kadar yakın. 1953'te Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin termonükleer patlamalar başlatmasıyla gece yarısına iki dakikaya ayarlandı ve dünyaya insanların kendi ihtişamlarıyla her şeyi yok etme kabiliyetine sahip olduklarını bildirdiler. O zamandan beri, yelkovan salınım yaptı, ancak Trump'ın görevdeki ilk yılından sonra Ocak 2018'e kadar gece yarısına iki dakikaya geri dönmedi. Ve bugün burada kalıyor. Benim kişisel tahminim, analistler saati gece yarısına yaklaştırırlarsa bir veya iki yıl içinde sınıra ulaşacağımızı (hadi güle-güle) hissettiler, bu yüzden geri adım attılar.

Peki, şimdiki konumuza dönelim: özellikle siyaset ve sosyal bilimlerde de dahil olmak üzere entelektüel alanlarda şekillendiği ve yansıtıldığı şekliyle hegemonik sağduyu meselesi. Bu alanlarda araştırma yapmak birçok nedenden dolayı oldukça zordur. Birincisi, katı bilimlerde olduğu gibi kontrollü deneyler kuramazsınız. Ancak zaman zaman, tarih bizim için oldukça iyi olanı zorunlu kılar ve inşa eder.

Aslında bu, Marv'ın son toplantımızda bahsettiği Friedmancı piyasa köktenciliği için oldu. Bu, 1973'te Şili'de, Pinochet askeri darbesinin, Salvador Allende'nin sosyal demokrat parlamenter

²⁵ 1947 yılında Bulletin of the Atomic Scientists dergisi tarafından kurulmuş olan ve bir nükleer savaşın çıkma ihtimaline ne kadar yaklaştığımızı gösteren sembolik saat. İlk kurulduğunda 11:53'ü, yani gece yarısına yedi dakika kalayı göstermekteydi. Gece yarısı ise nükleer yıkımı temsil etmektedir. 2020 yılına geldiğimizde gece yarısına 1 dakika 40 saniye kalayı gösterecek biçimde ayarlanmıştır (ç.n.).

hükümetini devirdiği ve kısır bir diktatörlük kurduğu zamandı. Bu, 1960'ların başlarından itibaren yarım küreyi kasıp kavuran baskı vebasının, daha önce bahsettiğim bir başka bölümüydü ve onun ilginç kökenlerine daha sonra döneceğiz.

Bunun birkaç dakika düşünmeye değer bir arka planı var. 1950'lerin sonlarından itibaren CIA, Allende'nin seçilmesini engellemek için Şili'deki en büyük operasyonlarından birini yürütüyordu. Kitlesele seçim müdahalesini ve diğer birçok yıkım biçimini içeriyordu (oldukça normal, dolayısıyla pek dikkat çekici değil). Ayrıca, bu felaketin olmamasını sağlamak için ellerinden gelen her şeyi yapan ABD kurumsal sektörü, ABD hükümeti ve Dünya Bankası'nın çabalarına büyük ölçekli ekonomik destek de verildi. Allende'nin seçildiği 1970 yılına kadar çalıştı bu sistem.

Bu arada, CIA'in bazen iddia edildiği gibi "azgın bir fil"²⁶ olmadığına dikkat edin, uygun bir bahane. Emirleri düzenli olarak takip eden ve Beyaz Saray'da bunları piyasaya çıkaranlara "makul bir inkâr" sağlayan yürütme organının bir kurumudur.

Allende'nin seçilmesi, öncelikle büyük yatırımları çöken CIA için, ama daha genel olarak Washington'da bir çılgınlığa yol açtı. ABD dış yardımı kesti. Eski Kennedy-Johnson savunma bakanı olan Dünya Bankası başkanı Robert McNamara, yeni hükümetle uzlaşmak isteyen danışmanlarının tavsiyelerine karşı çıkarak tüm Dünya Bankası kredilerini yasakladı. Şili'de o zamana kadar sağda olan medya da dahil olmak üzere her türden yıkımda keskin bir artış vardı, artık medyayı bulmak için güçlü bir teleskopa ihtiyacınız var.

ABD hükümetinin kendisi, bir yumuşak yol ve bir sert yol olmak üzere iki yol dediği şeyi oluşturdu. Yumuşak yol, ekonomiyi yok etmektir. İç belgelerde kullanılan deyim, "ekonomiyi çıkırından çıkarmak", toplumu ezmeye çalışmak, çaresizlik içindeki insanların hükümeti devirmesi içindi. Yumuşak yol buydu.

²⁶ Kontrolden çıkmış (ç.n.).

Zor yol, bir askeri darbe hazırlamaktı. Bu konuda çok iyi kaynaklar var, özellikle Latin Amerika uzmanı Peter Kornbluh tarafından düzenlenen *The Pinochet Files* adlı bir kitap. Esasen neler olup bittiğini çok dikkatli ve anlaşılır bir şekilde açıklayan bir hükümet belgeleri koleksiyonudur.

Bütün bunlarda merkezi figür, Nixon'ın ulusal güvenlik danışmanı ve aynı zamanda dışişleri bakanı olan Henry Kissinger'dı. Dosyalar, CIA gizli operasyonlarının hükümeti destekleyen silahlı kuvvetler komutanı René Schneider'a karşı suikast girişimine yol açtığına dair bir rapor içeriyor. CIA bunun bir ayaklanmayı başlatmak için yeterli olabileceğini düşündü ama olmadı. Allende'nin 4 Kasım 1967'de göreve başlamasını durduramadı.

Başarısızlığın ardından Kissinger, Başkan Nixon'a, Dışişleri Bakanlığı'nın ABD'nin Allende ile bir *modus vivendi* (geçici anlaşma) araması yönündeki tavsiyesini reddetmesi için kulis yaptı. Kissinger'ın Şili'deki rejim değişikliği için en açık gerekçesini yazdığı sekiz sayfalık gizli bir brifing belgesinde Nixon'a şunları vurguladı: "Allende'nin Şili cumhurbaşkanı seçilmesi bizim için bu yarıkürede şimdiye kadar karşılaşılan en ciddi zorluklardan birini oluşturuyor [ve] bu konuda ne yapacağınıza ilişkin kararınız, bu yıl vereceğiniz en tarihi ve zor dış ilişkiler kararı olabilir."

Unutmayın, bu Vietnam Savaşı'nın ve diğer birçok şeyin zirvede olduğu dönemdi, ancak Allende rejiminin devrilmesi onları aşan bir öneme sahipti.

Kissinger, söz konusu olanın yalnızca bir milyar dolarlık ABD yatırımı olması değil, aynı zamanda Allende'nin demokratik seçiminin yaratacağı "sinsi model etkisi" olarak adlandırdığı şeyin de söz konusu olduğunu söylemeye devam ediyor. Kissinger, ABD'nin Allende'nin meşruiyetini reddetmesinin bir yolu olmadığını ve Şili'deki kaynakları barışçıl bir şekilde sosyalist bir yönde yeniden tahsis etmeyi başarırca, diğer ülkelerin de aynısını yapabileceğini belirtiyordu. "Şili'deki başarılı bir seçilmiş Marksist hükümet örneği,

kesinlikle dünyanın diğer bölgeleri üzerinde, özellikle İtalya’da bir etkiye ve hatta emsal değere sahip olacaktır; benzer fenomenlerin başka yerlerde taklit edilerek yayılması, dünya dengesini ve bizim bu dengedeki kendi konumumuzu önemli ölçüde etkileyecektir.”

“Marksist hükümet” gerçekte sosyal demokrat bir hükümetti, ancak Dean Acheson’ın çok daha önce söylediği gibi, “devletin kolektif fikri alt edilmek” istendiğinde “hakikatten daha açık” olmak gerekir. İtalya’ya gelince, Kissinger açıklamak zorunda değildi. O ve Nixon İtalya’nın neden bir sorun olduğunu biliyorlardı: büyük sol partiler vardı ve 1948’den beri İtalyan demokrasisini yıkmak için büyük bir CIA operasyonu yapıyordu, CIA’in en büyük operasyonlarından biri. Dolayısıyla, Şili’nin parlamenter yollarla toplumsal değişime doğru ilerlemesi, İtalya ve ötesinde pekâlâ bir etkiye sahip olabilir.

Bir gün sonra, Nixon tüm Ulusal Güvenlik Konseyi’ne politikalarının Allende’yi devirmek olacağını açıkça belirtti. Onlara, “asıl endişemiz” dedi, “kendisini pekiştirebileceği ve dünyaya yansıtılan tablonun onun başarısı olacağı beklentisidir.”

Bu “sinsi model etkisi” aslında oldukça genel olarak dış politika planlamasının önde gelen bir temasıdır. Dean Acheson’ın sorunu formüle ettiği gibi, çürük bir elma fıçıyı bozabilir. Kissinger’ın versiyonunda, Allende hükümeti “bulaşıcı” olabilecek bir “virüs”tür. Bu ikilemin çözümü açık: Virüsü öldürürsünüz ve gerekirse potansiyel kurbanları şiddet içeren ve baskıcı askeri diktatörlüklerle aşırsınız.

Bu oldukça geleneksel bir düşünce. Genellikle domino teorisi olarak adlandırılır. ABD icat etmedi elbette. Bu, herhangi bir emperyal gücün kökleşmiş alışkanlığıdır. ABD, İkinci Dünya Savaşı’ndan önce büyük uluslararası emperyal güçler olan İngiltere ve Fransa’nın yerini aldığı anda bunu da devraldılar. Teori daha önce uygulanmıştı. Kritik bir örnek, 1804’te Haiti’de, yarımkürede özgür insanların ilk özgür ülkesini kuran devrimdi. ABD, büyük güçlerin (Haiti’deki emperyal güç Fransa ve dünyanın en büyük gücü olan İngiltere) Haiti devrimini ezme çabalarına katıldı. Haiti

devriminin diğerleri için, özellikle Amerika Birleşik Devletleri gibi köle devletler için sinsi bir model olacağından korkuluyordu. Haiti özgürlüğünü muazzam bir maliyetle elde etti, ancak müdahalelerden ve sonrasında asla kurtulamadı. Bazı ayrıntılara geri döneceğiz. Haiti'ye yönelik saldırıya katılım, ABD dış politikasında domino teorisine başvurma'nın ilk örneğiydi.

Dominolar düşmediğinde domino teorisi genellikle alay konusu olur, ama neden düşmezler? Çünkü tedavi başarılı olmuştur. Politika başarılı olur, dominolar düşmez, sinsi model yok edilir, virüs öldürülür, diğerleri askeri diktatörlükler veya diğer cihazlar tarafından enfeksiyondan korunur. Bu örüntünün birçok örneği var, bu arada Vietnam da dahil. Daha sonra emperyal politikayı tartışırken buna geri döneceğim. Allende örneği çarpıcı bir örnektir.

Sürekli alay konusu edilse de domino teorisi, Soğuk Savaş boyunca olduğu gibi sürdürülüyor. Oldukça mantıklı. Çok mantıklı.

Pinochet darbesi, piyasa köktenciliği ve Friedmancı politikalar için neredeyse mükemmel bir deney oluşturdu. Bu politika kararlarına itiraz edilemez. İşkence odaları bununla ilgileniyordu. Kişi başına düşen eşdeğerleri kullanmak gerekirse, uygun bir ölçüm biçimi şudur: darbe tarihi olan 11 Eylül 1973'te başlatılan terörün kazanımları, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaklaşık 100.000 insan öldürülmüş ve yarım milyon insan işkence görmüş gibiydi.

Kıssadan hisse.

Birkaç yıl önce Şili'yi ziyaret ettiğimde işkenceyi bir miktar hissettim. Ana işkence odası olan Villa Grimaldi'yi ziyarete götürüldüm. Bir tür tapınağa dönüştürülmüş. Şili'deki önde gelen bir insan hakları aktivisti götürdü beni, Villa Grimaldi'deki işkencenin kurbanı, hayatta kalan birkaç kişiden biri. Bana adım adım yol gösterdi. Mahkumlar birbirini izleyen aşamalardan geçirilmişti. Önce hafif işkence, sonra daha sert işkence, sonra son aşamada, eğer o zamana kadar hayatta kaldıysa yakındaki bir kuleye atılana kadar, çok az kişi hayatta kaldı. O da onlardan biriydi.

Her aşamada, bir sonraki ve daha zorlu aşamaya geçebilmesi için hastanın ölmediğinden emin olmak amacıyla bir doktorun bulunduğunu söyledi. Daha sonra kendisine “Demokrasi restore edildikten sonra doktorlara ne oldu?” diye sordum. Santiago’da antrenman yaptıklarını söyledi. Hakikat Komisyonu olmamasının, devlet suçları soruşturmasının olmamasının sonuçlarından biri de budur. Daha önce bunun kendimiz hakkında düşünebileceğimiz bir şey olduğundan bahsetmiştim.

Her halükârda rejimin hiçbir politikasına itiraz edilemezdi. Dahası, diktatörlük büyük bir dış desteğe sahipti. Allende yıllarında bahsettiğim gibi her şey kesildi ama diktatörlük dayatılır, cinayet ve işkence çılgınlığı başlar başlamaz tıkaç açıldı. ABD’den bir yardım seli akıyordu. Dünya Bankası oldukça önemli olan yeni krediler verdi. Çokuluslu şirketler büyük deneyden kâr elde etmek ve diktatörlüğün korunmasına yardımcı olmak için geldiler. Piyasa modeli, Friedman doktrinlerinin takipçileri olan, kendilerine “Chicago çocukları” denen Chicago Üniversitesi’nde ekonomi okuyan Şilililer tarafından dayatılmıştı. Bunlar Neoliberal akıl hocalarının, Friedman’ın ve düzenli olarak kendilerini ziyaret eden, sadece ekonomik politikalardan değil, diktatörlük altındaki özgürlükten de çok etkilenen diğer önde gelen piyasa ekonomistlerinin tavsiyeleriyle çalışıyorlardı. Neoliberalizm ve liberteryenizmin koruyucu azizlerinden biri olan Friedrich Hayek, “Pinochet döneminde kişisel özgürlüğün Allende döneminde olduğundan çok daha büyük olduğu konusunda hemfikir olmayan tek bir kişi bile bulamadım” demişti. Bu da bize daha çok kimleri görmeyi seçtiği hakkında bir şeyler söyleyebilir.

Chicago çocukları ve akıl hocaları, dünyanın en büyük bakır üreticisi Codelco’yu son derece verimli, ulusallaştırılmış bakır üreticisi olarak sürdürmek konusunda bir fıkre sahipti. Bu, elbette, piyasa ilkelerinin, neoliberal ilkelerin radikal bir ihlalidir, ancak

şirket Şili'nin ihracat gelirlerinin çoğunun kaynağıdır ve devletin mali gelirlerinin temeli olduğu için değerlidir.

Genel olarak mükemmel bir deneydi neredeyse. İnsan maliyetlerini göz ardı ederseniz, büyük bir başarı gibi görünüyordu.

1982'de Friedman, davanın zaferini kutlayan manifestosu *Capitalism and Freedom* (Kapitalizm ve Özgürlük) kitabının ikinci baskısını yayınladı. Zamanlama manidardı. 1982'de Şili ekonomisi çöktü ve devlet müdahalesiyle kurtarılmak zorunda kaldı. Devlet daha sonra ekonomiyi Allende yönetiminde olduğundan daha fazla kontrol altına aldı. Gözleri açık analistler buna “sosyalizme giden Chicago yolu” adını verdiler. Önde gelen OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) ekonomisti Javier Santiso, bunu “kendini laissez-faire’e²⁷ adanmış yetenekli ekonomistlerin paradoksları, dünyaya de facto (fili) olarak sosyalleştirilmiş bir bankacılık sistemine giden başka bir yol gösterdi” (2006) diye tanımladı.

Bu arada, geçenlerde göreve gelen aşırı sağcı Brezilya hükümetinin baş ekonomisti Paulo Guedes bu yıllarda Şili’de mucize üzerinde çalışıyordu ve Brezilya’nın izleyeceği politikaların bu olduğunu açıkladı. Onun deyimiyle, “her şeyi özelleştirin”, tüm ülkeyi, çoğu yabancı olan yatırımcılara satın, kısa vadede biraz kâr edin, belki birkaç yıllığına seçilmenizi sağlayabilir. Uzun vadede ise ülke batıyor. Ve belki Brezilya, aynı ideal koşullardan yoksun olmasına rağmen, Şili deneyinin başarısını bile gerçekleştirebilir.

Bunun kadar net olmayan başka denemeler de oldu. Karmaşık tarihsel dünyada kontrollü bir deney gibi bir şey bulmak zor. Ama daha karmaşık durumlar var. Zamanımız olsaydı, on yedinci yüzyılda İngiltere’den başlayarak, ardından Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ülkeleri, Japonya ve son olarak da Doğu Asya kaplanları olmak üzere sanayi toplumlarının gelişimini incelemek ilginç olurdu. Bazı çarpıcı benzerlikler var. Her bir durum, piyasa ilkelerinin

²⁷ Bırakınız yapsınlar (ç.n.).

radikal ihlalini içeriyordu. Bu model gözden kaçmadı. Ekonomi tarihçisi Paul Bairoch, kapsamlı bir incelemeden sonra, “korumacılığın olumsuz etkisine ilişkin baskın bir teoriyle gerçeklerin bu kadar çeliştiği başka bir durum bulmak zor” (Bairoch) sonucuna varıyor. Amerika Birleşik Devletleri ve diğer gelişmiş toplumlar tarafından kullanılan ve en aşırı liberal yorumlardan çok uzak olan piyasa müdahalesi biçimleri.

Tercihen olmasa da piyasa ilkelerini gözeten bazı toplumlar var: Bu politikaların zorla dayatıldığı koloniler. Üçüncü Dünya oldular. Hepsi fakir başlamadı elbette. Aslında, on sekizinci yüzyılda, en gelişmiş sanayi ve ticaret toplumları Hindistan ve Çin’de ve Batı Afrika, Afrika tarihçileri tarafından, Japonya on dokuzuncu yüzyılda atağa geçtiği sırada onunla aşağı yukarı aynı aşamada olarak görülüyor. Hindistan, Adam Smith’in “Avrupalıların vahşi adaletsizliği” dediği şeye maruz kaldı. Sanayisizleştirildi. İngiltere, yüksek teknolojisini, şu anda bize yapmakla suçladığımız Çin’in yaptığı şekilde çaldı (ancak İngiltere bunu zor kullanarak yapmıştı). ABD, İngiltere ile aynı şeyi yaptı. Aslında, diğerlerinden daha yüksek teknolojiyi kendine mal etmek, şu anda Dünya Ticaret Örgütü kuralları tarafından yasaklanan başlıca gelişme biçimlerinden biriydi, ekonomi tarihçilerinin “merdiveni tekmelemek” dediği bir süreç: önce tırmanmak için merdiveni kullanın, sonra tekmeleyip devirin ki diğerleri bunu yapamasın.

Hindistan, derinden yoksullaşmış, büyük ölçüde köylü bir toplum olan Hindistan oldu; İngiltere gelişti. Günümüze kadar bu şekilde devam etmiştir. Birinci ve Üçüncü Dünya denen şey arasındaki ayrımın nedeninin büyük bir kısmı budur. Küresel Güney’de bu sürecin ilginç bir istisnası var, Japonya. Güney’in gelişen tek ülkesi ve sömürgeleştirilmeyen tek ülke. Tesadüf mü? İşin garibi, bundan hiçbir ders çıkarılmıyor, ancak bunun hakkında düşünmek isteyebilirsiniz.

Bugünkü dersin okumalarında yer alan Robin Hahnel’in Friedmancı piyasa teorisi eleştirilerine geri dönelim. Çoğunlukla

ekonomi politikalarını eleştirdi, ancak Friedman'ın ekonomik özgürlük dediği şeyin demokrasiye yol açtığı anlayışı hakkında da bazı yorumları vardı. Hahnel, sahip olduğunuz oy sayısının cebinizdeki dolar sayısına bağlı olduğu bir demokrasinin varlığı konusunda açık bir yorum yaptı. Bir milyon dolarınız var, bir milyon oya sahipsiniz. Dolarınız yoksa oylarınız da yok.

Friedman, zahmet etseydi, oldukça iyi bir savunma ortaya koyabilirdi, yani, demokrasiler aşağı yukarı bu şekilde işliyor, peki sorun ne?

Ana akım siyaset biliminde bu konuda çok iyi araştırmalar var. Bazıları, kampanya harcamalarının seçilebilirlik ve politika oluşumu üzerindeki etkisine ilişkin ana çalışmaları yapan seçkin bir siyaset bilimci olan Thomas Ferguson'a aittir. Sonuçlar oldukça dikkat çekici. Hem yönetim hem de Kongre için, yalnızca kampanya harcamaları değişkenine bakarak şaşırtıcı bir hassasiyetle seçilebilirliği tahmin edebilirsiniz. Tabii ki, bu durum politikaları etkiler.

Yeni ve dâha karmaşık biçimler almasına rağmen hiç de yeni değil. 1895 yılında, başarılı kampanyalar yürüttüğü için kutlanan ünlü bir kampanya yöneticisi Mark Hanna vardı. Başarılı bir kampanya yürütmek için ne gerektiği sorulduğunda cevabı şuydu: "İhtiyacınız olan iki şey var. Birincisi para, ikincisinin ne olduğunu unuttum." Ferguson'un "politika yatırım teorisi" (yatırımcıların devleti kontrol etmek için koalisyonlar kurdukları fikri), Hanna'nın uygulamadan elde ettiği sonuçları bugüne kadar zengin bir tarihsel kayıtla sağlam bir zemine oturtuyor.

Bu sadece çıplak başlangıç. Kampanya harcamaları, yetmişlerden ve neoliberal dönem boyunca hızla genişleyen lobicilik tarafından kaplanıyor. Bu gelişmelerin bir etkisi Friedman'ın demokrasi kavramına benziyor: oylarınız dolarlarınızı yansıtır.

Daha önce tartıştığım gibi, temel model, on yedinci yüzyıl İngiltere'sindeki ilk demokratik devrime kadar uzanır ve bir yüzyıl sonra, geri döneceğimiz yeni kurtarılmış sömürgelerde ikincisine

devam eder. Ancak bu demokratik devrimlerin, ne kadar kusurlu olursa olsunlar, demokrasi ve haklara doğru gerçek bir ilerleme oluşturduğu gerçeğini gözden kaçırmamalıyız. 1689'da İngiltere'de parlamenter egemenliğin kurulması küçük bir başarı değildi ve Amerikan Devrimi, bu işleyen demokraside yeni bir dönem açtı. Aslında, basitçe "Biz, halk" ifadesi çok radikal bir fikirdi, devrimci bir fikirdi, formülasyon ve uygulamada ne kadar kusurlu olursa olsun.

Zamanın güçleri açısından, Amerikan Devrimi o korkunç domino taşlarından biriydi. Kral III. George, eğer başarılı olursa, Amerikan Devrimi'nin domino etkisiyle Britanya İmparatorluğu'nun aşınmasına yol açabileceğinden korkuyordu; bu, İngilizlerin devrimci duygular gelişirken sömürgeleri sert bir şekilde bastırmasının bir nedeniydi. Ve başarısından sonra devrim, Avrupa'nın gerici güçlerini derinden ilgilendirdi. Çar ve Metternich,²⁸ İngiliz boyunduruğundan kurtulan kolonilerde "isyan havarileri" tarafından yayılan "cumhuriyetçilik ve popüler özyönetim kötü doktrinlerinin" benzer "kötü ilkeleri" daha ötede teşvik edebileceğinden korkuyorlardı.

Çar ve Metternich'in cumhuriyetçiliğin domino etkisi konusunda uyarmasından bir asır sonra, Amerikalı liderler Rusya hakkında benzer korkuları dile getiriyorlardı. Woodrow Wilson'ın dışişleri bakanı Robert Lansing, Bolşevik hastalığı yayılırsa, "cahil ve aciz bir insanlık kitlesini dünyaya egemen hale getireceği" konusunda uyarıda bulundu. Bolşevikler, "bütün ülkelerin proleteriyasına, ... sayılarına göre efendi olmaya zorlanan cahil ve zihinsel yetersizlere, dünyadaki toplumsal huzursuzluk süreci açısından çok gerçek bir tehlike" (Gardner) çağrısında bulunuyorlardı. Başkan Wilson bunun zaten olabileceğini düşündü. Kötü şöhretli bir ırkçı olarak, Almanya'da asker ve işçi konseylerinin kurulmasının "yurt dışından dönen Amerikan zencileri [askerleri] arasında tehlikeli düşüncelere ilham vereceğinden endişe duyuyordu." Daha şimdiden, zenci

²⁸ Klemens vob Metterhich, 1809-1848 arasında Avusturya şansölyesi (ç.n.).

çamaşırcıların “para senin olduğu kadar benimdir” diyerek maaş-tan fazlasını talep ettiklerini duymuştu. Wilson, diğer felaketlerin yanı sıra, Bolşevik virüsü yok edilmediyse, iş adamlarının yönetim kurullarında işçi bulundurmaya uyum sağlamak zorunda kalabileceklerinden korkuyordu (Gardner 1987).

Bolşeviklerin “cahil ve zihinsel olarak yetersiz” işçi sınıfına yönelik tehdidi o kadar korkunçtu ki, ABD ve diğer Batılı güçler, “Devrimin kapitalist düzenin hayatta kalmasına yönelik ... meydan okumasına” karşı meşru müdafaa amacıyla Bolşevik Rusya’yı işgal etmekte tamamen haklıydılar. (Gaddis 1987). Bu, 1917’de Bolşeviklerin sosyal reform ve kurumsal değişim çağrısı ve savunmada Batı’nın tepkisiyle başlayan Soğuk Savaş’ın en saygın tarihçisi John Lewis Gaddis’in yargısıdır.

Uygar düzeni ülke içindeki halk düşmanlarına karşı savunmak da daha az önemli değildi. Lansing, “Bolşevizm ve anarşi liderlerinin” “Birleşik Devletler’deki hükümete karşı örgütlenmeye veya vaaz vermeye” çalışmasını önlemek için güç kullanılması gerektiğini belirtti. Wilson yönetimi tehdidi fark etti ve demokratik siyaseti, sendikaları, basın özgürlüğünü ve her zamanki gibi bağımsız düşünceyi başarılı bir şekilde baltalayan ABD tarihindeki en şiddetli baskıyı başlattı ve medyanın ve seçkinlerin genel onayıyla, hepsi cahil kalabalığa karşı meşru müdafaaaydı. Aynı hikâye İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra komünist bir tehdit nedeniyle ve birkaç yıl sonra sivil haklar hareketi ve diğer zalimler düzgün işleyen demokrasiyi tehdit ettiğinden yeniden canlandırıldı, bu konulara geri döneceğiz.

ABD’nin İkinci Dünya Savaşı sonrası planlamasında, uluslararası arenada ve kendi ülkesinde düzenli olarak domino teorisine başvurmanın orijinal hiçbir yanı yoktur. Virüsler gerçekten de bulaşmayı yayabilir.

Daha önce ikinci modern demokratik devrimden, özellikle de Anayasa’nın oluşumuyla ilgili olarak bizi ilgilendirmesi gereken devrimden bahsetmiştim. Biraz detaylandırmakta fayda var.

1780’lerde etkileyici düzeyde bir aktivizm, tartışmalar, müzakereler ve halk toplantıları vardı. Çok canlı bir broşür literatürü, toplantılar, her türlü grup ve dernek vardı. Ve isyanlar, Massachusetts’teki büyük bir isyan, 1786 ve 87’deki Shays Ayaklanması da dahil olmak üzere, Anayasa Konvansiyonu’nun toplandığı sıralarda ekonomik adaletsizliği protesto eden çiftçiler. İsyân, Çerçvecilerin²⁹ demokrasinin tehlikeleri konusundaki endişelerini artırmış ve Anayasa’yı oluşturan “Çerçveciler darbesinin” nedeninin bir parçası olmuştur. Bu konulardaki en iyi kaynak, Michael Klarman’ın *Çerçveciler Darbesi* (2016) başlığıyla yayınladığı bilimsel çalışmasıdır. Arka planda devam eden popüler tartışmalar, münazaralar ve değiş tokuşları ve ayrıca Anayasa Konvansiyonu’nda gerçekte neler olup bittiğini gösteren çok açıklayıcı bir çalışmadır.

Çerçvecilerin kendileri nispeten zengindi, elitler. Yoksul çiftçiler Philadelphia’ya uzun bir yolculuk yapamadılar ve orada birkaç ay geçiremediler; unutmayın, ulaşım neredeyse yoktu. On üç koloniden oldukça varlıklı insanlar, önceki Konfederasyon Maddelerini gözden geçirmek amacıyla Philadelphia’da bir araya geldiler ve kendilerini birçoğunun korktuğu ve hoşlanmadığı, güçlü bir federal yapıya sahip, radikal olarak yeni bir siyasi sistem inşa ederken buldular. Aslında on iki; Rhode Island, kısmen bu tür endişeler nedeniyle herhangi bir delege göndermedi.

Tartışmalar ve müzakereler çok yönlü ve etkileyiciydi, büyüleyici bir çalışmaydı. Baştan sona ana endişelerden biri, özgürlük ve demokrasiye yönelik halktan gelecek baskıların nasıl bastırılacağıydı, hepsi de bir yüzyıl önce İngiltere’de, 1689’da Parlamento’nun egemenliğine göre İngiliz anayasal sistemini kuran ilk demokratik devrimi anımsatıyordu.

Çerçvecilerin en etkili olan James Madison, Konvansiyon’a hükümetin “zenginlerin azınlığını çoğunluğa karşı koruması”

²⁹ Philadelphia Konvansiyonu’na katılan delegelere verilen isim (ç.n.).

talimatını verdiğinde baskın temayı yakalamıştı. Sadece İngiliz oldukları için değil, aynı zamanda zamanın en demokratik toplumu olduğu için herkesin aklındaki model olan İngiltere'ye atıfta bulunarak ilginç bir argüman sundu.

Madison, “Bugün İngiltere’de seçimler tüm sınıflara açık olsaydı, toprak sahiplerinin mülkiyeti güvencesiz olurdu. Yakında bir tarım yasası çıkacak” gözleminde bulunmuştu. Yani toprak reformu, mülk sahiplerinin haklarını baltalayan, tolere edilebilir bir sonuç değildi.

Madison’ın ortaya koyduğu sorun, siyaset biliminin ilk klasiği olan Aristoteles’in Politika’sına kadar uzanan eski bir sorundu. Aristoteles, incelediği sistem çeşitliliği içinde demokrasiyi “en katlanılabilir” bulmuştu, ancak elbette aklında, Madison’ın iki bin yıl sonra yaptığı gibi, özgür insanlardan oluşan sınırlı bir demokrasi vardı. Aristoteles demokrasinin kusurlarını kabul etmişti, ancak bunlar arasında Madison’ın Konvansiyon’a sunduğu kusur da vardı. Yoksullar “komşularının malına göz dikerler” ve eğer servet dar bir şekilde yoğunlaşmışsa, çoğunlukta olanlar güçlerini onu daha adil bir şekilde yeniden dağıtmak için kullanacaklardır ki bu haksızlık olur: “Demokrasilerde zenginler korunmalıdır; sadece mülkleri bölünmemeli, aynı zamanda gelirleri de korunmalıdır... O halde, vatandaşlarının ılımlı ve yeterli bir mülke sahip olduğu bir devlet talihlidir; çünkü bazılarının çok şeye sahip olduğu ve diğerlerinin hiçbir şeye sahip olmadığı bir yerde aşırı bir demokrasi ortaya çıkabilir”, zira zenginlerin haklarını tanımayan, belki de Aristoteles’in görüşüne göre, bugün hoş olmayan tınılarıyla, demokrasi tiranlığa dönüşebilir.

Aristoteles ve Madison temelde aynı sorunu ortaya koydular, ancak zıt sonuçlar çıkardılar. Madison’ın çözümü demokrasiyi kısıtlamaktı; Aristoteles’in çözümü eşitsizliği refah devleti programlarına denk düşen ölçüde azaltmaktı. Aristoteles, demokrasinin düzgün işlemesi için, “bütün insanlara kalıcı bir refah sağlayacak önlemler alınmalı” ve “kamu gelirlerinden elde edilen hasıla biriktirilmeli ve masrafları “kamu arazisi” tarafından karşılanan “ortak yemekler”

gibi diğer araçlarla birlikte, yoksulların küçük bir çiftlik satın almalarını veya en olmadı ticaret ya da hayvancılığa başlamalarını sağlamak için onlar arasında dağıtılmalıdır” iddiasında bulunmuştu.

Sorunlar birçok yönden devam ediyor.

Konvansiyonda büyük ölçüde hâkim olan Madisoncu anayasal yapı anlayışı, Senato’yu hükümetin en güçlü kolu olarak belirledi ve bunun “ulusun zenginliğinden gelmesini” ve “ulusun zenginliğini, daha yetenekli insanlar grubunu temsil etmesi” ilkesini benimsedi. Senato o sırada doğrudan seçilmemişti; aslında, senatörlerin halk oyu ile seçilmesine yönelik bir değişikliğin yapıldığı 1913 yılına kadar böyleydi. Senato, seçkinlerin kontrolü altında olabileceği varsayılan eyalet yasama organları tarafından seçildi. Madison, çok büyük seçim bölgeleri de dahil olmak üzere, demokratik özlemleri sınırlamak için, insanların çok uzaklara kolayca seyahat edemeyeceği bir zamanda toplanmalarını engelleyecek başka araçlar önerdi. Bu nedenle halk, halkın baskılarından arınmış olan seçilmiş temsilcileri üzerinde yakın bir denetime ve kontrole sahip olmayacaktı.

Madison’ın duruşunu savunmak için onun zihniyetinin kapitalizm öncesi olduğunu hatırlamalıyız. Ülkeyi yönetecek insanların, ulusun zenginliğine sahip olanların, “aydın beylerin”, kendi kaderini değil, toplumun iyiliğini düşünen insanlar olacağını varsayıyordu. Entelektüel seçkinlerin takma isimle yazdıkları broşürlerinin isimlerini bile sağlayan, Çerçevéciler için bir imaj olan, çoğunlukla efsanevi Roma asilzadeleri gibi olacaktı.

Adam Smith’in daha keskin bir gözü vardı. Geçen sefer alıntıldığım gibi, o, “insanlığın efendileri”nin, tüccarların ve imalatçıların, başkaları üzerindeki etkisi ne kadar ağır olursa olsun kendi çıkarlarının gözetilmesini sağlayacaklarını ve onların aşağılık düsturlarını izleyeceklerini anlamıştı: her şey kendimiz için, başkası için hiçbir şey. Madison, Konvansiyon döneminde olayları bu şekilde görmedi, ancak dünyayı daha gerçekçi bir şekilde anlaması uzun sürmedi. Daha 1792’de Hamiltoncu kalkınmacı kapitalist devletin “kamu

görevinin yerine özel çıkar güdüsünü ikame eden” bir sosyal sistem olacağını ve “çoğunluğun görünürdeki özgürlüğü altında bir azınlığın gerçek egemenliğine” yol açacağını kabul etmişti. Jefferson’a yazdığı bir mektupta, “zamanın cüretkâr ahlaksızlığı [olarak] borsacıların hükümetin hem araçları hem de tiranı olan sahtekâr çetesi olacaklarından, cömertlikleriyle rüşvet vermelerinden ve onu yaygaralar ve birleşmeleriyle sindirmelerinden” üzüldüğünü belirtiyordu.

Bu pek tanıdık bir resim değil.

Anayasa Konvansiyonu’ndaki tartışmalarda öne çıkan bir konu kağıt paraydı. Devrimci Savaş sırasında tek tek devletler çok büyük borçlar üstlendiler. Anayurt Ordusu için ödeme yapmak ve toplumlarını ayakta tutmak için borç almak zorunda kaldılar. Borçlar, genellikle spekülâtörlerden oluşan ve ödenmesini talep eden zengin adamlara aitti. Devletler, zamanla devalüe olan kağıt para üretiyorlardı. Halk bundan yanaydı. Borçluydular ve paranın değerinin düşmesini istiyorlardı. Anayasa Konvansiyonu boyunca ana konulardan biri, devletlerin federal hükümetin para birimi olan altın ve gümüş yerine para, kağıt para basmalarına izin verilip verilmeyeceğiydi. Bu büyük bir savaştı, bir sınıf sorunuydu: borçlulara karşı alacaklılar ve spekülâtörler. İkincisi kazandı. Anayasa’nın I. maddesi kağıt parayı yasaklıyordu.

Bu karmaşık bir hikayedir, ancak genel olarak Çerçevécilerin genel nüfusun demokratik özlemlerine karşı elit bir darbe gerçekleştirmeyi başardığı sonucuna varmak adil olur. Klarman’ın ulaştığı sonuç gibi, Anayasa “aşırı demokrasiye [karşı] muhafazakâr bir karşı devrim”di (2016). Bu, onun işaret ettiği gibi yeni bir yorum değildir, ancak öncekilerden çok daha ayrıntılı, nüanslı ve doğrulanmış bir açıklama sağlamaktadır.

Çerçevéciler, uyguladıkları darbe konusunda oldukça açık sözlüydüler. Önde gelen isimler Alexander Hamilton ve James Madison idi. Hamilton, Anayasa’nın “demokratik ruhun mülkiyet üzerinde yapmaya meyilli olduğu yağmalara karşı bir savunma”

olarak tasarlandığını söyledi ve bunun, genel olarak kabul edildiği gibi, “kesinlikle toplumun temel amacıdır” olduğunu belirtti. Madison bunu zengin ayrıntılarla detaylandırdı. Anayasa, “ülkenin değiştirmeye karşı kalıcı çıkarlarını”, elbette mülkiyet hakları olan “kalıcı çıkarları” ve onlara yönelik herhangi bir değiştirme tehdidini güvence altına almak için tasarlandı. Bu nedendir ki etkin güç, mülkiyete ve onun haklarına sempati duyan, “ulusun zenginliği”nin ellerine, “sorumlu adamların” ellerine verilecekti ki bu adamlar, hükümetin, “azınlık olan zenginleri çoğunluğa karşı koruyacak şekilde kurulması” gerektiğini kabul eden kişiler olacaktı.

İlk ABD Milli Meclisi Başkanı ve Yüksek Mahkemenin ilk Baş Yargıcı John Jay tarafından kısa ve öz bir şekilde açıklandığı gibi, “Ülkenin sahibi olan insanlar onu yönetmeli.”

Konvansiyon, aşırı demokrasiyi önlemenin yanı sıra başka birçok konuyu da ele almak zorunda kaldı. Çok büyük bir sorun olan kölelikle uğraşmak zorundaydı; önde gelen isimlerin neredeyse tamamı köle sahipleriydi. Gelişmekte olan bir kent-kir çatışmasıyla uğraşmak zorundaydı: çoğunlukla daha zengin üretim ve ticari alanların bulunduğu kentler, bireysel çiftçilerin yaşadığı taşrayla karşı karşıyaydı. Ayrıca, küçük eyaletlere karşı büyük eyaletler ve çok daha fazlası.

Bu ilgi çekici bir hikâye. Günümüze pek çok yansımaları var. Bunlardan biri, küçük eyalet sakinlerinin büyük eyaletlerinkinden çok daha fazla oy kullanma gücüne sahip olduğu Senato’nun radikal bir şekilde demokratik olmayan yapısıdır. Bu düzenleme bir zorunluluktur. Küçük eyaletlerin Anayasayı onaylamasının başka yolu yoktu. Bugün geri döneceğimiz çok ciddi bir konu.

Şimdiye kadarki tüm tartışmalarımız, sınıf çatışması yüzeye yakın bir yerde gizlenmiş olsa da yönetimin sadece bir yönü, siyasi hükümet ile ilgiliydi. Siyasal yönetim kavramının genellikle hükümet kavramını tükettiği düşünülür. Ama bu kavramsal bir hata. Resmi hükümetin yanında özel hükümetler de vardır. Son zamanlarda bu

konu hakkında siyaset felsefecisi Elizabeth Anderson tarafından hegemonik sağduyuyu eleştiren ilginç bir kitap yayınlandı. Kitaba bir göz atmak isteyebilirsiniz. Çok kolay okunabilir bir kitap. Anderson, hepimizin oldukça aşına olduğu, ancak “görmediğimiz” bir şeyi tartışıyor: gerçekte, nüfusun büyük çoğunluğunun yaşamlarının çok önemli bir bölümünün özel hükümetler, daha doğrusu özel tiranlıklar tarafından yönetildiği gerçeği (2017).

Kendinizi özel sektörde bir sermaye yoğunluğuna kiraladığınızda, ki işe girmek demek budur, hayatınızı bir diktatörlüğe, aslında, siyasi diktatörlüklerin çok ötesine geçen aşırı bir diktatörlük biçimine adarsınız. Kendinizi teslim ettiğiniz tiranlık, üzerinizde neredeyse tam kontrole sahiptir. İş gününüzün her dakikasını kontrol eder: ne giydiğiniz ve ne söyleyeceğinizi, banyo molası verdiğinizde ellerinizin ve bacaklarınızın nasıl hareket ettiğini, evde sigara içip içmediğinizi kontrol eder. Hayatınızdaki hemen hemen her şey, uyguladığı kontrol derecesi bakımından herhangi bir totaliter diktatörlüğün çok ötesine geçen bu aşırı diktatörlük tarafından kontrol edilir.

Bu bazı soruları gündeme getiriyor. Biri, insanları hayatlarının çoğunda aşırı tiranlık biçimlerine maruz bırakan bir sosyoekonomik sistemin meşru olup olmadığıdır. Bu da bir sonraki soruya, ücretli iş sözleşmesinin kendisinin meşru olup olmadığı sorusuna yol açar. Meşruiyet lehindeki argüman, sözleşmenin özgürce üstlenilmesidir, Anatole France’ın zengin ve fakirlerin geceleri köprüünün altında uyumak için eşit derecede özgür olduğu şeklindeki yorumu anlamında. Gerçek dünyada, sözleşme baskı altında kabul edilir. Marx’ın son oturumumuzda tartıştığı gibi, ya kabul edersiniz ya da açlıktan ölürsünüz, artan tekelleşme altında daha da kötüleşen koşullar. Çok az seçeneğiniz var.

Seçenekler olsa bile, insanların hayatta kalabilmek için kendilerini diktatörlüklere kiralamak zorunda kaldıkları bir sistemin meşruiyeti hakkında sorular ortaya çıkıyor. Böyle bir sistem,

örneğin köle olmama hakkı veya mülk olmama hakkı: mülk değil, kişi olma hakkı gibi hakları, insanın devredilemez haklarını ihlal ediyor mu?

Çok yakın zamana kadar kadınlara mülk olmama hakkının verilmediğini akıldta tutmakta fayda var. Kurucu anayasal sistem, Blackstone'un formülasyonunda, bir kadının bir kişi değil mülk olduğu İngiliz örf ve âdet hukukunu benimsedi: Babasının mülküydü, daha sonra kocasına devrediliyordu. Bu, bazı açılardan, Yüksek Mahkeme'nin nihayet kadınların mal olmadıklarına, eşit olduklarına karar verdiği 1975'e kadar, oldukça uzun sürdü. Şimdi kadınların federal jüride görev yapma hakları var.

Anderson ilginç bir benzetme yapıyor. Siyasi alanda, insanlar İtalya'dan göç etmekte özgür olsalar da Mussolini'yi bir diktatör olarak gördüğümüze vurgu yapıyor. Daha çok Friedman'ın özgürlük kavramına benziyor: İşten ayrılmakta özgürsünüz, yani sizi istihdam eden girişim bir diktatörlük değil. Ayrıca, insanlar bir ülkeden diğerine gitmekte özgür olsalar da, Kremlin tarafından yönetilen Doğu Avrupa'yı bir diktatörlük olarak gördüğümüze de dikkat çekiyor. Polonya'da veya Ukrayna'da bir iş bulabilirsin, tıpkı General Motors'daki işini bırakabileceğin ve -şanslıysan- Ford'da bir iş bulabileceğin gibi. Biz bunu özgürlük olarak görmedik.

Özel ekonomik sistemle benzerlik yakın ve bu da yine özel hükümetlerin meşruiyeti hakkında sorular ortaya çıkarmaktadır. Aslında bu sorular yeni değil. Anderson'a göre ücretli emeği devredilemez hakların ihlali olarak gören klasik liberalizm geleneğinin merkezindeydiler. Bu bakış açısı, Sanayi-Devrimi ve kapitalist hegemonyanın tamamen farklı türden bir "sağduyu"yu beslediği on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar sürdü.

İlk zamanlarda serbest piyasaların savunulması ilerici bir doktrindi. Alt sınıflardaki kalabalık ve İngiliz devriminin radikalleri tarafından desteklendi. Fikir, serbest piyasaların hiyerarşiyi ve otoriteye tabi olmayı ortadan kaldıracığıydı. İnsanları otokratik

sistemlerden, devletten, kiliseden, toprak ağalarından özgürleştireceklerdi. Serbest piyasalar, onların serbest meslek sahibi olmalarını, kendi kendilerini yönetmelerini sağlayacaktı. John Locke, Adam Smith, Thomas Paine, Abraham Lincoln ve diğer klasik liberaller için ideal olan buydu.

Bunların hepsi on dokuzuncu yüzyılın Sanayi Devrimi ile çöktü. Her şey değişti, ancak günümüzde hatırı sayılır bir yankı uyandıran klasik liberal akıl yürütmeyi anlamak çok önemli. Tekrar Adam Smith'i ele alalım. Tüm insanların "dünya üzerinde eşit hakkı" olduğunu savundu ve toprak mülkiyetinin "belki de beş yüz yıl önce ölenlerin hayali" tarafından sınırlandırılması gerektiğini iddia etmenin saçma olduğunu söyledi. Büyük mülkler bölünmeli ve adil bir şekilde satılmalıydı.

Smith ayrıca piyasalar için de bir argümana sahipti. İnsanlar piyasada özgürse eşitliğe yöneleceklerini ileri sürdü. Ticaret, imalat ve küçük ölçekli işletmeler, bağımsız zanaatkarlar ve tüccarlar tarafından yönetilmelidir. Verimli işbölümü için onun modeli, yönetimine bazı biçimlerde katılabilecek bir avuç işçinin bulunduğu bir toplu iğne fabrikasıydı.

Smith, bildiğiniz gibi, işbölümüne değer vermişti. Hepiniz kasa, fırıncı ve benzerlerini duymuşsunuzdur, hepsi kendi kendini yönetmenin tadını çıkarır. Smith'in adı bu konuda ünlüdür. Ancak özyönetim ilkesi ihlal edildiğinde işbölümüne yönelik sert eleştiri getirmiş olmasıyla daha az ünlüdür. *Ulusların Zenginliği*'nde, işbölümü altında basit işlemleri tekrarlamaya devam eden bir kişinin, bir insan ne kadar olabilirse o kadar aptal ve cahil hale geldiğini, ancak bunun, hayatta kalmak amacıyla kendilerini kiralayanların bir iş bölümü rejimi altında çalışan yoksulların kaderi olacağını yazdı. Bu, herhangi bir uygar toplumda devlet müdahalesiyle önlenmesi gerektiğini söylediği bir kaderdir. Derslerde ve metinlerde Smith ve iş bölümü hakkında tam olarak öğrendiğiniz şey bunlar değil.

Aslında, *Ulusların Zenginliği*'nin standart bilimsel baskısında, Chicago Üniversitesi'nin 200. baskısında, bu pasaj işbölümü altındaki dizinde bile anılmamaktadır.

Smith'in genel olarak nasıl yorumlandığı hakkında söylenecek daha çok şey var ama çok fazla uzatmak istemiyorum. En ünlü tabiri olan "görünmez el"i ele alalım. Herkes görünmez elin harikalarını öğrendi, ancak Smith'in bu ifadeyi nasıl kullandığını öğrenmeniz pek olası değil. Aslında, neredeyse hiç açıklamadı. Bunu herhangi bir ilgili bağlamda iki kez, bir kez *Ulusların Zenginliği*'nde, bir kez de ikinci büyük kitabı *Ahlaki Duygular*'da kullandı.

Ulusların Zenginliği'nde, aslında neoliberal küreselleşmeye karşı bir argüman olan "görünmez el" ifadesini kullanır. İngiltere'nin tüccar ve imalatçıların yabancı ülkelerden ithalat yapmaları ve yabancı ülkelerde yatırım yapmaları durumunda daha fazla kâr edebileceklerini, ancak bunun İngiltere halkına zarar vereceğini gözlemliyor. Neyse ki, ancak, bir "yurt içi önyargıları" vardır. Bunların İngiltere halkıyla ilgili endişeleri o kadar fazladır ki, daha fazla kâr elde etmeyi umursamayacaklar ve yurt içinde yatırım yapacaklar ve satın alacaklardır. Yani İngiltere halkı görünmez bir el tarafından şimdi neoliberal küreselleşme dediğimiz şeyin tahribatından kurtulacaktır. Modern ekonominin diğer büyük kurucusu David Ricardo, bu konuda daha da açık sözlüydü. Karşılaştırmalı üstünlükler teorisiyle³⁰ ünlüdür, ancak İngiltere'nin tüccarlarının ve imalatçıların karşılaştırmalı üstünlükleri takip etmeyeceklerini, bunun yerine kendi insanlarıyla ilgileneceklerini umduğunu yazmıştır.

Smith'in "görünmez el" tabirini kullandığı bir diğer örnek, *Ahlaki Duygular*'daki ilginç bir argümandadır. O zamanlar İngiltere elbette çoğunlukla bir tarım toplumdurdu. Smith, bir toprak sahibinin

³⁰ Bir ülkenin diğer ülkelere göre hangi meta üretiminde bir üstünlüğe sahipse o metanın üretiminde uzmanlaşmasının ve üretmediği ya da az ürettiği ürünleri ithal etmesinin her iki taraf için de kârlı olacağını ileri süren teori (ç.n.).

hemen hemen bütün araziye ele geçirme, keskin bir servet yoğunlaşmasını elde etme olasılığını düşünüyor. Smith bunun pek önemli olmayacağını savunuyor. Diğer insanlara olan sempatisinden dolayı (kökleri ne olursa olsun) servetini görünmez bir el tarafından görelî olarak eşitlikçi olacak şekilde bölüştürdü.

Bunlar Smith'in görünmez el tabirini kullanma biçimleridir.

Ücretli emeğin temelde bir kölelik biçimi olduğu ve ancak geçiciyse tahammül edilebilir hale geldiği, yalnızca siz bağımsız oluncaya kadar sürdüğü fikri, on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar geniş çapta benimsendi. Örneğin Abraham Lincoln, bu pozisyonun güçlü bir savunucusuydu. Aslında bu onun Cumhuriyetçi Partisi'nin bir sloganıydı. Ücretli emek, geçici olması, özgürlüğe doğru bir adım olması dışında, temelde kölelik ile aynı kabul edildi. İdeal olan kendi kendini yönetmektir. Klasik liberal düzene katkıda bulunan diğer kişiler çok daha ileri gittiler.

Daha da önemlisi, benzer fikirler Sanayi Devrimi'nin başlarında emekçiler tarafından desteklendi. Amerika Birleşik Devletleri'nde on dokuzuncu yüzyılda, Doğu Massachusetts'te Sanayi Devrimi'nin ilk günlerinde, fabrikalarda çalışan kadın ve erkekler tarafından yazılan, düzenlenen ve üretilen canlı bir işçi basını vardı. Birçoğu "fabrika kızları" olarak adlandırılan, çiftliklerden fabrikalarda çalışmak için gelen genç kadınlardı. Yazıları çok ilginçtir. Onlar hakkında iyi bir çalışma var, Norman Ware (1924) tarafından yazılmış Amerikan emek tarihi üzerine ilk büyük çalışma. Orijinal belgeler Philip Foner tarafından düzenlenen bir yayında mevcuttur.

Bağımsız işçi basını, "monarşik ilkelerin demokratik topraklar üzerindeki yıkıcı etkisi" olarak adlandırdığı şeyi kınıyordu. Emekçiler, ücretli emek de dahil olmak üzere kapitalist endüstriyel sistemdeki temel insan haklarına yönelik saldırının, "fabrikalarda çalışanlar onlara sahip olana" ve egemenlik özgür üreticilere geri dönene kadar aşılamayacağını kabul ediyordu. O zaman emekçiler, artık "yabancı despotun hizmetkarları ya da alçakgönüllü tebaaları", gaip

sahipler, “kelimenin tam anlamıyla efendileri için çalışan köleler” olmayacaklardır. Aksine, “özgür Amerikan vatandaşları” olarak statülerini yeniden kazanacaklardır. İlk büyük işçi örgütü olan Emek Şövalyeleri³¹ de temelde aynı fikirlere sahipti.

Kapitalist Sanayi Devrimi, fiyattan ücrete önemli bir değişim başlattı. Üretici ürününü bir bedel karşılığında sattığında, Ware olanı şöyle yazıyor: “Kişiliğini korudu. Ama emeğini satmaya geldiğinde kendini sattı” ve bir insan olarak saygınlığını yitirdi ve bir köle haline geldi, yaygın olarak kullanılan bir terimle “ücretli köle” (1924). New England’daki emekçiler, modern araştırma üniversitesinin kurucusu olan büyük hümanist Wilhelm von Humboldt’un, eğer bir zanaatkar emir üzerine güzel bir eser üretiyorsa, adı dışında bir köle, özgür bir insan olmadığı için “yaptıklarına hayran olabiliriz ama ondan nefret ediyoruz” şeklindeki görüşünü üstü kapalı olarak benimsemişlerdi.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında popülist bir hareket gelişti. Gerçi popülizm denen şeye hiç benzemiyordu. Bağımsız çiftçilerin Teksas’ta başlayıp Kansas’a ve Ortabatı’nın çoğuna yayılan büyük bir halk hareketiydi. Çiftçiler kendilerini, ürün yetiştirmeleri için onlara borç veren ve daha sonra onları geri ödemeye zorlayan Kuzeydoğu bankacılarının kontrolünden kurtarmak istediler. Bankacılık ve pazarlama için kendi kooperatif işletmelerini kurdular ve işlettiler. Bir süre için Emek Şövalyeleri ve çiftçi hareketleri birleşerek gerçek bir radikal demokratik devrim meydana getirebilir gibi göründü. Ama olacak gibi değildi. Hem işçi hem de çiftçi hareketleri, bol miktarda devlet-şirket şiddetiyle bastırıldı.

ABD, yirminci yüzyıla kadar alışılmadık derecede şiddet içeren bir emek tarihine sahiptir. Emek tarihçisi David Montgomery (1989), “oluşumundaki her adımın işçi sınıfı yaşamından kaynaklanan

³¹ 9 Aralık 1869 günü Philadelphia’da vasıflı ve vasıfsız tüm işçileri tek bir çatı altında toplamayı amaçlayarak kurulan örgüt (ç.n.).

faaliyetler, örgütler ve önerilerden etkilenmiş olmasına rağmen, Modern Amerika'nın işçi protestoları üzerinden yaratıldığını" yazıyor, işi gerçekten yapanların ellerinden ve beyinlerinden bahsetmiyorum bile.

Ware, 175 yıl önce New York'ta, günlük ücretin bir tür kölelik olduğu yönündeki yaygın görüşü tekrarlayan, ancak ücretli kölelerin, bağımsızlık ve öz saygı duygularının aksine, zorunlulukların onlara dayattığı bir sistemde zafer kazanmak için erkekliğin gereğini unutacakları bir günün gelebileceği konusunda uyarıcı vasıflı işçilerin düşüncelerini aktarıyor. O günün "çok uzak" olacağı beklentisindeydiler.

İşçilerin ve çiftçilerin fikirlerini insanların kafasından atmak uzun zaman aldı, ancak tekrar döneceğimiz son grevler de dahil olmak üzere kırılmaya devam ediyorlar. Marx'ın eski köstebeği gibi bağımsızlık, özsaygı, kişisel haysiyet ve kişinin kendi işini ve yaşamını kontrol etme talebi, koşullar ve militan aktivizm tarafından uyandığında yeniden ortaya çıkmaya hazır olarak yüzeyden çok uzakta olmayan bir şekilde yuvalanmaya devam ediyor.

Şu anda kırılmanın bir yolu, son anketlere göre görünen o ki çok yaygın bir inanç olan, işçilerin işletmelerin yönetiminde söz sahibi olmaları gerektiği fikridir. Büyük ölçüde Bernie Sanders kampanyalarının kayda değer başarısı sayesinde, bu fikirler siyasi arenaya ulaşıyor. Elizabeth Warren, büyük şirketlerde işçilerin yönetim kurulu üyelerinin yüzde 40'ını seçmesini gerektiren bir yasa tasarısı sundu. Almanya'da uzun süredir benzer bir şey var, ortaklaşa karar verme adı verilen bir sistem.

Ama o zaman soru neden orada kalıyor? Amerikan işçilerinin Sanayi Devrimi'nin ilk günlerinde fabrikalarda çalışanların onlara sahip olması ve onları yönetmesi gerektiği inancına neden geri dönmeyelim? Aslında bu, eski Pas Kuşağı'nda³² ve diğer yerlerde,

³² Amerika'da 1970'lerden sonra bir zamanlar güçlü olan sanayi sektörünün daralmasıyla

işçiye ait, işçi tarafından yönetilen işletmeler, kooperatifler ve diğer karşılıklı yardım biçimlerini geliştirmeye yönelik çok önemli çabalarla oluyor. Bu girişimler üzerinde özellikle Gar Alperovitz'in önemli çalışmaları var.

Bu hatlar boyunca oldukça başarılı modeller var. En ünlüsü, İspanya'daki Bask ülkesinde, altmış yıldır gelişen önemli bir işletme olan Mondragón'dur; imalat ve bankalar, konutlar, hastaneler, tümü işçilere aittir. Son on yılda Mondragón, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da işçilere ait kooperatifler kurmak için ABD Metal İşçileri Sendikası ile bağlantı kuruyor. Brezilya'daki Topraksız Kır İşçileri Hareketi (MST), tartışmasız dünyadaki en büyük halk hareketidir ve kullanılmayan toprakları ele geçiren ve geniş bir kendi kendini yöneten ve sıklıkla gelişen bir kooperatifler ağı geliştiren yoksul çiftçiler, çok önemli ve olması gerektiği kadar iyi bilinmiyor.

Şu anda dünyanın en önemli siyasi tutsağı olan Lula da Silva'nın ilerici hükümetinden bir miktar destek aldılar. 2018 seçimlerinin muhtemel galibi olarak, seçimlerden hemen önce kendisini son derece şüpheli suçlamalarla hapse atan ve kamuoyuna açıklama yapmasını yasaklayan ve halen devam eden bir sağ darbe tarafından engellendi. Jair Bolsonaro'nun sert ve baskıcı aşırı sağ hükümeti altında MST ciddi bir tehdit altında, ancak derin kökleri var.³³

Tüm bunlar ve diğer pek çok girişim, eylemcilerin geleceğin toplumunun tohumlarını mevcut toplum içinde yaratmaları gerektiğini savunan anarşist öncü Mikhail Bakunin'in tavsiyelerine uymanın yollarıdır.

sanayisizleşmenin ve nüfuz azalışının yaşandığı bölgeler (ç.n.).

³³ Lula da Silva, Kasım 2019'da çeşitli yasal temyizlerinin sonucunu beklerken hapisshane-
den serbest bırakıldı.

BÖLÜM 3

KAPİTALİZM VE MİLİTARİZM

Waterstone'un Dersi, 29 Ocak 2019

Bu gecenin konusu, kapitalizm ve militarizm arasındaki çoklu ve karmaşık ilişkiler dizisi. Militarizm, sömürgecilik ve fetih ile ilişkisi açısından, tarihsel ve çağdaş kapitalizmin bazı temel nitelikleri hakkında çok dikkatli düşünmek istiyorum.

Andrew Bard Schmookler'in 1980'lerin başında çıkan *Kabileler Meseli* adlı kitabından bazı materyallerden yararlanarak başlayacağım. Kitapta, gruplar arasında barışın ya da çatışmanın altında yatan koşulları değerlendiriyor ve bu, bu geceki konuyla ilgili bazı dinamikleri anlamamıza yardımcı olacak. Bu değerlendirmeye Schmookler, okuyucuları birbirine yakın bir yerde yaşayan bir grup kabile olduğunu hayal etmeye davet ederek başlar. Herkes barış yolunu seçerse; hepsi barış içinde yaşayabilir. Ama ya "bir kabile dışında herkes barışı seçerse ve bu kabile bir şekilde genişleme ve fetih için hırslıysa" diye soruyor. Bunu, bu duruma olası tepkilerin neler olduğunu düşünmenin bir yolu olarak kuruyor.

Dört olası yanıtı ortaya koyuyor. Birincisi, eğer yeterli alan varsa, saldırgan tarafından tehdit edilen gruplar basitçe geri çekilebilir. Mümkünse o alanın dışına çıkabilirler. Yine, geri çekilecek bir yer

olup olmamasına bağı. İkinci bir olasılık, saldırgan tarafından madun grupların yok edilmesidir. Bu, madun gruplar veya daha zayıf gruplar, saldırganın istediğı bir şeye sahip olduğunda, ancak saldırgan bu popölasyonları istemediğinde, sadece sahip olduklarını istediğinde ortaya çıkar, bu nedenle yıkım bir olasılıktır.

Üçüncü bir olasılık, daha zayıf grupların saldırganın istediğı bir şeye sahip olması, ancak saldırganın da bir şekilde popölasyona ilgi duyması ve dolayısıyla bir dereceye kadar özümsemesi, ancak kesinlikle bir dereceye kadar boyun eğme ile sonuçlanan faaliyetlerde bulunmasıdır. Bu üçüncü bir olasılıktır. Dördüncü olasılık direniş fıkridir, yani bir grup saldırganlığa direnebilir, ancak Schmookler'in açıkça belirttiğı gibi, direniş zaten iktidar ilişkilerinin bir kabulüdür ve saldırganın davranışından bir tür öykünme veya taklit yoluyla bir şekilde ortaya çıkması gerekir.

Schmookler'in ulaştığı gibi, bu sonuçların her birinde, iktidarın yolları sistem boyunca yayılır ve onun kabileler meseli dediğı şey budur. Şimdi, bunun başka permütasyonları olabileceğini düşünebilirsiniz, ancak bu, gücün dünyada nasıl işlediğı hakkında biraz düşünmek için iyi bir buluşsal yöntemdir. Yani, birkaç sonuç tespiti. İlk üç sonuçta, güçlüler zayıfların olduğu alanlara yayıldığında gücün alanı genişledi. Sistem içindeki bir toplum önemli bir rekabet avantajı geliştirirse, komşuları önceki yaşam tarzlarını sürdürme seçeneğini kaybeder. Ya bu yeniliğe uyum sağlayabilirler ve bir şekilde rekabet edebilirler ya da dediğim gibi boyun eğdirilebilir ya da yok edilebilirler.

Direnış seçeneğı, yani dördüncü tepki, iktidar biçimlerinde de dönüşüm gerektiriyor. Kişinin daha güçlü düşmanlarının taklit edilmesini gerektirir. Gücün tiranlığı öyledir ki, kişi yalnızca barışla ilgileniyorsa, kendini savunma bile bir tür teslimiyet haline gelir. Yine, bunlar Schmookler'in sonuçlarıdır. Direnmemek, güçlülerin elinde dönüştürölmek ya da yok edilmek demektir ve direnmek, kişinin kendini onların suretine dönüştürmesini gerektirir. Bu, Schmookler'in ortaya koyduğı argümandır. Bu, biz konumuzda ilerledikçe daha alakalı hale

gelecek. Ama her iki şekilde de, Schmokkler'in ulaştığı sonuca göre, özgür insan seçimi engellenir. Güç dünyada serbest bırakıldığında, güç kullanma yolları dışındaki tüm yollar engellenir. Bu, Schmookler'in öne sürdüğü argümandır ve hem tarihsel hem de çağdaş bazı özel durumlar hakkında düşündüğümüzde buna birkaç kez döneceğim.

Açıkça, militarizm, emperyalizm ve sömürgecilik kapitalizmden önce gelir. Tarih boyunca sayısız imparatorluk olmuştur. Keşif çağı vardı ve bence gayet meşru bir şekilde dünya çapında imha çağı olarak da düşünülebilirdi. Bu faaliyetler çoğunlukla kaynak, çeşitli türde pazarlar ve çoğunlukla köleler olmak üzere emek arayışını içermiştir. Bu girişimler genellikle zaman içinde hem ulaşım hem de iletişimdeki değişiklikler tarafından desteklendi ve sırayla teşvik edildi. Askeri güç, tarihsel olarak ticaret ve merkantilizm için koruma sağlamıştır. Kapitalist çağdan önce bile dünya çapında birçok maceramız var.

Şimdi, özellikle kapitalist üretim tarzına geçmeye başladığımızda, bunu nasıl açıklayabileceğimizi düşünelim. *Komünist Manifesto*'da Marx ve Engels şunları söyledi:

Ürünleri için durmadan genişleyen bir pazara gerek duyması burjuvaziye yeryüzünün dört bir bucağına salar. Her yerde yuvalanmak, her yere yerleşmek, her yerle bağlantılar kurmak zorundadır burjuvazi. Tüm eski yerleşik ulusal sanayiler, artık yerli hammaddeyi değil, en uzak bölgelerden alınan hammaddeleri işleyen sanayiler tarafından yıkılmaktadır. Ürünleri sadece ülke içinde değil, dünyanın her kıtasında tüketilen sanayiler. Ülke içinde üretilen malların karşılayabildiği eski ihtiyaçların yerini uzak ülke ve iklimlerin ürünlerini zorunlu kılan yeni ihtiyaçların aldığı görülmektedir (Marx ve Engels 1848).³⁴

³⁴ Bu kitaptaki *Komünist Manifesto* alıntılarının çevirisinde şu Türkçe versiyondan yararlandım: (2008). *Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar*, (çev.: N. Satlıgan, T. Ağaoğlu, O. Göçmen, Ş. Alpagut), İstanbul: Yordam Kitap. (ç.n.).

1848’de bu sistem gerçekte pek uygulanmıyordu. O dönemde Marx ve Engels, şimdi bir tür küreselleşmiş kapitalizm olarak dü-şündüğümüz şeyi zaten önceden görüyorlardı.

Lenin’e göre (*Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, 1916–1917), modern emperyalizmin yeterli bir tanımının beş temel özelliği kapsaması gerekir. Birincisi, “sermayenin üretimi ve yoğunlaşması, ekonomik hayatta belirleyici bir rol oynayan tekeller yaratacak kadar yüksek bir aşamaya geldiği” zamandır. Tekellerin neden bu kadar tercih edilen bir biçim haline geldiği hakkında biraz önce konuştuk.

İkinci koşul, “banka sermayesinin sanayi sermayesi ile birleştirilmesi ve bu mali sermaye temelinde bir mali oligarşinin yaratılması”dır (1916–1917). Unutmayın, Lenin aslında tam yirminci yüzyılın başında yazıyor, yani bu yine, daha çok erken bir zaman.

Emperyalizmin üçüncü özelliği, son derece önemli hale gelen “meta ihracından farklı olarak sermaye ihracı”dır (1916–1917). Bundan biraz sonra bahsedeceğim. Sermaye, metaları basitçe bir yerden bir yere taşımak yerine, kendini gerçekleştirecek ve kendini değerlendirecek ve aslında azami birikimi teşvik edecek yerler arıyordu.

Dördüncü koşul, “dünyayı kendi aralarında paylaşan uluslararası kapitalist tekellerin oluşumunu” gördüğümüz dönemdir. Ve son olarak, “tüm dünyanın en büyük kapitalist güçler arasında toprak paylaşımı tamamlanmıştır.” Lenin’in bunu 1916 ve 1917’de yazdığını bir kez daha hatırlayın.

Hannah Arendt, Lenin’in aksine, 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan emperyalizmi, kapitalizmin son veya en yüksek aşaması değil, burjuvazinin siyasi egemenliğinin ilk aşaması olarak adlandırdı. Bunu temelde yeni bir fenomenler dizisi olarak gördü.

Kapitalizm ve militarizm (çeşitli biçimleriyle) arasındaki bu gelişen ilişkide ele almak istediğim üç dönem var. Birincisi, kabaca 1870’ten başlayan dönemdir. Bunlar sınırlı, kesin tarihler değil,

kabaca burjuva emperyalizmi olarak düşünebileceğimiz 1870 ile 1945 yılları arasındaki tarihlerdir. İkincisi, 1945'ten 1970'e, yani İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında ABD'nin dünya üzerindeki (askeri ve ekonomik) egemenliğini pekiştirmeye başladığı dönem.

Son dönem, 1970-2008 ve sonrası, farklı tahakküm biçimlerinin merkezde yer almaya başladığı neoliberal hegemonya. Bu, vurgunun, açıkça veya münhasıran askeri müdahalelerden, başkaları üzerinde kontrol uygulamak için çeşitli finansal araçların kullanımına kaymasını gerektirir. Ancak askeri güç kullanımının tehdidi sürekli olarak yüzeyin hemen altında gizlendiğinden, bu dönemi kadife eldivendeki demir yumruk olarak düşünebiliriz. Birkaç hafta içinde daha ayrıntılı olarak tartışacağımız gibi, 2008'den beri eldivenler geri geliyor.

Bu açıklamaların bir kısmı, David Harvey'in, ilgilenen kişilere şiddetle tavsiye edeceğim bir kitap olan *Yeni Emperyalizm*'de (2003) sunduğu çok inandırıcı analize dayanmaktadır.

Bu dönemlerde ABD ve Avrupa örnekleri birbirlerinden biraz farklıdır. Onlar hakkında biraz ayrı konuşacağım ama sonra onları tekrar bir arada değerlendireceğim. Öncelikle burjuva emperyalizmi olarak adlandırılan 1870-1945 arasındaki bu dönemi düşünelim ve önce Avrupa örneğinden bahsedelim.

Sermayenin aşırı birikiminin ilk büyük krizlerinden biri, kendine değerlenme alanı bulacak hiçbir aracı olmaması, yani artı sermayeye kapitalistleri cezbedecek yeterli yatırım fırsatı bulunamaması anlamına gelen, 1846'dan 1850'ye kadar devam eden Avrupa'daki ekonomik çöküşü. Kapitalistler bu tür krizleri çok erken yaşamaya başladılar. Bu krizden geçici çıkış yolu iki yönlüydü. Yani yatırım yapacak yer arayan kapitalistlerin artı değer ve kâr biriktirebilmeleri için iki ana alan mevcuttu. Bunlardan biri, ulaşım, su ve kanalizasyon, konut alanlarındaki büyük altyapı projelerine yapılan dahili (yani yurt içi) yatırımlardı. Bu, örneğin Georges-Eugène Haussmann'ın Paris'i yeniden tasarladığı dönemdir. Sermayenin yatırılabilceği

ve sermaye getirisinin geliştirilebileceği alan tüm bu yurt içi projelerdir. Bunların çoğu, elbette, devletle işbirliği içinde yapılıyordu.

İkinci yatırım fırsatı büyük ölçüde Atlantik ticaretine odaklanan sermaye yatırımının dışa doğru coğrafi olarak genişlemesiydi ve ABD'nin bir miktar fazla sermayeyi emmede çok önemli bir rol oynamasıydı. Bunu, mümkün olduğunda sermaye kaçıışı açısından düşünmüştük.

Ancak, yurt içi projelerde (yani bahsedilen altyapı projelerinde) fazla sermayeyi emme kabiliyetinin azalması ve Atlantik ticaretinin ABD İç Savaşı nedeniyle kesintiye uğraması, bu mekanizmaların krizi çözme kapasitesini sınırlandırdı. Bu başarısızlık, karşılığında muazzam bir uluslararası finansal spekülasyon dalgası üretti ve Avrupalı (ve ayrıca ABD'li) kapitalistler payına ticareti coğrafi olarak genişletti.

Bu tür faaliyetler güvenli ve emniyetli bir ortama ihtiyaç duyduğundan, kapitalistler ulus-devletlerinin yeni alanlar açmada ve yatırımları korumada (gerekirse askeri olarak) kendilerine yardım etmek için jeopolitik bir mantık geliştirmelerini istediler. Başka bir deyişle, sermayenin kâr ve getiriye maksimize etme ihtiyacı tarafından dikte edilen bir mantığı vardır, ancak bu her zaman devletin mantığı ile örtüşmez. Bu durumda sermaye, devletlerin kendi yayılcı mantığına eşlik edecek bir jeopolitik mantık geliştirmesine ihtiyaç duyuyordu. Ancak bu, çözülmesi gereken bir çelişki ortaya çıkardı. 1600'lerin ortalarından itibaren Avrupa'da çoğalan ulus-devletler, dış müdahaleden ziyade öncelikle iç dayanışma ve egemenlik fikri üzerine inşa edilmişti. Aslında, büyük ölçüde, devlet bu demektir. Nispeten homojen bir iç nüfusun varlığı ve farklılaşmış ve heterojen bir dışarıdan ayrılmış olmaktır.

İki mantık gerçekten de örtüşmedi. Sermaye, yatırım fırsatı aramak için dünyayı dolaşmak istiyorsa veya buna ihtiyaç duyuyorsa ve devletlerin sağladığı korumaları gerektiriyorsa, o noktada devletlerin bu dış taahhütleri haklı gösterecek gerekçeleri yoktu.

O halde, Harvey ve diğer analistlerin belirttiği gibi, aşırı birikim sorunu ve küresel bir uzay-zamansal düzeltmenin gerekliliği (yani, yatırım ve kâr arayışı için yeni ve farklı alanlar, Harvey'in düzeltme ile kastettiği şey), ulus-devlet mekanizması aracılığıyla nasıl yeterli bir siyasi yanıt bulabilir?

Bu bir problem. Başka bir deyişle, ulusal dayanışma (bu noktaya kadar büyük ölçüde iç kaynaşmaya dayalı) dış bir macerayı nasıl haklı çıkarabilir? Kısaca belirtelim. Cevap, bu tür yabancı maceraları haklı çıkarmak ve mülksüzleştirme yoluyla birikim (en son ilkel birikimden bahsederken söylediğim) olarak bilinen şeyi meşrulaştırmak için milliyetçilik, vatanseverlik, şovenizm ve ırkçılığın seferber edilmesi idi (ki bu şimdi her zamankinden daha fazla yankı uyandırıyor). Bu da onun bir başka çerçevesi.

Bu, bahsedilen dış taahhütlerin meşrulaştırılma yollarından biridir. Kaynaklarını en yüksek ve en iyi şekilde kullanamayan barbarları ve aşağı halkları fethetmek ve sömürmek tamamen mantıklıydı. Bu, John Locke'un felsefi pozisyonunun bir ifadesidir.

Bu, İngilizler, Fransızlar, Hollandalılar, Almanlar, Belçikalılar, Japonlar ve İtalyanlar tarafından ırkçı temelli ulusal emperyalizmler, sömürgeleştirmeler ve fetihlerin acımasız bir dönemini başlattı. Bu maceralar, beyaz adamın yükü hakkında ortaya çıkan sosyal Darwinci fikirlerle daha da haklı çıkarıldı. Bu iki mantığın (sermaye ve devlet) bir araya getirilme şekli budur.

Ancak milliyetçilikler ve emperyalizmler arasındaki temel çelişkiler çözülemedi ve bu, tam da Lenin'in öngördüğü gibi, ulus-devletler arasında elli yıldan fazla süren çatışmalarla sonuçlandı. Sonunda, tüm bunlar, örneğin Afrika'yı ele geçirme örneğinde olduğu gibi, dünyanın ayrı kontrol veya etki alanlarına bölünmesine dönüştü. 1890'ların sonuna doğru Afrika sadece yüzde 10 sömürgeleştirilmişti. 1914'te yüzde 90 sömürgeleştirildi. Yani sadece birkaç on yıl içinde, yatırım veya kaynak vb. arayışı içinde olan sermayenin dünyayı nasıl kendi içinde bölmeye başladığını görebiliriz.

Bu rekabet, Orta Doğu'nun büyük ölçüde İngiltere ve Fransa tarafından yönetilen yeni kurulan devletlere keyfi olarak bölünmesi de dahil olmak üzere, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Versay Antlaşması'ndan kaynaklanan bölünmelerle sonuçlandı. Bugün hala bu eylemlerin bazı sonuçlarıyla yaşıyoruz. Yani, mevcut Orta Doğu'yu oluşturan ülkelerin çoğu, bölgeyi hüküm süren güçler arasında bölen ve çoğu zaman uzun süredir devam eden tarihsel düzenlemelere aykırı olan Versay Antlaşması'ndan sonra sıfırdan yaratılmışlardı.

Tüm bu emperyalizm ve fetih ne kadar şiddetli ve ırkçı olsa da artık-sermaye sorununu asla yeterince çözemedi. Bu, sonunda dünya çapında gerçekleşen İkinci Dünya Savaşı felaketinin temelini oluşturan 1930'ların Büyük Buhranı'nı üretti. Aynı çatışmalar geri gelmeye devam ediyor ve hala çözülmediler.

Şimdi, kısmen farklı olan, ancak bazı yönlerden çok benzer sonuçlara yol açan ABD örneğinden biraz bahsedeyim. Her şeyden önce, ABD başından beri burjuvaydı. Yani, daha eski aristokrat veya feodal iktidar biçimlerini devirmeye gerek yoktu. Hükümet, endüstriyel ve üst sınıf çıkarlarını temsil ediyordu ve bu nedenle, başından beri özel mülkiyet haklarına veya kâr maksimizasyonuna yönelik herhangi bir tehdide karşıydı.

İkincisi, ABD zaten çok ırklı, göçmen bir nüfustu. Homojen milliyetçiliğe başvurular, beyaz ırktan olmayanlara karşı oluşturulmalıydı. Elbette "beyazlık" kavramı veya kategorisinin kendisi sürekli gelişen bir kategoridir. Dolayısıyla beyaz olmayanlar hareketli bir hedefti ve birleştirici düşmanlık eninde sonunda dışarıdakilere yöneltmek zorunda kaldı. Tarihçi Richard Hofstadter, ABD siyasetinin bu süregelen özelliğini paranoyak tarz, ötekenden sürekli korkma olarak nitelendirdi. Ve göreceğiz ki bu, ABD'nin jeopolitik hükümet politikalarına sürekli musallat olmaktadır.

Son olarak ABD, Avrupa'dan farklı olarak, uygun olmayan yerli nüfus ortadan kaldırıldığında, iç coğrafi genişleme için muazzam

olanaklara sahipti. Bu, yine, geniş dış kolonileriyle Avrupa örneğinden oldukça farklı bir şeydi. Gerçek denizaşırı coğrafi genişleme dönemleri olmasına rağmen, özellikle on dokuzuncu yüzyılın sonunda ve daha sonra ABD'nin bir dizi denizaşırı toprak elde ettiği İspanyol-Amerikan Savaşı sırasında. Yine, hala bunun bazı sonuçlarıyla yaşıyoruz.

ABD, yayılcılığını ve işgallerini "Amerikan değerlerini yayma" kavramıyla örtbas etmeye başladı. Elbette asil ve evrensel olarak görülüyor ve nihayetinde küreselleşme olarak adlandırılıyordu. ABD, Avrupa uluslarının yapma eğiliminde olduğu gibi toprakları fethetmekten ziyade, demokrasiyi yaymakla ilgileniyordu sözde.

Şimdi, 1945'ten 1970'e yani İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra olan bu ikinci döneme geçelim. Yeni bir emperyalizm ve militarizm aşamasına ek olarak, bu dönem aynı zamanda ABD'de ve ardından küresel ekonomide çok önemli bir dizi içsel değişiklik üretti.

ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan, dünyadaki teknolojik, ekonomik ve askeri açıdan açık ara en üstün ulus olarak çıktı. Savaşan diğer ülkeler, ister Avrupa ister Pasifik savaşında olsun, büyük ölçüde yıkıma uğradılar. ABD'nin en yakın rakibi Sovyetler Birliği, hem nüfusunda hem de üretim kapasitesinde büyük kayıplarla Nazi Almanyası'na karşı verilen mücadelenin yükünü üstlenmişti.

Müttefikler, ilginç bir şekilde, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Doğu cephesinde Almanlarla savaşan Sovyetlere yardım etmek için Avrupa'da ikinci bir cephe açmayı ertelediler, yani bu yönde çok fazla hareket etmediler. Bu eylemsizlik, Stalin'i zayıflatmak için kasıtlı bir strateji olabilir. Ancak gecikmenin bir sonucu, Sovyetlerin Doğu Avrupa'da toprak ele geçirmesine ve ardından toprakları elinde tutmasına izin vermesiydi ve bu, savaş sonrası ve ardından Soğuk Savaş döneminde çok, çok önemli hale geldi.

Sovyetlerin toprak kazanımları ve rekabet halindeki askeri güç, uzun süredir ABD seçkinlerini rahatsız eden Sovyet anti-kapitalist ideolojisiyle birleştiğinde, ABD'nin Soğuk Savaş'ın üretilmesine ve

sürdürülmesine yardımcı olacak paranoyak tarzıyla karşı karşıya geldi. Düşmanlıklar uzun süredir devam ediyordu. Aslında ABD, Rus devriminden iki yıl sonra, 1919'da Rusya'yı engellemek için orayı işgal etti, ancak bunu başaramadı. 1935 yılına kadar Sovyetler Birliği ile diplomatik ilişkimiz yoktu. İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD, İngiltere, Fransa ve SSCB arasındaki ittifak hızla bozuluyordu.

Bu çöküşün bir kenar notu ve örneği, Winston Churchill'in, İkinci Dünya Savaşı'ndaki düşmanlıkların sona ermesinden kısa bir süre sonra, "Barış İçin Gerekli Kaynaklar" adlı çok ünlü konuşmayı yapmasıdır. İlginç bir yan yana koyma türü: "Barış ve Kas gücü."³⁵ Her neyse, Churchill bu konuşmayı 1946'da yaptı. Temelde günümüze kadar gelen çok ilginç unsurları olduğu için kısaca değineceğim.

Her şeyden önce, savaş ve tiranlığın ikiz tehlikeleri olarak adlandırdığı şeye dikkat çekiyor. "Britanya İmparatorluğu genelinde bireysel vatandaşların sahip olduğu özgürlüklerin, bazıları çok güçlü olan önemli sayıda ülkede geçerli olmadığı gerçeğine kör olamayız." İlginç olan, o sırada İngiliz İmparatorluğu'nun büyük bir kısmının hâlâ İngiliz yönetimi tarafından tamamen bastırılmış kolonilerden oluştuğuydu.

Bu devletlerde sıradan insanlar, sınırsız yetkiye sahip çeşitli polis rejimlerinin kontrolü altındadır. Devletin gücü, ayrıcalıklı bir parti ve siyasi polisin yardımıyla yöneten diktatörler veya sıkı sıkıya bağlı oligarşiler tarafından sınırlama olmaksızın kullanılır. Hâlâ bunca zorluğun olduğu günümüzde, savaş halinde olmadığımız ülkelerin iç işlerine zorla müdahale etmek bizim görevimiz olamaz. [Bu ilginç bir istisna.] Ancak, İngilizce konuşan dünyanın ortak mirası

³⁵ Churchill'in konuşmasının İngilizce başlığı "Sinews of Peace" dir. İngilizce'de sinew aynı zamanda "kas gücü, kas kirişi, güç, kuvvet" anlamlarına geldiği için yazar burada bu anlamıyla bir karşılaştırma kullanıyor (ç.n.).

olan ve en ünlü ifadelerini Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nde bulan Magna Carta, Haklar Bildirgesi, habeas corpus, mahkemeler ve İngiliz örf-adet hukuku aracılığıyla özgürlüğün büyük ilkelerini ve insan haklarını korkusuz tonlarda ilan etmekten asla vazgeçmemeliyiz (1946).

Bunların hepsi, bu “Barış İçin Gerekli Kaynaklar” konuşmasından alıntılar. Konuşma ayrıca “Demir Perde” ifadesinin ilk kullanımını da içeriyor:

Baltık'taki Stetten'den Trieste'ye ve Adriyatik'e kadar tüm kıtaya bir Demir Perde indi. Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin başkentleri -tarihi yüzyıllar öncesine dayanan devletler- kendilerini perdenin diğer tarafında buldular. Varşova ve Berlin, Prag ve Viyana, Budapeşte ve Belgrad, Bükreş ve Sofya, tüm bu görkemli başkentler, tüm sakinleriyle ve onları çevreleyen şehirlerin ve bölgelerin tüm nüfusuyla, benim deyimimle, Sovyet etki alanıdır. Ayrıca, bu ülkeler giderek daha somut bir kontrole tabidir ve genellikle Moskova'dan gelen doğrudan baskıya maruz kalmaktadır. Sadece kadim ve ebedi güzel Yunanistan'ın başkenti Atina'ya Büyük Britanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa'nın gözetiminde yapılan özgür ve eşit seçimlerde geleceğine karar verme fırsatı verildi (1946).

Sonunda yine ilginç bir istisna var. Faaliyetlerin gözetimin ötesine geçtiğini söyleyebilirim. Aslında, ABD ve Birleşik Krallık seçimlere hile karıştırdı ve istikrarı bozdu ve daha yeni başlayan solcu, hafif solcu bir tür hükümet yapısını yerinden etti.

Ama her halükârda Winston'ın bir dakikalığına devam etmesine izin vereceğiz. Ayrıca konuşmasında ABD ve İngiltere ile dünyanın İngilizce konuşan insanları arasında özel bir ilişki olduğunu hatırlatıyor.

Rusya sınırlarından uzak birçok ülkede ve dünyanın her yerinde komünist beşinci kollar³⁶ oluşturulur ve komünist merkezden aldıkları talimatlara tam bir birlik ve mutlak itaat içinde çalışırlar. İngiliz Milletler Topluluğu ve komünizmin emekleme döneminde olduğu Amerika Birleşik Devletleri dışında [ki bu aslında doğru değildi; kasıtlı yıkım ve yok etme yoluyla can çekişiyordu], Komünist Partinin beşinci kolları Hristiyan medeniyeti için büyüyen bir meydan okuma ve tehlike oluşturuyor (1946).

Hatırlayın, bu konuşma İngiltere'nin Sovyetler Birliği'nin müttefiki olmasından bir yıl sonra, tüm bu süslü konuşma. İşte böyle bir antagonizmamız var.

Bir diğer çok önemli konu da bu gelişen Doğu/Batı karşıtlığıyla ilgili. Biraz tartışmalı, ancak şimdi çoğunlukla tarihçiler tarafından çözüldü. Japonya'da atom bombalarının kullanımının artık askerî açıdan gereksiz olduğu açıkça görülüyor. Japonya teslim olacaktı. Aslında, işgal veya bomba olmadan barış için yalvardı. Bombalar Pasifik Savaşı'nda Sovyetler savaşa girmeden ve muhtemelen Asya'da daha fazla toprak elde edemeden ve Rusya'nın Çin'deki iç savaşta Mao'ya yardım etmesini engellemek için atılmıştı (birazdan buna geri döneceğim). Sonunda, Başkan Truman'ın o sırada söylediği gibi, Sovyetleri "daha yönetilebilir" tutmak için atıldılar.

Bu anti-Sovyet, anti-komünizm duruşu, ABD'nin Sovyetler Birliği'ni kuşatma ve çevreleme politikasına çevrildi. Şimdi Ulusal Güvenlik Konseyi (MGK) Bildirisi 68'e dönmek istiyorum. Bu, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya jeopolitiğiyle nasıl başa çıkılacağına dair tanımlayıcı bir plandı. En önemlisi, elbette, Sovyetler Birliği ile olan ilişkimizdi.

Bu iki figür tarafından sembolize edilebilecek bir tür felsefe savaşının doruk noktasını temsil ediyor. Biri George Kennan, diğeri Paul Nitze. İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra veya İkinci

³⁶ Ülke içinde düşman adına faaliyet gösteren kişi ya da gruplar (ç.n.).

Dünya Savaşı sırasında, George Kennan'ın gerçekten oldukça pasif bir tür çevreleme görüşü ABD dış politika çevrelerinde hâkim oldu.

Kısa bir süre sonra Nitze ön plana çıktı ve NSC 68'in³⁷ baş yazarıydı. Nükleer meseleler ve silahlanma yarışı gibi konularda çok farklı bir görüşü vardı. Basitçe pasif bir çevrelemeden ziyade, mümkün olan her tarafta ve her yerde Sovyetlerle gerçek, çok çatışmacı bir angajmana girmemiz gerektiğini düşündü. Aslında onlarla çatışmalıydık çünkü sonunda onların kaybedeceği, bizim kazanacağımız bir tür silahlanma yarışında çok daha fazla kaynağa sahiptik ve aslında buradan biz çok daha baskın çıkacaktık.

Nitze genel olarak iki tür taktikte ustaydı. Birincisi, NSC 68'in önemli bir örneğini oluşturan çok korkutucu güvenlik ajandası. Diğeri, birazdan bahsedeceğim bu politikaları ileriye taşımak için çok ama çok destekleyici komitelerin ve lobilerin üretilmesiydi.

NSC 68 ajandasında yer alan şeylerden biri, Çin devriminin zikredilmesiydi. Sonra da Kore Savaşı'nın çıkması ve özellikle bu savaşa Çinlilerin müdahalesi. Bunlar, Komünist cephenin ilerisinde son derece endişe verici hareketler olarak seferber edildi.

Tedavülde olan ve aslında bu dönemin yol gösterici politika belgesi olarak kabul edilen ajanda, hemen hemen etkisini gösterdi. 1951 ve 1952 yılları arasında askeri harcamalar yüzde 458 arttı. Bu oldukça büyük bir rakam. Neredeyse önceki tüm savaşlarda, savaş bittikten sonra bir nevi terhis olmuştuk. Burada ise sürekli gelişen bir askeri bütçe fikrini harekete geçirdi. Askeri personel 2,2'den 5 milyonun üzerine çıktı, bu nedenle ajanda son derece etkiliydi.

Anti-komünizm ve özgürlüğün yayılması (genellikle serbest piyasalar ve özel mülkiyet hakları anlamına gelir) adına, Nitze Doktrini'nin ardından ABD, dostane rejimleri askeri yardım, ticaret

³⁷ Soğuk Savaş döneminde Amerikan'ın izleyeceği politikaları belirleyen Ulusal Güvenlik Konseyi politika belgeleri (ç.n.).

düzenlemeleri ve kredi gibi yollarla destekledi ve askeri çatışmalar, gizli faaliyetler, iç politikaya müdahale, rejim değişikliği, suikast, ticari ve mali yaptırımlar yoluyla bazı rejimlere karşı çıktı veya onları devirdi. Genellikle tek taraflı eylemleri örtmek için BM veya diğer askeri ittifakları, örneğin NATO'yu "istekli koalisyonlar" olarak kullanarak. Bunların hepsini saymama gerek yok, ama birazdan onlar hakkında birkaç şey daha söyleyeceğim.

Yurt içinde bu paranoyak siyaset tarzı, şiddetli komünizm karşıtı, sosyalist karşıtı, sendika karşıtı, solcu karşıtı baskı anlamına geliyordu. Bu, yerel alana böyle yansıdı. Açıkça bu baskı, FBI sızması, yıkım ve suikastlar anlamına gelen McCarthycilik, çoğu zaman gizli olsa da Sovyet ve uluslararası komünist tehdidi karşısında ulusal güvenlik için gerekli olduğu için meşrulaştırıldı.

İlginçtir ki, son birkaç gündür haberleri takip edenleriniz, Joseph McCarthy'nin danışmanı olan ama aynı zamanda hem Donald Trump'ın hem de Roger Stone'nun danışmanı ve akıl hocası olan Roy M. Cohn adının yeniden ortaya çıktığını görmüşlerdir. Bu şeyler ortalıkta dönüp duruyor.

Ne zaman demokrasi ve düzen arasında, sermaye birikiminde elitlerin korunması olarak tanımlanan bir çatışma olsa, ABD düzenin yanında yer aldı. Bu 1945–1970 dönemi aynı zamanda askeri-endüstriyel kompleksin (MIC) ortaya çıkmasına ve Dwight Eisenhower'ın MIC'nin yeni gelişen gücüne ve onun ABD ekonomik ve askeri politikasının devam eden kontrolüne ve etkisine ilişkin uyarıda bulunduğu bir konuşmaya neden oldu.

Bu sektörde kâr elde etmek için sürekli ve genişleyen silah satışları ve dolayısıyla düşmanların sürekli çoğalması gerekir. MIC'in ekonomik ve politik olarak gücünü inşa etmenin yanı sıra, bu, nükleer silahların yayılması da dahil olmak üzere gezegenin süregelen ve tehlikeli bir şekilde militarizasyonuna katkıda bulundu. Bunun devam ettiğini görebiliriz. Bir dakika içinde bunun hakkında daha fazla şey söyleyeceğim.

Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nden kısa bir güncelleme. 2017'deki toplam silah satışları ve bu sadece ilk yüz silah şirketinden. Yaklaşık 400 milyar dolar ve ABD'nin payı yaklaşık yüzde 60. Birazdan bu rakamlar hakkında biraz daha konuşacağım.

İkinci aşama, çeşitli nedenlerle 1970 civarında sona erdi. Komünizmi kontrol altına almanın maliyeti tahmin edilenden daha yüksekti. Vietnam Savaşı'nın maliyetleri her boyutta artmaya devam etti. Kaybedilen hayatlar, kan ve değerli şeyler. Orada olanlar için çok fazla endişe olmadı. Ne ki bu askeri maliyetler artan tüketiciliği tatmin etme yeteneğiyle çelişti; ya silah ya gıda sorunu yani. Bu sorunlarla başa çıkmak için ABD para basmaya başladı, bu da dünya çapında bir enflasyona ve Bretton Woods sisteminin çöküşüne yol açtı, bunu bir sonraki hafta tekrar tartışacağız.

Bu noktada Nixon yönetimi, bundan önce yürürlükte olan altın standardını terk etti ve bu, birkaç hafta sonra ayrıntılı olarak düşüneceğimiz bir sürü soruna yol açtı.

İşte birkaç noktayı birleştirmek için size küçük bir kenar notu. Paul Nitze'nin bu tehdit ajandasını, bu korkutucu notları yazmasının yanı sıra, çok ama çok iyi olduğu şeylerden birinin, o politikalar adına lobi yapacak grupları üretmek olduğunu söylemiştim. Tek organizatörü kendisinin olmadığı bu türden faaliyetlerden ilki, Şimdiki Tehlike Komitesi diye bir şeydi, ben buna Şimdiki Tehlike Komitesi 1.0 diyorum. Yeni bir Kore'yi önlemek için NSC 68'i kabul etmeye zorladı. Ana gerekçeleri buydu, Nitze'nin politikalarını dayatmalarının nedeni buydu.

1970'lerde, Paul Nitze ve diğer birkaç kişi, Mevcut Tehlike üzerine başka bir Komite kurdu. İlkinin adını kasıtlı olarak aldı, ama ben buna 2.0 diyorum. Bu arada, şimdi bir de 3.0 var. Bu, nihayet Reagan yönetimini dolduran muazzam bir neocon karakter kadrosunu içeriyordu.

Bu grup 1980'lerde İran-Kontra skandalı da dahil olmak üzere Latin Amerika'daki pek çok vahşet ve suçtan sorumluydu. Bunu

şimdi burada söylüyorum çünkü geçen hafta bu karakter yeniden ortaya çıktı, Elliott Abrams. Kariyerini takip ediyorsanız, daha az aktif olduğunu düşünmüş olabilirsiniz, ancak İran-Kontra'ya dahil olmuştu.

Aslında, Kongre'ye yalan söylemekten hüküm giymişti. Daha sonra George H. W. Bush tarafından affedildi. Elliott Abrams ve diğer beş İran-Kontra hükümlüsünün affına başkanlık eden başsavcı adayı [şimdi onaylandı] William Barr'ın adını buraya koyuyorum. Bu işler dönüp dolaşıp aynı yere geliyor.

Bu, Venezüella'da olanlar açısından bu hafta yaşanan sorunlarla oldukça açık bir şekilde bağlantılı. Bu konuda çok fazla bir şey söylemeyeceğim, ama birazdan bir iki kelime edeceğim. Aynı karakterlerin aynı türden gerekçeler kullanarak aslında bu yarımkürede ve başka yerlerde muazzam miktarda kaos ve kargaşa yarattığı fikri.

Şimdi, üçüncü dönem, yaklaşık olarak 1970-2008 arası. Finansal çöküşün yaşandığı 2008 yılı bizi birkaç hafta sonra bahsedeceğimiz biraz daha farklı bir aşamaya taşıyor. ABD, neoliberal hegemonya olarak düşünebileceğimiz farklı bir emperyalizm biçimine geçiyor.

Hala çok sayıda askeri macera var, yani 1970 ve sonrasındaki tüm dönem boyunca. Kabaca 1776'dan beri kesintisiz olarak savaş halindeyiz. Ele aldığımız bu en son dönemde bile hala çok sayıda askeri macera vardı, ancak şimdi ABD benzer amaçlara ulaşmak için finansal kurumları daha baskın bir şekilde kullanmaya başladı. IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, NAFTA, dünya çapında finansal piyasaları açmaya zorlamak ve ABD egemenliğini uygulamaya devam etmek için diğer birçok çok ve ikili ticaret düzenlemesi.

Bir göz atacağınızı umduğum Joy Powers'ın yazdığı Venezuela'nın durumu ve mali ve ekonomik terimler hakkında "Hedef Dışı: ABD Yaptırımları Venezuela'yı Nasıl Sakatlıyor" başlıklı bir makaleyi haber edeyim. Venezüella hükümetini kelimenin tam anlamıyla baltalayan bir dizi politikayı harekete geçirmek. Venezüella petrol şirketine karşı son günlerde devreye sokulanlar da dahil olmak

üzere, üzerine konulan sıkı kısıtlamalar nedeniyle hükümet zar zor yönetebiliyor. Bu muazzam bir kısıtlamalar ve daralmalar dizisidir ve Venezüella sokaklarında gördüğümüz huzursuzluğun büyük bir kısmının temelini oluşturmaktadır.

Bu dönemde militarizm açısından kilit faktörlerden biri, 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla başlayan Sovyetler Birliği'nin çöküşüne eşlik eden Soğuk Savaş'ın sona ermesi (o noktada duvarlara karşıydık) ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıydı.

Diğer şeylerin yanı sıra, bu faktör askeri-sanayi kompleksini iş başında tutmak için yeni bir düşman bulma ihtiyacı anlamına geliyordu. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra bu biraz sorun oldu. Hatta barış getirisi gibi bir şeyden bile bahsediliyordu. Gerçekten bir düşmanımız olmadığında, belki de bu hesapsız milyonları ve milyarları evde harcamaya başlayabilirdik, ancak bu hızla buharlaştı.

Temelde yaptığımız şey, yeni bir düşman bulmak oldu. Teröre karşı küresel savaş mükemmel bir düşman. Aslında, devlet temelli bir düşmandan daha iyi. Hiçbir zaman gerçekten yenilgiye uğratılmaz, ancak sürekli olarak mücadele edilebilir (aslında edilmelidir).

Bu dönem Michael Ignatieff'in *Prospect Magazine* dergisinde "Empire Lite" olarak adlandırdığı dönemdir. Güzel bir halesi var. Kulağa hoş geliyor. Diyor ki Ignatieff, yeni ABD İmparatorluğu,

geçmişte sömürgeler, fetihler ve beyaz adamın yükü üzerine kurulmuş imparatorluklara benzemiyor. Artık Amerikan şirketlerinin denizaşırı ülkelerdeki yatırımlarını güvence altına almak için deniz piyadelerine ihtiyaç duyduğu United Fruit Company [bu dönemde Guatemala'da yaşananlar göz önüne alındığında başka bir ilginç seçim] döneminde değiliz. 21. yüzyıl imparatorluğu, siyaset bilimi tarihinde yeni bir icat, bir Empire Lite. Serbest piyasa, insan hakları ve demokrasinin dünyanın gelmiş geçmiş en büyük askeri gücü tarafından uygulandığı küresel bir hegemonya (2003).

Daha ağır bir şeye ihtiyacınız olana kadar “Lite (hafif)”, başka bir deyişle, “dünyanın şimdiye kadar bildiği en müthiş askeri güç.” Aslında, kayıtlara geçmesi açısından ve bu iddiaların aksine, Ignatieff’in *New York Times*’daki meslektaş Thomas Friedman, Yugoslavya’nın bombalanması sırasında, 28 Mart 1999 tarihli köşesinde, McDonald’s’ın dünya çapında güvenliğini sağlamak için askeri müteahhit McDonnell Douglas’ın gerektiğini açıkça ilan etmiştir. Empire Lite’a biraz farklı bir bakış.

Şimdi, tüm bu emperyalizmin sonuçları hakkında biraz düşünmeye başlamak istiyorum. Şimdilik Avrupa örneğini bir kenara bırakıp sadece ABD’ye odaklanacağız, ancak bundan sonraki hafta Avrupa örneğine geri döneceğiz.

Aralık 2018’de hayatını kaybeden William Blum son derece ilginç bir aktivist ve analistti ve özellikle *Third World Traveler* adlı yayınında ABD müdahaleleri hakkında söyleyecek bazı şeyleri vardı:

Amerikan dış politikasının motoru, herhangi bir ahlaka bağlılıktan ziyade, aşağıdaki şekilde özetlenebilecek başka zorunluluklara hizmet etme gerekliliğinden beslenmiştir: Dünyayı Amerikan şirketleri için güvenli hale getirmek. Kongre üyelerine cömertçe katkıda bulunan savunma müteahhitlerinin mali tablolarını iyileştirmek. Kapitalist modele alternatif olarak başarılı bir örnek teşkil edebilecek herhangi bir toplumun yükselişini engellemek. Siyasi ve ekonomik hegemonyayı, büyük bir gücün yararına olacak ya da ona yakışacak şekilde olabildiğince geniş bir alana yaymak. Tüm bunlar, Soğuk Savaşçıların kendilerini ve Amerikan halkını, aslında hiçbir zaman var olmamış, kötü olsun ya da olmasın, şeytani bir uluslararası komünist komplonun varlığına inandırdıkları şeye karşı sözde ahlaki bir haçlı seferiyle mücadele etmek adına yapıldı (1999).

Son olarak, Amerika Birleşik Devletleri bu dönemde yetmiş-ten fazla ülkeye son derece ciddi müdahalelerde bulundu ve hala bunlarla çok meşgulüz. Bu bence Hofstadter'in paranoyak tarz kavramını yansıtıyor. Her ne kadar Richard Nixon yönetimindeki John Ehrlichman, paranoyakların bile bazen gerçek düşmanları olduğu şeklinde ünlü bir yorum yapmış olsa da, burada durum böyle değildi.

Şimdi ABD emperyalizminin diğer sonuçlarından bazılarını, örneğin kaybedilen hayatları ele alalım. Bu tür sayıları tahmin etmek son derece zordur. Kısmen analitik açıdan, doğrudan ve dolaylı ölümlerin nasıl sayılacağı açısından zordur, ancak kullandığım kaynak (Lucas 2020 [2015]) aslında bunu yapmaya çalışıyor ve kullandığı metodolojiyi çok açık bir şekilde belirtiyor, buna katılabilir veya katılmayabilirsiniz, ancak size bunun ilginç bir tür dış sınırını veriyor.

Bu en kötü senaryoda, ki bunu en kötü senaryo olarak tanımladılar, ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana otuz yedi kurban ülkede 20 milyondan fazla insanı öldürdü. Bu rakamlarda 10 kat, yani büyüklük sırası kadar bir sapma olsa bile, bu yine de muazzam bir ölüm sayısıdır. Aşağıda bu çalışmadan bir alıntı var:

Savaşların nedenleri karmaşıktır. Bazı durumlarda, ABD dışındaki uluslar daha fazla ölümden sorumlu olabilir, ancak ulusumuzun katılımı bir savaşın veya çatışmanın gerekli bir nedeni olarak görünüyorsa, bu savaştaki ölümlerden sorumlu olduğu kabul edilir. Başka bir deyişle, ABD gücünün ağır elini kullanmasaydı muhtemelen bu ölümler gerçekleşmeyecekti. Amerika Birleşik Devletleri'nin askeri ve ekonomik gücü çok önemliydi (Lucas).

ABD emperyalizminin bir başka sonucu da ABD üslerinin çoğalmasıdır. İnsanlar bunun farkında değil. Çok fazla haber yapılmıyor. Bir üssü neyin oluşturduğunun tanımını yapmak da çok zordur, ancak

yine de bu en iyi tahmindir. Bu bilgiler 2015 yılında *The Nation*'da yazan Dave Vine'a aittir, ancak bu bilgiler yeni güncellenmiştir:

ABD'de kalıcı olarak yerleşik bağımsız üsler bulunmamakla birlikte, yabancı ülkelerde yaklaşık 800 ABD üssü bulunmaktadır. Pentagon'a göre, İkinci Dünya Savaşı'ndan 70 yıl ve Kore Savaşı'ndan 62 yıl sonra bile Almanya'da 174, Japonya'da 113 ve Güney Kore'de 83 ABD "üs bölgesi" bulunmaktadır. Yüzlercesi de yaklaşık 80 ülkede gezegeni süslüyor... Her ne kadar çok az Amerikalı ABD'nin yabancı topraklarda muhtemelen tarihteki diğer tüm halk, ulus ya da imparatorluklardan daha fazla üsse sahip olduğunun farkında olsa da.

Birisi deniz aşırı ülkelerde yüzlerce üsse ihtiyacımız olup olmadığını ya da yıllık tahmini 156 milyar dolar ya da daha fazla bir maliyetle ABD'nin bunları karşılayıp karşılayamayacağını nadiren soruyor. Yine, bu konu sohbetlerde pek gündeme gelmez ama varoluşsal bir gerçektir.

Birisi Çin, Rusya ya da İran'ın bırakın ABD'yi, sınırlarımıza yakın bir yerde bile tek bir üs inşa etmeleri halinde ne hissedeceğimizi nadiren merak eder (2015).

Bu kurulumların ardındaki varsayım da oldukça ilginçtir. ABD'nin (vazgeçilmez ülke olarak) bunları herhangi bir yere yerleştirme konusunda büyük ölçüde tartışmasız bir hakkı varken, başka bir ülkenin bunu yapması fikri büyük ölçüde düşünülemez. İlginç bir karşı vaka vardı. Bu haber 2007 yılında Reuters'te yayınlandı:

Ekvador, Miami'de bir askeri üs istiyor. Aslında Rafael Correa, Amerika Birleşik Devletleri Ekvador'un Pasifik Kıyısında bir hava üssünü [Manta üssünü] kullanmaya devam etmek istiyorsa, Washington'un Miami'de bir askeri üs açmalarına izin vermesi gerektiğini söyledi.

Ekvador'un Miami'de üssünü gördünüz mü? Peki. Bu olmadı ama Manta üssü kapandı. Başka bir ülkenin burada bir üs kurabileceği fikrini düşünmeye başlamanızın bile ne kadar mantıksız olduğunu görebilirsiniz. Mümkün değil.

Son olarak, üslerin maliyeti, daha önce bahsettiğim ekonomik maliyetlere ek olarak, yılda yaklaşık 156 veya 157 milyar dolar. Bu faaliyetlerin gerektirdiği bir de insani bedeli var. Asker aileleri üzerinde muazzam bir baskı var. ABD askeri üslerinin çevresinde muazzam miktarda cinsel şiddet var. Ev sahibi bölgede üslerden ve benzeri nedenlerden kaynaklanan muazzam miktarda çevresel zarar var.

Ayrıca sadece yerleştirilmeleriyle bile Amerikan karşıtı faaliyetlerin ve düşmanlığın hedefi haline gelirler. Örneğin, Suudi Arabistan'daki ABD askeri varlığı Usame bin Ladin'in 11 Eylül saldırıları için açıkça belirttiği bir gerekçeydi. Barbarların Kutsal Topraklara yerleştirilmesi söz konusuydu.

Bu yerleştirmeler aynı zamanda dış savaşları daha akla yatkın ve dolayısıyla dünyayı daha tehlikeli hale getiriyor. Yani, bir yerde yerleştirdiğimiz insanlar olduğu için, belirli bir soruna askeri bir çözüm düşünüyoruz.

Son olarak, bu rapora ve ardından Nick Turse tarafından kaleme alınan "Üsler, Üsler, Her Yerde... Pentagon'un Raporu Hariç" başlıklı güncellemeye bakmanızı tavsiye ederim.

Az önce bahsettiğim faktörlere ek olarak, militarizmin abartılı parasal maliyetleri de söz konusudur. ABD'nin askeri harcamaları, enflasyona göre ayarlandığında, Irak Savaşı dışında hiçbir dönemde olmadığı kadar yüksek. 2019 bütçesi 716 milyar dolar. Bu sadece kayıtlarda görünen miktar.

Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'ne göre ABD, askeri harcamalarda diğer tüm ülkeleri geride bırakıyor. Dünya askeri harcamaları 2017 yılında 1,74 trilyon doların üzerinde gerçekleşti ve bir önceki yıla göre yüzde 1 arttı. ABD bu toplamın yüzde 35'ini oluşturdu.

ABD'nin askeri harcamaları kabaca dünyanın en büyük sekiz askeri bütçesi büyüklüğündedir. Michael Klare'nin "overmatch"³⁸ üzerine yakın zamanda kaleme aldığı bir makale, İkinci Dünya Savaşı sonrası temel politika olan basit bir çevreleme politikasından artık her zaman her yerde üstün güç olmaya doğru yol aldığımızı ve bunu başarmak için kan ve para anlamında ne gerekiyorsa harcadığımızı gösteriyor. Biz derken sizi ve beni kastediyorum. Unutmayın, bu harcamalar vergi mükellefleri tarafından finanse ediliyor.

Dünya askeri harcamalarındaki payı bakımından ABD, toplamın yüzde 35'i ile büyük bir üstünlüğe sahiptir. Tahminimce bu konuda aşırıya kaçıyoruz. Buna karşın BM, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD ve kilit müttefiklerinin öncü çabalarıyla, uluslararası işbirliği ve kolektif güvenlik yoluyla barışı koruma taahhüdüyle kurulmuştur. Yani, diplomasi ve benzeri yollarla birbirimizle anlaşmak için askeri olmayan araçlar.

Yine de BM'nin tüm bütçesi dünyadaki askeri harcamaların çok küçük bir kısmıdır. Orduya yaptığımız harcamanın yaklaşık yüzde 1,8'i. Dolayısıyla önceliklerin gerçekten nerede olduğunu görebiliyoruz. Yine de orduya bu denli büyük bir harcama yapılması, sorunların çözümü için ilk ve öncelikli olarak oraya baktığımız anlamına geliyor. Orada yatırımımız var, bari onu kullanalım.

Askeri bütçe Trump yönetimi altında önemli ölçüde artmıştır. Trump göreve geldiği ilk günlerde orduya dünya savaşına hazırlanma emri verdi. Göreve gelmesinin üzerinden bir hafta geçtikten sonra, "Amerika Birleşik Devletleri'nin silahlı kuvvetlerinin yeniden inşasını başlatmak üzere bir kararname imzalıyorum" dedi.

Askeri emir, törende yemin eden şimdi görevden ayrılan savunma bakanı James "Mad Dog" Mattis'e, Suriye ve Irak'ta IŞİD'in ve "diğer İslami terör türlerinin" yok edilmesine hazırlanmak üzere tasarlanmış otuz günlük bir "hazırlık incelemesini" tamamlama

³⁸ Rakiplerden birinin üstün geldiği yarışma (ç.n.).

talimatı verdi. Emir ayrıca Mattis'e, *Washington Post*'un sözleriyle, ABD'li yetkililerin genellikle Çin ve Rusya olarak tanımladığı bir grup olan "adı açıklanmayan emsal rakiplere karşı operasyonların nasıl yürütüleceğini incelemesi" talimatını verdi.

Bu, muazzam bir politika değişikliğine işaret ediyordu. Önceki on yıl boyunca küresel terörizmle mücadeleye odaklanılmıştı. Şimdi birdenbire bu belgede "emsal rakipler" ifadesinin ortaya çıktığını görüyoruz. Esasen Soğuk Savaş'ı yeniden canlandırıyoruz.

Emir, açık bir şekilde nükleer silahların kullanılması tehdidinde bulunuyordu. Bölüm 3, "21. yüzyıl tehditlerini caydırmak için" ve tehditkâr bir şekilde "caydırıcılığın başarısız olması halinde başkanlığın hedefine ulaşmak için" bir nükleer güç çağrısında bulundu.

Ayrıca 2022 yılına kadar nükleer cephaneliğin kullanımına yönelik "hazır olma hedeflerine" ulaşılması için bir plan yapılması çağrısında bulundu. Bu tarihe daha birkaç yıl var, o yüzden eğilip siper alma manevrası için alıştırma yapın. Bu, ABD nükleer gücünün modernizasyonunu da içerecektir (ki bu zaten Obama'nın önceki yönetimi altında başlatılmıştı). Aynı zamanda büyük ölçüde genişletilmiş bir füze savunma sistemi, bir Amerikan saldırısından önce dijital ve telekomünikasyon yapılarını hedef alarak büyük düşmanların misilleme kapasitesini felce uğratmayı amaçlayan siber savaşa daha fazla önem verilmesini de içerecektir. Düşmanlarımızın kuvvetleri kendi ordularıyla iletişim kuramazsa ne ters gidebilir ki? Gerçekten hiçbir şey olmayabilir.

Yönetim yeni askeri harcamalara bir fiyat etiketi koymadı, ancak medya spekülasyonları rakamın yılda 100 milyar dolara yaklaşabileceğini gösterdi ve öyle de oldu. En tepedeki vergi indirimleri vaadiyle birleştiğinde, bu ek harcama Sosyal Güvenlik ve Medicare, Medicaid, eğitim, sağlık hizmetleri, altyapı vb. parasına olacaktır.

Bunu başka bir bağlamda ifade etmek gerekirse, askeri bütçe şu anda ABD bütçesindeki isteğe bağlı harcamaların yüzde 60'ını

oluşturuyor. Başka türlü yapabileceğimiz her türlü şey bu bütçe tarafından tüketiliyor.

İşte size küçük bir güncelleme. 19 Ocak 2018’de dönemin Savunma Bakanı Mattis, kendileri de oldukça rahatsız edici olan yeni yönelimlerin bir özetini sundu. Bunlar Mattis’in ABD’nin 2018 ulusal savunma stratejisine ilişkin özetinden alıntılardır:

Tekrar ediyorum, bu bir ulusal savunma stratejisidir, ama aslında bayanlar ve baylar... Bu bir Amerikan stratejisidir. Size aittir. Sahibi sizsiniz. Sizin için yorulmadan çalışıyoruz. Bu okula adını veren beyefendinin okulunda bulunmak benim için bir zevk. Oh evet, Paul Nitze. Bunu gündeme getirmemin nedeni, Ulusal Güvenlik Konseyi belgesi ya da raporu 68’in Soğuk Savaş sırasında yol gösterici bir ışık olmasıdır. Bu değişim döneminde ordumuz hala güçlü, ancak rekabet avantajımız savaşın her alanında erozyona uğradı. Hava, kara, deniz, uzay ve siber uzay ve aşınmaya devam ediyor [harcadığımız miktar göz önüne alındığında, bu nasıl olabilir?] Bugün teröristlere karşı yürüttüğümüz mücadeleyi sürdürmeye devam edecek olsak da, ABD ulusal güvenliğinin odak noktası artık terörizm değil büyük güç rekabetidir. Çin ve Rusya gibi birbirinden farklı revizyonist güçlerin artan tehditleriyle karşı karşıyayız. Kendi otoriter modelleriyle uyumlu bir dünya yaratmaya çalışan ülkeler... Kuzey Kore ve İran gibi haydut rejimler, bölgesel ve hatta küresel istikrarı tehdit eden yasadışı eylemlerde bulunmaya devam ediyor. Kendi halklarına baskı uygulayarak ve kendi halklarının onurunu ve insan haklarını parçalayarak, çarpık görüşlerini dışarıya doğru itiyorlar. Bayanlar ve baylar, rehavete yerimiz yok ve tarih Amerika’nın savaş alanında önceden belirlenmiş bir zafer hakkı olmadığını açıkça ortaya koyuyor. Basitçe, Aydınlanma’dan doğan değerlerin yaşaması

için en iyisi olmalıyız. Daha ölümcül bir güç oluşturacağız. Uzay ve siber uzaya yapılan yatırımlar, füze savunmasının nükleer caydırıcı gücü, gelişmiş otonom sistemler. Dirençli ve çevik lojistik, yüksek kaliteli birliklerimize kazanmak için ihtiyaç duydukları şeyleri sağlayacaktır. Elbette kazanmayı asla yeniden tanımlamıyoruz. Amerika'nın demokrasi deneyini tehdit etmek isteyenler bilmelidir ki, eğer bize meydan okursanız bu sizin en uzun ve en kötü gününüz olacaktır. Diplomatlarımızla çalışın, Savunma Bakanlığı ile savaşmak istemezsiniz (2018).

Sonuç olarak, Başkan Trump'ın yeni bütçesi 2019 yılı için 716 milyar dolar olup 2018'e göre yüzde 7'lik bir artış göstermektedir. Son olarak, ilginç bir şekilde, 700 milyar dolarlık bütçeyi eleştirmişti. Bunun çılgınca olduğunu düşünüyordu, bu yüzden 750 milyar dolar önerdi. Önümüzdeki mali yıl için önerilen bütçe bu. Daha önce kesinti yapılmasını istemişti ama şimdi bundan vazgeçirildi.

Burada, teröre karşı küresel savaşın sürdürülmesi ve tırmandırılması da dahil olmak üzere bazı rahatsız edici eğilimler var. Bu bizim yapmaya devam ettiğimiz bir şey. Ayrıca Rusya ve Çin'in yanı sıra Kuzey Kore ve İran, Venezüella, Küba ve diğerleriyle de gerilimi arttırıyoruz.

Drone savaşına, özel operasyonlara ve hedefe yönelik suikastlara olan bağımlılığımız artıyor. ABD kamuoyunun ABD kayıpları konusunda çok iştahlı olmadığı çok açık ve bu nedenle çok fazla personel gerektirmeyen bu diğer savaş biçimlerine geçiyoruz. ABD'nin üs kurma programını genişletiyoruz ancak nilüfer yaprakları³⁹ adı verilen daha küçük ve daha çok sayıda üsse güveniyoruz.

Ayrıca taktik ve az etkili nükleer silahları da kapsayacak şekilde 1 trilyon dolarlık nükleer silah geliştirme önerisi de bulunmaktadır.

³⁹ 2005 yılında ABD Ulusal Savunma Stratejisinde farklı ülkelerdeki üsler için kullanılan ifade (ç.n.).

Bunlar son derece tehlikelidir. Düşük etkili bir nükleer silahınız olduğu fikri. Düşük dedikleri şudur: savaş başlığı başına üç yüz Hiroşima bombası yerine muhtemelen yaklaşık beş Hiroşima bombası kapasitesine sahip silahlar. Nükleer silahları bir şekilde daha kullanılabilir hale getirmek istediğiniz fikri son derece tehlikeli bir fikirdir. Aynı zamanda örneğin bir siber saldırıya karşılık olarak nükleer silah kullanmayı düşüneneğimiz koşulları ya da durumları da azaltıyoruz. Bu son derece tehlikeli bir andır.

Devam eden militarizmin süregelen bir diğer özelliği de halkı sürekli korku halinde tutmak için ırksal, dini, yabancı düşmanı, milliyetçi söylemlerin kullanılmasıdır. Bu, yurtdışında militarizmi sürdürme ve meşrulaştırma yöntemimizin bir parçasıdır. Ancak bir başka sonuç da bu militarizmin yurt içine gelmesidir. Tehlikeli ötekilere ilişkin yaygın bir sağduyu olarak korku var. Bu bir tür Hofstadter modeli,⁴⁰ şişirilmiş konular üzerinde paranoyak siyaset, tehlikeli ötekiler. Bu korku sürekli olarak pekiştirilmelidir ve bunu sınır duvarı tartışmalarında ya da bizi istila etmeye gelen tehlikeli insan kervanlarına ilişkin diğer nitelendirmelerde her zaman görüyoruz.

Bazı analistler, yaklaşık 1945'ten 1970'lere kadar temel olarak elde edilen refah devletini garnizon devleti olarak yeniden adlandırmıştır. Devletin meşruiyeti artık tehlikeli ötekilerin hedef alınması yoluyla bu tehditlerden korunmaya bağlıdır. İki hafta sonra bu konuda daha fazla şey söyleyeceğim, ancak geçen hafta belirttiğim şeyi tekrarlamak gerekirse, kapitalizmin küreselleşmiş biçiminin, vatandaşların ekonomik güvenliği ve refahı ile ilgili kararların artık ulus-devlet yöneticilerinin elinde olmadığı anlamına geldiği fikri. Yönetici olarak meşruiyetlerini korumak için yeni bir meşruiyet

⁴⁰ Bir olayın bitmesinin tahmin edilemezliğini ya da bitmesinin daha uzun olacağını belirten Douglas Hofstadter tarafından ileri sürülen yasa. "Eşek sudan gelinceye kadar" değişimin anlatmak istediği gibi, ne zaman geleceği belli olmayacaktır (ç.n).

temeli bulmaları gerekiyor. Bazı insanlar, ki ben de bunların çoğuna katılıyorum, yeni temelin bu olduğunu savunuyor. Tehlikeli ötekilerden korunma. Sonsuz düşmanlarımız var.

Yurt dışı kaynaklı komünizm terörizme dönüştü. Artık göçmenlere ve mültecilere karşı muazzam bir korku duyuyoruz. Son yasak kararlarına, sınır dışı etmelere, gözaltılara, diğerlerinin şeytanlaştırılmasına tanık oluyoruz. İç düşmanlarımız var, beyaz olmayanlar, gençler, yaşlılar, LGBTQ toplulukları, farklı engelliler ve bununla birlikte polisin militarizasyonu ve son birkaç hafta içinde bahseddiğimiz protestoların kriminalize edilmesi. Tüm bunlar nereye doğru gidiyor? Pentagon'un geleceğe dair çok kasvetli bir görüşü var (bkz. "Megakentler: Kentsel Gelecek, Ortaya Çıkan Karmaşıklık: Bir Pentagon Videosu") ve kentsel alanları (hem yurtdışı hem de yurtiçi) temelde istikrarsızlığın, huzursuzluğun ve kaosun üreme alanları olarak görüyor. İnsanlığa bu şekilde bakmanın altında yatan şeyin, bir anlamda bu çok uzun militarizasyon tarihinin doğal bir sonucu olduğunu düşünüyorum. Yani, eğer kendinizi asker olarak görüyorsanız, o zaman dışarıdaki herkes düşmandır.

Bu aynı zamanda polisin militarize edilmesi sorununun da bir parçasıdır. Polis giderek daha militarist hale geldikçe, sözde korudukları ve hizmet ettikleri insanlar giderek daha fazla polis olmayanlara, düşmanlara benzemeye başlıyor. Bence bu, görmekte olduğumuz son derece tehlikeli bir eğilim.

İnsan kitlelerinin düşman olduğu ya da düşmanlara bilerek ya da bilmeyerek paravan olduğu bu türden gelecek tehditlere yanıt verebilmek için ordunun kendini yeniden üretme yolunun bu olduğu öngörüsü. Bu son derece tehlikeli. Üzerinde çok dikkatli düşünmemiz gereken bir konu, ancak bu büyük ölçüde Pentagon'un bu geleceğin neye benzediğine dair görüşüdür ve aslında kente dayalı, militarize ve tehlikelidir. Tamam. Şimdilik bu kadarla yetiniyorum.

Chomsky'nin Dersi, 31 Ocak 2019

Son birkaç derste, diğer konuların yanı sıra, elitlerin demokrasiye yönelik tutumlarını tartıştım. İlk demokratik devrimden, evrensel eğitim, sağlık hizmetleri ve hukukun demokratikleştirilmesi gibi saçma sapan şeyler isteyen, sadece onları ezen şövalyeler ve beyefendiler tarafından değil, kendileri gibi halkın dertlerini bilen yurttaşlar tarafından yönetilmek isteyen serseri kalabalıklara karşı duydukları korku ve küçümseme ile ilgili bir çizgi çektim. Oradan ABD Anayasası'nı kuran ikinci büyük demokratik devrime, ki bu da geçen sefer tartışıldığı gibi, yazarın aşırı demokrasiye karşı muhafazakâr bir karşı devrim olarak tanımladığı elitlerin bir darbesi olan ve ana akademik çalışmanın başlığı olan Çerçaveciler Darbesi'ydi.

Yirminci yüzyıla ve Walter Lippmann, Edward Bernays, Harold Lasswell ve Reinhold Niebuhr gibi önde gelen ilerici demokrasi teorisyenlerine ve onların halkın kendi yerine konması gerektiği anlayışına geçelim. Halk izleyicidir, katılımcı değil. Sorumlu entelektüeller ötekilerle ilgilenirken, sorumlu adamlar, elitler, görevin bazı yönlerine adanmış devasa bir endüstri haline gelen gerekli yanılısamarlar, duygusal olarak güçlü aşırı basitleştirmeler ve genel olarak rıza mühendisliği ile hizada tutulması gereken serseri kalabalık tarafından ezilmekten ve onların kükremesinden korunmalıdır.

Orwell'ın da ileri sürdüğü gibi, çağlar boyunca en kaliteli insanlar kendi kendilerine telkinde bulunmalıdır. Bazı şeyleri söylemenin doğru olmayacağı anlayışını içselleştirmeleri gerekir. Bu anlayış öylesine içselleştirilmelidir ki, nefes almak kadar rutin hale gelmelidir. Bir insan başka neye inanabilir ki?

Tüm bunlar yerinde olduğu sürece, sistem hiçbir kriz olmadan düzgün bir şekilde işler.

Bence bu resim, daha özgür toplumlardaki düşünce kontrolünün önemli özelliklerini yakalıyor, ancak temel yönlerden yanıltıcı.

En önemlisi, demokrasinin kapsamını genişletmek için verilen ve pek çok başarıya ulaşan sürekli halk mücadelelerini büyük ölçüde göz ardı etmektedir. Son nesilde bile oldukça önemli başarılar elde edilmiştir. Bu tür başarılar genellikle bir tepkiye yol açar. Güç ve ayrıcalığa sahip olanlar bunu kolay kolay bırakmazlar. Şu anda yaşadığımız ve uzun süredir planlanan neoliberal dönem de böyle bir tepkidir. Ayrıntılara tekrar döneceğiz.

Aynı zamanda yanıltıcıdır çünkü bu baskın eğilimin önemli elit istisnaları olmuştur. Anayasa Konvansiyonu sırasında delegeler arasında en çok saygı duyulan kişi, olup bitenlere itiraz eden Benjamin Franklin'di. "Sıradan insanların ruhunu aşağılama eğiliminde olan bazı şeylerden hoşlanmadığını" ifade etti ve meslektaşlarına "tanıdığı en büyük düzenbazlardan bazılarının en zenginler olduğunu" hatırlattı (Klarman, a.g.e.), tıpkı Adam Smith'in bazı düşünceleri gibi.

Franklin kongrede yalnız bir sestti. Thomas Jefferson da benzer düşünceleri dile getirmişti ama o orada değildi. O sırada Paris'te büyükelçiydi. Her halükârda darbe, o dönemde ve takip eden yıllarda ülkede pek çok çatışma yaşanmış olsa da -sonuçta "bir darbe"- günümüze kadar uzanan sonuçlarıyla yoluna devam etti.

Yirminci yüzyılda elit görüşte önemli istisnalar da vardı. Bunlardan en önemlisi, yirminci yüzyılın en saygın Amerikan sosyal filozofu olan John Dewey'dir. Çalışmalarının ve aynı zamanda aktivizminin çoğu, "rıza üretimi" ve "serseri kalabalığın" marjinalleştirilmesi doktrinlerine çok karşıt bir çizgide demokrasi ve eğitime adanmıştır.

Dewey demokrasiyle, bilgilendirilmiş bir halkın aktif katılımıyla safkan bir demokrasiyi kastediyordu. Demokratik teorisi, yaratıcılığı ve düşünce bağımsızlığını beslemek üzere tasarlanmış olan eğitim felsefesiyle yakından ilişkiliydi; bunun bir nedeni de demokratik bir topluma katılıma hazırlıktı. İşe yaradı. İki yaşımdan on iki yaşıma kadar Deweyci bir okula gidebilecek kadar şanslıydım ve çok etkileyiciydi.

Dewey başlangıçta tipik bir sorumlu entelektüeldi ve Birinci Dünya Savaşı sırasında aptal kitleleri savaş coşkusuyla yönlendirmedeki mükemmel rolleri nedeniyle entelektüellerin kendi kendilerine yaptıkları övgülere katıldı. Ancak bu alışılmadık bir durum değildi. O yıllarda entelektüel sınıfların her tarafta iktidara teslim oluşu hayret vericiydi ve bu akıntıya kapılmayan az sayıdaki entelektüelden en iyi bilinenleri hapse girmişti: İngiltere’de Bertrand Russell, ABD’de Eugene Debs, Almanya’da Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg.

Savaştan kısa bir süre sonra Dewey değişti ve keskin ve sivri bir toplum ve medya eleştirmeni oldu. Yıllar geçtikçe “siyaseti büyük şirketlerin toplum üzerine düşürdüğü gölge” olarak görmeye başladı. Reformların faydası sınırlıdır: “Gölgenin zayıflatılması özü değiştirmeyecektir.” Bu öz, özel iktidar kurumlarının demokrasi ve özgürlüğün altını oymasındır. “Bugün iktidar” diyordu, “üretim, değişim, tanıtım, ulaşım ve iletişim araçlarının kontrolünde yatmaktadır. Demokratik biçimler devam etse bile, bunlara sahip olanlar ülkenin yaşamını yönetir.” Özgür ve demokratik bir toplumda işçiler, işverenler tarafından kiralanan araçlar değil, “kendi endüstriyel kaderlerinin efendileri” olmalıdır. Bu nedenle sanayi, “feodal bir toplumsal düzenden, üretimin bizzat işçiler tarafından kontrol edilmesine dayanan demokratik bir toplumsal düzene” dönüştürülmelidir; tıpkı Sanayi Devrimi’nin ilk günlerinde emekçilerin talep ettiği, o zamandan beri hiç sönmeyen ve bugün de sık sık körüklenen alevler gibi.

Dewey, ülkedeki fiili iktidar sisteminin “bankacılık, toprak, sanayi üzerindeki özel kontrol yoluyla özel kâr amaçlı ticaret olduğunu ve bunun basın, basın ajanları ve diğer tanıtım ve propaganda araçları üzerindeki hakimiyetle pekiştirildiğini” ifade etmiştir. İşte gerçek iktidar sistemi, baskı ve kontrolün kaynağı budur ve bu sistem çözülmeden demokrasi ve özgürlükten ciddi bir şekilde bahsedemeyiz. Dewey ayrıca “özgür olmayan basını” ticarileşmeye boyun

eğdiği için kınamış ve bunun “haberine ne olduğuna dair yargıya, yayınlanan konunun seçimine ve elenmesine, hem başyazılarda hem de haber sütunlarında haberlerin ele alınmasına” olan etkisinden üzüntü duymuştur. Medyanın “kâr güdülerini... romantize etme” taahhüdü yerine “herkesin çıkarına” kontrol edilen bir “kooperatif sistemi” önerdi (Westbrook 1993).

Bu, tetikte bekleyen vahşi bir adamın değil, yirminci yüzyıl Amerikan entelektüellerinin en saygın ve etkili olanlarından birinin sesi.

Kısacası, her ne kadar neredeyse tekdüzelik çoğu zaman etkileyici olsa da elit tutumlardan niteliksiz bir şekilde bahsetmek aşırı basitleştiricidir.

Dewey’in ücretli emeği kınaması, gördüğümüz gibi Abraham Lincoln ve klasik liberalizmin diğer önde gelen isimlerinin ve emekçi kadın ve erkeklerin duruşunu anımsatmaktadır. Medyaya yönelik eleştirisi ise bize Anayasa Konvansiyonu’nun ilerici bir özelliğini hatırlatmalıdır; bu özelliğin sonraki yıllarda öğretici bir geçmişi vardır ve bugün için de önemli dersler içermektedir. Aklımda Kurucuların Birinci Değişikliği, özellikle de basın özgürlüğünü yorumlama biçimleri var.

Pozitif hakları negatif haklardan ayırmak yaygın bir uygulamadır. Negatif haklar özünde “bana zarar verme”ye indirgenir. Pozitif haklar ise ekonomist Amartya Sen’in “kapasite” olarak adlandırdığı refah ve fırsatların geliştirilmesini içerir.

Hâlihazırdaki hâkim yorum, Birinci Değişikliğin medyaya negatif haklar verdiğini kabul etmektedir: devlet medyanın çalışmalarına müdahale etmemelidir. Bu bile oldukça yeni bir yeniliktir ve 1964 yılında medeni haklar hareketini ilgilendiren önemli bir davaya (*New York Times/Sullivan davası*) kadar uzanmaktadır. Negatif haklar yorumu, medya eleştirmenleri Robert McChesney (2007) ve Victor Pickard’ın (2020) derinlemesine çalışmalarında tartışılan konularda olduğu gibi, Birinci Değişikliği pozitif haklar tanıyan

daha liberal bir şekilde yorumlayan Kurucuların bakış açısından keskin bir sapmadır. Kurucular medyanın özgür, canlı ve bağımsız olmasını istiyordu; Dewey'in sahiplerine ve reklamcılara tabi olduğu için kınadığı "özgür olmayan basın" gibi değil. Ve çeşitliydi; o günün basını genellikle keskin ve muhalifti. Kurucular için bu sadece retorik bir taahhüt değildi. Hükümetin gerçekten özgür bir basını teşvik etmek için doğrudan devreye girmesi gerektiğine inanıyorlardı. Kullanılan yöntem esasen sübvansiyondu. ABD Posta Servisi, çok düşük ücretlerle yaygın dağıtım sağlayarak bağımsız medyaya önemli bir sübvansiyon olarak tasarlanmıştır. İlk yıllarda posta trafiğinin büyük çoğunluğunu gazeteler oluşturuyordu.

Daha önce de tartışıldığı üzere, Kurucular önemli ölçüde pre-kapitalist bir zihniyete sahipti. Ancak ABD çok geçmeden, alışılmadık bir ölçüde, iş dünyası tarafından yönetilen bir topluma dönüştü. Buna bağlı olarak, hegemonik sağduyu, tipik olarak özel sermayenin ayrıcalıklarını ihlal eden pozitif haklara karşı çıkmaya başladı. Ve yıllar geçtikçe, Kurucuların Birinci Değişikliğe ilişkin liberal yorumu, bugünkü negatif haklar yorumuna indirgendiydi. Bu konu yirminci yüzyıl boyunca, önce radyonun, ardından televizyonun ve son olarak da internetin ortaya çıkışıyla birlikte oldukça tartışmalı bir hal almıştır. 1930'larda, hükümetin kamusal radyo-televizyon yayın araçlarını özel teşebbüse devretme kararına karşı güçlü bir kamuoyu muhalefeti vardı; halkın bilgi edinme, özgür tartışma ve kamu hizmeti gibi pozitif hakları konusunda ise sadece marjinal bir endişe vardı. Benzer bir tartışma 1940'ların sonunda kamu varlıklarının televizyon hakları için özel teşebbüse devredilmesi kararı üzerine yaşanmıştı. Bu konu 1990'ların ortalarında, neoliberal Clinton yönetiminin 1996 Telekomünikasyon Yasası'nı geçirerek, kamu malı olan ve büyük ölçüde kamu tarafından oluşturulmuş interneti özel mülkiyete devretmesi, ayrıca avukatların ve çoğu ekonomistin tahminlerinin aksine, eleştirmenler tarafından öngörüldüğü ve neoliberal deregülasyon ve piyasa tapınması çağrısının

olağan bir özelliği olduğu üzere deregüle etmesi ve kısa süre içinde olağan şekilde tekelleşmeye yaklaşmasıyla tekrar ortaya çıktı.

Sonuç olarak ABD, resmi olarak demokratik toplumlar arasında Dewey'in "özgür olmayan basın"ının baskılarına maruz kalmayan büyük kamu medyasına sahip olmayan tek ülkedir, her ne kadar neoliberal saldırı, Thatcher ve neoliberal ortodoksluğa ilişkin TINA⁴¹ doktrininden bu yana oldukça görünür bir şekilde BBC başta olmak üzere başka yerlerde de etkisini göstermiş olsa da.

"Sağduyu"nun pozitif haklar yerine negatif haklar için tercih edilmesinin geniş politik sonuçları vardır. Sosyal adalet önlemlerinde ABD, OECD'nin otuz altı üyesi -daha zengin ülkeler- arasında Yunanistan ve Türkiye'nin yanında en alt sıralarda yer alıyor. Aynı zamanda birçok konuda elitlerin tutumlarında da açıkça görülmektedir. Dikkate değer bir örnek, ABD'nin daha liberal günlerinde başlattığı ve 1948 yılında BM Genel Kurulu tarafından "dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli" olarak kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. Çekimser kalan sekiz ülke vardı: Güney Afrika, Suudi Arabistan, Rusya ve bazı uyduarı. Bunun dışında, Amerika Birleşik Devletleri de dahil olmak üzere oybirliğiyle kabul edildi.

Beyanname'nin eşit statüde üç bileşeni vardır: siyasi, sosyoekonomik ve toplumsal haklar. İkinci ve üçüncü bileşenler temelde pozitif haklardır. İmzacıların çoğu sözde onaylarken uygulamada taahhütlerinin çoğunu göz ardı etmektedir. ABD farklıdır: sözle bile onaylamamaktadır. Pozitif haklar reddedilmektedir. Toplumsal haklar açıkça reddedilemediğinden saçma bulunurken, sosyoekonomik haklar (sağlık, düzgün iş, vb.) küçümsenerek reddedilmektedir. Reagan'ın BM Büyükelçisi ve dış politika danışmanı Jeane Kirkpatrick, Beyanname'nin bu bölümünü "Noel Baba'ya bir mektup" olarak nitelendirmiş, Rus Andrey Vyshinsky de bunu desteklemiştir.

⁴¹ Başka alternatif yok (ç.n.).

Aynı duruş Reagan ve Birinci Bush yönetimlerinde İnsan Hakları ve İnsan İşlerinden sorumlu devlet bakan yardımcısı Paula Dobriansky tarafından da dile getirilmiştir. Beyanname’de yerleşik olan ve insan hakları söylemini sadece bulandıran sözde “ekonomik ve sosyal haklar” gibi insan haklarıyla ilgili “mitleri” ortadan kaldırdı. Aynı görüş 1990 yılında ABD’nin BM İnsan Hakları Komisyonu’ndaki temsilcisi Büyükelçi Morris Abram tarafından da dile getirilmiş ve Washington’un BM Kalkınma Hakkı kararını tek başına veto etmesini ve bu kararın Beyanname’nin sosyoekonomik hükümlerini neredeyse tekrarladığını ifade etmiştir. Abrams, bu sahte iddiaların “mantıksız görüldüğünü” belirtmiştir: bu tür fikirler “içine belirsiz umutların ve belirsiz beklentilerin doldurabileceği boş bir kaptan biraz daha fazlasıdır” ve hatta “tehlikeli bir kışkırtmadır.”

ABD uygulaması da aynı şekilde sıra dışıdır. Diğer ülkeler insan haklarına ilişkin Genel Kurul sözleşmelerini onaylamakta, ancak genellikle görmezden gelmektedir. ABD, onayladığı ancak ABD’yi muaf tutan çekinceler koyduğu birkaç sözleşme dışında, bunları onaylamayı reddetmektedir. Uluslararası sözleşmelerin reddi, Beyanname’nin pozitif sosyoekonomik haklarının ötesine geçerek, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği’ne göre, ABD’nin savunduğunu iddia ettiği haklar alt kategorisinin “korunması için önde gelen anlaşma” olan Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’ne kadar uzanmaktadır. Sözleşme uzun bir gecikmeden sonra nihayet onaylandı, ancak sadece ABD’ye uygulanamaz hale getirecek hükümlerle.

Hükümet kararlarına ve bu tür konulara ilişkin kamusal tartışmaları yorumlarken, gerekçeleri, bahaneleri ve nedenleri birbirinden ayırabiliriz. Gerekçeler, tercihleri savunmak için sunulan şeylerdir. Eğer ciddiye alınamayacak kadar saçma iseler bunları bahane olarak kabul ederiz. Gerçek nedenler ise, tarihi ve belgesel kayıtları inceleyerek ve öngörülebilir sonuçların nedenlerin iyi bir

göstergesi olduğuna dair hukuk ilkesine dikkat ederek keşfetmeye çalıştığımız şeylerdir. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, genellikle nedenlerin gerekçelerden oldukça farklı olduğunu görürüz.

Tartışmasız bir örnek vermek gerekirse, seksen yıl önce Hitler Polonya'yı işgal etti. Gerekçe, Polonyalıların “vahşi terörüne” karşı savunmaydı ve anında Nazi Almanyası ve sempatizanları dışındaki yerlerde bahaneler kategorisine atandı. Gerekçeler, üstün Ari ırk için *Lebensraum*⁴² elde etmek ve toprakları işgal eden ve gerçekte üstlerine ait olan kaynaklara el koyan on milyonlarca *Untermenschen*'i⁴³ ortadan kaldırmaktı. Amerikan tarihinde ve bugün başka yerlerde benzerlikler akla geliyorsa, bu sadece bir tesadüf değildir.

ABD'deki ana akım görüş içinde tartışma götürmeyen bir başka vakaya dönelim: ABD'nin Çinhindi'deki savaşları. Daha önce örneklenen gerekçe, yerleşik Sol'un en saygın sesleri tarafından açıklanmaktadır: “iyilik yapma çabaları” (Anthony Lewis), Komünist Kuzey Vietnam'ın “saldırganlığına” karşı savunma (tarihçi ve Kennedy'nin danışmanı Arthur Schlesinger), “iç saldırganlığa” karşı savunma (Kennedy'nin BM Büyükelçisi ve liberal ikon Adlai Stevenson, Güney Vietnamlı köylü tabanlı gerillaların ABD'nin dayattığı diktatörlüğe karşı hücumuna atıfta bulunarak) ve çok sayıda başkası tarafından yapılan benzer açıklamalar. Tetikte bekleyen vahşi adamlar bunları sadece bir bahane olarak görüp reddetti ve gördüğümüz gibi savaşı “bir hata” olarak değil “temelden yanlış ve ahlak dışı” olarak gören halkın büyük bir çoğunluğu da buna katıldı; aklıma gelmişken, ana akımda hiçbir ses çıkmadı.

Bunun nedenlerini keşfetmek için, 40'ların sonu ve 50'lerin başında temel kararların alındığı ilk günlere ait zengin iç kayıtları inceleyebiliriz. Bazı vahşi adamlara göre kayıtlar, bağımsız bir Vietnam “virüsünün” Güneydoğu Asya'ya “bulaşacağı”, Japonya'ya

⁴² Yaşam alanı (ç.n.).

⁴³ Alt insan (ç.n.).

kadar ulaşacağı ve ABD'nin savaş sonrası küresel kontrol planlarını ciddi şekilde baltalayacağı yönündeki olağan imparatorluk endişesini ortaya koymaktadır. Bu konuya daha sonra tekrar döneceğiz.

Başka bir örnek vermek gerekirse, yirminci yüzyılın en büyük suçu olan ve Nazi bahanelerini reddederek Nazi savaş suçlularını asan Nürnberg Mahkemesine göre “en büyük uluslararası suç” olan ABD-İngiltere'nin Irak'ı işgalini düşünün.

ABD'deki ana akım görüşe göre, savaş en kötü ihtimalle “stratejik bir gaftı” (Obama). İlk başta gerekçe Saddam'ın nükleer silah programlarıydı. “Tek soru” buydu. Bu soruya yanlış yanıt verildiğinde, gerekçe anında ve zahmetsizce “demokrasinin teşviki” ne kaydırıldı. ABD medyası ve diğer yorumlar yeni gerekçeyi hızla benimsedi, ancak daha akıllı başında olanlar “asil” ve “cömert” vizyonun ulaşamayacağımız bir yerde olabileceği konusunda uyardı: çok maliyetli olabilir, faydalanıcılar bizim şefkatimizden yararlanamayacak kadar geri kalmış olabilir. Akademik çevreler de buna katıldı. Nadir istisnalardan biri olan Orta Doğu uzmanı Augustus Richard Norton, “Irak'ın kitle imha silahlarıyla ilgili fantezilerin maskesi düştükçe, Bush yönetiminin Irak'ın demokratik dönüşümünü giderek daha fazla vurguladığını ve akademisyenlerin de demokratikleşme kervanına katıldığını” (2005) alaycı bir dille gözlemledi.

Bazıları bu gerekçeleri bahane olarak görmüştür; bunların arasında, tam da yeni gerekçenin Başkan Bush tarafından önemli bir konuşmada etkili bir şekilde ilan edildiği sırada yapılan bir Gallup anketinde geri kalmışlıklarını ortaya koyan Iraklılar da vardır. Bazı Iraklıların bu gerekçeyi geçerli bulduğu doğrudur: Yüzde 1. Yüzde 4'lük bir kesim ise amacın “Irak halkına yardım etmek” olduğunu düşünmektedir. Geri kalanların çoğu, amacın Irak'ın kaynaklarını kontrol altına almak ve Ortadoğu'yu ABD ve İsrail'in çıkarları doğrultusunda yeniden düzenlemek olduğunu varsayıyordu ki bu, Washington ve Londra'nın, petrol yerine kuşkonmaz üretseydi ve dünya petrol üretiminin merkezi Güney Pasifik'te olsaydı, “Irak'ın

kurtarılması” için aynı derecede kararlı olacaklarını anlayan mantıklı Batılıların alay ettiği bir “komplo teorisiydi.”

Nedenler konusunu ise size bırakıyorum.

Gerekçe-bahane-neden ayrımları tarih boyunca ve günümüzde kritik bir role sahiptir. Deregülasyon, yukarıda da belirtildiği gibi, öğretici bir örnektir. Ve daha genel olarak, sınırlandırılmış hükümet, sözde muhafazakâr bir idealdir, ancak garip bir şekilde, hükümet, Reagan yıllarında olduğu gibi, öncelikle zenginlere hizmet ederek, onların yönetimi altında büyüme eğilimindedir.

Sınırlandırılmış hükümet idealinin ilk temsilcilerinden biri Andrew Jackson’dı. Gerekçesi negatif haklardı: özgür toplumumuzun vatandaşları hükümetin müdahalesinden muaf olmalıdır. Onun sözleriyle, federal hükümetin “insan özgürlüğünü” kısıtlamasına izin verilmemeli, sadece “insan haklarını uygulamasına” izin verilmeliydi. Bu güzel kelimelerin anlamı ve öngörülebilir sonuçları tarihçi Greg Grandin tarafından *End of the Myth* adlı eserinde açıklanmıştır: Jackson “insan hakları” ile hükümetin müdahalesi olmaksızın Kızılderilileri katletme ve mülk sahibi olma hakkını kastetmiştir; bu kötü niyetli köle sahibi için en önemlisi, insanlara mülk olarak sahip olmaktır. Grandin, Jackson Çağı’nın “beyaz adamların radikal bir şekilde güçlendirilmesini [ve] Afrikalı-Amerikalıların eşit derecede radikal bir şekilde boyunduruk altına alınmasını” ve üstün Anglosakson ırkına ait olan şeyleri uygunsuz bir şekilde kendilerine mal eden *Untermenschen*’in acımasızca katledilmesini ve sınır dışı edilmesini gerektirdiğini” gözlemlemektedir.

Bu ayrımların politika analizindeki faydasına dair sayısız başka örnek var, ancak şimdi öne çıkan bir tanesine dönelim. Kabul gören sağduyunun temel özelliklerinden biri, ABD’nin demokrasi ve insan haklarını desteklemeye kendini adanmış olmasıdır. Buna bazen “Wilson idealizmi” ya da “Amerikan istisnacılığı” da denir.

Açılış konuşmamın bir bölümünde, karmaşık meseleler hakkında tutkuyla ve sürekli olarak tekrarlanan ancak herhangi bir kanıtla

dayanmayan doktrinlere dikkat etmenin iyi bir kural olduğundan bahsetmiştim. Bu koşullar altında, daha yakından bakmak ve Orwell'in ifadesiyle, söylenmemesi gereken şeylerin olduğu durumlardan biriyle karşı karşıya olup olmadığını görmek faydalı olacaktır.

Amerikan istisnacılığı da bu vakalardan biridir. İlk olarak, baktığımız anda bu doktrinin ABD ile özel bir ilgisinin olmadığını görürüz. Evrensel gibi görünüyor. Tüm emperyal güçler aynı istisnacılık doktrinine sahip olmuştur. Örneğin Fransa, Cezayir'de "medenileştirme misyonunu" yerine getirirken, komuta eden general halkı "yok etme" emri veriyordu. Bu onları düzgün bir şekilde medenileştirecekti.

Fransa'nın ulu misyonu, Batı Afrika'nın büyük bölümüne yayıldı ve öyle başarılı oldu ki insanlar Akdeniz'de enkazdan kaçmaya çalışırken ölüyor. İngiltere de hemen hemen aynıydı. Zaman olsaydı, John Stuart Mill gibi en seçkin insanlar da dahil olmak üzere, oldukça dikkate değer bazı örnekleri gözden geçirirdim.

Aynı şey en acımasız devletler için bile geçerlidir. Nazi Almanya'sını ele alalım. Hitler, Çekoslovakya'nın büyük bölümü olan Sudetenland'ı ele geçirdiğinde, bölgenin acı çeken insanları için endişeleniyordu. Almanlar insani bir müdahalede bulunacak, etnik çatışmaları çözecek, geri kalmış nüfusu Almanya'nın ileri medeniyetinin kanatları altına alacaktı. Bunun nereye vardığını biliyoruz.

Asya'ya geçerse, Japonlar Mançurya ve Kuzey Çin'de korkunç vahşetlerle ortalığı kasıp kavururken, ne düşündükleri alışılmadık ölçüde anlaşılabilir. Savaşta yenildikleri için, kontrgerilla harekâtı kılavuzları da dahil olmak üzere kayıtlar alınmıştır. Bunların halka açık olup olmadığından emin değilim ama 1960'larda Rand Corporation'daki bir arkadaşım bunları bana gönderdi: Tony Russo, *Pentagon Belgeleri*'nin yayınlanmasında Dan Ellsberg ile birlikte çalışmıştı. Bu yazılardan bazı bölümleri büyük Amerikalı pasifist A. J. Muste'in anısına hazırlanan *American Power and the*

New Mandarins (Amerikan Gücü ve Yeni Mandarinler) adlı kitapta yayınladım.

Çok ilginçler. Retoriğin daha yüce olması dışında ABD'nin kontrgerilla doktrinine çok benziyorlar. Mançurya ve Kuzey Çin'i harap ederken, Nanjing Katliamını ve diğer korkunç suçları işlerken, hiç de yapmacık olmadan, birbirleriyle konuşurken söyledikleri şey şuydu. "Çinli haydutlardan", yani Japon insani müdahalesine direnenlerden korumak için hayatlarımızı ve hazinelerimizi harcadığımız Çin halkı için bir "yeryüzü cenneti" yaratacağız. Çin halkını koruyacağız ve onları Japonya'nın ileri medeniyetinin kanatları altına alacağız. Çok yüce.

Aslında, Hun İmparatoru Attila'nın kayıtları elimizde olsaydı, muhtemelen aynı şeyi bulurduk. Tüm emperyalizm tarihinde bir istisna bulmak zordur. Amerikan istisnacılığının bu yönü hiç de istisnai değildir. Bu bir norm. Gücü olan herkes aynıdır.

Amerikan istisnacılığı hakkında söylenmemesi gereken ikinci şey ise, bazıları tartıştığımız gerçeklerin ne olduğudur. Tarihsel kayıtların gerçekten ciddi akademisyenler, en iyi akademisyenler, meşrulaştırma uzmanı olmayan insanlar tarafından nasıl ele alındığını görmek özellikle öğreticidir. Hans Morgenthau'yu ele alalım. Wilson idealizmi hakkındaki duygusal konuşmaları reddeden, uluslararası ilişkiler teorisindeki baskın eğilim olan realist teorinin kurucularından biridir. Morgenthau sistemi meşrulaştıracak düşüncelerden hiçbirine sahip olamayacak kadar iyi bir akademisyendi. O katı bir realistti.

Morgenthau, 1964 tarihli *The Purpose of American Politics* (Amerikan Siyasetinin Amacı) (üzerinde düşünmeye değer bir ifade) adlı kitabında, Amerika'nın diğer ülkelerden farklı olduğunu çünkü "aşkın bir amacı" olduğunu yazıyor. Diğer ülkelerin sadece ulusal çıkarları var. ABD'nin üstün bir amacı var: "Amerika'da ve aslında tüm dünyada özgürlükte eşitliğin tesisi," çünkü "Amerika Birleşik Devletleri'nin bu amacını savunmak ve geliştirmek zorunda olduğu alan dünya çapına genişledi."

Dürüst ve yetkin bir bilim adamı olan Morgenthau, tarihsel kayıtların Amerika'nın aşkın amacı ile kökten tutarsız olduğunu kabul ediyor. Ama bu bizi yanıltmamalı. "Gerçeğin kötüye kullanımını gerçeğin kendisiyle" karıştırmamalıyız. Gerçekliğin kendisi, "zihinlerimizin yansıttığı şekliyle tarihin kanıtlarının" ortaya koyduğu, ulaşılmamış "ulusal amaç"tır. Gerçek tarihsel kayıtlar, yalnızca "gerçekliğin kötüye kullanılmasıdır", dolayısıyla yalnızca ikincil bir ilgi konusudur. "Gerçeği" "gerçeğin kötüye kullanılması" ile karıştıranlar, "benzer gerekçelerle dinin geçerliliğini inkâr eden ateizm yanılışına" düşmektedir. Yine, üzerinde düşünmeye değer bir düşünce.

Amerikan istisnacılığının en çok takdir edilen unsurlarından biri de demokrasinin desteklenmesine yönelik uzun süredir devam eden taahhüdümüzdür. Burada da iyi bir akademik çalışma var. Demokrasinin desteklenmesine ilişkin en önemli akademik çalışma, bir başka ciddi akademisyen, o zamanlar Carnegie Endowment'ta Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Projesi'nin direktörü olan Thomas Carothers tarafından yapılmıştır.

Carothers, Bush'un Irak'ta kitle imha silahları arayışının sonuçsuz kalması üzerine yeniden gündeme getirdiği ABD dış politikasının bu önde gelen gerekçesini incelemek için alışılmadık derecede elverişli bir konumdaydı. Kendisini yeni-Reagancı olarak tanımlayan Carothers, Reagan Dışişleri Bakanlığı'nda Latin Amerika'da demokrasiyi teşvik programlarında görev yapmıştı, dolayısıyla neler olup bittiğine dair içeriden bir bakışa sahipti.

Kayıtları inceleyen Carothers, demokrasi programlarının "samimi" ancak başarısız olduğu sonucuna varıyor, aslında sistematik bir başarısızlık, her yerde başarısızlık. ABD etkisinin en az olduğu yerlerde, Latin Amerika'nın güney konisinde, Reagan'ın "Carter'ın insan hakları gerekçesiyle uzak durduğu solmakta olan sağcı diktatörleri kucaklamaya çalışarak" bunu engelleme çabalarına rağmen, demokrasiye doğru en büyük ilerleme kaydedildi. ABD etkisinin en güçlü olduğu yerlerde, yakın bölgelerde, ilerleme en azdı.

Bunun bir nedeni vardı: Washington, “en azından tarihsel olarak pek demokratik olmayan toplumların temel düzenini” korumaya ve “Latin Amerika’da popülist temelli değişimden, ekonomik ve siyasi düzenleri altüst etme ve sol bir yöne doğru gitme gibi tüm sonuçlarıyla birlikte” kaçınmaya çalışıyordu. Bu nedenle ABD sadece “ABD’nin uzun süredir müttefik olduğu geleneksel iktidar yapılarını altüst etme riski taşımayan sınırlı, yukarıdan aşağıya demokratik değişim biçimlerine” müsamaha gösterecektir.

Aslında olan buydu: “gerçekliğin kötüye kullanılması.” Gerçek şu ki, programlar “samimiydi.” Gerekçe, bahane ve nedenler açısından bir analiz yapmayı size bırakıyorum.

Bu konular politika yapıcılar için acı veren bir ikilem oluşturmaktadır; Carter yönetiminin Latin Amerika uzmanı Robert Pastor, insan haklarına aşırı bağlılığı nedeniyle Reagancılar ve diğerleri tarafından alay edilen aşırı güvercin uçtan yakınmaktadır. ABD politikasını savunan Pastor, “ABD Nikaragua’yı ya da bölgedeki diğer ulusları kontrol etmek istemiyordu, ancak gelişmelerin kontrolden çıkmasına da izin vermek istemiyordu. Nikaragualıların, ABD’nin çıkarlarını olumsuz etkileyecek durumlar *hariç*, bağımsız hareket etmelerini istiyordu” (Pastor 1987, vurgu orijinalinde). Kısacası Nikaragua ve diğer ülkeler bizim istediklerimizi yapmakta özgür olmalı ve bizim çıkarlarımıza uygun olduğu sürece kendi yollarını bağımsız olarak seçmelidirler. Kendilerine tanıdığımız özgürlüğü akılsızca kullanırlarsa, doğal olarak, meşru müdafaa için şiddetle karşılık verme hakkına sahibiz.

Carothers ve Pastor Latin Amerika’yı tartışıyor, ancak model dünya çapında. W. Bush’a ve Bush doktrinine dönelim (her başkanın tarihe damgasını vurmak için bir doktrini olmalıdır). Bush doktrini, prestijli *International Security* dergisinde Jonathan Monten tarafından “Bush doktrininin kökleri” üzerine yapılan en kapsamlı akademik çalışmada basitçe tanımlanmıştır: “Demokrasinin desteklenmesi George W. Bush yönetiminin hem terörizmle savaşının hem de genel

büyük stratejisinin merkezinde yer almaktadır.” Makale 2005 yılında, Irak’ın ABD işgalinden sonra tam bir kaosa sürüklendiği dönemde yayınlandı. Duygu şaşırtıcı değildi. O zamana kadar ritüel seviyesine ulaşmıştı. Neden tam o zaman? Belki de tam o sırada savaşın resmi gerekçesi “tek sorun”dan, Saddam’ın nükleer silah programlarından, daha önce tartıştığımız “demokrasinin teşviki” ne kaymıştı.

Bir başka ilginç örneğe, Winston Churchill’e dönelim. Son oturumumuzda Marv, Churchill’in 1946 yılında yaptığı meşhur Demir Perde konuşmasında ortak muhteşem tarihimiz ve niyetlerimiz hakkında kullandığı bazı asil ifadeleri ele aldı. Ancak Churchill aptal değildi. İkinci Dünya Savaşı tarihinde bu konular hakkında söyleyecek başka şeyleri de vardı:

Dünyanın yönetimi, kendileri için sahip olduklarından daha fazlasını istemeyen, memnun uluslara emanet edilmelidir. Eğer dünya yönetimi aç ulusların elinde olsaydı, her zaman tehlike olurdu. Ancak, hiçbirimizin daha fazlasını aramak için bir nedeni yoktu. Barış, kendi halinde yaşayan ve hırslı olmayan halklar tarafından korunacaktı. Gücümüz bizi diğerlerinden üstün kılıyordu. Yaşam alanlarında huzur içinde yaşayan zengin insanlar gibiydik.

Oldukça geniş yaşam alanları.

Churchill’in 1945 tarihli İkinci Dünya Savaşı Tarihi’nden (cilt 5) bunlar. Ama aslında bu Churchill’in eski bir görüşüdür. Birinci Dünya Savaşı’ndan kısa bir süre önce Parlamento’da yaptığı bir konuşmada “biz *masum bir sicile* ve yetersiz bir mirasa sahip genç bir halk değiliz. Dünyanın zenginliğinden ve mülkünden *tamamen orantısız* bir pay aldık. Toprak olarak istediğimiz her şeye sahibiz ve *büyük ölçüde şiddet yoluyla* elde ettiğimiz, *büyük ölçüde güç kullanılarak* sürdürdüğümüz geniş ve görkemli mülklerden rahatsız edilmeden yararlanma talebimiz, çoğu zaman başkalarına bizden daha az makul görünüyor” (Ponting 1994).

Churchill o dönemde bunun yayınlanmasına izin vermemişti. İtalik ifadeler çıkarılarak yayınlandı. Orijinali yakın zamanda keşfedildi. Churchill sadece dürüstlüğüyle sıradışıdır: gerçekleri kabul etmek ve bunları ifade etmeye istekli olmak. Bu arka planla birlikte, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana dünyanın nasıl organize edildiğine bir göz atalım.

Savaş başlar başlamaz, Dışişleri Bakanlığı ve Dış İlişkiler Konseyi (DİK) savaş sonrası dünyanın nasıl şekilleneceğini belirlemek üzere bir savaş-barış çalışma grubu kurdu; DİK dış ilişkilerle ilgilenen, çoğunlukla hükümet ve şirketler dışındaki kişilerden oluşan önde gelen sivil toplum kuruluşudur.

Analistler ABD'nin savaştan zaferle çıkacağına kesin gözüyle bakıyorlardı. Yenilgi gerçekten söz konusu bile olamazdı. Birkaç yıl boyunca savaşın, biri ABD'nin diğeri Almanya'nın hakimiyetinde olan iki büyük güç bloğuyla sona ereceğini varsaydılar. Savaşın ilk aşamalarında Almanya kayda değer başarılar elde ediyordu.

Amerika Birleşik Devletleri'nin egemen olacağı bölgeye "Büyük Alan" adını verdiler. Büyük Alan, asgari olarak tüm Batı Yarımküre'yi, Uzak Doğu'yu ve ABD'nin daha önce uzun süre önde gelen küresel güç olan Britanya'nın yerini alarak devraldığı eski Britanya İmparatorluğu'nu da kapsayacaktı. Yani ABD'nin hakimiyetinin asgari sınırı buydu. Gerisi Alman egemenliğindeki dünya olacaktı.

Yaklaşık 1942, 1943 yıllarında, Stalingrad'daki savaştan ve özellikle Kursk'taki büyük tank savaşından sonra, Rusların Almanları yeneceği açıktı. Anlayış değişti; Büyük Alan beklentileri karakter ve ölçek olarak değiştirildi. Artık düşman Almanlar değil Ruslar olacaktı. Büyük Alan, az önce anlattığım her şeyi ve ABD'nin Avrupa ve Asya'nın hangi bölümünü ele geçirebileceğini içerecekti. En azından, Avrupa kıtasının endüstriyel kalbi olan Batı Avrupa. İşte bu genişletilmiş Büyük Alan.

Büyük Alan'da Birleşik Devletler'in üstünlük sağlayacağı anlaşılmıştı. Savaştan çok önce Birleşik Devletler açık ara dünyanın en

zengin ülkesiydi ve savaştan muazzam bir kazanç elde etti. Diğer sanayi devletleri ciddi zarar görürken ya da neredeyse yok olurken, üretim neredeyse dört katına çıktı. Savaş sonrası Dışişleri Bakanlığı Politika Planlama Ekibi'nin başındaki ünlü devlet adamı George Kennan, ABD'nin dünya zenginliğinin yarısına sahip olduğunu tahmin ediyordu. Büyük olasılıkla bir abartı; o zamanlar istatistikler pek iyi değildi. Ama muhtemelen çok fazla kötü de değil.

Büyük Alan planlamacıları ABD egemenliğinin sağlam bir şekilde tesis edilmesi gerektiğine karar verdiler. Kendi ifadeleriyle, ABD'nin "tartışmasız bir güce sahip olacağı" ve küresel tasarımlarına müdahale edebilecek devletler tarafından "herhangi bir egemenlik uygulamasının sınırlandırılmasını" sağlayacağı bir dünya planladılar. Bu nedenle planlamacılar, mümkün olduğunca genişleyecek olan Büyük Alan'da ABD için "askeri ve ekonomik üstünlük elde etmek için entegre bir politika" geliştirmeye çalıştılar.

Savaş sona erdiğinde, bu düşünceler iç planlama belgelerinde formüle edildi. Planlar daha sonra mümkün olan yerlerde uygulandı. Genel fikir, yaygın olarak "ABD liderliğindeki liberal ekonomik düzen" olarak adlandırılan (şimdi Trump tarafından tehdit altında olan) düzeni dayatmaktı. Bir dizi yol gösterici ilke vardı.

Temel ilke, yeni ekonomik düzenin açık bir sistem olması gerektiği; bu da yatırımcılar için, sermayenin dolaşımı için, kaynakların çıkarılması için özgürlük anlamına geliyordu. Elbette insanların dolaşımı için değil. Ve eşit bir oyun alanı olmalı; herkes eşit olmalı. Dolayısıyla ABD de sistemin bir parçası olacaktır Grenada da, hepsi tamamen adil ve eşit olacaktır.

Bu duruşta yeni bir şey yoktu. Aslında ABD, İngiltere'nin bir asır önce yaptığını tekrarlıyordu. İngiltere, Churchill'in dediği gibi, güç ve şiddet yoluyla ve ayrıca diğer ülkelerden yüksek teknoloji çalarak lider bir sanayi gücü haline geldi: Hindistan, İrlanda, şu anda Belçika ve Hollanda olan ülkeler. On dokuzuncu yüzyılın ortalarına gelindiğinde İngiltere, diğer ülkelerin iki katından fazla

kişi başına düşen sermaye ile açık ara en gelişmiş toplum haline gelmişti. Rekabette zaten yeterince öndeydi ve rekabette daha başarırlı olacağını varsayarak serbest ticareti savunma fikriyle oynamaya başladı. Bu 1846 yılıydı.

Ancak serbest ticaretin bazı nitelikleri vardı. İngiltere bunu hiçbir zaman tam olarak kabul etmedi. O zamanlar Hindistan, yani Güney Asya'nın tamamı İngiliz kontrolü altındaydı. Avrupa'nın saldırısından önce Hindistan ve Çin dünyanın en zengin, en gelişmiş ülkeleriydi. Ama emperyalizm bunun icabına baktı. İngiliz işgali Hindistan'ı sanayisizleştirdi ama Hindistan hala zengin bir ödüldü; serbest ticaret iddialarına rağmen dışa kapalıydı ve gerçek kalkınmadan menedilmişti.

Daha sonra Britanya serbest ticaret oyununu tamamen terk etti; çünkü, artık Japonya ile rekabet edemiyordu. Bu nedenle imparatorluğunu dışarıya kapattı. Doğu Asya'da önemli bir imparatorluğa sahip olan Hollanda da aynı şeyi yaptı, ABD de. Pasifik'teki İkinci Dünya Savaşı'nın arka planının büyük bir kısmı budur. Japonlar, tüm bölgenin emperyal güçler tarafından kapatılmasına ve temel kaynaklara erişimlerinin engellenmesine tepki gösterdi. Sonunda savaşa yol açan saldırgan eylemler gerçekleştirmeye başladılar.

ABD, İngiliz deneyimini bir yüzyıl sonra tekrarladı. Yirminci yüzyılın başlarına kadar ABD korumacılıkta lider konumdaydı. Ekonomi tarihçisi Paul Bairoch, ABD'yi başlangıcından itibaren "korumacılığın ana ülkesi ve kalesi" olarak tanımlamıştır (Bairoch, a.g.e.) ABD ayrıca, modern ekonominin büyük kısmının temeli ni oluşturan, kölelik gibi bazıları gerçekten aşırı olan, ekonomiye büyük ölçekli devlet müdahalesinin diğer biçimlerine de başvurmuştur. Ancak 1945'e gelindiğinde ABD diğerlerinden çok daha ilerideydi. Dolayısıyla serbest ticaret ve açık bir küresel sistem için iyi bir zamandı.

Ancak tıpkı kendisinden önceki Britanya gibi, serbest ticaretin bazı nitelikleri vardı. ABD'nin savaş sonrası liberal dünya düzenine

ilişkin ilkelerinden biri bölgesel ittifakların dağıtılmasıydı. Artık emperyal gücün özel kontrole sahip olduğu ve diğerlerinin eşit şartlarda girmesini engelleyebileceği emperyal tercih sistemleri olmamalıydı. Bir istisna dışında. Bir bölgesel sistem kalacaktı. ABD'nin önde gelen devlet adamlarından Henry Stimson, bölgesel sistemlerin ortadan kaldırılmasını tartışırken, “burada kimseyi rahatsız etmeyen küçük bölgemiz”, Batı yarımküre hariç hepsinin ortadan kaldırılması gerektiğini söyledi (Kolko 1968).

Böylece Batı yarımküre, İngilizlerin yönetimindeki Hindistan gibi, ABD'nin kontrolü altında olacaktır. Ancak geri kalanı her-kese açık olacaktır.

Açık küresel sistemlerin anlamı bazen iç belgelerde oldukça dürüst bir şekilde ifade edilir. O dönemde ve bugün de dünyanın en önemli emtiası petroldü. Amerika Birleşik Devletleri'nin el-bette bir petrol politikası vardı. Bu politika 1944 yılında Dışişleri Bakanlığı'nın yayınladığı *Amerika Birleşik Devletleri'nin Petrol Politikası* başlıklı bir belgede açıklanmıştır. Belgede “[Batı yarımkürede] şu anda elde edilen mutlak konumun korunması ve bu nedenle Birleşik Devletlerin elindeki mevcut imtiyazların dikkatli bir şekilde korunması ve Birleşik Devletler şirketlerinin yeni alanlarda eşit fırsatlara sahip olması için Açık Kapı ilkesinde ısrar edilmesi” çağrısında bulunuluyordu.

Kısacası, sahip olduklarımızı başkalarına kapıyı kapatarak saklarız; henüz sahip olmadıklarımızı ise Açık Kapı ilkesi uyarınca alırız.

“Bizim buradaki küçük bölgemizde” bu ilkeyi uygulamak çok da zor değildi. İkinci Dünya Savaşı'ndan çok önce ABD, Venezuela'da büyük petrol rezervleri bulunduğunda İngiltere'yi oradan kovmuş ve kendi yönetimini dayatmıştı. Kolayca erişilebilen petrolün ana kaynaklarının olduğu ve halen de petrolün bulunduğu Orta Doğu ise daha karmaşıktı. İkinci Dünya Savaşı öncesinde bölge büyük ölçüde İngiliz kontrolü altındaydı. ABD, petrol politikasını uygulamak için, çok daha üstün gücüne dayanarak, İngiltere'yi “ABD'nin

yerli petrol endüstrisine ayrıcalıklı bir konum tanırken, İngiltere'nin diğer ülkelerdeki tüm petrol üretimini güçlü ABD uluslararası petrol şirketlerinin rekabetine maruz bırakan bir düzenlemeyi kabul etmeye zorladı" (petrol endüstrisi uzmanı David Painter, 1986). Fransa'nın çıkarları, Fransa'nın Alman işgali altındaki bir düşman devlet olduğu ve dolayısıyla haklarını kaybettiği ilan edilerek daha da kolay bir şekilde göz ardı edildi.

Büyük Alan'a dahil olan Orta Doğu'nun geniş enerji rezervleri, o zamanlar ve sonrasında uzun yıllar boyunca dünyanın en büyük petrol üreticisi olan (bugün de olduğu gibi) ABD'nin kendisi için önemli değildi. Ancak dünya kontrolünün bir aracı olarak önemliydi. Büyük Alan'ın sanayi merkezleri ABD'nin etkisi altında petrole bağımlı hale geliyordu; Avrupa için Marshall Planı yardımlarının çoğu petrol alımına ayrılmıştı, dolayısıyla bir ABD bankasından diğerine geçiyordu. George Kennan'a göre, ABD'nin giderek daha önemli hale gelen bu kaynak üzerindeki kontrolü, müttefikleri üzerinde "veto yetkisi" sağlıyordu.

Kennan özellikle Japonya'dan bahsediyordu. O dönemde Japonya'nın büyük bir sanayi gücü haline gelmesi uzak bir ihtimal olarak görülse de, özellikle Japonya'nın dünya meselelerinde bağımsız bir rol oynamaya çalışması halinde, potansiyel bir endişe kaynağı olarak görülüyordu. Bu durumda "veto yetkisi" önemli bir diplomasi aracı haline gelebilirdi. Bu anlayışlar Soğuk Savaş sonrası yıllarda da devam etti. Etkili planlamacı Zbigniew Brzezinski, ABD'nin 2003'te Irak'ı işgali konusunda hevesli değildi, ancak bunun iyi bir tarafı olabileceğini de kabul ediyordu. Brzezinski, "Amerika'nın güvenlik rolü"nün, yani askeri hakimiyetin, bölgedeki en büyük ikinci petrol üreticisi üzerinde genişletilmesi halinde, Washington'a "bölgeden yapılan enerji ihracatına bağımlı olan Avrupa ve Asya ekonomileri üzerinde dolaylı ama siyasi açıdan kritik bir baskı gücü" sağlayacağını yazmıştı (*National Interest*, Kış 2003/4).

Küresel kontrol dikkatli bir planlama gerektirir.

Orta Doğu büyük önem taşımaya devam ediyor. Sadece gazeteleri açın. Irak, İran, Suriye, Suudi Arabistan ve Yemen'deki savaş (ABD'nin silah ve istihbarat desteğiyle ülkeyi mahvediyor), Katar, İsrail hakkında bir şeyler okuyorsunuz. Bu büyük bir odak noktası. Bunun nedeni de belirsiz değil. Dışişleri Bakanlığı tarafından 1945 yılında yeni dünya düzeni kurulurken açıklanmıştı. Dışişleri Bakanlığı, Orta Doğu petrolünün "muazzam bir stratejik güç kaynağı ve dünya tarihindeki en büyük maddi ödüllerden biri" olduğuna dikkat çekmiştir. Bu küçük bir mesele değil. Bunu önemli ölçüde kontrol altında tuttuğumuzdan emin olmalıyız.

Avrupa'da savaş 1945 yılında sona erdi ve Ruslar ile Müttefik (ABD-İngiltere) kuvvetler, aslında tarihi bir fay hattı olan Oder-Neisse Hattı'nda ayrıldı. Burası Doğu ve Batı Avrupa'nın yaklaşık on beşinci yüzyılda bölünmeye başladığı yerd. Batı Avrupa o dönemde gelişmeye başlamıştı. Doğu Avrupa ise geride kalıyordu. Rusya tarihçisi Theodore Shanin, bu süreçte "Rusya'nın Avrupa sermayesinin yarı sömürgesi haline geldiğini" yazmaktadır (Shanin 1985). Doğu Avrupa'da bazı gelişmeler vardı, ancak bunlar çoğunlukla Batı'ya aitti. Bu durum 1917'de değişti. Bolşevik Devrimi'nden sonra Rusya, Batı'nın ölçeğine yakın olmasa da, büyük bir sanayi gücü haline geldi.

1945'ten sonra her iki taraf da fethettikleri bölgelerde kendi yönetimlerini dayattı. Ruslar için bu Doğu Avrupa'ydı. Bu hikâye tanındıktır, propaganda ile gölgelendiği Rusya'da değil, ama burada hepimiz Doğu Avrupa'daki Rus baskısını biliyoruz. Bu yüzden tekrar gözden geçirmemize gerek yok.

ABD'de ve dünyanın geri kalanında ne olduğunu öğrenmek için belgesel ve bilimsel kayıtları araştırmanız gerekir. Daha önce bu konudan biraz bahsetmiştim.

Avrupa'da ve Japonya'da ilk görev antifaşist direnişi ve onun kurduğu sosyal ve siyasi yapıları dağıtmaktı. Müttefik kuvvetler tarafından işgal edilen ilk ülke olan İtalya'da bu sorunla karşılaşıldı.

Orada direnişçiler Almanları geniş alanlardan kovmuş ve kendi başlarına yeni bir radikal demokratik düzen inşa etmeye başlamışlardı. Bu nedenle, inşa edilmiş olanın sökülmesi ve önde gelen faşistler ve faşist işbirlikçiler de dahil olmak üzere geleneksel düzenin yeniden tesis edilmesi gerekiyordu. İtalya çetin ceviz olmaya devam etti. CIA, 1948'den itibaren İtalyan demokrasisini yıkmayı amaçlayan ve en azından 1970'lere kadar devam eden büyük operasyonlarından birini burada yürüttü. Batı Avrupa ve Japonya'nın her yerinde benzer görevler vardı. Ve Büyük Alan'ın dört bir yanında sayılamayacak kadar çok müdahaleler. Zamanımız olursa bunlardan bazılarını tekrar döneceğiz.

1945'ten bu yana geçen döneme baktığımızda, retorik ve eylemleri karşılaştırdığımızda, her zamanki gibi iki farklı tablo görüyoruz. Retorik, ABD'nin kendisini ve başkalarını tüm dünyadaki Rus saldırganlığına karşı savunduğu yönündeydi. Birleşik Devletler savunma pozisyonundaydı. Bu duruşun altını çizmek için 1947 yılında Savunma Bakanlığı kuruldu. ABD'nin bundan önce bir Savunma Bakanlığı yoktu; Savaş Bakanlığı vardı. Bu Orwell öncesi dönemdi, yani saldırganlığa adanmış bir bakanlığa Savaş Bakanlığı deniyordu.

Aslında ABD'nin kuruluşundan bugüne kadar savaşta olmadığı bir yıl neredeyse hiç olmadı. Oldukça sıra dışı bir tarih. Bir düşünün. Önce Bağımsızlık Bildirgesi'nde "acımasız Kızılderili vahşiler" olarak adlandırılan ve barışçıl İngiliz topluluklarına vahşice saldıranlara karşı savaşlar oldu. Ardından, mülksüzleştirdiğimiz ve liderliğin bazen süreci tanımladığı gibi "yok ettiğimiz" Kızılderili uluslarına karşı kendimizi savunmak zorunda kaldık. Ayrıca şu anda toplantı yaptığımız yer de dahil olmak üzere Meksika'nın yarısını fethettik. Ardından Pasifik'in bazı bölgelerine yayıldık. Özellikle Amerika kıtasında bitmek bilmeyen müdahaleler. Bunları gözden geçirecek zaman yok. Ve Soğuk Savaş boyunca da devam etti.

Bazen doğrudan askeri saldırı değil, sadece askeri darbelerin desteklenmesi söz konusudur. En sonuncusu 2009'da Honduras'ta

yaşandı, daha önce de tartıştığımız gibi Honduras'tan bu kadar çok mülteci gelmesinin nedenlerinden biri de bu.

Gerçek Soğuk Savaş da dahil olmak üzere tablo esasen budur. Soğuk Savaş'a retorik değil de fiili eylemler açısından bakacak olursanız, her zaman arka planda olsa da, bunun esasen bir Rus-Amerikan çatışması olmadığını görürsünüz. Sahada, iki büyük güçten her biri, büyük süper güç ve küçük süper güç, kendi alanlarına genellikle zorla müdahale etti. Ruslar için Doğu Avrupa, ABD için ise dünyanın geri kalanının çoğu. Ve her biri diğerinin tehdidi bahanesini müdahale gerekçesi olarak kullandı. Dolayısıyla Ruslar 1956'da Macaristan'ı işgal ettiğinde, Batı tarafından desteklenen faşist güçlere karşı özgür Macaristan'ı savunuyorlardı. Ve ABD dünyanın herhangi bir yerine müdahale ettiğinde, gerçekler ne olursa olsun, kendisini ve Özgür Dünya'yı Rus yıkıcılığına ya da saldırganlığına karşı savunuyor. Görünürde Ruslar olmasa bile, Ruslar ya da onların vekilleri söz konusudur.

Her ne kadar iki taraf da şiddet eylemlerinin ölçeği ve kapsamı bakımından eşit olmasa da, oldukça benzer politikalar izlemişlerdir. Sovyetler Birliği'nin çöküşüne kadar devam eden Soğuk Savaş'ın gerçek yapısı budur. Eğer retorikten ziyade eylemlere bakarsanız bu böyledir.

Naziler yenilgiye uğrattılırken temel yapı oluşturuldu. Rusya, Doğu'da çok tanıdık olan sert ve baskıcı yönetimini kurdu. ABD ve müttefiki Britanya, o zamanlar modern biçimini alan ABD çokuluslu şirketlerine açık, büyük ölçüde bağımsız kapitalist devlet toplumlarının ABD tarafından yönetilen NATO ittifakı içinde yeniden inşasını destekledi; ancak bu, anti-faşist direnişi ve onun radikal demokratik özlemlerini ve yapılarını tasfiye etmek ve geleneksel düzene benzer bir şeyi yeniden kurmak gibi ilk görevi tamamladıktan sonra gerçekleşti.

Hatta bu görev Batı yarımküreye, yani bizim küçük bölgemize kadar uzanıyordu. Yarımkürenin nasıl organize edilmesi ve

geliştirilmesi gerektiğine dair iki farklı anlayış arasında bir çatışma ortaya çıktı. Bunlardan biri Latin Amerika'da hakim olan anlayıştı. Diğeri ise Birleşik Devletler'deki anlayıştı. Ve bunlar taban tabana zıttı. Dışişleri Bakanlığı'nın sorunu tanımladığı gibi, Latin Amerikalılar "daha geniş bir refah dağılımı sağlamak ve kitlelerin yaşam standardını yükseltmek için tasarlanmış politikaları benimseyen [yeni] milliyetçilik felsefesini" savunmaktaydı. Latin Amerikalılar "bir ülkenin kaynaklarının geliştirilmesinden ilk yararlananların o ülkenin insanları olması gerektiğine" inanmaktadır (Green 1971). "Sağlam ekonomiyi" anlamadaki bu başarısızlığın durdurulması gerekiyordu.

ABD bu sorunla başa çıkmak için Latin Amerika ülkelerini Şubat 1945'te Meksika'da düzenlenen ve her türlü "ekonomik milliyetçiliğe" son verilmesi çağrısında bulunan Amerika Kıtası Ekonomik Şartı'nı ortaya koydukları bir yarım küre konferansına çağırdı. "Sağlam ekonomi", bir ülkenin kaynaklarından yararlananların ABD'li yatırımcılar ve onların yerel ortakları olmasını gerektirir. O ülkenin insanların değil.

Güç ilişkileri göz önüne alındığında, ABD'nin pozisyonu üstün geldi.

Serbest ticaret retoriğinde her zaman olduğu gibi bir istisna vardı: ABD. Ekonomik milliyetçilik tüm kıtada yasaklanmalıydı ama kuralları koyan devlette değil. ABD, Pentagon'un örtüsü altında devlet öncülüğünde bir endüstriyel kalkınma politikası izledi ve esasen modern yüksek teknoloji ekonomisini yarattı. İşte bu yüzden bilgisayarlarınız, iPhone'larınız, internetiniz ve geri kalan her şeyiniz var, çoğunlukla ekonomiye kapsamlı devlet müdahalesi, yüksek teknoloji ekonomisini yaratmak için onlarca yıldır vergi mükelleflerinin sağladığı muazzam fonlar sayesinde. Ama bunun dışında ekonomik milliyetçilik yok.

Yeni milliyetçilik felsefesini ve insanların kendi kaynaklarının faydalanıcısı olması gerektiği yönündeki sapkın fikri ortadan kaldırmanın güç gerektirebileceği kabul edildi. Bu anlaşılmıştı. Yine

planlama spektrumunun güvercin ucuna, George Kennan'a gidelim. "Hammaddelerimizin korunmasını" sağlamamız gerektiği konusunda uyarılmıştı. Onlar bizim; sadece tesadüfen başka bir yerde bulunuyorlar. Ve almak kolay olmayabilir.

Kennan, "Nihai cevap hoş olmayan bir cevap olabilir," diye sözlerini tamamladı: "Yerel hükümetin yapacağı polis baskısı." "Sonuçlar bizim amaçlarımıza uygun" olduğu sürece "hükümetin sert baskı önlemlerini" desteklemekte tereddüt etmemeliyiz. Genel olarak, "iktidarda güçlü bir rejimin olması, hoşgörölü, rahat ve Komünistlerin nüfuz ettiği liberal bir hükümetten daha iyidir" (LaFeber 1983), bu terim geniş bir uygulama alanına sahiptir. Köylüleri örgütleyen rahipler ve rahibeler, işçi örgütleyicileri, insan hakları aktivistleri, oldukça kapsamlı bir kavrama atıfta bulunabilir. Bu, spektrumun güvercin ucu.

Bu, Amerikan liberalizminin bir doktrini olarak kaldı ve çok sonraları Clinton doktrininde de tekrarlandı; bu doktrine göre ABD, "kilit pazarlara, enerji kaynaklarına ve stratejik kaynaklara sınırsız erişim" sağlamak için "tek taraflı askeri güç kullanımı"na başvurma hakkına sahiptir. Başkalarına tanınan bir hak olmadığını söylemeye gerek yok.

Bu ilkelere uygun olarak kötü bir müdahale sicili var. Bunları anlatmayacağım. Yüz binlerce insan öldürüldü, ülkeler yıkıldı, büyük bir mülteci akını yaşandı. Bu kayıtlarda önemli bir yıl 1962'dir, Kennedy yönetimi sırasında, geri döneceğim önemli bir tarih.

Başka yerlerde, kendi kaynaklarını kontrol etmeye çalışarak "fanatik milliyetçilikle çılgınlaşan" ülkeleri disipline etmek de gerekliydi. *New York Times* editörleri 1954'te (6 Ağustos) İran'da parlamenter hükümeti deviren ve Şah yönetimini kuran CIA darbesini övüyorlardı. Yankıları bugüne kadar manşetlerden inmedi. Bu arada, *New York Times*'in ABD tarafından doğrudan arka çıktığı ya da desteklediği askeri darbeleri destekleme konusunda neredeyse yüzde 100'lük bir sicile sahip olduğu görülmektedir.

Tüm bunlar ABD'nin gücünün doruğunda olduğu 1945 yılına kadar uzanmaktadır ki bu dünya tarihinde daha önce hiç var olmamış bir güçtür. ABD'nin güvenliği eziciydi. ABD Batı yarımküreyi, her iki okyanusu, her iki okyanusun karşı yakasını kontrol ediyordu. O dönemde dünya servetinin neredeyse yarısına sahipti ki bu şaşırtıcıdır.

Bugünlerde Amerika'nın son dönemdeki gerilemesinden çokça bahsediliyor ancak gerilemenin savaştan hemen sonra başladığını akıldan tutmakta fayda var. Bu güç seviyesinin sürdürülmesi mümkün değildi. Amerikan gücünde ciddi bir düşüş 1949'da, "Çin'in kaybı" denilen bir olay meydana geldiğinde yaşandı, ilginç bir ifade; saatimi kaybedebilirim ama seninkini kaybedemem. Çin'in bağımsızlığı Büyük Alan planlamasına büyük bir darbe oldu ve daha sonra döneceğimiz uluslararası politikalar üzerinde büyük etkileri oldu.

Bunun ülke içinde de büyük bir etkisi oldu. Çin'in kaybindan kimin sorumlu olduğu sorusu, aslında birkaç yıl önce Truman ile başlayan ancak McCarthy tarafından büyük ölçüde ileriye taşınan ve etkileri ortadan kalkmayan şiddetli McCarthyci baskı dönemi için önemli bir itici güç sağladı.

Sömürgecilikten kurtulma süreci sancılı bir şekilde devam ederken ve diğer endüstriyel güçler savaş zamanındaki hasarlarını yeniden yapılandırırken, ABD'nin küresel zenginlikteki (GSYİH) payı azalmaya devam etti ve 1970'te yaklaşık yüzde 25'e düştü, hala olağanüstü ama ABD'nin gücünün zirvesinde olduğu kadar gibi değil. Şimdiye kadar daha da azaldı, ancak ulusal hesapların eskisinden çok daha az anlam ifade ettiği neoliberal küreselleşme dönemine girerken bu ölçümler yanıltıcı olmaya başladı. Giderek daha önemli hale gelen farklı bir güç ölçüsü daha var: ABD merkezli şirketlerin dünya servetine sahip olma yüzdesi. Cevap kesinlikle şaşırtıcı bir şekilde yüzde 50'dir. Bugün istatistikler daha iyi. Ulusal hesap, GSYİH, bunun yakınından bile geçmese de, dünyadaki servetin

yüzde 50'sinin ABD merkezli şirketlerin elinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu konular siyasi ekonomist Sean Starrs tarafından da derinlemesine incelenmiş ve ABD merkezli şirketlerin hemen hemen her kategoride, imalat, finans ve neredeyse diğer her şeyde ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir (Starrs, yakında yayınlanacak).

Bununla birlikte, küresel hegemonya geriledi. Bahsettiğim gibi Çin'in kaybı çok ciddiye. Aslında Çin'in kaybı, savaş sonrası dönemin en kötü suçu olan Vietnam işgalinin arka planını oluşturdu ve hemen ardından Fransa'nın eski sömürgesini yeniden ele geçirme çabasına ABD'nin güçlü desteği ile başladı. Ayrıntılara tekrar döneceğiz, ancak bu akşamki konumuz bağlamında, savaşın nasıl yorumlandığını düşünmek ilginçtir. Neredeyse evrensel olarak, siyasi yelpazenin tamamında savaş bir başarısızlık, ABD için korkunç bir yenilgi olarak tanımlanmaktadır.

Elbette bunda doğruluk payı var. ABD, Vietnam'ı fethetmek ve hatta güneyde kurduğu rejimi sürdürmek gibi azami hedefine ulaşamadı. Ancak hikâyede daha fazlası var.

Amerika Birleşik Devletleri'nin iyi yanlarından biri de oldukça açık bir toplum olması, bildiğim kadarıyla diğerlerinden daha fazla. İç kayıtlara erişimimiz oldukça iyi, elbette her şeye değil ama belgelerin yayınlanması konusunda oldukça iyi bir sicil var. Bu konuda Dan Ellsberg bize oldukça yardımcı oldu. *Pentagon Belgeleri (PB)* savaşla ilgili büyük miktarda materyali ortaya çıkarmış, baraj aşıldıktan sonra da hükümet tarafından pek çok belge yayınlanmıştı. Bu belgeler arasında Fransa'yı desteklemek üzere Vietnam'a yapılan erken müdahalenin nedenlerine ilişkin oldukça açıklayıcı iç tartışmalar da yer alıyordu.

Bu materyal çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Çoğu insanın gördüğü PB'nin *New York Times* baskısında bu materyallerin hiçbirini bulamazsınız. Altmışlı yıllara, başarısızlığa odaklanılıyor. Ancak ilk gerekçeler ilginç ve öğreticidir. Esasen, eski dostumuz domino teorisi. İddia şuydu: Vietnam başarılı bir bağımsız kalkınma gerçekleştirirse,

bu Kissinger'ın daha sonra "bulaşıcı hastalık yayacak" bir "virüs" olarak adlandırdığı şey olacaktı.

Bu, bölgede emperyalizmin acı sonuçlarına maruz kalan diğer ülkeler tarafından da takip edilebilecek bir model olacaktır. Onlar da aynı yolu izlemek isteyebilir ve küresel egemenlik sistemi -Büyük Alan- ciddi şekilde aşınabilir.

Planlamacılar salgının sadece Güneydoğu Asya anakarasına değil, Endonezya'ya kadar yayılabileceğinden endişe ediyorlardı. Vietnam çok önemli değildi ama Endonezya önemliydi. Büyük bir ülke, çok zengin kaynakları var. Eğer çürüme Endonezya'ya kadar yayılırsa, Japonya'ya kadar ulaşabilirdi, önde gelen Asya uzmanı John Dower'ın deyimiyle "süper domino." Güneydoğu ve Doğu Asya bağımsızlaşırsa, ki biz buna komünist diyoruz, Japonya bu devletler bloğuna "uyum sağlamak" ve onun teknolojik ve endüstriyel merkezi haline gelmek isteyecektir.

Bu sistemin bir adı var. Japon faşistlerinin Asya'da kurmaya çalıştığı şey Yeni Düzen-olarak adlandırılıyordu. 1950'lerin başında Amerika Birleşik Devletleri, Japonya'nın yeni düzenini kurmasını engellemek için yapılan İkinci Dünya Savaşı'nın Pasifik safhasını kaybetmeye hazır değildi. Açıkçası, planlamacılar bunu kabul etmeyecekti.

O halde bunu nasıl önlersiniz? Bir virüs bulaşıcı hastalık yayıyorsa, virüsü yok etmeli ve potansiyel hedefleri aşılmalısınız. Bu başarılı. Vietnam neredeyse yok edildi. Kimse için bir model değil ve şu anda ABD merkezli şirketlerin hâkim olduğu küresel sisteme giderek daha fazla entegre oluyor. Çevre ülkelerde sert, acımasız askeri diktatörlükler kuruldu ve bulaşmanın önüne geçildi. Endonezya en önemli domino taşı oldu. Endonezya'da 1965 yılında, yüz binlerce insanı öldüren ve tüm muhalefeti tamamen bastıran ABD destekli alışılmadık derecede acımasız bir askeri darbe ile bulaşıcı hastalık engellendi. Ana siyasi partiler yok edildi. Ülke henüz toparlanabilmiş değil, hatta ne olduğunu bile keşfedemedi, her şey etkili bir şekilde gizlendi.

“Asya’da bir ışık parıltısı” (*New York Times*), bölge için “yeni bir umut” veren “kaynayan bir kan gölü” (haftalık haber gazeteleri) olan “şaşırtıcı kitlesel katliam” karşısında coşkusunu zorlukla kontrol edebilen Batı’da bu durum gizlenemedi.

Domino düşmedi, hatta ABD egemenliğindeki liberal dünya düzenine tamamen dahil oldu ve sömürüye açık hale geldi. ABD desteği, acımasız baskılar ve büyük savaş suçları boyunca devam etti. Henry Kissinger 1975’te iktidardaki generallere Doğu Timor’u işgal etmeleri için yeşil ışık yaktı ve onlar da Hitler’in soykırımından bu yana kişi başına düşen en büyük katliamı gerçekleştirdiler, hem de ABD’nin kesin ve kararlı desteğiyle. Ve hayranlıkla. Diktatör General Suharto 2005 yılında Washington’a davet edildiğinde Clinton yönetimi onu “bizim adamımız” olarak karşıladı.

Kennedy ve Johnson dönemlerinin eski ulusal güvenlik danışmanı McGeorge Bundy daha sonraki yıllarda, “ışığın parladığı” ve ABD’nin ana hedeflerine ulaştığı 1965 yılında Vietnam Savaşı’nı sona erdirmenin iyi bir fikir olabileceğini düşünmüştür. Zararlı modeller yoktu, bulaşma yoktu, Endonezya kurtarılmıştı, Japonya cebimizdeydi.

Vietnam Savaşı bir başarısızlık, korkunç bir yenilgi miydi? Doğru, ABD Vietnam’ı Filipinler gibi bir şeye, bir tür neo-koloniye dönüştürme hedefine ulaşamadı ama ana hedefine ulaştı. Domino taşları düşmedi. Geçen hafta da belirttiğim gibi, domino taşları korkulduğu gibi düşmediği için domino teorisiyle alay etmek uluslararası ilişkilerle ilgili yorumlarda standarttır. Başka bir deyişle, çözüm başarılı oldu. Virüsün kökü kazındı, potansiyel kurbanlar aşılandı. Ancak belirttiğim gibi, alay konusu olsa da domino teorisi asla terk edilmemiştir. Oldukça rasyonel ve önemli ampirik desteğe sahip.

Çin’in kaybı aynı zamanda 1950’deki NSC 68’in arka planının da bir parçasıydı, alıntılar bu hafta okunmak üzere yayınlandı. Belge, kalıcı bir politika çerçevesi belirleyen büyük öneme sahip bir belge olarak yaygın ve doğru kabul edilmektedir. İçeriğinin yanı

sıra söylemi de son derece aydınlatıcıdır. Unutmayın ki bu bir iç belgedir, kamuoyu için değil, hatta Kongre'nin çoğu için bile değil, gizliliği ancak yıllar sonra kaldırılmıştır.

Retorik bir peri masalı gibidir. Bir tarafta nihai kötülük, diğer tarafta ise mutlak mükemmellik vardır. Karşıtların her biri kendisini tanımlayan temel bir doğaya sahiptir. Belgede “Kremlin’in temel tasarımı” ile ABD’nin “temel amacı” karşılaştırılmaktadır.

“Köleci devletin amansız amacı her yerde özgürlük mücadelesini ortadan kaldırmaktır” (NSC 68, 1950’den alıntılar). Kremlin’in “zorlaması” köleci devletin kendisinde “tüm insanlar üzerinde tam güç” ve “dünyanın geri kalanı üzerinde mutlak otorite” talep etmektedir. Kötülüğün gücü “kaçınılmaz olarak militandır”, öyle ki hiçbir uzlaşma ya da barışçıl çözüm düşünülemez bile.

Buna karşılık, “Birleşik Devletler’in temel amacı, bireyin onuru ve değeri üzerine kurulu özgür toplumumuzun bütünlüğünü ve canlılığını sağlamaktır” (NSC 68, 1950’den alıntılar). Bu, ırkçılığın yaygın olduğu, hatta linçlerin yaşandığı, toplu konutlarda ayrımcılığı dayatan federal yasaların olduğu ve ABD yasalarını örnek alan Nazilerin ABD’nin yakınından bile geçmeyi reddedecekleri kadar aşırı melezleşmeye karşı yasaların yaygın olduğu bir dönemde gerçekleşti.

Ve tam da McCarthyizm ve anti-komünist histerinin zirvesindeyken, özgür toplumumuz “muhteşem çeşitlilik”, “derin hoşgörü”, “yasallık”, “her bireyin yaratıcı güçlerini gerçekleştirme fırsatına sahip olduğu bir ortam yaratma ve sürdürme taahhüdü” ile belirginleşmiştir. Çeşitlilikten korkmaz, onu hoş karşılar [ve] gücünü antipatik fikirlere bile gösterdiği misafirperverlikten alır. Toplumumuzu canlandıran değerler sistemi özgürlük, hoşgörü, bireyin önemi ve aklın iradeye üstünlüğü ilkelerini [içerir] (NSC 68, 1950’den alıntılar).

Neyse ki, mükemmel toplum bu çatışmada bazı avantajlara sahiptir. “Dünya görüşümüzün temel hoşgörüsü, cömert ve yapıcı dürtülerimiz ve uluslararası ilişkilerimizde açgözlülüğün olmaması,

potansiyel olarak muazzam etkiye sahip varlıklardır”, özellikle de bu nitelikleri ilk elden deneyimleyecek kadar şanslı olanlar arasında, “Amerika kıtası ülkeleri arası sistemini oluşturmak ve şimdi geliştirmek için uzun süredir devam eden çabalarımızdan” yararlanan Latin Amerika’da olduğu gibi (NSC 68, 1950’den alıntılar).

Latin Amerikalıların bu uzun süreli yardımseverlik hakkında bazı düşünceleri olabilir.

Elbette mutlak kötülükle uzlaşma olamaz; bu yüzden, “Sovyetler Birliği içinde yıkım tohumlarını beslemeli [ve] çürümesini hızlandırmalıyız.” Müzakerelerden kaçınmalıyız çünkü herhangi bir anlaşma “mevcut gerçekleri yansıtacaktır ve bu nedenle ABD ve özgür dünyanın geri kalanı için felaket olmasa bile kabul edilemez olacaktır”, ancak bir “zayıflatma stratejisinin” başarısından sonra “Sovyetler Birliği (veya halefi olan bir devlet veya devletler) ile bir anlaşmayı müzakere edebiliriz” (NSC 68, 1950’den alıntılar). Bu politika, köleci devletin temel tasarımı ve dünya egemenliğine yönelik zorlaması tarafından bize dayatılmaktadır.

Adil olmak gerekirse, belge mükemmelliğimizdeki bazı kusurları kabul etmiş ve bunların giderilmesi çağrısında bulunmuştur. Bu kusurlar “sürekli açık bir zihnin aşırılıkları [ve] hoşgörünün aşırılığı”dır. Bir diğer kusur ise uyum olması gerekirken “aramızdaki görüş ayrılıklarıdır.” “Demokratik yolun” önemli bir özelliği olan “hoşgörü gerekliliği ile adil bastırma gerekliliği arasında ayırım yapmayı” öğrenmek zorundayız. “İşçi sendikalarımızı, sivil girişimlerimizi, okullarımızı, kiliselerimizi ve kamuoyunu etkilemeye yönelik tüm medyayı”, bunları yıkmaya ve “ekonomimizde, kültürümüzde ve siyasi bünyemizde karışıklık kaynağı haline getirmeye” çalışan Kremlin’in “şeytani çalışmalarından” yalıtımak özellikle önemlidir (NSC 68, 1950’den alıntılar).

Neyse ki Joe McCarthy, Temsilciler Meclisi Amerikan Karşıtı İşler Komitesi ve diğer cesur isimler tam da o dönemde bu sert yükümlülükleri yerine getiriyorlardı.

Toplumumuzun açık fikirlilik ve adil baskının gerekliliğini anlayamamanın ötesinde başka kusurları da var. Hedefler çok yüksek. Vergilerin arttırılmasının yanı sıra “savunma ve dış yardım dışındaki amaçlar için Federal harcamaların azaltılması, gerekirse arzu edilen bazı programların ertelenmesi” gereklidir. Bu askeri Keynesyen politikaların iç ekonomiyi de canlandıracağı ve “ekonomik faaliyetlerde ciddi boyutlarda bir düşüşü” önleyebileceği ileri sürülmektedir. Genel olarak, “Amerikan halkından büyük ölçüde fedakârlık ve disiplin talep edilecektir” ve kendimizi insanlığı köleci devletin her yerde özgürlüğü yok etmeye yönelik amansız kampanyasından kurtarmaya adanmışımız için sahip oldukları “bazı avantajlardan vazgeçmeleri” de gerekecektir (NSC 68, 1950’den alıntılar).

NSC 68, silahlanmada büyük bir artışa gidilmesi, askeri bütçenin üç katına çıkarılması çağrısında bulunurken, köleci devletin sadece ABD’den değil, Batı Avrupa’dan bile daha zayıf olduğuna dair bulgularını dikkatle gizledi. Belge boyunca, askeri güç bakımından Sovyetler Birliği ile kabaca karşılaştırılabilir düzeyde olan ve elbette endüstriyel ve diğer türden gelişmeler bakımından çok daha ileri olan Batı Avrupa’ya ilişkin istatistikler ve veriler serpiştirilmiştir. Ve ABD’nin herkesten çok daha ileride olduğunu söylemeye gerek yok.

Daha önce de belirttiğim üzere, NSC 68 çağdaş dünya düzeninin kurucu belgelerinden biri olarak kabul edilmekte ve kapsamlı araştırmalara konu olmaktadır. İlginç retorik çerçevesi bence yanlışlıkla göz ardı ediliyor ya da küçümseniyor. Her ne kadar kıdemli devlet adamı Dean Acheson, devletin “kolektif fikrini alt etmek” ve etkili Senatör Arthur Vandenberg’in genel hükümet mesajını yorumladığı gibi “Amerikan halkının ödünü koparmak” için “gerçekten daha açık” olmak gerektiğini itiraf etmiş olsa da, bu bize egemen siyasi sınıfın algıları hakkında bir şeyler söylemektedir.

Politikalar hızla daha sert bir çizgiye kaymış ve bunun gerekçesi de her zamanki gibi güvenlik olmuştur. Güvenlik çok ilginç bir kavram, tıpkı savunma gibi. Peki güvenlik nedir? Hızlıca bir göz atalım.

1950 yılında, daha önce de tartışıldığı üzere, Birleşik Devletler'in mevcut güvenliği olağanüstüydü. Ancak, ciddi, hatta varoluşsal bir potansiyel tehdit olarak kabul edilmesine rağmen birkaç yıl sonrasına kadar gerçekleşmeyen bir tehdit vardı: KABF'ler, yani kıtalararası balistik füzeler, er ya da geç ABD'ye ulaşabilecekleri ve nükleer başlık taşıyabilecekleri noktaya kadar geliştirileceklerdi.

O halde potansiyel ciddi bir güvenlik tehdidi karşısında ne yaparsınız? Bir olasılık, bu tür silahların geliştirilmesini yasaklamak ve böylece güvenliği en üst düzeye çıkarmak için müzakereler yapmak olabilir. Bu gerçekleşmedi ve nedenini görmek ilginç. Üst düzey belgelere, güvenlik belgelerine ve benzerlerine erişimi olan McGeorge Bundy (1988) stratejik silah sisteminin standart bir bilimsel tarihini yazmıştır. Bu seçenekten o bahsetmektedir. Diğer konuları tartışırken, KABF'lerin yasaklanmasına yönelik bir anlaşma yapılmış olsaydı, Amerikan güvenliğine yönelik tek potansiyel tehdidin ortadan kalkmış olacağı gerçeğinden bahsediyor. Hiçbir yerde, Birleşik Devletler halkını karşı karşıya oldukları tek potansiyel tehlike olan yok edilme tehdidinden korumanın bir yolunu aramanın faydalı olabileceğini düşündüren tek bir belge, hatta bir taslak bile bulamadığını ekliyor.

Bundy'nin bu ilginç gerçeğe ilgili birkaç cümlesi var ve ardından bir sonraki konuya geçiyor. Ve oldukça ilginç bir şekilde, bildiğim kadarıyla tüm akademik çalışmalar bu konuyu görmezden geliyor. Bununla ilgili bir referans bulamadım. Bence bu, bilim tarihindeki en şaşırtıcı keşiflerden biri. Bunu bir düşünün.

Peki, bir anlaşma olasılığı var mıydı? Emin olamayız çünkü görünüşe göre hiç düşünülmemiş. Ama sanki olabilirmiş gibi görünüyor.

1952'de Stalin dikkate değer bir teklifte bulundu. Almanya'nın birleşmesine izin vermeyi teklif etti. Sadece birkaç yıl önce Almanya'nın Rusya'yı neredeyse yok etmiş olduğunu hatırlayın. Ancak Stalin yine de Almanya'nın birleşmesini kabul etmeye istekliydi, ancak bir şartla: düşman bir askeri ittifaka katılmaması,

NATO'ya katılmaması. Böylece tarafsız ve bağımsız olacaktı. Elbette komünistlerin kaybedeceği seçim olasılığından bahsediliyordu.

Stalin'in teklifini dikkate alan tek bir Amerikalı akademisyen biliyorum: saygın analist James Warburg, *Almanya: Barışın Anahtarı* adlı önemli kitabında, beklentilerin takip edilmesi çağrısında bulunmuştu. Ya görmezden gelindi ya da alay konusu oldu. Daha sonra bu konudan bahseden herkesle de -çok az kişi vardı (tesadüfen ben de onlardan biriydim)- alay edildi. Stalin böyle bir şeyi nasıl kastetmiş olabilirdi? Elbette bunu öğrenmenin bir yolu vardı ama bu hiç düşünülmedi: teklifi kabul etmek. Eğer bundan bir şey çıksaydı, dünya çok daha iyi bir yer olurdu.

O zamandan sonra Rus arşivleri ortaya çıktı. Ve teklifin oldukça ciddi olabileceği görüldü. En saygın Soğuk Savaş tarihçilerinden biri olan Melvyn Leffler, *Foreign Affairs*'de (Temmuz 1996) açıklanan Sovyet arşivlerini inceleyen akademisyenlerin, "gizli polisin uğursuz ve acımasız başkanı [Lavrenti] Beria'nın, Kremlin'in Batı'ya Almanya'nın birleşmesi ve tarafsızlaştırılması konusunda bir anlaşma teklif ettiğini, Doğu-Batı gerilimini azaltmak" ve Rusya'daki iç siyasi ve ekonomik koşulları iyileştirmek için Doğu Alman komünist rejimini feda etmeyi keşfettiklerinde şaşırıldıklarını yazıyor; bu fırsatlar, elbette Rusya için büyük bir tehdit olan Almanya'nın NATO'ya katılımını güvence altına almak için heba edildi.

Böyle bir şeyin olup olamayacağını bilmiyoruz ama bildiğimiz bir şey varsa o da Birleşik Devletler halkının güvenliğinin marjinal bir düşünce bile olsa dikkate alınmadığıdır.

Buna güvenlik kaygısı denir ve oldukça tipiktir. Çok geç olduğu için bazı açıklayıcı örnekleri atlamak zorunda kalacağım, ancak konu tamamen göz ardı edilemeyecek kadar önemli.

Stalin'in ölümünden sonra Kruşçev geldi. Rusya'nın ekonomik olarak ABD ile rekabet edemeyeceğini anladı; bu düşünülemezdi. Bu yüzden her iki tarafın da askeri harcamalarını kıstak istedi. Bu Kennedy yıllarıydı. Teklifinin nasıl karşılandığına gelince, önde

gelen uluslararası ilişkiler akademisyenlerinden Kenneth Waltz'dan bir alıntı yapacağım. *PS: Political Science and Politics* (Aralık 1991) dergisinde şunu yazıyor: Kennedy yönetimi, “Kruşçev konvansiyonel kuvvetlerde büyük bir indirim yapmaya ve asgari caydırıcılık stratejisi izlemeye çalışırken bile ve stratejik silah dengesi büyük ölçüde ABD'nin lehine olmasına rağmen, dünyanın şimdiye kadar gördüğü en büyük stratejik ve konvansiyonel barış zamanı askeri yığınağını yaptı.”

Kennedy'nin kararı bir kez daha güvenliğe zarar vermiş, ancak devlet gücünü arttırmıştır. Bu tutarlı bir modeldir.

Kennedy'nin Kruşçev'in teklifine verdiği tepkinin halkın güvenliğini ne kadar ciddi bir şekilde tehlikeye attığı çok geçmeden anlaşıldı: Ekim 1962'de, Kennedy'nin yardımcısı tarihçi Arthur Schlesinger'in haklı olarak “tarihin en tehlikeli anı” dediği ayda Küba füze krizi yaşandı. Gerçekler ürkütücü. Amerika Birleşik Devletleri askeri hazırlık seviyesini DEFCON 2'ye⁴⁴ yükseltti. Beşten başlayıp bir kadar inen bir dizi askeri hazırlık aşaması vardır. DEFCON 2 şimdiye kadar ilk kez uygulanıyor. DEFCON 1, füzeleri fırlatın, işimiz bitti demektir. Yani DEFCON 2'ye kadar çıktı, sondan hemen önce.

ABD Genel Kurmaylığı Küba'yı işgal etmek istiyordu. Kennedy işgali düşündü. Eğer Küba'ya bir saldırı olsaydı, muhtemelen hepimiz ölmüş olurduk. ABD bunu bilmiyordu ama Rusların Küba'da ABD işgaline karşı savunma amaçlı taktik nükleer silahları vardı. Ve eğer bir işgal olsaydı, bu silahlar kullanılacaktı. ABD işgal gücü yok edilirdi, güneydoğu ABD'nin büyük bir kısmı yok edilirdi, biz de Moskova'yı bombalardık ve her şey biterdi. Yani bu kadar yakındı.

Aslında bu kadar yakın olması akıllara durgunluk veriyor. Krizin zirve yaptığı bir noktada ABD destroyerleri karantina alanı olarak

⁴⁴ DEFCON 1-5, ABD ordusu için beş kademeli hazırlık aşamasını içerir. DEFCON 5 en düşük hazır olma durumunu ifade ederken DEFCON 1 bir nükleer savaşın başladığını gösterir (ç.n.).

adlandırılan bölgenin hemen dışındaki Sovyet denizaltılarına derinlik bombaları atıyordu. Bunlar Kuzey Atlantik için tasarlanmış eski denizaltılardı, Karayipler için değil. Şimdi elimizde neler olduğuna dair kapsamlı kayıtlar var. Denizaltıların içinde sıcaklık 140 dereceye kadar yükseliyordu. CO₂ seviyeleri öyle bir seviyedeydi ki mürettebat bayılıyor, düşüyor, ölümle burun buruna geliyordu. Derinlik bombaları denizaltıların yakınına düşüyordu. Kimseyle iletişimleri yoktu; neler olup bittiğini bilmiyorlardı.

ABD o sırada bunu bilmiyordu ama Rus denizaltılarının nükleer başlıklı torpidoları vardı. Komutanlardan biri şöyle karar verdi: “Bakın savaştayız, büyük bir savaş yaşanıyor. Onurumuzu koruyalım ve burada öldürülmek yerine torpidoları ateşleyelim.” Bunu yapmış olsaydı, büyük olasılıkla büyük bir nükleer savaşa yol açacak bir tırmanmayı tetiklemiş olacaktı.

Torpidoları ateşlemek için iki alt rütbeli askerin onayına ihtiyacı vardı. Biri onayladı; ikincisi, Vassily Arkhipov onaylamadı. Torpidoları ateşlemenin yasal olmayacağına karar verdi. Bu yüzden reddetti. Ateşlemediler. Olası bir ölümcül yıkıma bu kadar yaklaşmıştık. Eğer Arkhipov diğer denizaltılardan birinde olsaydı, bu sonumuz olurdu. Bu kayıtlardaki en kötü vakalardan biri ve daha pek çoğu var.

O zamandan beri Başkan Eisenhower’ın nükleer silah kullanma yetkisini komutanlara devrettiğini öğrendik. Bu durum sonraki yönetimlerde de devam etti. Bu konuyu yeni çıkan çok önemli bir kitapta okuyabilirsiniz: Daniel Ellsberg’in *Kıyamet Günü Makinesi*. Kitap bu konuda içeriden ayrıntılı bilgi veriyor.

Ayrıca anılardan öğrendiğimize göre, Chrome Dome⁴⁵ operasyonlarında havada olan Amerikalı pilotlar, olağanüstü durumlarda

⁴⁵ 1960’tan 1968’e kadar termonükleer silahlarla donanmış B-52 stratejik bombardıman uçaklarının sürekli havada alarmda kaldığı ve Sovyetler Birliği sınırındaki noktalara uçtuğu bir Birleşik Devletler Hava Kuvvetleri Soğuk Savaş dönemi görevi (ç.n.).

nükleer silah kullanma yetkisine sahip olduklarını varsayıyorlardı. İnsan sonuçlarını düşününce ürperiyor.

Kruşçev neden Küba'ya füzeleri ilk etapta koydu? Akademisyenler iki neden olduğu konusunda hemen hemen hemfikir. Biri, Kennedy'nin Kruşçev'in karşılıklı indirim teklifini reddetmesinden ve bunun yerine ABD zaten çok ileride olmasına rağmen devasa bir askeri yığınak gerçekleştirmesinden sonra Sovyet geri kalmışlığını askeri düzeyde telafi etmeye çalışmaktı. Bu biriydi.

Diğeri zamanlama meselesiydi. Kennedy, Küba'ya karşı ciddi bir terörist savaş yürütüyordu. Arthur Schlesinger'in Robert Kennedy biyografisinde belirttiği gibi amaç, "Dünyanın terörünü" Küba'ya getirmektir. Terörist kampanya, bunu en büyük önceliği olarak gören Robert Kennedy'nin sorumluluğundaydı. CIA'e, Küba sorununun Birleşik Devletler Hükümeti'nde en büyük önceliği taşıdığını, diğer her şeyin ikincil olduğunu, Castro rejimini devirme çabasında hiçbir zaman, hiçbir çaba veya insan gücünden ayrılmaması gerektiğini bildirdi. Çabanın bir bileşeni, Mongoose (Firavun Faresi) Operasyonu adlı bir terörist programdı. "Komünist rejimin açık isyanına ve devrilmesine" yol açan bir zaman çizelgesi vardı. 23 Ağustos'ta Başkan Kennedy, terörizm ve yıkımın temellerini attıktan sonra ABD askeri müdahalesinin izleyeceği bir iç isyanı planlamak için bir direktif olan 181 No'lu Ulusal Güvenlik Genelgesi'ni yayınladı.

Ekim 1962'de füzeler Küba'ya gönderildi.

Bu arada terörist saldırılar da devam etti: Sovyet askeri teknisyenlerinin toplandığı Küba sahilindeki otellere sürat tekneleriyle yapılan ve çok sayıda Rus ve Kübalının ölümüne neden olan saldırılar; İngiliz ve Küba kargo gemilerine yapılan saldırılar; şeker sevkiyatlarının kirletilmesi. Daha pek çok vahşet ve sabotaj. Bu acımasız kampanya ABD yorumlarında konuşulduğunda, neredeyse her zaman Castro'nun sakalını dökme planları gibi aptalca CIA maskaralıkları olarak reddedilir. Bundan çok daha şiddetliydi.

Dan Ellsberg o dönemde içeride, analiz ve planlamanın merkezine yakın bir konumdaydı. Son kitabında Küba füze krizini detaylı bir şekilde inceledi. Kişisel iletişimde, Kruşçev'in füzeleri göndermesinin başlıca nedeninin işgal tehdidi olduğunu düşündüğünü söyledi. Bunun, büyük ölçekli terörün insan deneyini sona erdirmeye çok yaklaştığı bir vaka olduğuna dikkat edin. Düşünmeye değer. Terör çok ciddiye. Kurbanlar üzerindeki etkisini araştıran ilk kitap kısa süre önce çıktı. Kanadalı bir akademisyen olan Keith Bolender tarafından yazılan bir kitap, *Voices from the Other Side: An Oral History of Terrorism* (Diğer Taraftan Sesler: Terörizmin Sözlü Tarihi).

Şüphelenilen ancak yakın zamanda bilinen daha fazlası da var. Füze krizinin zirve yaptığı Ekim 1962 sonlarında, ABD'nin bir savunma kalkanyla ilgili bazı fikirleri test etmek için yüksek irtifa da nükleer patlamalar gerçekleştirdiği ortaya çıktı. Elbette bunlar Ruslar tarafından tespit edilmiş, Ruslar da karşılık olarak yüksek irtifa testleri gerçekleştirmiş ve bunlar da Amerikalılar tarafından tespit edilmiştir. Her iki taraf da kolaylıkla bunun bir saldırı olduğunu varsayabilirdi. Neyse ki biz kurtulduk. Şans eseri. Yine, halkın güvenliği neredeyse hiç endişe konusu bile değil.

Kriz Kruşçev'in geri adım atmasıyla sona erdi. Nasıl olduğu önemli bir hikâye, bunu atlayacağım. Ama hepsi dikkatle incelenmeye değer.

Geç oluyor, o yüzden diğer vakalara girmeyeceğim. Ama aslında, felaketin eşiğinden dönülen vaka üstüne vaka var. Kurtulmuş olmamız bir tür mucize. Ve mucizelerin devam edeceğine güvenemezsiniz.

Hızlıca Soğuk Savaş'ın sonuna gidelim. 1989 yılında Sovyetler Birliği çöktüğünde, Soğuk Savaş sonrası küresel düzene ilişkin birbiriyle çelişen iki vizyon vardı. Biri Mikhail Gorbaçov'un kiydi. O, hiçbir askeri bloğun olmayacağı bir Avrasya güvenlik sistemi önerdi. Brüksel'den Vladivostok'a kadar ortak bir güvenlik sistemi olacaktı. Bu da bir fikir.

Diğeri ise ABD'nin pozisyonuydu. Birinci Bush olan George H. W. Bush ve Dışişleri Bakanı James Baker. Onların pozisyonu, ABD'nin savaşı kazandığı ve hakimiyetini genişleteceği yönündeydi. Bush ve Baker, Gorbaçov'un Almanya'nın NATO içinde birleşmesine izin vermesini istiyorlardı ki bu, özellikle yakın tarih ışığında düşünlüğünde Rusya için ciddi bir tehditti. Gorbaçov'a, eğer kabul ederse ABD'nin kıpırdamayacağını söylediler, "Doğu'ya parmak kala" ifadesi Doğu Almanya anlamına geliyordu. Kimse daha ötesini hayal bile etmiyordu, en azından bunun hakkında konuşmuyorlardı.

Ancak bu hiçbir zaman yazılı hale getirilmedi ve Gorbaçov Almanya'nın birleşmesini kabul ettiğinde NATO derhal Doğu Berlin'e taşındı. Gorbaçov şikâyet ettiğinde, kendisine "eğer bir centilmenlik anlaşmasına güvenecek kadar aptalsan, bu senin sorun" denildi.

Sonra Clinton geldi ve NATO'yu Doğu'ya, Rusya sınırına kadar genişletti. 2008'de Ukrayna'nın NATO'ya alınması önerildi, burası Rusya'nın jeostratejik kalbi. Her iki tarafta da pek çok provokatif eylem oldu. Obama trilyon dolarlık bir nükleer silah modernizasyon programı başlattı, bazıları savaş alanında kullanılmak üzere küçültüldü. Bu da bizi bugüne getiriyor.

Daha önce 1962'nin başka açılardan da önemli bir yıl olduğundan bahsetmiştim. Kennedy 1962'de Latin Amerika ordusunun misyonunu değiştirdi. Elbette bunu yapabiliriz. İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma "yarım küresel savunma" yerine "iç güvenlik" olarak değiştirildi. İç güvenlik, halka karşı savaş için kullanılan bir örtmece. Resmi değişiklik buydu ve bunun sonuçları oldu. Bu sonuçlar, 1961-1966 yılları arasında Kennedy ve Johnson yönetimleri altında ABD'de isyanla mücadele biriminin başında bulunan Charles Maechling tarafından canlı bir şekilde anlatılmaktadır.

Maechling, Kennedy'nin 1962'deki kararını, "Latin Amerika ordusunun acımasızlığına ve zalimliğine göz yummaktan", işledikleri

suçlara “doğrudan ortak olmaya”, “Heinrich Himmler’in imha mangalarının yöntemlerine” ABD’nin verdiği desteğe geçiş olarak tanımlamaktadır (*Los Angeles Times*, 18 Mart 1982).

ABD kontrgerilla şefi 1962 kararını ve sonrasını böyle tanımlıyor. Oldukça güçlü ve ne yazık ki yanlış değil, liberal entelektüeller arasındaki Camelot⁴⁶ imgesini zedelemeksizin.

Bunu büyük bir baskı belası takip etti. Latin Amerika’nın en önemli ülkesi olan Brezilya’da 1964 yılında askeri diktatörlüğün ılımlı reformist bir parlamenter hükümeti devirmesiyle başladı. Darbe, Kennedy’nin suikastından birkaç hafta sonra gerçekleşmiş olmasına rağmen, Kennedy yönetiminin desteğiyle hazırlanmış gibi görünüyor. Bu, Güney Amerika’ya yayılan ve beraberinde kitlesel kıyım, şiddetli baskı, işkence, “kaybolma” ve sıkı ideolojik kontroller getiren neo-Nazi ulusal güvenlik devletlerinin ilkiydi. Tartıştığımız Şili de böyle bir vakaydı.

Suharto darbesi gibi Brezilya darbesi de liberal çevrelerde memnuniyetle karşılandı. Örneğin, daha sonra Johns Hopkins Üniversitesi’nin rektörü olacak olan Kennedy-Johnson’ın Brezilya Büyükelçisi Lincoln Gordon tarafından. Gordon bu mutlu olayı “yirminci yüzyılın ortalarında özgürlüğün kazandığı en belirleyici zafer” olarak tanımlamıştı, çünkü Brezilyalı generaller, yani şu anda yönetimde olan “demokratik güçler”, “özel yatırımlar için büyük ölçüde iyileştirilmiş bir iklim yaratacaktı” (Parker 1979).

Bela daha sonra tüm yarımküreyi sardı. Burada sadece yıllar içinde ne kadar az şeyin değiştiğini belirtmekle yetineceğiz. Nitekim Gordon’un Brezilya demokrasisinin askeri diktatörlük tarafından yıkılmasını kutlaması, Obama’nın Honduras Büyükelçisi Hugo Llorens tarafından da tekrarlandı. Askeri yönetim altında yapılan seçimleri “demokrasinin büyük bir kutlaması” olarak

⁴⁶ Güzellik, huzur ve aydınlanmayı temsil eden ve Kral Arthur’un sarayının bulunduğu şehir (ç.n.).

öven Llorens, böylece ABD'yi bir kez daha Latin Amerika'dan ve Obama-Clinton'ın aksine Honduras demokrasisinin devrilmesini ve seçilmiş başkanın sınır dışı edilmesini memnuniyetle karşılamayı reddeden ve Honduras oligarşisi ve ordusunun acı yönetimini yeniden tesis eden "seçimleri" onaylayan dünyanın geri kalanından izole etti.

ABD destekli bela, Reagan yıllarında, büyük devlet terörü, iğrenç işkence ve akla gelebilecek her türlü dehşetle Orta Amerika'ya ulaştı. ABD ezici bir çoğunlukla şiddetin aracıydı. Hatta ABD, Dünya Mahkemesi tarafından "yasadışı güç kullanımı", yani uluslararası terörizm nedeniyle mahkûm edildi ve Nikaragua'ya önemli miktarda tazminat ödemesine ve terörist savaşını durdurmasına karar verildi. Tabii ki bu dikkate alınmadı ve terör tırmandırıldı. Dünya Mahkemesi, *New York Times* tarafından "düşmanca bir forum" olarak nitelendirilerek reddedildi, dolayısıyla bu mahkemeyi dikkate almamıza gerek yok. Birkaç yıl önce aynı Mahkeme İran'la ilgili bir davada ABD lehine karar verdiğinde asil bir kurum olarak övülmüştü. Bu durum günümüze kadar devam etmektedir. Bir örnekten bahsettim, Honduras. Orası "bizim küçük bölgemiz."

Daha önce de belirtildiği gibi, 1980'lerin on yılı, on yılın başında Başpiskopos Romero'nun öldürülmesi ve Kasım 1989'da, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından kısa bir süre sonra, Cizvit rahipleri olan altı önde gelen Latin Amerikalı entelektüelin öldürülmesiyle çerçelenmiştir. Aslında 1962 sonrası dönem boyunca pek çok dini şehit verilmiştir. Bu, 1962'deki bir başka önemli olayla ilgiliydi. Papa John XXIII, ikinci büyük Vatikan konferansı olan Vatikan II'yi toplantıya çağırdı. Konferansın teması, Roma İmparatoru Konstantin'in dördüncü yüzyılda Hristiyanlığı devlet dini olarak kabul etmesinden ve Hristiyanlığı, seçkin ilahiyatçı Hans Küng'ün Hristiyanlık tarihindeki ifadesiyle "zulüm gören kilise"den "zulmeden kilise"ye dönüştürmesinden bu yana büyük ölçüde unutulmuş

olan İncil'in temel mesajına Katolik Kilisesi'ni geri döndürmekti. Küng, Vatikan II'nin "Katolik Kilisesi tarihinde yeni bir dönem başlattığını" ve İncil'in öğretilerini yeniden tesis ettiğini belirtmiştir (Küng 2001).

Vatikan II'nin mesajı, "yoksullar için tercihli seçeneği" benimseyen Latin Amerikalı piskoposlar tarafından kabul edildi. Rahipler, rahibeler ve meslekten olmayan kişiler, İncil'in radikal pasifist mesajını yoksullara ulaştırarak, ABD gücünün hakimiyetindeki acı kaderlerini iyileştirmek, işleri kendi ellerine almak ve "bizim gibi halkın yaralarını bilen yurttaşlar" tarafından yönetilmek için örgütlenmelerine yardımcı oldular. Kurucu fikirler kurtuluş teolojisi olarak adlandırılır.

Elbette bu, merhamet gösterilmeden ya da geciktirilmeden ortadan kaldırılması gereken türden bir sapkınlıktır. Amerika Birleşik Devletleri ve yerel müttefikleri Kiliseye karşı bir savaş başlattı. Bu yüzden bu kadar çok din şehidi var. Ve bununla gurur duyuyorlar. Pentagon'un Amerika Okulu adında ünlü bir şubesi var, mezunlarının kahramanlıkları çok iyi bilindiğinden beri adı değiştirildi. Amerika Okulu, en kötülerini de dahil olmak üzere Latin Amerikalı katilleri ve işkencecileri eğitti. Elbette okulun çalışmalarının ne kadar harika olduğunu göstermek için kamuoyuna sunulan "konuşma konuları" ile kendini farklı bir şekilde tanıtıyor. Konuşma konularından biri, Vatikan II'de başlatılan kurtuluş teolojisinin, Kiliseye karşı savaşta zafer kazananları eğiten "ABD ordusunun yardımıyla yenilgiye uğratıldığı."

BÖLÜM 4

KAPİTALİZM ÇEVREYE KARŞI

Waterstone'un Dersi, 5 Şubat 2019

Ana konuya, yani kapitalizm çevreye karşı konusuna girmeden önce, önsöz olarak birkaç şey söylemek ve hem gelen insanlarda, hem ofis saatlerinde biraz, hem de tartışma panolarında ve biraz da paylaşımlarda yaptığım pusuda bekleme sırasında gördüğüm bazı şeylere yanıt vermek istiyorum, bu yüzden bu konuda birkaç şey söylemek istiyorum.

İlk olarak, neden tekrar kapitalizmle bağlantı kurulduğu meselesi; bunu tekrarlamak ve bu bağlantılar dizisinin neyle ilgili olduğunu açıklığa kavuşturmak istiyorum. Daha önce de söylediğim gibi, dersin ana hedeflerinden biri günümüzün en acil sorunlarının ortak kökenlerinin nedenlerini tespit etmektir. Bu başka bir şey için araçsaldır ve başka bir şey de bu sorunların zorunlu olarak birbirleriyle ilişkili olduğu yolları göstermek ve ardından dayanışma için ve bölünmüşlük yerine birleşik siyasi uyum ve eylem için temelleri görebilmektir. Bu meselelerin birbirinden kopuk ve farklı

olduğu şeklindeki alışlagelmiş görüşün, bu meselelerin gerçekten de birbirleriyle çok temel şekillerde bağlantılı olduğunu ve bunun birleşik bir siyasi eylemler dizisi için temel oluşturabileceğini yeterince vurgulayamadığını düşünüyorum.

Bu konuda bazı şeyler gördüğüm ve insanlar bunu sorduğu için söylemek istediğim ikinci şey ise kapitalizm ve alternatifleri hakkında bir şeyler söylemek. Burada tanımladığımız geç dönem kapitalizmin alternatifi, bazen var olan reel kapitalizm olarak da adlandırılır, ki daha önce de tartışmaya başladığımız gibi, aslında çoğu zaman zenginler için sosyalizm, geri kalanlar için ise vahşi ya da gangster kapitalizmi anlamına gelir. Bunun alternatifi otoriter bir devlet tarafından yönetilen planlı bir ekonomi değildir, ki bu genellikle mitolojide komünizm ya da var olan reel sosyalizm olarak tasvir edilir.

Örneğin, eski SSCB’de ya da bugünkü Rusya’da, Kuzey Kore’de, Çin’de, Küba’da, Vietnam’da ve benzerlerinde, birçoğu Marksist ya da sosyalist esintili olan bu deneyimlerin neredeyse tamamı, dünyanın başka yerlerinde gördüğümüz devlet kapitalizminden biraz daha farklı bir devlet kapitalizmiydi. Alternatif bu değildir.

Düşündüğümüz alternatif, işyerinin demokratikleştirilmesi yoluyla üreticiler, yani işçilerin kendileri tarafından yönetilen bir ekonomidir. Demokrasiye çok değer verdiğimizizi söylüyoruz ama hayatımızın çoğunu geçirdiğimiz yerlerde bunu tesis etmiyoruz. Yani, işyeri çok otoriter bir ortam ve bunu gerçekten sorgulamıyoruz.

İşe gittiğimizde, gün içinde ne yapacağımız, ne üreteceğimiz ve bunu nasıl üreteceğimiz ve benzeri konularda bir dizi seçeneğe sahip olmayı beklemiyoruz, ancak demokrasiye gerçekten değer veriyorsak, neden zamanımızın çoğunu geçirdiğimiz yerlerde bunu tesis etmeye başlamayalım? Neden neyin üretileceğine ilişkin kararları demokratikleştirmeyelim (ve bu, bu gece biraz bahsetmeyi umduğum ve önümüzdeki haftalarda biraz daha bahsedeceğimiz şeyle bağlantılıdır, yaşam kalitesini veya mutluluğu veya memnuniyeti

nasıl tanımladığımızla çok yakından bağlantılıdır). Üretilen şeylerin yalnızca kâr maksimizasyonuna bağlı olması gerekmez, hatta en önemlisi de bu değildir. Yani, birkaç hafta önceki bir konuşmaya geri dönecek olursak, bir şeyler değişim değerleri için değil de kullanım değerleri için üretilseydi ne olurdu? Bu aslında çok farklı bir dizi sonuç doğurabilir.

Bir şeylerin üretilme biçimi de demokratik olarak örgütlenebilir. Diğer bir deyişle, eğer üretim sürecinden sorumlu olanlar, orada olmayan ya da uzaktaki mülk sahipleri olmak yerine, bu sürecin sonuçlarıyla yaşamak zorunda olan insanlar olsaydı, üretim süreçlerimizden ve mekanlarımızdan çok farklı türde etkilerin ortaya çıktığını görebilirdik ve buna çevre üzerindeki etkilerin çoğu da dahildir.

Ve son olarak, eğer varsa, elde edilen kârla ne yapılacağı, ki bu da gelir ve servet eşitsizliği ve benzeri konularla ilgili sorulara yol açıyor. Yine, eğer bu kararlar demokratik bir şekilde alınmış olsaydı, çok farklı etkiler görebilirdik ve bu yüzden tartıştığımız konular açısından bu konu üzerinde düşünmemiz gerektiğini düşünüyorum. Üretim süreci çok farklı şekillerde organize edilmiş olsaydı, burada tartıştığımız türden şeyler, çıktılar ve sonuçlar çok, çok farklı bir görünüme sahip olabilirdi ve bu yüzden bunun üzerinde düşünmeye değer. Ancak kapitalizme bir alternatif düşündüğümüzde genellikle düşündüğümüz şey budur.

Şimdi bu akşamın konusuna dönelim çünkü kapitalist sisteme takılıp kaldık ve bu bazı sonuçlar doğuruyor. Bazı sorunların üzerinden geçeceğim. Bu listenin kapsamlı olması amaçlanmamıştır, ancak sonunda biraz yorucu olabilir, yani kendinizi biraz bıkkın hissedebilirsiniz, bu nedenle sadece üzerinden geçeceğim ve çevresel etkileri düşündüğümüzde neden bahsettiğimizi ve neyle karşı karşıya olduğumuzu bilmek yararlı olacaktır.

Birincisi, 1950'lerin sonlarında, 1960'larda uğraştığımız, esaslı bir şekilde uğraşmaya başladığımız açık etkilerdir, ancak hava, su,

toprak kirliliği gibi o zamanlar oldukça açık, birçok yönden inkâr edilemez olan bu şeyler, birazdan bahsedeceğim gibi, sorunlar artık daha fazla göz ardı edilemeyecek kadar belirgin hale geldi. Ev içi hava kirliliği sorunu biraz daha geç ortaya çıkan bir sorundur. Dünyanın dört bir yanını düşünün, ısınmak ve yemek pişirmek için katı yakıt kullanan insanlar ve benzerleri, ev içi hava kirliliğinin bir sorun olduğu açıktır. Teknolojik olarak daha gelişmiş ülkelerde, ev içi hava kirleticilerinin artık kullandığımız birçok yapı malzemesinden, yalıtımdan ve benzerlerinden kaynaklandığı kabul edilmektedir, ancak bu artık yaygın bir sorun haline gelmektedir.

Zaman içinde, kirleticilerin kendilerinde, katı atık gibi açık ve kaçınılmaz kavramlardan, endüstriyel atıklara ve toksiklere kadar değişen bir yapı gördük ve bunlar esas olarak görünürlüklerinde, elle tutulurluklarında bir dönüşüm geçirdiler. Yani, dediğim gibi, bu ilk sorunlar oldukça açıktı, ancak daha sonraki endüstriyel atık ve toksin sorunları ve benzerleri büyük ölçüde gözden ve dolayısıyla büyük ölçüde akıldan uzaktır. Yani tüm bunları görmüyoruz, ancak çevrede her yerde bulunur hale geliyorlar.

Plastik kirliliği de bir başka ve giderek büyüyen bir sorun. Plastiklerle ilgili her türlü ilginç istatistiği bulabilirsiniz. Bu kısaltılmış haliyle, size özellikle can sıkıcı bulduğum bir tanesini veriyorum. 2050 yılına kadar okyanuslarda ağırlık olarak balıktan daha fazla plastik olacak. Tamam, eğer plastik balıkçılığı ile ilgileniyorsanız bu iyi bir haber, ancak diğer türlü o kadar da iyi değil.

Bir de son birkaç on yıldır insanların üzerinde çokça düşündüğü, ilaç endüstrisinin onlarla başa çıkabilmek için geliştirdiğinden çok daha hızlı bir şekilde evrimleşen süper patojenlerin, süper böceklerin üretilmesine yol açan antibiyotikler meselesi var. Dolayısıyla, antibiyotik kullanan insanlar ya antibiyotiklerin tamamını kullanmıyor ya da daha belirgin olarak antibiyotikler hayvanlara veriliyor ve bunların yüzde 30 ila 60'ı bizim ya da hayvanların sindirim sistemlerinden değişmeden geçiyor ve böylece çevreye yayılıyor.

Bunlar su kaynaklarında bulunuyorlar. Onları besin zinciri ve benzeri yollarla alıyoruz ve artık bu antibiyotiklerle tedaviye duyarlı olmayan bu patojenlerin bir bölümünü üretiyorlar. Yani bunlardan bazıları yirmili, otuzlu yıllarda ilk ortaya çıktıklarında mucize ilaçlardı. Penisilin, amoksisilin, bunların birçoğu artık etkisiz hale geliyor ve sonuçlarını artan direnç ve hastalık hali olarak görüyoruz.

Endokrin bozucular, yine hormonal sistemlerimizi bozan şeyler, bunlar yine çevrede yaygınlaşıyor. Çok çeşitli ürünlerde, poliklorlu bifenillerde, ilginç bir böcek ilacı olan DDT'de bulunmaktadır. Bazılarınız Rachel Carson'ın pestisitlerin çevrede her yerde bulunduğunu ve bunların kuş türleri ve kuş habitatı üzerindeki etkilerini belgelediği ünlü kitabı *Silent Spring*'i (Sessiz Bahar) hatırlayabilir. DDT'nin Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanımı uzun yıllardır yasak, ancak üretimi yasak değil. Yani biz onu üretiyoruz, sonra dünyaya dağıtıyoruz ve sonra çeşitli ürünlerle bize geri geliyor. Ancak DDT, ev temizleyicileri, tüm bu şeyler, yine, artan konsantrasyonlarda çevrede ortaya çıkıyor ve bu çok zararlı etkiler üretiyor.

Ozon tabakasının delinmesi, pek çok insan tarafından iklim değişikliği ya da iklimin bozulması ile karıştırılmaktadır. Ancak ozon deliği farklı bir sorundur. Ozon tabakası UV radyasyonunu dışarıda tutmak açısından çok önemlidir. Ozon deliği devam eder ve genişlerse, cilt kanserleri, melanomlar ve benzerlerinde ani ve eşzamanlı bir artış görürüz. 1980'lerde kloroflorokarbonlar ve itici gazlardaki diğer maddeler gibi ozon deliğini etkileyen bazı ürünleri yasaklayan Montreal Protokolü ile ozon tabakasının incelenmesi konusunu büyük ölçüde hallettiğimizi düşünmüştük. Şimdi, bu uluslararası anlaşmadan biraz geri adım attık. En azından bu tür bir uluslararası sorunla, ozon tabakasının incelenmesiyle nasıl başa çıkacağımızı düşünmek için bir çeşit modelimiz vardı. Bu konuya birazdan geri döneceğim.

Nükleer atıklar da bir diğer önemli konu ve birkaç dakika içinde bu konuya da değineceğim.

Atmosferik CO₂ artışıyla ilişkili bir dizi deniz sorunu bulunmaktadır. Bunlar arasında okyanus asitlenmesi, mercan resiflerinin ağarması ve deniz yaşamı üzerindeki önemli etkiler yer almaktadır. Yine, bunlar artan bir hızla meydana gelmektedir. Büyük Bariyer Resifi gibi yerleri görmekle ilgileniyorsanız, muhtemelen önümüzdeki yıl gitmek için iyi bir zaman olacaktır. Birkaç ya da üç yıl sonra görebileceğiniz bir yer olmayabilir.

Habitat kaybı ve bozulması, madencilik, ağaç kesimi, kentleşme ve ormansızlaşma gibi türlü faaliyetler yoluyla gerçekleşmektedir. Bu etkiler büyük ölçüde ve yakından türlerin yok olması ve biyolojik çeşitliliğin kaybıyla bağlantılıdır; bu kaybın şu anda bilimsel literatürde arka plan oranının yaklaşık bin ila on bin katı olduğu tahmin edilmektedir. Yılda bir ila beş tür kaybediyoruz ve bu oran giderek artıyor.

Bir başka kaygı verici işaret de böceklerin ve özellikle de bitki tozlaşmasında sağladıkları tüm işlevlerin kaybıdır (ve bunun gıda arzı üzerindeki etkileri): Almanya'da uçan böceklerin yüzde yetmiş altısının otuz yıldan kısa bir süre içinde yok olması beklenmektedir; kral kelebekleri 1996'dan bu yana yüzde 90 oranında azalmıştır; arı popülasyonları dünya çapında önemli ölçüde düşmektedir.

Tarımsal ürünlerin genetik çeşitliliğinin yüzde yetmiş beşi hali hazırda kaybolmuş durumda, yani kümeleşmeye geçtikçe ve tek ürün yetiştirmeye başladıkça genetik çeşitliliğin giderek kaybolduğunu görüyoruz. Dünyadaki balıkçılık faaliyetlerinin yüzde yetmiş beşi ya tamamen ya da aşırı derecede sömürülmüş durumda. Küresel sıcaklıkların 3,5 santigrat dereceden daha fazla artması halinde, dünyada bilinen türlerin yüzde 70'inin nesli tükenme riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Bu yönde çok hızlı ilerliyoruz. (Tüm bu rakamlar Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin Tehdit Altındaki Türlerin Kırmızı Listesi'nden alındı).

Tropikal ormansızlaşma, habitat ve tür kaybı açısından başlı başına bir sorun. Aynı zamanda tropik ormanların atmosferden

karbonu uzaklaştırmak için çok ama çok etkili bir mekanizma olması açısından da muazzam bir sorun. Dolayısıyla ister tropikal ister diğer bölgelerde olsun, ormanları yok ettikçe iklim değişikliğinin etkileri daha da artıyor. Yani tropikal ormansızlaşma büyük bir sorun, tıpkı her türlü kaynağın tükenmesi gibi, su, toprak, verimlilik, ekilebilir arazi ve daha önce de belirttiğim gibi aşırı balık avcılığı.

Son zamanlarda ortaya çıkan bir başka konu da genetiği değiştirilmiş gıdalar. Birçoğunuz, aslında hepiniz, farkında olsanız da olmasanız da bunu yemişsinizdir. Şu anda ABD mısırının yüzde 90'ından fazlasının genetiği değiştirilmiş durumda ve bildiğiniz gibi mısır her yerde yüksek früktoz şurubu olarak, çeşitli işlenmiş gıdalarda katkı maddesi olarak karşımıza çıkıyor. Yani, eğer herhangi bir şey yiyorsanız, muhtemelen genetiği değiştirilmiş mısır yemişsinizdir. ABD soyasının yaklaşık yüzde 90'ının artık genetiği değiştirilmiş durumda. Hawaii'den gelen papayanın yaklaşık yüzde 50'sinin, domatesin yüzde 10'unun genetiği değiştirilmiş durumda ve bu böyle devam edip gidiyor. Her yıl yeni malzemeler piyasaya sürülüyor ve yediklerinizde genetiği değiştirilmiş bir gıda isteyip istemediğiniz konusunda size ne zaman soruldu bilmiyorum ama ben bu tür bir soruyla hiç karşılaşmadım. Belki de dışarıdaydım, ama her halükârda, artık oldukça yaygınlaşıyor.

Genetiği değiştirilmiş bir dizi baharat ve bitki vardır ve bunlar yine her türlü işlenmiş gıdada karşımıza çıkmaktadır. Asıl endişe kaynağı, bu ürünlerin potansiyel sağlık etkileri konusundaki belirsizliktir. Potansiyel zararı belirlemek için bir risk değerlendirme süreci kullanan ABD'de, ürünlerin güvensiz olduğunu kanıtlamak hükümete kalmıştır. Başka yerlerde, örneğin ihtiyatlılık ilkesini kullanan Avrupa'da, üreticiler ürünlerin güvenli olduğunu kanıtlamak zorundadır. Bu nedenle birçok ABD tarım ürününün birçok Avrupa ülkesine girişi yasaklanmıştır.

Çok büyük bir konu olan iklim değişikliği hakkında çok fazla bir şey söylemeyeceğim. Profesör Chomsky perşembe akşamı bu

konuda biraz konuşacak. Ancak iklim değişikliğinin (artık gerçekten iklim bozulması veya iklim krizi olarak adlandırmamız gereken) deniz seviyelerinin yükselmesi; sıcaklık, yağış ve büyüme mevsimi modellerinin değişmesi; son birkaç yılda çok çarpıcı bir şekilde gördüğümüz gibi tropikal fırtına ve kasırgaların yoğunlaşması; daha aşırı hava olayları ve türlerin yeni bölgelere göç etmesiyle vektör⁴⁷ kaynaklı hastalıklar da dahil olmak üzere bir dizi etkisi olduğu açıktır.

Ve son olarak, bunların hiçbiri dünya genelinde eşit etkilere sahip değil. Yani, sıraladığım tüm meseleler gezegenin neresinde olduğunuza ve/veya sosyoekonomik yelpazenin neresinde olduğuna bağlı olarak çok farklı etkilere sahip. Dolayısıyla sadece bu sorunlarla karşılaşmakla kalmıyoruz, aynı zamanda bu sorunlar beraberinde her türlü çevresel adaletsizliği de getiriyor. Yani, beyaz olmayan insanlar, yoksul insanlar, bunların maliyetini çok orantısız bir şekilde üstleniyorlar. Yani gezegen bir anlamda angaje olmuş durumda ya da sosyoekonomik sistemimiz nedeniyle biz angaje olmuş durumdayız, gezegen çapında bir tür soykırıma girişmiş durumdayız.

Şimdi bu sorunların nedenleri hakkında düşünmeye başlayalım. Adını bildiğiniz Thomas Malthus, on sekizinci yüzyılın sonlarında yazdığı ve burada üzerinde düşüneceğim eserinde, çevre sorunlarının nasıl işlediğine dair belirli bir dizi formülasyonun yazarı olarak tanımlanır ve bunlara Malthusçu denir. Bu argümanların neo-Malthusçu olarak adlandırılan bir çeşidi de vardır ve bu ayrımı birazdan yapacağım ama önce size Malthus'tan birkaç ilgili alıntı vereyim. Bunlar Malthus'un 1798'de yazdığı "Essay on the Principle of Population" (Nüfus İlkesi Üzerine Deneme) adlı kitabından ve en baştan söyleyeyim ki bu kitap büyük ölçüde siyasi bir argüman. Malthus, İngiltere'deki yoksul yasalarına karşı yazıyor ve dönemin

⁴⁷ Kene, sinek, pire gibi canlılardan geçen hastalıklar (ç.n.).

refah sistemi olan yoksul yasalarının ortadan kaldırılması için bir gerekçe oluşturmaya çalışıyor.

Bu yüzden şu yorumu yapıyor: “Amiyane bir tabirle emekçi yoksullar her zaman kıt kanaat geçiniyor gibi görünüyor.” Bu kaba ifadenin “çalışan yoksullar”ı mı yoksa “kıt kanaat geçinenler”i mi kastettiğini hiçbir zaman tam olarak anlayamadım, ama her hâlükârda muhtemelen her ikisini de kastetmiştir. “Şimdiki istekleri tüm dikkatlerini toplar ve geleceği nadiren düşünürler. Birikim yapma şansları olsa bile bunu nadiren kullanırlar ve mevcut ihtiyaçlarının ötesindeki her şey, genel olarak konuşursak, birahaneye gider. Bu nedenle İngiltere’nin yoksul yasalarının sıradan insanların hem tasarruf etme gücünü hem de isteğini azalttığı ve böylece itidal, endüstri ve dolayısıyla mutluluk için en güçlü teşviklerden birini zayıflattığı söylenebilir.” Yoksullara refah sağlamak yalnızca sayılarının artmasına neden olur ve ardından “toplumun genel olarak en değerli kısmı olarak kabul edilemeyecek bir bölümünün talepleri, aksi takdirde daha çalışkan ve değerli üyelere ait olacak payları azaltır.” Refah bağımlılığı ve geri kalan her şey hakkındaki konuşmaları düşündüğümüzde, bunun günümüze kadar yankılandığını görebiliriz.

Malthus bu konuda oldukça açık sözlüdür ve temelde yoksulların her türlü tüketimine karşı bir argüman ortaya koymaktadır çünkü bu çok değerli bir tüketim değildir, hiçbir şeye katkıda bulunmaz ve daha sonra zenginlerin göze çarpan tüketimini savunur. Malthus’un ortaya koyduğu bu argümanlar, dediğim gibi, şimdi inceleyeceğimiz gibi günümüze kadar yayılmıştır.

Malthus, çevre ve kaynak sorunlarını, yoksullar kendilerini kontrol edemedikleri için geometrik bir hızla artan nüfusun bir sonucu olarak ortaya koyar. Hiçbir kısıtlama olmaksızın üreyeceklerdir. Ve bu büyüme, ne yazık ki sadece aritmetik bir oranda büyüyen kıt kaynaklara zarar vermektedir. Dolayısıyla Malthus, nüfus ve kaynaklar arasında bu tür bir gerilim yaratır ve bu argüman, çevre

ve diğer kaynak sorunlarının çok önemli bir mefhumu olarak varlığını sürdürür.

Bu ısrarın bir örneği olarak, ismini bildiğiniz Garrett Hardin'in birkaç denemesinden bahsedeceğim. Kendisi başka şeyler de yazmıştır. "Müştereklerin trajedisi" üzerine çok ünlü makalesini yayınlamadan hemen önce, öjenik üzerine bir makale yazmıştı ve bu makalede neden nüfusun daha az arzu edilen kesimlerini gerçekten kontrol etmememiz ve daha fazla katkıda bulunanları teşvik etmememiz gerektiğini soruyordu. Kısa bir süre sonra da "Müştereklerin Trajedisi"ni yazdı. Bu konuyu gündeme getirmemin nedeni, kısmen, temel argümanın hala çok yaygın olması (aslında, birçok çevrede hala baskın argüman), ancak aynı zamanda bu konularda şimdiye kadar yazılmış en çok yayınlanan denemelerden biri olmasıdır. Yaklaşık 115 kitapta daha yer almıştır. Dolayısıyla, belirli bir zihniyette yankı bulan bir tür argüman olduğu için tekrar tekrar ele alınmıştır. Makalede Hardin, 1830'larda yazılmış başka bir makaleye dayandırdığı bir tür bir benzetme yapıyor. Aslında, ortak bir ekilebilir arazi parçası ya da ortak bir mera arazisi varsa, herkesin kendi çıkarına olan ortak bir otlak arazisi varsa, bu arazide olabildiğince çok hayvan otlatmak da herkesin kendi çıkarına olacaktır. Dolayısıyla bu, onun "müştereklerin trajedisi" dediği şeyi üretir. Yani, onun düşündüğü gibi, herkes kendi çıkarına göre hareket ederek bunu yaparsa, müşterekler yok olacaktır. İşin trajedisi bu.

Bu argümanla ilgili pek çok sorun var. Öncelikle Hardin'in bahsettiği şey bir müşterek değil. Daha doğrusu açık erişimli kaynaklar olarak düşünebileceğimiz şeylerden bahsediyor. Müşterekler, aslında saygılı bir işbirliği üzerine inşa edilmiş kurumsal bir düzenlemedir. Yani, gerçek bir müşteregin sürdürülebilirliğini korumak herkesin çıkarıdır. Bazılarının ismini bildiği Elinor Ostrom, birkaç yıl önce ekonomi dalında Nobel Ödülü kazandı ve tüm çalışmalarını müştereklerin bu şekilde değil de gerçekten tasarlandığı şekliyle ele alınması üzerineydi. Hardin bir süre sonra bu cankurtaran botu etiği

kavramını benimsediği bir makale de yazmıştır. Burada bireylerden değil, aslında ülkelerden bahsediyordu ve onları üçlü bir kategorizasyona tabi tutuyordu. En üstte gerçekten başaran, iyi gelişmiş ve benzeri ülkeler vardı. Ortada, biraz yardımla bunu başarabilecek bir tür triyaj ülkeleri ve en altta da kesinlikle başaramayacak ülkeler vardı. Benzetme, gezegenin bir cankurtaran botu olduğu yönünde. Bazı ülkelere hiç yardım yapmamalıyız çünkü onlar hepimiz için tüm filikayı batıracaklar. Yani, gerçekten insancıl bir adam.

Müşterekler kavramının yanlış anlaşılmasına ek olarak, müştereklerin trajedisi fikri ve nüfusun kaçınılmaz olarak ve tek başına arttığı ve kaynaklara karşı bir baskı oluşturduğu Malthusçu argüman da başka şekillerde eksiktir. Bunlar, üzerinde sadece bir dakika harcamak istediğim diğer birkaç kavramla bağlantılıdır. Birincisi, çevre sorunlarının nereden kaynaklandığına dair çok popüler bir düşünme biçimi olan aşırı nüfus kavramıdır; çok fazla insan vardır. Eğer bu kadar çok insan olmasaydı, her şey yolunda olurdu. Ancak aşırı nüfus meselesi çok sorunlu bir formülasyondur. Her şeyden önce, kimin çok fazla olduğunu düşündüğümüzde, bunun ben olmadığımından eminim ve sizin de siz olmadığınızı düşündüğünüzden oldukça eminim. Ve geriye sadece *onlar* kalıyor. Bazı tanımlanmamış *onlar* sorun teşkil ediyor; *onlar*, *onları*, bunlar *benim* zamirlerim değil. Onlar, *onları*, bu onlar, ancak aşırı nüfus genellikle sorun olarak nitelendirilir. Bu da yine yanlış bir anlayışa dayanıyor.

Bu, evrimsel biyolojiden gelen bir fikir olan taşıma kapasitesi kavramına dayanmaktadır. Bu, bir tür homeostatik ortalama etrafında işleyen av/avcı ilişkilerine bağlı bir fikirdir. Yani, av nüfusu arttığında, avcılarının nüfusu da artar; yiyebilecekleri daha fazla şey vardır. Ancak daha sonra av popülasyonunu tüketmeye başladıklarında, avcı popülasyonu da azalır. Yani bir tür ortalamaya geri-le-me söz konusudur ve bu ortalama, belirli bir bölge için ortalama taşıma kapasitesidir. Ancak insan nüfusu için bir taşıma kapasitesi veya doğal sınırlar olduğu fikri, neye ihtiyaç duyduğumuz ve bu

ihtiyaçları nasıl karşılayacağımız konusunda seçimler yapma şeklimizin tüm rolünü ortadan kaldırmaktadır. Avcı/av ilişkisinde çok fazla seçim söz konusu değildir. Yani, bu tamamen içgüdüsel bir ilişkiler bütünüdür. Ancak insanlar için, kaç kişi olduğumuz ve ihtiyaç duyabileceğimizi düşündüğümüz her şeyi karşılamak için ne kadar kaynak olabileceği arasındaki ilişkiyi tanımlamak zorunda olduğumuz yol bu değildir.

Bu Malthusçu argüman, kapitalizmin tersine çevirdiğini göstermeye başladığımızı umduğum kıtlık meselesiyle de bağlantılıdır. Yani, kapitalizm altında, bol olması gereken şeyler yapay olarak kıt hale getirilir. Sağlık hizmetleri gibi şeyleri düşünebilirsiniz, İlaçlar gibi temelde üretimi paraya mal olan ama yine de kapitalist bir sistem altında kıt hale gelen ve pek çok insan için ulaşılamaz olan şeyleri düşünebilirsiniz. Öte yandan, doğal kaynaklar ve sahip olduğumuz tek gezegen gibi kıt olması ve korunması gereken şeylerin sonsuz bollukta olduğu düşünülür. İşte kapitalizm kıtlık kavramını tersine çeviriyor derken bunu kastediyorum.

Tamam, söylediğim gibi, tüm bu formülasyon, yani nüfus ile kaynakları basitçe yan yana koyan formülasyon, temelde insanın seçimi meselesini dışarıda bırakan bir formülasyondur. Sorunu bu şekilde görmek, sorunları çözmek için bize üzerinde çalışabileceğimiz çok az değişken sunmaktadır. Sadece nüfusu azaltmamıza ya da kaynakları şu veya bu şekilde arttırmamıza izin verir. Bu arada, kaynakların arttırılması kavramı bir tür neo-Malthusçu argümanın özünü oluşturmaktadır. Ancak bu anlayış, insanın seçimiyle ilgili önemli meseleleri dışarıda bırakır ve meseleleri basitçe nüfusa karşı kaynaklardan ziyade ilişkisel bir çerçeveye oturtmak daha doğru olacaktır. Kaynaklar, birkaç hafta önceki derste de söylediğim gibi, sadece sonlu şeyler değildir; evrim geçiren şeylerdir. Zamanın bir yerinde kaynak olabilen bir şey, zamanın başka bir yerinde olmayabilir ya da tam tersi. Her halükârda kaynak, “doğadaki unsurların ve süreçlerin, belirli maddi uygulamalar yoluyla sosyal amaç

ve hedefleri yerine getirmek üzere uygulanabilen kültürel, teknik ve ekonomik bir değerlendirmesidir” (Harvey 1996). İşte bu son kısım, yani sahip olduğumuz sosyal amaçlar ve hedefler fikri, bize yapmamız gereken bir dizi seçim sunar.

Neye ihtiyacımız olduğunu nasıl tanımlarız ve bu ihtiyaç ve istekleri nasıl karşılayacağımızı nasıl buluruz? Malthusçu formülasyonun aksine, bu tür sorular sormak bize kaynakları neyin oluşturduğu, ihtiyaç ve isteklerin nasıl tanımlanıp karşılanabileceği ve çevre üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkilerimizi hesaba katmak da dahil olmak üzere üzerinde çalışabileceğimiz bir dizi şey verir.

Şimdi çevre sorunlarının nedenlerine, diğer bir deyişle altta yatan neden olarak kapitalizme başka bir açıdan bakmak istiyorum. Şimdi, gezegende doğrudan kapitalist bir sistem altında faaliyet göstermeyen çok sayıda insan olduğu doğru. Ancak geçen gün de bahsettiğim gibi, militarist faaliyetler ve mülksüzleştirme yoluyla birikim fikri ya da ilkel birikim, insanları doğrudan sömürülseler de sömürülmeseler de kapitalist bir çerçeveye zorluyor. Bu konuda birazdan daha fazla şey söyleyeceğim. Ama çevre ve kaynak sorunlarının altında yatan neden olarak kapitalizmi gösteriyorum. Sürekli birikime ve genişletilmiş birikime ihtiyaç duyuluyor çünkü.

“Rekabet tarafından yönlendirilen kararlar,” bu Marx’tan bir alıntıdır, “bireyin iyi ya da kötü iradesine bağlı değildir. Serbest rekabet, kapitalist üretimin içsel yasalarını, her bir kapitalist üzerinde gücü olan dışsal zorlayıcı yasalar biçiminde ortaya çıkarır” (Marx, Kapital, Cilt 1: 381). Yani, sanırım daha önce söyledim, Marx Kapital’in 1. cildinde bireylerden bahsetmiyor, onlardan kapitalist ya da işçi rolünde bahsediyor. Bu formülasyona yön veren rekabetin zorlamasıdır. Bundan tek kaçış, geçen gün de belirttiğim gibi, bir kapitalist olarak tekel konumunu güvence altına alabilmektir. Eğer malınız ya da hizmetiniz hala isteniyorsa, onu üretebilir ve kendi belirlediğiniz koşullar altında sunabilirsiniz. Ancak aksi takdirde, rekabet altında, birikim ve genişletilmiş birikim için bu dürtü vardır.

Yine Marx'tan bir alıntı:

Kapitalist yalnızca sermayenin kişileşmesi olarak saygıdeğerdir. Bu haliyle, cimrinin mutlak zenginleşme güdüsünü paylaşır. Ancak cimride sadece bireysel tutku gibi görünen şey, kapitalistte, kendisinin sadece çarklarından biri olduğu bir toplumsal mekanizmanın eseridir. Dahası, kapitalist üretimin gelişimi, belirli bir sanayi girişiminde ortaya konan sermaye miktarını sürekli olarak artırmayı gerekli kılar ve rekabet, sermayenin içkin yasalarını, yani sermayenin kendi işleyişinden, kapitalist üretimden kaynaklanan yasaları dışsal yasalar olarak hissettirir. [Yani, sermayenin işleyiş biçiminden kaynaklanırlar, ancak dışarıdan geliyormuş gibi görünürler]. Sermayesini korumak için onu sürekli olarak genişletmeye zorlar, kapitalist de bunu ancak gittikçe artan birikimle sağlayabilir (Kapital, Cilt 1: 739).

Yani, sermayenin hareketsiz durması, sürece geri atılmaması bir saçmalıktır. Böyle bir şey olamaz. Marx'a göre sermaye hareket halindeki değerdir. Bu da sürekli olarak dolaşıma geri atıldığı anlamına gelir. "Biriktiriniz, biriktiriniz. Musa da bu ve peygamberler de bu. Birikim için birikim, üretim için üretim" (Kapital, Cilt 1: 742). Bu sistemi yönlendiren şey budur.

Formüle çok kısaca geri dönüyoruz: $P \leftrightarrow M \leftrightarrow M' \leftrightarrow P'$ Başlangıçta paramızın olduğu yerde, kapitalist emek-gücü üretim araçlarını satın alır, bunu artı metaya, artı ürüne ve eğer bir satış olursa, kapitalistin sahip olduğundan daha fazla paraya dönüştür. Formülasyon budur. Geçen gün de bahsettiğim gibi, yeniden yatırım kararlarının alınması gerekiyor. Üretimde sürekli bir genişleme var. Daha fazla girdiye, yani daha fazla kaynağa ihtiyaç var. Otomasyon olmadan, daha fazla emek gücü. Genişletilmiş çıktı üretimi ve genişletilmiş atık üretimi, çünkü kapitalist sistem aynı zamanda eskime, planlı eskime üzerine kuruludur. Eğer bir mal satın almak zorunda

olsaydınız ve bu mal size ömür boyu yetseydi, bu malın üreticisi sadece artan nüfusa bağımlı olurdu. Bu iyi bir yol değildir.

Ancak tüm bu genişleme sonlu bir dünyada gerçekleşir. Temel gerilim budur. Eğer kapitalistler sürekli olarak üretimlerini genişletme, kaynak kullanımlarını artırma, atık emme ihtiyaçlarını artırma ihtiyacı duyuyorlarsa, sonlu bir dünya bunun gerçekleşmesi için en iyi yer değildir. Bu yüzden de sermaye henüz işgal edilmemiş yerler bulmak için dünyayı dolaşüyor. Geçen gün de söylediğim gibi, eğer sabit sermaye maliyetlerine bağlı değillerse, yeni işgücü, yeni kaynak, yeni pazar arayışına girecekler ve sonunda biyologların belirli bir ekosfer, yani faaliyet gösterdikleri belirli bir tür yerel alan dedikleri şeyi aşacaklar ve çok geçmeden tüm biyosferi sömürmeye başlayacaklar.

Böylece dünya üzerindeki her yer, kaynaklar için, işgücü için, pazarlar için, birazdan daha fazla bahsedeceğim uyumlu düzenleyici ortamlar için erişilebilir, satın alınabilir hale geliyor. Ancak her halükârda, bir dizi yerdeki, bir ekosferdeki bir dizi etkiden, şimdi artan bir mekânsal ölçekteki etkilere geçiyoruz. Bu genişletilmiş tedarik ve dağıtım zincirlerini görüyoruz. Beş bin millik salata meselesini biliyorsunuz, Walmart'ın ucuz üretim için dünyanın her yerini kullandığını ve ürünleri oralardan geri getirdiğini biliyoruz.

Daha önce de söylediğim gibi, mülksüzleştirme yoluyla birikim meselesiyle de karşılaşyoruz. Tüm bunlar olurken, üreticiler, işçiler, köylüler ve benzerleri kendi üretim araçlarından uzaklaştırılıyor, bu yüzden dünyanın dört bir yanında gecekondü nüfusunun arttığını, muazzam bir şekilde arttığını görüyoruz. Bunlar topraklarından atılan insanlar. Bunlar geçim ve üretim araçlarından mahrum bırakılan insanlar. Sermaye kaynakları ele geçirdikçe, bunlar ister toprak ister diğer kaynaklar olsun, insanlar yerlerinden ediliyor. Bu, çatışma ve savaşa ek olarak karşılaştığımız mülteci akımının bir parçası haline gelir. Ancak mülksüzleştirme yoluyla gerçekleşen bu birikim süreçleri, dediğim gibi doğrudan kapitalizm tarafından

sömürsünler ya da sömürülmesinler, gezegenin tüm nüfusunu kapitalist alana dahil etmektedir.

C. Wright Mills, *The Power Elite* (İktidar Seçkinleri) adlı kitabında “yüksek ahlaksızlık” olarak adlandırdığı bir olguyu anlatır; Mills’e göre “Amerika gibi tamamen iş dünyasına nüfuz etmiş bir medeniyette” para, “başarının tek ve kesin göstergesi, egemen Amerikan değeri” haline gelir (Mills 1956). Bunun nasıl işlediğini görmeye başlayabiliriz. Mills’in ileri sürdüğü gibi, yasal olanın çoğu zaman ahlaki olanın yerini aldığı örgütlü bir sorumsuzluk toplumu haline geldik. Bunu ABD toplumunda ve yasallığın toplumun nasıl işlediğinin bir göstergesi olduğu diğer yerlerde görüyoruz: Bir şeyin doğru ya da yanlış olması, yasal ya da yasadışı olması kadar önemli değildir ve hatta bazen yasadışılık o kadar da önemli değildir. Ancak karşı karşıya kaldığımız fikir, tüm bu ahlaka karşı yasallık kavramı, en azından Wright Mills’in iddia ettiği gibi, bu yüksek ahlaksızlık kavramından türetilmiştir.

Bu kapitalizm biçimi sürekli arzu üretimini gerektiriyor. Şu anda ABD’de reklama yılda yaklaşık 200 milyar dolar, pazarlamaya yılda yaklaşık 500 milyar dolar harcıyoruz ve dünyanın dört bir yanında bu maliyetlerin hızla arttığını görebilirsiniz. Tüm bunlar insanların isteklerinin ihtiyaç olarak yeniden tanımlanmasını sağlamak içindir. Reklam ve pazarlamanın amacı budur. Bu şekilde çalışır. Bunun için vardır. Sürekli arzu üretimi. “Zorunluluk icadın anasıdır” şeklindeki eski özdeyişi tersine çevirmeyi seviyorum. Kapitalizmde, bir pazarı önceden tahmin edemiyorsanız, o ürünü üretmiyor olsanız iyi edersiniz. Böylece icat, zorunluluğun anası olur.” Bunu tersine çevirdiğinizde kapitalist biçimi elde edersiniz.

Her reklam... Bunu kendiniz de deneyebilirsiniz. Evinize gidin ve televizyondaki ya da herhangi bir yerdeki bir reklama bakın. Bu reklamların çok özel bir biçim aldığını göreceksiniz. Her biri küçük bir kıssa gibidir. Önce sizde bir endişe yaratırlar. Sizde bir sorun vardır. Bilirsiniz, doğru görünmüyorsunuzdur, seçtiğiniz partneri asla

elde edemeyeceksinizdir, şudur budur. Biraz kaygı üretirler. Sonra da size bu kaygının bir şey satın alarak giderilebileceği mesajını verirler. Bu adım iki düzeydedir. Birincisi, kendi ürünlerini, mallarını ya da hizmetlerini satın almak. Ama aynı zamanda sorunların bu basit terimlerle kolayca tanımlanabileceği ve bir ürün, mal ya da hizmetin satın alınmasıyla çözülebileceği fikri. Her reklam bu biçimi alır. Bir kaygı yaratır, sorunun satın alma yoluyla çözülebileceğini söyler ve sonra size ne satın alacağınızı söyler. Bunu bir deneyin. Birkaç reklama bakın ve bu şekilde çalışıp çalışmadıklarını görün.

Formülün son kısmının (yani $C' \leftrightarrow M'$) çalışması için bir satış olması gerekir. Bu da arzunun orada olması gerektiği anlamına gelir ki bu da bazı yerlerde aşırı yoksulluk varken başka yerlerde bu tür bir tüketim çılgınlığına yol açar. Bazı insanlar arzularını tatmin edebilecek güce sahiptir. Başka insanlar için arzu üretilir, ancak satın alma kapasiteleri yoktur. Bu nedenle dünyanın dört bir yanında “Amerikan rüyası” diye adlandırılan arzular görüyoruz. İnsanlar bu reklamları görüyorlar, ürünleri görüyorlar, hizmetleri görüyorlar. Bunları elde edemiyorlar ama arzu ediyorlar.

Bu da bizi büyüme ve ilerleme hakkında düşündüğümüz bir formülasyona getiriyor. Bunlar aynı şey midir? Büyüme tipik olarak GSYİH veya kişi başına düşen GSYİH ya da bu düzenlemenin bir biçimi olarak ölçüldüğünden, belirli bir türdeki büyümeyi ilerleme ile eşitlemeye başlarız. Ancak durumun böyle olup olmadığını, az önce kapitalizm için gerekli olduğunu söylediğim şekilde tanımlanan büyümenin kendi başına gerçekten bir ilerleme olup olmadığını düşünme fırsatımız pek olmuyor.

Bence bu durum, bu akşam okumak zorunda olduğunuz, büyümeye karşı küçülme konulu üç makalede çok ilginç bir şekilde özetleniyor. Belki de Jason Hickel’in savunduğu gibi, daha fazlasını değil, yeterlisini düşünmeliyiz: küçülme. Sürekli olarak sadece büyümeye devam ederek ilerleme kaydedebileceğimizi düşünmeye şartlandırılıyor. Aslında, bundan uzaklaşmak bizi hemen, “Oh,

dostum, karanlıkta oturup açlıktan ölmek için mağaralara geri dönüyoruz” zihniyetine sokar. Yaşam kalitesini, memnuniyeti ve mutluluğu oluşturan mevcut statükodan uzaklaşmak, geriye doğru bir harekettir. Bence bu konu üzerinde çok dikkatli düşünmemiz gerekiyor ve bunu önümüzdeki birkaç hafta içinde yapacağız.

Kapitalizmle bağlantılı olan ve yine kapitalizmin çevrede yarattığı sorunların altında yatan nedenlerin bir parçası olan bir diğer konu da dışsallıklar ve üçüncü ve dördüncü taraf etkileri sorunudur. Buna birkaç hafta önce değinmiştim, ancak bir an için bunu açıklığa kavuşturmak istiyorum. Bir mübadelenin temel doğası, gönüllü, zorlayıcı olmayan bir anlaşma içinde olan alıcı ve satıcıların olmasıdır (ve şimdi bu terimlerle ne demek istediğimi anladınız; bunlar tırnak içinde olmalılar. Biliyorsunuz artık, eğer işgücü piyasasındaysanız, bu tam olarak gönüllü bir mübadele değildir). Ancak tipik koşullar altında, bir mübadele genellikle gönüllüdür ve zorlayıcı olmayacaktır. Her ikisi de fayda sağlar, aksi takdirde mübadele olmazdı. Alıcılar ve satıcılar birinci ve ikinci taraflardır. Her ikisi de gönüllü olarak mübadelede yer alır ve her ikisi de bundan bir şey elde eder. Alıcı bir mal veya hizmet alır; satıcı ise parayı alır.

Peki ya geçiş sürecinden etkilenen ancak bu sürecin faydalanıcıları olmayan diğer kişiler? Bunlar üçüncü taraflardır. Bir enerji santralini düşünün, kömürle çalışan bir enerji santrali, güzel, temiz kömür. Elektriği satan insanlar bundan bir şeyler elde ediyor. Elektriği satın alan insanlar da bundan bir şeyler elde ediyor. Peki ya santralin ürettiği kirliliğe maruz kalan tüm insanlar, ister şu anda ister gelecekte olsunlar, ne olacak? Gelecekteki kişiler dördüncü taraflardır. Şimdiki zamanda işleminden etkilenen ancak bundan yararlanmayan kişiler ise üçüncü taraflardır. Yani bunlar üçüncü taraf etkileridir. Bu etkilere dışsallık denmesinin nedeni de budur. Bunlar pazarlığın dışındadır. Pazarlığın kendi içinde sınırlı olmayan bir şekilde gerçekleşirler.

Dışsallıkların doğasını ve kapitalistlerin fırsat verildiğinde kârlarını azaltan maliyetleri dışsallaştıracaklarını anlayabilirsek, bazı

olası çareler üzerinde düşünebiliriz. Çözümlerden biri dışsallıkları içselleştirmektir. Bir işlemin maliyet ve faydaları sınırlı sayıda doğrudan katılımcı, satıcı ve alıcı tarafından paylaşıldığında, en azından teoride “kırleten öder” ilkesini uygulamak mümkündür. Kömürle çalışan güzel bir enerji santrali örneğine geri döneceğim. Eğer santral hava bacalarına bir yıkayıcı yerleştirirse ve bunun bir maliyeti varsa ve bu maliyet fiyat ödeyenlere yansıtılırsa, bu maliyetleri içselleştirmenin bir yoludur. Kirliliği önler, ancak bundan yararlananlar işlemiden fayda sağlayan kişilerdir. Bu, maliyetleri içselleştirmenin ve dışsallıkları yeniden içselleştirmenin bir yoludur.

Dediğim gibi, eğer sınırlı sayıda doğrudan katılımcı, satıcı ve alıcı varsa, teorik olarak bunu yapmak mümkündür. Ancak çoğu dışsallık durumunda, çok yaygın ve çok sayıda etkilenen tarafın belirlenmesi ve bunların katlandıkları gerçek maliyetlerin nasıl tespit edileceği çok zordur. Teori, sınırlı ve kısıtlı bir durum söz konusu olduğunda işe yarar, ancak çoğu pratik durumda, tüm olası dışsallık taşıyıcılarını belirlemek ya da gerçek maliyetlerin ne olduğunu kesin olarak tespit etmek mümkün değildir. Dolayısıyla dışsallıkları içselleştirmenin çok zor bir süreç olduğu ortaya çıkmaktadır.

O halde, gelecek nesillerin kaygılarına nasıl değer verdiğimiz işi daha da zorlaştırıyor. Yani, gezegene ne yapıyoruz ve arkamızda ne bırakacağız? Daha önce de bahsetmiştim, sanırım aynı devasa eğlence aracının ya da belki de aracın çektiği Hummer’in üzerinde iki tampon arka yazısı gördüm. Bir tarafta “Dünya bizim değil, torunlarımızdan ödünç alıyoruz” yazarken, diğer tarafta “Torunlarımın mirasını harcıyorum” diyor. Dolayısıyla gelecek nesillere değer vermek hakkında konuştuğumuz bir şey, bu konuda güzel söylemlerimiz var, ancak bu gelecek nesiller hakkında çok endişeliymişiz gibi davranmıyoruz. Sonuçta onlar bizim için ne yaptı ki?

İşte bu sorunlardan bazılarını gidermek için ikinci bir olasılık. Bu da doğaya değer biçme ve metalaştırma fikri. Foster okuduğunuz yazısında bundan bahsediyor ve doğaya nasıl değer biçebileceğimiz

sorusunu gündeme getiriyor. Bazı ekonomistler, çevrenin göz ardı edilmesinin nedeninin hesaplamalarımıza çok etkin bir şekilde dahil edilmemesi olduğunu, bu nedenle de her zaman değerinin düşük kaldığını söylüyor. Eğer bir şekilde ona bir fiyat biçebilseydik, etkin bir fiyat, aslında ona doğru bir değer biçebilirdik. Bunu yapmanın yollarından biri, onu sadece doğa olarak düşünmekten vazgeçmektir. Çok şekilsiz henüz. Bunu ayrıştırılmış terimlerle, faydacı terimlerle ve esas olarak bizim için faydacı olarak düşünün. Ekosistemler hangi hizmetleri sağlar? Şu anki sanat terimi bu: ekosistem hizmetleri. Çok büyük, çok ilginç, karmaşık ve rahatsız edici bir konu. Bu bir yol olabilir. Yani, bunu doğa olarak düşünmüyoruz, bunu bir çeşitlilik, sağladığı hizmetlerin bir toplamı olarak düşünüyoruz ve belki de daha sonra ekonomistlerin sahip olduğu bazı araçları buna değer biçmek için kullanabiliriz.

Foster bunların ikisinden, hedonik fiyatlandırma ve ödeme istekliliğinden bahsediyor. Hedonik fiyatlandırma, aksi takdirde maddi olmayan bir şeye fiyat biçmeye çalışmak için kullanılan bir mekanizmadır. Size bir örnek vereyim. Gayrimenkulde manzaralı bir arsanın değeri ne kadardır? Manzaralı bir arsanın değerinin ne kadar olduğunu nasıl anlayabiliriz? Aslında birçok yerdeki konut fiyatlarına bakabilir, manzaralı ve manzarasız benzer evleri karşılaştırabilir ve manzaralı evlerin ya da sakin bir mahallede bulunan veya bulunmayan evlerin fiyatında küçük bir ekstra bonus olup olmadığını görebilirsiniz. Aynı şeyi siz de yapabilirsiniz. Böylece, aksi takdirde fiyatlandırılması çok zor olacak bu kolaylık için bir miktar ödeme eklemenize olanak tanıyan bir mekanizmanız var. Yine kesin değil ama size bir fikir veriyor. Bu hedonik fiyatlandırmadır. Bu, yukarıdakini yapmanın bir yolu olabilir.

Doğaya bir fiyat biçmeye başlamanın bir başka yolu da ödeme istekliliği üzerine düşünmektir. Eğer doğanın sunduğu hizmetleri belirleyebilirsiniz, insanlara bu hizmetler için ne kadar ödemeye razı olacaklarını sorabilirsiniz. Bunu yapabilirsiniz ve ekonomistler de

bunu her zaman yaparlar, ancak ödeme istekliliğiyle ilgili bir sorun vardır. Yani bu konuda pek çok sorun var ama en büyük sorunlardan biri sorulan kişinin soruyu nasıl yorumladığıdır. Bu hizmeti, bu ekosistem hizmetini seviyorsanız ve elinizden alınabileceğini düşünüyorsanız, “Ne kadar ödemeye hazırsınız?” sorusuna yanıt olarak ona aşırı değer biçebilirsiniz. “Bunun için neredeyse her şeyi ödemeye hazırım.” Tabii gerçekten ödemek zorunda değilseniz.

Ancak sadece bir ankete, ödeme istekliliği anketine katıldıysanız ve birisi size bu soruyu sorarsa, o zaman bu sizin zihniyetinizdir, bu benden alınabilecek bir hizmettir, ancak buna değer veriyorum, bir şekilde yanıt verebilirsiniz. Ancak, bu cevabı verdiğinizde fiyatını artıracakları bir hizmet olduğunu düşünüyorsanız, o zaman değerini düşük tutabilirsiniz. Dolayısıyla, ödeme istekliliği çalışmalarında gerçek bir sorun vardır ve bu sorun, katılımcının soruyu duyma şekli ve nerede olduğuyla çok yakından ilgilidir. Ödeme istekliliği ile ilgili bir başka sorun daha var ki bundan birazdan bahsedeceğim, ancak bu ekonomik hiyerarşide nerede olduğunuzla ilgili.

Ancak doğanın metalaştırılmasıyla ilgili daha önemli sorun (hesaplamalar nasıl yapılırsa yapılsın) içsel ya da doğal değer veya kıymet kavramının yitirilmesidir. Yani, her şeyi dolar cinsinden ifade etmeye başlarsak, oldukça önemli bir şeyi kaybederiz. Doğaya az önce tarif ettiğim şekillerde değer biçme kavramının tamamı hemen faydacı bir bakış açısını, insan merkezli faydacı bir bakış açısını varsayar. Bu şeylerin yararlı olması, bizim için yararlı olması gerekir. Bu varsayımlar altında kendi başlarına herhangi bir değere sahip olamazlar ve bu bir sorun. Benim görüşüme göre bu çok daha büyük bir sorun.

Bence bu, bazı büyük çevre örgütlerinin 1960’ların sonlarında ve 1970’lerin başlarında, moda olmaya başlayan fayda-maliyet analizi ile ilgilenmeye başladıklarında kaybetmeye başladıkları bir mücadeledir. Birkaç özel savaş kazandılar, ancak bunları kazanırken ve bu metalaştırma söylemine teslim olurken daha büyük savaş

kaybettiler. Çünkü yarışma aynı zamanda, dediğim gibi, ekonomik indirgemecilik, yani her şeyin bir fiyatı olması sorunudur. Ekonomistler hakkında söylenen şu sözü bilirsiniz, bunlar her şeyin fiyatını bilen ve hiçbir şeyin değerini bilmeyen insanlardır, değil mi?

Ayrıca, bu faydacı moda girdiğinizde ya da doğayı bir hizmetler topluluğundan başka bir şey olarak görmediğinizde, sonsuz ikame edilebilirlik olasılığı da vardır. Yani, eğer doğayı gerçekten bir dizi hizmet olarak, çevreyi bir dizi ekosistem hizmeti olarak düşünüyorsak, o zaman bu hizmetleri bir şekilde elde edebildiğimiz sürece sorun yok. Buraya iki örnek koyuyorum. Birincisi Lawrence Tribe'in 1970'lerin başında *Yale Law Review*'da yayınladığı şu makale: "Plastik Ağaçları Düşünmemenin Yolları: Çevre Hukuku için Yeni Temeller" (Tribe 1974). Makaleyi yazdı çünkü *Los Angeles Times*'da bir haber görmüştü, çok önemli caddelerden birinde, caddenin yeniden yapılandırılmasında ikonik palmye ağaçları vardı, onları destekleyecek yeterli toprak yoktu ve diğer insanlar dumanın onları öldürmesinden endişe ediyordu, bu yüzden belki de gerçek ağaçların yerine plastik ağaçlar koymak mümkün olabilirdi.

Los Angeles aslında bir dizi plastik palmye ağacı yerleştirdi. Temelde aynı amacı yerine getiriyorlardı. İhtiyacınız olan görünümü veriyorlar, biraz gölge sağlıyorlar, güvercinler tüneyebiliyor. Ama sulanmaları gerekmiyor. Sadece periyodik olarak tozları alınabilir ve hepsi bu kadar. Tribe'in burada değinmeye çalıştığı nokta, çevre hukuku ve çevre politikasının çoğunun bu tür bir zihniyetle yazılmış olmasıdır. Yani, sonsuz ikame edilebilirlik, aslında sadece hizmetleri elde edebilseydiniz, doğanın insan ihtiyaçlarını karşılamaktan başka amaçlar için var olup olmadığı veya kendi başına değerli olup olmadığı konusunda endişelenmenize gerek kalmazdı.

İkinci örnek, "Kayalıklara Gerçekten İhtiyacımız Var mı?", uzun yıllar Occidental Petroleum'un CEO'su olan Armand Hammer tarafından ortaya atılan bir fikirdi (bkz. Armand Hammer, "Oil Shale Down There, Waiting to Be Tapped", (Petrollü Şeyl Aşağıda,

Çıkarılmayı Bekliyor) *New York Times*, 19 Şubat 1977). Occidental Petroleum, aslında 1950'lerin başında, ancak 1960'lara doğru çok daha yoğun bir şekilde kaya petrolüyle ilgilenmeye başladı. Occidental Petroleum'daki insanların bir fikri vardı: yeraltında patlayıcılar patlatarak ve malzemeyi yerinde şeyl çıkarma işlemi olarak adlandırdıkları yöntemle oarak kaya petrolü çıkarma maliyetlerini en aza indirebileceklerdi.

Patlamalar yapacaklardı... Aslında bir noktada çok küçük, taktiksel diyebileceğimiz nükleer silahlar kullanmayı düşünüyorlardı. Ancak fikir, yeraltında odacıklar açmaktı ve bu şekilde şeyli çıkarmak, gerçekten maden çıkarmaktan çok daha ekonomikti ve ayrıca şeyl enkazı konusunda endişelenmenize gerek yoktu. Sadece yerinde kalıyordu. Ancak fikir ve bu adın verilmesinin nedeni, Rocky Dağlarının yüzeyini rahatsız etmeyecek olmasıydı. Altları oyulmuş olacak ama bu kimsenin umurunda değil. Tek umursadığımız şey manzaranın ihtişamı ve üzerinde kayak yapabilme imkânı ve benzeri şeyler... Böylece Rocky Dağları'nın işlevini yerine getirecekler ama aynı zamanda petrol şistini de çıkarmış olacağız. Yani bu da faydacı sonsuz ikame edilebilirliğin bir başka örneği. Sanırım bu plan 1970'lerde kısmen petrol fiyatlarının değişmesi nedeniyle durdu.

Başka bir dizi çareye geçelim. Eğer az önce bahsettiğim yaklaşımlar işe yaramıyorsa, belki de farklı bir şeye geçmemiz gerekiyordur. Eğer piyasa temelli stratejiler işe yaramıyorsa, belki de farklı bir formülasyona geçmemiz gerekebilir. Sizi en büyük çevreci başkanımla tanıştırmama izin verin: Richard Milhous Nixon. O bizim en büyük çevreci başkanımızdı, herhangi bir şekilde çevreci olduğu için değil, koşullar onu buna zorladığı için. 1960'ların sonlarında oldukça dramatik bir dizi olay yaşandı: Santa Barbara Kanalı'nda dev bir petrol sızıntısı; Cleveland'da Cuyahoga Nehri alev aldı; Erie Gölü ölü ilan edildi (balık ölümleri, oksijen tükenmesi, tamamen ötrofik hale geldi). Bu ve benzeri olaylar federal hükümeti (başında Nixon olmak üzere) harekete geçmeye zorladı.

Ve dediğim gibi, eğer piyasalar işe yaramıyorsa, belki de bu çevre sorunlarıyla başa çıkmak için farklı bir yola ihtiyacımız vardır; eğer dışsallıklar içselleştirilemiyorsa, doğayı düzgün bir şekilde değerlendiremiyorsak ve bunun gibi şeyleri ikame edemiyorsak, belki de sorunlarla başka bir şekilde yüzleşmemiz gerekir: komuta ve kontrol düzenlenmesi. Nixon yönetiminde ortaya çıkan bazı şeylerden bahsetmek için biraz alfabeye çorbası üzerinden gideceğim. İlk olarak 1969 yılında, federal düzeyde büyük projelerle ilgili kararların nasıl alınacağı konusunda yürütme organına bir danışma kurulu olan Çevre Kalitesi Konseyi'ni kuran Ulusal Çevre Politikası Yasası çıkarıldı. Çevresel etki beyanları ve çevresel etki değerlendirmeleri için yetkiyi buradan alıyoruz, bunların birçoğu şu anda yürürlükten kalkmış durumda, ancak hala yürürlükte.

Çevre Koruma Ajansı 1970 yılında kuruldu, 2017 yılında kapatıldı. Mesleki Güvenlik ve Sağlık İdaresi 1970 yılında işçi sağlığı ve güvenliğini korumak amacıyla kurulmuştur. Temiz Hava Yasası ilk olarak 1955 yılında kabul edildi, ancak 1970 yılında hem sabit, yani enerji santralleri, fabrikalar vb. hem de mobil kirlilik kaynakları ile ilgilenmek üzere büyük ölçüde genişletildi. Temiz Su Yasası, ilk olarak 1948 yılında kabul edilmiş, ancak 1972 yılında tamamen yeniden yazılmıştır. Federal Çevresel Pestisit Kontrol Yasası ilk olarak çok erken bir tarihte kabul edilmiş, ancak 1972'de pestisitlerle ilgilenmek üzere tekrar güncellenmiştir. Tehlike Altındaki Türler Yasası 1973 yılında kabul edildi. O zamandan beri tartışmalı. 1974'te kabul edilen Güvenli İçme Suyu Yasası tüm kamu su kaynaklarını kapsamaktadır. Bu arada, eğer şişelenmiş su satın alırsanız, bunu kapsamıyor. Bunun için çok güvenilir olan Gıda ve İlaç İdaresi'ne güvenmek zorundasınız. Ayrıca marketlerdeki, Rocky Dağları'nda ya da Rocky Dağları'nın altında bir yerdeki doğal kaynaklara doğrudan bağlanan doğal kaynak suyunu aldığınız makineleri de kapsamıyor.

Nixon'ın görevden ayrılmasından kısa bir süre sonra 1976 yılında kabul edilen Kaynak Koruma ve Geri Kazanım Yasası, katı

ve tehlikeli atıkları, bu malzemelerin üretiminden nihai olarak bertaraf edildikleri zamana kadar, beşikten mezara izleme olarak adlandırılan bir sistemle yönetmektedir. Toksik Maddeler Kontrol Yasası da 76 yılında kabul edilmiştir. Size bahsettiğim tüm bu kanunlar arasında iyileştirici değil önleyici bir yaklaşım benimseyen tek kanun budur. Diğerlerinin hepsi boru sonu⁴⁸ yaklaşımlarıdır. İlginçtir ki, bu yasa hiçbir zaman önemli ölçüde finanse edilmiş olan tek yasadır. Üretim süreçlerini değiştirebilir ve bu zehirli maddelerin çevreye karışmasını engelleyebilirdi ama tabii ki bu çok akli başında bir yaklaşımdı. Superfund yasası da denen Kapsamlı Çevresel Müdahale Tazminat ve Sorumluluk Yasası, 1980 yılında tehlikeli atık sahalarını temizlemek amacıyla kabul edildi. Zaman içinde çok sorunlu hale geldi. Sonu gelmeyen davaların içine düştü. Görece birkaç saha temizlendi, ancak çoğu zaman malzemeleri oraya kimin koyduğu konusunda bile tartışmalar yaşandı.

Bu düzenlemeler her zaman sermayenin tepkisini çeker. Birazdan bahsedeceğim gibi, bunu şu anda muazzam bir şekilde görüyoruz. Bu geri itme büyük ölçüde Reagan yönetimi döneminde ve fayda-maliyet analizinin yeni yasa ve yönetmeliklere dahil edilmesiyle başladı. Az önce yukarıda bahsettiğim yasaların birçoğu, bu hedeflere ulaşmanın maliyetine bakılmaksızın, bir dizi istekli başarı ile kabul edildi. Reagan yönetimi işbaşına gelene kadar bu yasaların uygulanmasında fayda-maliyet analizi uygulanmaya başlanmadı. Bu da onların doğasını çok temel şekillerde değiştirdi. Bu saldırı, gördüğümüz ve birazdan bahsedeceğim gibi, deregülasyon için devlet üzerindeki baskılar yoluyla devam ediyor.

Daha az katı ortamlar yaratmak için mekansal düzeltme veya yer değiştirme tehdidini kullanan şirketler de var. Şehirlere ve eyaletlere baskı yaparak, “Eğer iş istiyorsanız, bu düzenlemelerin

⁴⁸ Atıklara yol açan süreçte değişiklik yapmak yerine, atıkların çevreye boşaltılmadan önce arıtılması veya filtrelenmesine odaklanan bir kirlilik kontrolü yaklaşımı (ç.n.).

bazılarını değiştirerek bizim için daha az külfetli hale getirmelisiniz. Aksi takdirde başka bir yere gideriz.” NAFTA’dan başlayarak ve hatta ondan da önce, son yirmi beş yıldır gördüğümüz ticaret anlaşmaları, dibe doğru yarışa yönelik bu teşvikleri içermektedir. Yani, firmalar bu mekansal düzeltmeyi kullandıklarında, daha yüksek işgücü maliyetleri veya daha pahalı kaynaklar ya da daha sıkı düzenleyici ortamlar aramıyorlar. Giderek daha az katı olan ortamlar arıyorlar ve bu nedenle dünyanın dört bir yanındaki yerlere çevresel düzenlemelerini azaltmaları için baskı yapıyorlar, böylece bu tür bir dibe doğru yarış ortaya çıkıyor. Bu durum ücretler için de geçerli. Emtia fiyatları ve kaynaklar için de geçerli.

Ancak her halükârda, şirketler aslında WTO (Dünya Ticaret Örgütü) ve ondan önce de GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) kapsamında dava açabilirler. Belirli düzenlemelerin ticarete tarife dışı engeller getirdiğine inanıyorlarsa, ülkeleri, egemen ülkeleri dava edebilirler. Bunlar çevre düzenlemeleri olabilir, işçi güvenliği düzenlemeleri olabilir, sendikal örgütlenmenin korunması olabilir. Tüm bunlar ticaretin önündeki tarife dışı engeller olarak yorumlanabilir. Bu anlaşmalarda yer alan çözüm mekanizmaları kapsamında, bunlar endüstri dostu avukatlar tarafından karara bağlanır ve gizlilik içinde yürütülür. Bu mekanizmaları kullandıklarında bu gerçek bir tehdit haline geliyor. Her durumda tanımladığım tüm düzenlemeler sürekli baskı altındadır. Ayrıntılara birazdan değineceğim.

Son olarak, çevresel (ve diğer pek çok) soruna yönelik bir diğer olası çözüm de teknolojik çözümdür. Eğer düzenlemeler de işe yaramıyorsa, belki de bir tür teknoloji kullanarak bu sorunlardan kurtulabiliriz. Teknolojik çözümler son derece caziptir. Teknolojik çözümün cazibelerinden biri de çoğumuzu sorunlarla başa çıkma sorumluluğundan kurtarmasıdır. Teknoloji uzmanları bununla ilgilenecektir. Bir başkası bununla ilgilenme sorumluluğuna sahip olacaktır. Teknolojik bir çözüm, gelecekte bir zaman kurtuluş için şimdiki eylemi sürekli olarak ertelemektedir. Aslında sorunları ele

almakta başarısız oluyoruz çünkü teknolojik bir çözümün ufukta bir yerlerde olduğunu düşünüyoruz. Bu, mevcut durumu çok fazla değiştirmemizi gerektirmiyor. Yani, bununla başa çıkmak için başka bir mekanizma bulacağız. İklim krizini çözmek için yenilenebilir enerji bunun mükemmel bir örneği. Eğer yeni bir yakıt bulabilirsek, hemen hemen aynı şekilde devam edebiliriz.

Ancak teknolojik inovasyon kâr maksimizasyonu ile yönlendiriliyorsa, çevre sorunlarını çözmesi pek olası değildir. Size sadece bir örnek vereceğim. Bill Gates gezegeni nasıl temizlemeyi hedefliyor: “Bu basit bir fikir: havadaki CO₂’yi sıyırmak ve karbonsuz yakıt üretmek için kullanmak. Ama bu endüstriyel ölçekte işe yarayabilir mi?” Gates artık sadece eğitim ve diğer hayırseverlik faaliyetleriyle ilgilenmiyor, aynı zamanda iklim sorununu da bizim için çözecek. “Bakılacak pek bir şey yok. Kanada’nın batısındaki Squamish kasabasının dışındaki dağınık bir sanayi bölgesinde yer alan borular, pompalar, tanklar, reaktörler, bacalar ve kanallardan oluşan bu karmaşa, dünyanın iklim değişikliğine sürüklenmesini durduracak ve azalan geleneksel yakıt kaynaklarını ikame edecek çözümü sağlayabilir.” Buna kim karşı çıkabilir ki? Makale, elbette projenin Gates ve işbirlikçilerine “hayal edebileceklerinden çok daha fazla para” kazandırabileceğini söylemeye devam ediyor (bkz. John Vidal, “How Bill Gates Aims to Clean Up the Planet,” (Bill Gates Gezegeni Nasıl Temizlemeyi Hedefliyor?) *Guardian*, 4 Şubat 2018). Her durumda bu, insanların üzerinde çalıştığı iklim değişikliğine yönelik teknolojik çözümün bir parçası; karbonun doğrudan havada yakalanması ve yakıtla dönüştürülmesi.

Teknolojik çözüm genellikle halihazırda yaptıklarımızı değiştirmek yerine daha verimli bir şekilde yapmak anlamına gelir; örneğin otomasyon bu tür bir teknolojik çözüm olabilir. Ve örneğin, daha iyi huylu teknolojiler kullanarak... Yani yenilenebilir enerjiler. Bence büyüme/büyüyememe tartışmasındaki gerilimin odaklandığı nokta burası: hemen hemen aynı şeyi yapmak, ancak

daha iyi huylu yaklaşımlarla. Temel olarak, hayatlarımızı yaşama şeklimizi veya toplumumuzu organize etme şeklimizi gerçekten değiştirmek zorunda kalmamaya yönelik bir çağrıdır. Sadece farklı bir enerji ve/veya teknoloji karışımına ihtiyacımız var. Karbon ayak izi olmayan bir enerji.

Şimdi biraz nükleer enerjiye dönmek istiyorum çünkü iklim krizi için olası bir teknoloji çözümü, bir çare, yeşil bir çözüm olarak yeniden ortaya çıkıyor. Her şeyden önce, nükleer enerjinin hiçbir zaman olmaması gerekiyordu. Eisenhower Barış için Atom programını başlattığında bu büyük ölçüde bir halkla ilişkiler ya da propaganda programıydı ve Hiroşima ve Nagazaki’de yaşanan dehşetten sonra hem ABD halkını hem de dünyanın dört bir yanındaki insanları yatıştırmayı amaçlıyordu. Yani bunlar sadece korkunç, asla kullanılmayacak silahlar değildi, belki de bu güç barışçıl kullanımlara dönüştürülebilirdi. Tıpta, enerji üretiminde vb. çok daha iyi huylu. Ama bu temelde bir halkla ilişkiler programıydı. Eğer ilgileniyorsanız, Barry Commoner’ın bu konuda çok iyi bir kitabı var: *The Poverty of Power* (Gücün Yoksulluğu), burada halkla ilişkiler kampanyasından bahsediyor.

Ancak her halükârda, bunun gerçekleşeceği fikri gerçekten ciddi değildi. Ama bazı insanlar bunu ciddiye aldı. Dediler ki, “Evet, bu gerçekten kötü bir fikir değil. Suyu kaynatmak ve bir türbini döndürmek için iki bin derece kullanabiliriz. Neden olmasın? Aslında, bunu doğru bir şekilde uygularsak, enerji ölçmek için çok ucuz olacak. İnsanlardan bunun için para almamız bile gerekmeyecek. O kadar verimli ve etkili olacak ki ölçmek bile saçma olacak, o kadar ucuz olacak.” Bunlar gerçek inananlardı. Ancak size nükleer enerjinin tüm tarihinin bir dizi beklenmedik ve oldukça tatsız sürprizlerle dolu olduğunu söylemek isterim. Bu uzun geçmişte hemen hemen her şey sürpriz olmuştur. İnsanlar büyük ölçüde hafife aldılar. Noam geçen sefer ilk testlerden biriyle ilgili olarak bundan bahsetmişti, ancak ister askeri ister sözde barışçıl sivil kullanımlar

için olsun, nükleer enerjinin neredeyse her yönü beklenmedik ve tatsız bir sürpriz olmuştur.

Maliyetler insanların düşündüklerinin yakınından bile geçmedi. Bunun bir nedeni, kamunun duyduğu antipatinin ruhsatlandırma ve inşaat sürecini uzatmasıdır. Diğer bir nedeni ise, bu işi yapmak için gerekli olan şeylerin, muhafaza yapıları açısından, muazzam bir terörizm ve beklenmedik askeri kullanımları olan yakıtın doğası nedeniyle tüm endüstrinin askerileştirilmesi ve organize edilmesi açısından tamamen beklenmedik olmasıydı. Dolayısıyla tüm bu girişim kimsenin tahmin edemeyeceği kadar pahalıya mal oldu.

İkinci olarak, çok sayıda rahatsız edici kaza ve kazaya ramak kalan olay meydana gelmiştir. Burada sadece üç tanesinden bahsedeceğim çünkü isimleri hatırlayacaksınız. Üç Mil Adası, Çernobil ve en son Fukuşima. Ancak nükleer enerjinin tarihine bakarsanız, zaman içinde kelimenin tam anlamıyla binlerce kaza olduğunu görürsünüz. Ramak kala... Demek istediğim, sektörün olayları nasıl tanımlayacağına dair tamamen ilginç bir kelime dağarcığı var. Geçici, geçici olmayan, olaylara karşı olay olmayanlar. Ancak, felakete yol açmaya kamuoyunun gerçekten farkında olduğundan çok daha fazla yaklaşan pek çok olay olmuştur.

Bir başka ilginç sürpriz de, ki burada her şeyi anlatmıyorum, sadece birkaçından bahsetmek istiyorum, santrallerin devreden çıkarılması meselesidir. Bu santrallerin birçoğu elli yıllık bir ömür öngörülerek inşa edildi, ancak bir başka sürpriz de belki yirmi ya da otuz yıl çalıştıktan ve sürekli radyasyon bombardımanına maruz kaldıktan sonra, muhafaza yapılarının kendilerinin çok daha gevrek ve çatlamaya ve sızıntıya çok daha duyarlı hale gelmesidir. Dolayısıyla tüm bu hizmetten çıkarma meselesi düşündüğümüzden çok daha hızlı gerçekleşti. Yani bu şeylerin çok daha uzun ömürlü olması gerekiyordu.

Bulletin of the Atomic Scientists'in (Kıyamet Günü Saati'ni hazırlayanlar) ilk makalelerinden birinde, hizmet dışı bırakma

gerçekleştğinde, santrallerin inşa maliyetinin yaklaşık yüzde 10 ila 15'ine mal olacağını söyleyen bir yazı yazdılar. Hizmet dışı bıraktığımız birkaç santralin maliyeti, Shippingport mesela, Pennsylvania'daki çok küçük bir santral için 100 milyon dolar civarındayken, şu anda tahminler santral başına 500 milyon dolar civarında. Tesis başına 500 milyon dolar. Tabii eğer onlarla bir şeyler yapabilirsek, ki birazdan bundan da bahsedeceğim.

Bugüne kadar, birçok santralin hizmetten çıkarılması gerekirken, gerek ABD'de gerekse dünya çapında nükleer enerjinin kullanıldığı tesislerde çok azı hizmetten çıkarılmıştır. ABD'de bu sürece girmiş olan santrallerden sadece üçü "lisansı sona erdirilmiş" olarak sınıflandırılmıştır, bu da kullanılmış yakıttan tamamen yoksun oldukları anlamına gelmektedir. Bir şekilde "devreden çıkarılmış" olarak adlandırılan diğerlerinin hepsinde ya sahada kullanılmış yakıt vardır ya da artık "gömülmüş" olarak adlandırılmaktadırlar. Tüm yapı, muhafaza yapısı ve benzerleri, geçirimsiz olduğunu umduğumuz bir malzeme ile kaplanmış. Çoğunlukla beton. Dolayısıyla, işletmeden çıkarma sorunu bizi bekliyor. Bu, nükleer enerjiyle ilgili sorunun büyük bir parçası.

Ancak sorunun en büyük kısmı, santralleri devreden çıkardığımızda bu malzemeleri ne yapacağımızı bilmememiz. Bunları koyacak bir yerimiz yok. New Mexico'da düşük seviyeli nükleer atıklar için Atık İzolasyon Pilot Tesisi (AIPT) adında bir tesisimiz var. Bunlar örneğin tıp camiasından, tıp endüstrisinden gelen şeyler. Ancak yüksek seviyeli radyoaktif atıkları koyacak yerimiz yok. Yirmi beş-otuz yıldır üzerinde çalışılan bir yerimiz var, Nevada'daki Yucca Dağı. Atık depolama sahası yasası kabul edildiğinde, doğuda bir depo ve batıda bir depo olması gerekiyordu. Neden Nevada'da tek bir alan olduğunu tahmin edin. Üç kişilik bir kongre delegasyonları var. Oyları geçersiz sayıldı. Halihazırda her türlü ilginç jeolojik ve diğer sorunlara sahip olan tek potansiyel saha, değerlendirilmekte olan tek yer ve bu değerlendirme şu

anda askıya alınmış durumda. Bu sahanın faaliyete geçmesi için aktif bir girişim yok.

Ancak her halükârda bu büyük bir sorun. Atıkları ne yapacağız? Hiç atık olmaması gerekiyordu güya. Bu da pek çok tatsız sürprizden bir diğeri. Nükleer program gerçekten hızlanmaya başladığında, teknoloji uzmanları tüm kullanılmış yakıtı bir tür ıslah reaktörü formülasyonunda yeniden işleyeceğimizi düşündüler; böylece kullanılmış yakıt ürettikçe, bu yakıtı yeniden işlersiniz ve sonra enerji üretmek için tekrar tekrar kullanırsınız.

İlginçtir ki, nükleer denizaltılar ve benzeri konularda çalışmış olan Başkan Carter, bu reaktörlerden çıkan maddelerin çoğunun silah kalitesinde plütonyum olması nedeniyle, bu şekilde yeniden işlemenin iyi bir fikir olmayabileceği sonucuna vardı. Yani, bunun teröristler tarafından çalınmaya çok açık olduğunu, eğer bunu ele geçirebilirseniz, bir silah yapmaya çok daha yakın olacağınızı düşündüler. Böylece Carter yönetimi altında yeniden işleme programı durduruldu. O zamandan bu yana, kırk yıl ya da daha uzun bir süredir nükleer santral sahalarındaki havuzlarda biriken atıklarımız var. Ve biz de bununla idare ediyoruz.

Plütonyum atığının 250.000 yıllık bir ömrü, yani yarı ömrü vardır; bu da radyoaktivitesinin yarısının bu süre içinde yok olduğu anlamına gelir. Bu zaman dilimleriyle başa çıkabilecek kurumsal kapasiteye sahip değiliz. Bu süreler boyunca jeolojik istikrar konusunda emin olma kapasitemiz yok, ancak bu zaman dilimlerinde neyin tehlike oluşturacağını nasıl belirteceğimizi de bilmiyoruz. Radyoaktivite için sahip olduğumuz küçük sembolün, bunun gerekli olacağı zaman aralıklarına yakın bir zamanda anlamlı olacağını nasıl bilebiliriz? Nükleer enerjinin ilk gurularından biri olan Alvin Weinberg, eğer bu sahalara sahip olabilirsek, bu sahalarla ilgilenmek için bir tür nükleer rahipliğe ihtiyacımız olacağını söylemişti. Ancak bunun sembolojisini bile gerekli olan zaman aralıklarında kavramak zordur.

Atıklarla nasıl başa çıkılacağına ilişkin ciddi bir öneri, atıkların Dünya'dan uzaklaştırılmasıydı. Gerçekten burada tutmayalım. Bu çok tehlikeli. Roketlere yükleyip güneşe doğru fırlatabiliriz. Neyse ki, 1986'da Challenger faciası yaşanınca bu tartışma da sona erdi. Demek istediğim, birkaç uyduda olduğu gibi bunun da üzerinde nükleer bir yük olsaydı, bu büyük bir sorun olabilirdi. Her durumda, atıklarla gerçekten yapacak bir şeyimiz yok. Ne yapacağımızı bilmiyoruz.

Peki. Ama şimdi nükleer enerji, dediğim gibi, iklim değişikliği için bir tür yeşil teknoloji çözümü olarak tanıtılıyor. Yani, fosil yakıtlardan nükleer enerjiye geçebilirsek, karbon ayak izi önemli ölçüde daha az olacaktır. Ancak nükleer enerjinin kendisiyle ilgili az önce açıkladığım diğer tüm sorunlar bir yana, uranyum madencilikinden santral inşası ve işletmesine, işletmeden çıkarılmasına ve son olarak atıklar ve bertarafına, geçici depolamaya kadar tüm zincir dikkate alındığında, nükleer enerji karbonsuz değildir ve gerçekten bir çözüm değildir. Gidilecek yol bu değildir. Ancak iklim değişikliği ile ilgili pek çok konuşmada nükleer enerjinin yine savunulduğunu göreceksiniz.

Sözlerime son vermeden önce, iklim krizi hakkında birkaç şey daha söylemek istiyorum. Birincisi şu garip kelime, agnotoloji. Kültürel olarak tetiklenen cehalet veya şüphenin, özellikle de yanlış veya yanıltıcı bilimsel verilerin yayınlanmasının incelenmesi. Bu terim Robert Proctor tarafından, büyük tütün şirketlerinin çarpıtma tarihini incelerken ortaya atılmıştır. İklim değişikliği tartışmasına, kamusal söyleme ve tütün söylemine bakarsanız, çok çarpıcı paralellikler olduğunu görürsünüz. Buradaki düşünce, sadece iklim değişikliğinin doğası değil, aynı zamanda insan faaliyeti olarak nedensel mekanizmaları konusunda neredeyse evrensel bilimsel fikir birliği varken, basitçe şüphe tohumları ekmektir. Neredeyse evrensel bir fikir birliği var, bilimde çoğu konuda elde edebileceğinizden daha fazla fikir birliği var, ancak

yine de bazı ajanlar şüphe üretmeyi ve böylece eylemi raydan çıkarmayı başardılar. Aynı şey tütünün sağlık üzerindeki olumsuz etkileri konusunda da yaşandı.

Bunun bir parçası da bu konuda sağduyunun üretilmesidir. Naomi Klein çalışmalarından birinde, iklim değişikliği konusunda ve bir dizi başka konuda kendinizi nerede konumlandığının olayın gerçekleriyle neredeyse hiçbir ilgisi olmadığını, ancak insanların kimliğinin bir parçası haline geldiğini tespit etti. Kendinizi ana akım bir Cumhuriyetçi olarak görüyorsanız, kimliğinizin bir parçası iklim değişikliğini inkâr etmek olmalıdır. Kendinizi ana akım bir Demokrat olarak görüyorsanız, kimliğinizin bir parçası da iklim değişikliği konusunu ciddiye almak olmalıdır. Ancak her durumda, bu artık sağduyu üretiminin bir parçasıdır.

Exxon'un bu agnotoloji (yanlış bilgi üretimi) girişimindeki rolü hakkında kısa bir şey söylemek istiyorum, çünkü onlar bu alanda zaman içinde yaşananların simgesidir. Exxon'un kendi araştırmaları, fosil yakıtların küresel ısınma tartışmalarındaki rolünü on yıllar önce, 1970'lerde doğrulamıştı. Exxon, iklim değişikliği araştırmalarına derinlemesine girerlerse, bunun işlerini koruyacağına inanıyordu. Yani, iklim değişikliği sorunuyla gerçekten başa çıkmak için bir payları olduğunu düşünüyorlardı. En büyük süper tankerlerini okyanusların karbondioksit emilimini ölçmek için donattılar. Bunu araştırma programlarının baş tacı olarak görüyorlardı. Şirket içi iklim modelleriyle 1982 yılındaki küresel ısınma konusundaki mutabakatı doğruladılar. Yetmişli yılların sonundan seksenli yılların başına kadar bu konu üzerinde çalışan ve tüm bu bulguları teyit eden bir bilimsel ekipleri vardı.

Ancak bir noktada, ticari hırsları onları farklı bir yöne götürecek şekilde iklim değişikliğiyle çarpıştı. Şirket 1980'ler boyunca bu ikilemi çözmek için mücadele etti. Büyük bir gaz sahası keşfi yaptılar, ancak iklim değişikliğinin etkilerini biliyorlardı ve bu yüzden bir değişiklik yaptılar. Bu belirsizlik konusunu vurgulayarak onlarca yıl

boyunca iklim bilimi hakkında şüphe tohumları ekmeye başladılar. Gerçekleşmeyeceğini söylemiyorlar, sadece şunu diyorlar: “Emin değiliz. Henüz harekete geçmek için yeterli bilgiye sahip değiliz. Aceleci davranmak istemiyoruz. Çok erken davranıp şirket ya da toplum olarak gereksiz maliyetlere katlanmak istemiyoruz.” Petrol endüstrisinden insanlarla dolu olan Bush/Cheney Beyaz Saray’ı ile işbirliği yaptılar. Exxon sıradan bilimsel belirsizlikleri kitlesel kafa karışıklığı silahlarına dönüştürdü,

Bu konunun tüm geçmişini incelemek isterseniz, insideclimatenews.org adlı çok iyi bir web sitesi var. Bu grup Exxon’un bu konuda izlediği yolun haritasını çıkarıyor. Gerçekler teoriyle uyuşmadığında, gerçekleri çöpe at. Exxon’un yönelimi bu.

Koch kardeşler tarafından finanse edilen ve işi iklim değişikliği konusunda şüphe tohumları ekmek olan Heartland Enstitüsü’nün bir toplantısından bildiren Naomi Klein’dan birkaç alıntı. Diyor ki:

Konu bu bilimsel bulguların gerçek dünyadaki sonuçlarına, özellikle de sadece enerji tüketimimizde değil ekonomik sistemimizin temel mantığında yapılması gereken derin değişikliklere geldiğinde, Marriott Otel’de toplanan kalabalık [Heartland Enstitüsü çalışanları] pek çok profesyonel çevreciden çok daha az inkârcı olabilir. Küresel ısınma kıyametinin resmini çizenler, daha sonra yeşil ürünler satın alarak ve kirlilikte akıllı pazarlar yaratarak felaketi önleyebileceğimizi söylüyorlar. Problemin yarısı, elleri artan işsizlik ve çok sayıda savaşla dolu olan ilericilerin, büyük yeşil grupların iklim sorununu hallettiğini varsayma eğiliminde olmalarıdır. Diğer yarısı ise, bu büyük yeşil grupların birçoğunun iklim krizinin kör edici derecede açık olan kökleri hakkında ciddi bir tartışmadan fobik bir hassasiyetle kaçınmış olmalarıdır: küreselleşme, deregülasyon ve çağdaş kapitalizmin sürekli büyüme arayışı, ekonominin geri

kalanının yıkımından sorumlu olan aynı güçlerdir. Sonuç olarak, kapitalizmin başarısızlıklarını üstlenenler ve iklim eylemi için mücadele edenler iki تنها alanda kalıyor; küçük ama cesur iklim adaleti hareketi ırkçılık, eşitsizlik ve çevresel kırılganlık arasındaki bağlantıları çizerek aralarında birkaç sallanan köprü kuruyor.

İlginçtir ki Naomi Klein kendi kitabı *This Changes Everything*'de (Bu Her Şeyi Değiştirir) tam da burada insanları yapmakla suçladığı şeyi yapıyor. Hikayedeki ana suçlu olarak kapitalizmi gerçekten ele almıyor. Ve bu eksik analizde yalnız da değil.

Trump yönetiminin (büyük ölçüde) çevreyi korumak için yürürlüğe koyduğu kurumsal, yasal ve düzenleyici çerçevelere yönelik saldırılarının çetelesini tutan birkaç web sitesi var. Bunlar hakkında fazla bir şey söylemeyeceğim ama... Siz kendi sonuçlarınızı çıkarabilirsiniz (bkz. "Trump'ın Çevre Politikasını Nasıl Değiştirdiğine Dair Bir Liste" ve ayrıca Popovich ve arkadaşları, "Trump Döneminde 78 Çevre Kuralı Sona Eriyor").

Peki. Son birkaç düşünce. Kapitalizm çevreye karşı, kim kazanacak? Bunu bilemeyiz. Ancak burada, New Mexico'ya taşınan ve sanırım şimdi Belize'ye taşınmış olan eski öğretim üyesi Guy McPhearson'ın dediği gibi, "Doğa son vuruşu yapar." Yani, tüm bu olaylarda laf kalabalığının ötesinde maddi bir gerçeklik var. Ancak bu, bitirirken sormak istediğim bir soruyu gündeme getiriyor. Eğer doğa son vuruşu yapıyorsa, biz kaçınıcı turdayız? Burada duracağım.

Chomsky'nin Dersi, 7 Şubat 2019

Geçen Salı günü yapılan Birliğin Durumu konuşması bu haftaki konumuz için çok iyi bir zamanlamaydı. Marv fosil yakıtların kullanımının korkunç etkilerini tartışırken, Başkan, ki kendisinden alıntı yapacağım, şunu söyledi: “Amerikan enerjisinde bir devrim başlattık. Amerika Birleşik Devletleri şu anda dünyanın bir numaralı petrol ve doğal gaz üreticisi konumunda. Altmış beş yıldır ilk kez...” dünya üzerindeki organize insan yaşamını yok edecek araçların “net ihracatçısı konumundayız.” İlk alıntıdan sonraki son birkaç kelime, ne yazık ki doğru bir şekilde, onun enerji kelimesine ilişkin benim yorumumdur.

Elbette doğruluk kontrolörleri vardı. Tüm gazeteler konuşmayı inceleyerek tüm yalanları ve yanıltıcı ifadeleri listeledi. *New York Times* metni düzeltmeler ve nitelendirmelerle açıkladı. Ancak az önce alıntıladığım ifadeler bundan kurtuldu. Bunun çok iyi nedenleri var. Büyük ölçüde doğrular. Aslında, Trump yönetimi örgütlü yaşama yönelik ciddi tehdidi arttırmak için fazla mesai yaparken, devrim aslında daha önce başlamıştı. Obama zaten fosil yakıt çıkarma fırsatlarını önemli ölçüde arttırmıştı. Ve Obama ilk değildi.

Son birkaç gündür basında yer alan ve karşı karşıya olduğumuz ikilemleri, şu meşhur yaban sıçanlarını taklit ederken yaklaştığımız uçurum sözünde olduğu gibi, bu durumu gösteren birkaç makaleye göz atarak başlamak istiyorum, ancak bu durumda yaban sıçanlarını taklit ederken ki durumda değiliz, gözlerimiz tamamen açık, ne yaptığımızı tam olarak biliyoruz. Buna siyasi ve ticari liderlik sınıfı da dahildir.

Marv'ın salı günü bahsettiği, Himalaya buzullarının erimesiyle ilgili olan ilkiyle başlayalım. Birkaç gün önce basında yer alan yeni bir bilimsel çalışma, Asya'nın yüksek sıradağlarındaki devasa buzul alanlarının en az üçte birinin iklim değişikliği nedeniyle

erimeye mahkum olduğunu ve bunun neredeyse 2 milyar insan için ciddi sonuçlar doğuracağını bildiriyor, bu oldukça fazla sayıda insan demek. Bugün Güney Asya'da içilebilir sudan yoksun yüz milyonlarca, belki 500 ya da 600 milyon insan var ve bu sayı hızla artacak. Tarım ciddi şekilde zarar görecek. Bölgenin büyük bir kısmı yılın önemli bir bölümünde zaten dayanılmaz derecede sıcak ve bu durum daha da kötüye gidiyor. Bu bölge dünyadaki en kötü yoksulluk seviyelerine sahip. Nükleer silaha sahip iki devlet yakında daha sınırlı suya erişim konusunda çatışmalar yaşayacak. Gerisini sizin hayal gücünüze bırakıyorum.

Bu bir. Güney Asya'nın sıkıntılarına beklenen deniz seviyesi yükselmesini de ekleyebiliriz. Bangladeş çok alçak bir kıyı ovasıdır. Muhtemelen sadece Güney Asya'dan onlarca hatta yüz milyonlarca mülteci olacaktır, çok daha fazlası da başka yerlerde olacaktır. Bu daha başlangıç. Dolayısıyla şu anda bir mülteci sorunu olduğunu düşünen herkes, mevcut eğilimler devam ederse, birkaç yıl içinde şaşıracaktır.

Bugünkü *New York Times*'in manşetinde yer alan ikinci bir makaleyi ele alalım. NASA'nın küresel ısınmayla ilgili bir raporu. Son beş yılın kayıtlardaki en sıcak yıl olduğunu bildiriyor. Ve kayıtlardaki en sıcak on dokuz yılın on sekizi 2001'den beri olmuş. Yani mükemmele yakın. Buna eşlik eden bir grafik var ki bakmaya değer. Küresel ısınmadaki artışı gösteriyor. 1980'den bu yana çok keskin bir hızlanma var. Raporda bilimsel çalışmadan alıntı yapılarak şöyle deniyor: "Jeolojik zaman içinde son dönemdeki ısınmayı diğerlerinden ayıran şey, sıcaklıklardaki nispeten ani artıştır." Ve bu artışın, insan faaliyetleriyle üretilen karbondioksit ve metan gibi sera gazlarının artan seviyeleriyle olan açık ilişkisi.

Bu sabah NASA'dan geldi. Şimdi düne dönelim, Washington Post'un bir haberine göre "yaklaşık 125.000 yıl önce Eemiyan olarak adlandırılan antik dönemde okyanuslar yaklaşık olarak bugünkü kadar sıcaktı. Ve geçen ay, diğer bölgelerden daha hızlı

ısınan Arktik bölgelerdeki dramatik ısınmanın etkisiyle kuzey yarımküre buzullarının şimdiden Eemiyan dönemindeki kadar geri çekildiğini gösteren ilgi çekici yeni araştırmalar ortaya çıktı.” Rapor şöyle devam ediyor: “O dönem, şu anki iklimimize oldukça yakın bir dönemdi, ancak büyük bir farklılık vardı; o dönemde denizler 20 ila 30 fit daha yüksekti.”

Makaleye göre bu tutarsızlık, Batı Antarktika’daki devasa buz tabakasının erimeye başlamasıyla aşılabılır. Orada bunu izleyen bilimsel keşifler var. Makalede önde gelen bir Antarktika araştırmacısının şu sözlerine yer veriliyor: “Dikkate alınması gereken önemli bir husus var: Eemiyan dönemi, insanlar çok fazla sera gazı salımı yapmadan gerçekleşti. Atmosferik karbondioksit bugün olduğundan çok daha düşüktü. Olay bunun yerine Dünya’nın güneş etrafındaki yörüngesinde meydana gelen ve kuzey yarımküreye daha fazla güneş ışığı düşmesine neden olan değişikliklerden kaynaklandı. Bu seferki büyük fark, insanların jeolojik geçmişte yaşandığına inanılardan çok daha hızlı bir şekilde ortalığı ısıtıyor olması” ve bu “önemli bir fark yaratıyor. İklim değişikliğinin şu anki hızı çok yüksek ve ısınma hızı buzulların geçmişte olduğundan farklı davranmasına neden olabilir.”

Dolayısıyla, Dünya’nın etrafındaki ısınmadan ayrı olarak, deniz seviyesinin 20 ila 30 fit daha yüksek olduğu Eemiyan dönemine göre bugün çok daha kötü olabilir.

Bunu, iklim değişikliği üzerine çalışan önde gelen jeofizikçilerden biri olan James Hansen’in bilimsel bir dergide yeni çıkan bir makalesi ile destekleyebiliriz (Hansen 2016). Kendisi ve birkaç düzine diğer bilim insanı, 125.000 yıl önceki sıcaklığın yaklaşık 1 santigrat derece altında olduğumuz sonucuna vardıkları bir makale yayınladılar. O zaman deniz seviyesinin bugünkünden yaklaşık 25 fit daha yüksek olduğunu söylüyorlar. Ve en önemlisi, deniz seviyesindeki yükselmenin, şimdi alıntılıyorum, “daha doğrusal bir değişim yerine üstel olarak daha iyi tahmin edileceğini” buldular. Yani bu, deniz

seviyesinin şimdiye kadar olduğu gibi doğrusal olarak yükselmeye devam etmek yerine, her birkaç on yılda bir iki katına çıkabileceği anlamına geliyor. Şu anda içinde bulunduğumuz durum bu.

Sıradaki haber, birkaç gün önce *New York Times*'in manşetine taşınan ve internette özel bir bölüm açılacak kadar önemli görülen bir haber. Başlık, "Canavar Teksas sahası ABD petrol varlığını yeniden canlandırıyor." Canavar sahanın adı Permian. New Mexico ve Teksas arasında. Şu anda üretim ve keşifle dolup taşıyor. Ve onlar için en büyük endişe, tüm bu petrolü pazara ulaştırmak için nasıl daha fazla kapasite yaratılacağı. Bu cömertlik ABD'yi diplomatik açıdan da güçlendirdi ve petrol üretimini etkileyebileceği endişesi olmadan İran ve Venezuela'ya yaptırım uygulamasına olanak sağladı. Yani dünyanın geri kalanına özgürce saldırmak için iyi durumdayız. Permian, Suudi Arabistan ve Irak hariç OPEC'in 14 üyesinin hepsinden daha fazla petrol üretiyor. Unutmayın ki bu bizim petrol sahalarımızdan sadece bir tanesi. Yerli petrol üretimi geçen yıl 2 milyon varil artarak günde 12 milyon varile ulaştı ve ABD'yi bir kez daha dünyanın en büyük üreticisi haline getirdi. Permian'a hizmet veren on beş kadar petrol ve gaz boru hattının 2020 ortasına kadar tamamlanması ve 2021'den sonra Meksika Körfezi'nden yapılan ihracatın dört kat artarak günde 8 milyon varile ulaşması bekleniyor.

ExxonMobil havzadaki en aktif sondaj şirketi oldu. Bu şirket 2025 yılına kadar üretimini beş kat arttıracaklarını öngörüyor, diğerleri de öyle. Shell'in Permian genel müdürü şöyle diyor: "Biz burada bir patlama ve çöküş yaşamadık. Burada nesilden nesile aktarılacak bir kaynak geliştiriyoruz."

Raporda eksik olan bir kelime var: "İklim." Ayrıca dünyanın en büyük üreticisinin aynı zamanda kişi başına en büyük kirletici olduğu gerçeği de eksik. Ve oldukça önemli bir gerçek de eksik: Shell yöneticisinin öngördüğü gibi bu durum bir nesil boyunca devam ederse, mahvoluruz.

Bahsi geçmiyor.

Muhabir Clifford Krauss. *New York Times*'ın en kıdemli muhabirlerinden biri. Son derece nitelikli, son derece deneyimli, çok bilgili. Raporda neyin eksik olduğunu, bunun ne anlama geldiğini biliyor. Ve tabii ki editörler de öyle. Bu alışılmadık bir durum değil. Aslında, tek tip. *Financial Times* gibi oldukça ciddi dergiler de dahil olmak üzere normal ve özellikle iş dünyası basınına bakarsanız, gördüğüm kadarıyla durmaksızın sürekli aynı şeyi görüyorsunuz. Petrol üretimindeki büyük artışla ilgili pek çok coşkulu tartışma yapılıyor ancak "iklim" kelimesinden ya da sonuçlarından hiç bahsedilmiyor. Bazen çevreye verilen zarardan söz ediliyor. Örneğin, *New York Times* birkaç gün önce Trump'ın Wyoming, Nevada ve civarındaki diğer bölgelerde petrol sondajı için nasıl geniş yeni alanlar açtığına dair ön ve iç sayfalarda bin kelimelik uzun bir haber yayınladı. Heyecan verici.

Makalede çevresel sorunlardan bahsediliyor. Çiftçiler için sorunlar olabileceğini, hidrolik kırılma nedeniyle sularının tükenebileceğini söylüyor. Peki ya Dünya'daki insan (ve diğer) yaşamı? Tek kelime bile yok. Yine, cehalet değil, hepsi bunu biliyor. Bahsettiğimiz her şeyin ve çok daha fazlasının farkındalar.

Tüm bunlar, tekrar geri döneceğim bazı ilginç soruları gündeme getirmeye devam ediyor.

Son bir örnek. Ryan Zinke, muhtemelen bildiğiniz gibi, oldukça standart olduğu ortaya çıkan her türlü yolsuzluk suçlaması nedeniyle işleri bakanlığından istifa etmek zorunda kaldı. O ayrıldı ve yerine David Bernhardt adında yeni biri atandı. Rapora göre, "Bay Zinke, ülke tarihindeki en büyük kamu arazisi korumalarından bazılarının geri çekilmenin kamu tarafından en fazla bilinen yüzü olsa da, Bay Bernhardt milyonlarca dönüm arazi ve suyu petrol, gaz ve kömür şirketlerine açarak bunları gerçekleştirmek için kumanda kollarını sessizce çeken kişiydi" (*New York Times*, 4 Şubat 2019). Bernhardt'ın hem müttefikleri hem de muhalifleri

tarafından Bay Trump'ın ülke için bir enerji hakimiyeti gündemi olarak tanımladığı şeyin ilerletilmesinde çok önemli bir rol oynadığı belirtiliyor. Colorado Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden bir çevre hukuku uzmanı şöyle diyor: "Bernhardt gerçekten de politika atölyesini çok güçlü bir şekilde yönetiyor."

Bernhardt fosil yakıt endüstrisinin eski bir lobicisi. Çevre Koruma Ajansı'na yeni atanan Andrew Wheeler da kömür endüstrisinin eski bir lobicisi. Yani çevreyle ilgilenen her iki ofis de emin ellerde. Bu gece rahat uyuyabilirsiniz.

Bernhardt'ın küresel ısınma konusundaki görüşleri rapor edilmiş gibi görünüyor, en azından ben bulamadım, ancak Wheeler'ınki rapor edildi. Senato'daki onay duruşması sırasında bir senatör tarafından kendisine küresel ısınma hakkında ne düşündüğü soruldu. Muhtemelen gerçekleştiğini, ancak acil sorunlar listesinde çok alt sıralarda olduğunu söyledi. Belki sekizinci ya da dokuzuncu sıraya koyabilirmiş, yani unutulabiliriz.

Krizi hafifletmek için neler yapabileceğimize dair iyi haberler içeren ve yeni çıkan bir başka medya raporunu da ekleyebilirim. Bu haber geçen hafta BBC tarafından yayınlandı. On yedinci yüzyılda "küçük bir buzul çağı" yaşandı; sıcaklık düştü. Kimse nedenini gerçekten anlamadı, bu uzun zamandır bir sorun. Ancak BBC, soğumaya neden olan CO₂'deki düşüşün kısmen Amerika kıtasının yerleşime açılması ve bunun sonucunda yerli nüfusun çökmesi ile doğal bitki örtüsünün yeniden büyümesine izin verilmesinden kaynaklandığını öne süren yeni bir çalışmayı bildiriyor (araştırdım, böyle bir rapor var). Rapor, bir yüzyıl içinde yaklaşık 60 milyon insanın öldürüldüğünü, elbette daha sonra ise çok daha fazlasının öldürüldüğünü tahmin etmektedir. Bu rakam günümüzde mültecilerin sayısına denk geliyor. Dolayısıyla iklim krizinin ve mülteci krizinin nasıl hafifletilebileceğine dair bir öneri sunuyor. Hepsini öldürebiliriz ve belki bu sıcaklığı biraz düşürür.

Peki, eğer aranızda Jonathan Swift'in yeteneklerine sahip olan varsa, ki ben değilim, bunu "mütevazı bir öneri" olarak yazabilirsiniz, onun ekonominin rasyonelliği üzerine hicvi.

Fosil yakıt üretimini hızla arttırmaya kendini adanmış olanlar sadece ABD hükümeti ve enerji şirketleri değil. Aynı durum şirket sektörü için de geçerli. Ülkenin en büyük bankası JPMorgan Chase'i ele alalım. Fosil yakıt çıkarılmasına büyük yatırımlar yapıyor ve bunların en tehlikelisi ve en kirleticisi olan Kanada katran kumlarına odaklanıyor.

Sadece büyük basının muhabirleri ve editörleri değil, aynı zamanda enerji ve finans şirketlerinin CEO'ları da ne yaptıklarını çok iyi biliyorlar. Ve tabii ki siyasi liderler de. Cahil değiller.

Marv, Salı günü büyük enerji şirketlerinden biri olan ExxonMobil hakkında konuşmuştu. Biz de hikâyeye biraz katkıda bulunabiliriz. Altmışlı ve yetmişli yıllardan başlayarak, kendileri için çalışan çok sayıda bilim adamıyla birlikte, küresel ısınmanın doğasını ve ciddi tehdidini keşfetmede öncü oldular. Bu tehdide ilişkin önemli makaleler üretiyorlardı ve bunlar elbette yönetime sunuldu.

1988'de bir şey oldu. 1988 yılında James Hansen çok önemli bir konuşma yaptı; bu konuşma kamuoyuna duyuruldu ve küresel ısınmanın ciddi tehdidi ilk kez geniş çaplı olarak kamuoyunda kabul gördü.

Bu noktada yönetim politikasını değiştirdi. İnkârcılığa para akıtmaya başladılar. Küresel ısınmanın büyük bir sorun haline geleceğini ve bunun da elbette kârlarını etkileyeceğini fark ettiler. Bu nedenle doğrudan inkarcılığa değil, Marv'ın geçen sefer belirttiği gibi şüpheciliğe fon sağlamaya başladılar, "Gerçekten bilmiyoruz. Çok fazla belirsizlik var, bulut örtüsünün etkisinin ne olduğundan emin değiliz... Her iki yönde de argümanlar var. Dolayısıyla bu konuda bir şey yapmaya çalışmak, bu işe büyük miktarda para akıtmak için gerçekten erken." Aynı zamanda, tam önlerinde kendi bilim adamlarının, alanın önde gelen bilim adamlarının bunun bir felaket olduğunu söyleyen raporları vardı.

Aynı şey siyasi sistem için de geçerlidir. Donald Trump'ı ele alalım. Küresel ısınma ve tehlikeleri hakkında her şeyi biliyor. Kısa bir süre önce İrlanda hükümetine bir duvar inşa etme izni için başvurdu, duvarları sever. Bu duvar golf sahasını yükselen deniz seviyesinden korumak için. Talebinde küresel ısınma tehdidine atıfta bulunuyor. Yani ceplerine biraz para girmesi gibi gerçekten önemli bir şey olduğunda, her şeyin olup bittiği çok açık.

Peki ya diğerleri? 2016'daki Cumhuriyetçi ön seçimlerde, belki hatırlarsınız, neredeyse tüm adaylar küresel ısınmanın gerçekleştiğini inkâr etti. Elbette hepsi bunun böyle olduğunu biliyor. İlginç bir istisna vardı: John Kasich, ciddi adam, sorumlu bir kişi olarak görülüyordu. Kasich Ohio valisiydi. "Evet, oluyor" dedi ama "Ohio'da [kömür] yakacağız ve bunun için özür dilemeyeceğiz" (Geman 2012).

Ahlaki ilkeleri olan bir adam olarak görülüyordu ama tam tersi oldu. 'Evet, bu oluyor' diyen oydu. Bir felakete neden olacağız ama bunun için özür dilemeyeceğiz. Sadece devam edeceğiz ve bunu yapacağız. Bu, sorumlu kişi olarak kabul ediliyor. Elbette diğerleri de biliyordu.

Şimdi, bazı istisnalar var, iklimin bizi ilgilendirmedigine gerçekten inananlar var. Bunlardan biri Oklahoma senatörü, Senato'nun çevre komitesine başkanlık eden kıdemli senatör James Inhofe. Tanrı'nın yukarıda olduğunu ve bunun gerçekleşmesi için bir neden olduğunu söyledi. Dolayısıyla Tanrı'nın iradesine müdahale etmek bir tür saygısızlıktır. Ve bunu kastettiğinden oldukça eminim. Kendini adanmış, sadık bir Hristiyan. Birçok Amerikalı adına konuştu.

Karşılaştırmalı olarak konuşmak gerekirse, gelişmiş toplumlar arasında, belki de neredeyse tüm toplumlar arasında, bizim toplumumuz alışılmadık derecede köktenci bir toplumdur. Tarihi boyunca öyleydi ve şimdi her türlü şekilde ortaya çıkıyor. Muhtemelen Amerika Birleşik Devletleri'nin olan biteni inkâr etme konusunda gelişmiş dünyaya öncülük etmesinin bir nedeni de budur. Yakın zamanda

yirmi ülkede, gelişmiş ülkelerde bir anket yapıldı. İnsanlara “Şu anda gördüğümüz iklim değişikliği büyük ölçüde insan faaliyetlerinin sonucudur ifadesine katılıyor musunuz?” diye soruldu. Amerikalıların yüzde 54’ü evet dedi. Bu oran listedeki bir sonraki en düşük ülkeden 10 puan daha düşük. Diğerleri yukarıda kümelenmiş durumda. Cumhuriyetçilere bir göz atın. Yarıları bunun olmadığını söylüyor, hem de hiç. Diğer yarısından biraz fazlası ise bunun bir kısmından insanların sorumlu olabileceğini söylüyor. Peki, bunun sebebi nedir?

Sanırım bunun en önemli nedenlerinden biri, insanların gördükleri, okudukları ve duydukları şeylerin bunlar olması. Bu yüzden on milyonlarca insan her gün Rush Limbaugh’u dinliyor, o da onlara “dalaverenin dört köşesi olduğunu söylüyor: hükümet, akademi, bilim ve medya. Bu kurumlar artık yozlaşmıştır ve yalan sayesinde varlıklarını sürdürmektedir. Kendilerini bu şekilde tanıtıyorlar; bu şekilde zenginleşiyorlar.” Dahası, iklim değişikliği bilimi “dünya tarihinin en büyük aldatmacasıdır.”

Öyleyse bilim insanları gibi kendilerini aldatmaya adanmış insanlara neden inanalım? Aslında bu çok da kötü bir haber değil. Bu, eğitim ve aktivist çalışmalar için yer olduğu anlamına geliyor ki bu da gerçekleştirildiği takdirde büyük bir fark yaratabilir.

Tüm bunlar oldukça ilginç bazı soruları gündeme getiriyor. Kendilerini organize insan yaşamı beklentilerini yok etmeye adanmış, ne yaptıklarını çok iyi bilen ve tamamen rasyonel olan insanların zihniyetini düşünün. Tüm bunları nasıl bir araya getiriyorsunuz?

Örneğin, ExxonMobil’in eski CEO’su Rex Tillerson, daha sonra Trump yönetimine geçti, ancak çok rasyonel olduğu düşünüldüğü için kısa süre sonra kovuldu. ExxonMobil’in CEO’su olarak az önce anlattıklarımın sorumluydu. Ya da JPMorgan Chase’in CEO’su Jamie Diamond’ı ele alalım. Konu hakkında ne söylediğini bilmiyorum, ancak tüm bunları kesinlikle anlıyor. Zeki ve rasyonel bir insan, dünyanın nabzını tutuyor. Para kazanmak için bunu yapmak zorunda.

Peki neler oluyor? Kendinizi onların yerine koyun. Rex Tillerson ya da Jamie Diamond olsaydınız ne yapardınız? Aslında birkaç seçenekleri var. Seçeneklerden biri kârı maksimize etmeye çalışmak. Diğer seçenek ise istifa etmek ve yerlerine kârı maksimize etmeye çalışacak bir başkasını getirmek. Yani bunlar sizin seçenekleriniz.

Bu zihniyeti açıklıyor mu? Bunun bireyleri sorumluluktan muaf tuttuğunu düşünmüyorum, ancak çok az seçenekleri olduğunu gösteriyor. Sorun sadece bireysel değil, kurumsal. Marv'ın son oturumumuzda bahsettiği şey de buydu. Ve bu gibi vakalarda bunu çok net bir şekilde görüyoruz.

Peki ya Clifford Krauss, muhabir, gazeteci. Aynı sorun. Mesleki sorumluluk denen şeye sahip. Küresel ısınma, haberini yaptığı hikâyenin bir parçası değildi, dolayısıyla haberinde bu konuya değinecek olsaydı, bu objektif bir haber hikayesine bir görüş katmak olurdu. Bu da tarafsızlık ilkesini ihlal edecek kabul edilemez bir önyargıyı ortaya çıkaracaktır ki bu da eğer bir profesyonelseniz, size verilen göreve sadık kâlmamanız gerektiğini söyler. “Dünyayı yok edeceğiz” dediğinizi biliyor olabilirsiniz ama bunu köşenize taşımazsınız çünkü bu mesleki sorumluluğunuzu ihlal etmek olur.

Aslında objektiflik diye bir kavram var. Gazetecilik okullarına giderseniz, çok değer verilen objektiflik hakkında bilgi edinarsınız. Objektiflik, “Beltway”de,⁴⁹ iktidar koridorlarında, neler olup bittiğini doğru ve adil bir şekilde anlatmak anlamına gelir. Eğer başka bir şey yaparsanız, bu önyargıdır ve biz önyargılı olmak istemeyiz. Yani belki tüm bunları biliyoruz ama söyleyemiyoruz.

Bu insanların karşılaştığı durum bu, kurumsal sorunlar.

Birkaç hafta önce kişisel bir anekdottan bahsetmiştim. Umarım başka bir tanesini kullanmamın sakıncası yoktur. İlki hayatım

⁴⁹ Beltway, Washington’u çevreleyen oto yolun adıdır. Amerikan İngilizcesinde “within the Beltway”, ABD federal hükümetinin yetkilileri, onun şirketleri ve lobicileri için önemli görülen konuları nitelemek için kullanılan bir deyimdir ve tüm toplumun çıkarlarına ve önceliklerine zıt anlamda kullanılır (ç.n.)

boyunca aklımdan çıkmayan bir anekdottu. 6 Ağustos 1945.⁵⁰ Aynı tarihle ilgili bir başka anekdot daha vardı ki onu da aklımdan çıkarıyorum. Büyük bir deneme yazarı olan Dwight Macdonald'ın savaşın hemen sonunda, 1945 civarında yazdığı bir makale. *Politics* adlı muhalif bir dergide çok etkili denemeler yazmıştı.

O zamanlar bir genç olarak okuyordum. Denemelerden bazıları halkların sorumluluğu ve entelektüellerin sorumluluğu üzerineydi. En sevdiğim satırlardan birini de içeriyor. Diyor ki, "Burnunuzun dibinde olanı görebilmek harika bir şeydir, ki bunu genellikle gözden kaçıırız, ama geliştirilecek güzel bir yetenektir."

Bu makaleler oldukça dikkat çekici. Onlara bakmanızı tavsiye ederim, internette varlar. Halkların sorumluluğu üzerine olan makalede Macdonald, kamplar özgürleştirilirken yakalanan bir ölüm kampı mutemediyle, bir Nazi ölüm kampı mutemediyle yapılan bir röportajdan alıntı yapıyor. Kampı kurtaran Rusların kendisini idam edeceğini öğrenir. Gözyaşlarına boğulur ve sorar, "Neden yapsınlar ki? Ben ne yaptım ki?" Ben kimseyi öldürmedim. Ben sadece, ayrılıyordum başkasının alacağı bir pozisyonu dolduruyordum. Sadece hayatta kalmaya çalışıyordum.

Tanıdık geldi mi?

Nükleer çağa girdiğimiz 1945'lere dönecek olursak, o zamanlar bilinmiyordu ama artık başka bir çağa, yeni bir jeolojik çağa girdiğimiz biliniyor. Buna artık Antroposen deniyor. Başlangıcını ne zaman işaretleyeceğimiz konusunda tartışmalar oldu. Dünya Jeoloji Örgütü bir yıl önce, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, sadece küresel ısınma değil, Marv'ın salı günü bahsettiği plastikler ve diğer pek çok çevreye yönelik her türlü saldırının arttığı dönemde karar kıldı. Yani Antroposen, insanların çevre üzerinde büyük ve zararlı bir etkiye sahip olduğu yeni bir jeolojik çağın adıdır.

⁵⁰ Bir yaz kampında danışmanlık yapıyordum. Hiroşima'nın bombalandığı duyuruldu, herkes bir sonraki etkinliğe gitti. Hem olaydan hem de tepkisizlikten o kadar dehşete düştüm ki birkaç saatliğine tek başıma ormana gittim. O zamandan beri aynı şeyi hissediyorum.

Antroposen'in bir sonucu, yani şu anda ortasında olduğumuz Altıncı Yok Oluş var. Marv da son oturumumuzda bundan bahsetti: türlerin, özellikle de böceklerin çok hızlı, şaşılacak derecede hızlı azalması, gelecek için ölümcül.

Aslında nükleer çağa bakarsanız, hayatta kalmamız tam anlamıyla bir mucize. Tarihin en tehlikeli anı olan Küba füze krizinden ve bizi nükleer savaştan kurtaran mucizelerin birinden biraz bahsettik: Vassily Arkhipov'un nükleer başlıklı füzelerin ateşlenmesine izin vermeme kararı. Bu bir kez olmadı.

Başka bir örneği ele alalım. 1980'lerin başında Reagan yönetimi işbaşına geldiğinde, genel durumun çok gergin olduğu bir dönemde Rus savunmasını test etmeye karar verdiler. Bunu, Rusların nasıl karşılık vereceğini ve savunmaları hakkında neler öğrenebileceğimizi görmek için, nükleer saldırılar da dahil olmak üzere Rusya'ya hava, kara ve deniz saldırıları simülasyonu yaptılar. CIA analistleri bunu çok ciddiye almadıklarını düşündüler. Ne de olsa ABD'nin bir saldırıyı düşünenebileceğine kim inanabilirdi ki? Ancak Rus arşivleri ortaya çıktığında, çok da şaşırtıcı olmayan bir şekilde, bunu çok ciddiye aldıkları ortaya çıktı. Aslında şu anda ABD'de yazılan istihbarat raporları "Savaş Korkusu Gerçekti"ye çok yaklaşıldığına işaret ediyor (Fischer 2008; Adamsky 2013). Eğer araştırmak isterseniz, bu Able Archer Tatbikatı zamanındaydı.

Kısa bir süre önce, Rus hava savunma sistemlerinin yaklaşan bir ABD füze saldırısını kaydettiği bir an vardı. Sistemlerinin ilkel olduğunu unutmayın; uyduları kullanan ve herhangi bir yerde ne olduğunu söyleyebilen bizimkiler gibi değiller. Rus sistemi, sanırım bugün bile, ama görünüşe göre o zamanlar radar tabanlı idi, yani ufka kadar görebiliyorsunuz, tam tepenize gelene kadar gerçekte ne olduğunu bilmiyorsunuz.

Yani sistemleri, yaklaşan bir ABD füze saldırısını kaydetti. Bu arada, bu tekrar tekrar oluyor. Bizim elimizde sadece çok daha sofistike bir sistemle ilgili kendi kayıtlarımız var. Otomatik sistemlerin

gelen bir füze saldırısını kaydettiği yüzlerce vaka olmuştur. Bu bilgi Genelkurmay Başkanlığına, oradan da ulusal güvenlik danışmanına gidiyor, o da başkanı bilgilendiriyor, başkan da düğmeye basıp basmamaya karar veriyor ve eğer basarsa işimiz bitiyor. Hepsi dakikalar içinde oluyor. Bazen çok yaklaştığımız da oldu. Carter döneminde Ulusal Güvenlik Danışmanı Brzezinski'nin bir Rus füze saldırısıyla ilgili olarak Carter'ı aramak üzere telefonda beklediği sırada raporda bir hata, bir kodlama hatası ya da buna benzer bir şey olduğu bilgisi geldi. Yapay zekâ alanına girdiğimizde, bunun ne anlama geldiğini düşünmeyi size bırakıyorum. Her seferinde insan müdahalesiyle engellendi.

Her neyse, Able Archer Tatbikatı'ndan hemen önceki çok gergin dönemde Rusya'da olan buydu. Rusya'daki protokol, bilgiyi alan kişinin bunu politbüroya ve oradan da üst komuta kademesine iletmesiydi. Tek seçeneklerinin füzeleri göndermek olduğuna karar verebilirler.

Ve unutmayın, karar vermek için sadece birkaç dakikaları var.

Otomatik sistemlerden bilgiyi alan ve adı Stanislav Petrov olan kişi bunun muhtemelen gerçek olmadığına karar verdi. Raporlara baktı ve ABD'nin nispeten az sayıda füze göndermesinin olası olmadığını düşündü. Bu mantıklı gelmiyordu. Bu yüzden bilgiyi yüksek komuta kademesine göndermemeye karar verdi. Hayatta olmamızın bir başka nedeni budur.

Bu defalarca böyle oldu ve daha da kötüye gidiyor. Daha önce Kıyamet Günü Saatinin 24 Ocak'ta gece yarısına iki dakika kala ayarlandığından bahsetmiştim; bu, 1947'de ilk kez ayarlandığından bu yana yok oluşa en yakın olduğu andı, ABD ve SSCB'nin termonükleer silahları patlatarak insan zekasının dünyadaki yaşamı yok etme araçlarını tasarladığını gösterdiği 1953 yılı hariç. Analistler şimdi saati yeniden gece yarısına iki dakika olarak ayarladılar. Buna “yeni anormal” diyorlar. Şu anda yaşadığımız şey bu. Ve daha da kötüye gidiyor.

Bu korkunç beklentilere verilecek cevaplar var. Bunu akılda tutmak önemlidir. Nükleer silahlar söz konusu olduğunda, Henry Kissinger ve Reagan'ın Dışişleri Bakanı George Shultz gibi ünlü güvercinler tarafından önerilen (ütopik bir ideal olarak) bu silahlar ortadan kaldırılabilir.

Durum oldukça vahim görünüyor, ancak her bir durumda birtakım cevaplar var. Marv'ın bahsettiği, antibiyotiklerin aşırı kullanımı söz konusu olduğunda, cevaplar çok açık: endüstriyel et üretimini durdurmak. Bu tek başına büyük bir etki yaratacaktır. Aşırı nüfus oldukça ciddi bir sorundur, ancak çok basit bir cevabı vardır ve bilinmektedir: kadınların eğitimi. Kadınların eğitildiği her yerde, zengin ya da fakir ülkelerde doğurganlık keskin bir şekilde azalmıştır. Bu da elbette aile planlamasını gerektirmektedir. Peki bununla nasıl başa çıkıyoruz? Aile planlaması için dış yardımı keserek. Sorunla başa çıkmanın yolu bu. İddia, aile planlaması yardımlarının bir kısmının kürtajlara gidebileceği yönünde. Ama aslında yardımı kesmek kürtaj sayısını, yasadışı ve tehlikeli kürtajları arttırır. Aile planlamasına erişiminiz olmadığında, doğum kontrol yöntemlerini kestiğinizde vs. olan budur. Daha fazla kürtaj olacak, yasadışı ve tehlikeli kürtajlar.

Ve bu devam ediyor.

Eğer düşünürseniz, burnunuzun dibinde ne olduğuna bakarsanız, Macdonald'dan tekrar alıntı yapacak olursak, tüm bunlar oldukça berraktır.

Peki ya nükleer silahlar? Bunun cevabını biliyoruz: ortadan kaldırılabilirler. Kesinlikle azaltılabilirler. Onaylayabileceğimiz ve sorunu önemli ölçüde hafifletecek silah kontrol anlaşmaları var. Üç ana silah kontrol anlaşması vardır. Bunlardan ilki Anti-Balistik Füze Anlaşmasıdır. "Anti-balistik füze" ifadesi kulağa savunmacı geliyor, kendimizi koruyoruz. Ancak tüm tarafların stratejik analistleri çok iyi biliyor ve sıklıkla da söylüyorlar ki anti balistik füze sistemleri ilk vuruş silahlarıdır.

Herkes biliyor ki akla gelebilecek herhangi bir anti balistik füze sisteminin ciddi bir ilk saldırıyı durdurması düşünülemez. Misilleme amaçlı bir saldırıyı durdurabileceği ise ancak düşünülebilir. Bu nedenle, bir füzeye sahip olmak, planlamacılara ilk saldırıyı gerçekleştirsek hayatta kalma ihtimalimiz olduğunu söyler. Yani ilk saldırıyı teşvik eder. Belki marjinal bir işlevi dışında başka bir işlevi yoktur. Bu bir anlaşma.

İkinci anlaşma ise 1987 yılında Reagan ve Gorbaçov tarafından imzalanan Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler (INF) Anlaşmasıdır. Bu oldukça önemlidir. Avrupa'ya çok tehlikeli kısa menzilli nükleer füzelerin yerleştirilmesini engellemiştir ki bunlar her şeyi havaya uçuracak bir savaşı başlatmak için kolaylıkla kullanılabilirdi. Neden imzaladılar? Bunun en önemli nedenlerinden biri, seksenli yılların başında büyük bir nükleer karşıtı hareketin, çok önemli bir halk hareketinin olması ve bu hareketin bir şeyler yapmamanın oldukça zor olacağı koşulları yaratmasıydı.

Böylece bu anlaşma imzalandı ve onaylandı. Arka planı akılda tutmak önemlidir. Bu tek sefer değil. Bu ikinci.

Üçüncüsü ise 2011 yılında imzalanan ve onaylanan Yeni START⁵¹ anlaşmasıdır. Rampalarda ve füzelerde radikal bir azalmaya yol açtı. Bu anlaşma 2021 yılında sona eriyor. Bunlar üç anlaşma.

Peki, ne durumdalar? Anti-Balistik Füze Anlaşması öldü. ABD 2002 yılında Bush döneminde bu anlaşmadan çekildi. Trump yönetimi INF Antlaşmasından çekildiğini açıkladı. Üçüncüsünü ise Trump iptal etmek istediğini belirtti. Bunun Obama anlaşmalarından biri olduğunu söylüyor. Dolayısıyla, nefret edilen Obama'nın yaptığı diğer her şeyle birlikte, tanım gereği, şimdiye kadar imzalanmış en kötü anlaşma. Bundan kurtulmamız gerekiyor. Böylece üç anlaşmanın da icabına bakılmış olur ki bu durumda daha yıkıcı

⁵¹ Yeni Stratejik Silahların Azaltılması Anlaşması (ç.n.).

ve tehditkâr nükleer silahların üretilmesi için kapılar ardına kadar açılmış olur.⁵²

Yapabileceğimiz pek çok şey var. Diğer anlaşmaların arka planını, kitlesel halk protestolarını hatırlayabiliriz.

Nükleer savaş tehdidini azaltmak için atılabilecek daha pek çok somut adım vardır. Bunlardan önemli olan bir tanesi, dünya çapında nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler oluşturmaktır. Bu, çatışma ve silah geliştirme olasılığını azaltır. Zaten bunlardan birkaç tane var. Neredeyse. Bunlardan biri batı yarımkürede ama tabii ki bu bütün yarıküreyi kapsamıyor. Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'yı dışarıda bırakmak zorunda. Önemli olan bir diğeri de Afrika, ancak bu bir sorun nedeniyle uygulanamıyor. Diego Garcia adında bir ada var. Afrika bu adada hak iddia ediyor ama eski sömürgeci İngiltere de hak iddia ediyor. Amerika Birleşik Devletleri'nin talebi üzerine İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri'nin orada büyük bir askeri üs inşa edebilmesi için tüm halkı kovdu.

İngiltere'nin egemenlik iddiası ABD ve Fransa tarafından desteklenmektedir, başkaları tarafından değil. Askeri üs kullanılıyor. Irak ve Afganistan'ı bombalamak için kullanılan ana askeri üslerden biri. Genişletildi. Obama yönetimi altında nükleer silah tesisleri, nükleer denizaltılar için barınma ve nükleer silahların yerleştirilmesini içerecek şekilde genişletilmiş gibi görünüyor. Dolayısıyla bu durum Afrika anlaşmasının yürürlüğe girmesini engelliyor.

Pasifik'te bir tane daha var, Pasifik nükleer silahlardan arındırılmış bölge. Bu bölge Fransa'nın kendi adalarında nükleer silah

⁵² Ağustos 2019'da, Hiroşima Günü'nden kısa bir süre önce, Trump yönetimi Rusların INF Anlaşmasını ihlal ettiğini iddia ederek anlaşmayı feshetti; bu iddia geniş bir şekilde haberleştirildi ve belki de olduğu gibi açıkça doğru kabul edildi. Rusların uzun zamandır ABD'nin Rusya sınırındaki ABM tesislerinin anlaşmayı ihlal ettiğini iddia ettiğinden nadiren bahsedilmektedir ki bu iddia ABD'li bilim insanları tarafından o kadar ciddiye alınmıştır ki yetkili Bulletin of Atomic Scientists bu iddiayı açıklamak için bir baş makale ayırmıştır. Akli başında bir dünyada bu iddialar müzakerelere, bağımsız uzmanların incelemesine ve bu son derece önemli anlaşmanın yenilenmesine yol açardı. Bizim dünyamızda değil.

denemeleri yapması nedeniyle yıllarca askıda kaldı, ancak birkaç yıl önce durduruldu. Ancak ABD, Pasifik adalarında nükleer silah tesisleri ve nükleer silah denizaltıları için tesisler bulundurmakta ısrar ediyor, bu nedenle bu bölge bahsettiğim yürürlüğe giremiyor.

Orta Doğu'da nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge kurulması için küresel çapta büyük bir destek var. Bu yöndeki kampanya doksanlı yıllarda Arap devletleri, Mısır ve diğerleri tarafından başlatılmıştır. Son yıllarda bunu tesis etmeye yönelik kampanya, eski bağlantısız ülkeler olan G-77 adına hareket eden ve şu anda 132 ülkeyi içeren Küresel Güney adına hareket eden İran tarafından yürütülmektedir. Bölgede nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge kurulması için güçlü bir çağrıda bulunuyorlar. Ve dünyanın geri kalanı da buna katılıyor, her zamanki gibi bir istisna dışında. Amerika Birleşik Devletleri bunu engelliyor.

Her beş yılda bir Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'na taraf olan ülkeler bir gözden geçirme toplantısı düzenler. Her seferinde bu fikir ortaya atılır ve desteklenir. Amerika Birleşik Devletleri, en son 2015 yılında Obama bunu engelledi.

Sebebini herkes biliyor. Ortadoğu'da nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge kurulursa, İsrail devasa nükleer silah sistemini denetime açmak zorunda kalacaktır. Amerika Birleşik Devletleri de bu sistemin varlığını kabul etmek zorunda kalacak. Elbette herkes var olduğunu biliyor, ancak ABD ve İsrail'in bunu kabul etmeyi reddetmesi gerekiyor. Bunun iyi bir nedeni var. Eğer var olduğunu kabul ederlerse, ABD yasalarına göre (Symington Değişikliği) İsrail'e askeri yardımın kesilmesi gerekecek. Dolayısıyla böyle bir şeyin var olup olmadığını bilmiyoruz ve ABD'nin Ortadoğu'da nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge kurulmasına yönelik bölgesel ve uluslararası çabaları engellemesi gerekiyor ki bu da ciddi bir denetim sistemiyle desteklendiği takdirde İran'ın oluşturabileceği akla gelebilecek her türlü tehdidi ortadan kaldıracaktır. ABD istihbaratı ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı tarafından

doğrulan çok sayıda deneyim, İran'ın, Temmuz 2015'te ABD ve diğer veto hakkına sahip BM üyeleri ve Almanya arasında varılan İran nükleer anlaşmasının (JCPOA) denetim anlaşmalarına titizlikle uyduğunu göstermiştir.⁵³

İran'ın sözde nükleer silah tehdidi yıllardır manşetlerde ve televizyonlarda önemli bir konu olarak yer almakta, onları hemen bombalamamız mı gerektiği yoksa daha önce de tartışıldığı üzere BM Şartı ve ABD Anayasasını ihlal ederek bu seçeneği masada tutmamız mı gerektiği konusunda ciddi tartışmalar yaşanmaktadır. Bu müthiş sorunların kolay bir çözümü olduğu gerçeğine dair bir kelime bulmaya çalışın: İran'ın, Arap devletlerinin ve dünyanın geri kalanının izinden giderek güvenilir bir denetim rejimine sahip nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge kurmak, oldukça basit, ancak...

Bu, son derece konformist bir entelektüel kültürde resmi doktrinin demir pençesi hakkında bize oldukça fazla şey söyleyen öğretici bir alıştırmadır.

ABD ve Birleşik Krallık'ın kendilerini Ortadoğu'da nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge kurmaya adanmak gibi eşsiz bir sorumlulukları olduğu gerçeğinden ana akım içinde söz edildiğini görmek için de çok çalışmak gerekecektir. İki hükümet Irak'ı işgal etmeyi planlarken, Irak'ı kitle imha silahları geliştirmeye son vermeye çağıran 687 (1991) sayılı BM Güvenlik Konseyi kararına atıfta bulunarak saldırıya ince bir yasal kılıf uydurmaya çalıştılar. ABD ve İngiltere, Irak'ın bunu yapmadığını iddia etti. Oysa 687 sayılı karara bakıldığında, bu kararı imzalayanların Orta Doğu'da nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge kurmak için harekete geçme taahhüdünde bulundukları görülmektedir. Dolayısıyla Irak

⁵³ Anlaşma, anlaşmayı devam ettirme sözü veren ancak ABD'nin ezici gücü ve tehditleri karşısında bunu yapamayan diğer tüm imzacıların güçlü itirazları üzerine Mayıs 2019'da Trump tarafından feshedildi.

aslında 687 sayılı karara uymuş olsa da ABD tek başına bu kararı ihlal etmeye devam etmektedir.

ABD ve İsrail'in İran'ı nükleer silahlarla ilgili sözde niyetleri nedeniyle tehdit etmesinin yarattığı aşırı tehlikelerle her gün gördüğümüz gibi, bu küçük bir mesele değildir.

Tüm bunlar hakkında söylenecek daha çok şey var, ancak şimdilik Orwell'in özgür toplumlarda önemli konuların nasıl bastırıldığına dair açıklamasını ödünç alarak, bunların "söylenmemesi gereken" şeyler arasında olduğu gözlemiyle yetinelim.

En önemli mesaj, yine, ciddi krizleri önlemek için yapılabilecek şeyler olduğudur. Daha önceki yorumlara dönecek olursak, bu kesinlikle küresel ısınma için de geçerlidir. Harekete geçilmesi için gereken süre kısa, sorunlar giderek artıyor, ancak oyun hiçbir şekilde bitmiş değil.

Daha genel olarak, daha önce alıntıladığım John Dewey'in, "endüstriyel feodalizm" olarak adlandırdığı mevcut sistemimiz... yerini endüstriyel demokrasiye, yani üretimin demokratik kontrolü ile birlikte sosyal yaşamın tüm yönlerinin demokratik kontrolüne bırakana kadar, bu gerçekleşene kadar, kendi ifadesiyle, "siyasetin, iş dünyasının toplum üzerine düşürdüğü gölge olacağını" söylemekte oldukça haklı olduğunu düşünüyorum.

Gölgeyi ortadan kaldırmak muazzam bir görevdir. Çevresel krizin üstesinden gelmek için gereken zamanın ötesinde olsa da, gölgeyi en azından kısmen ortadan kaldırmak mümkün. Bu büyük bir fark yaratabilir. Karşı karşıya olduğumuz korkunç risklerle yüzleşmemizi ve aynı zamanda gerçek demokrasiye geçmemizi kolaylaştırabilir.

Karşılaştığımız ciddi sorunlardan bazılarını tartışıyorduk. Önümüzdeki birkaç hafta içinde diğerlerini de konuşmaya devam edeceğiz. Bu konuda bir şey yapmanın ümitsiz olduğunu söyleyenler var. Basitçe insanlığın oyunu kaybettiğini ve pes etmemiz gerektiğini kabul etmeliyiz. Bu seslerden biri de ABD hükümeti. Bu haftanın okuma ödevlerinden biri, Trump yönetiminin ulaşımdan sorumlu

departmanı Ulusal Karayolu Trafik Güvenliği İdaresi'nin çok ilginç bir yayını. Beş yüz sayfalık bir çevresel değerlendirme. Belli ki üzerinde çok çalışılmış. Raporun sonucu, otomotiv emisyonları için yeni düzenlemeler yapılmaması gerektiği yönünde. Yani arabaları ve kamyonları daha verimli hale getirmeye çalışmayın, emisyonları azaltmaya çalışmayın. Çok da mantıklı bir argümanları var; ne de olsa ciddi bir bürokrasi. Yüzyılın sonuna kadar sıcaklığın sanayi öncesi seviyelerin 7 Fahrenheit derece üzerine çıkacağı sonucuna varıyorlar ki bu Dünya Bankası'nın "dehşet verici" olarak nitelendirdiği bir seviye ve bilim dünyasının organize insan yaşamının tanınabilir bir biçimde devam etmesi için mümkün olduğunu tahmin ettiğinden yaklaşık iki kat daha yüksek.

Kısacası, oyun zaten yakında sona erecek. Ve otomotiv emisyonları toplam felakete o kadar da fazla katkıda bulunmadığına göre, neden sadece keyfimize bakmayalım? İnsanlık deneyi nasıl olsa sona erdi. Neron'u hatırlarsınız, Roma yanarken oyalanmıştı. Cumhuriyetçi yönetim bize dünya yanarken keyfimize bakmamız gerektiğini söylüyor. Bunlar dünya tarihindeki en güçlü hükümetin talimatlarıdır.

Elbette bir varsayım var: diğer herkesin de en az onlar kadar çılgın olduğu ve tehditleri tırmandırmada onlara katılacağı.

Bu, insanlık tarihinde ortaya çıkmış en şaşırtıcı belge olmalı. Bakalım buna benzer bir şey düşünebilecek misiniz? Çok ciddiylim. Ve nasıl ele alındığına bir bakın. *Washington Post*'ta ve muhtemelen başka birkaç yerde daha haber oldu ve sonra etkili bir şekilde derinleştirildi. Kimin umurunda?

Neyse ki, herkesin liderlerimiz kadar ceza ehliyeti olmayacak kadar deli olduğu doğru değil. Bir şeyler yapılıyor. Örneğin Danimarka'da 2030 yılına kadar enerji ihtiyacının yaklaşık yüzde 50'si yenilenebilir kaynaklardan karşılanacak ve 2050 yılına kadar sıfır fosil yakıt kullanımına ulaşmayı planlıyorlar. Başka pek çok örnek var.

Her ne kadar Cumhuriyetçilerin yönetimindeki federal hükümet, örgütlü insan yaşamını yok etmeye adanmış dünya tarihindeki en suçlu örgüt olarak övgüyü kazanmaya kararlı olsa da, burada eyaletlerde ve yerel bölgelerde bir şeyler oluyor. Kısa bir süre önce Kuzeybatı Pasifik'te Portland şehri ve diğer bazı bölgeler tüm fosil yakıtları ortadan kaldırma taahhüdünü ilan etti. En sıra dışı örnek ise Çin. Çok iyi bir ekonomist olan Dean Baker'ın birkaç gün önce bu konuda yaptığı ilginç bir çalışma var (Baker 2019). Çin'in sürdürülebilir enerji geliştirme konusunda dünyaya öncülük ettiğine dikkat çekiyor. Çin'de elektrikli otomobil kullanımı halihazırda dünyanın geri kalanıyla aynı seviyede ve hızla artıyor. Aynı şekilde rüzgâr enerjisi de dünyanın geri kalanı ile aynı seviyede ve güneş enerjisi daha da fazla. Geçen yıl Çin, dünyanın geri kalanının toplamından daha fazla güneş enerjisi kapasitesi ekledi. Tucson gibi güneşin neredeyse her zaman parladığı bir yeri düşünebiliriz.

Çin fakir bir ülkedir. Büyük bir ekonomisi var, ama kişi başına düşen milli gelir açısından Batı'da bilinmeyen ciddi iç sorunları olan fakir bir ülke. ABD kesinlikle bundan daha iyisini yapabilir. Bunu yapıyor muyuz? Kendinize sorun.

Yapılması gereken daha pek çok şey var; evlerin hava koşullarına uygun hale getirilmesi gibi. Avrupa'nın her yerinde bu yapılıyor, öyle ki şirketlerin artık işi kalmadı ve Amerikan pazarına girmeye çalışıyorlar ama kimse pek ilgilenmiyor. Hayatı daha iyi, daha ucuz, daha mutlu kılıyor, iklim üzerindeki etkiyi azaltıyor ama doktrine uymuyor. Sadece LED ışıklar gibi şeyleri kullanmak bile, eğer toplamını bulursanız, oldukça büyük bir etkiye sahiptir.

Yapılabilecek pek çok şey var ve bunlar üzerinde gerçekten çalışan kuruluşlar var. Amerika Birleşik Devletleri'nde bunlardan biri Sunrise Movement adlı bir grup. Çoğunluğu gençlerden oluşuyor, tıpkı diğerleri gibi. Earth Strike adlı bir grup 15 Ocak'ta ilk eylemini gerçekleştirdi. Bir diğeri ise İngiltere merkezli Extinction Rebellion adlı bir grup. İngiltere'de binlerce protestocu küresel ısınma

konusunda harekete geçilmemesini protesto etmek için defalarca Londra köprülerini kapattı. Şu anda dünya çapında yaklaşık iki yüz şubeleri olduğunu söylüyorlar. Birkaç gün önce, 28 Ocak'ta Manhattan'da büyük bir gösteri düzenlendi. Nisan ayında uluslararası bir eylem haftası düzenlemek için çalışmalar yürütüyorlar. Amerika Birleşik Devletleri'nin dört bir yanında birçok şubeleri açılıyor. Tekrar döneceğimiz Sunrise Movement şimdiden oldukça önemli bir etki yarattı. Eylemlerinden biri, küresel ısınma konusunda harekete geçilmemesini protesto etmek amacıyla Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin ofisinde oturma eylemi yapmaktı.

Onlara Alexandria Ocasio-Cortez ve diğer genç kadınlar, Kongre'ye yeni seçilen ilerici kadınlar da katıldı. Ve Yeşil Yeni Anlaşma olarak adlandırdıkları, 2030 yılına kadar ABD ekonomisini karbondan arındırma, tamamen karbondan arındırma ve isteyen herkese yeşil bir iş sağlama taahhüdünü talep ettiler. Bu oldukça geniş bir yankı uyandırdı ve bu fikri kongre gündemine taşıdı. Hatta bugün Senato'da Ocasio-Cortez ve Massachusetts'li Ed Markey tarafından bu önerinin hayata geçirilmesi için bir karar tasarısı sunuldu. Bu, örneğin INF anlaşmasına yol açan türden bir kamuoyu baskısıyla gerçeğe dönüşebilir. Ve bu küçük bir mesele değil. Bir çeşit Yeşil Yeni Anlaşma hayatta kalmak için elzemdir.

Bu da başka bir soruyu gündeme getiriyor. Ölüm kampı mutemedi konusunda Macdonald'a geri dönelim. Bizler, duvarların ardında neler olduğunu bilen ama işlerini yapıp hayatlarını yaşarken gözlerini kaçırmaya karar veren ölüm kampı mutemetleri değiliz.

Biz öyle değiliz. Aslında daha da kötüyüz. Auschwitz'den bile çok daha korkunç bir hikâyenin ortaya çıkışını izliyoruz. Ve kendimize şu soruyu sormak zorundayız: "Ben ne yaptım? Ne yapamadım?" Gelecek nesiller, eğer varsa, bunu bizim için soracaklar.

Himalayalar'daki buzulların erimesi ve yüz milyonlarca insanın yetersiz su kaynaklarını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmasıyla

ilgili raporla başladım. Ve bu bizden çok uzakta olan bir şey değil. Çoğunuzun bildiği gibi Tucson'un çok kırılgan bir su sistemi var ve bu sistem ciddi bir tehdit altında.

BÖLÜM 5

NEOLİBERALİZM, KÜRESELLEŞME VE FİNANSALLAŞMA

Waterstone'un Dersi, 12 Şubat 2019

Tamam. Hadi başlayalım. Bu gecenin ana konusuna geçmeden önce, geçen hafta ele aldığımız bazı konularla ilgili çok kısa bir güncelleme yapmak istiyorum; çünkü, son birkaç gün içinde, muhtemelen birçoğunuzun gördüğü ya da görmüş olabileceği, gerçekten endişe verici birkaç rapor ortaya çıktı. Bunlar haberlerde biraz yer aldı.

Bunlardan biri, *Biological Conservation* dergisinde yeni çıkan ve birkaç on yıl içinde böcek popülasyonlarının yüzde 40'a varan oranda yok olabileceğini ve aslında tüm böceklerin yüz yıl içinde yok olabileceğini öngören bir makaleydi. Bunun sonuçlarını tahmin etmeye başlayabilirsiniz, oldukça inanılmaz. Aslında, muhtemelen hayatta kalmak mümkün değil. Ancak her halükârda bu, son birkaç gün içinde ortaya çıkan raporlardan biriydi.

Son birkaç gün içinde ortaya çıkan bir diğeri ise, dünya genelinde buzulların yok olmasıyla ilgili, ancak daha çok Himalaya

buzullarına odaklanıyor; bu buzulların bir kısmı tamamen yok olacak ve su kaynakları, içme suyu, tarım ve benzeri konularda bu buzullara bağımlı olan bir buçuk ila iki milyar insanın kaderi değişecektir. Bunların her ikisi de son birkaç gün içinde ortaya çıktı ve böylece bilimin iklim bozulmasının koşullarını öngörme hızı ... Artık buna basitçe iklim değişikliği demenin uygun olduğunu düşünmüyorum. Bence iklim felaketi veya iklim bozulması muhtemelen daha iyi bir tanımlama, ancak her durumda, bilimin bu fenomenlerin yörüngesini ortaya çıkarma hızı gerçekten endişe verici bir şekilde hızlanıyor.

Bu akşamın konusu ya da konuları aslında birbiriyle ilişkili şu üç olgu: neoliberalizm, küreselleşme ve finansallaşma. Bu akşam ele almak istediklerim için size çok kısa bir yol haritası vermeme izin verin. Öncelikle size neoliberalizmin çok kısa bir tanımını yapacağım ve onu küreselleşme ve finansallaşmadan ayıracağım. Daha sonra bu olguların iki farklı dönemdeki gelişiminden bahsetmek istiyorum. İlk dönem 1945'i, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasını ve 1970 civarını kapsıyor. Bu tarihler elbette kesin değildir, ancak politik ekonomik sistemdeki belirli türden değişiklikleri kapsıyor.

Bu, bazen düzenlenmiş kapitalizm olarak adlandırılan bir dönemdir. Bazen gömülü liberalizm olarak adlandırılır. Bazen de Kapitalizmin Altın Çağı olarak adlandırılır. Ardından, 1970'ten 2008'e kadar olan ikinci dönem, ki bu gerçekten de neoliberalizmin ortaya çıkış dönemidir. Ve 2008'deki çöküşün ardından, aralarında Henry Giroux gibi isimlerin de bulunduğu bir dizi analistin gangster kapitalizmi olarak adlandırdığı yeni bir döneme geçtiğimizi düşünüyorum. Bu akşam bununla ilgili birkaç şey söyleyeceğim ama muhtemelen Perşembe günü ve gelecek hafta bu konu hakkında biraz daha konuşacağız. Ve son olarak, dünyanın ekonomi politiğindeki bu değişikliklerin ne tür etkiler yarattığını düşünmek istiyorum. Önceki dönemden neoliberal döneme geçişin başlıca sonuçları nelerdir?

Neoliberalizmin kendisi bir dizi fikir ve uygulamadır ve bunların ne olduğunu birazdan açıklayacağım; ancak, neoliberalizm gerçekten de dünyanın sadece nasıl işlediğine değil, nasıl işlemesi gerektiğine dair felsefi bir anlayıştır. Küreselleşme, bu fikir ve uygulamaların mekânda ve bir yerden bir yere yayılmasıdır ve buna eşlik eden finansallaşmanın yükselişi, finans sermayesinin diğer sermaye sektörleri karşısında değişen ve giderek baskın hale gelen rolünü karakterize etmektedir. Sadece finansın doğası değişmekle kalmadı, aynı zamanda sermayenin diğer sektörleriyle olan ilişkisinin doğası da oldukça dramatik bir şekilde değişti ve bunun gerçekten önemli etkileri oldu.

Neoliberalizm ile başlayalım. Neoliberalizmin başlıca savunucularından Milton Friedman'ın birkaç hafta önce verdiğim yazısını okuduğunuzda, bu ifadelerin bir kısmını hatırlayacaksınız. Neoliberalizm özünde, insan refahının en iyi şekilde, güçlü özel mülkiyet hakları, sözde "serbest piyasalar" ve sözde "serbest" ticaret ile karakterize edilen kurumsal bir çerçeve içinde, çok özel şekillerde tanımlanmış bireysel girişimci özgürlükleri ve becerileri özgürleştirerek (kolektif değil, lütfen dikkat edin) geliştirilebileceğini öne süren bir politik ekonomik uygulamalar teorisidir. Ellerimle tırnak işareti yapabilseydim, bunu sürekli yapıyor olurdum, ancak bunu hayal gücünüzle görebilirsiniz.

Neoliberal felsefe altında devletin rolü, bu tür uygulamalara uygun bir kurumsal çerçeve yaratmak ve bunu korumaktır. Paranın kalitesini ve bütünlüğünü garanti altına almalıdır. Ayrıca özel mülkiyet haklarını güvence altına almak için gereken askeri savunma, polis ve yasal yapıları ve işlevleri kurmak ve gerekirse güç kullanarak (ve bunun bir kısmını militarizm hakkındaki konuşmada zaten gördük; daha fazlasını göreceğiz), gerekirse güç kullanarak piyasaların düzgün işleyişini garanti altına almaktır. Devletin rolü budur.

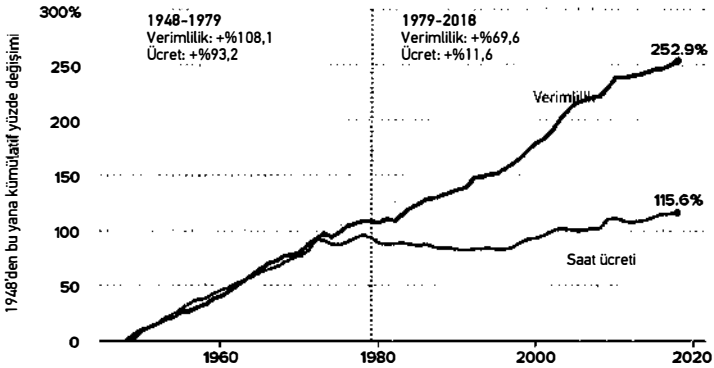
Eğer toprak, su, eğitim, sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik ya da çevre kirliliği gibi alanlarda piyasa yoksa, o zaman bunlar gerekirse

devlet eliyle yaratılmalıdır. Bunları doğrudan doğruya ya öncelikli kamu malları ya da kamu kaynakları olarak görebilirsiniz, bunların hepsi neoliberalizmin temel bir özelliği olan özelleştirme yoluyla piyasa kapsamına alınmalıdır. Devletin diğer tüm eylemleri gayri-meşru kabul edilir; ancak, neoliberalizmin savunucuları ve söylemleri devletin hem rolünü hem de gerekliliğini sürekli olarak küçümserse de, devletin burada çok önemli bir rolü olduğunu şimdiden söyleyebiliriz. Ayrıca, yukarıdaki retoriğe rağmen, neoliberalizmin gerçekten de serbest, devlet aracılı olmayan bir girişim olmadığı da oldukça açık olmalıdır.

Esas olarak iki dönemden ve daha sonra da 2008 sonrası zaman diliminden, ondan önce gelen olguların ayrı ama ilgili bir uzantısı olarak bahsedeceğim. Bu grafikte başlayalım. X eksenini 1949'dan 2015'e kadar olan yılları göstermektedir. Y eksenini ise 1970 yılına göre mal üreten işçilerin üretkenliği ve ücretleri arasındaki ilişkiyi gösteren bir endekstir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, yaklaşık 1970 ve biraz sonrasına kadar, çok yakın bir korelasyon vardır ve bunun açık anlamı, işçilerin bu artan üretkenliğin sonuçlarını paylaşıyor olmalarıdır.

Verimlilik ile tipik bir çalışanın maaşı arasındaki fark 1979'dan bu yana dramatik bir şekilde artmıştır

Verimlilik artışı ve saatlik ücret artışı, 1948-2018



Notlar: Veriler, özel sektördeki üretim/denetim dışı çalışanların ücretleri (ücretler ve sosyal haklar) ve toplam ekonominin net verimliliği içindir. "Net verimlilik" mal ve hizmet üretimindeki artıştan çıkarılan saat başına amortismanın çıkarılmasıdır.

Kaynak: EPI, Bureau of Labor Statistics (BLS) İşgücü Verimliliği ve Maliyetleri Programından alınan yayınlanmamış Toplam Ekonomi Verimliliği verilerinin analizini yapmıştır. Ücret verileri BLS Current Employment Statistics, BLS Employment Cost Trends, BLS Consumer Price Index ve Bureau of Economic analysis National Income and Product Accounts'tan alınmıştır.

Raising America's Pay: Why It's Our Central Economic Policy Change (Bivens vd. 2014)'deki Şekil A'dan güncellenerek alınmıştır.

Economic Policy Institute

Ve yetmişli yılların ortalarında bu çizgilerin oldukça dramatik bir şekilde birbirinden ayrılmaya başladığı bir dönüm noktası görüyorsunuz, yani üretkenlik artmaya devam ediyor, ancak ücretler oldukça durgun kalıyor. Bu konu hakkında birazdan daha fazla konuşacağım, ancak her halükârda bu iki dönem arasındaki ayrım noktası budur. İlk dönem, 1945-1970, daha önce de söylediğim gibi, bazen düzenlenmiş kapitalizm, bazen gömülü liberalizm, bazen Kapitalizmin Altın Çağı, bazen de insan yüzlü kapitalizm olarak anılır.

Bu ilk dönemde neler oluyor? Küresel ekonomide Bretton Woods sistemi kuruluyor. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden kısa bir süre önce, yedi yüz kadar delege New Hampshire'da Bretton Woods'ta bir araya gelir ve bu noktada, savaştan sonra ulus devletler arasındaki ekonomik ve dolayısıyla siyasi ilişkileri yönetecek bir para sistemi tanımlarlar. Bu, uluslararası ticaret ve kalkınma için bir çerçevedir. Belirli kurumları kurarlar. Uluslararası Para Fonu bu dönemde kurulmuştur. Dünya Bankası'nın öncülleri olan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması kuruldu ve bunu Dünya Ticaret Örgütü izledi. OECD, Uluslararası Ödemeler Bankası, yani dünya ekonomisinin işleyişine gerçekten hakim olan tüm bu finansal kurumlar Bretton Woods konferansında kuruldu ya da en azından öncülleri oluşturuldu.

Bunun temel unsuru da ülkelerin sabit döviz kurları üzerinden ticaret yapmalarıydı. İşlemler sabit bir kurun yüzde 1'inden daha fazla sapmayacaktı, yani altına ayarlanmış bir para birimine sabitlenecekti, bu nedenle para birimi miktarı aşlında altın miktarından yüzde 1'den daha fazla sapamazdı. Altın destekliydi ve aynı zamanda ABD doları destekliydi. O dönemde Amerika Birleşik Devletleri dünya ekonomisindeki altının yaklaşık üçte ikisini kontrol ediyordu ve bu nedenle altın standart haline geldi ve ABD dolarının bu altına sabitlenmesi uluslararası para biriminin tanımlanma şekli oldu.

Bazı gümrük tarifeleri, bazı koruyucu tarifeler ve serbest sermaye hareketlerinin önünde bazı engeller olmasına rağmen, orta derecede açık bir dünya ekonomisiydi. İkinci Dünya Savaşı'ndan çıkıldığı 1944 yılında ABD'nin açık ara dünya ekonomisinin hakim olduğunu, dolayısıyla bu düzenlemelerin yapıldığı şartların çoğunu dikte edebildiğini hatırlamanız gerekir. Bu politika ABD'nin doğrudan yabancı yatırımına izin verdi ve buna sömürgecilikten kurtulmakta olan yeni ortaya çıkan devletler de dahildi, ancak engel olarak geri dönecek başka bir etkisi daha vardı. Yani, ABD

pazarlarını Avrupa ve Japonya'dan gelen mallara açtı ve dünya çapında kapitalist ekonomilerde güçlü bir büyümeye izin verdi. Bretton Woods konferansı sırasında bu çok büyük bir sorun gibi görünmüyordu. Yani ABD o kadar baskındı ki, bu gerçekten de çok büyük bir sorun gibi görünmüyordu.

Bu dönemde devletin ekonomide önemli bir rolü vardı. Öncelikle, ekonomik ve mali kararlar, düşük işsizlik oranı ve kabul edilebilir bir enflasyon oranını hedefleyen Keynesyen bir dizi politika tarafından yönetilmiştir. Keynesyen ekonominin temel özelliği talep yönetimidir. Yani, talep düşmeye başlarsa, başka bir aktör, tipik olarak devlet, ekonomiyi canlandırmak için müdahale etmelidir, dolayısıyla bu, ekonominin nasıl işlediğine dair bu dönem boyunca devam eden ve bir sonraki dönemde yıkılan bir dizi teoridir. Bu, arz temelli bir ekonomiden ziyade talep temelli bir ekonomidir.

Temel endüstrilerde devlet düzenlemeleri vardı. Finans sektöründe devlet düzenlemeleri vardı; çevre, tüketim, iş, güvenlik ve sağlık düzenlemelerinin yükselişi de dahil olmak üzere sosyal düzenlemeler vardı. Tüm bunlar toplumların sosyal ağının bir parçası olmaya başladı. Güçlü bir tekel oluşmasını önleyici uygulama vardı. Makul ölçüde güçlü, nispeten güçlü. Altyapı da dahil olmak üzere kamu mal ve hizmetlerinin üst düzeyde sağlanması da söz konusuydu. Bu, eyaletler arası otoyol sisteminin geliştirildiği zamandır. Biraz önce bahsettiğimiz G.I. Bill⁵⁴ vardı.

Bu dönem banliyölerin kurulduğunu, ABD'nin kalkınması için yeni coğrafi alanların açıldığını gördüğümüz dönemdir, dolayısıyla bu dönemde geleneksel imalatın merkezi olan üst Orta Batı'daki Pas Kuşağı olarak adlandırılan bölgeden Güneş Kuşağı'na doğru sermaye-emek ilişkileri açısından önemli sonuçlar doğuran

⁵⁴ Özellikle gaziler ve ailelerine eğitim ve başka şeyler için yapılacak yardımlar için oluşturulmuş fon (ç.n.).

hareketler olmuştur. Yani, ekonomik faaliyetin orijinal yerinin büyük bir kısmı çok güçlü bir şekilde sendikalaşmıştı. Güney, Güneybatı ve Batı ise böyle değildi, dolayısıyla bu aslında çok büyük bir fark yaratıyor.

Bu kamu mallarının tedariği hakkında çok fazla bir şey söylemeyeceğim, ancak bir tüketim toplumunun yaratılmasının banliyöleşme ve temelde nüfusun bireysel hanelere bölünmesi gibi şeylere nasıl bağlı olduğunu düşünebilirsiniz. Daha önce bahsettiğimiz Amerikan Rüyası kavramının bir kısmı bu dönemde gerçekten yükselişe geçer ve bunun kitlesel tüketimle gerekli ilişkilerini görebilirsiniz. Yani, herkes evini döşemek zorundadır, herkes artık savaş zamanı üretiminden barış zamanı üretimine dönüştürülen her türlü şeye sahip olmak zorundadır.

Bu dönemde refah devletinin yükselişini de görüyoruz: Sosyal Güvenlik, Medicare, Medicaid,⁵⁵ işsizlik sigortası. Bunlar kapitalizmi kapitalistlerden kurtarmak için New Deal mekanizmasının bir parçasıydı. Büyük Buhran döneminde çok fazla tahrik vardı ve daha sonra savaş ekonomiyi çöküşten çıkardı, ancak diğer faktörlerin iyileştirilmesi gerekiyordu ve bu nedenle Sosyal Güvenlik, Medicare ve benzeri şeylerin bazıları kapitalizmi kapitalistlerden kurtarmak içindi.

Son olarak, özellikle vergilendirmeye ilgili son zamanlarda çıkan haberler ışığında, şunu da belirtmek gerekir. Bu dönemde çok artan oranlı bir gelir vergisi yapısı vardı. Aslında, 1944 yılında en yüksek marjinal vergi oranı yüzde 94 idi. Ellili ve altmışlı yıllar boyunca da bu oran yüzde 90'a yakın seyretti. Bu oran 1980'lere kadar yüzde 70'e düşmedi, dolayısıyla Elizabeth Warren ve Alexandria Ocasio-Cortez gibi kişiler tarafından şu anda yapılan önerilerin tarihsel bir örneği yok değil. Ayrıca bu dönemde üretkenlik en

⁵⁵ ABD'de uygulanan yaşlılar için sağlık sigortası ve yoksullar için sağlık yardımı programları (ç.n.).

yüksek seviyedeydi, dolayısıyla bu vergi önerileri etrafında dönen tartışmaları izlerken bunları aklınızda tutmanızda fayda var.

Ayrıca bu dönemde, birazdan bahsedeceğim nedenlerden dolayı, şirketler ve sendikalar arasında toplu pazarlığın çok önemli bir rolü vardı. Çok istikrarlı, uzun vadeli işlerin oranı daha büyüktü. İnsanlar genellikle bir işe, bir mesleğe giriyor ve ömür boyu o işte kalıyorlardı. Şimdiki gibi oradan oraya savrulmuyorlardı.

Kurumsal sektörün kendisi de bazı ilginç özelliklere sahipti. Fiyat savaşları ya da topyekûn rekabet yoktu. Şirket CEO'ları diğer firmalardan seçilmek yerine şirket içinden terfi etme eğilimindeydi. Şirketler içindeki ilişkilerin çoğunu ekonomik ilkelere ziyade bürokratik ilkeler yönetiyordu, bu nedenle içeriden terfi fikri, kıdem fikri ve benzeri, bunlar daha önemli ilişki türleriydi. Bunlar bir sonraki dönemde değişecek. Çok önemli olarak, bu dönemde finansal kurumlar esas olarak finansal olmayan işletmeler ve hane halkları için finansman sağlamaktadır. Yani, finansın rolü aslında ekonominin geri kalanı için kızıakları yağlamaktı. Yani, fikir şudur: yatırım yaparsınız. İnsanlar daha sonra üretime geçer ve bu da istihdam, çıktı ve benzeri şeyler üretir. Bu da değişti.

İşte bu dönemle, 1945-1970 dönemiyle ilgili bir soru: Sermaye neden bu biçimi kabul etti? Unutmayın, buna düzenlenmiş kapitalizm deniyor. Kapitalistler bunu neden kabul etti? İlk olarak, Büyük Buhran'ın derinliklerinde, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve dünyanın diğer birçok yerinde büyük bir işçi ayaklanması başladı. Yani, Büyük Buhran'dan kaynaklanan kapitalizme karşı antipati çok ama çok politik şekillerde hissediliyordu. İnsanlar büyük ölçüde örgütlenmeye, üstelik emek dayanışması temelinde örgütlenmeye başlıyordu. Otomobil, çelik, lastik, elektrik, makine, kamyon taşımacılığı ve gemi yükleme boşaltma işi de dahil olmak üzere birçok sektörde işçiler sendikaların tanınması için kampanyalar başlattı. Zaman içinde bazı sektörlerde işçilerin güç kazanmasıyla sonuçlanan sert ve çoğu zaman şiddetli mücadeleler yaşandı ve pek

çok dev şirket sendikaları tanımaya ve onlarla pazarlık yapmaya zorlandı, dolayısıyla bu tipik bir düzenlemeydi.

Amerika Birleşik Devletleri İkinci Dünya Savaşı'na girdiğinde, işçi liderliği savaş süresince grev yapmama taahhüdünde bulunarak, başka bir deyişle savaş sırasında ekonomiye yardımcı olmak için bir ateşkes kabul etti. Savaş sırasında, tam istihdamın işçilerin pazarlık gücünü artırması ve savaş çabalarının başarısının emeğin işbirliğine bağlı olması nedeniyle, sendikalar aidat kontrolü, şikayet prosedürleri, terfi ve işten çıkarmaya karşı koruma olarak kıdem ve sendika üyeliğinin daha da genişletilmesi dahil olmak üzere birçok kazanım elde etti. Ortaya çıkan dinamik, bu dönemde emeğin gücünün artmakta olduğudur.

Savaş zamanı üretime geçmek ABD'yi Büyük Buhran'dan çıkarmıştı. Pek çok kişi savaşın sona ermesiyle birlikte Buhran'ın geri dönmesinden ve bununla birlikte tüm sosyal ve siyasi çalkantılar da dahil olmak üzere Buhran koşullarının geri gelmesinden korkuyordu. Ekonomik etkilere ek olarak, büyük şirketler bu koşulların sosyalizm ve komünizmin yayılmasına yol açabileceğinden korkuyordu ve bu korkular temelsiz değildi. Bu dönemde birçok sosyalist ve komünist parti, sadece ABD dışında olmasa da özellikle büyük güç kazanmıştı. Tüm Avrupa'da, Asya'da sosyalist ve komünist partiler gerçekten de ilerliyordu.

Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyanın çok daha büyük bir kısmı, dünya nüfusunun üçte biri (başta Çin ve SSCB olmak üzere) komünist hükümetler tarafından yönetildi ve bu en azından alternatif bir hayal gücü verdi, bu nedenle tavizler gerekliydi. Bu alternatif tahayyülün dünyada oyun halinde olmasının zorluğundan zaten bahsetmiştik. "Komünist" kelimesinin etrafına tırnak işareti koymalıydım. Bahsettiğimiz nedenlerden dolayı hiçbir şekilde komünist değillerdi, ancak retorik olarak komünist olduklarını iddia ettiler ve bu da Batı ile diğerleri arasında bir tür gerilimin oluşmasına izin verdi.

Yirminci yüzyılın ilk on yıllarından itibaren, ancak özellikle 1905 ve 1917 Rus devrimlerinden sonra, komünistlere, sosyalistlere ve diğer birçok işçi liderine yönelik şiddetli bir suçlama ve baskı vardı. Bundan daha önce biraz bahsetmiştik. Bu baskı İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde McCarthycilik ve benzeri olgularla muazzam bir şekilde arttı. Emek, yasalarla zayıflatıldı.

Örneğin, Taft-Hartley Yasası'nın kabulü (Başkan Truman ilginç bir şekilde veto etti, ancak vetosu 1947'de geçersiz kılındı), diğer şeylerin yanı sıra, sendikaların kullanabileceği çok etkili bir mekanizma olan ikincil boykotları yasakladı. Yani, bir sendika greve giderse, diğer sendikalar da dayanışmak amacıyla greve gidebiliyordu. Taft-Hartley başka şeylerin yanı sıra bunu da yasakladı.

Soğuk Savaş ilerledikçe, Amerikan Emek Federasyonu'ndan hala ayrı olan fazlasıyla muhafazakar Endüstriyel Örgütler Kongresi, çok solcu liderlere karşı dönmeye başladı, böylece AEF-EÖK sonunda komünistleri suçlama ve cadı avının araçlarından biri haline geldi ve bu, 1949'dan 1950'ye kadar olan dönemde komünistler ve diğer solcular tarafından yönetilen birkaç büyük ulusal sendikanın EÖK'den ihraç edilmesiyle sonuçlandı.

Elbette 1949 yılı "domino etkisi" olarak adlandırılan olay açısından çok önemliydi. Noam, Çin'i "kaybettiğimiz" bu andan bahsetti, sanki 1949'da Çin'e bir şekilde sahip olmuşuz gibi. Bu dönemle ilgili tartışmalarımızı ve ABD siyasetinin paranoyak tarzını hatırlarsanız, Çin devrimi ve Çin'in "kaybedilmesi" bu anti-sosyalist, anti-komünist çılgınlığı daha da körükledi. Bunun sonuçlarından biri de birçok şol görüşlü sendika aktivistinin yönetim tarafından işten atılması oldu. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde işçi sendikaları oldukça zayıfladı ve ılımlılaştırıldı. Bunun sermayenin pazarlığı neden kabul ettiğiyle ne ilgisi var?

Bu koşullar altında (yani sendikalar zayıflamış ve en radikal liderleri ortadan kaldırılmışken), pazarlık sermaye için devlet müdahalesinden daha tercih edilir görünüyordu. Bu durum özellikle

devletin müdahalesi örneğın sanayilerin kamulaştırılması ya da başka tür mekanizmalar yoluyla ekonominin çok daha aktif bir şekilde yönetilmesi anlamına geliyorsa geçerliydi. Bu olasılıklar göz önüne alındığında, sermaye ABD'deki sendikal siyasi faaliyetlerden doğan ılımlı siyasetle daha fazla ilgileniyordu. Buna karşın, o dönemde Avrupa ülkelerinin çoğunda işçi sınıfı çok daha radikal bir siyasi rol oynamış, iş dünyasına daha fazla devlet müdahalesi için baskı yapan sosyalist ve komünist partileri desteklemiş ve kapitalizmin yerine sosyalizmi geçirme nihai hedefini ilan etmiştir. Ve şimdi hayal etmesi zor olan bu konuşma, her ne kadar biraz toparlansa da, çok yaygındı.

Sermaye ve emek arasında özellikle ücretler ve çalışma koşulları konusunda büyük bir pazarlık kuruldu. İkinci Dünya Savaşı sırasında emekçilerin grev yapmaması, savaş sırasında aşırı taleplerde bulunmaması gibi bir tür anlaşmayla başladı, ancak daha sonra da devam etti. Daha büyük bir pasta vardı. Artan verimlilik ve bu pastada daha adil bir paylaşım söz konusuydu. Pazarlığa muhalefet çoğunlukla küçük işletmelerden geldi. Yani büyük işletmelerin sendika ücretlerini ödemek gibi bir derdi yoktu. İşçilerin korunması, çevrenin korunması (bazı dışsallıkların içselleştirilmesi) vb. gibi hükümet programlarını kabul etmekte de zorlanmadılar.

Ancak çok küçük bir kazançla çalışan (ve birçoğu ilk yılında iflas eden) küçük işletmelerin bu tür düzenlemelere bağlı kalması çok daha zordur. Bir yan not olarak, bazen büyük şirketlerin küçük rakiplerini elimine etmek için bu tür taktikler kullandıklarını ve bunu yaparken de oldukça yüksek bir sesle konuştuklarını belirtmek isterim. Yani, büyük şirketler daha sıkı işgücü uygulamaları ya da çevresel korumalar vb. için ajitasyon yaparlar ve bunun maliyetini kolayca karşılayabileceklerini, küçük işletmelerin ise karşılayamayacağını ve batacaklarını bilirler. Kapitalizmin pek çok dostane özelliğinden sadece biri.

Bu pazarlığın sonucu, daha önce de bahsettiğimiz gibi, verimlilikteki artışın adil bir şekilde paylaşılması olmuştur. 1945-1970

döneminde, sermaye ve emek arasındaki bu ilişkiler kümesinin yükselen bir dizi beklenti ve yükselen bir dizi sonuç ürettiğini görüyoruz. İşler değişmeye başladığında o anda ne olur? Düzenlenmiş kapitalizmden neoliberalizme geçişte bu değişimi tetikleyen neydi? Kısa cevap, sermayenin düşen bir kâr oranı ile karşı karşıya kalmasıdır. Çok daha uzun olan cevap ise bunun neden böyle olduğunu açıklamaktır.

Her şeyden önce, kapitalist biçimin kendi içinde bir dizi çatışma vardı. Sermaye ve emek arasında, büyük ölçüde üretim sürecindeki değişen koşullar nedeniyle ortaya çıkan çatışmalar vardı. Düşen kâr oranlarının itkisiyle kapitalistler yeni çalışma koşulları uygulamaya çalıştılar. Hızlı çalışma, güvensiz işler, kârın eşitsiz dağılımı söz konusuydu ve bu nedenle çok sayıda işçi ajitasyonu vardı. Sosyal refah programlarının sağlanması ve dışsallıklar, kirlilik, güvensiz ürünlerle ilgili şikayetler konusunda sermaye ve vatandaşlar arasında da çatışma vardı. Bunların bazılarının Powell Memorandumuna⁵⁶ (Powell 1971) yansıdığını görüyoruz. Örneğin Lewis Powell'in Ralph Nader'in peşine düşmesini sermayenin tüketiciyi koruma hareketine (ve buna bağılı olarak diğery sosyal refah hareketlerine) ve otomobil güvenliğı gibi şeylere karşı bir tepkisinin başlangıcı olduğunu görebiliriz. Bunların hepsi sermaye için birikmeye başlayan maliyetleri temsil ediyordu.

Ayrıca, diğery ekonomiler yükselişte olduğı için gelişmekte olan ölkelerle kaynaklar ve artan petrol fiyatları üzerinde daha fazla rekabet vardı. Bu dönemin sonunda, Petrol İhraç Eden Ölkeler Örgütü'nün (OPEC) kurulması ve fiyatların yükselmesi söz konusu oldu. Ayrıca ABD'li kapitalistler ile diğery gelişmekte

⁵⁶ Lewis Powell tarafından yazılan "Amerikan Serbest Girişim Sistemine Saldırı" başlıklı, muhafazakâr iş çevrelerinin Amerika'yı yeniden ele geçirmesi için anti-Komünist ve New Deal karşıtı bir plan olarak yazılan gizli bildiri. Özellikle tüketici hakları aktivisti Ralph Nader'in otomobil endüstrisinin kârı güvenliğinin önüne koymasına yaptığı itiraza karşı Powell'in bunu özel sektörün altını oymak olarak değerlendirmesi sonucu yazılmıştır (ç.n.).

olan ülkelerdeki ve gelişmiş ülkelerdeki, özellikle Batı Avrupa ve Japonya'daki kapitalistler arasında da rekabet var. Bunun o zamanki otomobil endüstrisine çok belirgin bir şekilde yansındığını görebiliriz. Yani Detroit ve ABD'li büyük otomobil üreticileri ilk kez Avrupalı otomobil üreticileri ve özellikle de Japon otomobil üreticileri ile ciddi bir rekabetle karşı karşıya kalmaya başladı. Bu, daha önce de belirttiğim gibi, Bretton Woods düzenlemesinin beklenmeyen (ya da en azından 1944'te önemsenmeyen) etkilerinden biridir. Dünya ekonomisinin ABD'nin doğrudan yabancı yatırımlarına açılması, ama aynı zamanda ABD ekonomisinin de buradaki yatırımlara açılması ve ABD pazarlarının iç içe geçmesi.

Tüm bu artan sermaye maliyetlerinin sonucu, düşen kâr oranı, çok durgun verimlilik artışı, yükselen enflasyon, artan işsizlik ve Bretton Woods sisteminin çöküşü oldu. Nixon'ın ABD ekonomisini altın standardından çıkardığı ve dolayısıyla geri kalan tüm ekonomilerin temelde altın standardından çıkıp itibari para birimine geçtiği zaman Nixon Şoku olarak adlandırıldı. O dönemde buralarda olsanız bile muhtemelen hiçbirinizin hatırlamayacağını biliyorum. ABD parasına bakarsanız, "Altınla değiştirilebilir" yazardı. Sonra "Talep üzerine değiştirilebilir" yazmaya başladı. Şimdi ise sadece "Tanrı'ya Güveniyoruz" yazıyor, yani bu bir itibari para birimi. Bunun farkında olmalısınız.

Tüm bunlar, bu dönemdeki istikrarsızlığın bir parçası olan uluslararası parasal ve ekonomik kaos yarattı. Dolayısıyla sermaye birikiminin devam etmesini ve genişlemesini sağlayacak yeni bir dizi düzenlemeye ihtiyaç vardı. Bu biçim neoliberalizmdir. Peki, bu dönemde başlayan ve günümüze kadar devam eden (şimdi çok önemli bazı çatlaklar olsa da) kapitalizmin neoliberal biçimi nasıl ortakakıl haline geldi? Neoliberalizm etrafındaki düşünceler aslında en son 1940'larda bir araya gelmeye başladı. Bazı fikirler kapitalizm kadar uzun bir süredir var. Çoğu akademisyen olan ekonomist, tarihçi ve filozoflardan oluşan küçük ve seçkin bir grup tutkulu

savunucu, ünlü siyaset filozofu Friedrich von Hayek'in etrafında bir araya gelerek, adını ilk kez buluştukları İsviçre kaplıcasından alan Mont Pelerin Topluluğu'nu kurdu.

Bu arada Mont Pelerin Topluluğu hala varlığını sürdürmektedir. İlk kez 1947 yılında bir araya geldiler. Aralarında Hayek, Ludwig von Mises, ekonomist Milton Friedman ve hatta bir süreliğine ünlü filozof Karl Popper da vardı. Topluluğun kuruluş bildirisi aşağıdaki gibidir ve şimdi bazı tanıdık kelimeler göreceksiniz: "Uygarlığın temel değerleri tehlike altındadır." Unutmayın, bu İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındır, bu nedenle NSC 68'de (1950) gördüğümüz şeyler yaygındır, sonra Churchill'in Demir Perde konuşması (1946), bu nedenle Doğu ile Batı arasındaki bu karşıtlığı görmeye başlıyoruz ve daha sonra bu türden ifadelerle yeniden tarif ediliyor.

Uygarlığın temel değerleri tehlike altındadır. Dünya yüzeyinin geniş bir bölümünde, insan onuru ve özgürlüğünün temel koşulları çoktan ortadan kalkmıştır. Diğerlerinde ise, mevcut politika eğilimlerinin gelişmesi nedeniyle sürekli tehdit altındalar. Bireyin ve gönüllü grubun konumu, keyfi gücün uzantıları tarafından giderek zayıflatılmaktadır. Batılı insanın en değerli varlığı olan düşünce ve ifade özgürlüğü bile, azınlık konumundayken hoşgörü ayrıcalığına sahip olduğunu iddia eden, ancak kendi görüşleri dışındaki tüm görüşleri bastırabilecekleri ve yok edebilecekleri bir iktidar konumu kurmaya çalışan inançların yayılmasıyla tehdit edilmektedir.

Bu açıkça NSC 68 ve benzerlerinde gördüğümüz dili yansıtmaktadır ve Powell Memorandumunda da karşımıza çıkacağını göreceğiz. Açıklama devam ediyor:

Grubumuz, bu gelişmelerin, tüm mutlak ahlaki standartları reddeden bir tarih görüşünün büyümesiyle kısıktıldığını

savunmaktadır. Ve hukukun üstünlüğünün arzu edilirlğini sorgulayan teorilerin büyümesiyle. Ayrıca, özel mülkiyete ve rekabetçi piyasaya olan inancın azalmasının da bu gelişmeleri desteklediğini savunmaktadır; zira bu kurumlarla ilişkili dağıtık güç ve inisiyatif olmaksızın, özgürlüğün etkin bir şekilde korunabileceği bir toplum hayal etmek zordur.

Sizi daha önce bu tür grupların özgürlükten ne anladıkları konusunda yaptığım yorumlara geri götürüyorum. Bu, ekonomik özgürlüğün çok ama çok dar bir tanımıdır. *The Constitution of Liberty* (Özgürlüğün Anayasası) ve *The Road to Serfdom* (Kölelik Yolu) gibi önemli metinlerin yazarı olan Hayek, fikirler için savaşın kilit önemde olduğunu savunmuştur. Mont Pelerin'deki grubun, sağduyunun nasıl beslenmesi ve inşa edilmesi gerektiğinin zaten farkında olduğunu anlamak çok önemlidir. Ve bu savaşın sadece Marksizm'e karşı değil, aynı zamanda sosyalizme, devlet planlamasına ve Keynesyen müdahaleciliğe karşı da kazanılması için muhtemelen en az bir nesil gerekecekti. 1945-1970 dönemi Keynesyen görüşün hakim olduğu bir dönemdi.

Neoliberal hareket, insanların, özellikle de kapitalistlerin daha fazla birikim için yeni bir strateji arayışına girdiği 1970'lerin sıkıntılı yıllarına kadar hem politikanın hem de akademik etkinin sınırlarında kaldı. Neoliberal fikirler o dönemde, özellikle ABD ve İngiltere'de, de burada Reagan yönetimi ve İngiltere'de Thatcher yönetimi altında merkez sahneye taşınmaya başlandı. Her ne kadar ABD'de bu politikaların temelleri aslında Carter yönetimi altında atılmış olsa da.

Londra'daki Institute of Economic Affairs, Washington'daki Heritage Foundation gibi, bazıları Mont Pelerin Topluluğu'nun doğrudan uzantısı olan, iyi finanse edilmiş çeşitli düşünce kuruluşlarında beslendi ve birazdan birkaç tanesini daha sayacağım. Ayrıca, akademide, özellikle de Milton Friedman'ın hakim olduğu Chicago Üniversitesi'nde artan etkisi yoluyla. Onun hakkında birazdan daha

fazla şey söyleyeceğim. Neoliberal teori, 1974'te Hayek'e ve 1976'da Friedman'a, Mont Pelerin'e bağlı diğer altı ekonomistle birlikte Nobel Ekonomi Ödülü'nün verilmesiyle akademik bir saygınlık kazandı ve bu da bu kavramlar dizisine büyük bir itibar kazandırdı.

Ancak elbette bu özel ödülün, Nobel havasına bürünmüş olsa da, diğer ödüllerle hiçbir ilgisi olmadığını ve temelde İsveç bankacılık elitinin çok sıkı kontrolü altında olduğunu bilmelisiniz. Aslında, Alfred Nobel'in torunu Peter Nobel, büyükbabasının, kârı insanlardan üstün tutan herhangi bir faaliyet için ödül verilmesini asla istemeyeceğini söylemiştir. Hayek'in kendisi de ekonomi alanında bir ödül olmaması gerektiğini düşünüyordu ve 1974'te yaptığı kabul konuşmasında da bunu dile getirmişti.

Milton Friedman 1962'de *Capitalism and Freedom* (Kapitalizm ve Özgürlük) kitabına yazdığı önsözde şunu soruyor:

O halde bu gibi kitapların rolü nedir? Bence iki yönlü. İlki, erkek erkeğe sohbetler için konu sağlamak. İkinci ve daha temel olarak, koşullar değişimi gerekli kılan kadar tercihleri açık tutmak. Özel ve özellikle de devlet düzenlemelerinde muazzam bir atalet [mevcut sağduyuyu ifade etmenin başka bir yolu], statükonun tiranlığı vardır. Sadece gerçek ya da algılanan [ya da yaratılan, aslında neoliberalizm sisteminin işleyiş tarzının bir parçası olan] bir kriz gerçek bir değişim yaratır. Bu kriz ortaya çıktığında, atılan adımlar ortalıkta dolaşan fikirlere bağlıdır. (1962)

Naomi Klein'in *The Shock Doctrine* (Şok Doktrini) adlı kitabını okursanız, bir kriz anında ortalıkta dolaşan fikirlerin baskın hale geldiği fikrinden yola çıktığını görürsünüz. Friedman, neoliberallerin 1940'lardan beri geliştirmekte olduğu bu fikirlerin, benimsenmek ve sağduyunun bir parçası haline gelmek için olgun bir anı beklediğini söylüyor. "Temel işlevimizin bu olduğuna inanıyorum, mevcut politikalara alternatifler geliştirmek, politik olarak imkânsız olan

politik olarak kaçınılmaz olana kadar bunları canlı ve kullanılabilir tutmak” (Friedman 1962).

Friedman’ın 1962’deki düşüncesi budur: “İki kitabımızdaki fikirler hala entelektüel ana akımda yer almaktan uzaktır, ancak artık en azından entelektüel camiada saygıdeğerdir ve büyük olasılıkla geniş halk kitleleri arasında neredeyse gelenekseldir.” Bu sözler tam da Reagan yönetiminin başlangıcında, bu fikirler gerçekten de muazzam bir siyasi ilgi görmeye başladığında söylenmiştir.

Şimdi neoliberalizmin sağduyu olarak ilan edilmesinin bir parçası olan Powell Memorandumuna dönelim. Bu, iş dünyasını aktif bir şekilde yeni bir sağduyu üretmek üzere örgütlemeye yönelik ilk girişimlerden biridir ve bunu gerçekten çok bilinçli bir şekilde yapmaya çalışmaktadır. Bence sadece bildirinin içeriğine değil, retorik tarzına da dikkat etmelisiniz. Noam bunu şöyle tanımladı, muhtemelen bu konuda daha fazla şey söyleyecektir ama “100 misketten 99’una sahip olan ama 100’üncüsüne sahip olmadığı için kendini yoksun hisseden çok şımarık bir çocuk gibi.”

Bildiride serbest girişim sisteminin, yani kapitalizmin saldırı altında olduğu savunuluyordu. Ve haklıydı da. Kapitalistler bu noktada neredeyse hiç rahat edemiyorlardı. “ABD Ticaret Odası” diyordu Powell, “bir saldırıya öncülük etmeli” (1971). Ve unutmayın, bu ancak daha sonra ortaya çıkan gizli bir bildiridir. Lewis Powell’dan ABD Ticaret Odası sekreterine gizli bir not, yani odayı serbest girişim sistemini savunmak için siyasi olarak aktif olmaya teşvik ediyor.

“ABD Ticaret Odası, insanların şirket, hukuk, kültür ve birey hakkındaki düşüncelerini değiştirmek için başlıca kurumlara, üniversitelere, okullara, medyaya, yayıncılığa ve mahkemelere yönelik bir saldırıya öncülük etmelidir” (1971). Powell’a göre ABD’li işletmeler, özellikle de bir araya getirildikleri takdirde, böyle bir çaba için gerekli kaynaklardan yoksun değillerdi. İş dünyası, insanlar

bireysel firmalar ve şirketler yerine bir sınıf olarak birlikte düşünmeye başlarsa en etkili olabilirdi. ABD Ticaret Odası bu meydan okumayı çok dramatik bir şekilde üstlendi.

Oda, 1972’de altmış bin civarında olan firma sayısını sadece on yıl sonra çeyrek milyonun üzerine çıkardı. Temel mesaj, her ne kadar bu şekilde ifade etmeseler de, ekonomik terimlerle çok dar bir şekilde tanımlanan bireysel özgürlük retoriğinden yararlanarak, örneğin sendikalar ve sendikal örgütlenmeyi ana hedefler olarak içeren her türlü kolektivizme karşı çıkmaktı. Ancak sadece kolektivizmin değil, kamu malı ya da kamu mallarının arzu edilebilirliği ya da uygunluğuna ilişkin her türlü kavrama karşı çıktılar. Neoliberalizmin özelleştirme boyutu, hem kısa hem de uzun vadede, kamu malı diye bir şeyin var olduğuna dair beklentileri azaltmayı amaçlamaktadır. Bu elbette devletin ekonomiye “uygunsuz müdahalelerinin” sınırlandırılmasını da içerir. Ancak neoliberal modelin devletin sürekli müdahalelerine mutlak bağımlılığını da unutmamak gerekir.

Powell Memorandumu’nun bir sonucu olarak geliştirilen bir başka örgüt de Business Roundtable adlı bir örgüttü. Bu, “şirketler için agresif bir siyasi güç arayışına kendini adanmış” CEO’lardan oluşan bir örgüttü ve 1972 yılında kuruldu. Yani şimdi, bu sadece baskın bir ortak akıl üretmeyi amaçlamakla kalmıyor, aynı zamanda siyasi alana da taşınıyor. Söz konusu şirketler 1970’lerde Amerika Birleşik Devletleri’nin GSMH’sinin yaklaşık yarısını oluşturuyordu. Siyasi meseleler için yılda 900 milyon dolara yakın, o zamanlar çok büyük bir meblağ harcıyorlardı.

Kaynakların bir kısmı, Friedman’ın savunduğu gibi “ortalıkta dolaşan fikirleri” ortaya çıkaracak olan düşünce kuruluşlarını (Powell’in teşvik ettiği unsurlardan biri) geliştirmeyi amaçlıyordu. Düşünce kuruluşları ayrıca fikirleri etrafa yaymak için konuşmacı büroları kuracak, köşe yazıları üretecek ve benzeri şeyler yapacaktı. Bunlar arasında aslında kırklı yıllarda kurulmuş olan American

Enterprise Institute, 1973 yılında Adolph Coors tarafından kurulan The Heritage Foundation ve Center for the Study of American Business yer alıyordu. Bunların hepsi o dönemde şirket desteğiyle kurulmuştu.

1970'lerde iş dünyası, Powell'ın önerdiği gibi bir sınıf olarak hareket etme yeteneğini geliştirdi. İş dünyasının siyasi stratejisindeki baskın tema, tüketicinin ve çevrenin korunması, iş kanunu reformu ve ardından olumlu vergi düzenlemesi, düzenleyici ve tekel karşıtı yasaların çıkarılması gibi tasarıların yenilgiye uğratılmasına yönelik ortak bir çıkar haline geldi. Birlik olmuşlardı ve bir programları vardı. Ayrıca 1976'da başlayan ve aslında 1870'ler kadar geriye giden, şirketlere kişilik kazandıran yanlış bir yoruma kadar uzanan uzun bir çizgide yer alan bir dizi önemli Yüksek Mahkeme kararı vardı.

Şu anda üzerinde düşündüğümüz konuyla ilgili olan birkaç tanesinin altını çizmek istiyorum. Bu kararlar dizisi ilk olarak bir şirketin siyasi partilere ve siyasi eylem komitelerine (SEK)⁵⁷ sınırsız para katkısında bulunma hakkını tesis etti. 1974'te bunlardan seksen dokuz tane vardı. 1982'de yaklaşık 1,500 tane vardı. Bu durum, bireylerin -bu örnekte şirketlerin- ifade özgürlüğü haklarını garanti altına alan Birinci Değişiklik kapsamında korunuyordu.

Temel fikirlerden biri, adını üç dakika öncesinden hatırlayabileceğiniz ve Yüksek Mahkeme'ye Nixon tarafından atanan (1978) bir yargıç olan Lewis Powell tarafından yazılmıştır. *First National Bank of Boston versus Bellotti*⁵⁸ davasında verilen karar, şirketlere bu hakkı veriyordu. İlginizi çekerse, dönemin başyargıçı William Rehnquist'in, şirketlerin insanlarla aynı haklara sahip olduğuna

⁵⁷ ABD'de Siyasal Eylem Komiteleri, vergiden muaf olmak üzere bir adayı desteklemek ya da ona karşı kampanya yapmak üzere oluşturulmuş, bireylerden, şirketlerden, sendikalarından ve diğer gruplardan fon toplayarak faaliyet gösteren örgütlenmelerdir (ç.n.).

⁵⁸ Yüksek Mahkeme'nin, bankaların ve şirketlerin eyalet seçimlerine katılımını ciddi şekilde kısıtlayan bir Massachusetts Eyalet yasasını iptal ettiği dava (ç.n.).

dair tüm bu içtihat tarihini sorunlu hale getirmeye çalıştığı çok ilginç bir muhalefet şerhi var.

Bağışçılar 1970'lerde her iki partinin SEK'lerine bağışta bulunmuşlar, ancak daha sonra Cumhuriyetçilere yönelmişlerdir. Demokratlar, en azından o dönemde, işçi sınıfı tabanlarına destek ile büyük paranın peşinden gitme ihtiyacı arasında daha fazla çelişki yaşıyordu. Şu anda pek sorun yaşamıyor gibi görünüyorlar. O dönemde SEK'lere yapılan bağışlarda 5.000 dolar sınırı vardı, bu da değişimi motive etmek isteyen insanların bir tür sınıf dayanışmasına girmeleri ve paralarını bir araya getirmeleri gerektiği anlamına geliyordu. Cumhuriyetçi Parti'nin siyasi tabanı bu noktada Hristiyan Sağ ile birleşmeye başladı.

Jerry Falwell'in Moral Majority'si⁵⁹ ilk siyasallaşmaydı ve pozitif ayrımcılık ve benzeri uygulamalarla geride bırakıldıklarına ve dezavantajlı duruma düşürüldüklerine ikna edilebilen beyaz işçi sınıfına ırk temelli bir çağrı başlattı. Bir dahaki sefere, kürtağın nasıl bu hizalanmanın ana motiflerinden biri haline geldiğini gösteren bir parçayı tartışacağım ve gelecek hafta toplumsal hareketlerin yükselişini düşünürken bundan biraz bahsedeceğiz. Siyasi taban, din ve kültürel milliyetçilik gibi şeylerin çok olumlu mobilizasyonları yoluyla harekete geçirilebilir, ancak aynı zamanda çok olumsuz, kodlanmış olsa da (bariz olmasa da giderek daha az kodlanmış olduğunu söyleyebilirim) ırkçılık, homofobi ve anti-feminizm yoluyla da harekete geçirilebilir. Bu koalisyonun olumlu bir değeri vardı, ancak aynı zamanda hala yaygın olan bu olumsuz unsurlara da sahipti.

Bu ittifakın tasvir ettiği gibi, insanların karşı karşıya olduğu sorunlar (ve sorunlar gerçektir ve gerçek olmaya devam ediyor) kapitalizm ve politik ekonominin neoliberalleşmesi değildi. Asıl sorun, özel grupların ihtiyaçlarını karşılamak için aşırı devlet gücü kullanan

⁵⁹ Cumhuriyetçiler ve Hristiyan Sağ tarafından 1979'da kurulan, öncülüğünü Baptist papaz Jerry Falwell'in yaptığı örgüt (ç.n.).

liberallerdi. Önünüzdeki sıraya kaynak yapan insanlar düşüncesi var. Çok çalıştınız. Kurallara göre oynadınız. Öne geçemiyorsunuz. Sorun, sistemin size karşı bir engel oluşturmuş olması değil. Hak etmeyen “o” insanlar sizden daha fazla avantaj elde ediyor olması.

Tüm bunların sonucunda ortaya çıkan siyasi yapı oldukça basitti. Cumhuriyetçi Parti devasa mali kaynakları seferber edebiliyor ve halk tabanını kültürel ya da dini gerekçelerle kendi maddi çıkarlarına karşı oy kullanmak üzere harekete geçirebiliyordu. Demokrat Parti ise, gerçek anlamda artan oranlı bir vergi sistemini yeniden tesis ederek yeni bağışçı sınıfını gücendirmekten korktuğu için, geleneksel halk tabanının, örneğin ulusal bir sağlık sistemi gibi maddi ihtiyaçlarıyla ilgilenmeyi göze alamadı. Bu asimetri göz önüne alındığında, Cumhuriyetçi Parti’nin siyasi hegemonyası bu dönemde daha da kesinleşti.

Reagan’ın 1980’de seçilmesi, bu neoliberal ekonomi politikalarını desteklemek için gerekli olan siyasi değişimi pekiştirme sürecinin sadece ilk adımıydı ve o zamandan beri hem Cumhuriyetçi hem de Demokrat yönetimler boyunca temelde bu moddayız. Reagan’ın politikaları endüstri, çevre, işyeri, sağlık hizmetleri ve alıcı ile satıcı arasındaki ilişkiye yönelik federal düzenlemelerin kapsam ve içeriğini ortadan kaldırmayı amaçlayan genel bir çabaya odaklandı. Bütçe kesintileri, deregülasyon ve kilit pozisyonlara düzenleme karşıtı, endüstri odaklı ajans personelinin (tanıdık gelebilir) atanması ana araçlardı.

Neoliberalizmin bu döneminin temel özelliklerinden bazıları nelerdir? Bir önceki dönemle ilgili söylediklerime geri dönecek olursam, bazı paralellikler kurmak istiyorum. Küresel ekonomi düzeyinde, malların, hizmetlerin, sermayenin ve paranın ulusal sınırlar içinde hareket etmesinin önündeki engellerin kaldırıldığını görüyoruz. Ancak en önemlisi, aynı zamanda emeğin de yerinde tutulmasıdır, çünkü işçiler dolaşıp emek için en iyi pazarları bulabilirlerse, bu sistemde bir bükülmeye yol açacaktır.

Devletin ekonomideki rolü temelde daha önce ortaya koyduklarımın tam tersidir: toplam talep yönetiminden vazgeçme, yani Keynesyen yaklaşımdan vazgeçme. Temel endüstrilerin deregülasyonu, finans sektörünün deregülasyonu, her türlü düzenlemenin zayıflatılması, tekel karşıtı uygulamanın zayıflatılması, özelleştirme ve kamu mal ve hizmetlerinin taşeronlaştırılması, sosyal refah programlarında kesintiler veya bunların ortadan kaldırılması ve iş dünyası ve zenginler için vergi indirimleri.

Marjinal vergi oranları 1950'lerde en çok kazananlar için yüzde 90 civarındayken 1988'de yüzde 28'e düştü ve biz hala bunun gerçekten ödenip ödenmediğini tartışıyoruz. Sonra biraz yükseldi ve şimdi tekrar düşecek. Kurumlar vergisi oranları yüzde 50'den yüzde 34'e düştü. Sermaye kazançları yüzde 30'dan yüzde 15'e düştü. Bu, temel olarak neoliberalizmin devam eden programıdır.

Sermaye-emek ilişkisinde de bazı şeyler değişti. Dramatik bir marjinalleşme yaşandı ve aslında toplu pazarlığa açıktan saldırılar oldu ki bu durum halen devam ediyor. İşlerin muazzam bir şekilde gündelikleştirildiğini görüyoruz, bu nedenle insanlar artık istikrarlı ve ömür boyu istihdam beklemek yerine, iş yaşamlarında önemli bir güvencesizlik beklentisindeler.

Şirket sektörünün kendisinde, tekelleşme ve holdingleşmeye doğru gidiş de dahil olmak üzere sınırsız rekabete tanık oluyoruz. Neoliberal dönemde şirket CEO'ları artık daha çok şirket dışından işe alınıyor. Yani, CEO'lar için kafa avına çıkmak zorundasınız. Piyasa ilkeleri şirketlerin içine nüfuz eder, bu nedenle bürokratik kurallar ne olacağını dikte etmek yerine, bir firmanın her bölümü bir kâr merkezi olmak zorundadır ve bunlar birbirleriyle rekabet eder.

En önemlisi, finansal kurumlar yeni faaliyet türlerine yönelir ve finansal olmayan sektörden nispeten bağımsız hale gelir. Bu çok önemlidir. Yani, sermayenin finans kesimleri ile reel ekonomi olarak adlandırılan kesim arasında bir ayrılma yaşanmaya başlar ve bu konuda birazdan daha fazla şey söyleyeceğim.

Önemli bir soru: Neoliberalizm tüm dünyaya nasıl yayılıyor? Başka bir deyişle, neoliberal model nasıl küreselleşiyor, küreselleşmeye dönüşüyor? Militarizasyon konusunu tartışırken bundan biraz bahsetmiştik. Ben sadece tekrarlamak istedim. Burada geçen gün bulduğum bir alıntı var ve mevcut bağlamda ilginç olduğunu düşündüm. Bu Oppenheimer Funds'tan (büyük bir küresel yatırım firması). Yatırım yapmanın doğru yolu: "Sınırlara Meydan Okuyun" (bkz. "Oppenheimer Funds Yeni Reklam Kampanyası ile Yatırımcıları 'Sınırlara Meydan Okumaya' Davet Ediyor"). Onları çok fazla duvar isterken göremezsiniz.

Bu fikirleri yaymak için üç temel yöntem var. İlk yöntem, uygun ülkelerdeki elitleri satın almak. Yerel bir güçlü adam bulursunuz ve bu kişiler neredeyse tamamen erkeklerden oluşur. Örnekler çoktur. Ona, ailesine ve yakın mütteliklerine ekonomik ve askeri yardım sağlayın ki muhalefeti bastırabilsinler ya da satın alabilsinler, kendileri için hatırı sayılır bir servet ve güç biriktirebilsinler ve ülkeyi kapitalizmin ihtiyaçlarına açabilsinler. Bir yol bu.

İkinci yol ise muhalif liderleri değiştirip, anlayışlı elitler yerleştirmektir. Yine, örnekler çoktur. İran'da Mosaddegh, 1953; Guatemala'da Árbenz, 1954; Şili'de Allende, 1973; Honduras'ta Zelaya, 2009; Venezuela'da Maduro, nokta nokta nokta. Ardından, yukarıdaki birinci adımı kullanın. Doğru türden bir kişiyi başa getirdiğinizde, eski modele geri dönersiniz.

Üçüncü yöntem bu kadar doğrudan olmamakla birlikte, uyumu teşvik etmek için bir dizi uluslararası mali mekanizma kullanmaktır. Şu ya da bu şekilde borçlanmayı teşvik edersiniz. Ardından IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü yapısal uyum programları adı verilen ve büyük ölçüde ülkelerin kamu varlıklarını satmaları, yapabildikleri kadar özelleştirmeleri, hem finans hem de emtia piyasalarını yabancı yatırıma açmaları, borç geri ödemesini engelleyebilecek her türlü kamu refahı sistemini ortadan kaldırmalarından oluşan programlarla devreye girerler.

Burada, ülkeleri sürekli olarak sermayenin ihtiyaçlarına açmaya çalışan bütün bir mekanizma var.

İşte size örnek bir vaka. Bu, Geçici Koalisyon Yönetimi'nin başkanı olan Paul Bremer'in durumu. Esasen Irak'taki genel valiydi. Bremer 19 Eylül 2003'te dört emir yayınladı: kamu işletmelerinin tamamen özelleştirilmesi; yabancı firmaların Irak'taki işletmelerde tam mülkiyet hakkı; yabancı kârların tamamen ülkelere geri gönderilmesi; Irak bankalarının yabancı kontrolüne açılması; yabancı şirketlere ulusal muamele; ve neredeyse tüm ticari engellerin kaldırılması.

Kararlar, kamu hizmetleri, medya, imalat, hizmetler, ulaşım, finans ve inşaat dahil olmak üzere ekonominin tüm alanlarına uygulanacaktı. Sadece petrol muaf tutuldu (muhtemelen savaşın masraflarını karşılayan gelir üreticisi olarak özel statüsü ve jeopolitik önemi nedeniyle). Öte yandan işgücü piyasası sıkı bir şekilde düzenlenecekti. Kilit sektörlerde grevler fiilen yasaklandı ve sendikalaşma hakkı kısıtlandı. ABD'nin Irak'a ana güçle dayatmaya çalıştığı şey, temel misyonu hem yerli hem de yabancı sermaye açısından kârlı sermaye birikimi koşullarını kolaylaştırmak olan bir devlet aygıtıydı. İçerdiği özgürlükler özel mülk sahiplerinin, işletmelerin, çok uluslu şirketlerin ve mali sermayenin çıkarlarını yansıtmaktadır. Demokrasi ve özgürlüğün (ki bunlar elbette eşanlamlıdır) yayılmasının uygun bir örneğidir.

Neoliberalizm ne vaat ediyordu? Zirvede elde edilen tüm kazanımların eninde sonunda herkes tarafından paylaşılacağını. Yükselen dalga tüm tekneleri yükseltir. Zenginlik eninde sonunda aşağıya akacaktı. Vaat buydu. Ama gerçekte ne üretti? Etkilerin birkaç boyutunu ele alacağım. ABD ile başlayacağım ve daha sonra biraz küresel sahneden bahsedeceğim. Yine yukarıdaki tabloyu düşünün. 1970 yılında başlayan bu eşitsizliği görüyoruz ve bu dönüm noktasının muazzam etkileri oldu.

Bunlardan biri servet ve gelir eşitsizliği. Bu üretkenliğin tüm gelir ve servet kazanımları, emekçilerin ücretlerine gitmediyse

nereye gitti? Bu kazançlar çoğunlukla zenginlere gitti. En alttaki yüzde 20 neredeyse hiçbir şey alamadı. Sonraki yüzde 20'lik kesim biraz daha iyi durumda, ancak en tepedeki insanlar aslında büyük ölçüde daha iyi durumda. İncelediğimiz dönemde servetlerini ve gelirlerini neredeyse ikiye katladılar. Bir başka açıdan bakacak olursak, 1983 ve 2010 yılları arasında çeşitli servet gruplarına göre toplam hane halkı servet artışı açısından en üstteki yüzde 5'lik kesim yüzde 74.2'lik bir paya sahip olmuştur.

Bunu düşünmenin bir başka yolu daha var, bu daha güncel. En zengin dört yüz Amerikalı şu anda en alttaki 150 milyondan daha fazlasına sahip. 1980 yılında, en alttaki yüzde 60'lık kesim, en yüksek noktada, servetin neredeyse yüzde 6'sına sahipti. Bu oran 2008-2009'da neredeyse sıfıra indi ve sonra biraz toparlanarak yüzde 2'ye çıktı. Servetin yaklaşık yüzde 3,2'sine sahip olan en zengin dört yüz kişi, şu anda en alttaki 150 milyondan daha fazlasına sahip.

Yakın zamanda yürürlüğe giren vergi indirimleri işleri daha da kötüleştirecek. Yapmaları gereken şeyi yapmıyorlar. Şirketlerin tüm offshore vergilerini ülkelerine geri göndermeleri gerekiyordu. Bu gerçekten gerçekleşmedi. Açıklanacak olan vergi beyannameleri pek çok insan için hayal kırıklığı olacak. Trump yönetiminin IRS (İç Gelir Hizmetleri) ve Hazine Bakanlığı ile birlikte çalışarak insanların maaş çeklerinden kasıtlı olarak daha az kesinti yaptığına dair bazı spekülasyonlar var, böylece vergi indirimi anında bir artış sağlamış gibi görünecek. Bu çok kısa ömürlü bir siyasi kazanç olacak, çünkü çoğu insan her maaş çekinde aldıkları birkaç kuruşu hatırlamayacak, ancak IRS açıksa nisan veya mayıs ayında eksik vergi iadesini fark edecekler.

İşte servet ve gelir eşitsizliği hakkında düşünmenin bir başka yolu: ortalama CEO ile ortalama işçi maaşı. 2013 yılında rakamlar şöyleydi: Japonya, 11-1; Almanya, 12-1; Fransa, 15-1; Kanada, 20-1; İngiltere, 22-1; Meksika, 47-1; ABD, 475-1. JP Morgan,

geçen yüzyılın başında, bu oranın 10'a 1'in üzerine çıkması halinde sokaklarda büyük öfke patlamaları yaşanacağını söylemişti. Bunu pek görmüyorum. Fransa'da sarı yeleklilerde bunu biraz görüyoruz ama ABD nüfusu biraz daha sakin.

Bu tabloya bir de küresel ölçekte kısaca bakalım; küreselleşmenin tüm tekneleri yükseltmesi beklenirdi. 2012 yılında küresel nüfusun en alttaki yüzde 99,9'u küresel servetin yaklaşık yüzde 19'una sahipti. Buna karşılık en üstteki yüzde 0.1'lik kesim yüzde 81'ine, en üstteki yüzde 0.01'lik kesim ise tam yüzde 30'una sahipti. Belki de o kadar adil değildir. Bunu düşünmenin bir başka yolu da yakın zamanda ortaya çıktı: en zengin sekiz kişi şu anda dünya nüfusunun en alttaki yüzde 50'si kadar servete sahip, bu nedenle bir noktada küçük bir huzursuzluk olabilir.

Dünya Bankası ve diğer bazı analistler, neoliberal, küreselleşmiş haliyle kapitalizmin başarılarından birinin çok sayıda insanı yoksulluktan kurtarmak olduğunu iddia ediyor. Ve mutlak anlamda bu doğrudur. Mutlak bir anlamda, örneğin 1800'de olduğundan daha fazla insanın yoksulluktan kurtulduğu doğrudur, ancak bu çok karmaşık bir kavramdır. *Economist*'te yakın zamanda yayınlanan bir makale, yoksulluğun azaltılmasının değerlendirilme biçiminin neden bu kadar zor olduğunu açıklıyor. İstatistikleri toplamak çok zordur ve bir kavram olarak yoksulluğu tanımlamak çok zordur.

Şimdi neoliberal küreselleşmenin diğer bazı etkilerine geçmek istiyorum. Çok az bahsettiğimiz ilginç bir konu: ABD'de beklenen yaşam süresi sanırım üst üste üçüncü yıldır düşüyor. 1960 yılında Amerikalılar, OECD ortalamasından 2,4 yıl daha yüksek olan en yüksek yaşam beklentisine sahipti. Ancak ABD 1980'lerde zemin kaybetmeye başladı (ilginç bir şekilde grafikteki dönüm noktasının hemen civarında). ABD'nin yaşam beklentisi 1998'de OECD ortalamasının altına düşmüş, 2012'de plato yapmış ve şu anda OECD ortalamasından bir buçuk yıl daha düşüktür. Bu gelişmiş bir ülkede

duyulmamış bir şeydir. Böyle bir şey olamaz. Sadece 2015 yılında altmış dört binden fazla Amerikalı aşırı dozda uyuşturucudan hayatını kaybetmiştir ki bu sayı Vietnam Savaşı'nda ölenlerin sayısını aşmaktadır. Ayrıca otomobil kazalarından kaynaklanan kayıp ve ölümlerin sayısını da aşmaktadır. 1999 ve 2014 yılları arasında intihar oranı yüzde 24 oranında artmıştır. *British Medical Journal*'ın tanımıyla bu "umutsuzluk ölümleri", ki sizi BM İnsan Hakları Komisyonu'ndan Philip Alston'un makalesine de yönlendirmek isterim, beyaz Amerikalıları, özellikle de yirmi beş ila elli dokuz yaş arasındaki yetişkinleri, sınırlı eğitim almış olanları ve kadınları orantısız bir şekilde etkilemektedir.

En keskin artışlar kırsal bölgelerde, genellikle uzun süredir sosyoekonomik zorlukların yaşandığı yerlerde, bazı seçmenlerin yerleştirildiği yerlerde meydana gelmektedir. Olası açıklamalar: endüstrilerin ve destekledikleri yerel ekonomilerin çöküşü, sosyal uyumun erozyona uğraması ve daha fazla sosyal izolasyon. Bunların hepsi *British Medical Journal*'ın verilerine dayanan spekülasyonlardır.

Diğer faktörler arasında beyaz işçiler arasında iş güvencesini kaybetme nedeniyle artan ekonomik zorluk ve sıkıntı; eğitim performansının zayıflaması; sosyal bölünmelerin (bazı gelir eşitsizlikleri de dahil olmak üzere) genişlemesi yer almaktadır. Orta sınıf gelirleri durgunlaşmıştır. ABD'deki yoksulluk oranları artık çoğu zengin ülkeyi aşmış durumda. Bunlar yine Philip Alston raporunun sonuçlarından bazılarıdır. Sosyal sözleşme diğer ülkelere göre daha zayıftır. İhtiyaç sahiplerinin sosyal hizmetlere, sağlık hizmetlerine ya da akıl hastalıkları ve bağımlılığın önlenmesi ve tedavisine erişimi daha azdır.

Diğer bir etki ise, daha önce de bahsettiğimiz gibi, her türlü kamu malının özelleştirilmesi, fikri mülkiyet, patentler ve telif hakları, yerel bilgi, yönetim ve siyasetin ticarileştirilmesi (yani, paranın satın alabileceği en iyi demokrasi, şu anda birkaç farklı kitabın başlığı olmuştur) dahil olmak üzere her şeyin ticarileştirilmesidir.

Bunların hepsi daha önce bahsettiğim ilkel birikim ya da mülksüzleştirme yoluyla birikim biçimleridir.

Neoliberal dönem boyunca, Keynesyen yaklaşımın tam da önlemek için tasarlandığı birçok ekonomik istikrarsızlık dönemi yaşandı, bu nedenle yaygın finansal spekülasyonlar oldu. Çeşitli türlerde emtia ve varlık balonları, seksenlerin tasarruf ve kredi skandalı, doksanların dot-com balonu, 2008 finans ve konut krizi, sadece son örnek. Bu tür konjonktürel krizler Keynesyen yaklaşımın azaltmayı amaçladığı şeylerdir.

Biraz bahsetmek istediğim etkiler kümesi, fazlalık ve harcanabilir nüfus fikridir ve gelecek hafta bundan daha fazla bahsedeceğim. Bu olgu kısmen finans sermayesinin egemenliğinin bir sonucudur. Yani, üretmeden de belli türden kârlar elde edebilirsiniz. Aslında, ekonomist Costas Lapavitsas bu başlıkla bir kitap yazdı: *Profiting Without Producing* (Üretmeden Kâr Etmek). Finans sermayesi giderek gerçek (yani üretken) ekonomiden uzaklaşıyor. Kârlar giderek daha fazla hayali mallardan ve rantlardan, işlem maliyetlerinden, ücretlerden ya da bir dizi başka şeyden geliyor. Bu, Marx'ın analizinde kaçınmaya çalıştığı bir hile biçimidir. Yani, bir kişiden alırsınız ama bu sıfır toplamıdır. Başka biri kaybeder. Üretilen ek bir değer yoktur.

Bunun bir sonucu da giderek daha fazla sayıda ihtiyaç fazlası insan üretmesidir. Otomasyon nedeniyle, dış kaynak kullanımı nedeniyle, üretim olmadan elde edilen kârlar nedeniyle ve diğer her türlü şey nedeniyle işçi olarak onlara ihtiyaç duyulmamaktadır. Eğer işçi olarak onlara ihtiyaç duyulmuyorsa, çünkü fazla üretmiyorsanız, finans sistemini kâr elde etmek için kullanıyorsanız, o zaman tüketim yapamazlar. Peki onlara ne olur? Küresel yedek işgücü ordusunun bir parçası haline geliyorlar. Bazı amaçlara hizmet ederler, bunlardan biri ücretler üzerinde aşağı yönlü baskı uygulamaktır. Bir diğeri ise devam eden işgücünü disipline etmektir. Yani, eğer dışarıda bir sürü işsiz insan olduğunu biliyorsanız, muhtemelen oldukça uyumlu davranırsınız.

Geriye kalan işler ise giderek daha güvencesiz ve geçici hale gelmektedir. ABD’de dokuz milyon kişinin işini kaybettiği 2008 krizinden bu yana yaratılan yeni işlerin çoğu düşük ücretli, yarı zamanlı ve sosyal haklardan yoksun. Artık insanlar için arzu edilen bir şey olarak nitelendirilen iş ekonomisinin yükselişini görüyoruz. Bu fazlalıkla ne yapmalı? Artık işçi olarak onlara ihtiyaç yok, tüketici olarak da kullanamazlar çünkü harcanabilir gelirleri yok. Yoksulluğa karşı savaş yerine, artık yoksullara karşı bir savaşımız var. Bir seçenek, kitlesel hapsetme gibi şeylerle onların bedenlerinden para kazanabilirsiniz. Çok kârlı. Hapishane sanayi kompleksi, yerel, eyalet, federal özel hapishaneler. Borçlu hapishaneleri geri geldi. Bu işi yapıyorsanız iş hacmine ihtiyacınız var, yani mahkumlara ihtiyacınız var. Onları nasıl buluyorsunuz? Yeni suçlar icat ediyorsunuz.

En iyi örnek, uyuşturucuya karşı savaş. Uyuşturucuya karşı savaşın başarısız olduğunu söyleyenler bunu anlamıyor, ne için yapıldığını bilmiyor demektir. Bu temelde bir soykırımdır. Genç erkeklerin, özellikle de beyaz olmayan genç erkeklerin, sözde işçi ya da tüketici olarak üretken olmadıkları için toplumdan uzaklaştırılmasıdır. Ayrıca, sınır dışı edilmeden önce gözaltında tutulma gibi uygulamalar da muazzam bir artış göstermektedir. Zaten yeterince acımasız olan sınır dışı etme döngüsü, şimdi insanları gözaltına alıyoruz ve bu özel gözaltı hapishaneleri için yem haline geliyorlar. Bunları işleten şirketler genellikle iki kez kâr ediyor; birincisi mahkumları barındırmanın kendisi için, ikincisi ise hapsedilenleri gerçekten (giderek artan bir şekilde) çok ucuz bir işgücü olarak kullanabilirlerse. Küçük harçlar ve para cezaları artık pek çok polis gücünün kendi geçimlerini sağlamak için bel bağladığı gelirler. Bu göstermelik harçlar ödenemediğinde, borçlular kendilerini hapiste ya da cezaevinde buluyor ve döngüyü besliyorlar.

Birkaç kez tartıştığım gibi, kapitalizmin mevcut neoliberalleşmiş, küreselleşmiş, finansallaşmış doğası nedeniyle, ulus-devletler artık vatandaşlarının ekonomik refahını sağlayamıyor, bu da devlet

meşruiyetinin ve dolayısıyla hegemonik yönetişimin güçlü bir temeliydi. Dolayısıyla şimdi devlet meşruiyeti için yeni bir temele ihtiyaçları var. Bu yeni temel, bu hafta Bauman ve Henry Giroux okumalarının bahsettiği şeydir; refah devletinden garnizon devlete geçiş.

Devletin meşruiyeti artık giderek daha fazla tehlikeli ötekilerden korunmaya dayanıyor. Korku iklimini sürdürme ihtiyacı bunun önemli bir parçası haline geliyor. Sonsuz düşmanlar. Dış alanda, tarihsel olarak bu düşman komünizm olmuştur. Daha yakın zamanlarda (özellikle SSCB'nin çöküşünden sonra) terörizme, göçmenlere ve mültecilere vb. kaymıştır. Yurt içinde ise beyaz olmayanlar, gençler, yaşlılar, LGBTQ toplulukları, farklı yeteneklere sahip olanlar. Pentagon'un militarize bir müdahale gerektiren halk görüşü hakkında gösterdiğim film, bu yaklaşım şimdi yerel polisliğe taşındı. Ve eğer askeri bir bakış açınız varsa, ilgilendiğiniz insanlar artık düşman gibi görünüyor. Tüm bunların önemli bir siyasi ve ekonomik etkisi, halkı bölmek ve fethetmek ve koalisyonun temellerini görmelerini engellemektir. Yani, insanların dikkatini tüm bu sorunları üreten şeylerden uzak tutarsınız.

Diğer analistlerle birlikte benim de gangster kapitalizmi dönemi olarak adlandırdığım 2008 sonrası dönemde, bu gece tanımladığım bir dizi eğilim hız kazandı. Bunlardan bazılarını önümüzdeki birkaç hafta içinde tartışacağız, ancak ben sadece son birkaç yıldır neoliberal savaşçıların oldukça aktif olduğu deregülasyon cephesinde gerçekleşen birkaç şeyi sıralamak istiyorum. Bunlar şunları içermektedir:

- Deregülasyon zayılatı #1: İşçi sağlığı ve güvenliği
- Deregülasyon zayılatı #2: İşçi ücretleri
- Deregülasyon zayılatı #3: İşçilerin tasarrufları
- Deregülasyon zayılatı #4: İşçilerin güvenlik ağırları
- Deregülasyon zayılatı #5: ücret eşitliği

- Deregölasyon zayıatı #6: İşçilerin örgütlenme ve sendikaya üye olma hakları
- Deregölasyon zayıatı #7: İşçi haklarını ihlal eden işverenler için sonuçlar

Son olarak, buradan nereye? Marx ve Engels'in Komünist Manifesto'da ilan ettikleri gibi, sınıf mücadeleleri "ya toplumun genelinin devrimci bir anayasası ya da çatışan sınıfların ortak yıkımı" ile sona ermelidir. Rosa Luxemburg, Karl Kautsky'nin formülasyonuna dayanarak şöyle söylemişti: "Bugünkü haliyle kapitalist uygarlık devam edemez. Ya sosyalizme doğru ilerlemeliyiz ya da barbarlığa geri dönmeliyiz ki bunların ikisi de kaçınılmaz değildir." Bahsettiğimiz tüm bu şeylere yanıt olarak, neoliberalizme, küreselleşmeye, finansallaşmaya, kapitalizm ile dünyanın geri kalanı arasındaki, kapitalizm ile çevre arasındaki antagonizmalara tepki olarak toplumsal hareketlerin yükseldiği açıktır.

Sorulardan biri şudur: "Bu gruplar ne yapıyor?" Ve sosyalizm ya da barbarlık meselesine geri dönme ile ilgili soru da şu: "Devletin ve elitlerin tepkisi ne olacak? Elitler değişecek ve kabullenecek mi, yoksa daha fazla ve daha acımasız baskıya mı yönelecekler?" Konuyu burada bırakacağım.

Chomsky'nin Dersi, 14 Şubat 2019

Tüm tartışmamız boyunca tekrarlanan bir tema, hegemonik sağduyu, bunun nasıl yerleştiği ve örümcek ağından kurtulmanın ne kadar zor olduğuydu.

Bu konuları öğrenmenin bir yolu, sabahki gazeteye bir göz atmak ve kendinize nelerin söylenmediğini sormaktır, Orwell'in ifadesini bir kez daha ödünç alırsak, "neyi söylemenin işe yaramayacağını." Bu faydalı bir alıştırmadır. Birkaç örnek vereceğim.

Bugün *New York Times*'in manşet haberiyle başlayalım. ABD'nin siber savaş saldırılarının İran'daki uydu fırlatmalarını devre dışı bıraktığını söylüyor. Haberde ayrıca Pentagon'un siber savaş saldırısının misilleme olarak askeri bir karşılık verilmesini haklı çıkaran bir savaş eylemi olduğuna karar verdiğinden de bahsediliyor, ancak kimse bu hakkın İran'ı da kapsadığını söylemiyor ya da düşünmüyor.

Elbette bu durumda siber savaş saldırısı için bir bahane var. Bahane, uydu fırlatıcılarının çift kullanım kapasitesine sahip olmasıdır. Bu uydular aynı zamanda füze fırlatmaya da uyarlanabilir, dolayısıyla bu uyduları devre dışı bırakmak için bir savaş eylemi gerçekleştirmek meşrudur.

Bahanenin inandırıcılığını bir kenara bırakarak, yazarlar, editörler ve okuyucular tarafından kesinlikle çok iyi bilinen başka bir örneğe dönelim. Amerika Birleşik Devletleri'nin Rusya sınırında ABM tesisleri var. Rusya bunların çift kullanım kapasitesine sahip olduğunu, ilk saldırı füzeleri için kolayca uyarlanabileceğini ve bunun Rusya üzerinde İran örneğinde hayal bile edilemeyecek kadar yıkıcı bir etkisi olacağını savunuyor.

Rusya'nın iddiaları, herkes tarafından olmasa da, dile getirilse bile basitçe reddediliyor. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde askeri konularla ilgilenen önde gelen bilimsel dergi *Bulletin of Atomic Scientists* tarafından değil. Derginin bu ayki sayısında yer alan baş makaleye bir göz atın. Tanınmış bir uzman olan MIT'den Theodore Postol, ABD'nin Rusya sınırlarındaki ABM sistemlerinin nasıl kolayca ilk saldırı silahlarına uyarlanabileceğini ayrıntılı bir şekilde tartışıyor.

Rusya'nın kendi sınırlarındaki ABD ABM tesislerini devre dışı bırakan bir siber savaş saldırısı gerçekleştirmeye karar verdiğini varsayalım. Aslında ne olacağı konusunda spekülasyon yapmamıza gerek yok, çünkü etrafta öyle ya da böyle bunu umursayacak kimse olmazdı.

Bunların hepsi, baş sayfa makalesini yazarken, editör izin verdiğinde ya da insanlar okuduğunda söylenmeyecek ya da düşünülmeyecek

şeyler. Yorumlara bir göz atabilirsiniz. Ben zahmet etmedim, ancak bu temel noktaları gündeme getiren herhangi birinin olacağından şüpheliyim. Bir ev ödevi alıştırması.

Dünkü *New York Times* gazetesinden başka bir örnek verelim, yine ön sayfadan bir haber, uzun ve ilginç bir haber, biraz düşünmeye değer. Haberin başlığı “[Irak] Savaşında On Yıllar Boyunca ‘Ateş Çukurlarına’ Maruz Kalan Gazilere Kongre Yardım Etmeye Hazırlanıyor.” Haber, “bir yıl boyunca Irak’ta görev yaptığı süre boyunca gittiği her yerde yanan çöp çukurları gördüğünü” bildiren bir gaziden alıntı yaparak başlıyor. Ramadi’de olduğu gibi bazen bir belediye çöplüğü kadar büyük olan bu çukurlar terk edilmiş ya da tahrip edilmiş askeri araçlar, sentetik borular ve iskartaya çıkarılmış savaş yemekleriyle doluydu. Bazen kendisi de üzerlerine çöp atıyordu. Koku korkunçtu.”

Bu durum, tıbbi tedavi ve tazminat talep eden ABD askerleri üzerinde zehirli bir etki yarattı. Makalede, şu anda başkanlığa aday olan Minnesota Demokrat Senatörü Amy Klobuchar’dan alıntı yapılıyor. “Bu bizim neslimizin Portakal Gazi’dır”⁶⁰ diyen Klobuchar, ateş çukurlarıyla ilgili bazı yasaları kabul ettirdiğini ve “pek çok Kongre üyesi gibi, etkilenen seçmenlerin hikayeleriyle motive olarak” ufukta daha fazlasının olduğunu sözlerine ekledi. Hawaii’den Demokrat Temsilci Tulsi Gabbard, askeri mensupların zehirli kimyasallara maruz kalma durumlarının değerlendirilmesine yönelik yasanın sponsorluğunu üstlendi.

Bu kişilerin hepsi siyasi yelpazenin ilerici ucunda yer alıyor. Söylenmemesi gereken bir şey var mı? Bu hesapta eksik olan bir şey düşünebiliyor musunuz?

Evet, iki şey. Iraklılar ve Vietnamlılar. Yakın zamanda vefat eden eski bir dostum ve meslektaşım olan Edward Herman’ın deyimiyle onlar “değersiz kurbanlar.” Düşman devletlerin kurbanları olan ve

⁶⁰ ABD tarafından Vietnam’da kullanılan bir çeşit kimyasal gaz (ç.n.).

kaderleri önemli olan değerli kurbanlar ile bizim kurbanlarımız olan ve kaderleri önemli olmayan değersiz kurbanlar arasında bir ayırım yapmıştı. Geniş kapsamlı ve keskin bir öneme sahip çok faydalı bir ayırım.

Klobuchar, Vietnam Savaşı'na atıfta bulunarak Portakal Gazı ile bir benzetme yaptı. Vietnam'da geniş çaplı bir kimyasal savaş kampanyası vardı. John F. Kennedy'nin göreve gelir gelmez Güney Vietnam'a saldırıyı tırmandırmasıyla başladı. Kimyasal savaşın amacı ekinleri ve çiftlik hayvanlarını yok etmektir. Kırsal alanların ağır bombardımanı ile birlikte, halkın stratejik mezralar olarak adlandırılan, aslında dikenli tellerle çevrili toplama kamplarına sürülmesi amaçlanıyordu. Resmi amaç, onları ABD hükümetinin desteklediklerini çok iyi bildiği gerillalardan "korumaktır".

Tüm bunlar doğrudan resmi hükümet belgeleri ve yetkililerinden alınmıştır, komünist fareler ya da "başarısız eski moda ahmak medyada" "sahte haber" yapan gazeteciler yoktur.

Toplamda yaklaşık 20 milyon galon herbisit, değersiz kurbanlar dışında, ülkenin büyük bir bölümünü hayal bile edilemeyecek bir yoğunlukta doydurmuştur. Çoğunlukla Portakal Gazı, referansın nedeni bu. Portakal Gazı'nın bir bileşeni var, dioksin. Dioksinin en ciddi kanserojenlerden biri olduğu Portakal Gazı üreticileri ve ABD hükümeti tarafından biliniyordu. Ayrıca üreme ve bağışıklık sistemleri üzerinde de çok zararlı etkileri vardır.

Şimdi, tekrar alıntılıyorum, "kanıtlar çok güçlü: Her iki taraftan da savaşa gitmeden önce son derece sağlıklı çocukları olan Vietnamlı askerler evlerine döndüklerinde deformasyonlu ve korkunç hastalıklara sahip çocuklar dünyaya getirmişlerdir; defalarca gaz sıkılan köylerde doğumda deformasyon oranları son derece yüksektir; ve bizim Gazi İşleri Bakanlığımız Portakal Gazı ile ilişkili olduğu düşünülen 14 hastalık listelemiştir." Vietnamlı-Amerikalı ünlü entelektüel Viet Thanh Nguyen ve Vietnam'da uzun yıllar yaşamış ve çalışmış, halen de çalışmakta olan saygın analist Dick

Hughes'un New York Times'a yazdığı köşe yazısı. Ve aslında, Güney Vietnam'daki Saigon Hastanesi'nde hala korkunç derecede deforme olmuş fetüsler ortaya çıkmaktadır. Birkaç nesil sonra bile.

ABD'de fetüslerin korunması konusunda bazı endişeler olduğu iddia ediliyor. Bu bir şekilde oldukça seçici görünüyor.

Kuzey Vietnam yoğun bir bombardımana maruz kaldı, ülkenin büyük bir kısmı تنها bölgelere dönüştü ve büyük şehirler de ağır bir şekilde bombalandı. Bombardımana ara verildiği sırada kısa bir ziyarette bunun bir kısmını ilk elden görmüştüm. Ancak bu özel dehşetten kurtulmuştu. Kimyasal savaş saldırısı sadece Güney'e karşı yapılmıştı. Kapsamlı kampanyalar ve birçok mahkeme-mücadelesinden sonra, ABD gazileri nihayet Portakal Gazi'nin son derece zararlı etkileri olduğunu hükümete kabul ettirdiler. Birçoğu ciddi şekilde zarar görmüştü. Yetersiz ama en azından bir miktar tazminat aldılar. Vietnamlılar mı? Onlar değersiz kurbanlar, önemsizler.

Dünkü makale ABD'nin Güney Vietnam'daki kimyasal savaşının acımasız etkilerini görmezden gelmiyor. Klobuchar'ın "bizim neslimizin Portakal Gazi" ve Minnesota'daki "etkilenen seçmenlerin hikayeleri" hakkındaki yorumuna geri dönen *Times* makalesi, Portakal Gazi'nin "Vietnam'daki gazileri hasta ettiği bilinen bir herbisit" olduğunu ve etkilenen gazilerin uzun yıllar süren çabalarının ardından "Vietnam Savaşı gazileri arasında bir hastalık nedeni olarak yaygın bir şekilde kabul edildiğini, [ancak] bu çatışma sırasında kıyılarda görev yaptıktan sonra hastalananlara sağlanan yardımlar konusunda uzun süren bir mücadele olduğunu" açıklıyor.

Etkilenen gazilerin çektiği acılar çok gerçektir ve hala da gerçektir; ancak hiçbir kimyasal savaşın Vietnamlı kurbanlar üzerindeki etkisine benzememektedir. Bu konuyu araştırmak isterseniz, Fred Wilcox'un biri Amerikalı gaziler, diğeri Vietnamlılar üzerindeki etkilerini anlatan iki çok iyi kitabı var (bkz. *Wilcox, Waiting for an Army to Die*-Bir Ordunun Ölmesini Beklemek ve *Scorched Earth*-Kavrulmuş Toprak).

Amerikalı gazilerin Irak'ta yanan çöp çukurlarının etkilerinden muzdarip olduklarına da şüphe yok. Irak'ta bunlardan etkilenen başka biri olabilir mi? Aklıma birkaç kişi geliyor ama değersiz kurbanlar olarak onlardan hiç bahsedilmiyor. Belki bundan otuz ya da kırk yıl sonra, "Iraklılara bir şey olması çok kötü oldu" diyen bir geçmişe bakış olacak.

Bunların hepsi söylenmemesi gereken şeyler, değil mi? Bu size geçen sefer bahsettiğim ölüm kampı mutemedini hatırlatabilir. Bunu düşünmeyi size bırakıyorum.

Bu arada, ABD'nin kimyasal savaşının Çinhindi'nin ötesine uzandığını belirtmeliyim. İnsan hakları aktivistleriyle birlikte Kolombiya'nın güneyindeki yoksul ve ücra köyleri, Clinton'ın Kolombiya Planı kapsamında yaprak dökümü için hedeflenen ve Bush döneminde keskin bir şekilde genişletilen geniş alanları ziyaret ettim. Gerekçe, ABD'nin uyuşturucu savaşının bir parçası olarak kokayı yok etmek (bu konuda ortaya çıkan bazı soruları bir kenara bırakalım). Ancak yaprak dökümünün "istenmeyen sonuçları" var, elbette tamamen öngörülebilir, ancak "istenmeyen." Köylüler ekinlerini koka bitkilerinin arasına ekerler ve ister inanın ister inanmayın, onlar ve aileleri değersiz olsalar bile insandır. Sahada, değerli insanlar için izin verilen seviyelerin çok ötesinde (Roundup⁶¹ olarak) ve Kolombiya için modifiye edilmiş yoğun glifosat kullanımının korkunç etkilerine tanık olunabilir: korkunç yaraları ve açıklanamayan ciddi hastalıkları olan çocuklar, harap olmuş ekin arazileri, yoksul köylülerin acıklı hikayeleri. Doğrudan erişimi çok zor olarak tanımlanan bu alanlarda, uzaktan algılama kullanan bilimsel makaleleri internette bulabilirsiniz. Bunlar mantıklı ve uygun bir şekilde ihtiyatlıdır, ancak doğrudan deneyimin sağladıklarını aktaramazlar. Dick Hughes'un Güney Vietnam raporlarında olduğu gibi.

⁶¹ Amerika'da üretilen glifosat bazlı bir herbisitinin marka adı (ç.n.).

Peki, üçüncü bir maddeyi ele alalım. Bu biraz farklı ama çok öğretici. Evimize yakın, tam burada, Tucson'da. Marv, *Tucson Sentinel*'den bir hikâye gönderdi. Oldukça iyi bir gazete olduğunu söylemeliyim. Birkaç gün önceydi. Tucson'un güneyindeki lüks bir sitede yapılan kapalı bir toplantıyla ilgili. Dikkatle okunmaya değer, sadece burada olduğu için değil, toplumumuz hakkında çok daha genel olarak bize çok şey söylediği için, kesinlikle anlamak istediğimiz bir şey.

Toplantıda muhtemelen adını duymuş olduğunuz Steve Bannon da yer alıyordu. Kendisi hem burada hem de uluslararası alanda son derece etkili bir figür ve daha önce Trump'ın önde gelen stratejistlerinden biriydi. Bannon'a, Cumhuriyetçi Parti'nin seçmenleri baskı altına alma çabalarının önde gelen isimlerinden biri olan ve seçmen sahtekarlığı ile ilgili hikayelerde uzmanlaşan Kris Kobach da katıldı.

Bannon, Brezilya'nın Bolsonaro'su, Fransa'nın Le Pen'i, Macaristan'ın Orban'ı, İtalya'nın Salvini'si gibi aşırı sağcı figürleri de içeren ve aynı zamanda bir dizi gerici devleti de kapsayan Trump'ın liderliğindeki uluslararası bir "popülist" koalisyon oluşturmak için çalışıyor, oldukça açık ve aleni, hiçbir şey gizli değil: Ortadoğu'da Körfez aile diktatörlükleri, Mısır askeri diktatörlüğü ve İsrail, Hindistan'ın aşırı milliyetçi Hindu aşırıcısı Modi ve kanatlardaki birkaçıyla birleşti.

Doktrine göre Avrupa için öncelikli hedef, beyaz Hristiyan medeniyetini, Avrupa'yı Müslüman bir kıtaya dönüştürmeyi planlayan mültecilerin istilasından korumak. Rakamlara bakmak öğretici olacaktır. Herhangi bir Avrupa ülkesindeki en yüksek mülteci oranı yüzde 1 olarak bildirilen İsviçre'dir, başka yerlerde genellikle yüzde 1'in daha küçük bir kısmıdır, ancak çok dikkatli olamazsınız. Tavşan gibi ürüyorlar ve gelmeye devam ediyorlar. Burada da suçluların, tecavüzcülerin, katillerin, Müslüman teröristlerin, uyuşturucu satıcılarının ve beyaz ırkı soykırıma uğratmak isteyen diğerlerinin istilasına maruz kalıyoruz. Buna hiç şüphe yok. Sadece Başkan ve yandaşlarını dinleyin.

Kapalı toplulukta yapılan toplantı, Kongre'nin sorumluluklarını yerine getirmemesi durumunda sınır duvarı için özel finansman organize etmek üzerineydi. Katılımcıların sıfır tolerans ilkesini, çocukların çöldeki toplama kamplarına gönderilmesini ve benzerlerini savunduğu ve bunun çirkin olduğunu kabul ettiği görülüyor. Ancak bu gerekli. Kendimizi, beyaz Yahudi-Hıristiyan medeniyetimizi yok etmek ve bizi uyuşturucuyla doldurmak için ülkeyi işgal eden ordulardan korumalıyız.

Katılan seçkin isimlerden biri, eski bir Colorado Eyalet temsilcisi, duvarın Arizona-Kaliforniya sınırına kadar uzanmasını önerdi. Oradan kimin geleceğini biliyorsunuz.

Ve duvarın yakındaki Tohono O'odham Rezervasyonu'nun dışında olması gerekiyor ki kendisi de orada bulunduğu için bunu biliyor. "Beş yaşındaki çocuklar ellerinde silahlarla dolaşıyor. Korkunç olduğunu biliyorsunuz. O bölgedeki her çocuğun, her genç çocuğun yeni bir kamyonu var çünkü uyuşturucunun taşınmasına yardım etmişler." Açıkça kendimizi bundan korumak zorundayız.

Toplantının tonu, "Bozuk siyasi sistemimizin ailemi ve ülkemi saldırıya karşı savunmasız bırakmasına izin vermeyi reddediyorum" diyen bir Irak Savaşı gazisi tarafından yakalandı. Yani, eğer bilmiyorsanız, sınırdan çok da uzak olmayan Tucson'da gerçek bir tehlike altındayız. *Onların* buraya gelmeleri uzun sürmez.

Bunlar ülke genelinde oldukça yaygın duygular. Ve Trump, hakkında ne düşünürseniz düşünün, çok keskin bir siyasi burna sahip. Bu yüzden kampanya konusu olarak duvarı seçti. Kazanacağı kesin. Demokratları bu orduların bizi istila etmesini ve yok etmesini istemekle suçlamak gerekiyor.

Makalede alıntılanan kişilerin ve toplantıya katılanların tehditlere ve bunların ciddiyetine gerçekten inandıklarından şüpheleniyorum. Kulağa çok samimi geliyor. Ve ülke çapında pek çok kişi de öyle. Endişeler elbette fantezinin ötesinde. Bu konuya girmeye gerek yok. Ama korkular gerçek. Tüm bunlar bize kültürümüz, toplumumuz

ve nüfusun büyük bir bölümünün sağduyusu hakkında önemli şeyler söylüyor. Tıpkı Avrupa’da mültecilere yapılan, buradakinden çok daha kötü muamelenin bize Avrupa’nın gelişmiş medeniyeti hakkında çok şey anlatması gibi.

Tarihe kısa bir bakış bu tutumları anlamaya yardımcı olabilir. İki yüz yıl boyunca, İngilizler aradan çekildiğinden beri, Amerika Birleşik Devletleri muhtemelen dünyanın, belki de tüm tarihin en güvenli ülkesi olmuştur. Aynı zamanda muhtemelen en korkak ülke ve uzun zamandır da öyle. Bu çok çarpıcı bir olgu. Neden böyle?

Bugünlerde ABD’nin bu yüzyılda “bitmek bilmeyen savaşlara” girdiği gerçeğinden yakınmak yaygın. Doğru, ancak biraz yanıltıcı. Daha önce de belirtildiği gibi, kuruluşundan bu yana neredeyse hiç durmadan savaşan başka bir ülke bulmak zor. 1783’ten bu yana hemen hemen her yıl. Bu oldukça büyük bir rekor. Ve sürekli savaş halinde olmak, Bağımsızlık Bildirgesi’ndeki “acımasız Kızılderili vahşiler”den, NSC 68 ve benzerlerinin saçmalıklarına ve buradan birkaç mil güneyimizde bize saldıran ordulara ve İran’a ve bizi yok etmeyi planlayan diğerlerine kadar korkunç düşmanlardan duyulan korkuyla gerekçelendirilmesi gereken bir askeri kültür yaratıyor.

Amerikan Devrimi’nin nedenlerinden biri, Kral III. George’un 1763 yılında Appalachian Dağları’nın ötesine yerleşimi yasaklayan Kraliyet Bildirisi’ydi. Geri kalanı Kızılderili Bölgesi olarak belirlenmişti. Koloniciler bunu kabul etmedi. İngiltere’nin, Anayasa Konvansiyonu’nda “batıdaki boş topraklar” olarak adlandırdıkları yerlere yerleşmeye karşı koyduğu engelden rahatsız oldular. Tüm bu boş topraklar vardı ve İngilizler yerleşimi engelliyordu. Sadece yerleşimciler değil, George Washington gibi arazi spekülâtörleri de bu engele tahammül edemiyordu.

Bağımsızlık ile birlikte bariyer kalkar kalkmaz, bağımsızlığını yeni kazanan Birleşik Devletler, Kızılderili Uluslarına karşı savaş açtı. George Washington, Iroquois Uluslarına karşı savaş başlatan

ilk kişilerden biriydi. Iroquois tarafından “şehir yok edici” olarak biliniyordu. Bu konuda hiçbir sorun olamazdı, “yerleşim yerlerimizin giderek genişlemesi, Kurt kadar Vaşşi’nin de geri çekilmesine neden olacaktır; her ikisi de şekil olarak farklı olsalar da av hayvanlarıdır” (Washington 1783).

Esasen aynı kavramlar on dokuzuncu yüzyıl boyunca, Kaliforniya’da gerçek bir soykırımla sonuçlanan şey bitene kadar hüküm sürdü. Bu arada, sürekli savaşlar, yüzyılın ortalarında, daha sonra başkan olan General Ulysses S. Grant’ın tarihteki en “kötü savaşlardan” biri olarak adlandırdığı, ABD’nin Meksika’nın yarısını fethetmesiyle noktalandı. Bizi sınırın bu tarafına getiren savaş.

On dokuzuncu yüzyılın sonunda ulusal topraklar fethedilmişti. Savaşlar daha sonra, yarım yüzyıldır tekrarlanan müdahalelere maruz kalan Karayipler ve Orta Amerika’nın ötesine uzandı. Ve uzak Pasifik’e kadar.

Şu anda ABD’nin yurtdışında yaklaşık sekiz yüz askeri üssü bulunuyor. Elbette sadece biz değiliz. Eski emperyal güçler İngiltere ve Fransa’nın da yaklaşık onar askeri üssü olduğu bildiriliyor. Yani, sekizyüz, on, sıfır, bir ya da iki... Ve ABD askeri güçleri dünyanın her yerinde savaşıyor.

Yani, garip bir tarih. Benzersiz bir tarih. Ve başta da söylediğim gibi, daha bugün, bu sabah ABD’nin İran’a karşı savaşa girdiği açıklandı (kabul edilmedi).

Ve bu eylemlerin çoğu önemsiz değil. İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana en kötü saldırganlık eylemi, ABD’nin Vietnam’da başlattığı ve daha sonra tüm Çinhindi’ne yayılan ve büyük bir kısmı tamamen yerle bir olan savaştır. Bu milenyumda ise en kötü suç, Nazi savaş suçlularının asıldığı türden bir saldırganlığın ders kitabı niteliğindeki örneği, bu kez İngilizlerin de katıldığı Irak’ın işgalidir.

Bir ülke tüm tarihi boyunca sürekli savaş halindeyse, neredeyse savaşı bir yıl bile geçmiyorsa, çok fazla korku olması çok da

şaşırtıcı değil. Korkulacak çok şey var. Anketlere bakarsanız, başka nedenler de görürsünüz.

Büyük bir anket kuruluşu olan Gallup, düzenli olarak uluslararası anketler yapıyor ve birçok soru soruyor. Birkaç yıl önce, 2013 yılında, sorulardan biri şuydu: Dünyanın en tehlikeli ülkesi hangisidir? Amerika Birleşik Devletleri ilk sıradaydı, kimse yaklaştırmadı bile. İkinci sırada ise Hindistan'ın oylarıyla şişirildiği kesin olan Pakistan vardı. Diğer ülkelere neredeyse hiç bahsedilmedi.

Gallup bu soruyu ilk ve son kez sordu. Anketleri her yıl yapıyorlar ama bu soru bir daha sorulmadı. Aslında çok fazla endişelenmelerine gerek yoktu çünkü anket uluslararası alanda haber olmasına rağmen Amerikalılar istenmeyen haberlerden korunuyordu. Veri tabanında yapılan bir araştırmaya göre özgür basın bunu yayınlamadı.

Kapsamlı veri tabanı araştırmaları yapan bir arkadaşım bir tane haber bulduğunu söyledi. Ben görmedim, yani ikinci el bir bilgi. Anketten sağcı bir bulvar gazetesi olan Murdoch gazetesi *New York Post*'ta çıkan bir haberde bahsedildiğini söyledi. Hikâye, bunun dünyanın ne kadar çılgın olduğunu gösterdiğiyle ilgiliydi. Ancak bunun dışında bir şeyden bahsedilmemişti. Soru tekrar sorulmamış olsa da, diğer anketlerden elde edilen dolaylı kanıtlar sonuçların hemen hemen aynı olacağını göstermektedir.

Amerikan Devrimi'nin başlıca nedenlerinden biri batıdaki "boş toprakları" ele geçirme zorunluluğuydu. Bir diğeri ise kölelikti. İngiltere'nin önde gelen hukukçularından Lord Mansfield, 1772'de köleliğin o kadar "iğrenç" olduğuna dair bir karar yayınladı ki, Amerikan kolonilerini de kapsayacak şekilde İngiltere'de hoş görülemeyeceği anlaşıldı. İngiltere'nin Karayip kolonilerinde hoşgörülebilirdi ama İngilizlerin yerleştiği Amerikan kolonilerinde hoşgörülemezdi.

Köle sahipleri kötüye işaretileri görmüşlerdi. Ve unutmayın, hemen hemen her önde gelen kişi bir köle sahibiydi. İlk düzine kadar Amerikan başkanı arasında köle sahibi olmayan sadece bir

kişi vardı, John Adams. Yani devrimin ikinci bir nedeni de buydu. Kölelik de korkuyla meşrulaştırılmış, tamamen gerçek dışı olmayan bir askeri kültür gerektiriyordu. On sekizinci yüzyıl boyunca, o zamanlar ana köle merkezleri olan ve kısa süre sonra ABD tarafından başkalarına bırakılan Karayip adalarında köle isyanları oldu. Ve Birleşik Devletler’de de bazı köle isyanları oldu. Demografiye bakarsanız, Güney Carolina gibi bazı eyaletlerde kölelerin sayısı köle gardiyanlarından fazlaydı, onların korkması için bir neden.

Ardından çok büyük bir etki yaratan Haiti isyanı geldi. 1804 yılında Haiti’deki köle isyanı özgür insanların ilk özgür ülkesini kurdu. Buna çok sert bir şekilde karşı koyuldu. Tüm medeni dünya bu isyanı yok etmek için bir araya geldi. Başta sömürgeci güç Fransa olmak üzere, ki bu arada Fransa’nın Haiti’deki köle kolonisi Fransa’nın zenginliğinin büyük bir kısmının kaynağıydı. İngiltere de katıldı, ABD, Kanada, hemen hemen herkes bu korkutucu gelişmeyi bastırmaya çalıştı. Savaş Haiti’yi neredeyse yok etti ama devrim başarılı oldu. Daha sonra Fransa tarafından kurtuluş suçu işlemleri nedeniyle cezalandırıldılar. Bu, özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve tüm o güzel şeylerle ilgili etkileyici söylemleriyle Fransız Devrimi’nden hemen sonraydı. Fransa, Haiti’ye büyük bir tazminat yükledi, toplum üzerinde asla üstesinden gelemeyecekleri büyük bir yük.

1960’larda Fransa’daki bazı solcular, Fransa’nın Haiti’ye işlediği korkunç suçlar için tazminat ödemesi gerektiğini düşünüyordu. Önde gelen militan bir solcu olan Régis Debray başkanlığında bir komisyon kuruldu. Komisyon bunun gerekli olmadığına, Fransa’nın herhangi bir tazminat ödemesine gerek olmadığına karar verdi. Başka bir deyişle, önce onları soyup yok ediyoruz, sonra da biraz yardım istediklerinde suratlarına tekme basıyoruz.

Bunun teknik terimi “Batı uygarlığı”dır.

Haiti’nin kurtuluşu doğal olarak kuzeydeki köleci devlet için özellikle korkutucuydu. ABD, Haiti ile herhangi bir resmi ilişki kurmayı reddetti. Haiti’yi 1862’ye kadar tanımadı. O yıl Özgürlük

Bildirgesi'nin yayınlandığı yıldır. Bu köleler özgür olacaktı, peki onlarla ne yapacaktık?

O yıl Amerika Birleşik Devletleri ilk kez Haiti ve Liberya'yı tanıdı ve bu ülkeleri serbest bırakılan kölelerin gönderilebileceği yerler olarak kabul etti. Bu çoğunlukla insani gerekçelerle yapıldı. İyi niyetli insanlar, gerçek insan olmayan bu aşağılık insanların medeni bir toplumda hayatta kalamayacaklarını, bu nedenle onları benzer türden yaratıklarla birlikte yaşayabilecekleri bir yere göndererek kurtarmak istediklerini fark ettiler.

Ardından uzun bir dizi korku hikayesi geldi. Bunları anlatmayacağım. Haiti, bazı ölçütlere göre geçen yüzyıl boyunca ABD saldırganlığının ana hedefi oldu. Yine bu yüzyılda, 2004 yılında Haiti'nin ilk seçilmiş başkanı olduğundan beri ABD'nin neredeyse hiç tahammül edemediği başkan Aristide'i "kurtarmak" için yapılan müdahale ile gerçekte onu kaçırıp Orta Afrika'ya gönderdi, ayrıca onu ve partisini seçimlere katılmaktan men etti.

Kısacası, dünyanın en güvenli ülkesinde, hatta yakınımızdaki lüks site gibi muhtemelen her yerdeki en güvenli yer olan ama gerçek anlamda korkulan yerlerde bile korkmak için iyi tarihsel nedenler var. Tıpkı ilk yerleşimciler karaya ayak bastığında bize saldırmaya başladıklarından beri olduğu gibi, *onlar* peşimizden geliyorlar ve daha sonra on dokuzuncu yüzyıl boyunca ulusal topraklarımızda, ekonominin temeli olan ucuz pamuğu üreten köle çalışma kamplarında ve daha sonra ulaşabildiğimiz her yere uzanan devasa bir askeri varlıkla kendimizi savunduğumuz dünyanın büyük bir bölümünde olduğu gibi. Şimdi uzaya geçiyoruz.

Bu korku oldukça derinlere kök salmış durumda. Muhtemelen Amerika Birleşik Devletleri'ndeki olağanüstü silah kültürünün nedenlerinden biri de bu. Hiçbir yerde benzer bir şey yok. Kısmen sadece korku. Aslında çok daha fazlası var. Zamanımız olursa, bu konuya girebiliriz. Çok ilginç bir hikâye. Ama muhtemelen korku önemli bir faktör.

Bu yaygın korku, ülkeyi hem iç hem de dış düşmanlar konusunda korkutmanın sürekli olarak bu kadar kolay olmasının bir nedenidir. NSC 68 ve Vandenberg'in "ülkenin ödünü koparması" bunun bir örneğidir.

NSC 68 ile aynı yıl, 1950'de, ABD Güneydoğu Asya'daki politikalarını değiştirmeye karar verdi. ABD çeşitli emperyal sistemlere karşı oldukça karışık politikalar izlemişti. Eski sömürge sistemlerinden hoşlanmıyordu ve genellikle bu sistemlere kuşkuyla yaklaşıyordu, ancak bu sistemlerin kaynaklarına ve hammaddelerine dayanan eski sömürge efendilerinin yeniden inşasındaki önemli işlevlerini de kabul ediyordu. Özellikle de Ho Chi Minh'in uzlaşmacı girişimlerinin farkında olan Vietnam konusunda kararsızdı. Ancak 1950'de bu durum değişti. ABD, eski kolonisini yeniden ele geçirme çabasında Fransa'yı desteklemeye karar verdi. Bu, burada açıklamama gerek olmayan dehşet verici olaylara yol açtı.

NSC 68'in ABD'nin askerî açıdan Ruslardan çok daha güçlü olduğu gerçeğini gizlemek için dikkatle hazırlandığını hatırlayın. O zamandan bu yana bir istihbarat kaydı var ve bu oldukça ilginç. Sürekli olarak, olası düşmanların, Rusların ya da bir sonraki düşman kim olursa olsun, gücü ve kuvveti büyük ölçüde abartılıyor. Daniel Ellsberg'in bir bölümünü okuduğunuz kitabı, altmışlı yılların ilk dönemleri boyunca bu konuda faydalı bir kayıttır. Ama günümüze kadar da devam ediyor. Yani şu anda İran dünya barışı için en büyük tehdit ve neredeyse bizi yok etmeye hazır. Dünyanın farklı bir resmi var ama onlar ne biliyor ki?

İstihbarat tahminleri mutlaka belirsizdir. İnsan hata bekler. Ancak sürekli olarak aynı yönde hata yapmaları dikkat çekicidir: bize saldıracak olanların gücünü -genellikle büyük ölçüde- abartmak. Sanırım bu bilinçli bir aldatma değil, gerçi NSC 68'de olduğu gibi böyle durumlar da olabilir. Daha ziyade, analistler de hepimiz gibi aynı sağduyuya tabidirler. Bunlar egemen kültürün özellikleridir, abartılmış korkudur, dolayısıyla devlet ve özel güçlerin bu korkuyu

bir dereceye kadar paylaşımları ve kendi amaçları doğrultusunda kullanmaları doğaldır. Elbette spekülasyon ama bence temelsiz değil.

Bu da bizi bugünkü Powell Memorandumu'na götürüyor. Neredeyse komik derecede abartılmış korkunun klasik bir örneği.

Powell örneğinde yok edilmekte olan şey ülke değil, iş dünyasıydı. Saldırı altında olan, hatta yıkımla karşı karşıya olan ülkenin önemli bir parçasıydı. Ve bu gerçekten korkutucuydu. Üniversiteler Herbert Marcuse tarafından ele geçiriliyordu, onu ve tüm üniversite sistemini ele geçirmiş olan yarıdakçıları hatırlıyor musunuz? Kongre elden gitmişti. Kongre, insanları kötü yapılmış arabalar yüzünden ölmekten kurtarmak için tüketici güvenliği kampanyası yürüten Ralph Nader'in kontrolü altındaydı. Bunu yaparken de Kongre'yi fiilen ele geçirmişti. Medyanın hepsi çok sert bir şekilde anti-kapitalistti. Geri dönüp onları okumalısınız.

Bu şekilde devam ediyor. Aslında histerik olan söylem NSC 68'e çok benziyor. Marv, tüm oyuncaklara sahip olan ancak küçük kardeşinin bir tanesini elinden alması üzerine öfke nöbeti geçiren üç yaşındaki bir çocuğun hissine sahip olduğunu belirtti: "O oyuncak olmadan nasıl yaşayabilirim? Her şeye sahip olmalıyım."

Bunların hepsi şüphesiz samimidir. İşin önemli kısmı da bu. Sahte değil. Kültürde ve tarihte derin kökleri var.

Powell Memorandumu, Marv'ın geçen sefer tartıştığı gibi, kısa süre sonra başlayan neoliberal saldırının ilk kültürel ve entelektüel ayaklarından biriydi. Saldırı militan iş dünyası tarafından yönetildi. Amerika Birleşik Devletleri bu açıdan sıra dışıdır. Ve ilginç bir şekilde, ana hedefi olan işçi hareketi genellikle bu gerçeği kavramış görünmüyor. Neoliberal saldırı henüz şekillenmeye başlamışken, 1978 yılında, Birleşik Otomobil İşçileri Başkanı Doug Fraser, Carter yönetimi tarafından kurulan bir işçi-işveren komitesinden istifa ederek, kendi ifadesiyle, iş dünyası liderlerinin "bu ülkede tek taraflı bir sınıf savaşı, çalışanlara, işsizlere, yoksullara, azınlıklara, çok gençlere ve çok yaşlılara ve hatta toplumumuzun orta sınıfındaki pek çok

kişiyi karşı bir savaş yürütmeyi seçtikleri” ve “daha önce büyüme ve ilerleme döneminde var olan kırılğan, yazılı olmayan anlaşmayı”, kontrollü kapitalizm altında sınıf işbirliği döneminde “bozup bir kenara attıkları” için yaşadığı şoku dile getirmiştir (Cowie 2003).

Fraser bundan daha iyisini bilmeliydi. İş dünyası sürekli olarak bunu yapıyor. Özellikle de sınıf bilincine sahip bir iş dünyasının olduğu burada. Bu çok eskilere dayanıyor. Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa’daki sağcı gözlemcileri bile hayrete düşürecek düzeyde, emeğe karşı alışılmadık derecede şiddetli bir baskı geçmişine sahiptir.

Şimdi gangster kapitalizminden bahsediyoruz ve bunda da haklıyız, ancak bu kapitalizmin unsurları her zaman şiddetli baskıların içinde var olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, yirminci yüzyılda yüzlerce Amerikalı işçi grev eylemlerinde öldürülüyordu, üstelik benzer başka hiçbir ülkede böyle bir şey yaşanmamışken. Bu pek çok örnekten, sadece bir tanesi.

Powell Memorandumu bu sivri uçlardan biri. Bence oldukça ilginç, belki de daha ilginç olan bir tane daha var. İçerik olarak oldukça benzer, aynı zamanda üretilmiş, ancak spektrumun, siyasi ve entelektüel spektrumun diğer ucunda yer alıyor.

Bu Üçlü Komisyon tarafından yayınlanan bir belgeydi, ilk yayınıydı. Üçlü Komisyon Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Japonya’daki liberal enternasyonalistlerden oluşuyordu. Carter yönetiminin neredeyse tamamının bu komisyonun üyelerinden oluşması komisyonun yapısı hakkında bir fikir verebilir. Avrupa ve Japonya’da da aynı şekilde, üçlü ortaklar.

Çok ilginç bir belge. Kitabın adı *The Crisis of Democracy* (Demokrasinin Krizi). Temel mesaj, sadece iş dünyasının değil, tüm toplumun tehdit altında olduğudur. Tüm toplum 1960’ların aktivizminin tehdidi altında.

Kitaba göre 1960’larda olan şey, toplumun geniş kesimlerinin -bazen “özel çıkarlar” olarak adlandırılan kesimlerin- kendi kaygı

ve taleplerini ilerletmek için siyasi arenaya girmeye çalışmasıdır: gençler, yaşlılar, kadınlar, çiftçiler, işçiler; kısacası genel nüfus.

Özel çıkarlarla ilgili bu şikayetlerde adı geçmeyen bir grup var: şirket sektörü. Ama bu mantıklı. Onlar ulusal çıkarı temsil ediyorlar, özel çıkarları değil.

Dolayısıyla, tüm bu gruplar siyasi arenaya girmeye çalışıyor. Bu da ilk modern demokratik devrimden bu yana “en kaliteli adamlar” için sorun teşkil eden “aşırı demokrasiyi” yaratıyor. Devlet bu baskılarla başa çıkamaz. Bu nedenle liberal yorumcular “demokraside daha fazla ılımlılık”, genel nüfusun pasifliğe ve itaate, “katılımcı” değil “seyirci” rolüne geri dönmesini tavsiye etmektedir. Üçlü Komisyon’un Amerikalı raportörü, Harvard’lı siyaset bilimci Samuel Huntington, Başkan Truman’ın “ülkeyi nispeten az sayıda Wall Street avukatı ve bankacısının işbirliğiyle yönetebildiği” ve böylece demokrasi krizinin yaşanmadığı günleri anımsadı. Ancak bu, altmışlı yılların aktivizminin bu medeni düzenlemeleri paramparça etme tehdidinden önceydi.

Üçlü Komisyoncular özellikle “gençlerin beyninin yıkanmasından” sorumlu kurumlar olarak adlandırdıkları şeylerle ilgileniyorlardı. Okullar, üniversiteler, kiliseler. Gençleri kontrol etmekte başarısız oluyorlar. Onların beynini düzgün bir şekilde yıkayamıyorlar. Bu yüzden onları sokaklarda savaşı protesto ederken, kadın hakları talep ederken ve tüm bu yıkıcı şeylerle uğraşırken görüyorsunuz. Bu nedenle okullarda ve üniversitelerde daha sert önlemlere ihtiyaç var.

Aynı şeyi medya için de söylediler, burada Powell’a katılıyorum. Medya kontrolden çıkmış durumda. Üçlü Komisyon liberalleri, medyayı hizaya getirmek için devlet müdahalesinin gerekli olabileceği konusunda bile uyardılar.

O halde genel kaygı daha ziyade Powell Memorandumu’na benziyor. Ancak bunlar entelektüeller. Mesaj benzer olsa da retorik Powell Memorandumu’na göre daha bastırılmış. Soldan sağa

dediğimiz yelpazede varılan sonuç, neoliberal saldırının kültürel ve entelektüel arka planını yansıtmaktadır.

Neoliberalizmin kökenleri üzerine, genellikle varsayıldığından çok daha eskiye, Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki döneme kadar uzanan yeni bir akademik çalışma var. "Gangster kapitalizmi" ile ilgili ilginç bir ifşaat, Birinci Dünya Savaşı sonrası Viyana'da doktrinin kurucularının solu ezmek için hükümet gücünün kullanılmasına karşı tutumlarıdır. En saygın figür, hareketin gurusu Ludwig von Mises'tir. Mises, Avusturya hükümeti 1928'de büyük bir grevi şiddetle bastırıp canlı işçi ve sosyal demokrat hareketlerin altını oyarak Avusturya faşizmine zemin hazırladığında ve böylece "sağlam ekonomiyi" işçi sendikalarının ve piyasa disiplininin işçiler ve yoksullar üzerindeki sert sınırlarını yumuşatmaya çalışan sosyal reformun yıkıcı etkisinden koruduğunda memnuniyetini zorlukla zapt edebildi.

Neoliberalizmin bu karakteristik özelliklerinin arkasında, ilk günlerine kadar uzanan bir teori vardır. İşçi sendikaları işçilerin haklarını arar. Bu teori, bugünlerde "emeğin esnekliği" olarak adlandırılan şeye müdahale eder ve bu, pratikte işverenlerin istedikleri zaman işçileri işten çıkarma ve müdahale olmaksızın çalışma koşullarını belirleme hakkı anlamına gelir. Piyasalar tarafından belirlenen "kaynakların optimal kullanımına" müdahale eder. İşçi sendikaları, işçilerin hakları, güvenlik ve sağlık, yaşanabilir ücretler ve hatta -bırakın düşünmeyi- çalışma hayatlarını geçirdikleri diktatörlüklerin plan ve operasyonlarında söz sahibi olma kaygılarıyla bu doktrinel gerçeklere müdahale etmektedir. Bu nedenle yok edilmeleri gerekmektedir.

Bu nedenle hareketin azizlerinin, yirmili yılların sonu ve otuzlu yılların başında Avusturya ve Almanya'da faşizmin ilk aşamalarında işçi sendikalarının güçlü devlet tarafından ezilmesinden memnun olmaları doğaldır. Benzer şekilde hareketin önde gelen isimlerinin canavar Pinochet diktatörlüğü karşısındaki tutumları da pek şaşırtıcı değildir.

Neoliberal hareketin ilk günlerinden itibaren bir diğer ilginç özelliği de ilerici entelektüeller ile neoliberal sağ kanat arasındaki yakın bağıdır. Sembolik olmaktan öte, “neoliberalizm” terimi hareket tarafından 1938 yılında Paris’te düzenlenen Walter Lippmann Kolokyumunda benimsenmiştir. Hatırlayacağınız üzere Lippmann, yirminci yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri’nin önde gelen ilerici entelektüellerinden biriydi.

“Kaynakların optimal kullanımı” kavramı, üzerinde biraz zaman harcayabileceğimiz bir kavramdır. Yakından analiz ettiğinizde mistisizm çok ilginç bir katkıdır. Ama şimdilik bunu bir kenara bırakalım.

Koşullarda önemli değişiklikler olsa bile benzer temaların kapitalizmin tarihi boyunca nasıl yankılandığını görmek ilginçtir. On yedinci yüzyıl İngiltere’indeki ilk demokratik devrimde ayak takımının ve onların demokrasi ve hak taleplerinin bastırılmasından, bir yüzyıl sonra halkın aşırı demokrasi talebinin üstesinden gelen Çerçvecilerin muhafazakâr devrimine, ilerici yirminci yüzyıl entelektüellerinin, şaşkın sürünün kendilerini etkileyen kararlara katılma hakkının “akıllı azınlığın” alanı olduğuna dair demokratik dogmatizmlere boyun eğme konusundaki uyarılarına kadar olan sürekliliği zaten tartışmıştık. Ve başka bir bağlamda, savaş sonrası küresel düzen kurulurken, radikal demokratik akımları ve onların dünya çapında bağımsızlık çağrılarını bastırma ihtiyacı.

O halde, aynı temaların 1970’lerin başında, altmışlı yılların aktivizminde, genellikle “sıkıntılar zamanı” olarak adlandırılan dönemde, şaşkın sürünün yeniden kontrolden çıktığı bir dönemde tekrar gündeme gelmesi şaşırtıcı değildir. Böylece, aynı tepkiyle karşılaşırız. Bir kez daha, altmışlı yılların aktivizminden kaynaklanan ve aslında ülkeyi önemli ölçüde medenileştiren aşırı demokrasi tehdidine karşı koymak gerekiyordu. Powell’ın oldukça çılgın bir şekilde vurguladığı gibi, iş dünyası için Madison’ın “ülkenin kalıcı çıkarları” olarak adlandırdığı şeyi, özellikle de altmışlı yılların sonları ve yetmişli yılların başlarında artan işçi militanlığının bir

sonucu olan düşen kâr oranı nedeniyle tehdit altında olan özel girişim sistemini korumak gerekiyordu. Bu hareketliliğin büyük bir kısmı Vietnam gazileri de dahil olmak üzere gençlerin genel aktivizminden kaynaklanıyordu. Lordstown gibi dikkatle incelenmeye değer grevlerde genç işçiler sadece makul bir ücret değil, aynı zamanda işyerinde saygınlık ve işyerinin kontrolüne katılmanın bazı yollarını da talep ediyorlardı. Bunlar gerçekten kaygı verici ve ezilmesi gereken eğilimlerdir.

Ardından, uzun süredir hazırlık aşamasında olan ve yetmişli yılların ekonomik bozukluklarını kontrolü ele geçirme fırsatı olarak kullanan neoliberal saldırı geldi. Hedeflerinin çoğuna ulaşmıştır. Disiplin, iş modellerinin dayatılması ve devlet fonlarında keskin kesintiler de dahil olmak üzere ilginç yollarla üniversitelere en azından kısmen empoze edildi. Bunu burada, Arizona'da çok net bir şekilde görüyorsunuz, ancak ülkenin her yerinde yaşandı. Bir başka faktör de gerçek bir ekonomik temeli olmayan harçlardaki keskin artışı. Zamanımız olursa bu konuya tekrar döneceğiz.

En önemlisi, kâr oranındaki düşüş tersine çevrildi. Bu gerçekten çok önemliydi. Neoliberal politikalar zenginliğin radikal bir şekilde yoğunlaşmasına ve iş sektörü için yeni ayrıcalıklara yol açarken nüfusun çoğunluğu için durgunluğa neden oldu. Marv son oturumumuzda bazı bilgiler verdi. Bugün denetleyici olmayan işçiler için reel ücretlerin, neoliberal saldırının hemen başlangıcında, 1979'da olduğundan daha düşük olması dikkat çekicidir. Ekonomik büyüme ve üretkenlikte artış oldu, ancak sonuçlar çok az insanın cebine girdi. Bu durum 2008 krizinden, konut balonunun patlamasından ve bunun sonucunda ortaya çıkan mali krizden sonra da devam etmektedir.

Daha da önemlisi, Reagan'ın sendikalara ve genel olarak işçilerin haklarına yönelik güçlü saldırısı ile işçi haklarında erozyon yaşanmıştır. Artık neredeyse hiç sendika örgütlü grev yok çünkü bu neredeyse imkânsız. Emek karşıtı sert tutumlarıyla alışılmadık

bir kişi olan Reagan, grevleri kırmak için grev kırıcıları bile getirdi. Apartheid Güney Afrika dışında dünyanın her sanayi ülkesinde yasadışı olan bu uygulamayı Reagan burada başlattı. Reagan örneğini benimseyen Caterpillar ve diğeri özel şirketler de aynı önlemleri aldı. Bu saldırı Clinton döneminde farklı araçlarla devam ettirildi; yatırımcıların çıkarlarını gözetken, işçileri göz ardı eden ve hepsi de “sağlam ekonomi” ilkelerine hizmet eden özel bir “küreselleşme” biçimi de buna dahildi.

Bu arada, Reagan devrimi ile çalışanlara ve onların haklarına yönelik her türlü kaygıdan kurtulan iş dünyası, “bilimsel grev kırma yöntemleri” hakkındaki eski fikirleri yeniden diriltti ve açıkça sert sınıf savaşına yöneldi, şu anda peşine düşecek zamanımızın olmadığı önemli konular.

Tüm bunların bir sonucu, servetin ve iş dünyasının gücünün keskin bir şekilde yoğunlaşmasının doğrudan bir sonucu olarak demokrasinin ciddi bir şekilde erozyona uğraması olmuştur. Bunun araçlarından bazılarını tartıştık: seçimlerin fiilen olarak satın alınması, lobiciliğin radikal bir şekilde artması, oy verme haklarının baltalanması ve tüm bunların, yaşayanlar hatırlar, en gerici Yüksek Mahkeme tarafından daha da kolaylaştırılması. Artık aşırı demokrasiden korkulmuyor.

Bildiğiniz gibi, Rusya’nın seçimlere müdahale ettiği iddiaları hakkında çok fazla yaygara koparılıyor. Henüz tespit edilemiyor, ancak önemli bir ölçekte var olsa bile, aşırı zenginlik ve kurumsal gücün seçimlere müdahalesi ile karşılaştırıldığında görünmez olurdu. Ama bunlar daha çok söylenmemesi gereken şeyler. En iyisi Ruslar hakkında endişelenmek.

Tüm bunların akademik siyaset bilimi literatüründe de iyi bilinen bir sonucu, nüfusun önemli bir çoğunluğunun, gelir-servet skalasında alt sıralarda yer alanların, kelimenin tam anlamıyla haklarından mahrum bırakılmış olmalarıdır. Oy kullanabilirler ama bunun pek bir önemi yoktur. Tercihlerini ve tutumlarını kendi

temsilcileri tarafından alınan kararlarla karşılaştırdığınızda, neredeyse hiçbir korelasyon olmadığı anlamında haklarından mahrum bırakılmışlardır. Yasa koyucular başka sesleri dinliyor. Bağışçı sınıfı.

Neoliberal dönem boyunca, geçtiğimiz nesil, her iki parti de oldukça sağa kaydı. Demokratlar işçi sınıfını terk etti. Onları, kültürel meseleler olarak adlandırılan beyaz üstünlüğü, köktendinci din ve daha sonra geri döneceğimiz başka şekillerde harekete geçirmeye çalışan sınıf düşmanlarına teslim ettiler. Ve garip bir şekilde yerine getirilmeyen düzgün iş vaatleriyle.

Şu anda ilginç bir vaka Foxconn olayı. Wisconsin Eyaleti, Apple telefonlarınızın ve benzeri diğer cihazların üreticisi Foxconn'a yüklü bir hediye verdi. Wisconsin vergi mükellefleri Foxconn'a vaat edilen her bir iş için yaklaşık 250.000 dolar verdi, ancak işler gelmiyor. *Bloomberg Businessweek*'in ana ekonomi dergisinin bu haftaki sayısında bu konu baş haber olarak yer alıyor. Ayrıntıları orada bulabilirsiniz.

Tüm bunları 2008 yılında konut balonunun çökmesi ve bunun sonucunda yaşanan mali krizin ardından çarpıcı bir şekilde gördük. Krizin kendisi, büyük bankaların ve finans kuruluşlarının yağmacı, bazen de teknik olarak suç teşkil eden faaliyetlerinin bir sonucuydu. Asla ödeyemeyeceklerini bildikleri insanlara subprime mortgage⁶² kredileri veriyorlardı, ancak kredileri bölmek için karmaşık finansal araçlar kullanabiliyorlardı, böylece kimse ne satın aldığını bilmiyordu. Tonlarca kâr elde ettiler.

Sonunda çöktü. Önce Bush sonra Obama döneminde kurtarma yasası çıkarıldı. Mevzuatın iki unsuru vardı. Birincisi, krizden sorumlu olan failleri, yani bankaları kurtarmaktı. Diğeri ise mağdurlara, yani evlerine haciz geldiği için evlerinden atılan insanlara yardım etmekte. Yasanın hangi kısmının uygulandığını tahmin edebilirsiniz.

⁶² Düşük gelirli kişilere yüksek faizle verilen konut kredisi (ç.n.).

Ayrıntıları merak ediyorsanız, Hazine Bakanlığı Genel Müfettişi Neil Borofsky tarafından yazılan ve olanlara öfkelenen bir kitap var. Bu Obama döneminde oldu.

Yaşanan bazı şeyler neredeyse inanılmayacak kadar acayip. AIG adında devasa bir sigorta şirketi batmak üzereydi. Eğer batmış olsalardı, Goldman Sachs ve bir sürü başka şirket de muhtemelen batacaktı. Buna izin verilemezdi. Bu yüzden kurtarıldılar.

Ve büyük bir vergi mükellefi hediyesi ile kurtarılır kurtarılmaz, felaketten sorumlu olan yöneticilere hemen büyük ikramiyeler ödediler. Bu konu tartışıldı. Biraz çirkin görünüyordu. Ama ekonomistler bunun doğru olduğunu açıkladılar. En saygın liberal ekonomistlerden biri olan Lawrence Summers, bir sözleşmenin sözleşme olduğuna dikkat çekti. Onlara ikramiye sözü verilmişti; onları almak zorundaydılar. Hilekarlıklarıyla ekonomiyi neredeyse yok etmeleri ve ardından vergi mükellefleri tarafından kurtarılmaları önemli değildi.

Aynı zamanda, birkaç hafta içinde Illinois Eyaleti, parası olmadığı için işçilere emekli maaşı ödemeyeceğini açıkladı. Her nasılsa bu sözleşme o kadar da kutsal değildi, sadece diğeri kutsaldı.

Daha da kötüsü, AIG'nin CEO'su daha sonra hükümete karşı bir dava açtı çünkü AIG'nin yeterince büyük ikramiyeler ödemesine izin verilmedi. Bunu tanımlayamazsınız.

İnsanlar tüm detayları bilmiyordu ama genel resim oldukça netti. Özellikle de bankaların kurtarılması ve mağdurların yüzüstü bırakılması. Ve bunun hemen bir etkisi oldu. 2008'de birçok çalışan insan umut ve değişim gibi güzel söylemlere inanarak Obama'ya oy verdi. Çok hızlı bir şekilde bu güzel sözlerin ne anlama geldiğini gördüler. Ve etkileri de oldu. Massachusetts ülkedeki en liberal eyalettir. "Liberal aslan" Ted Kennedy öldü ve yerine başkasının geçmesi gerekti. Massachusetts'te 2010 yılında bir seçim oldu. Kennedy'nin koltuğu için yapılan seçimi tanınmayan sağcı bir Cumhuriyetçi kazandı.

Pek çok sendika çalışanı oy verme zahmetine bile katlanmadı. Satılmışlıktan o kadar hayal kırıklığına uğramışlardı ki, “Bu bize göre değil” diye düşündüler. Oylamaya katılmadılar, hatta sağ kanada oy verdiler. Bazıları daha sonra Trump’a yöneldi, ancak Trump için işçi sınıfı tabanından bahsetmenin yanıltıcı olduğunu aklınızda bulundurmalısınız. En dikkatli araştırmacılardan biri olan Anthony DiMaggio’nun da belirttiği gibi, Demokratlar işçi sınıfını Trump’ın kazandığından çok daha fazla kaybetti. Trump’a hayranlık duyan taban çoğunlukla küçük burjuvalardan oluşuyor: mağazacılar, satıcılar ve benzerleri, çoğunlukla görece varlıklı ve Hristiyan Evanjelikler. Bu konuda çok sayıda akademik araştırma var.

Neoliberal dönemdeki çok ilginç bir gelişme de AYDK’nin, yani Amerikan Yasama Değişim Konseyi’nin⁶³ yükselişidir. Bu, şirket sektörünün çok geniş bir yelpazesinden gelen büyük bir iş dünyası lobisidir: Silikon Vadisi, enerji şirketleri ve diğerleri. Çok akıllıca ve şinsîce bir şey yapıyorlar. Eyalet düzeyinde çalışıyorlar, eyalet yasa koyucularını hedef alıyorlar.

Şimdi, bunun için birkaç iyi neden var. Eyalet yasaları önemlidir; insanların hayatlarında olan pek çok şeyi etkiler. Ve hemen hemen görünmezdir. Neredeyse hiç kimse eyalet temsilcisinin adını bile bilmez. Eyalet yasama meclisinde olup bitenler neredeyse hiç haber olmuyor. Ayrıca, yasa koyucular çok savunmasızdır. Seçimler büyük ölçüde satın alınır, ancak bir eyalet yasama organı seçimini satın almak için fazla bir şey gerekmez. Bir başkan gibi milyarlarca dolar değil.

Yani çok kolay bir hedef. Ve bunu yapma şekilleri de iyi tasarlanmış. Her eyalet için neredeyse kelimesi kelimesine aynı yasa

⁶³ Muhafazakar eyaletlerin yasa koyucuları ve özel sektör temsilcilerinden oluşan ve ABD’deki eyalet hükümetleri arasında dağıtılmak üzere model yasalar hazırlayıp paylaştan kar amacı gütmeyen kuruluş (ç.n.).

teklifleri yapılıyor. Öncelikli hedef elbette işçi sendikalarını zayıflatmak, sınıf düşmanının altını oymak.

Ama aynı zamanda oy vermeyi kısıtlamak, yanlış insanların oy vermesini engellemek istiyorlar. Dürüst bir seçimde kendi politikaları için asla çoğunluğu elde edemeyeceklerini biliyorlar. Çevresel bozulmayı kolaylaştırmak istiyorlar. Kendi ifadeleriyle, özel teşebbüs üzerindeki “düzenleyici yükü azaltmak” istiyorlar ki bu da geri kalanımız için zarar anlamına geliyor. Bağışçı gizliliği denen şeyi sağlamak istiyorlar. Bu da kara para selinin seçimleri finanse etmesine olanak tanıyor.

Eğitim sistemini özelleştirmek istiyorlar. Bunu gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceklerini görmek için Arizona birincil hedef olarak seçildi. Oldukça doğal bir hedef, devlet eğitim fonları çok düşük, ülkedeki en düşük fonlardan bazıları. Nasıl sonuçlanacağını göreceğiz.

Çok daha fazlası var, ancak çok ilginç bir vaka, çok öğretici bir vaka, ülke genelinde ücret hırsızlığına ceza verilmesini, hatta suçun soruşturulmasını önlemeye yönelik yasa teklifleridir. Kurbanlar genellikle yoksul ve daha savunmasız, tepki veremeyen kolay hedeflerdir. Ücret hırsızlığı her yıl yapılan büyük bir soygundur. İşçilere fazla mesai ücreti ödenmeyerek ya da sadece ücretleri ödenmeyerek yılda milyarlarca dolar çalınmaktadır. Milyarlarca dolar. Dolayısıyla AYDK bu konuda hiçbir ceza verilmemesini ve hatta hiçbir soruşturma yapılmamasını istiyor.

Bu ilgi çekici. Zenginlerin ve kurumsal sektörün serveti için pek bir şey ifade etmiyor, ancak sınıf savaşının aşırı vahşetini gösteriyor. Her şeyin peşinden gitmelisiniz. Herkesin boğazını kesmelisiniz. Maaşları çalınıyor olsa bile, bu soruşturulamaz.

Adam Smith, “insanlığın efendileri”nin uygulamalarını takdir ederek başını salladı.

Sadece yoksulların ve daha savunmasız olanların soyulması değil, Thorstein Veblen’in genel olarak “altta yatan nüfus” dediği

şeyin boğulması gibi çok daha geniş sonuçları olan bir AYDK gizli kampanyası devam ediyor. Denk bütçe için bir anayasa değişikliği hedefliyorlar. Anayasa değişikliği çağrısında bulunmak için neredeyse gerekli sayıda eyaletin imzasını almış durumdalar. Denk bütçe ne anlama geliyor? Tüm sosyal yardımları sona erdirmek demek.

Aslında, hatırlayacağınız üzere, Trump yönetiminin en önemli yasama başarısı olan 2017 vergi yasası, yatırım yapmadıkları halde kârları artan zenginlere ve şirket sektörüne büyük bir hediye niteliğindeydi. Bu aldatmacanın önemli bir parçası da Senato ve Temsilciler Meclisi'nin Cumhuriyetçi liderleri Mitch McConnell ve Paul Ryan tarafından bize hemen sunulan alt metindi. Vergi indiriminin büyük bir açık yarattığını, bu nedenle ileride "haklardan" kesinti yapmak zorunda kalacağımızı açıkladılar. Yapacak bir şey yok. Yiyecek, sağlık hizmetleri ve diğer şeylere sahip olmanızı isteriz, ama ne yapabiliriz?

Bir anayasa değişikliği bu tabuta son çiviye çakacaktır. Tüm bunlar çok sessiz bir şekilde gerçekleşiyor. Rapor edilmiyor, çok düşük seviyede. Federal yargının paketlenmesi ve seçim sonuçları ne olursa olsun, politikaların çok fazla değişemeyeceğini çünkü pek çok şeyin sabitleneceğini garanti altına almak için alınan diğer önlemler de aynı şekilde.

Şu anda bile, nüfusun yaklaşık dörtte birine, yani kazanan partinin oylarının yaklaşık yüzde 15'ine sahip olan eyaletler, Amerikan demokratik sisteminin Çerçevécilerin darbesine kadar uzanan son derece gerici karakteri sayesinde Kongre'nin en güçlü bölümü olan Senato'ya hakim olabiliyor. Bu yüzde 15 büyük ölçüde kırsal, beyaz, Hıristiyan, genellikle köktendinci, yaşlı ve geleneksel değerlere sahip.

Bunun anayasa değişikliğiyle değiştirilemeyeceğine dikkat edin. Bu yolla değiştirmek için eyaletlerin dörtte üçünün desteğini almanız gerekir ve bunu başaramazsınız. Küçük eyaletler buna asla izin vermez. Aslında şu anda nüfusun yaklaşık yüzde 5'i prensipte bir anayasa değişikliğini engelleyebilir. Ve küçük eyaletler, Senato

seçimlerinin son derece gerici karakterini değiştirmeye ya da seçim kuruluna müdahale etmeye yönelik herhangi bir çabayı kesinlikle engelleyebilecektir.

Tüm bunlar, bu eğilimlerin gelişme şekli nedeniyle çok da uzak olmayan bir gelecekte büyük bir anayasal kriz yaratacaktır.

Neoliberal plitikalar, servet ve gücü bir araya getirme ve şaşkın sürüyü marjinalleştirme hedeflerine ulaşıyor olsa da, genel ekonomiye zarar veriyor. Büyüme oranları yavaşladı, verimlilik artışı düşük. Durgunluktan, yani ekonominin artık gerçekten byyemediğinden bahsediliyor.

David Kotz'un bugünkü yazısında dikkat çektiği ilginç noktalar-dan biri de servetin çok keskin bir şekilde yoğunlaşmasının, yatırım için seçeneklerin azaldığı bir duruma yol açmış olmasıdır. Satın alabileceğiniz çok fazla lüks yat yok ve çökmekte olan altyapının yeniden inşası ya da karbonu atmosferden uzaklaştırmanın yolları gibi ülkenin umutsuzca ihtiyaç duyduğu şeylerin üretilmesinden elde edilecek çok fazla kar yok.

Yani, elinizde birikmiş bir yığın para var ama bu parayla fazla kârlı bir yatırım yapamıyorsunuz. Peki ne yapıyorsunuz? Genellikle çok daha kârlı olan ve muazzam bir şekilde büyüyen finansal manipülasyonlara ynelirsiniz. Bunun etkilerinden biri de araştırma ve geliştirmeyi kısımdır.

En büyük şirket olan Apple'ı ele alalım. Kendi bütçe tekliflerine bir göz atın. Araştırma ve geliştirmeyi azaltıyorlar. Yararlı olabilecek bir şey üretmeye daha az ilgi duyuyorlar. Kısa vadede çok daha kârlı olan finans piyasalarına yöneliyorlar. Ve aynı şey tüm dünyada yaşanıyor.

Daha önce de tartıştığımız gibi, yüksek teknoloji ekonomisini yaratan Ar-Ge, araştırma ve geliştirmenin büyük bir kısmı vergi mükelleflerinin cebinden çıkmıştır. Kısaca, yol gösterici ilke kamu sübvansiyonu, özel kr olmuştur. Vergi mükellefi yaratıcı ve riskli Ar-Ge'yi genellikle uzun bir süre boyunca finanse eder ve kr

amacıyla piyasaya uyarlanabilecek bir şey üretilirse, bu özel güce devredilir. Bunlar “söylenmemesi gereken” şeylerdir, bu nedenle çeşitli hileler kullanılır. En kolayı “savunmaya” başvurmaktır: bu sorgulanamaz. Böylece uzun bir dönem boyunca ABD’nin sanayi ve eğitim politikası -yüksek teknoloji ekonomisi ve araştırma üniversitelerinin yaratılması- Pentagon’a yönlendirildi, tıpkı Eisenhower’ın eyaletler arası otoyol projesinin halka Savunma Otoyol Sistemi, resmi adıyla Eyaletler Arası ve Savunma Otoyolları Ulusal Sistemi olarak satılması gibi.

Bu tür konular savaş sonrası erken dönemde iş dünyası yayınlarında tartışıldı. Buhran’a geri dönüleceğine dair büyük endişeler vardı ve bundan kaçınmak için hükümetin teşvikine ihtiyaç duyulacağı kabul ediliyordu. Analistler sosyal harcamaların askeri harcamalarla aynı uyarıcı etkiye sahip olduğuna dikkat çekti. Ancak iş dünyasının bu konuda çekinceleri vardı ve başka pek çok şey için kılıf olarak kullanılabilen askeri harcamaları tercih ediyorlardı. Sosyal harcamaların zararlı yan etkileri vardır. Kamuoyu askeri harcamaları sorgulamaz ya da nasıl kullanıldığına dikkat etmez ama sosyal harcamaların insanların yaşamları üzerinde doğrudan ve gözle görülür etkileri vardır. Bu nedenle ilgi ve dikkat uyandırır ve hatta nasıl bir toplum ve dünyada yaşamamız gerektiğine dair kararlara katılım konusunda yıkıcı fikirleri teşvik edebilir. Yine aşırı demokrasi. Askeri harcamaların bu olumsuz yönleri yoktur.

İş dünyası açısından bakıldığında, kamu sübvansiyonu/özel kâr sistemi avantajlı olmakla birlikte başka sorunları da beraberinde getirmektedir. Açıkça yürütüldüğü takdirde, hükümetinizin sizin için gerçekten bir şeyler yapabileceği ve belki de “halk tarafından” bir hükümet olması gerektiği inancını doğurabilir. Bu da savunma kılıfını tercih etmek ve bizi yok etmek üzere olan kötü düşman masalları uydurmak için bir başka nedendir.

Uzun vadede, iş dünyasının kendisi Ar-Ge’den finansal manipülasyonlara kayarak zarar görecektir. Daha önceki günlerde bu

bir endişe kaynağı olabilirdi. Ancak yönetim etiği, firmanın yaşayabilirliğinin ciddi bir endişe kaynağı olduğu dönemden bugün yarın kazanmaya odaklandığı döneme kaymıştır. Firma için ya da genel olarak insan toplumu için uzun vadeli beklentiler daha az dikkate alınır hale geldi.

Hiçbir şey bu değişimi daha önce tartışılan bir konudan daha parlak bir netlikle ortaya koyamaz: kısa vadeli kazanç getirecekse, gözler açık bir şekilde yıkıma doğru yarışmak için neredeyse refleksif kararlar. Şu anda kârlar muhteşem ve CEO maaşları stratosfere fırlamış durumda, diğer yönetici ödülleri de beraberinde sürüklerken, genel nüfus için reel ücretler durgun, sosyal harcamalar yetersiz, sendikalar ve “sağlam ekonomi” ile ilgili diğer müdahaleler ortadan kaldırılmış durumda. Tüm olası dünyaların en iyisi. Öyleyse ben daha yeşil çayırlara taşındıktan sonra şirketimin batması ya da torunlarıma iyi bir yaşam şansına sahip olacakları bir dünya bırakmam neden umurunda olsun ki?

Kapitalist zihniyet çıldırdı.

Elbette olağan bir sorun var. Serseri kalabalık. İşleyen demokrasinin ve temel hakların baltalanmasından pek memnun değiller. Aynı durumun Avrupa’da da geçerli olduğunu eklemeliyim. Hatta daha da fazlası. Avrupa’da demokrasiye yönelik saldırı buradakinden daha da keskin. Toplum ve siyasetle ilgili önemli kararlar halkın elinde değil. Bu kararlar Brüksel’deki seçilmemiş bürokratlar tarafından alınıyor: IMF, Merkez Bankası, Avrupa Komisyonu.

Tüm bunlar dünyanın her yerinde öfke, kızgınlık ve acıya yol açıyor. Bunu şu anda Fransa’daki Sarı Yelekliler hareketinde görüyorsunuz ama bu her yerde var. Seçimden seçime merkez partiler çöküyor. Bu burada da oluyor. Katı iki partili sistemimizde partiler isimlerini koruyor ama merkezci unsurlar hakimiyetlerini kaybediyor.

Halkın öfkesi genellikle yabancı düşmanlığına ve göçmenlerin ekonomimizi tahrip edip kültürümüzü zehirlediği korkusuna bağlanıyor; bu duygular yeterince gerçek. Bu konuda çok sayıda

araştırma var. Bence oldukça ikna edici bir şekilde, temel sorunun ekonomik sıkıntı ve kontrol kaybı olduğunu gösteriyor, durgunluk, güvensizlik, sosyal refah politikalarının baltalanması ve demokrasi azaldıkça herhangi bir katılım fırsatının olmamasıyla ilgili endişe. Tüm bunlar patolojik semptomlara, yani günah keçisi arayışı, korku, odaklanılmamış öfke vb.'ne kapı açıyor. Ve bunlar demagoglar tarafından genellikle oldukça çirkin amaçlar için kullanılabilir. Bunların hiçbiri şaşırtıcı değil.

Kısa bir süre önce, artık çok ünlü bir ekonomist olan Thomas Piketty, meslektaşlarıyla birlikte, “tüm bir nesil boyunca halkının yarısına büyüme sağlayamayan bir ekonominin, *statükoya* karşı hoşnutsuzluk geliştirmesine ve düzen politikalarının reddedilmesine neden olacağına” işaret etti (Piketty ve arkadaşları 2017). Oldukça açık. Ancak hoşnutsuzluk pek çok şekilde ortaya çıkabilir. Hangi güçlerin galip geleceğini belirlemez. Bugünlerde Gramsci'nin eski düzenin çökmekte olduğu ancak yenisinin henüz yükselmediği ve “ara dönemde çok çeşitli hastalıklı semptomların ortaya çıktığı” gözleminden alıntı yapmak yaygın hale geldi. Ve cesaret verici olanlar da var. Sadece bir tanesinden bahsetmek gerekirse, Sunrise Hareketi tarafından başlatılan Yeşil Yeni Anlaşma bugün neredeyse tüm Temsilciler Meclisi tarafından kabul edildi ki bu kısa bir süre önce hayal bile edilemeyecek bir şeydi.

İrade ve seçim için, aktif katılım için bolca alan var. Sadece tarihe bakarak bile büyük bir güvenle bekleyebileceğimiz tek şey, bu karmaşadan nasıl bir çıkış yolu bulacak olursak olalım, bunun büyük ölçüde yeniden canlanmış, canlı bir emek hareketine dayanmak zorunda olacaktır.

BÖLÜM 6

DİRENİŞ VE TEPKİ

Waterstone'nun Dersi, 19 Şubat 2019

Dersin çözümler bölümüne hoş geldiniz. Çok heyecanlanmayın. Başlıkta da belirttiğim gibi, aslında bu gecenin konusunun direniş *ve* tepki olduğunu vurgulamak istiyorum. Burada incelediğimiz türden şeylerin gerçekten bir dizi itiraz ve mücadele olduğunu açıkça belirtmek istiyorum. Bu temayı hemen başlangıçta ortaya koymak, yani üzerinde düşüneceğimiz şeyleri sürekli ileri geri olarak düşünmek istiyorum.

İlk hafta sağduyu hakkında konuşurken söylediğim birkaç şeyi birazdan size hatırlatacağım. Ancak konu aslında direniş *ve* tepki. Tepki derken, genellikle statükoyu olduğu gibi korumaya çok meraklı olan insanların tepkisini kastediyorum, çünkü bu durum onların avantajına.

Genel olarak toplumsal hareketler hakkında biraz düşünerek başlayalım ve daha sonra çok özel bazı hareketlerden birazdan bahsedeceğim, ancak bunların gerektirdiği bazı şeyleri düşünelim. Çok genel anlamda, bunlar değişime direnmek veya değişimi

teşvik etmek için kolektif eylemi gerektirir. Dolayısıyla, bazı toplumsal hareketler, her şeyin olduğu gibi kalmasını isteme anlamında açıkça muhafazakârdır. Bunu illaki partizan, siyasi bir şekilde söylemiyorum, ancak bazı sosyal hareketler her şeyi olduğu gibi korumak için çalışır. Bazıları ise değişimi teşvik etmek için çalışır.

Bir başka deyişle, statükoyu korumak ya da değiştirmek için çalışırlar. Gerici ya da ilerici amaçlar doğrultusunda tipik olarak hakim olan sağduyuyu güçlendirir ya da yıkarlar (bunu tüm dönem boyunca konuştuğumuz terimlerle ifade etmek gerekirse). Elbette, kişinin bunları nasıl tanımladığı, bakış açısına ve perspektiflerine bağlıdır.

Toplumsal hareketlerin kapsamı, değişime direnmek, sistemi aşamalı bir şekilde reforme etmek ya da bir anlamda devrim yapmak gibi farklı amaçlar taşıyıp taşımadıklarına göre değişir. Geçen sefer devrim hakkında biraz konuşmuştuk. Bu gece ve önümüzdeki hafta bu konu hakkında biraz daha konuşacağız.

Bu tür hareketler, tahmin edebileceğiniz gibi, yerelden küresele uzanan ve bazen bu ölçekler arasında oldukça açık bir şekilde etkileşime giren mekânsal bir çeşitliliğe de sahiptir. Yöntemleri de, örneğin şiddetsizlikten şiddete kadar çeşitlilik gösterir. Bunlar bir spektrumun sadece iki kutup ucudur. Metodoloji açısından düşünebileceğimiz pek çok başka spektrum var. Hedefler açısından çeşitlilik gösterirler. Açıkçası, bazı örgütler ve hareketler ve bunların faaliyetleri bireylerden topluma kadar uzanmaktadır.

Şimdi, toplumsal hareketler ve kapitalizm arasında birkaç bağlantı kurmak istiyorum. Bu haftaki okumalarınızdan biri olan Jim O'Connor'ın yazıları, kapitalist sistemden doğan toplumsal hareketlerle çok açık bağlar kuruyor. İlk olarak, kapitalizm içindeki iki çelişkiyi birbirinden ayırıyor ve bu iki temel çelişki ile toplumsal hareketlerin bu çelişkilerden ortaya çıkış biçimi arasında bazı bağlantılar kuruyor.

Birinci çelişki. Kapitalizmdeki en temel çelişki, daha önce de bahsettiğimiz gibi, üretim sürecinde sermaye ve emek arasındaki sömürü ilişkisidir, yani sermaye sadece emekle bir sömürü ilişkisi içinde artı değer elde ettiği için işler ve bu temel çelişkidir, en azından O'Connor ve başkaları bunu böyle tanımlar. Bu da genel olarak bu hareketlerin “eski toplumsal hareketler” olarak adlandırılmasına yol açmaktadır. Eski, birazdan bahsedeceğimiz diğer hareketlere kıyasla bir tür tarihsel uzun ömürlülüğe sahip olmaları anlamındadır, yani kronolojik bir ayrımdır. Bahsedilen çelişki, emek koşullarına ilişkin eski toplumsal hareketlere yol açmaktadır.

O'Connor’a göre, üretim sürecindeki bir dizi kapitalist toplumsal ilişki içinde var olan çelişkiler, sermaye ve emek arasında temel bir antagonizmaya yol açmaktadır. Bu karşıtlık, ücretler, çalışma saatleri, çalışma koşulları ve benzeri konularda toplumsal hareketlere yol açmaktadır. Bu toplumsal hareketlerin merkezinde büyük ölçüde sınıf ilişkisi vardır. Yani bu sınıf çatışması, sınıf savaşı, sınıf antagonizmasıdır.

Ancak O'Connor kapitalizmin ikinci bir çelişkisinden bahsederken, emek sürecinden biraz uzaklaşıyor ve sermayenin kendi üretim koşullarını yok etmeye yönelik kaçınılmaz bir eğilimi olduğundan bahsediyor. Bunu daha önce, örneğin kapitalizm ve çevre arasındaki ilişkilere baktığımızda tartışmıştık.

Ancak O'Connor bundan bahsederken aslında şu üç faktörden bahsediyor: doğal çevre; altyapı, toplum ve diğer kamu malları; ve emek gücü. Bundan bahsederken, bunların da bazen toprak ve emek kategorilerine indirgenebileceğini veya indirgendiğini söylüyor. Ancak yine, piyasa aracılığıyla sermayeye sağlanmayan koşullardan veya üretim faktörlerinden bahsediyor. Bunlar, sermayenin genel olarak kendisi için sağlamaya isteksiz olduğu ya da sağlayamadığı ve bu nedenle bunları başka yollarla aradığı üretim unsurları ya da koşullarıdır. Her ne kadar bunları üretmek için piyasalar yaratılabilse de, bunlar tipik olarak piyasa yoluyla sağlanmaz, ancak daha

sonra devlet tarafından sağlanır. Geçen hafta konuştuğumuz bazı şeylerle bağlantılı bir örnek, genel olarak kamu malı olan şeylerle ilişkili olarak neoliberalizmin özelleştirme planları, şu ya da bu türden yapay piyasaların üretilmesi ya da özelleştirme ve metalaştırma yoluyla sermaye alanına girer.

Çevreyi düşündüğünüzde ya da altyapı ve toplumu düşündüğünüzde, eğitim gibi şeyler aracılığıyla işgücünün yeniden üretimini düşündüğünüzde, bunlar tipik olarak devlet tarafından sağlanan üretim koşullarıdır. Ancak bu koşullar kötüleştikçe, O'Connor'a göre, bu koşulları korumak ya da olumsuz değişikliklere direnmek için toplumsal hareketler gelişir.

Dolayısıyla, bu şeylerin bu çelişkiler dizisine tepki olarak nasıl geliştiğini düşünebiliriz ve bunlar "yeni toplumsal hareketler" olarak adlandırılır. Bunlar arasında doğal çevrenin bozulan koşulları etrafında faaliyet gösteren çevre hareketi, kentsel çürüme, kentsel bozulma, altyapı tahribatı vb. etrafında faaliyet gösteren kentsel ve sivil haklar hareketleri vb. yer almaktadır. Bir de işgücünün yeniden üretimine ilişkin koşullar etrafında ortaya çıkan hareketler vardır. Yani feminist hareketler, diğer kimlik hareketleri ve benzerleri. O'Connor'a göre bunlar, sermayenin her zaman ürettiği bu çelişkinin ya da çelişkiler dizisinin dışavurumlarıdır.

Bu yeni toplumsal hareketler sınıf bağlantısının ötesine geçmekte ancak bu bağlantıya bağlı kalmaktadır. Her zaman merkezi olarak sınıfa bağlı olmayan ancak O'Connor'ın yaptığı gibi hemen sınıfa geri bağlanabilen hareketlerdir.

Şimdi bu bağlantıyı toplumsal hareketler ve sağduyu fikriyle çok net bir şekilde kurmak istiyorum. Sağduyu ve ilerici değişim üzerine mücadele sürekli. Nadiren nihai bir çözüm bulunur. Her biri kendi görüşünün doğruluğuna ikna olmuş karşıt güçler, geri adım atmak zorundadır. Yani, dünyanın sadece nasıl olduğuna değil, nasıl olması gerektiğine dair görüşünüzün doğru olduğuna inanıyorsanız, bunu diğer insanlara kabul ettirme yükümlülüğünüz

vardır. Ancak çoğu zaman mücadelelerin yürütüldüğü zemin, önceki mücadeleler tarafından geri dönüşü olmayacak şekilde değiştirilir. Mücadelelerin yürütüldüğü zemin zaman içinde değişir.

İlk hafta Stuart Hall'dan yaptığım alıntıyı biraz daha açmak istiyorum:

O halde sağduyu neden bu kadar önemlidir? Çünkü bu, halk kitlelerinin pratik bilincinin fiilen oluştuğu kavramlar ve kategoriler zeminidir. Daha tutarlı ideolojilerin ve felsefelerin hakimiyet için mücadele etmesi gereken, halihazırda oluşmuş ve kabul edilmiş zemindir; kitlelerin dünya anlayışlarını şekillendirmek ve bu şekilde tarihsel olarak etkili olmak istiyorlarsa, yeni dünya anlayışlarının hesaba katması, mücadele etmesi ve dönüştürmesi gereken zemindir. Gramsci'ye göre popüler inançlar, bir halkın kültürü, kendi başlarının çaresine bakmaları için bırakılabilecek mücadele alanları değildir. Kendileri maddi güçlerdir. (Hall 1986).

İster ilerici ister gerici amaçlar için olsun, sosyal değişim bununla mücadele etmelidir. Olayları olduğu gibi ele almalı ve insanların dünya görüşüne o kadar derinlemesine entegre olmuş şeylerle uğraşmalıdır ki bunlar basitçe kanıksanmış olsun. Sağduyu, dediğim gibi, bir mücadele ve çekişme alanıdır ve dünyanın nasıl işlediğine dair bir görüşün baskın hale gelmesi, yani kabul edilen sağduyu haline gelmesi çok güçlü bir siyasi güç biçimidir. Bu, sağduyu ile ilerici değişim ya da gerici değişim arasındaki bağlantıdır.

Tüm bunlar temelde tartışmanın sınırları hakkında nasıl düşündüğümüzle de ilgilidir. Politika yapımında öncelikler nelerdir? Pratik olan nedir? Aşırı idealist ve benzeri olan nedir? Bunun nasıl işlediğini anlamamıza pek çok şey katkıda bulunur. İşte bir tanesi:

ŞU MODERN DÜNYA

by TOM TOMORROW



© 2019 TOM TOMORROW

Tamam. Komik olduğunu biliyorum ama durum bu.

Pekala, işte birkaç klişe. “En uzun yolculuklar tek bir adımla başlar.” “Küçük bir grup düşünceli, kendini adanmış vatandaşın dünyayı değiştirebileceğine şüphe yok. Aslında, şimdiye kadar değişmiş olan tek şey budur.” Margaret Mead. “Önce sizi görmezden gelirler, sonra size gülerler, sonra sizinle savaşırlar, sonra siz kazanırsınız.” Mahatma Gandhi.

Şimdi bazı toplumsal hareket örneklerine değinmek istiyorum. Birkaç tarihsel örnekle başlayıp birazdan daha güncel örneklerle geçmek istiyorum. Bunu yapmamın nedeni, ilerleme kaydedildiği gerçeğini düşünmektir. Ne zaman bir şeylerin daha iyiye doğru değişmediğini düşünsek, aslında bir şeylerin bazen daha iyiye doğru değiştiği tarihsel vakalar olduğunu aklımızda tutmalıyız.

Ama aynı zamanda sizde bunların tamamlanmamış mücadeleler olduğu izlenimini de bırakmak istiyorum. Bunlardan ilki köleliğin kaldırılması hareketi, ikincisi kadın hareketi ve üçüncüsü de LGBTQ hareketidir.

Köleliğin kaldırılması hareketiyle başlayalım. İşte Jefferson Davis'ten birkaç alıntı:

Zenci köleliğine ilişkin kendi kanaatlerim güçlüdür. Kötülükleri ve suiistimalleri vardır. Zenciye Tanrı olarak kabul ediyoruz ve Tanrı'nın Kitabı ve Tanrı'nın Yasaları, doğada, onu, açıkça kölelik için donatılmış olan aşağımız olarak kabul etmemizi söylüyor. Zenciye köleliğin mümkün kıldığı şeyin onda biri kadar yararlı ya da iyi bir şeye dönüştüremezsiniz.

Kölelik, Yüce Tanrı'nın emriyle kurulmuştur. Yaratılıştan Vahiy'e kadar Kutsal Kitap'ta her iki ahitte de onaylanmıştır. Tüm çağlarda var olmuştur. En yüksek uygarlığa sahip insanlar arasında ve sanatta en yüksek yetkinliğe sahip uluslarda bulunmuştur.

Kölelik, bazı yerlerde daha önce, bazı yerlerde daha sonra olmak üzere, 1860'larda gelişmiş dünyanın çoğunda resmen ortadan kaldırılmıştır. ABD'de ve başka yerlerde, zincirleme çetelerden Jim Crow'a, kitlesel hapsedmeye ve zorla çalıştırmaya kadar farklı kölelik biçimleri hemen ardından geldi.

Şimdi kölelik geri döndü. Güncel tahminlere göre dünya genelinde yaklaşık 167 ülkede 40,3 milyon insan köleleştirilmiş durumdadır. Buna zorla evlendirme, zorla çalıştırma ve insan ticareti de dahildir. Tahmin edebileceğiniz gibi, bu istatistikleri kesin olarak elde etmek çok çok zordur, bu nedenle bu büyük olasılıkla eksik bir veridir.

Asıl mesele şu ki, bazı şeyler değişti ama mücadele devam ediyor. Açıkçası, kölelik geçmişte kalmış bir şey değil, ancak bazı şeylerin

mücadelesi farklı zeminlerde veriliyor. Jefferson Davis'in yapabildiği türden argümanları şimdi herhangi bir ciddiyetle yapmak pek mümkün değil. Ancak bu, sorunun çözüldüğü anlamına gelmiyor.

Benzer bir gidişatı feminist hareket örneğinde de görebiliriz:

Kadınlık durumuna, doğanın olağan akışı içinde ortaya çıkan bir deförmasyon gibi bakmalıyız. Aristoteles Kadınların ruhları o kadar küçüktür ki, bazıları hiç ruhları olmadığına inanır. John Donne.

Bizi iki cinsi konum ve değer bakımından tamamen eşit olarak görmeye zorlamak isteyen feministler tarafından saptırılmamıza izin vermemeliyiz. Sigmund Freud (Bu arada Edward Bernays'ın amcasıdır).

Feminist gündem kadınlar için eşit haklarla ilgili değildir. Kadınları kocalarını terk etmeye, çocuklarını öldürmeye, büyücülük yapmaya, kapitalizmi yok etmeye ve lezbiyen olmaya teşvik eden sosyalist, aile karşıtı bir siyasi hareketle ilgilidir. Pat Robertson (1992'de bir bağış toplama mektubunda).

1920'den bu yana, refahtan yararlananların sayısındaki büyük artış ve liberterler için zor olduğu bilinen iki seçmen kitlesi olan kadınlara imtiyaz tanınması, kapitalist demokrasi kavramını bir oksimoron haline getirdi. Peter Thiel (PayPal ve bir dizi başka Silikon Vadisi macerasının geliştiricisi).

Kuşkusuz kadınların eşitliği için bazı önemli kazanımlar elde edilmiştir, ancak bunun henüz tamamlanmış bir görev olmadığı gerçeğini düşünmenin bir yolu da şudur: Erkeklerin ve kadınların kazanımları arasında hala önemli bir eşitsizlik var. Halen ABD'de kadınlar benzer işler için erkeklerin kazandığının yaklaşık yüzde 79'unu kazanmaktadır. Bazı eğilimler 2059 yılına kadar ücret eşitliğinin sağlanacağını göstermektedir. Bu iyi haber. Kötü haber ise 2001'den bu yana kadınların ücretleri biraz baskılandı ve

şimdi ücret eşitliğine 2152'ye kadar ulaşamayacak. Kötü haber için üzgünüm.

Bunu düşünmenin bir başka yolu da, feminizmin diğer unsurlarının, örneğin kadınların kendi bedenleri üzerindeki kontrolü gibi, hala büyük bir saldırı altında olmasıdır. 2011 ve 2016 yılları arasında ABD'de 334 kürtaj kısıtlaması eyalet yasama organları tarafından kabul edildi. Bu sayı, 1973'teki *Roe v. Wade*⁶⁴ davasından bu yana kabul edilen tüm kürtaj kısıtlamalarının yüzde 30'una tekabül etmektedir.

Tekrar belirtmek gerekirse, artık feminist mücadelenin yeni biçimleri var, ancak mücadele devam ediyor. Yine, bazı gerekçelerle tarihsel olarak kullandığımız kelimeleri kullanamamak da, en azından kibar bir ortamda kullanamamak da, bu bitmiş bir mücadele değildir.

Son olarak benzer bir biçimi LGBTQ+ haklarında da görebiliriz:

Yanlış anlaşılmasın. Burada homoseksüel, lezbiyen, biseksüel ya da transseksüel olan insanları eleştirmiyorum. Hayatlarında çok gerçek bir sorun olan cinsel işlev bozukluğu ve cinsel kimlik bozukluklarıyla uğraşan insanlara karşı derin bir şefkate ihtiyacımız var. Eski Minnesota senatörü, daha sonra kongre üyesi ve başkan adayı Michelle Bachmann, 2004 yılında eşcinselliğin zihinsel bir bozukluk olduğu hakkında konuşurken.

Kuşkusuz, yine önemli kazanımlar elde edilmiştir. Eşcinsel evlilikler artık ülke çapında ya da önemli bir kısmında, yaklaşık yirmi altı ülkede yasal olarak tanınmaktadır. Açıkçası, bazı şeyler değişti. Söylem çok büyük ölçüde değişti. Ancak, ilişkilerin korunması bir yana, aynı cinsiyetten kişilerin cinsel faaliyette bulunması birçok ülkede hala yasa dışıdır. Bu sayı 2006'dan 2017'ye doksan

⁶⁴ ABD Yüksek Mahkemesi'nin Birleşik Devletler Anayasası'nın kürtaj yaptırma hakkı tanıdığına hükmettiği dava (ç.n.).

iki ülkeden yetmiş üçe düşmüştür. Bu önemli bir değişiklik. Ancak hala pek çok ülkede ölüm cezasına kadar varan çok ağır cezalar var. Yine bazı şeyler değişti ama mücadele devam ediyor.

Şimdi daha güncel birkaç örneğe değinmek istiyorum, dediğim gibi bu mücadeleler devam etmiyor değil. Ancak daha yakın tarihli birkaç tanesine bakmak istiyorum: İlk aşamalarında insanlara büyük umut veren Arap Baharı; Occupy Wall Street hareketi (Kate Crehan'ın yaptığı ve bu akşam okumasını yaptığımız çalışmadan bazı alıntılar yapacağım); Siyahların Hayatı Önemlidir hareketi ve son olarak, mevcut başkanın göreve başladığı gün gerçekleşen protestolar olan J20 protestoları hakkında birkaç söz söylemek istiyorum.

Arap Baharı. Bu konuyu oldukça hızlı bir şekilde ele alacağım ve bazı temel olayları ve kabaca bir zaman çizelgesini vurgulayacağım. Her şey 17 Aralık 2010'da Tunus'ta bir sokak satıcısının polis tacizini protesto etmek için kendini yakmasıyla başladı. Yaklaşık bir ay sonra (14 Ocak 2011), Devlet Başkanı Bin Ali'nin hükümetinin çökmesinin ardından insanlar kitleler halinde sokaklara döküldü. Bin Ali'nin istifa ederek ülkeden kaçması, Tunusluların yeni bir cumhurbaşkanı seçmesinin ve yeni bir anayasa kabul etmesinin yolunu açtı.

Aynı ayın biraz ilerleyen günlerinde (25 Ocak 2011) Mısır'da Tahrir Meydanı merkezli 25 Ocak Devrimi kitlesel protestoları başladı. Mısır güvenlik güçleri ve onlara yardım eden katiller tarafından yaklaşık 840 protestocu öldürüldü ve altı binden fazla kişi yaralandı.

Yemen'de kitlesel protestolar patlak verdi (3 Şubat 2011) ve bunu hükümet güçlerinin yüzlerce protestocuyu öldürdüğü aylarca süren siyasi kargaşa izledi.

Mısır'da Hüsnü Mübarek'in görevi bırakıp kontrolü silahlı kuvvetlere devretmesinin ardından halk Tahrir Meydanı'nda kutlamalar yaptı (11 Şubat 2011).

Bahreyn’de (ABD için stratejik açıdan çok önemlidir; ABD Deniz Filosunun bir kısmı burada konuşlanmıştır) reform talebiyle başlayan kitlesel protestolar (14 Şubat 2011) çok sert bir baskı ile karşılaştı.

Libya’da Muammer Kaddafi’ye karşı doğudaki Bingazi kentinde bir ayaklanma başladı (17 Şubat 2011); bunu iç çatışmalar izledi. Kaddafi Ekim 2011’de öldürüldü.

Suriye’de, Esad hükümeti tarafından acımasızca bastırılan kitlesel protestolar patlak verdi (15 Mart 2011). O tarihten bu yana 250.000’den fazla insan öldürüldü, 12 milyondan fazla insan evlerinden ayrılmak zorunda kaldı.

18 Mart 2011’de Yemen’de protestolar sokaklara taştı. Elli kişi öldü, yüzlerce kişi yaralandı. O gün Haysiyet Cuma’sı olarak bilinir.

SözdeArap Baharı’ndan bu yana neler oldu? Sekiz yıl sonra, insan hakları bölge genelinde saldırı altında. Suriye, Libya ve Yemen’de devam eden silahlı çatışmalarda çoğu çocuk yüz binlerce insan öldürüldü. Suriye’deki çatışma yirmi birinci yüzyılın en büyük mülteci krizini, insani krizini yarattı.

Tek göreceli başarı öyküsü Tunus’tur. Yeni bir anayasası var, geçmişte işlenen suçlar için bir miktar adalet sağlandı ancak insan hakları hala saldırı altında.

Mısır’da barışçıl aktivistler, hükümeti eleştirenler ve diğer pek çok kişi halen hapiste. İşkence ve diğer kötü muameleler yaygın. Protesto ettikleri ya da siyasi muhalefetle bağlantılı oldukları iddiasıyla yüzlerce kişi ölüm cezasına çarptırıldı ve on binlerce kişi parmaklıklar ardına konuldu. Bununla birlikte, mevcut cumhurbaşkanının 2034 yılına kadar iktidarda kalmasına izin verildiğini gördük.

Bahreyn’de yetkililer muhalefeti susturuyor.

Libya kaosa dönüştü. Ülke genelinde çok sayıda silahlı çatışma var ve tüm taraflar savaş suçları ve ciddi insan hakları ihlalleri işledi.

Suriye’de, kitlesel protestoların hükümet tarafından acımasızca bastırılmasına tepki olarak bölgenin en kanlı silahlı çatışması

ortaya çıktı. Büyük ölçekte acımasız suçlar işleniyor. Nüfusun yarısı yerinden edildi.

Yemen, Suudi Arabistan liderliğindeki koalisyonun (esas olarak Birleşik Arap Emirlikleri ile birlikte), ancak ABD'nin silah tedarik ettiği, yakıt ikmali ve istihbarat sağladığı ve benzeri şeylerle devam eden bir trajedi. Burada ilginç bir Tucson bağlantısı var. Emirlikler Raytheon'dan 1,6 milyar dolarlık silah satın aldı, böylece Tucson ekonomisi güçlü kalmaya devam ediyor. Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyonun hava saldırıları ve Husi güçlerinin bombardımanı on binden fazla sivilin ölümüne, kırk bininin de yaralanmasına neden oldu. On milyon kişi açlık ve hastalık tehlikesiyle karşı karşıya. Saldırıların bazıları savaş suçu kapsamına giriyor.

İlerici bir değişim için son derece umut verici bir hareket olarak başlayan Arap Baharı, şu anda büyük ölçüde statüko karşıtı güçlerin acımasız baskılarına ve geri püskürtmelerine maruz kalmıştır. Bu, toplumsal mücadelenin dokunaklı ve trajik bir örneğini temsil etmektedir.

Bir sonraki olarak Occupy Wall Street (OWS) hareketi hakkında birkaç şey söylemek istiyorum. Ayrıca Çay Partisi yurtseverleri hakkında biraz konuşacağım, Fransa'daki Sarı Yelekliler hareketi hakkında bir iki kelime edeceğim ve sağ popülizm hakkında birkaç yorum yapacağım çünkü burada çok fazla kesişme var. OWS hareketinin analizinin bir kısmı doğrudan Crehan'ın kitabında (2016) okuduğumuz materyale dayanıyor.

Occupy Wall Street hareketi Çay Partisi'nden çok farklı bir hareket gibi görünebilir, ancak o da özünde Amerikan sağduyusunun bazı unsurlarının yeniden yapılandırılması olarak görülebilir. Reagan'ın ilk başkanlık kampanyasındaki "Amerika'da Sabah Oldu" söylemi buna iyi bir örnektir. Hayal edilen pastoral bir geçmişe dayanan bu duygusal açıdan ikna edici retorik, sınırsız bir kapitalizm vizyonu ve herkesin refah içinde yaşadığı o kayıp altın toprakların yeni bir gelişini çağırıyordu. "Amerika'yı Yeniden

Büyük Yap”a sığramayı size bırakıyorum. Bu çok küçük bir sığrama. Bir uçurum bile değil.

İçerik olarak Occupy Wall Street’in hikayesi Çay Partisi’ninkinden çok farklıdır, ancak o da Amerika’nın bir yerlerde yanlış bir yola girdiğine dair yaygın duyguya bir yanıt olarak görülebilir. Bu aynı zamanda Avrupa’da, Latin Amerika’da ve başka yerlerde meydana gelen hareketlerin çoğu için de geçerli, yani merkezin tutmadığı ve insanlara çok iyi hizmet etmediği hissi var. Geçen hafta bahsettiğimiz bu neoliberal dönem pek çok insan için muazzam bir yerinden edilme yarattı ve bunun nasıl ortaya çıktığını yorumlamanın çok farklı yolları var.

Milyonlarca Amerikalı hayatlarının kontrolünü kaybettikleri duygusunu paylaşıyor. Sanders kampanyası ile Trump kampanyası arasında bir karşılaştırma yapmanın adil olduğunu düşündüğüm temellerden biri de bu. Yani, sorunların çok farklı teşhisleri ve kesinlikle çok farklı çözüm yolları vardı. Ancak gündeme getirdikleri ve ele aldıkları sorunlar, nüfusun çok benzer türden yerinden edilmesinden kaynaklanıyor.

Crehan’ın ifade ettiği gibi, “eski bir kapitalist anlatıyı 21. yüzyıl Amerikalılarının korku ve kızgınlıklarına hitap edecek şekilde yenilemek, yeni bir anlatı geliştirmekten çok daha kolaydır” (2016). Bu, bu kapitalist anlatıyı yeniden canlandırmayı başaran Çay Partisi’ne ve buna karşı olan, oldukça farklı bir şey olan Occupy’a atıfta bulunuyor.

İrk ayrımcısı Çay Partisi (ve tabii ki tırnak içinde sağcı “popülist” hareketler, “popülizm”, dünyanın dört bir yanındaki bu popülist hareketler) anlatısı, savurgan bir hükümet tarafından yönetilen, haklı talepleri olanlardan uzaklaşan ve refah sadakalarına bağımlı olmaktan mutlu olan beleşçilerin eline geçen bir ülkedir. Çay Partisi’nin yaptığı yorum budur ve Trump yönetiminin de büyük ölçüde bu yorumu yaptığını söyleyebilirim. Ülkede yanlış giden şey bu. Halk hak eden vatandaşların önündeki kuyruğu kesmiştir.

Öte yandan, Occupy Wall Street (ve büyük ölçüde yanlış yorumlanan Sarı Yelekliler hareketi diyebilirim; muhtemelen bir dahaki sefere bu konuda biraz daha fazla şey söyleyeceğim) hareketinin eleştirisi, orta sınıfın düşüşünün hükümetin hak etmeyen beleşçilere sadaka vermesinden değil, en zenginlerin adil paylarından fazlasını almasından kaynaklandığıdır.

OWS'nin başarılarından biri, sağduyunun bu alternatif kollarının yeni bir güçle ortaya çıkabileceği bir alan yaratmasıydı. Crehan'ın Çay Partisi ve OWS arasında yaptığı karşılaştırmının bir parçası şudur: “İlericilerin işi, mevcut hegemonyayı sorgulayacak olanların Çay Partisi'nin yükselişini sağlayan gezgin milyarder savunuculardan ve sağcı medya destekçilerinden yoksun olmasıyla daha da zorlaşıyor” (2016). Çay Partisi, kökenlerine ve gelişimine aşina olanlar için, çoğunlukla çok çok zengin destekçiler tarafından finanse edildi, bu nedenle Dick Armey, Koch kardeşler gibi insanlar, bir dizi insan, onu bir taban örgütü gibi görünen bir şey olarak üretti, ancak büyük ölçüde bir AstroTurf⁶⁵ organizasyonuydu.

“Occupy Wall Street, popüler zihniyeti, yani popüler sağduyuyu dönüştürmeye yönelik kültürel bir savaşın bir yönü olarak ele alınırsa neye benzer?” “Başarılı oldu ve bu konuda çok yaygın bir mutabakat var gibi görünüyor, eşitsizliği Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyasi tartışmanın ön saflarına itti” (Crehan 2016). Occupy Wall Street eyleminden önce, 2008 finansal çöküşünün ardından bile, eşitsizlik konusuna çok az dikkat çekilmişti.

“Occupy Wall Street'in sloganı, ‘Biz %99’uz’, apaçık bir gerçeği ifade etmekten başka bir şey yapmıyor gibiydi. Zenginler, yani %1 ile Amerikalıların geri kalanı, yani %99 arasında giderek büyüyen uçurumda son derece yanlış giden bir şeyler vardı. Bu uçurum, Amerikan sisteminin kendisinde bir şeylerin fena halde

⁶⁵ Öncelikle kamuoyunu etkilemeye odaklanan ve genellikle şirketler ve devlet kurumları tarafından finanse edilen yapay bir taban ve kamuoyu oluşturma çabaları (ç.n.).

yanlış gittiğinin kanıtıdır. Bu slogan, derin eşitsizliğin günümüz Amerika Birleşik Devletleri’nde kendini gösterdiği pek çok farklı yolu kapsıyor gibi görünüyordu. Bariz gerçeğin adı konmuştu” (Crehan 2016). Ya da bir konferansta dinlediğim birinin dediği gibi, bu yepyeni bir Pandora kutusu açtı.

Pek çok yorumcunun gözlemlediği gibi, Occupy Wall Street’in muhabbeti değiştirdiğini söyleyebiliriz. Bu perspektiften yaklaşıldığında OWS, Gramsci’nin herhangi bir dönüşüm mücadelesinde temel bir unsur olarak gördüğü uzun mevzi savaşının belirli bir yönü olarak görülebilir, yani bu meseleleri en azından gündeme getirmelisiniz ki insanlar bunlar hakkında düşünmeye başlasın.

Örneğin, Aralık 2011’de yaptığı bir konuşmada, ki bunun altını çiziyorum çünkü birazdan bu tarihe geri döneceğim, Obama şöyle demiştir: “İnanıyorum ki bu ülke herkes adil bir şansa sahip olduğunda, herkes adil bir şekilde payına düşeni yaptığında ve herkes aynı kurallara göre oynadığında başarılı olur. Bunlar Demokrat ya da Cumhuriyetçi değerler değildir; %1 ya da %99 değerleri değildir. Bunlar Amerikan değerleridir ve bunları geri kazanmalıyız.”

Şimdi burada retorik olarak ilginç bir şey yapıyor ki Crehan buna dikkat çekiyor: “Obama’nın burada aynı anda hem ‘Biz %99’uz’ ifadesini benimseyip hem de %1 ile %99 arasındaki temel karşıtlığı kabul etmeme becerisine hayran olmamak elde değil” (2016). Bunlar %1’in ya da %99’un değerleri değil, herkesin değerleri, ama aslında herkesin değil. Ayrıca, kesinlikle, herkesin kuralları da değil. Aslında %99 ile %1 arasında muazzam bir uçurum var ki OWS’nin ana noktası da buydu.

“Sağduyuda yankı uyandıran siyasi anlatılar,” bu başından beri konuştuğumuz bir şey, “etkili bir muhalif siyasi hareketin çok önemli bir parçasıdır. Zuccotti Park işgali ve ülke çapındaki diğer yüzlerce işgal, oldukça kasıtlı olarak siyasi tutarlılıktan yoksun kalmış olabilir ve tüm enerji ve coşkularına rağmen *kısa sürede çuvallamış olabilirler*” (Crehan 2016). Bununı altını çiziyorum

çünkü birazdan bu pasif yapıya geri döneceğim. O (OWS) kendi tutarsızlığı altında yok olup gitti.

Ama yine de belki de bu tür bir anlatının gerçek başlangıcını temsil ediyorlar, yani yeni bir konuşma başlatıyorlar. Hâkim hegemonyaya karşı çıkan her siyasi anlatı [ki OWS bunu kesinlikle yaptı], hegemonyanın sadece bir dizi fikre atıfta bulunmadığı, gündelik hayatın kurum ve pratiklerinin dokusuna işlediği sorunuyla karşı karşıyadır. Sağduyudaki bir değişimin her zaman karşı karşıya olduğu şey budur. Mevcut hegemonyaya gerçekten meydan okuyan embriyonik bir dünya anlayışının gelişmek için alan bulması zordur (Crehan 2016).

O zaman sizi Stuart Hall'un sözlerine geri götürmek isterim. Bu her zaman işin içinde olan şeydir.

"Sonrasında, OWS'nin kapitalizmi ciddi bir şekilde tehdit etmediğini söyleyebiliriz" ve yine bunun altını çiziyorum çünkü geri dönüp bunu parçalara ayıracağım, "belki de Cumhuriyetçi kamuoyu araştırmacısı Frank Luntz'un korktuğu gibi, 'Amerikan halkının kapitalizm hakkındaki düşünceleri üzerinde bir etkisi' olmuştur" (Crehan 2016). Bu, elbette, açılabilir bir tartışma değildir.

Şimdi biraz OWS'nin gerçekte ne tür bir etkisi olduğu üzerine düşünmek istiyorum. Eğer kapitalizmi herhangi bir şekilde tehdit etmediyse, ona verilen tepkiler nelerdi? Kronolojik bir dizi halinde bunlardan birkaçına göz atalım.

İlki 22 Kasım 2011 tarihli "FBI Occupy Wall Street ile İlgili Elinde Hiçbir Belge Olmadığını İddia Ediyor" başlıklı haber. Bu tehdit olmayan şey, hatırladınız mı? Kapitalizmi tehdit etmeyen şey bu.

Ardından 26 Kasım 2011'de *Forbes* dergisinde Erik Kain tarafından kaleme alınan "Hayır, Occupy Wall Street'e Yönelik Baskılar Gölge Elitin İşİ Değil" başlıklı küçük ve sırtıkan bir makale var.

Alt başlık: “Occupy Wall Street protestocularına karşı polis müdahaleleri aşırıya kaçtı, ancak bu hükümetin ve ekonomik elitlerin baskıyı koordine ettiği anlamına gelmiyor.”

Yaklaşık bir yıl sonra, Partnership for Civil Justice (Sivil Adalet için Ortaklık Fonu),⁶⁶ ülke çapındaki FBI ofislerinin ve ajanlarının Ağustos 2011 gibi erken bir tarihte bile harekete karşı gözetleme faaliyetlerinde bulunduklarını gösteren redakte edilmiş belgeler elde etti. Bunun Obama’nın bu işte hep birlikte olduğumuzu söylediği açıklamalarından birkaç ay öncesine denk geldiğine dikkat etmelisiniz. Muhtemelen FBI’nın ne yaptığını bilmiyordu. Bundan oldukça eminim. Ayrıca, bu olay Zuccotti Park’ta OWS kampının kurulmasından ve ülke çapındaki diğer Occupy eylemlerinden bir ay önce gerçekleşmiştir. Bu olaylar daha başlamadan önceydi. Bu konuya birazdan döneceğim.

“Buzdağının sadece görünen kısmı olduğuna inandığımız bu belge, FBI’nın Occupy hareketi kapsamında düzenlenen barışçıl protestoları gözetleme, izleme ve raporlama faaliyetlerinin ülke çapındaki kapsamına açılan bir penceredir.” Bu Sivil Adalet için Ortaklık raporundan. “Bu belgeler FBI ve İç Güvenlik Bakanlığı’nın Amerika’nın şirket ve bankacılık yapısına karşı düzenlenen protestoları potansiyel suç ve terör faaliyeti olarak değerlendirdiğini göstermektedir.” “Terörizm” ya da “terörist” kelimesi, açıklayacağım şekillerde tekrar tekrar karşımıza çıkıyor. “Bu belgeler aynı zamanda bu federal kurumların Wall Street ve Amerikan İş Dünyasının fiili istihbarat kolu olarak çalıştığını da gösteriyor” (bkz. “FBI Belgeleri Ülke Çapında Gizli Occupy Eylemi İzleme Faaliyetlerini Ortaya Çıkartıyor”).

Yaklaşık bir yıl sonra, 27 Haziran 2013 tarihinde *Mother Jones*’da Todd Gitlin tarafından kaleme alınan “Occupy Wall Street Eylemi

⁶⁶ Carl Messineo ve Mara Verheyden-Hilliard tarafından kurulan, Washington, D.C. merkezli kâr amacı gütmeyen bir hukuk örgütü. İfade özgürlüğü ve muhalefet, yerel casusluk ve izleme, polis suiistimali ve hükümetin şeffaflığı ile ilgili davalara odaklanmaktadır (ç.n.).

NSA Casusluğu Hakkında Bize Ne Öğretebilir?” başlıklı makaleden biraz daha fazlasını öğreniyoruz. Protestoların başlangıçtaki yeri Zuccotti Park olmayacaktı. Ancak Occupy Wall Street eylemcileri hedefledikleri yere vardıklarında burası çoktan kapatılmıştı. Gitlin’in bu makalede bahsettiği iki şey var. Birincisi, bu belgelerin işgalden aylar önce, 2011 yılının Temmuz ya da Ağustos ayları gibi erken bir tarihte gerçekleşmeye başladığını gösterdiği gözetim ve aynı zamanda Occupy hareketine sızma. Bunlar FBI’nın ve güvenlik devletinin diğer unsurlarının çok uzun ve kötü bir geçmişe sahip olduğu faaliyetlerdir. Bunların en kötü şöhretlisi, biraz önce bahsettiğimiz, sivil haklar hareketine ve savaş karşıtı hareketlere sızan COINTELPRO⁶⁷ programıydı. Yine bu taktikler FBI tarafından halen kullanılmakta ve birazdan değineceğimiz bir dizi soruna yol açmaktadır.

Şimdi de ceza adaleti sistemini yeniden yapılandırmak için süregelen bir mücadele olduğu açık olan Siyah Hayatı Değerlidir (SHD) hareketine dönmek istiyorum. OWS hareketi nasıl daha önce gündemde olmayan bazı diyalog alanlarını açtıysa, SHD de öyle. SHD, 2014 yılının Ağustos ayında Michael Brown’ın öldürülmesiyle başladı. Ancak o tarihten bu yana Afro-Amerikan erkeklere yönelik çok sayıda aleni (aleni olmayanlardan bahsetmiyorum bile) cinayet işlendi.

Liste sürekli büyüdüğü için bunun devam eden bir sorunlar dizisi olduğu oldukça açık. Ancak ben devletin ve elitlerin bu harekete nasıl karşılık verdiğiyle çok ilgileniyorum. Verilen yanıtlardan biri, devletin yanıtı, elitlerin yanıtı, FBI’nın artık yeni bir endişe kategorisine sahip olmasıdır: siyah kimlik aşırılıkçıları. Bu kategori ilk olarak 3 Ağustos 2017 tarihli “Siyah Kimlikli Aşırılıkçılar, Muhtemelen Kolluk Kuvvetlerini Hedef Almak İçin Motive

⁶⁷ Counter Intelligence Program (Karşı İstihbarat Programı), 1956-1971 tarihleri arasında FBI tarafından aktif olarak yürütülen ve Amerikan iç siyasi örgütlerini gözetlemeyi, sızmayı, itibarsızlaştırmayı ve bozmayı amaçlayan bir dizi gizli ve yasadışı proje (ç.n.).

Edilmişlerdir” başlıklı bir belgede tanımlanmıştır. Kapakta ayrıca belgenin sınıflandırılmamış olduğu, sadece resmi kullanım için olduğu ve kolluk kuvvetleri için hassas bilgiler içerdiği belirtiliyor. Korunması gereken bir davranışı suç haline getirmeyi amaçladığı açıktır. Bunlar rapordan bazı önemli alıntılar. Bunun halk direnişine verilen seçkinlerin bir yanıtı olduğunu unutmayın.

“FBI, siyah kimlikli aşırılık yanlılarının Afrikalı Amerikalılara yönelik polis şiddeti algısının, kolluk kuvvetlerine karşı önceden planlanmış, misilleme amaçlı ölümcül şiddette bir artışa yol açmış olmasının çok muhtemel olduğunu değerlendirmektedir” -bu arada buna dair hiçbir kanıt yoktur; istatistikler polis kaynaklı şiddette bir artışı desteklememektedir- “ve büyük olasılıkla bu tür şiddete gerekçe teşkil edecektir.”

“FBI, o tarihten bu yana Afrikalı Amerikalılara karşı polis tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen şiddet olaylarının, BIE [Siyah kimlikli aşırılık yanlısı] hareketi içinde ideolojik olarak motive edilmiş, şiddet içeren suç faaliyetlerinin yeniden canlanmasını beslemeye devam etmesinin çok muhtemel olduğunu değerlendirmektedir.” Yeni icat edilmiş bir kategori var. Bu zaten bir hareket. Yani bu FBI için bile olağanüstü hızlı.

Rapor bir dipnotta “siyasi aktivizm ve güçlü retorik tek başına aşırılık anlamına gelmediğini ve anayasal olarak korunabileceğini” belirtse de (ve burada “-bileceği” ifadesinin altını çiziyorum), “polise duyulan öfkeyi veya beyaz karşıtı retorik potansiyel bir şiddet tehdidinin göstergesi olarak tanımlıyor.” Bu tür bir söylemin kolluk kuvvetlerinde nasıl harekete geçirildiğini hayal edebilirsiniz. Fazla hayal gücüne gerek yok.

“FBI şu anda Amerika Birleşik Devletleri’nde dokuz kalıcı aşırılıkçı hareket olduğunu söylüyor. Bunlar arasında beyazların üstünlüğü, siyah kimlikler, milisler, egemen vatandaşlar, anarşistler, kürtaj, hayvan hakları, çevre hakları ve Porto Riko Milliyetçiliği yer alıyor.” Bunlar FBI’nın terör tehdidi oluşturduğunu düşündüğü şeyler.

Şimdi J20 protestolarına (Trump'ın göreve başladığı 20 Ocak 2017 tarihine atfen bu isim verilmiştir) dönmek istiyorum çünkü bunlar da elitlerin meşru direnişe kriminalize etme ve sindirme taktikleriyle nasıl karşılık verdiğinin son derece ilginç ve rahatsız edici göstergeleridir.

Bu anlatı, ABD'de hem toplanma özgürlüğünün hem de muhalefetin geleceğinden endişe duyan herkesi korkutmalıdır. Bu etkinlikte polis iki yüzden fazla protestocunun, gazetecinin ve yasal gözlemcinin tozunu attırdı. Polis, ağ gibi bir tür hapsedici malzeme kullanarak insanları kapalı alanlara girmeye zorladığı ve ardından topluca tutukladığı "kordon" taktiğini kullandı. Burada olan da buydu.

Suçlamalar arasında ağır isyan, başkalarını isyana teşvik veya tahrik etme, isyan için komplo kurma ve mülke zarar verme yer alıyordu. İddialara göre, bu olaylar sırasında yaklaşık 100.000 dolarlık maddi hasar meydana gelmiştir. Suçlamaların hepsi aynı toplu tutuklamadan kaynaklanıyor. Suçlamaları daha da rahatsız edici hale getiren şey, savcıların sanıkların büyük bir kısmının özellikle hukuka aykırı bir şey yaptığını iddia edememeleriydi. Bu davada özellikle rahatsız edici olan da budur. Daha ziyade, sadece protestoda bulunmanın kendisi bir suçtu, yani kimsenin özellikle bir şey yaptığına dair belirli bir kanıt bulamadılar, ancak şimdi sadece orada olmak bir suçla dönüştü.

Ağır isyan suçunun cezası on yıla kadar hapis ve 25.000 dolar para cezasıdır. Bunlar önemsiz suçlamalar değildi. Savcılar, şu anda pek çok örnekte zaten kendilerinin suçlandığı şeyi çok hızlı bir şekilde yaptılar. Aşırı suçlama yapıyorlar. Suçlamaları üst üste yığıyorlar. Bir yan not ancak çok önemli bir şey olarak belirtirsem, savcılar tüm ceza adaleti sisteminde en fazla takdir yetkisine sahip kişilerdir. Bir kişinin tutuklanıp tutuklanmayacağına, neyle suçlanacağına, mahkemeye çıkıp çıkmayacağına, suçu kabul edip etmeyeceğine vb. karar verebilirler. Savcıların muazzam bir takdir yetkisi vardır.

Bu davada, diğer pek çok davada olduğu gibi, suçlamaları üst üste yığmaya başladılar.

Büyük jüri, gizli büyük jüri, suç listesine isyana teşvik veya tahrik ve isyan için komplo kurmayı ekleyen ve birçok durumda kabahat olan suçları potansiyel ağır suçlara dönüştüren bir ek iddianame hazırladı. Yeni suçlamalar, her bir kişi için suç sayısını birden sekize, sanıkların hapis cezasına çarptırılacağı süreyi de on yıldan yetmiş yıla çıkardı.

Adalet Bakanlığı, web hosting sağlayıcısı DreamHost'tan disruptj20.org web sitesini kullanan müşterileriyle ilgili tüm bilgileri paylaşmasını talep etti. Buna uymak için disruptj20.org sitesini ziyaret edenlerin 1,3 milyon IP adresini vermeleri gerekecekti ki bu da esasen Trump'a potansiyel olarak siyasi açıdan karşı olan bireylerin bir listesi anlamına geliyordu. Adalet Bakanlığı daha sonra bu talebi değiştirdi. Geri çekmediler ama değiştirdiler. Benzer şekilde, Adalet Bakanlığı Facebook'a karşı, şirketin disruptj20.org sayfasını beğenen altı bin kişinin tamamının isimlerini vermesini gerektiren ve daha sonra iptal edilen bir arama emri çıkardı.

Tüm bunlar sonunda mahkemeye taşındı. Aralık 2017'de ilk altı sanık suçsuz bulundu. Bu durum savcılığın davayı biraz gözden geçirmesine neden oldu, ancak düşürmedi. Son olarak Ocak 2018'de Adalet Bakanlığı 129 sanık hakkındaki suçlamaları düşürdü. Bu noktada elli dokuz sanık hala suçlamalarla karşı karşıyaydı. Bunlardan yirmi biri sonunda savunma anlaşmalarını kabul etti ve kabahatleri kabul etti. Temmuz 2018'de Adalet Bakanlığı kalan otuz sekiz sanık hakkındaki suçlamaları düşürdü.

Esasen, savcılar jüri önüne çıktıklarında herhangi bir mahkûmiyet kararı alamadılar. Sonunda Adalet Bakanlığı haddini aştığını fark etti ve davayı geri çekti. Adalet Bakanlığı pek çok konuda kaybetmiş olsa da, bu kovuşturmaların caydırıcı etkileri göz ardı edilemez.

Adalet Bakanlığı savcıları da bu davadan bazı dersler çıkardı. Bu derslerin en son tezahürlerinden biri, son Kongre'de sunulan

H.R. 6054 sayılı “2018 Antifa’nın Maskesini Düşürme Yasası” adlı yasa tasarısıdır. Başlığından da anlaşılacağı üzere oldukça spesifik bir amacı var: Antifa’nın (yani antifaşist grubun) maskesini düşürmek. Yasa, maske ya da kılık değiştirerek herhangi bir kişiyi yaralayan, baskı uygulayan, tehdit eden ya da korkutan kişileri suç kapsamına alıyor ve on beş yıla kadar hapis cezasına çarptırılmasını öngörüyor. Bu yasa tasarısı, hükümetin J20 davasında suç kapsamına alamadığı maskeli protestocuları gelecekte yargılama girişimlerinin habercisi niteliğinde.

J20 kovuşturması ile bağlantısı, jürinin kullandığı beraat gerekçelerinden birinin bu olmasıdır. Dava kendilerine sunulduğunda, belirli kişileri tespit edemediler çünkü aslında birçoğu maskeliydi. Bu, o kişilerin maskesini düşürecek ve onları kovuşturmaya hazır hale getirecektir.

Bu örneği, aslında kriminalize edilmekte olan protestonun geleceğine ilişkin bir tartışmayı sürdürmek için kullanmama izin verin. Bu direniş kısmı ve tepki kısmı. Direniş her yerde yükseliyor. Eğer elitseniz ve statükonun sağladığı avantajları korumak istiyorsanız, bununla nasıl başa çıkarsınız? Bunun bir yolu direnişi yasadışı hale getirmektir.

19 Ocak 2017 itibariyle, beş eyaletteki Cumhuriyetçi milletvekilleri barışçıl protestoları suç haline getirecek yasa teklifleri sunmuşlardı. Sadece dört gün sonra bu sayı on eyalete yükseldi. Bu yasa tasarılarının çoğunun arkasında eski dostumuz AYDK (Amerikan Yasama Değişim Konseyi) var. Protestoların nasıl suç sayılacağına dair ellerinde örnek yasalar var; bunlar arasında kritik altyapı olarak adlandırılan ve genellikle petrol ve doğalgaz boru hatlarını kapsayan yasalar da var.

Bu noktada on eyalet protesto karşıtı yasaları yürürlüğe koymuş ve otuz beş eyalet de bu yasaları değerlendirmeye almıştır. Bazı yasa tasarıları reddedildi, bazıları ise beklemede. Ancak AYDK tipik olarak bu şekilde çalışır. Yasa koyucuları çalıştay/konferans

oturumları için getiriyorlar, onlara daha önce oyladıkları örnek yasa tasarılarını gönderiyorlar, yasa koyucular bunları kendi yasa meclislerine geri getiriyorlar ve bu durum ülkeyi kasıp kavurmaya başlıyor.

Bazı eyaletlerde şiddet içermeyen gösteriler, yakında para cezaları ve önemli hapis cezaları da dahil olmak üzere artan yasal riskler taşıyabilir. Bazen bunlar sadece caydırıcı önlemler olarak kitaplara konuluyor. İnsanlar korkunç cezalarla karşı karşıya olduklarını bilirlerse, çok barışçıl ve yasal bir protesto için bile olsa protestoya katılma olasılıkları son derece azalır, bu nedenle yeni mevzuat genellikle sivil itaatsizlik içeren protestolara katılan insanlar için para cezaları ve önemli hapis cezaları içeriyor.

Trafiğin engellenmesi ya da tıkanmasına yönelik mevcut yasaları güçlendiren ya da tamamlayan teklifler, Siyah Hayatlar Önemlidir ve Dakota Access Pipeline karşıtları gibi grupların öncülük ettiği bir dizi yüksek profilli otoyol kapatma ve diğer eylemlere yanıt olarak geldi. Örneğin Kuzey Dakota'da Cumhuriyetçiler, 2017 yılında, sürücülerin otoyolu engelleyen herhangi bir protestocuyu, sürücü bunu kazara yaptığı sürece ezip öldürmelerini cezasız bırakan bir yasa tasarısı sundu. Tasarı geçmedi ama geri gelecek. Minnesota'da 2018 yılında Cumhuriyetçiler tarafından sunulan bir yasa tasarısı, otoyol protestolarına yönelik cezaları önemli ölçüde ağırlaştırmayı amaçlıyor. Savcıların otoyolu kapatan protestocular için tam bir yıl hapis cezası talep etmesine olanak tanıyacak. Bu cezalar yaygınlaştıkça, yasal ve barışçıl protestoların bile etkisinin ciddi şekilde azalacağını tahmin edebilirsiniz.

Washington Eyaletindeki Cumhuriyetçiler, ekonomik "terörizm" olarak kabul edilen sivil itaatsizlik protestolarının ağır suç olarak yeniden sınıflandırılması için bir plan önerdiler. Tahmin edebileceğiniz gibi, bu çok esnek bir terim. Bu tür suçlamalar hayvan hakları aktivistlerine, çevre aktivistlerine ve benzerlerine yöneltilmiştir. Bu da olup bitenlerin bir parçası.

Kuzey Dakota, 2019 yılının Şubat ayında, Standing Rock raporunun kolluk kuvvetlerinin ihlallerini ortaya çıkarmasının ardından kamu kayıtlarına erişimi kısıtlamaya çalışıyor. Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası talepleri yoluyla insanlar, polisin, Ulusal Muhafızların, ordunun, İç Güvenliğin, yasal ve haklı olsalar bile bu protestoları çok sert ve önemli ölçüde bastırmak için nasıl harekete geçirildiğini gösteren kolluk kuvvetleri kayıtlarına erişebildi. Bu da yine, bilgiye erişimi kısıtlamak suretiyle protesto olasılığını ortadan kaldırmanın bir başka yoludur.

Bu faaliyetler sadece ABD’de gerçekleşmiyor. Fransa’daki Sarı Yelekliler hareketine karşı da benzer bir tepki görüyoruz: Bence bu hareket büyük ölçüde yanlış yorumlandı. Benzin vergisine bir tepki olarak ortaya çıktı. Hemen iklim değişikliği konusunda herhangi bir adım atılmasına karşı bir protesto olarak lanse edildi ki protestocuların amacı hiç de bu değildi ve sloganları da aslında bunu gösteriyor. “Zengin insanlar dünyanın sonu için endişeleniyor. Biz ise ay sonu için endişeleniyoruz.” Bu insanlar, işçi sınıfından insanlar, geçimlerini sağlamakta gerçekten çok zorlanıyorlar ya hükümetin suç teşkil eden eylemlerini ya da hükümetin kendilerini daha fazla baskı altına alan belirgin eylemlerini protesto ediyorlar.

Ancak tıpkı ABD’de olduğu gibi tepki, durumu düzeltmek ya da muhalefet yollarını açmak değil, aksine kapatmak yönünde. Bu, Fransa’da uzun süredir devam eden olağanüstü hal ilanının üzerine inşa ediliyor; Sarı Yelekliler protestoları yaklaşık üçüncü ayında. Ancak şimdi polis şefleri herhangi bir kişinin bir ay boyunca kamuya açık bir protestoya katılmasını yasaklayabilecek. Bunun için gerekli olan tek şey, hükümetin bu kişilerin davranışlarının kamu düzenine özellikle ciddi bir tehdit oluşturduğunu düşünmek için ciddi nedenler olduğuna inanması. Elbette bu şekilde yasaklanan herkes hükümetin izleme listesine eklenecek.

İçişleri ve adalet bakanları, “gözetimi sağlamak amacıyla kişisel bilgilerin otomatik olarak izlenmesini” uygulamaya koyma yetkisine

sahip olacak. Bunlar daha ziyade keyfi olarak kamu düzenine tehdit olarak belirlenen kişiler. Listeye alınıyor ve gözetleniyorlar. Polis memurları, savcının talimatı üzerine, bir gösteriye katılanların çantalarını ve arabalarını ya da yakın çevresini arama yetkisine sahip olacak. Bu, mevcut bir uygulamayı kanun haline getirmektedir.

Artık kamu düzenine yönelik bir tehdit korkusu yaratacak durumlarda tanınmamak için yüzünü tamamen ya da kısmen gönüllü olarak gizlemek (ve bu Antifa'nın maskesini düşürme yasasına geri dönüyor) suç olacak. Bir protestoda maske takmak zaten 1.500 Avro para cezası ile cezalandırılıyordu, ancak şimdi üst sınır 15.000 Avro para cezası ve bir yıl hapis cezasına yükseltilecek. Bunun yaratabileceği caydırıcı etkiyi bir kez daha görebilirsiniz.

Sonuç olarak hadi bu vakalardan birkaç ders çıkaralım. Devletin ve elitlerin tepkisi spektrumun zorlama ucuna doğru kaydıkça, bunun meşruiyetin zayıfladığının bir işareti olduğunu söyleyebilirim. Hatırlayın, zorlamadan hegemonyaya uzanan bir süreçten bahsetmiştik; hegemonya aslında yönetilenlerin rızasıdır. Zorlayıcı olana doğru bu hareket, bence meşruiyetin başarısızlığa uğradığının bir göstergesidir. Meşruiyet bir kez kaybolduğunda, yönetilenler rızalarını geri çekme eğiliminde olabilirler, yani yönetim yapısından o kadar da memnun olmayabilirler, bu da daha büyük bir direnişe yol açabilir.

O halde sorulması gereken soru, geçen Salı günü benim de sorduğum sorudur: Bu direniş duyarlı bir değişime mi yoksa daha büyük bir vahşete mi yol açacaktır? Eğer iddia ettiğimiz gibi, bu sorunların çoğunun kökeninde kapitalizm varsa, sosyalizme ya da ona benzer bir şeye doğru mu ilerleyeceğiz yoksa mevcut sistemin daha da derinlerine, daha vahşi bir barbarlığa doğru mu ilerleyeceğiz?

Pek çok kişi Kasım 2011'de Kaliforniya Üniversitesi, Davis'te yaşanan ve viral olan olayı hatırlayacaktır. Bu, Davis'te çok barışçıl bir Occupy Wall Street protestosuydu. Üniversitedeki polis memuru, oturmakta olan protestocuların arasından geçerek onlara sürekli

biber gazı sıktı. Bu çok travmatikti, özellikle de duygusal sıkıntıları nedeniyle 38.000 dolar tazminat alan Memur Pike için gerçekten travmatikti. Öğrenciler sonunda öğrenci başına yaklaşık 30.000 dolar olmak üzere toplu olarak bir milyon dolarlık tazminat aldılar. Ancak bu olayda, elitlerin ve onların devletteki temsilcilerinin kendilerini tehdit altında hissettiklerinde, uygun koşullar altında bu aşırı zorlama türünü kullanma becerisini değil, aynı zamanda istekliliğini de görebilirsiniz.

Bununla yetineceğim ve bir dahaki sefere bu konu hakkında daha fazla konuşacağım. Ancak elitlerin aşağıdan gelen bir baskı hissetmeye başladıkları açık. Noam'ın da bahsettiği gibi, şaşkın sürü kendini biraz fazla göstermeye başladı.

Chomsky'nin Dersi, 21 Şubat 2019

Bu haftaki konumuz direniş ve direnişe verilen tepki. Marv direniş faaliyetlerine ilişkin uzun bir örnek listesinden bahsetti. Bunlardan birkaçına biraz daha yakından bakmak istiyorum. Neyin işe yaradığını, neyin başarısız olduğunu, nedenlerinin neler olduğunu ve bu deneyimlerden neler öğrenebileceğimizi görmek öğretici olacaktır.

Altmışlı yıllarda aktivizmde büyük bir canlanma oldu. Bu, ellili yıllar boyunca yaşanan durgunluk döneminden sonraydı. Aktivizm o zamanlar çok düşük bir seviyedeydi. Bunun nedeni kısmen her türlü protestoyu şeytanlaştıran Soğuk Savaş histerisiydi, ancak kısmen de daha önce tartıştığımız gibi “düzenlenmiş kapitalizm” çerçevesinde önemli bir ekonomik büyüme dönemi. Ekonomistler bu dönemi genellikle “Altın Çağ” olarak adlandırırlar. Avrupa’da aynı döneme, savaşın yarattığı tahribattan kurtulma ve sonrasında devam eden döneme *trentes glorieuses*, yani “otuz görkemli [yıl]”

denir. Büyüme yüksekti ve eşitlikçiydi; en düşük ve en yüksek beşte birlik dilimler yaklaşık aynı büyüme oranlarına sahipti. Büyük Buhran ve savaştan sonra daha iyi bir yaşam için umutlar vardı. Yani hayatımıza devam edebileceğimize ve dünyanın sorunlarını bir kenara bırakabileceğimize dair bir rahatlama duygusu vardı. En azından bir süreliğine.

Aktivizm altmışlı yılların başında yeniden canlandı, daha önceki temeller üzerine inşa edildi, yeni ve yenilikçi biçimler aldı. Doğru bir soru da neyi başardığıdır. Genel elit değerlendirmesi büyük ölçüde olumsuzdur. Altmışlı yıllar, kısmen “gençlerin beyninin yıkanmasından” sorumlu kurumların başarısızlıklarından kaynaklanan “sıkıntılar zamanıydı.” Bu yargıyı değerlendirmenin ve daha da önemlisi, altmışlı yıllarda başlayan ve daha sonra genişleyen aktivizmin gerçek etkisini değerlendirmenin bir yolu, ülkenin altmışlı yıllarda nasıl olduğuna ve nasıl değiştiğine bakmaktır. Aydınlanmış liderlerin hediyeleri sayesinde değil, halkın mücadelesi sayesinde.

Daha önce de belirtildiği gibi, 1960’ların sonlarında Amerika Birleşik Devletleri’nde melezleşme karşıtı ciddi yasalar vardı. Naziler ırkçı Nürnberg yasaları için bir model ararken bulabildikleri tek model Amerikan yasalarıydı. Ancak Amerikan yasalarını tam olarak kabul edemediler çünkü çok sertlerdi. Amerikan yasaları “Bir Damla Kan” ilkesine dayanıyordu. Yani herhangi bir uzak atanız siyahsa, siz de siyahsınız. Bu Hitler ve Goebbels için çok aşırıydı. Bu yasalar ABD’de 1960’lara kadar sürdü.

Acımasız ırkçılık da öyle. Kurbanın annesinin cesareti sayesinde bilinen bir vaka, 1955 yılında Emmett Till’in vahşice öldürülmesidir. Till, Chicago’dan Güney’deki akrabalarını ziyarete gelen on dört yaşında bir çocuktur. Beyaz bir kadınla yanlış şekilde konuşmakla suçlanıyordu. Kadın daha sonra suçlamayı geri aldı ve bunun doğru olmadığını söyledi. İddia edilen bu olaydan birkaç gün sonra, kadının birkaç akrabası tarafından yakalandı ve acımasızca işkence edilerek gözleri oyuldu. Sonra da öldürülmüş. Cesedi o kadar

parçalanmıştı ki, kimliğini zar zor tespit edebildiler. Kimlikleri hemen tespit edilen katiller mahkemeye çıkarıldıklarında cesedin kimliğinin tespit edilemediği gerekçesiyle hızla serbest bırakıldılar. Elbette tamamı beyazlardan oluşan bir jüri. Bu dava, sadece annesi olayın peşini bırakmadığı için, ki o şartlar altında alışılmadık bir cesaret örneği, ve siyah bir gazete olayı ele aldığı için bilinir hale geldi. Sonunda da aydınlandı. Ki bu alışılmadık bir şeydi.

İrkçılık yasalarla destekleniyordu. Bunu hatırlamak önemlidir. New Deal yasaları uyarınca, 1950’lerde Levittowns⁶⁸ ve diğerleri gibi hoş banliyö toplulukları kamu finansmanı ile geliştirildi. Yasa gereği bu yerleşim yerleri “beyaz ırk” ile sınırlandırılmıştı. Bu durum 1960’ların sonuna kadar devam etti. Liberaller bile çok iyi nedenlerle ırkçı yasaları destekledi. Toplu konut yasasını geçirmenin başka bir yolu yoktu. Finansman beyazlarla sınırlandırılmadığı sürece Kongre yasaları geçirmeyecekti. Bunun nedeni Demokrat Parti’nin Güneyli Demokratlar ile Kuzeyli işçi sınıfı ve profesyonellerden oluşan garip bir koalisyonundan oluşmasıydı. Güneyli Demokratlar muazzam bir güce sahipti çünkü tekrar tekrar seçiliyorlardı ve kıdemleri sayesinde komiteleri kontrol edebiliyorlardı. 1930’larda New Deal mevzuatının kabul edilmesi için ırkçı olması gerekiyordu. Örneğin Sosyal Güvenlik, çalışanların çoğunlukla siyah ya da Hispanik olduğu meslekleri dışarıda bırakacak şekilde tasarlandı. Tarım işleri ve ev işleri kapsam dışı bırakıldı. Sosyal Güvenliği geçirmenin başka bir yolu yoktu. Aynı şey toplu konutlar için de geçerliydi.

Tüm bunların kalıcı bir etkisi oldu. 1950’lerde, kölelerin kolonilere getirilmesinden bu yana neredeyse ilk kez, siyahların düzgün işler bulması için önemli fırsatlar vardı. Siyah erkekler bir otomobil fabrikasında işe girebilir, biraz para kazanabilir, bir ev satın alabilir vb. Ancak federal sistem altında ev alamıyorlardı çünkü

⁶⁸ İkinci Dünya Savaşından sonra özellikle gaziler için planlanmış ve William J Levit tarafından oluşturulmuş banliyö konutları (ç.n.).

bu engellenmişti. Bu çok önemli. Amerika Birleşik Devletleri'nde zenginliğin ana kaynağı konuttur. Dolayısıyla sınırlı bir servet oluşturmaları engellendi. Yetmişli yıllara gelindiğinde, ırkçı yasalar kaldırıldıktan sonra Afrikalı Amerikalıların Levittowns ve diğer orta sınıf konutlarına taşınması mümkün oldu. Ancak artık çok geçti. İşte o zaman neoliberal rejim dayatıldı. İşler azaldı, durgunluk başladı. Köleliğin iğrenç suçlarına kadar uzanan köklü ırkçılığın kalıcı bir etkisi var. Bunun bir sonucu olarak siyah ailelerin toplam serveti ortalama 5.000 dolar civarında, yani neredeyse sıfır. Beyaz ailelerin servetinin çok küçük bir kısmı. Dolayısıyla bu ayrımcı konut yasalarının ve bunların çok daha derin köklerinin uzun vadeli etkileri olmuştur.

Başka bir kategoriye ele alalım, kadınlar. Daha önce de belirtildiği üzere, ülke kurulduğunda, kadınların mülk olduğu İngiliz hukukunu devraldı. Bu durum, 1975 yılında Yüksek Mahkeme'nin kadınların federal jürilerde görev alma hakkına sahip eşitler olduğuna karar vermesine kadar uzun bir süre devam etti.

Altmışlı yıllarda Amerikan yerlilerinin kaderi neredeyse hiç bilinmiyordu. Önde gelen antropologlar bile sadece temas öncesi nüfusun büyüklüğünü değil, aynı zamanda zengin ve karmaşık uygarlıklarının doğasını da büyük ölçüde küçümsüyorlardı, sömürgeciler doğrudan deneyimlerinden daha iyi bilseler de. Altmışlı yıllar ve sonrasındaki aktivizm sayesinde bu durum büyük ölçüde değişti. Yeterli olmasa da, aktivizmin medenileştirici etkisi yine de önemliydi.

Bir başka önemli gerçek de saldırganlık ve yıkıcılığın sadece kabul edilebilir değil aynı zamanda takdire şayan olduğuydu. İstisna olmaktan ziyade norm olan ve günümüze kadar yankılanan bir dizi vakayı tartıştık: CIA'in ellili yılların başında İran ve Guatemala'daki parlamenter rejimleri devirmesi ve diğer örnekler.

Savaş sonrası ilk yıllardan çok önemli bir örnek ABD'nin Vietnam'a müdahalesidir. Daha önce de tartışıldığı üzere ABD,

kurmaya çalıştığı liberal uluslararası düzende emperyal tercih sistemlerine izin verilmesine genel olarak karşıydı. Savaş sonrası ilk yıllarda bu sistemlerle nasıl başa çıkılacağı konusunda kararsızdı. Prensipte bu sistemler tasfiye edilmeliydi, ancak kısa vadede Batı Avrupa'nın endüstriyel sistemlerinin ABD'nin küresel sistemi içinde yeniden inşası, sömürgelerin kaynaklarına ve hammadde-lerine erişimi gerektiriyordu. Politika yapıcılar için bir başka soru da sömürgelerin bağımsızlıktan sonra nasıl hareket edecekti. "Bulaşıcı hastalık yayabilecek" "virüsler" haline mi geleceklerdi, yoksa ABD'nin küresel sistemine kolayca dahil edilebilecekler miydi? Politikalar bu faktörlerin değerlendirilmesine bağlı olarak değişti.

Vietnam ikircikli durumlardan biriydi. Ho Chi Minh hükümeti ABD ile dostane ilişkiler kurmak istiyordu. Anayasası ABD Anayasası örnek alınarak hazırlandı. Kararsızlık 1949'da "Çin'in kaybedilmesiyle" sona erdi. ABD hemen Fransızların eski kolonilerini yeniden ele geçirme çabalarını desteklemeye karar verdi, böylece başka hiçbir şey "kaybedilmemiş" olacaktı. Daha önce tartışıldığı üzere güçlü sebepler vardı.

ABD'nin müdahalesi çok büyüktü. Fransız silahlarının %80'i ABD'den geliyordu. Sonunda Fransa teslim oldu. Cenevre'de 1954 yılında uluslararası bir konferans düzenlendi ve bir uzlaşmaya varıldı. Şimdi iç belgelerden bildiğimiz üzere, ABD hükümeti bunu bir "felaket" olarak gördü ve engellemek için doğrudan müdahale etti.

ABD, Cenevre Anlaşmalarını ihlal ederek Güney'de Diem hükümetini dayattı ve Washington'un Ho'nun kolayca kazanacağına kesin gözüyle baktığı, ülkeyi birleştirmek için planlanan seçimlere izin vermeyi reddetti. Diem diktatörlüğü, ellili yıllar boyunca belki de altmış ila yetmiş bin kişiyi öldürerek sert bir baskı kurdu ve sonunda direnişi ortaya çıkardı. Kuzey Vietnam, siyasi anlaşmayı sürdürmeyi ve Fransız-ABD savaşından sonra yeniden yapılanmayı umarak ilk başta direnişten vazgeçti. Güney direnişinin programı, Ulusal Kurtuluş Cephesi (ABD propagandasında Viet Cong), Güney

Vietnam, Laos ve Kamboçya'nın etkisiz hale getirilmesi çağrısında bulundu. Direniş Diem rejiminin kontrol edemeyeceği kadar güçlendi. Kennedy göreve geldiğinde, savaşı konuştuğumuz şekilde derhal tırmandırdı. ABD Hava Kuvvetleri'nin Güney Vietnam'ın işaretleri altında Güney Vietnam'ı doğrudan bombalaması da dahil olmak üzere bu konuda neredeyse hiç haber yapılmadı ama bu kimseyi kandırmadı. Bunu *New York Times*'in iç sayfasındaki kısa bir haberden öğrendiğimi hatırlıyorum. Ancak direniş dirençliydi ve aslında Güney'i ele geçirmeye hazır görünüyordu. Başkan Johnson göreve geldi ve savaşı keskin bir şekilde tırmandırdı.

Kennedy'nin ABD askerlerini geri çekmeyi planladığına ve Johnson'ın gerilimi tırmandırmak adına bu planından vazgeçtiğine dair yaygın bir inanış vardır. Burada bu konuya girecek vaktimiz yok, başka bir yerde ayrıntılı olarak anlattım, ancak bu, iç belgelerin yanlış okunmasına ve sahadaki gerçeklerin yanlış anlaşılmasına dayanan bir efsanedir. Kennedy son günlerine kadar yelpazenin şahin ucundaydı ve ABD birliklerinin ancak "zaferden sonra" geri çekilebileceği konusunda ısrar ediyordu.

Altmışlı yılların başında bazı protestolar başladı. Çok dağınıktı. Birinin oturma odasında ya da bir kilisede yarım düzine insanla konuşmalar yapıyordum. Daha geniş çaplı protestolar da oldu ama bu kolay değildi.

Altmışlı yıllardaki tutumun nasıl olduğunu göstermek için yaşadığım Boston'u ele alalım, belki de ülkenin en liberal şehriydi. Ekim 1965'te uluslararası bir protesto günü planlanmıştı. Yerel savaş karşıtı gruplar Harvard Meydanı'ndan Boston Common'a, gösteri ve protestolar için olağan yere bir yürüyüşle katıldılar. Benim de konuşmacılardan biri olmam gerekiyordu. Toplantı, çoğu öğrenci olan protestocular tarafından dağıtıldı. Konuşmacılar, bizden nefret eden ama Boston Common'da kan dökülmesini istemeyen eyalet polisi tarafından korundu. Olaylar ertesi gün, o zamanlar ciddi bir gazete olan ve belki de ülkedeki en liberal gazete olan *Boston*

Globe'da baş sayfa haberi oldu. Haberler ve köşe yazıları öfkeliydi, protestocuları engellemek için yapılan vatansever eylemlere değil.

Bu ilk uluslararası protesto günüydü.

Mart 1966'da ikinci bir uluslararası protesto günü düzenlendi. Halka açık bir toplantı yapmanın mümkün olmayacağını fark etmek ve bir kilisede, Arlington Street Kilisesi'nde toplanmaya karar verdik. Kiliseye saldırıldı, kiliseye girilmesini önlemek için çok sayıda polis vardı ama domâtesler, teneke kutular vs., 1966'nın başlarıydı.

Tam o sıralarda saygın askeri tarihçi ve Vietnam uzmanı Bernard Fall, (Pentagon tarafından bile büyük saygı gören bir güvercin değildi) "Vietnam'ın kültürel ve tarihi bir varlık olarak ... yok olma tehdidi altında olduğunu ... [çünkü] ... kırsal kesimin bu büyüklükteki bir alana salınan en büyük askeri makinenin darbeleri altında kelimenin tam anlamıyla öldüğünü" tahmin ediyordu (Fall 1967).

Bundan kısa bir süre sonra nihayet bir kitle hareketi gelişti ve protestolardan direnişe geçerek, genç erkeklerin suç teşkil eden bir savaşta hizmet etmeyi cesurca reddetmeleri de dahil olmak üzere etkileyici bir ölçeğe ulaştı.

Ocak 1968'de Güney Vietnam'da tarihin en şaşırtıcı ayaklanmalarından biri yaşandı. Ülke yarım milyondan fazla Amerikan askeriyle doluydu. Saygon ordusu yedi ila sekiz yüz bin asker daha ekledi. Her yerde muhbirler vardı. Her köye girilmişti. Buna rağmen Washington ve Saygon hükümeti tamamen gafil avlandı. Bu da gösteriyor ki Güney Vietnam direnişine verilen desteğin derecesi oldukça kayda değer olmalıydı. Elit çevreler ise farklı bir ders çıkardı: zaferin yakın olduğu vaadinin gerçekleşmeyeceği.

Başkan Johnson Güney Vietnam'a birkaç yüz bin asker daha göndermeyi düşündü, ancak üst düzey askeri komuta buna karşı çıktı. Savaşın daha da tırmanması halinde, ABD'de sivil kargaşayı kontrol altına almak için bu birliklere ihtiyaç duyacaklarını söylediler. Gençler, kadınlar ve diğerleri sokaklarda protesto gösterileri

düzenleyecekti. Savaşa karşı halk hareketinin etkisi oldukça ciddiydi. Pentagon Belgeleri'nin ifşaatlarından biri.

O zamana kadar pek çok alanda kitlesel hareketler başlamıştı: sivil haklar hareketi, savaş karşıtı hareket, daha sonraki yıllarda gerçekten yükselen feminist ve çevreci hareketler gibi diğerlerinin tohumları.

Altmışlı yılların ilk hareketi olan sivil haklar hareketine bir göz atalım; elbette bu hareketin, dört yüz yıl önce ilk yerleşimcilerle birlikte getirilen kölelere kadar uzanan uzun ve acımasız bir tarihi vardır. Sonrasında yaşananlar ise, bir kısmı Edward Baptist, Sven Beckert ve diğerleri tarafından yakın zamanda ortaya çıkarılan ve Güney'deki köle çalışma kamplarının Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin zenginliğine ve kalkınmasına yaptığı muazzam katkıyı gözler önüne seren korkunç bir hikayedir. Pamuk, bugünün petrolü gibiydi, ilk sanayi devriminin yakıtıydı: imalat, finans, ticaret, perakende, on dokuzuncu yüzyıl boyunca.

Kölelik 1860'larda resmen sona erdi. İç Savaş'ı, siyahların Amerikan ana akım yaşamına girme, çalışma ve seçilme gibi fırsatlara sahip olduğu on yıllık bir Yeniden Yapılanma süreci takip etti.

Başkan Lincoln tarafından suikasttan kısa bir süre önce Savaş Bakanlığı'nın bir şubesi olarak kurulan Özgür Adamlar Bürosu, yeni azat edilen köleleri korumak ve aynı zamanda oldukça kapsamlı programlarla refahlarını sağlamak için Güney'e binlerce temsilci gönderdi. Büyük Afro-Amerikan akademisyen ve aktivist W. E. B. Du Bois bu kurumu "Amerika'nın şimdiye kadar giriştiği en olağanüstü ve en geniş kapsamlı sosyal iyileştirme kurumu" olarak tanımlamıştır. Ama uzun sürmedi. Serbest bırakılan kölelere yönelik vahşet devam etti ve federal birlikler geri çekildikten sonra utanç verici bir bela haline geldi ve Büro, başkanlık seçimlerini sonuçlandırmak için 1877 Kuzey-Güney uzlaşmasıyla kapatıldı. Güneyliler artık istediklerini yapmakta, -aslında köleliği yeniden tesis etmekte- özgürdüler. *Wall Street Journal* Atlanta büro şefi

Douglas Blackmon'ın konuyla ilgili en önemli kitaplarından birinin adı kısaca *Slavery by Another Name* (Başka Bir Adla Kölelik)'tir. Siyahların yaşamı fiilen kriminalize edilmişti. Eğer bir siyah adam bir köşede duruyorsa, serserilikle suçlanıp para cezasına çarptırılabilirdi. Elbette bunu ödeyemeyeceği için hapse giriyor ve ardından ceza adaleti sisteminde kayboluyordu. Eğer beyaz bir kadına bakmakla suçlanırsa, tecavüze teşebbüsle suçlanabilir ve başı gerçekten belaya girebilirdi. Bu arada, köle sisteminin vahşeti başka şekillerde yeniden ortaya çıktı.

Çok geçmeden tüm sistem eski haline dönmüş, kölelik yeniden tesis edilmişti. Ve özel teşebbüs için mükemmel bir işgücü sağladı: hak yok, protesto yok, ağır koşullar ve işgücünü beslemek için para harcamaya gerek yok. Devlet bu işi hallediyordu. Tanıdık olan kısım görünür olan, zincirleme çeteler. Ancak gerçekte bu elverişli sistem, on dokuzuncu yüzyılın sonlarından neredeyse İkinci Dünya Savaşı'na kadar devam eden ikinci Sanayi Devrimi için işgücünün büyük bir bölümünü oluşturdu.

Güney, 1950'lere kadar devam eden katliamlar, işkenceler, linçler gibi korkunç vahşetlere sahne oldu. Mağdurlar tarafından sürekli cesur bir direniş gösterildi, ancak bu direniş acımasızca bastırıldı.

Yıllar içinde bazen ırklar arası dayanışmayı sağlayan işçi sınıfı mücadelesi sayesinde bazı kazanımlar elde edildi. Ancak kayıtlar korkunç olmaya devam etti.

1950'lere gelindiğinde ileriye doğru bazı adımlar atılmıştı, ancak bunların nasıl başarıldığını görmek oldukça şok ediciydi. Birçoğunuz, eskiden ayrımcılığa tabi tutulan bir okula giden küçük bir kıza eşlik etmek üzere gönderilen federal birliklerin, alaycı, öfkeli ve onu öldürmeye hevesli bir kalabalığın çılgınlıklarıyla karşı karşıya kaldığı resmi hatırlayabilirsiniz. Bu 1950'lerin Amerika'sıydı.

Birkaç dönüm noktası vardı. Bunlardan biri 1960 yılında Greensboro, Kuzey Carolina'daydı. Dört siyah öğrenci,

Woolworth's'daki ayrımcı öğle yemeği tezgahında oturma eylemi yapmaya karar verdi. Bu suçtan dolayı tutuklandılar, diğer üniversitelerde ortaya çıkmasaydı bu olay sona erebilirdi. Çok geçmeden diğer üniversitelere de yayıldı. Bundan kısa bir süre sonra ŞİÖKK, yani Şiddet İçermeyen Öğrenci Koordinasyon Komitesi kuruldu ve sivil haklar hareketinin sahadaki öncüsü haline geldi. Çoğunluğu siyah olan gençlere bazı beyazlar da katıldı. Siyah çiftçileri oy vermeye teşvik etmek için kırsal bölgelere seyahat eden “özgürlük Binicileri” oldular, ki bu barbar ırkçılık kültüründe son derece riskli ve tehlikeliydi. Aktivistler için de tehlikeliydi. Bir kısmı öldürüldü.

Sivil haklar hareketinin merkezi haline gelen yerlerden biri de Atlanta'daki Spelman Üniversitesi'ydi; bu kolejde siyah kızlara hanımefendi olmaları öğretiliyordu. Onlara edep, nasıl davranacakları ve hangi kıyafetleri giyecekleri vb. öğretiliyordu. Bu uygulamaların sadece siyahi kolejlerle sınırlı olmadığını da eklemeliyim. 1940'lar-da gittiğim Ivy League üniversitesinde, birinci sınıf kız öğrencileri için çay servisinin nasıl yapılacağını ve medeni yaşamın diğer gerekliliklerini öğrendikleri zorunlu “oryantasyon kursları” vardı ve elit üniversitelerin genç beyefendileri sosyalleştirmek için benzer yöntemleri vardı (kadınların gitmesi yasaktı). Amerikan yaşamının bir başka özelliği de altmışlı yılların aktivizmi tarafından ortadan kaldırıldı.

Spelman'da bir sorun ortaya çıktı. Bazı öğrenciler büyüyen sivil haklar hareketinde aktif olmaya başladılar. Daha da kötüsü, başta orada ders veren Howard Zinn adında biri olmak üzere bazı (çok sınırlı) fakülte desteğine sahiptiler. Zinn (eski bir arkadaşım), Alice Walker ve Marian Wright Edelman gibi daha sonraki yıllarda oldukça öne çıkan bazılarının da aralarında bulunduğu insanlar öğrencileri destekledi.

Zinn, sahte suçlamalarla 1963 yılında usulüne uygun olarak kovuldu. Kendisi de orada ders veren radikal tarihçi Staughton

Lynd protesto amacıyla istifa etti. Ancak dalgayı durdurmak için artık çok geçti. O zamana kadar hareket, tamamen tarihi bir figür olan Martin Luther King'in önderliğinde gerçekten gelişmişti. King 1963 yılında Washington'da muazzam bir gösteriye önderlik etti ve bu gösteri Başkan Johnson'un güçlü liderliği altında çıkarılan 1964 tarihli Medeni Haklar Yasası'na giden yolda önemli bir adım oldu. Bu, sivil haklar hareketinin başlıca resmi başarısıydı. Resmi başarı, ama genel kültür üzerindeki etkisi daha az önemli değildi. Birkaç yıl sonra daha önce sözünü ettiğim ırkçı yasalar yürürlükten kaldırıldı. Ancak ırkçı vahşet devam etti ve hala da devam ediyor.

1964 Sivil Haklar Yasası'ndan sonra protestolar ve gösteriler devam etti. Bunların en önemlilerinden biri Jackson, Mississippi'deydi. O zamanki ve şimdiki duruma hızlı bir bakış bize halk mücadelelerinin etkisi hakkında daha fazla şey anlatıyor.

Howard Zinn ve ben gösteriye katılmak ve çoğunluğu genç olan siyah ve beyaz göstericilere destek vermek için oraya gittik. Kravat takıp ceket giydiğinizde ve beyaz olduğunuzda, fazladan bir alanınız oluyor, ama genellikle çok fazla değil. Eyalet polisi göstericileri acımasızca dövüyordu. Gözlemlemek ve prensipte yasaları uygulamak için gönderilen federal polisler vardı. Göstericilerin güvenilir raporlarına göre, federal binanın merdivenlerinde duruyorlardı ve göstericiler polisten federal binaya kaçmaya çalışırsa, federal polisler onları kalabalığın içine geri atıyordu.

Gösteriler sona erdiğinde Howard ve ben bir hapishaneyi ziyaret edebildik, kendimize New England profesörlerinden oluşan bir heyet atayarak. Polis şefi bizi hapishaneye götürdü. Hapishane standartlarına göre -birkaç tane görmüştüm- o kadar da kötü değildi. Mahkumların hepsi siyahtı. Bir koridorda yürürken, yaklaşık elli ya da altmış siyah adamın bulunduğu bir hücrenin önünden geçerken, on yaşlarında küçük bir çocuk parmaklıklara vurdu. Yanına gittim ve ona bir bardak su getirip getiremeyeceğimi sordu. Polis

şefine sordum, o da tamam dedi ve bunu yaptım. Daha sonra şefin ofisine döndüğümüzde o küçük çocuğun o kadar adamla birlikte hücrede ne işi olduğunu sorduk. Sekreterden araştırmasını istedi. Meğer onu sokakta bulmuşlar ve kim olduğunu bilmiyorlarmış. Bu yüzden hayatının geri kalanını orada geçirmesi için onu hapse atmışlar. Böyle kaç kişi olduğunu kimse bilmiyor. Sivil haklar hareketinin ana başarısından sonraki hayattan bir kesit.

Hareket sona ermedi. Artık Jackson'ın siyah bir belediye başkanı var, Chokwe Lumumba, Jackson'da uzun süredir aktivist. Kendi deyimiyle "Jackson'ı gezegendeki en radikal şehir haline getirme" programıyla çok kolay kazandı. Radikal şehir haline getirme yolunda ilerliyor. 1964'teki Jackson değil artık.

Gerçek zaferler vardır, uzun zaman alır, çok acı ve ıstırap çekilir ama bazen kararlı mücadele gerçek başarılar getirir.

Elbette her zaman değil. Martin Luther King'in tarihi bu konuda açıklayıcıdır ve daha yakından incelenmeye değer.

King haklı olarak büyük bir onura mazhar olmaktadır. MLK Günü'nde büyük bir şahsiyet olarak övülür. Övgüler genellikle 1963 yılında yaptığı ilham verici "Bir Hayalim Var" konuşmasıyla sona erer. Onun bir diğer önemli konuşması olan "Dağların Zirvesine Çıktım" konuşmasından bahsetmemek olmaz. Bu konuşma, suikasta kurban gitmeden bir gün önce, 3 Nisan 1968'de Memphis, Tennessee'de yapılmıştı. O zamana kadar hedefi Alabama'daki ırkçı şerifler olduğu sürede güçlü kalan liberal desteğini kaybetmişti.

1964'teki Sivil Haklar Yasası'ndan sonra King yoluna devam etti. Vietnam Savaşı'nı sert bir şekilde eleştirmeye başladı. Örgütlenme faaliyetlerini Kuzey'e, Kuzey'deki ırkçılığa kaydırdı ki bu pek de doğru bir şey değildi. Daha da kötüsü, sınıf sorunlarını gündeme getiriyordu. Siyah ya da beyaz, yoksul insanlar için bir kampanya örgütlüyordu. En alttakiler olarak kabul edilen temizlik işçilerinin grevini desteklemek için Memphis'teydi. 4 Nisan'da, "Dağların Zirvesine Çıktım" konuşmasından bir gün sonra suikasta uğradı.

Bir önsezisi varmış gibi görünüyor. Konuşması şu sözlerle doruğa ulaşır: “Ve O benim dağa çıkmama izin verdi. Ve oraya baktım. Ve Vaat Edilmiş Toprakları gördüm. Oraya sizinle birlikte varamayabilirim. Ama bu gece bilmenizi isterim ki, biz bir halk olarak Vaat Edilmiş Topraklara ulaşacağız!”

Planı, Memphis’ten başlayarak Güney’de büyük gösterilerin yapıldığı şehirlere ve oradan da Washington’a doğru bir yürüyüşe öncülük etmektir. Ölümünden sonra, eşi Coretta King’in önderliğinde yürüyüş gerçekleşti. Washington’a vardıklarında Diriliş Şehri adında bir çadır kent kurarak liberal Demokratlar tarafından kontrol edilen Kongre’ye genel olarak yoksulluk konusunda bir şeyler yapması için çağrıda bulundular. Hiçbir yere varamadılar. Onlara verilen izin biter bitmez çadır kentten tahliye edildiler. Bu da yoksul insanların hareketini sona erdirdi.

Hak mücadelesi devam eden bir iştir ve gidişat istikrarlı değildir. Şu anda bir gerileme döneminin kırkuncu yılındayız. Geçtiğimiz yıllardaki aktivizmin başarılarından bahsediyordum. Bu sona ermiş değil. Bugün pek çok alanda “sıkıntıların yaşandığı dönemden” daha kararlı genç aktivistler olabilir. Yine de geriye dönüp bakmakta ve birçok başarının yanı sıra ne kadar gerilediğimizi görmekte fayda var.

Muhtemelen Elizabeth Warren’ın birkaç gün önce, diğer gelişmiş ülkelerde, hatta bazılarında olduğu gibi, evrensel yüksek kaliteli çocuk bakımı çağrısında bulunan bir çocuk bakımı yasası tasarısı girişiminde bulunduğunu fark etmişsinizdir. Oldukça tartışmalı olduğu düşünülüyor.

Bu tasarıyı 1971 yılında sunulan ve Kongre’de büyük bir çoğunlukla kabul edilen yasa ile karşılaştırmak ilginçtir. Buna Kapsamlı Çocuk Gelişimi Yasası deniyordu. İnternette bulabilirsiniz. Warren’ın bugün önerdiğinin çok ötesindeydi. İki ilerici senatör olan Senatör Walter Mondale ve John Brademas tarafından sunuldu. Ve Başkan Nixon tarafından veto edildi çünkü “çocuk yetiştirmeye yönelik toplumsal bir yaklaşımı” destekliyor, ailelere

zarar veriyor ve komünizme kapı açıyordu. Amerikan istisnacılığının bir başka örneği.

Mücadele devam eden uzun bir iştir. Katılımcı aktivist hareketlerden yoksun, sonuçları belirsiz, çok uzun bir mücadele.

Aktivizm, direniş ve bunların sonuçları hakkında konuşuyordum. Şimdi bunlara daha yakından bakalım.

Belki de en ilginç örnek Vietnam Savaşı sonrasıdır. Halk hareketinin savaşın nihayet sona ermesinde önemli bir etkisi oldu. Ancak bu uzun zaman aldı. Tet Saldırısı'ndan sonra 1968'e gelindiğinde ABD gerilimi azaltmaya, müzakerelere geçmeye başladı. Ancak savaş devam etti. Sonrasında en kötü vahşetlerden bazıları yaşandı. Bunlardan biri meşhurdur: My Lai katliamı, aslında çok daha kötü suçların bir dipnotuydu. Hemen yakınlarda mülteciler ve sağlık hizmetleri için bir Quaker⁶⁹ Merkezi vardı. My Lai katliamını hemen öğrenmişler ama hemen hiç tepki vermemişlerdi. Merkezde Kanadalı bir hemşire olan Claire Culhane adında bir arkadaşım çalışıyordu. Bana çok az önemsediklerini çünkü benzer vahşetlerin her zaman, her yerde yaşandığını söyledi. My Lai katliamını soruşturan resmi Peers Komisyonu'nun tesadüfen birkaç kilometre ötedeki My Khe köyünde benzer bir katliama rastlaması, katliamın yoğunluğu hakkında bir fikir veriyor.

Ancak sahadaki bu katliamlar, *Newsweek* büro şefi Kevin Buckley tarafından derinlemesine araştırılan ve büyük kayıplara neden olan yoğun nüfuslu bölgelerin yoğun bombalanmasıyla karşılaştırıldığında önemsizdi. Dergi sadece sınırlı alıntılar yayınladığında, Buckley bana Edward Herman ve benim 1979 tarihli *Political Economy of Human Rights* (İnsan Haklarının Politik Ekonomisi) kitabımızda yayınladığımız birçok ek bilgi sağladı. Benim Lai'm bunun yanında önemsiz kalır. Ancak öfke, bir sonraki ateşi kimin açacağını bilmeyen yarı çılgın askerlerin suç teşkil eden eylemlerine odaklanmıştı. Yoğun

⁶⁹ Bir Hristiyan mezhebi (ç.n.).

nüfuslu bölgeleri yoğun bir şekilde bombalayarak yoksul sivillerin toplu katliamını düzenleyen klimalı ofislerdeki beyefendilere değil.

Devam eden, hatta tırmanan katliamlara rağmen askeri politikalar değişiyordu. Bunun bir nedeni, ordunun dağılmakta olması ve üst rütbelilerin ordunun geri çekilmesini istemesiydi. Askerler subayları öldürüyor ve uyuşturucu yüzünden ayrılıyordu. Artık bu korkunç savaşta savaşmak istemiyorlardı. Ordu içinden örgütlü muhalefet de gelişti, bu durumda ülke içindeki savaş karşıtı hareketle yakın ilişkiler kuruldu: Savaşa Karşı Vietnam Gazileri, protestolar düzenledi ve askerlerin deneyimleri hakkında tanıklık ettikleri savaş suçları davaları yürüttü.

Askeri komuta, diğer emperyal güçlerin uzun zamandır bildiği bir dersi öğrenmişti. Acımasız bir sömürge savaşını sivil bir orduyla, sokaktan topladığınız insanlarla yapamazsınız. Sivilleri katletmek için eğitilmemişlerdir. Bu yüzden İngilizler Gurkha'lara, Fransızlar da Yabancı Lejyonlarına güveniyordu. Vietnam sonrası ABD de aynı yönde hareket ederek "yüklenicilere" (profesyonel katiller) ve özel kuvvetlere bel bağladı. Ve Obama'nın Amerikalılara zarar vermeyi planladığı düşünülen kişileri (ve yakınlardaki talihsizleri) öldürmek için mükemmelleştirdiği insansız hava araçlarıyla uzaktan cinayet işlemeye başladı.

Bu arada kendimize, diyelim ki İran'ın sadece İran'a zarar verdiği düşünülen değil, gerçekten de bunu büyük ölçekte yapan kişilere suikast düzenlemek için büyük bir programı olsaydı tepkinin ne olacağını sorabiliriz.

Savaş karşıtı halk hareketinin genel kültür üzerinde kalıcı bir etkisi oldu. Hükümet artık Vietnam tarzı saldırı savaşları için bir zamanlar sahip olduğu serbestliğe sahip değildi. Bu çok kısa sürede anlaşıldı. 1981'de Reagan göreve geldiğinde Orta Amerika'ya müdahale planları yapıyordu. Yönetimi, Kennedy'nin 1960'ların başında yaptıklarını neredeyse nokta nokta kopyalamaya çalıştı. Önce komünist saldırganlığa karşı savunmanın gerekçelerini ortaya

koyan resmi bir beyaz kitap yayınlandı. Ardından Rusya ve Küba tarafından yönlendirilen uluslararası terörizmin korkunç tehdidi hakkında büyük bir propaganda kampanyası başlatıldı. Sonra da bu tehdide karşı koymak için ABD güçlerinin müdahalesi gelecekti ki bu gerçekten de ciddi bir tehdit olarak gösteriliyordu. Hatta bir noktada Reagan, Nikaragua hükümetinin varlığımıza karşı oluşturduğu tehdit nedeniyle ulusal acil durum ilan etti ve birliklerinin Harlingen, Teksas'tan sadece iki günlük yürüyüş mesafesinde olduğu uyarısında bulundu. Tıpkı bugün bizi istila eden ordular gibi.

İşe yaramadı. Kampanya başlatılır başlatılmaz kilise gruplarından, savaş karşıtı örgütlerden ve halkın büyük bölümünden güçlü bir tepki geldi. *Wall Street Journal* beyaz kitapla ilgili yıkıcı bir eleştiri yayınladı; Kennedy döneminde bunu büyük bağımsız gazeteci I. F. Stone *Weekly* dergisinde yapmış ve reddedilmişti. Seksenlerde öyle olmadı. Çok geçmeden Reagan'cılar geri adım attı. Yaşananlar yeterince korkunçtu ama ABD'nin Orta Amerika'daki savaşları Vietnam'a hiç benzemiyordu.

Yirmi yıl sonra ABD ve İngiltere Irak'ı işgal etti. Emperyal savaşlar tarihinde ilk kez, savaş resmen başlatılmadan önce bile muazzam bir protesto vardı. Olanlar yine yeterince korkunçtu. Korkunç etkilerini hala görüyoruz. Ama Vietnam gibi değildi. Reagan'ın önde gelen entelektüellerinden Norman Podhoretz'in "askeri güç kullanımına karşı hastalıklı bir engelleme" (Podhoretz 1985), korkunç "Vietnam sendromu" olarak adlandırdığı, popüler tutumlara atfedilebileceğini düşündüğüm bazı kısıtlamalar vardı.

Protesto ve direniş hakkında söylenecek daha çok şey var ve bunlara tekrar döneceğim. Ama şimdi hükümetin tepkilerine dönelim.

Bildiğim en önemli olanı, Marv'ın gönderdiği iç terörizmle ilgili makalede tartışılıyor; benim makalem esas olarak COINTELPRO (karşı istihbarat programı, ulusal siyasi polis FBI'nın bir programı) adlı hükümet programıyla ilgili ve FBI'nın kurulduğu dönemde daha önceki ve çok daha şiddetli devlet baskısını da tartışıyor.

COINTELPRO 1960 civarında başladı. Nihayet 1973 yılında, Watergate'in patlak verdiği sıralarda ortaya çıkarıldı. COINTELPRO ve Watergate'in ifşası ve bunlara verilen tepkiler, baştan beri tartıştığımız karşılaştırmalara ve bize entelektüel kültür ve hakim sağduyuyu hakkında öğrettiklerine grafik bir örnek teşkil etmektedir.

Watergate-olağanüstü bir kriz, ülke tarihindeki en kötü anayasal kriz olarak görülüyordu. Ama üstesinden gelindi. Ünlü liberal tarihçi Henry Steele Commager, *New York Times*'de Cumhuriyetin temellerine yönelik bu saldırının "anayasal sistemimizin çarpıcı bir şekilde haklı çıkarılmasıyla" üstesinden gelindiğini yazdı.

Bu olayın COINTELPRO ifşaatlarının ortaya çıkmaya başladığı döneme denk geldiğini hatırlayın. Aslında Watergate, anayasal sisteme yönelik çok daha ciddi bir saldırı olan COINTELPRO'ya kıyasla bir çay partisiydi ve marjinal tepkiyle pek de haklı gösterilemedi.

Watergate ile COINTELPRO arasında çok önemli bir fark vardı. Nixon'ın işe aldığı bir grup küçük haydut tarafından gerçekleştirilen Watergate, önemli insanları, Demokrat Parti'yi, ülkedeki siyasi gücün yarısını hedef alıyordu. COINTELPRO ise ulusal siyasi polisin bir operasyonuydu ve altmışlı yıllarda gelişen tüm halk hareketlerini hedef alıyordu ve Watergate operasyonlarında öngörülenden çok daha aşırı yollarla gerçekleştiriliyordu.

COINTELPRO elbette Komünist Parti'yi ya da ondan geriye kalanları hedef alarak başladı. O zamana kadar Komünist Parti'nin muhtemelen dörtte üçü, aidatlarıyla partiyi ayakta tutan FBI sızıntılarıydı. Ama hala etrafta bir şeyler vardı.

Daha sonra Porto Riko kurtuluş hareketinin ve Amerikan Kızılderili hareketinin peşine düştü. Kapsamını genişletmeye devam etti ve sonunda altmışlı yılların sonlarında nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan Yeni Sol'un tamamını hedef aldı. Martin Luther King özel bir hedefti. Tabii ki savaş karşıtı hareket ve ötesi de. Bu, kapsamlı bir terör ve yıkım, gözdağı verme ve FBI'ın şiddeti

kışkırtma programıydı. En liberal demokratik yönetimler altında başlatıldı ve sürdürüldü, daha sonra Nixon altında devam ettirildi. Fred Hampton vakasında olduğu gibi düpedüz siyasi suikast seviyesine ulaşmıştır ki bu konuya tekrar döneceğim.

FBI ajanları kundaklama ve diğer şiddet eylemlerini kışkırttı ve bazen kendisi gerçekleştirdi, sahnede üniversite rektörleri de dahil olmak üzere üniversite yetkililerine saldırdı ve bunların hepsi öğrenci aktivistlerin üzerine atıldı. FBI o kadar ileri gitti ki, özellikle San Diego’da şiddet eylemleri gerçekleştiren gerçek paramiliter örgütler kurdu ve bu eylemleri Sol’un üzerine yıkmaya çalıştı.

Bugün aklınızda tutmanız gereken bir şey var.

Altmışlı yılların sonlarına doğru hareketler, polis ya da FBI ajanları tarafından içlerine sızılmış olma ihtimalinin çok yüksek olduğunu fark etmeye başladılar. Davalarda hükümet tanığı olarak ortaya çıkacak olan olası sızma girişimcilerini tespit etmeye çalışmayı öğrendiler. Bunun çok da zor olmadığı ortaya çıktı. Eğer biri central casting⁷⁰ kadrosundaki hippilere benziyorsa, muhtemelen bir sızıntıydı. Birisi “Polisler defolsun” ya da “Bir şeyleri havaya uçuralım” diye bağıırıyorsa da öyleydi. Direniş faaliyetlerine ve direnişi destekleyen gruplara derinlemesine dahil oldum. Hepimiz biliyorduk ki eğer ciddi bir şey yapmak, bir insanın hayatını ilgilendiren bir şey söylemek istiyorsanız bunu yakınlık gruplarıyla, kişisel olarak tanıdığınız insanlarla yapardınız. Asla bir direniş örgütünün personel toplantısında bile bulunmazdınız çünkü orada bulunanların hepsine güvenemezsiniz, etrafta çok fazla sızıntı vardı.

COINTELPRO’nun başlıca hedefi, tahmin edebileceğiniz gibi, siyah aktivist hareketlerdi. Çok sayıda siyah suç çetesi vardı ama bunlar FBI’ın pek ilgisini çekmiyordu. Washington’u asıl ilgilendiren, gerçek bir sorun olan toplulukları örgütlemeye çalışan

⁷⁰ Dizi ve filmler için oyuncu sağlayan Amerikan kast ajansı (ç.n.).

gruplardı. Tıpkı uluslararası arenadaki “virüsler” gibi. Bu grupların başında Kara Panterler geliyordu. FBI’ın Panterler’e karşı yürüttüğü kampanya hakkında, bazıları size gönderilen makalede alıntılanan çok sayıda belge yayınlandı. Panterler ülke için büyük bir tehdit olarak gösteriliyordu, tartışmakta olduğumuz korkutucu düşmanlar yaratmanın olağan bir modeli.

FBI bu korkutucu örgütün yaklaşık sekiz yüz üyesi olduğunu tahmin ediyordu. Yok edildi.

COINTELPRO’nun özel hedefleri, topluma hizmet götüren organizatörler ve aktivistlerdi: ücretsiz kahvaltılar ve bunun gibi şeyler. Suikasta kurbandan Fred Hampton, Panterler’in en başarılı organizatörlerinden ve gelecek vaat eden liderlerinden biri olarak tanınıyordu. FBI bu tehlikeli figürden kurtulmak için büyük bir program yürüttü. Chicago’daydı. Black-stone Rangers adında siyah bir suç çetesi vardı. FBI, Rangers’a gönderdikleri mektupları uydurdu. Mektuplar, Panterler’in Rangers’ın lideri Jeff Fort’u öldürmeyi planladığına dair kanıt toplayan, gettoda basit bir siyah adamdan geliyormuş gibi, sahte bir lehçeyle yazılmıştı. Amaç Rangers’ın Hampton’ı öldürmeleri için kışkırtmaktı.

Bunların hiçbiri işe yaramadı. Siyah gruplar temas halindeydi ve bu numarayı kolayca anladılar. Bu yüzden başka bir şey yapılması gerekiyordu.

FBI, Fred Hampton’ın koruması olacak ve sürekli yanında bulunacak bir ajan sızdırmayı başardı. Daha sonra Chicago polisine Panterlerin Hampton’ın dairesine silah sakladığını iddia eden uydurma belgeler sağladılar. Bu, polisin sabahın erken saatlerinde daireye baskın düzenlemesi ve Hampton ile orada bulunan bir başka Panter aktivisti Mark Clark’ı öldürmesi için yeterliydi; her ikisi de uyuyordu ve kendilerine ilaç verilmiş olabileceğinden şüpheleniliyordu.

Belki de açık sözlü olabiliriz ve bunu Gestapo tarzı bir suikast olarak tanımlayabiliriz.

Polis departmanı, memurların apartmanın içinden gelen ateşe karşılık verdiğini iddia etti. Hikâye, daha sonra *New York Times*'in en iyi araştırmacı muhabirlerinden biri olacak olan genç muhabir John Kifner tarafından araştırıldı. Kifner, kurşun deliklerinin apartmanın dışından, polis baskıncılarından geldiğini tespit etmeyi başardı.

Hukuk sistemi yoluyla hiçbir şey yapılamazdı ama Emmett Till'in annesi gibi Fred Hampton'ın ailesi de bu işin peşini bırakmayı reddetti. Chicago'daki küçük bir hukuk bürosundan çok iyi genç avukatlar onlara katıldı, gerçekten takdire şayan insanlardı. Avukatlardan biri olan Jeffrey Haas'ın olanlarla ilgili güzel bir kitabı var. Adı *The Assassination of Fred Hampton* (Fred Hampton Suikastı). Yıllar sonra bir hukuk davası ile bir miktar tazminat almayı başardılar, ancak Washington'a kadar uzanan asıl faillere hiçbir şey olmadı. Belki hafifçe kınanmışlardır. Tıpkı 1989'da Cizvit entelektüellerine yapılan suikast gibi, hiçbir şey bilinmiyor. Siyah toplum (ve bazı aktivist gruplar) dışında bilinmiyor. Bu cinayet ve Panterlere yönelik daha geniş çaplı saldırı, siyah topluluklar üzerinde uzun vadeli bir etki yaratarak korku ve umutsuzluğa, yapabileceğiniz hiçbir şey olmadığı hissine neden oldu.

Hampton suikastı tek başına Watergate iddialarından çok daha ağır basmaktadır.

Daha geniş bir bakış açısını benimsemek her zaman aydınlatıcıdır. Hampton, içinde bulunduğu topluluğu ileriye taşıyabilecek, ancak bu tehdidi önlemek için suikasta kurban giden, gelecek vaat eden tek siyahi lider değildi. Aynı dönemde, çok daha geniş sonuçları olan bir başka lider de eski Belçika Kongosu'nda Patrice Lumumba'ydı; bu bölge son derece zengin kaynaklara ve potansiyele sahipti ve siyah Afrika'yı da beraberinde taşıyarak dünyanın en müreffeh ülkelerinden biri olmalıydı. Belçika sömürgeciliği tarafından harap edilmişti, belki de Avrupa'nın Afrika'daki suç operasyonlarının en dehşet verici olanıydı, ulaşılması gereken oldukça yüksek bir çita.

Belçika sömürgeciliğinin dehşeti 1960 yılında Kongo'nun bağımsızlığını ilan etmesiyle sona erdi. Kongo'yu sömürgeciliğin sefaletinden kurtarabilecek, belki de Afrika'yı karanlıktan çıkarabilecek genç ve karizmatik lider Patrice Lumumba, Kongo'nun önde gelen figürüydü. Ama öyle olmadı. Başkan Eisenhower onu öldürme görevini CIA'ye verdi ve bu girişim Kennedy döneminde daha da ileri götürüldü. Ancak Belçikalılar oraya önce vardılar ve ABD ve diğer liberal demokrasilerle birlikte Kongo'nun zenginliklerinin doğru yöne akmasını sağlayan gözdeleleri cani kleptoman Mobutu'nun liderliğinde Kongo'yu terör ve yıkıma sürüklediler. Günümüze doğru hızla ilerlediğimizde, akıllı telefonların ve diğer teknik zevklerin tadını çıkaran sizler, ABD destekli Ruanda'dan gelen acımasız milisler ve yağmacılar tarafından yakınlarda gezinen çok uluslu şirketlere teslim edilen Doğu Kongo'nun zengin minerallerinden faydalanırken, ölü sayısı milyonlara ulaşıyor.

Bir Afrika Hampton'ı diyebiliriz.

İlginç bir soru da COINTELPRO'nun o yıllardaki FBI endişelerinin ne kadar tipik bir örneği olduğudur. Haverford'da fizik profesörü olan (ve direniş günlerinden tanıdığım) Quaker Bill Davidon tarafından başlatılan çok önemli bir direniş eylemi bu soruya ışık tutuyor. Davidon, Pennsylvania'nın küçük bir kasabası olan Media'daki FBI ofislerine girmeyi başaran bir grup örgütledi; burası Pennsylvania'nın doğusundaki operasyonlarla ilgili FBI belgelerinin ana deposuydu. Çok sayıda belge çaldılar ve bunları basına dağıttılar. Ve kaçmayı başardılar. Yıllar sonra kendilerini tanıttılar. Yayınladıkları belgeler son derece bilgilendiricidir. Çoğu protesto faaliyetleriyle ilgiliydi. Sanırım yüzde 1'i organize suçlarla ilgiliydi. Bazıları banka soygunlarıyla ilgiliydi. Bazıları idari konularla ilgiliydi. Ancak belgelerin büyük kısmı halk hareketlerinin nasıl bastırılacağı ile ilgiliydi. Bunun o dönemdeki genel FBI faaliyetlerini temsil edip etmediğini bilmiyoruz. Bazı soruşturmalar yapıldı ama çok fazla değil. Muhtemelen doğru bir örnektir.

Geleceğin ne olabileceği konusuna dönelim. Marv baskı ve şiddet olasılıkları hakkında biraz konuştu. Bunu düşündüğümüzde, yakın tarihin nasıl olduğunu hatırlamalıyız. Kısa bir süre önce norm olanın ötesine geçmek için oldukça şiddetli olması gerekecek.

COINTELPRO 1970’lerde mahkeme kararıyla durduruldu ve bildiğimiz kadarıyla yeniden başlatılmadı. Benim tahminim yakın gelecekte daha yumuşak önlemler göreceğimiz yönünde, çünkü aynı nedenlerle artık Vietnam tarzı bir müdahale yapamazsınız. Çok fazla halk muhalefeti var. Ülke çok medeni hale geldi, en azından büyük bir kısmı. Dolayısıyla, Shoshana Zuboff’un “gözetim kapitalizmi” olarak adlandırdığı şeye ilişkin beş yüz sayfalık bir araştırma olan çok ilginç bir kitabından alıntılanan makalesinin (“Bir Zamanlar Biz Google’ı Arardık. Şimdi O Bizi Arıyor”, 2019) çizgisinde daha fazla şey göreceğimizden şüpheleniyorum (Zuboff 2019).

Buradaki temel fikir, herkesi tam bir gözetim altında tutmak için yöntemler geliştirilmesi. Yaptığınız her şey kaydediliyor ve veriler Google’a ve bunları ticari amaçlarla kullanan teknoloji şirketlerine geri dönüyor. Örneğin, reklamcılar için derledikleri davranışsal verileri sağlamak gibi. Kişisel profiller, devasa bir veri yığını, halkla ilişkiler faaliyetlerini özel ilgi alanlarınıza ve hassasiyetlerinize göre düzenleyebilen ve ayrıca ne yaptığınızı kontrol etmeye çalışan reklamcılara gönderilebilir. Örneğin, bir araba kullanıyorsanız, araba üreticileri tarafından toplanan bir ton veri vardır. Yakın zamana kadar bu verilerle ne yapacaklarını bilmiyorlardı, ancak şimdi verileri reklamcılara nasıl satabileceklerini buluyorlar. Araba satıcısı size bir hile yapabilir ve karşılığında sürücünün önündeki panelin reklam göstermesini kabul edersiniz. Yani Campbell Bulvarı boyunca araba kullanıyorsanız ve kişisel verileriniz Japon restoranlarını sevdiğinizi söylüyorsa, yarım mil sonra bir Japon restoranı olduğunu söyleyen bir reklam olacaktır. Bunun gibi şeyler. Akıllı cihazlarda, akıllı telefonlarda ya da diğer akıllı şeylerde, tüm veriler sizin hakkınızda devasa materyaller biriktiren merkezi bir depoya gider.

Nesnelerin interneti denilen şey büyük ve heyecan verici bir gelişme. Bu sayede etrafınızdaki neredeyse her şey, buzdolabınız ya da dış fırmanız, her şey ne yaptığınız hakkında bilgi toplayacak bir gözetleme cihazına sahip olacak. Zuboff, bunun kapitalizmde yeni bir aşama olduğunu makul bir şekilde yorumluyor. Marv'ın da tartıştığı gibi kapitalizmde her şey bir tür metaya dönüştürülmek zorundadır. Önce insan hayatı alınıp satılan bir emeğe dönüştürüldü. Doğa, çitlerle çevrilen ve diğer araçlarla alınıp satılabilen, özel mülkiyete ait toprağa dönüştürüldü. İnsanlar arasındaki sıradan mübadele paraya dönüştürüldü. Şimdi yeni bir aşamadayız: deneyim, insan deneyimi, Zuboff'un deyimiyle "alınıp satılan tahminlere dönüştürülmeye hazır" davranışsal verilere dönüştürülebilir.

Kapitalizmin yeni aşaması, insanların gerçek ihtiyaçlarına hizmet etmenin, davranışlarına ilişkin tahminler satmaktan daha az kazançlı olabileceğini kabul ediyor. Bu nedenle, cihazların sizin kullanımınız için değil, işletmelerin hakkınızda toplanan ve kontrol etmek için de kullanılabilecek verileri kullanabilmesi için geliştirildiği yeni bir kapitalizm modelimiz var. Maksimum karlılık elde etmek için davranışları değiştirebilir. Davranış analizi, cezaları gerçek zamanlı olarak tetikleyebilir. Diyelim ki araba kullanıyorsunuz ve sigorta şirketi kırmızı ışıktaki durmadığınızı gördü. Oranlarınızı yükseltecekleri konusunda sizi anında uyarabilir, hatta motor kilitlemeye kadar gidebilirler. Ve iyi davranışlar için fiyat indirimleri, kuponlar, ödüller verebilirler.

Bu mesele makalede tartışılmıyor, ancak tahmin edebileceğiniz gibi bu, insanların hayatlarının çoğunu geçirdikleri, iş sahibi olmak dediğimiz özel diktatörlüklerde hayatları kontrol etmek için daha da yoğun bir şekilde kullanılıyor. Sanayide gözetim, bir yerde oturup herkesin ne yaptığını görmeye çalışan bir amirle başladı. Bu, detaylı operasyonları kontrol eden Taylorizm ile genişletildi. Henry Ford, verimli ama aynı zamanda son derece kontrolcü bir cihaz olan montaj hattını tanıttı. Montaj hattıyla ilgili bir sorun

vardı. O kadar zahmetliydi ki insanlar işi bıraktı. Buna dayanamadılar. Yüz işçinin kalıp çalışacağını görmek için neredeyse bin işçiyi işe almak zorunda kaldılar. Henry Ford'un, genellikle bir hayırseverlik eylemi olarak adlandırılan ancak görünüşe göre işçileri işte kalmaya teşvik etmenin bir yolu olan beş dolarlık ücreti başlatmasının başlıca nedeni bu gibi görünüyor. Ford şirketi işçileri sadece üretim hattında değil, evlerinde bile kapsamlı bir şekilde gözetim altında tutuyordu. Ajanlar, özel hayatlarını düzgün bir şekilde idare ettiklerinden emin olmak için evlerine giderdi. Ford'un kendisi de sağlıklı ve ahlaklı bir yaşam sürmeniz gerektiğine inanıyordu. İşçiler işte ve evde yakın izlemeye tabi tutuluyordu. Yeni gözetim kapitalizmi bunun çok ötesine geçiyor. Artık hayatınızın her anı izlenebiliyor, tabii ki işyerinde de.

Örneğin, çalışmanın çok zor olduğu Amazon depolarında, yönetim iki konum arasındaki en kısa mesafeleri hesaplamıştır. Bir yerden diğerine koştuğun bir işçi biraz başka bir yere giderse uyarı alıyor. Eğer çok fazla uyarı alırsanız kovulursunuz. Tuvalette biraz fazla zaman geçirirseniz kovulursunuz. Yanlış insanlarla çok uzun süre konuşursanız hakkınızda iyi olmaz. Bir dakikalığına e-postanıza bakmak ya da biriyle konuşmak için durursanız, bir ihtar alırsınız. Bu müthiş bir kontrol tekniğidir. UPS gibi teslimat sistemleri de bu uygulamaları başlattı. Örneğin şoför, diyelim geri geri giderse, çok hızlı sürerse ya da bir yerde kahve içmek için durursa hemen bir uyarı alıyor: Kendine çeki düzen versen iyi olur, yoksa böyle olmaz. Bazı çalışmalar bunun verimliliği artırdığını gösteriyor. UPS, kırbaç ve tabancanın verimliliği önemli ölçüde artırabildiği eski köle sistemlerinin daha yumuşak bir versiyonu ile daha az sayıda sürücüyle teslimatları genişletebilmiştir.

Şimdi ise bunlar işgücünün kontrolü, reklam ve iş dünyası için kullanılıyor. Ancak aynı bilgilerin depolanmak ve gerektiğinde kullanılmak üzere devlete de gittiğinden ya da yakında gideceğinden oldukça emin olunabilir.

Bence bu konuda en ideali, muhtemelen bu yöntemleri çok ileri götürmüş olan Çin'dir. Çin, sosyal kredi sistemi adını verdikleri bir sistem kurmuştur. Size bin puan veriliyor ve nasıl davrandığınıza bağlı olarak kara puan ya da kredi alıyorsunuz. Bunun deneysel olarak başlatıldığı birkaç şehir var. Muhtemelen tüm ülkeye yayılacak. Her yerde güvenlik kameraları, yüz tanıma. Kırmızı ışıktaki geçerseniz mimlenirsiniz. Karşıdan karşıya geçen yaşlı bir kadına yardım ederseniz ödüllendirilebilirsiniz. Zamanla tüm bunlar içselleştiriliyor. Çok geçmeden kendi davranışlarınızı izlemeye başlarsınız çünkü pek çok şey buna bağlıdır. Bu içselleştirilmiş bir disiplin. Bunu zaten fabrikalarda görüyorsunuz ve çok yakında nesnelerin interneti ile göreceğiz. Çok mu uyudunuz ya da çok mu yediniz? Bir tepki alacaksınız, belki bir ödül ya da ceza. Bu bir kontrol tekniği olarak içselleştirilecek. Bu gibi teknikleri tercih edilen davranış sağlamanın bir yolu olarak göreceğimizden şüpheleniyorum. Ayrıca insanları birbirinden ayırır. Oldukça bireyselleştirilmiştir. Bu da birçok bağlamda kullanılan bir başka önemli kontrol tekniğidir. Birkaç tanesinden bahsetmiştik.

Eğer böyle bir kabustan kurtulacaksak, sanırım daha önce de belirttiğim gibi, bu canlı ve dinamik bir örgütlü emek hareketi ile olacaktır. Modern tarih boyunca ilerlemeye öncülük eden şey bu olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki işçi hareketi, benzer ülkelere kıyasla olağandışı şiddet ve baskıya maruz kalmıştır. Ancak sürekli olarak yeniden canlandı. Şimdi ise bir gerileme döneminde. Yeniden canlanabilir ve bence bu noktada tek değil ama önemli bir umut kaynağı bekleyebiliriz.

BÖLÜM 7

TOPLUMSAL DEĞİŞME

Waterstone'nun Dersi, 26 Şubat 2019

Bu akşamın konusu olan toplumsal değişme, geçen hafta toplumsal hareketlerle ilgili olarak anlatılanlarla açık bir şekilde bağlantılı olacak. Ama aynı zamanda bu fırsatı dersteki pek çok şeyi birbirine bağlamak ve umarım bir tür kapanışa getirmek için kullanacağım. Pekâlâ. Evet, toplumsal değişim. Başlamak için birkaç alıntı:

Toplumsal değişim bir kez başladı mı geri döndürülemez, okumayı öğrenen insanı eğitimsiz bırakamazsınız, gurur duyan insanı aşağılayamazsınız, artık korkmayan insanlara baskı yapamazsınız.

Cesar Chavez

Yeni bilimsel gerçek, karşıtlarını ikna edip ışığı görmelerini sağlayarak değil, karşıtları sonunda öldüğü ve ona aşına yeni bir nesil yetiştigi için zafer kazanır. Bu kimseyi hedef almamaktadır.

Max Planck

Devrimci bir teori olmadan devrimci bir hareket olamaz. Toplumsal değişim ve eleştirel pedagoji, bence birkaç görev içeriyor.

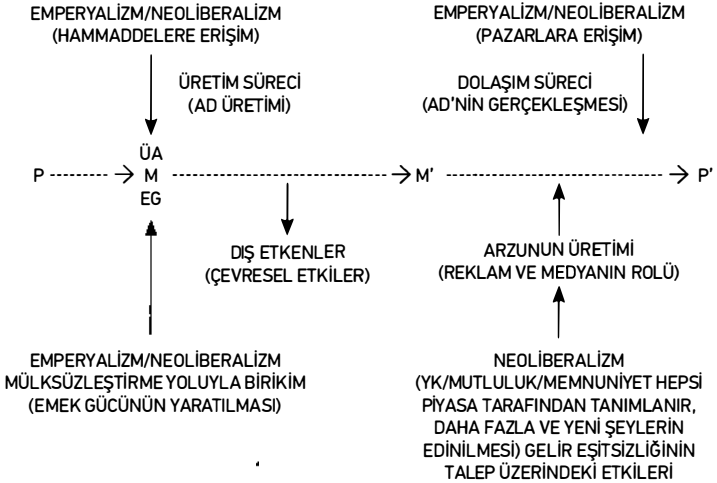
Vladimir Lenin

Toplumsal değişimin gerçekleşmesi için gerekli olan ilk görev, *muhalif* bir eleştiri için alan açmaktır; sadece herhangi bir eleştiri değil, *muhalif* eleştiri, olan ile olması gereken ya da olabilecek arasındaki farkın tanınmasına dayanır. Henry Giroux (2004) tarafından savunulduğu üzere, bu muhalif alana giden yolu açmak eleştirel pedagoji ve eleştirel düşüncenin işlevlerinden biridir. Her ne kadar statükoyu korumaya çalışan baskın sağduyu bunları eşitlemeye çalışsa da “olan” ile “olması gereken” ya da “olabilecek” aynı şey değildir. Yani, şeylerin *olduğu* halini, *olması gerektiği* haliyle eşdeğer kılmak ve böylece her türlü alternatif tahayyülü kapatmak.

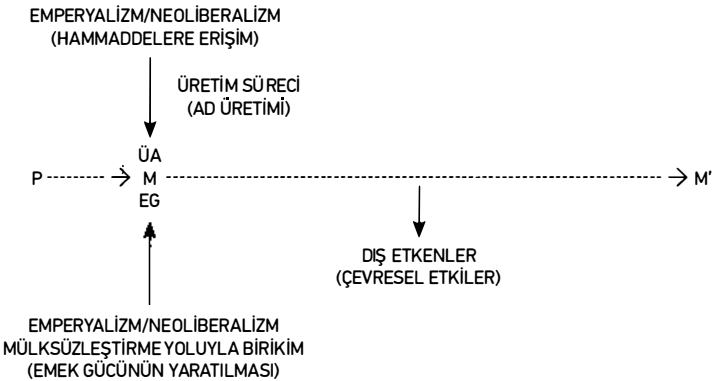
İkinci görev, muhalif eleştiri için bir alan açmanın ötesinde, toplumsal değişimin arandığı çok çeşitli alanlardaki sağduyuyu incelemek ve sökmeye başlamaktır. Bu koşullar altında, kanıksanmış olan hiçbir zaman kanıksanmış olarak kabul edilmemelidir. Bu akşamki amaçlarımız doğrultusunda, üç alanda hakim olan sağduyuyu tartışmak istiyorum ve bunlar size daha önce tartıştıklarımızdan tanidik gelecektir: birincisi, emperyalizm ve militarizmin altında yatan sağduyu; ikincisi, çevre ve kaynakların kötüleşmesinin altında yatan sağduyu; ve üçüncüsü, neoliberalizm, küreselleşme ve kurgusallığın altında yatan bir dizi sağduyu fikri.

Bir an için bildiğimiz formüle geri dönelim: $P \leftrightarrow M \leftrightarrow M' \leftrightarrow P'$, hatırlayacağınız üzere, P para, M girdi meta, M' bir üretim döngüsünün çıktısı, P' daha fazla para, ki bu da girişimin amacıdır. Ayrıca, unutmayın, bu her döngünün sonunda daha fazla parayla ortaya çıkmak için satmak üzere satın almaktır. Modelde kapitalistlerin girdi olarak satın aldıkları şeyler üretim araçları (hammaddeleler, tesis malzemeleri, tesis ekipmanları, aletler, vs.) ve emek gücüdür.

Şimdi bu formülü alıp bu akşam konuşmak istediğimiz konuların bağlamına oturtmak istiyorum. Yani bu formül şimdi burada ortada ve genişletilmiş durumda ve tartışmaya bir dizi şeyi bağlayacak.



Önce sadece sol tarafa bakalım, kapitalistlerin para harcadığı nokta burasıdır ve birkaç şey satın alırlar, en altta emek gücü satın alırlar, üretim araçları satın alırlar.



Emperyalizm ve neoliberalizm arasındaki ilişki, daha önce de bahsettiğimiz gibi, bir dizi özel boyut içermektedir. En altta emperyalizm ve neoliberalizm, hem tarihsel hem de güncel olarak, emek havuzlarına erişim sağlamak ve ilkel birikim ya da insanların kendi geçim araçlarından mahrum bırakıldığı ve dolayısıyla satılacak sadece derilerinin olduğu mülksüzleştirme yoluyla birikim mekanizmaları aracılığıyla emek gücü yaratmak için kullanılmıştır. Militarizm, çeşitli görünümüleriyle (sömürgecilik, yeni sömürgecilik, emperyalizm) zaman içinde bu projenin muazzam bir parçası olmuştur.

En tepede, emperyalizm (ya da militarizmin diğer biçimleri) ve neoliberalizm açıkça hammaddeye erişim sağlamıştır ve şu anda Venezüella örneğinde bunun oynandığını görüyoruz. (Dönemin ulusal güvenlik danışmanı) John Bolton çok açık bir şekilde “Amerikan şirketlerinin Venezüella petrolünü geliştirmesi çok iyi olur ve elbette tüm seçenekler masada” dedi (bkz. “John Bolton Venezüella’daki ABD Destekli Darbenin Demokrasi Değil Petrolle İlgili Olduğunu Kabul Etti”).

Dolayısıyla burada emperyalizm ve neoliberalizmin bu kapitalist modele nasıl bağlı olduğunu açıkça görebiliyoruz, ancak bu faaliyetlerin altında ne tür bir kabullenilmiş, sağduyulu dünya anlayışı yatıyor? Bunun devam etmesine izin veren nedir? Neden gezegenin dört bir yanında bu tür bir müdahaleciliği desteklemeye devam ediyoruz?

Benim düşüncem, bunun altında yatan sorunlu sağduyunun korku olduğudur. Bundan birkaç şekilde bahsedeceğim. Kapitalizm ile militarizm ve emperyalizm arasındaki bağlantıların temelinde yatan ve bunları meşrulaştıran şey, ister sömürgecilik, ister yeni sömürgecilik, ister son zamanların emperyalizmi, ister ekonomik emperyalizm olsun, pek çok biçimlidir. Ancak bu bağlantıların altında yatan ve onları haklı çıkaran şeylerden biri de korkudur. Toplumsal değişim açısından bizim için soru, bu yaygın korkunun altında yatan ortak duyguyu nasıl ortadan kaldıracamızdır. Bunu

yıkmaya nasıl başlayacağız? Öncelikle nasıl bu kadar korkulu hale geldiğimiz ya da getirildiğimiz sorusunu sormalıyız.

Amerikalılar olarak neden bu kadar korkuyoruz? Daha önce de bahsettiğimiz bir nokta, Hofstadter'in Amerikan siyasetinin paranoyak tarzı kavramıdır; bu kavram geçmişe dayanır, Soğuk Savaş'ın temelini oluşturur, ABD'nin dünyadaki konumunun birçok yönden temelini oluşturur, iyiye karşı kötünün bu Maniheizm dünya görüşünü onaylar: "Ya bizimlesinizdir ya da teröristlerle." Bunun ifade edildiği pek çok yol var ama bu Amerikan ruhunun bir parçası. Bunu faydalı bir bağlama oturtmak için burada biraz hikâye anlatmak istiyorum. Şimdi 11 Eylül 2001'e ve halen devam etmekte olan sonrasına bakalım. Ne oldu 11 Eylül 2001'de? Çok farklı yorumları ve çok farklı sonuçları olan iki hikâye var. Bu hikayelerden biri statükonun çıkarlarına hizmet etti ve onları ilerletti, diğeri ise etmedi.

İşte ilk 11 Eylül hikayesi. On dokuz adam, bu arada on beşi Suudi Arabistan'dan, ikisi Birleşik Arap Emirlikleri'nden, biri Mısır'dan, biri Lübnan'dan. Listede olmayan özellikle iki ülke dikkatinizi çekti mi? Afganistan ve Irak olabilir mi? O dönemde uçaklara sokulması yasal olan maket bıçağı ile silahlanmışlardı. Uçaklara yasal olarak satın alınmış biletlerle bindiler, bunların bir kısmı kredi kartlarıyla satın alınmıştı. Uçakları kaçırdılar, ikisini Dünya Ticaret Merkezi kulelerine, birini Pentagon'a, birini de Pennsylvania'da yere çaktılar.

Peki bunun için ne gerekiyordu? Bunun gerçekleşmesi için ne gerekiyordu? Biraz para, açıkçası uçak biletlerini satın almaları, uçuş eğitimi için ödeme yapmaları gerekiyordu. Nasıl inceceklerini öğrenmek zorunda olmadıkları için eğitim için indirim almışlar. Uçaklara yaklaşık olarak aynı anda binebilmek ve bu darbeleri koordine edebilmek için belli ki biraz koordinasyon gerekiyordu. Ayrıca bir amaç uğruna ölmeye hazır on dokuz adam ve onları yönlendiren bazı insanlar gerekiyordu.

Çok mu sofistike bir işti? Geniş kaynaklar? Küresel bir ağ? Pek sayılmaz, dolayısıyla bu açıkça baskın hikâye olamaz. Bu bir hikâye. Bu bir hikâye, olanların bir yorumu.

İşte ikinci hikâye. Usame bin Ladin adında şeytani bir beyin tarafından koordine edilen yaygın bir çılgın teröristler ağı. Geniş kaynaklar. Özgürlüklerimizden nefret ediyorlar, bu yüzden yaptılar. Bu onların deliliğinin bir parçası; herhangi bir art niyetleri yoktu. Sadece özgürlüklerimizden nefret ediyorlar. Bu geniş, iyi finanse edilmiş ve koordine edilmiş ağla her yerde ve sonsuza kadar mücadele edilmelidir. Bu yeni bir *Pearl Harbor* gibi ve bu olayın altını çiziyorum çünkü birazdan bu formülasyona geri döneceğim. Ancak 11 Eylül saldırılarının anavatana yönelik yeni ve varoluşsal bir tehdidi temsil ettiği açıktır.

Oldukça itibarsız bir geçmişe ve tarihe sahip olan bu “anavatan” terminolojisi, 11 Eylül sonrasında ABD ile eşanlamlı hale geldi (olaydan çok kısa bir süre sonra, örneğin İç Güvenlik Bakanlığı’nın kurulduğunu görüyoruz). Ancak her hâlükârda bu, anavatana yönelik varoluşsal bir tehdit olarak yansıtıldı. Peki, baskın hikâye bu muydu? Kesinlikle, bu hikâye devam etti. Aşağıda John Pilger’in (çok iyi bir araştırmacı gazeteci ve kameraman/film yapımcısı) 11 Eylül saldırılarından sonra *New Statesman*’da (16 Aralık 2002) yazdığı bir rapordan birkaç alıntı yer alıyor.

ABD terörizminin ulusların ve bireylerin güvenliğine yönelik oluşturduğu tehdit, iki yıldan daha uzun bir süre önce [aslında 1999 sonunda] yazılan ve ancak yakın zamanda açıklanan bir belgede kehanet niteliğinde ayrıntılarla özetlenmiştir. Amerika’nın insanlığın büyük bir kısmına ve dünya kaynaklarına hâkim olması için gereken şey, “Çağların fırsatı” olarak tanımlanan yeni bir *Pearl Harbor* gibi felaket ve katalizör bir olaydı.

11 Eylül defalarca bir fırsat olarak tanımlandı. Geçtiğimiz Nisan ayında *New Yorker*'da araştırmacı muhabir Nicolas Leman, "Bush'un en kıdemli danışmanı Condoleezza Rice'in kendisine Ulusal Güvenlik Konseyi'nin üst düzey üyelerini topladığını ve onlardan 'bu fırsatlardan nasıl yararlanacağınızı düşünmelerini' istediğini söylediğini yazdı." Rice bu fırsatları soğuk savaşın başladığı 1945-1947 yılları arasındaki fırsatlara karşılaştırdı.

Belli ki insanlar bu tür bir etkinliğin nasıl yapılacağını düşünüyorlardı ve hatırlarsanız Milton Friedman'ın neoliberalizmin ortaya çıkışından bahsederken yaptığı yorumlardan biri şuydu: "İster doğal olarak ortaya çıksın ister yaratılmış olsun, kriz anlarında önemli olan, fikirlerinizi kriz anında ve sonrasında alınacak fikirler olarak ortalıkta bulundurmaktır." İşte krizin aslında muazzam bir fırsat yarattığı bir an.

Pilger'ın raporundan bir kez daha alıntılalım: "11 Eylül'ü istismar eden aşırılık yanlıları Ronald Reagan döneminden geliyor. Aşırı sağcı gruplar ve 'düşünce kuruluşları' Amerika'nın Vietnam'daki [sözde] 'yenilgisinin' intikamını almak için kurulmuştu" (2002). Vietnam sendromu diye bir şey vardı, hatırlarsınız, Güneydoğu Asya'daki "yenilgiden" sonra ABD gururunu asla geri kazanamayacaktı.

Ayrıca 1990'larda, Soğuk Savaş'ın ardından bir barış getirisinin reddedilmesini haklı çıkarma ihtiyacı vardı, bunun olmasını istemezsiniz. Sovyetler Birliği çöktüğünde ve görünürdeki baş düşmanımız artık bir tür düşmanca ilişkiyi sürdürebilecek durumda olmadığına, barışın patlak verme olasılığı vardı. Bu, MIC'den diğer toplumsal ihtiyaçlara fon aktarmanın mümkün olabileceği olası bir barış getirisi fikriydi. Savaş makinesi açıkça bu sonuçtan kaçınmak istiyordu, bu yüzden ek gündem buydu: Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından barış getirisi fırsatını reddetmenin bir yolunu bulmalıydık.

Pilger'in raporundan:

Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi [Pilger'in atıfta bulunduğu raporu yazan grup], Amerikan Girişim Enstitüsü, Hudson Enstitüsü ve o zamandan beri Reagan yönetiminin hırslarını mevcut Bush rejiminin hırslarıyla birleştiren diğerleriyle birlikte küruldu [Pilger'in bunları 2002'de yazdığını unutmayın]... George W. Bush'un düşünürlerinden biri de Richard Perle'dir. Perle ile Reagan'a danışmanlık yaptığı dönemde bir röportaj yapmıştım ve topyekûn savaştan söz ettiğinde onu yanlışlıkla deli olarak nitelendirmiştim. Geçenlerde bu terimi Amerika'nın terörle savaşını tanımlarken tekrar kullandı [hatırlayın, bu yeni bir terimdi]. "Aşama yok," dedi. "Bu topyekûn bir savaş. Çeşitli düşmanlarla savaşıyoruz, dışarıda bir sürü düşman var. Önce Afganistan'ı halledeceğiz, sonra Irak'ı halledeceğiz lafları tamamen yanlış bir yol. Eğer dünya vizyonumuzun ortaya çıkmasına izin verirsek ve bunu tamamen benimsersek, akıllıca bir diplomasi yürütmeye çalışmazsak, sadece topyekûn bir savaş yürütürsek, çocuklarımız yıllar sonra bizim için harika şarkılar söyleyeceklerdir."

Tabii geriye çocuk kaldıysa. Bu, liderlerimizin düşünce ve söylemlerinde hala çok baskın. Şu anda teröre karşı küresel savaşımız var, bu açıkça 11 Eylül sonrasının bir parçası. Teröre karşı küresel savaş, her ne kadar adı birçok kez değiştirilmiş olsa da. Ben bunu terörist üretiminin Doritos modeli olarak nitelendiriyorum. Bu ne anlama geliyor? Şu demek: "Merak etmeyin, daha fazlasını yapacağız." Bu, teröre karşı küresel savaşın başlıca etkilerinden biri olmuştur.

İlk olarak, teröristlere yataklık ettiği iddia edilmesine rağmen 11 Eylül'ün failleri listesinde yer almadığını hatırlayacağınız Afganistan'a saldırıldı. Ardından, Irak'a yapılan tamamen sebepsiz saldırı, bu nasıl haklı gösterildi? Korkunun sürekli güçlendirilmesi. KİS'leri, kitle

imha silahlarını ve Irak ile 11 Eylül olayları arasındaki görünürdeki bağlantıyı ya da bağlantıları hatırlarsınız. Saddam Hüseyin sürekli olarak Hitler'e eşdeğer gösterildi; kendi halkını gazla öldürdü. Bu suçlama için elimizde bazı kanıtlar var çünkü ona sattığımız gazın faturaları elimizde. Saldırıdan önce Irak'ta El-Kaide unsurları yoktu, ancak işgalden bu yana sürekli yeni formlarla her yerde çoğalma oldu: IŞİD, Boko Haram, Arap Yarımadası El Kaidesi ve daha niceleri. İşte bu da sonuçlardan biri.

Peki bu artık kanıksanmış ortak duyuşsal korku neyi mümkün kıldı? Sonuçların bir parçası ne oldu? Sivil hak ve özgürlüklere saldırılar, 11 Eylül'den hemen sonra çıkan Vatanseverlik Yasası, yani biliyorsunuz ki bu yasa daha önce yazılmıştı. Özgürlüğü güvenlikle takas ediyoruz ve size Benjamin Franklin'in bu konudaki yorumunu hatırlatmama gerek yok. Polis devletin genişlemesi ve polisliğin militarizasyonu. Askeri bütçedeki artışlardan bahsettik, aynı zamanda sosyal güvenlik ağındaki kesintilerden de bahsettik. Her yerde deregülasyon, Dışişleri Bakanlığı'nda kesintiler, yani sorunlara militarist yaklaşım yerine diplomatik yaklaşım. Başlangıçta bütçenin çok büyük bir parçası olmayan dış yardımlarda kesintiler ve bahsettiğimiz gibi her yerde askeri üslerin genişletilmesi (şu anda sekiz yüzden fazla).

Yaygın korku aynı zamanda hammaddelerin elde edilmesi ve pazarların açılması (kapitalist bir siyasi ekonominin diğer temel bağlantıları) için genellikle oldukça ince bir örtü olan askeri uzantıları haklı çıkarmak için de kullanılmıştır. Ordunun en yeni birimlerinden biri olan Afrika Komutanlığı AFRICOM, yine maden çıkarma faaliyetlerine kılıf oluşturmaktadır. Kısa bir süre önce, Space COM'un duyurulması ve bir sonraki savaş alanı olarak uzay ile bir Uzay Kuvveti'ne olan ilginin yeniden canlanması. Yani bitmeyen korku, bitmeyen savaş döngülerine yol açıyor, daha fazla düşman üretiyor, daha fazla bitmeyen savaş üretiyor. Şer Ekseni yakın zamanda ve oldukça sorunsuz bir şekilde Tiranlık Troykası'na dönüştü. Şer Ekseni, Orta Doğu'ya odaklandığımız dönemdeydi;

şimdi Latin Amerika'ya odaklanıyoruz, John Bolton yeni bir sıfat buldu: Tiranlık Troykası (Küba, Nikaragua, Venezüella).

Diğer sonuçlar arasında Irak ve Afganistan'da öldürülen kırk üç bin müttefik askeri ve polisi, Suriye, Yemen ve benzeri diğer çatışmalardan bahsetmeye bile gerek yok. Yüzbinlerce paralı asker ve sivil kayıp, bunlara ek olarak yüzbinlerce yaralı. ABD 11 Eylül'den bu yana iç güvenlik ve çok sayıda savaş için 5,9 trilyon doların üzerinde harcama yapmıştır. Biraz moral bozucu olsa da buradaki fırsat maliyetlerini, başka bir deyişle tüm bu kaynakların başka nerelere gidebileceğini düşünmek de faydalı olacaktır.

O zamandan beri hikâyeyi biliyoruz. İnsanın aklına şu soru geliyor: Nasıl oluyor da bu oyun devam ediyor? Neden 11 Eylül 2001'den on sekiz yıl sonra hala bu korkuyla ve bu sonuçlarla bu şekilde yaşıyoruz? Gerçek tehdit nedir? İşgal mi? Başkanın bize sürekli söylediği gibi, insanlar güney sınırından gelenlerin gelip bizi ele geçireceğine gerçekten inanıyor mu? Şeriat hukukunun her yerde yerleşmesi mi? Biz özgürlerin ülkesi miyiz? Cesurların yurdu muyuz? Dolayısıyla bu efsaneyi görmemiz ve korkuyu yıkmamız gerekiyor. Yani, eğer bu sağduyuda bir değişiklik olacaksa, bunu kırabilmemiz gerekiyor.

Size bu korkunun bir kısmını yıkmamıza yardımcı olabilecek çok kısa bir vaka aktaracağım. Tipik bir olumsuzluğu kanıtlamak çok zordur, ancak bu vakada bir yol buldum. Bazılarınız 2013 New Orleans Super Bowl sırasında otuz dört dakikalık bir elektrik kesintisi yaşandığını hatırlayabilir. Benim buradaki teorim şuydu: Eğer gerçekten bir tür terörist şebeke olsaydı, en azından ortaya çıkıp kesintiden kendilerine pay çıkarabilirlerdi. Bir tweet'ten fazlası gerekmezdi. "Evet, Super Bowl'u kararttık" diyebilirlerdi. Ama bunu yapmadılar, işte olumsuzluğun kanıtı, bizim düşündüğümüz türden sofistike, çok uzak bir şekilde gerçekten var değiller.

Ancak korku açıkça devam ediyor ve bunu tetikleyen ve sürdüren şeyin ne olduğunu anlamamız gerekiyor. Bir örnek olarak, Newsy

tarafından 2016 yılında hazırlanan “Şiddetteki Düşüşe Rağmen Amerikan Korkusu Tırmanıyor” başlıklı kısa video, politikacıların, oldukça alaycı bir şekilde, kendi seçim ve politika kararlarını uygulamak için bu korkuyu nasıl istismar ettiklerini ve arttırdıklarını detaylandırmaktadır (Newsy 2016).

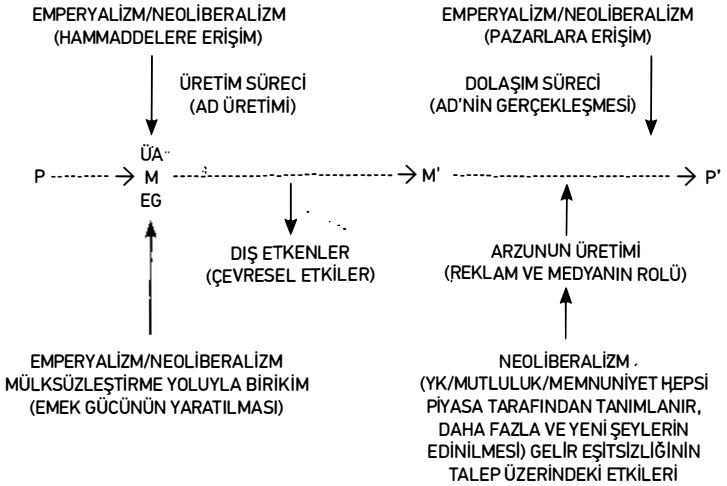
Bu noktayı güçlendirecek bir başka örnek, son bir hafta içinde ABD’nin güney sınırına duvar örülmesini meşrulaştırmak için acil durum ilan edilmesine ilişkin muazzam miktarda haber yapılması.

İşte başkalarına yönelik korkuyu ilerletmek ve pekiştirmek için benzer bir amaca sahip bir başka acil durum ilanı:

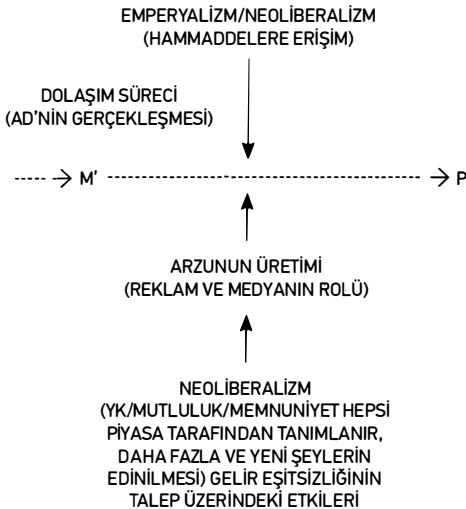
Uluslararası Acil Ekonomik Güçler Yasası uyarınca... Venezuela’daki durumun ABD’nin ulusal güvenliği ve dış politikasına yönelik olağandışı ve olağanüstü tehdidine ilişkin olarak ulusal acil durum ilan eden bir kararname yayınladığımı bildiririm. Bu emir Venezüella halkını hedef almamakta olup, daha ziyade insan hakları güvencelerinin aşındırılması ve siyasi muhaliflere zulmedilmesi olaylarına karışan ya da bu olaylardan sorumlu olan kişileri hedef almaktadır (Obama, Venezuela ile İlgili Ulusal Acil Durum İlanı, 9 Mart 2015).

Özellikle Venezüella’nın Bolton’un Tiranlık Troykasına dahil edilmesi ışığında bu işin nereye varabileceğini görebilirsiniz. Ancak, bu aslında bir önceki Obama yönetimi tarafından 2015 yılında yayınlanan bir acil durum ilanıydı. Aynı tür histeriyi görüyoruz. Ancak Obama bunu yaptığında, Trump tarafından yayınlananlarla aynı türden bir tepki yaratmamıştı. Ve bu deklarasyon, Obama yönetiminden önce başlamış olan yaptırım rejiminin içine yerleştirilmişti, ancak bu yaptırımların daha da sıkılaştırılmasını haklı göstermek için kullanıldı. Dolayısıyla, tehlikeli ötekilerden korkmanın yaygınlaştırılması açıkça şu ya da bu partiyle sınırlı değil, sürekli olarak pekiştirilen, yaygın bir sağduyu.

Hadi şu diyagrama tekrar bakalım:



Ancak şimdi sürecin sağ tarafına bakmak ve emperyalizm (ve militarizm) ile neoliberalizm ve dolaşım süreci, pazarlara erişim gibi şeyler arasında bazı bağlar kurmak istiyorum.



Unutmayın, bir mal veya hizmet üretildikten sonra satılmak zorundadır. Dolayısıyla, piyasa tarafından tanımlandığı şekliyle yaşam kalitesi, mutluluk, memnuniyet gibi konular üzerinde düşünmek isteyeceğimiz alt bölüme de odaklanacağız. Giderek daha fazla şeyin elde edilmesi, gelir eşitsizliğinin talep üzerindeki etkileri. Yani yine, kapitalist üretim tarzı ile bu etki ve sonuçlardan bazıları hakkında düşünme biçimlerimiz arasındaki bağlar.

Bu tarafta endişe duyduğumuz şeylerden biri, sonlu bir gezegende sonsuz büyüme arayışıdır (kapitalizmin kaçınılmaz bir özelliği). Bu zorunlulukla birlikte biyosfer artık ekonominin altında kalmıştır. Bunun tersine çevrilmesi gerekiyor. Yani, biyosfer artık tamamen faydacı terimlerle sadece bir kaynak deposu ve/veya atık deposu olarak görülüyor.

Ayrıca kapitalist zorlama altında insanlar artık ekonomiye hizmet ediyor, tam tersi değil. Kalkınma nesnelerle değil insanlarla ilgili olmalıdır. Genellikle ilerleme ile eş anlamlı olarak görülen kalkınma, GSMH veya GŞYİH, bazen de kişi başına düşen milli gelir olarak ölçülen büyüme ile eş tutulmaktadır. Buna meydan okunmalı ve kalkınma ve ilerlemeyi neyin oluşturduğuna dair farklı kriterlere ve farklı ölçütlere ihtiyacımız var. Şu anda bunlar eşitlenmiş durumda. Kalkınma mutlaka büyümeyi gerektirmez, kalkınmanın sınırları yoktur, büyümenin sınırları vardır ya da olmalıdır. Bu da açıkça okuduğumuz büyüme/küçülme tartışmasına geri dönüyor.

Tüm bunların temelinde mutluluk, memnuniyet ve yaşam kalitesini neyin oluşturduğu konuları yatıyor. Yaşamın bu temel unsurları gerçekte neye bağlı? Şu anda, mevcut kapitalist sistemimiz ve buna bağlı sağduyu altında, bu unsurlar giderek daha fazla şey elde etmekle ölçülüyor. Ancak bu zihniyete kolaylıkla girmeyiz, aslında teşvik edilmemiz veya baştan çıkarılmamız gerekir.

Küresel reklam harcamaları 2014 yılında 488,48 milyar dolardı ve 2021 yılına kadar 757,44 milyar dolara çıkması bekleniyor. Yani, insanları sadece istedikleri şeylerin aslında sahip olmaları gereken,

ihtiyaç duydukları şeyler olduğuna ikna etmek için harcanan muazzam çabayı, muazzam, yorucu ve sürekli çabayı düşünün. Bu da pazarlama ve reklamcılık işidir. Ve Noam'ın da daha önce işaret ettiği gibi, bu durum rasyonel insanların gerçek ihtiyaçlara dayalı rasyonel seçimler yaptığı sözde serbest piyasa kavramını tamamen bozmaktadır.

Tüm bu reklamlar bize ne satmaya çalışıyor? Yakın zamanda ortaya çıkmış olsalar da şu anda dünyamızın öyle bir parçası oldular ki, onlarsız yaşayamayız.

Bilgisayarlar, oldukça açık bir şekilde, artık tamamen gerekli. İlk kişisel bilgisayar 1977'de Apple-2 olarak ortaya çıktı ve o zamandan beri her yerde daha da yaygınlaştı. Cep telefonu, katıksız bir başarı, cep telefonunun hiçbir dezavantajı yok. Cep telefonundan ilk arama 1973 yılında yapıldı. İlk iPhone sadece on iki yıl önce, 2007'de tanıtıldı ve o (ya da rakip benzerleri) artık milyarlarca insan için tamamen vazgeçilmez hale geldi.

Sosyal medya, onsuz hayatın yaşanmaya değmeyeceği bir başka mal ya da hizmet. Google (tabii ki artık bir fiil) 1997'de tescil edildi, Facebook 2004'te kullanıma sunuldu, ancak halka açılması 2006'yı buldu ki bu da bize Twitter'ın pek çok faydasını sağlayan yıldır. Ancak tekrar ediyorum, bunları sadece gelişimlerinin ne kadar eski olduğunu ve dünyanın nasıl işlediğine ve işlemesi gerektiğine dair zihniyetimizi ne derece ele geçirdiklerini göstermek için dilendiriyorum. Kabullenilmiş sağduyunun mükemmel bir örneği.

Buradan kritik bir soru ortaya çıkıyor: mutluluğu, tatmini, yaşam kalitesini şu anda tanımladığımızdan farklı bir şekilde tanımlamak mümkün olabilir mi? Belki de daha fazla şey, yani kapitalist sistemin sunmaya hazır olduğu metaları elde etmeye dayalı değildir. Bu soruya verilecek sağduyulu yanıt, mevcut yaşam standartlarından uzaklaşmanın, şeylerin sayısıyla ölçüldüğünde, geriye doğru atılmış dev bir adım olacaktır. Bu temel unsurlardan herhangi birini terk edersek, karanlıkta mağaralarda yaşıyor olacağız. Ancak

American Express tarafından yakın zamanda yapılan bir ankete göre, “Amerikalılar, varlıklı olmanın en önemli faktör olmadığı tatmin edici bir hayat yaşamaya giderek daha fazla öncelik veriyor.” Aslında insanların seçebileceği yirmi iki madde arasından varlıklı olmak, ankete katılanların çoğu için yirmi numaraydı. Yani açıkça görülüyor ki insanlar bazı şeyleri biraz daha farklı düşünüyor, düşünmeye çalışıyor. Ancak reklam ve pazarlama konusunda sizinle paylaştığım rakamlar göz önüne alındığında, diğer olasılıkları hayal etmek kolay değil.

Şilili ekonomist Manfred Max-Neef, ihtiyaçlarımızı ve isteklerimizi neyin oluşturduğunu metalaştırmadan basitçe farklı bir şekilde nasıl düşünebileceğimize dair bir düşünce geliştirdi. Max-Neef’in kategorilerinden yalnızca biri bir tür mal gerektirmektedir ve bu kategorinin insanların yaşamlarını sürdürebilmek için ihtiyaç duydukları fiziksel tatmine, yani temel kalori alımına, giyime, eğer belirli coğrafi ortamlardaysanız barınmaya atıfta bulunduğunu belirtmeliyim. Bununla birlikte, bu geçim faktörlerinin ötesinde, bu “ihtiyaçların” gerçekte ne anlama gelebileceği konusunda çok az oydaşma var. Ancak bu alıştırmayla niyeti, otomatik olarak metalara başvurmaksızın insan tatmini ve mutluluğunu elde etmek için bir dizi olasılık açmaktı. Yine bu, hâkim olan sağduyunun bir kısmını kırmanın bir yoludur.

Şimdi toplumsal değişim gerektiren üçüncü alana, neoliberalizme ve neoliberalizmin altında yatan sorunlu sağduyuya, yani piyasaların en iyisini bildiğine dönmek istiyorum. Neoliberalizmin, küreselleşmenin, kurgusallaşmanın bazı sorunlu etkilerinden daha önce bahsetmiştim. Bunlardan biri hızla genişleyen servet ve gelir eşitsizliğidir. ABD’nin serveti 2017 yılında sekiz buçuk trilyon dolar artarken, en zengin yüzde 2’lik kesim yaklaşık 1,15 trilyon dolar elde etti. Bu rakam, Medicaid ve tüm güvenlik ağının hem zorunlu hem de isteğe bağlı toplam maliyetinden daha fazladır. 2017 vergi reformu bu eşitsizliği büyük ölçüde arttıracaktır. Büyük bankalar

vergi indiriminden çok iyi yararlandılar; 28 milyar dolar ekstra kar elde ettiler. Diğer vergi mükellefleri için çok sayıda belirsizlik var. Bu yıl pek çok vergi mükellefi hoş olmayan sürprizlerle karşılaşacak. Büyük bir para iadesi bekleyen ya da hiç vergi ödememeyi düşünen insanlar çok farklı bir şeyle karşılaşabilirler.

Kapitalizmin bu biçiminin bir diğer etkisi de kamusal ya da ortak mal ve hizmetler, doğa, yönetim ve siyaset de dahil olmak üzere her şeyin metalaştırılması ve özelleştirilmesidir; tüm bunlar meta biçiminin altına girmiştir.

Daha önce de bahsettiğim, büyük ölçüde finans sermayesinin hakimiyeti nedeniyle artı ve harcanabilir nüfusun büyük ölçekli üretimi. Yani, üretmeden kar elde edebilme, dolayısıyla işçilere ihtiyaç duymama fikri. Ve eğer işçi değilseniz, tüketici de olamazsınız, dolayısıyla sermaye sistemi için pek de değerli değilsinizdir.

Bir diğer sonuç ise devam eden ekonomik istikrarsızlık olmuştur. Bunun bir örneği 2008-2009 çöküşüdür; banka kurtarma paketinin toplam tutarının 29 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. Bu gördüğünüz tipik rakamlar değil, ancak bu türden hesaplamaları bazı çok saygın ekonomistler yaptı. Kurtarma için 29 trilyon dolar. BM Gıda ve Tarım Örgütü, küresel açlığı ortadan kaldırmanın yılda 30 ila 60 milyar dolara mal olacağını tahmin ediyor, yani bunu bankaları kurtarmak için harcamasaydık, açlığı beş yüz yıldan fazla bir süre ortadan kaldırabilirdik. Fırsat maliyetlerini, para harcayabileceğimiz ama harcamadığımız şeyleri düşünmek her zaman faydalıdır.

Neoliberal modelin, gezegenin dört bir yanında uyanan milyarlarca insanı hayal kırıklığına uğrattığını iddia etmiştik. Geçen sefer bahsettiğimiz toplumsal hareketleri ve bunlara verilen tepkileri düşünün. Maddi koşullar hem solda hem de sağda bilinçte radikal değişimler yaratıyor. Popülist alternatif sağ olarak adlandırılan hareketlerin yükselişinden de bahsetmiştik, insanlar bu tür bir güvencesizlik içindeyken, demagojiye ve gelip onlara yardım edecek kurtarıcılara karşı duyarlıdırlar.

Bu etkiler nedeniyle piyasa mantığı saldırı altında. Birçok anket, özellikle genç insanlar için kapitalizm yerine sosyalizmin (bir şekilde) cazibesinin arttığını gösteriyor. Bununla birlikte, piyasa köktenciliği, neoliberalizm ve küreselleşme saldırı altındayken, bunların aynı zamanda sıkı bir şekilde korunduğu da açık. Bunu görebileceğimiz yerlerden biri, 2020 ABD başkanlık kampanyasının ortaya çıkan hatları. Bu, başta Cumhuriyetçiler olmak üzere elit Demokratlar tarafından Sol'daki adaylara ve fikirlere yönelik amansız bir saldırı olacak. Tartışmanın sınırları belirleniyor.

Toplumsal değişim üzerine düşünürken çıkardığım birkaç dersle sözlerime son vermek istiyorum. Birincisi, statükonun güçleri devasa bakım faaliyetlerine girişse bile karşı hegemonya, yani yeni bir sağduyu kurulabilir ve etkili olabilir. Çekişen tarafların elindeki maddi kaynakların asimetrisine rağmen, mevcut bir hegemonyanın muhalifleri temsil ve ideoloji kaynaklarından yararlanarak galip gelebilir. Süregelen pozisyon savaşlarında karşı hegemonyalar, güçlü söylemleri rakiplerinininkinden ziyade kendi pozisyonlarıyla örtüşecek şekilde manipüle ederek ve tüm taraflar için mevcut olan ortak sağduyunun içindeki sağduyu çekirdeğini ortaya çıkararak nihayetinde üstünlüğü ele geçirebilirler.

İkinci bir ders: bir karşı-hegemonyanın kendisi hiçbir zaman tamamen savunulamaz değildir. Yeni statükonun doğallaştırılması ve nihayetinde yeni sağduyu olarak içselleştirilmesi için sürekli olarak güçlendirilmesi ve sürdürülmesi gerekir.

Üçüncüsü, sınırlı bir yeni sağduyuya ulaşmak bile birkaç on yıl alabilir. Bu, değişim arayışında olanlar için kritik bir derstir, ancak yine de bu tür çabaları sürdürmek ve moral bozukluğu ve tükenmişlikten kaçınmak, değişimin hem mümkün hem de gerçekçi olduğu gerçeğine odaklanarak büyük ölçüde desteklenebilir.

Dördüncüsü, belirli durumlarda sağduyuda meydana gelen değişimlerin analitik olarak izlenebilir olması, yani bunları anlayabilmemizdir. Bir vakadan çıkarılan taktikler, stratejiler ve dersler,

uygun ve spesifik değişikliklerle, hem teşhis hem de kural koyma anlamında diğer pek çok vakaya uyarlanabilir. Buna ek olarak, akademisyenler ve aktivistler olarak bu örneklerin bir kataloğunu oluşturmaya başladığımızda, statükonun gerekli, istikrarlı ve değiştirilemez olduğu yönündeki yaygın anlayışa karşı etkili bir karşı koyma işlevi göreceklerdir.

Son olarak ve belki de en önemlisi, görünüşte tartişılmaz bir hegemonya karşısında bile, söylemler ve uygulamalar bilinçli bir çabayla değiştirilebilir. Bunun mümkün olduğunu anlamak ve bu tür değişimlerin gerçekteştiği örneklerle dair somut, ayakları yere basan örnekler sunmak, ilerici değişim için kilit bir başlangıç noktasıdır. Kaybedileceği en kesin olan mücadeleler hiç yapılmaya başlanmayan mücadelelerdir. Kaybedileceği kesin olan savaşlar, asla yapılmayanlardır. Dolayısıyla mücadelenin beyhude ve değişimin imkânsız olduğuna dair inancın kendisi felç edici ve zayıflatıcıdır. Bu, doğallaştırılmış sağduyunun en güçlü unsurlarından biridir. Yani, kendisine karşıt olan her şeyi kelimenin tam anlamıyla saçmalık olarak yönetir. Bu iddianın kırılğanlığını göstermek, değişimin ilk adımıdır diyebilirim. Tamam, burada duracağım.

Chomsky'nin Dersi, 28 şubat 2019

Bu, zoraki dinleyici kitlesindeki gençlerin -ve o kadar da genç olmayanların- “beynini yıkamak” için son fırsatım, bu nedenle önemli görünen bir dizi konuyu çok kısa bir şekilde ele almaya çalışacağım. Her biri hakkında söylenecek daha çok şey var ama en azından birkaç kelime için zamanım olacak. Ayrıca, daha önce tartiştığımız bazı konuları kısaca gözden geçirecek ve daha önce olduğundan biraz farklı bir bakış açışıyla boşlukları dolduracağım: direniş ve baskı.

Kötü huylu bir kansere yakalandığınızı varsayarak başlayalım. Bununla başa çıkmamanın iki yolu vardır. Bir yol, onu bir kenara

koymak, hayatınızı aksatmamak, büyümesine izin vermek ve daha sonraki bir noktada, belki de tek seçenek bu olduğu için acımasız yöntemler kullanarak tedavi etmektir. İkinci alternatif ise büyümesini engellemektir ki bunun çok daha uygun maliyetli olduğu açıktır.

Bu tercih şu anda ciddi hayatta kalma sorunları yaratan varoluşsal krizlerden biriyle bağlantılı olarak ortaya çıkıyor: küresel ısınma. Bunun büyüyen bir kanser olduğu konusunda hemfikir olanlar arasında, az önce bahsedilen iki görüş ortaya çıktı. Bilim insanlarının ezici çoğunluğu ikinci alternatiften yana: büyümesini engelleyin, hem de hızla, yoksa mahvoluruz. İlk alternatif bazı ekonomist grupları tarafından ileri sürülmüştür (bunların arasında bu görüşü destekleyen çok satan bir eserin yazarı olan Danimarkalı çevreci Bjørn Lomborg tarafından düzenlenen bir ekonomistler konferansı da vardır): kanserin büyümesine izin vermek, kaynakları daha acil sorunlara ayırmak, ekonomiyi büyütme için fosil yakıtları kullanmaya devam etmek ve küresel ısınma sorunuyla daha etkin bir şekilde başa çıkmayı gelecekteki daha zengin bir topluma bırakmak. Ne de olsa uzun zamandır daha zengin bir toplum yaratan bir büyüme var, o halde neden devam etmesin?

Mantık, gökdelenden düşen bir adamın ellinci kattaki arkadaşına el sallayıp her şey yolunda, bak kaç katı sorunsuz geçtim demesine benziyor.

Farklı bir bağlamda, son birkaç oturumda tartıştığımız bağlamda, Adam Smith'in "insanlığın efendileri" olarak adlandırdığı kişiler sürekli olarak aynı seçimlerle karşı karşıyadır. Kanser, ayaktakımının daha fazla hak ve egemen elitlerin "aşırı demokrasi" dediği şey için sürekli mücadele etmesidir. On yedinci yüzyıl ortalarında İngiltere'deki ilk modern demokratik devrimden başlayarak, en kaliteli adamların, kendileri gibi halkın yaralarını bilen taşralılar tarafından yönetilme arzusunda olan serseri kalabalık tarafından karalandığı birkaç örnekten geçtik. Bu çatışma daha sonraki yıllarda da çeşitli şekillerde devam etti.

Sorun yeniden yükseliyor. Bir nesil boyunca uygulanan neoliberal politikalar, dünyanın büyük bölümünde öfke, acı, kızgınlık ve yerleşik kurumlara yönelik horgörü uyandırdı. Efendilerin bu kanserle nasıl başa çıkacakları konusunda her zamanki gibi iki seçenekleri var. Bunlardan biri güç, diğeri ise önlemdir. Güç, örneğin Marv'ın biraz önce izlettiği Pentagon filminde gösterilen türden önlemleri ya da geçen sefer tartıştığımız gibi COINTELPRO yaklaşımı gibi bir şeyi içerebilir.

Egemen neoliberal doktrinlerin, “sağlam ekonomiyi” koruduğunda devlet şiddetini kolayca tolere ettiğini hatırlamalıyız. Neoliberalizmin kurucu babası Ludwig von Mises'in Avusturya devleti tarafından emeğin ve sosyal demokrasinin şiddetle bastırılmasına ve genel olarak erken faşizme verdiği tepkide ve yine hareketin önde gelen figürlerinin Pinochet diktatörlüğünü isteyerek kabul etmesinde bu tür bir hoşgörüyü -aslında coşkuyu- gördük.

Yine kişisel bir deneyimimi aktaracak olursam, neoliberalizmi yüksek lisans öğrencisiyken von Mises'ten öğrendim ve izleyici olarak katıldığım bir dersinde işsizliğin neden hükümetin suçu olduğunu açıklamıştı. Argümanın özü basittir. Ya açlıktan ölmek ya da saati on sente tehlikeli bir işte çalışmakla karşı karşıya kalan biri ikincisini seçecektir; ancak hükümeti kontrol eden ve bu tür iş düzenlemelerini yasaklayarak bu zavallı ruhun özgürlüğünü ihlal eden kötü sosyalistler bunu yapmasını engellemektedir. Aynı argüman, çocuk işçiliğinin engellenmesi, sağlık ve güvenlik düzenlemelerinin dayatılması ve hükümetin özgürlüğe yönelik diğer ihlallerinin gayrimeşru olduğunu göstermektedir.

Bu fikirler, 1920'lerde Viyana'da düzenlenen ve neoliberal hareketin öncüleri Friedrich Hayek, Wilhelm Röpke ve diğerlerinin katıldığı Mises seminerine kadar uzanmaktadır. Ayrıca Walter Lippmann gibi ilerici Amerikalı entelektüellerle de yakın ilişkiler kurdular. Sanırım “neoliberalizm” teriminin 1938'de Paris'teki Lippmann kolokyumunda hareketin sloganı olarak kabul

edildiğinden bahsetmiş olabilirim, bu da bazı fikirlerin spektrum boyunca nasıl genişlediğini göstermektedir.

Genel olarak, tartıştığımız gibi, neoliberal doktrin “sağlam ekonomiyi” gayrimeşru müdahalelerden koruduğunda devlet şiddetini kolayca tolere eder. En aşırı müdahalelerden bazıları, her zaman baş düşman olan işçi sendikalarının girişimleridir. Bu anlaşılabilir bir durumdur. Sendikalar işçilerin haklarını korurlar, örneğin haber verilmeden kaptisli bir şekilde işten çıkarılmama hakkı ya da güvenli çalışma koşullarına sahip olma hakkı gibi. Piyasaya yapılan bu tür müdahaleler kaynakların optimal kullanımına zarar verir. Dahası, işverenin karını maksimize etme özgürlüğüne de müdahale ederler. Özgürlük, “sağlam ekonomi” ile birlikte neoliberalizmin ve ABD’de geleneksel kullanımdan farklı olarak “liberteryанизm” olarak adlandırılan şeyin kutsal ilkelerinden biridir. Bu anlamda özgürlük, piyasa aktörlerinin özgürlüğü anlamına gelir, Jeff Bezos’un ve onun deposunun etrafında hayatta kalmaya çalışan insanların özgürlüğü. Hepsinin özgürlüğü olmalıdır ve piyasa ilkelerine bağlı kalan diğerlerinin özgürlüğüne müdahale etme hakları yoktur.

Kaynakların optimum kullanımı şu anlama gelir: Diyelim ki benim bir milyar dolarım var ve her birinizin bir doları var. Bu durumda kaynakların optimal kullanımı, serbest piyasanın benim için lüks yatlar, sizin içinse belki küçük bir paket patates kızartması üreteceği anlamına gelir. Ve eğer daha fazlasını elde etmek için örgütlenirseniz, örneğin patates kızartması için biraz ketçap gibi, hatta bunu yapmak için bir sendika kurarsanız, o zaman piyasaları baltalıyor ve özgürlüğe ve “sağlam ekonomiye” müdahale ediyorsunuz demektir.

Bu nedenle, bu suçları önlemek için şiddet kullanımı tamamen meşru, hatta övgüye değer ve aslında, eğer iyi düşünürseniz, işsizlik yaratmak için devlet müdahalesine karşı argüman gibi ilkeseldir.

Elbette taban tabana zıt görüşler de var. Örneğin şu: “Hangi siyasi partiden olursa olsun, saati örgütsüz emeğin neredeyse çaresiz

bir kitle olduğu günlere geri döndürmek gibi aptalca bir hayale kapılanlara hiçbir faydam yok... Sadece bir avuç eski kafalı gerici, sendikaları parçalamak gibi çirkin bir düşünceye sahiptir. Sadece bir aptal, çalışan kadın ve erkekleri kendi seçtikleri sendikaya üye olma hakkından mahrum bırakmaya çalışır...”

Yine tetikte bekleyen vahşi adamlar. Bu durumda Başkan Dwight Eisenhower.

1950’lerde muhafazakarlık buydu.

Reagan yönetimindeki 1980’lere geldiğinde, muhafazakarlık oldukça radikal bir şekilde tersine dönmüş, sadece “sendikaları parçalamak gibi çirkin bir düşünceyi” barındırmakla kalmamış, daha önce de tartıştığımız gibi Reagan’ın ilk günlerinden itibaren bunu şiddetle yapmaya devam etmiştir. Clintoncu küreselleşme süreci daha da ileriye taşıdı. Clinton’ın NAFTA’sı, işçilerin güçlü itirazlarına rağmen (kamuoyunun büyük çoğunluğu da buna katıldı) kabul edildi ve işverenlere Meksika’ya “transfer” tehdidiyle örgütlenme çabalarını engelleme gibi seçenekler sundu. Emek tarihçisi Kate Bronfenbrenner tarafından NAFTA kuralları altında yapılan önemli (ve göz ardı edilen) bir çalışmada gösterildiği gibi, bu seçenekler yaygın olarak kullanılmaktadır (Bronfenbrenner 1997).

Bu taktikler yasadışıdır, ancak yasalar uygulanmadığında, bu sadece teknik bir ayrıntıdır.

Yeni ekonominin emekçiler üzerindeki etkileri Fed Başkanı Alan Greenspan tarafından 1997 yılında Senato’da verilen ifadede açıklanmıştır. Greenspan “olağanüstü bir durum” olduğunu bildirmiştir: Çalışanlar arasında “artan iş güvencesizliği”, “(ücretler) üzerindeki kısıtlamanın önemli bir bölümünü ve bunun sonucu olarak fiyat enflasyonunun durgunluğunu açıklıyor.” Greenspan Senato Bütçe Komitesi’ne, işçilerin işten çıkarılma konusundaki güvencesizliklerinin son beş yılda neredeyse iki katına çıktığını söyledi. Artan istihdama rağmen, işçiler makul ücret ve sosyal haklar için baskı yapamayacak kadar korkutulmuş durumdalar.

CNN Money, Greenspan'ın sözlerinin “piyasaları neşelendirdiğini” ve Greenspan'ın tanımladığı “sağlıklı işgücü piyasasından” çok memnun olduğunu bildirdi. Greenspan, “büyük ılımlılık” döneminde gelişen ekonomiyi yönetmesi nedeniyle “Aziz Alan” olarak takdir ediliyordu, ta ki 2008'de ekonomi çökene ve Greenspan'ın piyasaları anlayışında bazı kusurlar olduğunu itiraf etmesine yol açana kadar. Hakkını yemeyelim. Ekonomi teorisinin zaferinin sonsuza kadar süreceğini öngörerek harika ekonomi hakkında coşku duyanların çoğu sessiz kaldı.

Failler halk tarafından kurtarıldıktan sonra her şey normale döndü; Trump'ın tek büyük yasal başarısı olan 2017 vergi dolandırıcılığı gibi kamu politikaları tarafından yoğunlaştırılan, zenginlerin servetinde keskin bir artış oldu ama diğerleri değil.

Özgürlüğün ve kaynakların optimal kullanımının tek düşmanı sendikalar değildir. Aynı şey, aynı kusursuz mantıkla tüm sosyal programlar için de geçerlidir. Savaş sırasında Roosevelt'in, uğruna savaştığımız değerler olan Dört Özgürlük'ü yayınladığını hatırlayabilirsiniz. Bunlardan biri de yoksulluktan kurtulmaktır. Bu, daha önce bahsettiğim, burada önde gelen muhafazakârlar -William Buckley ve Russell Kirk gibi- tarafından saygı duyulan, önde gelen neoliberal entelektüel Wilhelm Röpke tarafından hemen şiddetle kınandı. Röpke, yokluktan kurtulma özgürlüğü gibi tuhaf bir fikri alaya almıştır. Onun ifadesiyle, “Gerçek bir liberalin, özgürlüğün özünün kolektivizme teslim edildiği ‘yoksulluktan kurtulma özgürlüğü’ gibi kolaycı ifadelerle kapılması pek olası değildir”, en büyük günah. İnsanların yaşamlarını iyileştirmeye yönelik New Deal önlemleri de (Sosyal Güvenlik, işçi hakları ve benzeri) aynı nedenlerle hor görülmüştür.

İlkeli neoliberal/özgürlükçü çevrelerde tutumlar oldukça geneldir ve bir tür ilkeye bağlıdır.

Genel ilkeler, en azından belli bir düzeyde, o kadar geniş bir kabul görür ki, farkına bile varılmaz. Daha önce tartışılan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne yönelik tutum buna iyi bir örnektir.

Geniş kabul görmesine rağmen, hiçbir şeyin yanlış gitmediğinden emin olmak önemlidir. Devlet şiddeti neoliberal ilkeler çerçevesinde tamamen uygun bir araç olsa da, önleme, yeni başlayan bir kanseri tedavi etmenin çok daha iyi bir yoludur. Geçen seferin sonunda yeni geliştirilen yumuşak kontrol yöntemlerinden bazılarını, “gözetim kapitalizmini” tartışmıştım. Bu konuda söylenecek daha çok şey var.

Marv, sadece burada değil Avrupa’da da işyeri disiplininin nasıl dayatıldığına dair ilginç bir makale gönderdi. Ülkedeki tek büyük Marksist dergi olan *Monthly Review*’da yer alan makaleye göre:

En son gelişmelerden biri, çalışanların deri altına piriñç tanesi büyüklüğünde radyo frekanslı tanımlama implantları yerleştirilerek “mikroçip takma” uygulamasıdır; bu teknoloji, şu anda çalışanlarının çoğuna bu mikroçipleri takmış olan İsveçli Epicenter şirketi tarafından geliştirilmiştir. Wisconsin merkezli bir başka şirket olan Three Square Market de kısa bir süre önce bu amaçla düzenlediği bir “çip partisi”nde çalışanlarının yarısına mikroçip taktı. Epicenter’ın CEO’suna göre implantın en önemli avantajı, bireylerin yazıcıları çalıştırmasına, elektronik kilitleri açmasına ve şirket otomatlarından atıştırmalık satın almasına izin verdiği için “kredi kartı veya anahtar olsun, sahip olduğunuz diğer iletişim cihazlarının yerini almasıdır.” Cihazın sağladığı kolaylık nedeniyle Three Square Market temsilcileri “yakında herkesin bunu yapacağına” inanıyor. Aynı zamanda, bu çiplerin yönetimin, tuvalet molalarının sayısı ve süresinden şirket otomatlarından içecek ve yiyecek alımına kadar çalışanların her hareketini takip etmesini sağladığı da kabul ediliyor (Manokha 2019).

İşverenlerce planlanan çalışma ortamı ve daha genel olarak aşırı demokrasi kanserinin büyümesini önlemek için tasarlananlar

hakkında fikir sahibi olmak isteyenler için Zuboff'un makalesinin yanı sıra makalenin tamamı okunmaya değer.

Başlıca önleme tekniği çok daha eski, yüksek teknoloji içermeyen ve her güç grubunun kullanabileceği bir teknik. Dikkati başka yöne çekmek: Pew Research'ün raporuna göre, "bugünün reel ortalama ücretinin 40 yıl önceki satın alma gücüne sahip olması" gibi kurumsal bir temeli olan temel meselelerde dikkati olan bitenden, sıkıntının kaynaklarından başka yöne çekmeye çalışmak. Ve elde edilen ücret artışları çoğunlukla en yüksek ücret alan çalışan katmanına akmıştır." Ya da Amerikalıların en alt yarısının toplam net değerinin negatif olması, borçlarının varlıklarından fazla olması, yüzde 0,1'in ise servetin yüzde 20'sinden fazlasına sahip olması gerçeği. Günah keçilerine, sizden daha savunmasız insanlara, şu anda göçmenlere, siyah Amerikalılara ya da totem direğinde altınızda kim varsa ona yönelmek daha iyi. Kaderinizden onları sorumlu tutun.

Tüm bunlar, yetmişli yılların başında, Eisenhower'ınki gibi yıkıcı fikirlere hoşgörü gösteren önceki dönemin kuralcı kapitalizminden neoliberalizmin "sağlam ekonomisine" geçişle birlikte çok önemli bir mesele haline geldi. Bu değişim bir soruna yol açıyor, daha doğrusu kalıcı bir sorunu keskinleştiriyor: İnsanların kendilerine neler olduğunu anlamalarını engellemenin yollarını bulmak gerekiyor. Bunu elbette kendi hayatlarında görüyorlar. Ücretlerde artış olmadığını, sosyal hakları kaybettiklerini, güvensizlikle korkutulduklarını görebiliyorlar. Tüm bunları görebiliyorlar ama dikkatlerini başka konulara yönlendirmek gerekiyor. Günah keçilerine değilse bile "kültürel meseleler" denen şeylere. Bunun nasıl yapıldığını görmek açıklayıcı. Konuya geri döneceğim.

Bu konular siyasi sistem içerisinde nasıl ele alınıyor? İlgi çekici bir konu. ABD'deki siyasi parti sistemi son yıllarda yeniden yapılandırıldı. Daha önce de bahsettiğim gibi Demokratlar, Güneyli Demokrat beyaz üstünlükçüler ile Kuzeyli işçiler ve liberaller arasında huzursuz bir koalisyondu; pek çok temel konuda keskin

farklılıklar gösteren iki kesim, pek çok etkisi olan zor bir koalis-yondu. Oldukça ciddi etkilerden biri, 1930'ların New Deal ön-lemlerinin önemli tavizleri kabul etmek zorunda kalmasıydı. Çok güçlü bir konuma sahip olan Güney Demokratlarını yatıştırmak için Afrikalı Amerikalıları dışarıda tutacak şekilde tasarlanmaları gerekiyordu. Düzenli olarak yeniden seçiliyorlardı, bu nedenle görev süreleri vardı ve önemli komitelerin başındaydılar, bu da onlara büyük bir güç veriyordu.

Örneğin Sosyal Güvenlik, çoğunlukla Afro-Amerikan ve Hispanik olan meslekleri, yani tarım ve ev işçilerini dışarıda bırakacak şekilde tasarlanmıştır. Daha önce federal konutlardan bahsetmiştim. New Deal önlemlerinde federal konutlar ayrımı empoze etmek üzere tasarlanmıştı. Altmışlı yılların sonlarına kadar resmi olarak ayrış-tırılmadığı sürece toplu konutlar için federal finansman yoktu. Bu kasıtlı ırkçı önlemler, bu fikirden nefret eden ancak toplu konutlar için başka bir finansman yolu olmadığını bilen William Douglas ve diğer sadık liberallerin oylarını kazandı.

Koalisyon buydu. Sivil haklar hareketi sırasında dağıldı. Kuzeyli Demokratlar Lyndon Johnson'ın medeni haklar yasasını destek-lediler, bu da Güneyli oyları kaybettikleri anlamına geliyordu. Bu durum, Güney Stratejisini geliştiren Richard Nixon tarafından fark edildi: ırkçılık ve beyaz üstünlüğü temelinde Cumhuriyetçi Parti için Güney'i ele geçirmek. Tüm bunlar Cumhuriyetçi Parti'nin, Eisenhower ya da Abraham Lincoln'ün partisinin değil, modern Cumhuriyetçi Parti'nin karakterini anlamak için özellikle önemlidir.

Cumhuriyetçiler bir süredir iş dünyasının iki partisinden daha iş odaklı olanıydı. ABD'de sadece iş dünyası tarafından yönetilen partilerimiz var. Biri diğerinden biraz daha aşırı, Madison'ın deyi-miyle azınlıktaki zenginleri çoğunluğa karşı korumaya daha fazla adanmış iki parti var.

Ancak her iki partinin de bu yönelimi sorunlara yol açıyor. Eğer politikalarınız ayrıcalıklı bir grubun yararı için nüfusun çoğunluğuna

zarar vermek üzere tasarlanmışsa, bir sorununuz var demektir. Oy tabanını harekete geçirmenin bir yolunu bulmak zorundasınız. Bu sorun neoliberal dönemde her iki partinin de sağa kaymasıyla oldukça ciddi bir hal almıştır. 1970'lere gelindiğinde Demokratlar işçi sınıfını büyük ölçüde terk etmişti. Sanırım son çırpınışı 1978'de Humphrey-Hawkins Tam İstihdam Yasası ile oldu ve bu yasa Carter tarafından sulandırılarak hiçbir etkisi olmayacak hale getirildi. Bu sondu. Ondan sonra, çalışanları desteklemeye yönelik jestler ve Clinton döneminde onlara zarar verecek politikalar dışında pek bir şey yapılmadı.

Bu da Cumhuriyetçiler için bir açık kapı bıraktı. Bu biraz zor çünkü onlar işçi sınıfının sınıf düşmanı, bu yüzden dikkatlerini gerçek politikalardan başka yöne çekmenin ve onları bir şekilde seçmen olarak harekete geçirmenin bir yolunu bulmaları gerekiyor. Parti kendini işçi haklarını baltalamaya adanmış durumda. Trump'ın çalışanları sevdiğine dair retoriği ile onlara zarar verdiği neredeyse her gün rapor edilen politikaları karşılaştırmak ilginç. Olan bitenin farkına varılmasını engellemek, kanseri azaltmak için dikkati başka yöne çekmek zorunludur.

Geleneksel korku salma taktiği gibi (Ruslar geliyor, Nikaragua ordusu Teksas'tan iki günlük yürüyüş mesafesinde, Grenada büyük bir Rus askeri üssü olacak, tecavüzcüler ve katiller sınırdan akın ediyor, vb.), daha önce tartıştığımız bazı araçlar oldukça açık. Reagan'ın zengin siyah kadınların limuzinlerle sosyal yardım bürolarına gidip zor kazandığınız paraları çalması ya da Müslümanların hepimize şeriatı dayatması gibi günah keçileri yaratmak, ama neyse ki Arizona'da değil; eyalet yasama meclisi bu yakın tehdidi engelleyen bir yasa çıkararak bizi korudu ve tehlikeye karşı uyanık olan diğer pek çok eyalete katıldı.

Ancak daha az şeffaf araçlara da ihtiyaç var ve bunlar da tasarlandı.

1970'lerde Cumhuriyetçilerin önde gelen stratejistlerinden Paul Weyrich'in parti platformu için parlak bir fikri vardı: kürtaja

karşymış gibi davranmak. Bu, büyük bir blok olan Kuzeyli Katolik işçileri çekecek ve aynı zamanda nüfusun siyasi olarak harekete geçirilmemiş büyük bir bölümü olan Evanjelistleri de cezbedecekti. İşte onlara bize oy vermelerini söylemek için sallayabileceğiniz bir bayrak. O bebek katillerine oy vermeyin, bize oy verin, çünkü biz kürtaja karşıyız. Mıthış bir başarıydı. Bunu neredeyse her gün haberlerde şu ya da bu şekilde görüyorsunuz.

Altmışlı yıllarda ve yetmişli yılların başında, Weyrich bu fikri ortaya atmadan önce, Cumhuriyetçiler üreme tercihi konusunda kararlıydılar. Reagan, altmışlı yıllarda Kaliforniya valisiyken ülkedeki en liberal kürtaj yasalarından birini imzalamıştı ve aynı şey diğer Cumhuriyetçi eyaletler için de geçerliydi. Örneğin Arizona'nın Barry Goldwater'ı. Ayrıca Richard Nixon, Gerald Ford, George H. W. Bush, ilk Bush, hepsi güçlü bir şekilde kürtaj yanlısıydı. O zaman kullanılan terim bu değildi, bu anakronik.

1972 yılında Gallup tarafından yapılan bir ankete göre Cumhuriyetçilerin yüzde 68'i kürtajın kadın ve doktoru arasındaki özel bir mesele olduğuna inanmaktadır. Hükümet bu işe karışmamalıydı. Yetmişli yılların ortalarına kadar Cumhuriyetçi Parti böyleydi. Oy kazanma ve nüfusu yönlendirme potansiyeli görüldüğü anda parti liderliği bir anda değişti. Reagan, Trump ve benzerleri için bu büyük bir sorun değil. Zaten ilkeleri varmış gibi de davranmıyorlardı. Bazı ilkelere sahip olduğu söylenen ilk Bush, H. W. Bush için bu biraz şaşırtıcı olabilir, ancak görünüşe göre bunlar çok uzağa ulaşmamıştı.

Bu, kürtaj hakkında neye inandığınızdan tamamen bağımsız olarak, modern siyasi tarihteki en büyük sinizm örneklerinden biridir. Bu konuda çok güzel bir makale yayınlamıştık (bkz. Halpern, "Cumhuriyetçiler Nasıl Kürşat Karşısı Oldu?" 2018). Saf sinizm ve zekice işe yaradı. Artık Cumhuriyetçi Parti için bu, mahkemelere atanmak için bir turnusol testi ve kamuoyu önünde parti liderleri bu inancı tutkuyla ilan etmek zorunda. Sınıf meselelerini gölgede

bırakmak için harika bir teknik olduğu kanıtlanmıştır. Her fırsatta kazıkladığınız insanlar size oy verecek çünkü kürtajin yasaklanmasından yanaymış gibi davranıyorsunuz.

İlginçtir ki, kürtaji sonlandırmaya adanmışlık iddiası o kadar aşırıdır ki, liderler politikalarının kürtaji, dahası tehlikeli olan yasadışı kürtaji arttırmaya hizmet ettiğini umursamamakta ve yorumcular da nadiren buna dikkat çekmektedir. Planlı Ebeveynlik’e yapılan aile planlaması yardımını ya da bundan çok daha ciddi olarak Afrika’daki aile planlaması yardım programlarını kestiğinizde bu hemen ortaya çıkar. Bunları iptal ettiğinizde etkisi ne olacak? Bunu anlamak için dahi olmaya gerek yok.

Yani kürtaja karşıymış gibi davranıyoruz ama kürtaji -yasadışı tehlikeli kürtajları- arttıran politikalar izliyoruz. Bağırıp çağırdığımız “bebek öldürme” konusunda dünya şampiyonluğunu kazanıyoruz. Bu arada, işçi sınıfını ve yoksulları baltaladığımız gerçeğini bastırarak oy alıyor ve sınıfsal sorunları ortadan kaldırıyoruz.

Bu oldukça iyi bir nümara, hakkını vermek lazım.

Başka bir örnek verelim, silah hakları. Arizona’da ve ülke genelinde canlı bir konu. Silah kültürünün tarihi oldukça ilginçtir. Buna doğrudan geri döneceğim. Silah hakları artık kutsal bir metin gibi. Daha doğrusu, silah haklarının belli bir versiyonu, 2008 yılında Yüksek Mahkeme tarafından oluşturulan versiyonu kutsaldır. Sağcı Roberts Mahkemesi, uzun süredir devam eden içtihadı tersine çevirdi ve İkinci Değişikliğin yorumunu, bireye milislerle ilgisi olmayan silah taşıma hakkı sağlayacak şekilde revize etti. İkinci Değişikliğin lafzını belki hatırlıyorsunuzdur. Biraz muğlak, o yüzden okuyacağım: “İyi düzenlenmiş bir Milis, özgür bir Devletin güvenliği için gerekli olduğundan, halkın silah bulundurma ve taşıma hakkı ihlal edilmeyecektir.”

2008’e kadar yapılan yorum, eyaletlerin milis kurma hakkı nede niyle insanların silah taşıma hakkına sahip olduğu yönündeydi. Bu 2008’de değişti, şimdi bir dolap dolusu saldırı tüfeğine sahip olmak

kutsal bir hak haline geldi. Tüm bunlar artık Cumhuriyetçi Parti için bir turnusol testi, seçim için, atama için, her şey için, tıpkı kürtaç gibi.

Silah kültürünün tarihi oldukça ilginçtir ve Pamela Haag tarafından yakın tarihli bir çalışmada (2016) iyi bir şekilde incelenmiştir. Haag'ın da gösterdiği gibi, silah kültürü yirminci yüzyıla ait bir olgudur. On dokuzuncu yüzyılda silah kültürü yoktu. O zamanlar çoğunlukla çiftçilerden oluşan bir ülkeydi. Silahları vardı ama onlar da kürek gibi bir aletti. Özel bir yanı yoktu. Ama bu bir sorun yarattı. İç Savaş'tan sonra büyük silah üreticileri, Winchester, Remington ve diğerleri, artık fazla bir pazarları olmadığını fark ettiler. İç Savaş sırasında durmadan üretebilirlerdi ve hükümet de bunları satın alırdı. İç Savaş'ın sonunda ne oldu?

Çiftçiler hala silah istiyordu ama büyük silah üreticileri tarafından üretilen süslü silahları istemiyorlardı. Sadece başka bir kürek istiyorlardı, sahip oldukları basit silahı. Peki siz ne yaptınız? Cevap, şu anda devasa bir endüstri olan halkla ilişkiler endüstrisinin ilk büyük zaferiydi. Silah üreticileri için çalışan bu "rıza mühendisliği" öncüleri, silahlar için bir iç pazar yaratmaya çalışmak üzere bir tanıtım kampanyası başlattılar. Bu teknikler daha sonra tütün endüstrisi ve diğerleri tarafından kopyalandı. On dokuzuncu yüzyılda büyük politik ekonomist Thorstein Veblen tarafından tanımlandığı şekliyle ilke, istek üretmektir. Eğer insanlar bir şeyler istemiyorsa, biz de istekler üretiriz. Bu bir pazar yaratacaktır; onları tuzağa düşüreceğiz.

Bu yüzden silah şirketlerinin halkla ilişkiler uzmanları, cesur kovboylar, hızlı silah çeken şerifler ve tüm bu heyecan verici şeylerle Vahşi Batı masalları uydurdular. Çocukken hepimizin bu masallara inandığını hatırlıyorum. Ve sonra, oğlunuzun bir Winchester tüfeği olması gerektiğini yoksa gerçek bir erkek olmadığını ve kızınızın pembe bir tabancası olması gerektiğini yoksa korunmayacağını söyleyen reklam kampanyası geldi ve bu böyle devam etti. Ve yine çok işe yaradı, ve bu, kısa süre sonra tütün şirketleri, Marlboro adamı ve diğerleri tarafından takip edildi. Vahşi Batı'nın icadı hayatımızın

önemli bir parçası haline gelerek bir silah kültürü ve sofistike silahlar için büyük bir pazar yarattı. Bu kültür daha sonra başka halkla ilişkiler başarılarıyla da pekiştirildi. Bu, büyük bir kısmı uydurma istekler için yapılan tüketici harcamalarına dayanan ekonominin temelini oluşturan devasa ve gelişen bir endüstrinin ilk büyük zaferiydi.

Devasa halkla ilişkiler endüstrisinin yeterince ilgi görmeyen ilginç bir yönüne değinmek için bir an için ara verelim. Bu sektör radikal bir şekilde anti-kapitalisttir. Ekonomiye giriş dersi aldıysanız öğrendiğiniz gibi, piyasalar bilinçli tüketicilerin rasyonel seçimler yapmasına dayanır. Sonra sokağa çıktığınızda ya da televizyonu açtığınızda, irrasyonel seçimler yapacak bilgisiz tüketiciler yaratma çabalarına tamamen kapıldığınızı görürsünüz. Ne de olsa, bir şeyin 3.00 dolar değil de 2.99 dolar olduğunu ilan eden tabelanın amacı da budur. Ya da televizyonda ünlü bir sporcunun ya da modaya uygun bir mankenin şaşkınlıkla izlediği bir arabayı gösteren bir reklam. Piyasa ekonomisinde, reklam sadece arabanın özelliklerini, *Consumer Reports*'dan arabanın olumlu özelliklerini ve kusurlarını tartışan bir köşe yazısıyla birlikte sunacaktır.

Bu tablo hayatımızın neredeyse her anına genelleştirilebilir. Yine de, bilinçli tüketicilerin rasyonel seçimler yapmasına dayanan piyasalara tapmamız ve ekonominin nasıl işlediğine dair bu teoriye dayanan ekonomi politikalarını benimsememiz gerekiyor. Bu sadece sağduyu. Margaret Thatcher'ın meşhur bir şekilde ilan ettiği gibi, başka bir alternatif yok.

Silah kültürüne, İkinci Anayasa Değişikliği'ne ve bu değişikliğin yorumunu değiştirerek bireye silah taşıma hakkı veren 2008 tarihli Mahkeme kararına (*DC v. Heller* davasına) bakalım. Karar, son derece saygın bir özgürlükçü akademisyen ve orijinalizmin⁷¹ baş papazı olan Yargıç Antonin Scalia tarafından yazılmıştır, yani

⁷¹ Bir hukuk metninin, özellikle de ABD Anayasası'nın, kabul edildiği tarihte anlaşıldığı şekilde yorumlanması gerektiğini savunan bir hukuki metin yorumlama teorisi (ç.n.).

metinlere ve ne anlama geldiklerine sıkı sıkıya bağlı kalmamız gerektiği doktrini, ki bu elbette *birileri* için ne anlama geldikleri anlamına gelmektedir. Kimin için? Elbette Anayasa'nın yazarları tarafından nasıl anlaşıldığı. Bu arada ilginç bir doktrin olan, yasayı mevcut zamana, sorunlarına ve anlayışına uyacak şekilde değiştirmeye yönelik liberal revizyonizmden kaçınmalıyız. On sekizinci yüzyılın gelenekleri ve algılarıyla bağlı olmak gerçekten mantıklı mı? Ama bunu bir kenara bırakalım.

Yargıç Scalia'nın kararı o kadar da uzun değil. Okumaya değer. İnternette bulabilirsiniz. Beklediğimiz gibi, on yedinci yüzyıldan kalma her türlü belirsiz belgeye atıfta bulunarak büyük bir bilimsellik sergiliyor. Ancak ilginç bir eksiklik var: Kurucuların İkinci Değişikliği Haklar Bildirgesi'ne dahil etmelerinin tüm nedenleri.

Sebepleri hiç de anlaşılmasa değil. 1790'lara geri dönelim. Bazı ciddi sorunlar vardı. Bunlardan biri İngilizlerin dışarıda olmasıydı. İngilizler büyük bir tehditti. Müthiş bir orduları ve dünyaya hükmeden bir donanmaları vardı. Yeni Cumhuriyet'in işe neredeyse hiç ordusu yoktu. Diyelim ki İngilizler tekrar geldiler, aslında çok uzun yıllar geçmeden geldiler. O zaman hızlı bir şekilde harekete geçirilebilecek iyi düzenlenmiş bir milis gücüne sahip olsanız iyi olur, bu da insanların minutemen⁷² gibi silahlara sahip olması gerektiği anlamına gelir. İkinci Değişikliğin bir nedeni de buydu.

İkinci bir neden de tiranlığa karşı koruma sağlamaktı. Daha önce de gördüğümüz gibi, Anayasa oluşturulurken oldukça güçlü bir merkezi hükümet isteyen Federalistler ile muhtemelen nüfusun çoğunluğunu oluşturan ve bunun özgürlüklerini ellerinden alacağından korkan anti-Federalistler arasında gerçek bir bölünme vardı. Çerçevécilerin "aşırı demokrasi" dediği şeyi isteyenler onlardı. Başka bir Kral III. George'a karşı kendilerini savunabilmek

⁷² Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda silahlı milis birliklerinin üyeleri. Bir dakika gibi hızlı bir sürede hazır hale geldikleri için "minutemen" adı verilmiştir (ç.n.).

istiyorlardı. Bu tamamen boş bir endişe değildi. Bu nedenle, ana Çerçevécilerden biri olan Alexander Hamilton, İngiliz sistemini en uygun sistem olarak görüyor ve ABD'nin Lordlar Kamarası ve güçlü bir yürütme de dahil olmak üzere onu taklit etmesi gerektiğini düşünüyordu. İyi düzenlenmiş eyalet milisleri, özgürlüğe yönelik böyle bir tehdide karşı bir savunma olacaktır. Bu, İkinci Değişikliğin ikinci bir nedeniydi.

Bence daha temel iki neden daha var. Bunlar Amerikan Devrimi'nin neden gerçekleştiğiyle ilgilidir. Elbette temsili olmayan vergilendirme ve tüm bunlar, ancak daha önce tartıştığımız çok daha ciddi nedenler vardı.

Bu nedenlerden biri, kolonilerin Kızılderili Ülkesi'ne doğru genişlemesini yasaklayan 1763 tarihli Kraliyet Bildirisi'ydi; bu bildiri, en saygıdeğer figürleri George Washington'un açıkladığı gibi, sakinlerinin kurtlardan sadece şekil olarak farklı olduğunu ve yerlerine daha üstün bir ırk geçtikçe başka bir yere "çekilmek" zorunda olduklarını anlayan sömürgeciler için tahammül edilemezdi. Bu bölgeleri yerli belasından temizlemek için milisler gerekecekti, ancak daha sonra federal ordu bu işi devraldı.

Dördüncü neden, İngiltere'nin köleliği yasaklamaya yönelik açık adımlarıydı; Lord Manfield'in 1772 tarihli kararında köleliğin İngiltere'de hoş görülemeyecek kadar "iğrenç" olduğu açıkça ilan edilmişti. Buna, önde gelen isimlerin neredeyse tamamının köle sahibi olduğu Amerikan kolonileri de dahildi. İngiltere'nin kovulmasıyla köleliğin yasaklanabileceği tehdidi ortadan kalktı, ancak kölelerin kendileri gerçekten ciddi bir tehditti. Güney Amerika'nın yerini almasına kadar köleliğin ana merkezi olan Karayipler'in her yerinde köle isyanları devam ediyordu. Güney Carolina gibi bazı yerlerde kölelerin sayısı sahiplerinin sayısından fazlaydı ve kölelik daha vahşi bir hal alıp tarihteki emsallerinin çok ötesine geçtikçe, kölelerin buna tahammül edememe tehlikesi daha da arttı. Bu da silahlara ve milislere gerçekten ihtiyacınız olduğu anlamına geliyordu.

Bunlar, Kurucuların bakış açısından İkinci Değişikliğin temel nedenleridir. Scalia'nın kararında hepsi tamamen göz ardı edilmiştir. Ve ilginç bir şekilde, bireysel ya da kolektif silahlanma hakkı konusunu ele alan ve Scalia'nın emsal kararı bozmasını tartışan temel hukuk literatüründe de bunlar görmezden gelinmiş gibi görünmektedir.

Övünülen orijinalizm için çok daha fazlası.

İkinci Değişikliğe ilişkin bu gerekçelerin hiçbirinin yirminci yüzyılda ya da günümüzde geçerli olmaması da ilgi çekicidir. “Boş topraklar” fethedilmiş, fatihler tarafından kendilerine ayrılan bölgeler dışında kurtlar ve Kızılderililer sürülmüştür. Kölelik 150 yıl önce resmen sona ermiş olsa da acı sonuçları devam etmektedir. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında kontrol altına alınan İngilizler, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın alaycı sözleriyle, ABD'nin “küçük ortağı” haline gelmiştir ve Brexit'in gerçekleşmesi halinde muhtemelen bir bağımlı devlet haline gelecektir. Geriye sadece silahların hükümetin tiranlığına karşı bir savunma olabileceği fikri kalıyor ve bu öylesine bir fantezi ki, bundan bahsetmenin tek nedeni buna inanan ve kendilerini korumak için yoğun bir şekilde silahlanan halk kesimlerinin olması. Trump çağında bu önemsiz bir olgu değil. Ancak, sırtlarına saldırı tüfekleri bağlayan ve diğerlerini saklayan adamların inançları ne olursa olsun, bunun tiranlığa karşı savunmayla hiçbir ilgisi yoktur. Daha çok tam tersi.

Kısacası, Kurucuların İkinci Değişiklik için öne sürdükleri gerekçelerin hiçbirisi bugün geçerli değildir ve uzun zamandır da geçerli değildir. Temelde modern yaşamla ilgisi olmasa da, halkla ilişkiler endüstrisi tarafından üretilen tutkulu bir silah kültürü tarafından desteklenen 11. Emir⁷³ haline geldi. Ve Cumhuriyetçi Parti'nin temel ilkelerinden biri haline geldi; Veblen'in terimini

⁷³ 11. Emir, Ronald Reagan'ın 1966 yılında Kaliforniya Valiliği için yürüttüğü kampanya sırasında kullandığı bir ifadedir. İfade şöyledir: “Hiçbir Cumhuriyetçi arkadaşın hakkın-da kötü konuşmayacaksın.” Emir, İncil'de de “birbirinizi seviniz” biçiminde geçmektedir. (ç.n.).

hatırlatırsak, dikkatleri “altta yatan nüfusa” yönelik saldırılarından başka yöne çekmek için başlıca mekanizma oldu.

Bu büyük bir başarı.

Kürtaj karşıtlığı ve saldırı silahları cephaneliğine sahip olmanın ilahi bir hak olduğunu savunmak, ilginç bir geçmişe sahip olan günümüz Cumhuriyetçi Partisinin iki temel dayanağıdır. Politikaların harekete geçirmeye çalıştığınız kişilerin altını oymak üzere tasarlandığı gerçeğini gizlerken oy tabanını koruma ihtiyacının bir parçası olarak makul bir gerekçeye sahiptirler, daha az aşırı bir biçimde olsa da diğer iş çevresi partisi için de ortaya çıkan bir sorun.

Parti programında bu gerekçeye sahip olmayan, en azından önceki iki durumda olduğu gibi şeffaf olmayan üçüncü bir plan var. Ancak öncelikle önemi nedeniyle, aynı zamanda orijinalizme bağlılık ve kürtaj suçuna karşı tutkulu muhalefetin yanı sıra yüksek prensiplerin siyasi hayatımızdaki rolü hakkında daha fazla fikir verdiği için ciddi bir ilgiyi hak ediyor. Bu madde diğer ikisinden çok daha ciddi ve hatta örgütlü insan yaşamı için bir ölüm çanına dönüşebilir. Şu anda partinin neredeyse sahibi olan figürün durumunda olduğu gibi iklim değişikliğinin açıkça inkâr edilmesinden ya da parti çevrelerinde standart olduğu gibi konunun marjinalleştirilmesinden bahsediyorum, oy veren seçmenlere kadar sızıyor. Konunun gerçeklerini tartıştık.

Her zaman böyle değildi ve programdaki bu maddenin gizli ilmihale nasıl eklendiğini görmek öğreticidir. On yıl önce Cumhuriyetçiler sera gazı emisyonları için piyasa temelli bir üst sınır ve ticaret planını desteklemeye çok yaklaştımlardı. John McCain 2008 yılında Cumhuriyetçilerin adayı olarak başkanlığa adaylığını koymuş ve iklim değişikliği konusunda uyarılarda bulunmuştu.

Koch imparatorluğu ve kurumsal Amerika üzerine derinlemesine bir çalışmanın yazarı Christopher Leonard’ın aktardığına göre, “insanlığın efendileri” arasında son derece etkili isimler, doğru düşünceye ve değerli politikalarına yönelik bu ciddi tehditten derin

endişe duyuyorlardı; bunların başında Koch kardeşler, özellikle de Koch imparatorluğu ve şirketlerin Amerika'sı üzerine derinlemesine bir çalışmanın yazarı Christopher Leonard'ın aktardığına göre, "sera gazlarını düzenlemeyi öneren ılımlı Cumhuriyetçileri görevden uzaklaştırmak için on yıllar boyunca yorulmadan çalışan" David Koch geliyordu (Leonard, "David Koch İklim Değişikliğinin En Büyük İnkarcısıydı," 2019; Leonard, "Kochland," 2019). Kurtuluş teolojisi ve diğer sapkınlıklar gibi, bunun da gelişmesine izin verilemezdi. Koch imparatorluğu, yeni başlayan kanserle başa çıkmanın doğru yolu olarak, kötücül çalışmalarına başlamadan önce onu yok etmek için yüksek vitesle geçti.

Leonard, David Koch'u, insan kaynaklı küresel ısınmayı derin ve samimi bir şekilde reddeden "nihai inkarcı" olarak tanımlıyor. Bunları elinde tutmasının söz konusu büyük kârlarla bir ilgisi olup olmadığı konusundaki inançsızlığımızı askıya alalım. Kanaatlerin tamamen samimi olduğunu kabul edelim. Bu imkânsız değil. İnanmak için uygun olan şeylere tamamen içtenlikle inanmanın kolay olduğunu söylemek yeni bir içgörü değildir. Bunun pek çok çarpıcı tarihsel örneği vardır. Köleliğin büyük ideoloğu John Calhoun, Güney'in korkunç köle çalışma kamplarının, plantasyon sahiplerinin yarattığı yüksek medeniyet için gerekli temel olduğuna inanırken şüphesiz samimiydi. Sanırım Hitler de üstün bir ırkın *Untermenschen*'i ortadan kaldırıp topraklarını ele geçirme ve topraklarını Yahudilerden, Romanlardan ve diğer istenmeyenlerden temizleme hakkına içtenlikle inanıyordu. Başka örnekler bulmak da çok kolay.

Ancak Koch kardeşlerin inkârcılığı sadece bu samimi inançlara sahip olmakla sınırlı kalmadı. Bu inançların dünyayı yönetmesini sağlamaya çalıştılar. Kendilerini bu hedefe adarken, "demokratik sürecin özü olan ikna etme ve telkin etme özgürlüğünü" (Bernays 1947) kullanmakla yetinmediler. Servetlerinin dayandığı fosil yakıtların sömürülmesini engelleyebilecek hiçbir şeyin yapılmamasını sağlamak için büyük kampanyalar başlattılar. Küresel ısınmayla

başla çıkmaya yönelik ılımlı çabaları raydan çıkarmak için gerçek bir yukıcı güç başlattılar. Şu anki başkan yardımcısı Mike Pence ve onun gibilerin yardımıyla, partiyi inkârcılık konusunda tam olarak aynı çizgide olmayan sapkınlardan temizlemeyi başardılar ve geriye kalanların kollarını kamuoyu önünde karalama, fonların kesilmesi ve diğer cezalarla büktüler.

Leonard'a göre Koch şebekesi "kendi suretinde bir Cumhuriyetçi Parti inşa etmeye çalıştı: sadece iklim değışikliğı konusunda harekete geçmeyi reddetmekle kalmayıp sorunun gerçek olduğunu da inkâr etmeye devam eden bir parti." Bu taahhüdü korumak için taş üstünde taş bırakılmadı: zengin bağışçılardan oluşan ağların örgütlenmesi, söylemi değıştirmek için düşünce kuruluşlarının kurulması, ülkedeki en büyük lobi gruplarından birinin kurulması, ev ev dolaşmak için sahte taban örgütlerinin oluşturulması, Çay Partisi'nin etkili bir şekilde şekillendirilmesi. Parti liderliğı çabucak teslim oldu ve Koch yıkıcı gücünün inkârcılıkla birlikte izlediğı işçi haklarını baltalamak, sendikaları yok etmek ve insanlara yardımcı olabilecek hükümet politikalarını engellemek gibi diğer hedeflerle, ABD kullanımında "liberteryанизm" olarak adlandırılan şeyle hiçbir sorunu yoktu.

David Koch'un kanseri büyümeden ortadan kaldırmaya yönelik kampanyası büyük başarı elde etti. Cumhuriyetçi Parti programına çok önemli bir madde daha ekledi. En azından şimdilik bu çaba, tıpkı diğerleri gibi halk oy tabanını harekete geçirecek gibi görünüyor. Belirtildiğı üzere bu başarı, ülkenin siyasi yaşamında yüksek ilkelere olan bağlılığı bir kez daha ortaya koymaktadır. Ve gözden geçirmeye gerek duymadığım sonuçları ışığında, tarihin en ağır suçlarından biri sayılır, gözden kaçan bir başka küçük gerçek.

Çok önemli bir soru da bu aldatmacanın daha ne kadar devam edebileceğidir? Gerçek özgürlük ve hak arayışı kanseri, az önce kısaca gözden geçirilen türden araçlarla kontrol altına alınabilir mi, yoksa metastaz mı yapacak? Çok geniş bir kategori olan çalışanlar,

seçilmiş temsilcilerinin kendi seslerini değil, başka sesleri dinlediğini fark edecekler mi?

Geçmişte örgütlü işçi sınıfı toplumsal mücadelelerin ön saflarında yer almıştır; bu uzun ve ilginç bir tarihtir ve bundan bahsetmek için zamanım olmadığı için üzgünüm. Pek çok kez, çoğu zaman da şiddet yoluyla yenilgiye uğratıldı, ancak geçmişte olduğu gibi yeniden yükselebilir. Bu boş bir hayal değil. 1920’lerde, güçlü ve militan ABD işçi hareketi, devletin kurumsal baskısı ve çoğu zaman da şiddet yoluyla neredeyse yok edilmişti. Birkaç yıl sonra yeni biçimler olarak yükseldi ve New Deal reformlarına öncülük etti.

Daha yakın bir örnek vermek gerekirse, 1970’lerin başında işçi militanlığında önemli bir artış yaşandı, çoğunlukla bastırılmış olsa da tamamen bastırılamadı. Tony Mazzocchi ve onun Petrol, Kimya ve Atom İşçileri Enternasyonalı, ki bunlar her gün işyerlerinde çevrenin tahribatıyla yüz yüze gelen ön saflarda yer alan işçilerdir, İş Güvenliği ve Sağlığı Yasası’nın kurulmasının arkasındaki itici güç oldular. Ve oradan devam ettiler. Mazzocchi kapitalizmin sert bir eleştirmeni olduğu kadar kararlı bir çevreciydi de. İşçilerin “fabrika çevresini kontrol etmeleri” ve aynı zamanda endüstriyel kirlilikle mücadelede öncülük etmeleri gerektiğini savunuyordu. Demokratlar emekçileri terk ettikçe, Mazzocchi sendika temelli bir İşçi Partisi’ni savunmaya başladı. 1990’larda önemli ilerleme kaydeden bu girişim, 1920’leri anımsatan şiddetli iş dünyası-hükümet saldırısı altında işçi hareketinin gerilemesinden kurtulamadı (bkz. Dudzic, “İşçi Partisi’ne Ne Oldu?” 2017).

Aslında daha önce bahsettiğimiz öğretmen grevleri gibi bazı canlanma belirtileri var. Bir diğeri de geçim ücreti için yürütülen ve yankı uyandıran çok önemli bir halk kampanyasıdır. Bununla bağlantılı ancak biraz daha dar kapsamlı bir konu da asgari ücretle ilgilidir. Birkaç hafta önce Marv’ın çizelgelerini hatırlarsanız, düzenli kapitalizm dönemi boyunca asgari ücret üretkenliği takip etti. Verimlilik arttıkça, asgari ücret de onunla birlikte artmıştır.

Bu, yetmişli yılların ortalarında durdu. Üretkenlik artmaya devam ederken, asgari ücret dengelenmiştir. Üretkenliği takip etmeye devam etseydi, şimdiye kadar saatte 20 dolardan fazla olurdu.

Bu neoliberal başarıyı en azından kısmen telafi etmek için çabalar var. Şimdiye kadar pek çok eyalette asgari ücretle ilgili bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır ve bu oldukça önemli bir konudur. Asgari ücret ya da yaşam ücretinden daha derin bir sorun var. Tarihçesine bir bakışla birlikte zaten tartıştığımız bir konu. Peki ya ücretli işçilik? Meşru mudur? Kendinizi köleliğe teslim etmek için bir sözleşme imzalarsanız, sözleşmenin meşru olmadığı genel olarak kabul edilir. O halde kendinizi totaliter bir yönetime teslim etmek için yapılan bir sözleşme neden meşrudur? Ücret sözleşmesi böyle bir şeydir. Hayatımın büyük bir bölümünde totaliter bir yönetim altında yaşayacağımı söylüyor, aslında mikroçip ve benzeri şeyler olmadan bile işyerinde bir kişinin kontrol edilme derecesini düşünürseniz, hiçbir totaliter devletin asla ulaşmaya yaklaşamayacağı kurallar. Ücret sözleşmesi budur.

Marx'ın açılış yorumlarına dönecek olursak, bu fikir bugün sağduyuyu büyük ölçüde ihlal ediyor, ancak bu her zaman doğru değildi. Başkanımızın kendisini mütevazı bir şekilde tarihteki en büyük başkan olarak tanımladığını fark etmişsinizdir, ancak Cumhuriyetçi Parti'nin kurucusu Abraham Lincoln'un de bir değeri olduğunu istemeyerek de olsa kabul etti, bu yüzden ona dönebiliriz. Daha önce de tartıştığımız gibi, Lincoln'un ücretli işçilik konusunda bir pozisyonu vardı. Bunu, geçici olması ya da işçi bundan kaçıp tekrar özgür bir insan olana kadar böyle olması dışında kölelikle aynı olarak görüyordu. O dönemde Cumhuriyetçi Parti'nin ve daha da önemlisi, canlı ve bağımsız basınlarında etkili bir şekilde ifade edilen işçi sınıfının tutumunun bu olduğunu hatırlayın. "Kendi kendini yönetme" hakkı günün sağduyusuydu.

Üretken girişimlerin işgücüne ait olması gerektiği fikri on dokuzuncu yüzyılda sadece Karl Marx ve Sol tarafından değil, aynı

zamanda klasik liberaller tarafından da oldukça savunuluyordu. İşte John Stuart Mill, dönemin en önde gelen klasik liberal figürü, büyük modern entelektüellerden biri. “İnsanlığın gelişmeye devam etmesi halinde... baskın olması beklenen örgütlenme biçimi, ... emekçilerin eşitlik koşullarında bir araya gelmeleri, faaliyetlerini sürdürdükleri sermayeye kolektif olarak sahip olmaları ve kendileri tarafından seçilebilir ve görevden alınabilir yöneticiler altında çalışmalarıdır.”

Kavramın kökleri, ilk günlerinden itibaren klasik liberal düşünceyi canlandıran John Locke, Adam Smith ve diğerlerinin görüşlerine dayanmaktadır. Anarşist geleneğin büyük bir kısmını ve sol anti-Bolşevik Marksizm’i içeren bir düşünce yelpazesinin genel tarzında ve aynı zamanda insanların işçilere ait işletmelerde ve kooperatiflerde yaşamları ve kaderleri üzerinde kontrol sahibi olmaya çalıştıkları daha önce tartıştığımız türden güncel aktivist çalışmalarda olduğu gibi, bunu diğer kurumların ve toplulukların serbest birliktelik ve federal örgütlenme çerçevesinde kontrol edilmesiyle ilişkilendirmek kısa bir adımdır.

Karl Marx’ın yaşlı köstebeğini hatırlayabiliriz; köstebek toprağın altında, yüzeyden çok da uzak olmayan bir yerde yuvalanmaya devam eder ve uygun durum ortaya çıktığında aktivizm ve katılım yoluyla toprağı yarıp çıkar. Bence geleceğin umudu budur.

KAPİTALİZM VE COVID-19

Sonuç Bölümü

Mart 2020'nin ilk haftasında “Siyaset Nedir?” dersimizin en son sunumunu tamamlarken, yeni koronavirüs veya Covid-19'un (daha teknik olarak SARS-CoV-2 olarak bilinir) düzeyi daha yaygın olarak biliniyordu. Şu anda Nisan 2020'nin sonunda yazdığımız gibi, kapsamı ve sonuçları oldukça net ve oldukça endişe verici. Yine de bu noktada bile pandeminin nihai etkileri, süresi veya sonrası hakkında hala büyük bir belirsizlik var.

Bu kısa sonsözde, şu anda küresel nüfusun geniş kesimlerinin sağlığını ve ekonomik durumunu tahrip eden Covid-19 salgınının, kitabın geri kalanında tanımladığımız türden koşullardan tahmin edilebilir bir şekilde (aslında neredeyse kaçınılmaz olarak) ortaya çıktığını göstermek istiyoruz. Hem salgının etiolojisi ve yayılması hem de salgına verilen eşitsiz tepkiler açısından, neoliberal, geç aşamadaki küreselleşmiş kapitalizmin acımasız mantığının amansız işleyişini görebiliriz. Çok daha fazla ayrıntıya yer verilebilecek olsa da, biz burada kapitalist ekonomi politiğin mevcut pandemi tarafından en bariz şekilde ortaya çıkarılan kusurlarını vurgulamak istiyoruz.

ETİYOLOJİ VE YAYILMA, COVID-19'UN KISA ZAMAN ÇİZELGESİ

Sağlık uzmanları ve araştırmacı bilim insanları bir süredir, örneğin 1918 İspanyol gribi (aslında ABD'de Kansas'ta ortaya çıkmıştı),

ancak özellikle HIV/AIDS, SARS, MERS ve Ebola gibi daha yakın tarihli salgınların ortaya çıkmasından bu yana, yeni ve tehlikeli salgınların ortaya çıkma olasılığı konusunda uyarılarda bulunuyorlar.

Yeni virüsün tanınması ve tanımlanması aslında Çin'deki doktorların Wuhan'da (Hubei Eyaletinde bir şehir) ortaya çıkan alışılmadık zatürre vakalarını fark ettikleri Aralık 2019'a dayanıyor. Çin'deki bilim insanları virüsün genomunu sıraladı ve 8 Aralık'ta Wuhan'da bilinmeyen bir virüsten kaynaklanan zatürre benzeri semptomların görüldüğü ilk vakanın rapor edilmesinden sadece bir ay sonra, 10 Ocak'ta kullanıma sundu. Buna karşılık, SARS salgını 2002'nin sonlarında başladıktan sonra, bilim insanlarının bu koronavirusu dizilemesi çok daha uzun sürdü. Şubat 2003'te zirve yaptı ve 29.727 nükleotitlik tam genom o Nisan ayına kadar dizilemedi.

Çinli sağlık ekipleri ön bulguları 31 Aralık 2019 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) bildirdi. DSÖ, 4 Ocak 2020'de Çin'in bu olağandışı vakaları kendisine bildirdiğini belirtti. DSÖ ilk olarak 5 Ocak'ta virüsü kamuoyuna duyurdu; üç hafta sonra, virüs hakkında daha fazla bilgi toplandıktan ve yayılması bir halk sağlığı acil durumunun kurumsal tanımıyla eşleştikten sonra, DSÖ uygun duyuruyu yaptı. Çin, Tayland, Japonya ve Güney Kore'de 20 Ocak 2020'ye kadar başka vakalar da tespit edilmiştir. İnsandan insana bulaşmanın gerçekliği de 20 Ocak 2020'de kabul edildi. Wuhan Şehri, 23 Ocak 2020 tarihinde Çinli yetkililer tarafından kapatıldı.

Bir DSÖ komitesi 22 Ocak 2020 tarihinde dünya genelindeki ülkelere şu tavsiyede bulunmuştur: "Herhangi bir ülkede vakaların daha fazla uluslararası alana yayılması beklenmektedir. Bu nedenle, tüm ülkeler aktif sürveyans, erken tespit, izolasyon ve vaka yönetimi, temaslı takibi ve 2019-nCoV enfeksiyonunun ileriye doğru yayılmasının önlenmesi dahil olmak üzere kontrol altına alma için hazırlıklı olmalı ve tüm verileri DSÖ ile paylaşmalıdır." DSÖ 11 Mart 2020 tarihinde küresel bir pandemi ilan etmiştir.

Çok sayıda kaynak, Çin hükümetinin 14-20 Ocak tarihleri arasında altı gün boyunca önemli bilgileri sakladığını yanlış bir şekilde bildirmiştir; aslında (ve yukarıdaki zaman çizelgesinin gösterdiği gibi) Çin hükümeti 3 Ocak'ta ABD'ye, Hastalık Kontrol Merkezlerine ve DSÖ'ye önemli bilgiler sağlamış ve daha sonra bildiklerini kamuoyuna birçok kez açıklamıştır. Bu bilgilerin salgın şiddetlenirken ve kimse tam olarak ne olduğunu bilmezken bile ortaya çıktığı açıktır. Doktorlar salgını kontrol altına almak ve ne olduğunu ve ne yapılması gerektiğini anlamak için hummalı bir şekilde çalışıyorlardı. Olayların daha doğru bir tasviri, 14 Nisan 2020'de Associate Press'in tipik bir "Çin bilgi sakladı" haberinin içine gömülmüş olsa da aslı şöyledir: "Vakaları bildirmeyenlerin yerel yetkililer mi yoksa bunları kaydetmeyen ulusal yetkililer mi olduğu belirsiz. Karantinadan sonra kısıtlamalarla ancak geçen hafta yeniden açılan Wuhan'da yetkililerin o sırada tam olarak ne bildiği de net değil."

Çin'in çabalarını daha önce onaylamasına rağmen, Başkan Trump, bu çok sayıda dürüst olmayan iddiayı kullanarak ve örgütü günah keçisi ilan edip suçu kendi kriz yönetiminden uzaklaştırmak amacıyla, 14 Nisan 2020'de ABD'nin DSÖ'ye verdiği desteği geri çekme planını açıkladı. *Washington Post*'ta yer alan habere göre, Trump DSÖ'yü yok etmek istiyor ve bunun, mevcut pandeminin çok ötesinde, dünya genelinde çok çeşitli hastalıklara yönelik sağlık hizmetleri için örgüte güvenen bilinmeyen sayıda insan için korkunç sonuçları olacak.

Nisan 2020 sonu itibariyle, koronavirüs dünya çapında 2,8 milyondan fazla kişiyi enfekte etmiş ve 200.000'den fazla kişinin ölümüne yol açmıştır. Her iki rakam da çok düzensiz testler ve vaka raporlamaları nedeniyle önemli belirsizlikler içermektedir, ancak şüphesiz ciddi bir eksik tahmindir. Nihai bilançoyu tahmin etmek mümkün değildir. ABD'deki istatistikler diğer büyük ülkelere kıyasla daha az güvenilir olsa da (ve bu nedenle kişi başına düşen

ölüm oranlarını hesaplamak zor olsa da), bu noktada açık olan şey, dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 4,5'ine sahip olan ABD'nin dünyadaki ölümlerin yüzde 25'inden fazlasına sahip olduğudur.

ŞU ANA KADAR VERİLEN YANITLAR

Ocak 2020'den itibaren, DSÖ'nün tavsiyesinden sonra ülkeler pandemiyle başa çıkmak için farklı yaklaşımlar benimsemiştir. En başarılı olanlar (örneğin Çin, Tayvan, Güney Kore, Singapur, Vietnam, Almanya, Avustralya ve Yeni Zelanda) kapsamlı testlere, temaslı takibine, karantinalara ve kapanımlara çok erken başladı. Bu önlemler, yeterli ekonomik ve sosyal destekle birleştiğinde, bu ülkelerdeki vakaların yayılmasını tıbbi kapasitelerin zorlanmadığı ve kişi başına daha düşük ölüm oranlarının elde edildiği noktaya kadar yavaşlatmayı başarmıştır. ABD de dahil olmak üzere diğer birçok ülkede müdahale çok daha yavaş ve gelişigüzel olmuş, bunun sonucunda da enfeksiyon ve ölüm oranları çok daha yüksek olmuştur.

Kapitalist Sağ Duyu ve Covid-19

“Anlar kârın unsurlarıdır.” Karl Marx, *Kapital*, Cilt 1, s. 352 [bkz. bölüm 2, “Ek Bölüm Referansları”]

Öncelikle, mevcut pandemiden önce çok daha etkili önleme, hazırlık ve başa çıkma tedbirlerinin mevcut olduğunu veya geliştirilebileceğini belirtmek çok önemlidir. Kapitalist mantıklar ve bu mantıkların hükmettiği insanlardan ziyade kâra öncelik veren yönetim yapıları nedeniyle bu tür önlemlere ulaşılamadı. Örneğin *New York Times*'da yakın zamanda yayınlanan bir makalede zoolog ve hastalık ekolojisti Peter Daszak'ın şu sözlerine yer veriliyor: “Sorun önlemenin imkansız olması değil... Bu çok mümkündü. Ama biz bunu yapmadık. Hükümetler bunun çok pahalı olduğunu düşündü. İlaç şirketleri kâr için çalışıyor.” Aynı makale, çağdaş bilimin çeşitli patojenlere karşı koruma sağlayabilen panviraller veya aşılar geliştirmek için gerekli araçlara zaten sahip olduğunu açıkça belirttikten sonra mikrobiyolog Vincent Racaniello'dan alıntı

yapıyor: “Panviral ilaçlar veya aşılar yapmanın önündeki asıl engel, hiç kimsenin bunların geliştirilmesi için ödeme yapmaya istekli olmamasıydı. İlaç şirketleri için... panviral aşılar tek kelimeyle korkunç bir iş teklifi: Şirketler, insanların en fazla yılda bir kez yaptıracakları bir aşı geliştirmek için yüz milyonlarca dolar harcamak zorunda ve bu aşı, herhangi bir hastalığın yükselişte olmadığı yıllarda hiç yapılmayacak. Panviral ilaç tedavileri de benzer nedenlerle kârlı değildir. Birincisi, tedavi süresi kısadır, genellikle sadece birkaç haftadır; kronik hastalıklar (diyabet, yüksek tansiyon) için hastalar genellikle yıllarca günlük hap rejimleri alırlar.” Racaniello’nun açıklamaya devam ettiği gibi, aynı kâr *über alles* (her şeyin üstünde) mantığı testler için de geçerli: “bu bir tavuk-yumurta durumu: Kimse bu virüsler için ilaç geliştirmiyor çünkü onları test etmenin bir yolu yok. Kimse test geliştirmiyor çünkü reçeteye yazacak ilaç yok.”

O halde bu ethosu mevcut tepkinin diğer pek çok unsurunu açıklamak için kullanmak da mümkündür. Dünya çapındaki tepkiler çeşitlilik gösterse de, biz burada neoliberal kapitalizmin en uç versiyonu olan ABD örneğine odaklanıyoruz. Bununla birlikte, bu satırları yazdığımız sırada pandeminin, özellikle sağlık çalışanları ve tıbbi malzeme açısından hazırlıksızlığın ABD’dekinden bile daha belirgin ve vahim olduğu Afrika ve Latin Amerika’da olmak üzere, gezegen nüfusunun en savunmasız kesimlerinde henüz tüm şiddetiyle ortaya çıkmadığını belirtmek kritik önem taşımaktadır. DSÖ’yü yok etmeye yönelik kampanyanın başarıya ulaşması halinde bu sorunların büyük ölçüde artacağı da açıktır.

Geçtiğimiz kırk yıl boyunca ABD sağlık “sistemi” (diğer birçok kamusal mal ve hizmetle birlikte) sürekli saldırı altında kalmıştır. Ronald Reagan’ın “sorun devlettir” sözünü takiben (özel sektörün tepesindekileri şımartmak dışında, ki bu konuda birazdan daha fazla bilgi vereceğim), neoliberallerin fonları azaltma, kuralsızlaştırma ve özelleştirme çabaları, gelişmiş dünyanın en pahalı, karmaşık ve yamalı bohça sağlık hizmetleri aygıtını ortaya çıkarmıştır; bu aygıt

hala 40 milyon vatandaşı sigortasız ve 40 milyon vatandaşı da eksik sigortalı bırakmaktadır. Bu aynı zamanda, fahiş maliyetlerine rağmen, gelişmiş ülkeler arasında en kötü sağlık sonuçlarından bazılarını üreten bir düzenlemedir. Bu düzenlemeye katılacak kadar “şanslı” olanların birçoğu için sağlık güvencesi istihdama bağlıdır ve pandeminin ortaya çıkışıyla birlikte bu güvencesizlik daha da belirginleşmiştir.

Aynı doymak bilmez kâr arzusuyla hareket eden sermaye, daha ucuz işgücü veya hammadde, daha kârlı pazarlar veya daha cazip (yani daha gevşek) düzenleyici ortamlar aramak için dünyayı dolaştı. Özelleştirme ve “tam zamanında” üretim rejimleri gibi diğer neoliberal ilkelerle birleştiğinde (yani, elde kesinlikle gerekenden daha fazla stok olmaması), bu binlerce yıllık meta zincirleri, maske, test kitleri, solunum cihazları, hastane yatakları ve etkili bir müdahale için gerekli sayısız ek unsurun ne yazık ki yetersiz tedarikini açıklamada uzun bir yol kat etmektedir.

Son olarak, bu mantık aynı zamanda ABD’nin “kurtarma” paketlerinin doğasını ve içeriğini ve nüfus üzerindeki riskler ne olursa olsun “ekonomiyi yeniden açmanın” aşırı aciliyetini de açıklamaktadır. Bu bölümün başındaki Marx’ın kısa özdeyişi, üretim araçlarındaki (hammaddeler, aletler, binalar, vb.) batık maliyetlerin bir an bile boş duramayacağını açıklığa kavuşturmak içindir. Böyle bir kesinti sadece vazgeçilen kâr değil, aynı zamanda gerçek bir kayıptır. Bu nedenle (bazı) insanların işe geri dönmesi ve kâr makinesinin dişlilerini mümkün olan en kısa sürede yeniden hızlandırması için umutsuz bir ihtiyaç vardır. Bu noktada, hükümet reçetelerinin çok dengesiz manzarası hakkında da düşünmeye değer. Tüm düzeylerde (federal, eyalet ve yerel), değişen ölçülerde de olsa “gerekli olmayan” çalışanlar için evde kalma yönergeleri veya zorunlulukları ve “gerekli olmayan” işletmeler (çoğunlukla küçük işletmeler) için kapatma kararları yayınlanırken, finans kurumları, büyük ev sahipleri, sigorta şirketleri ve benzerleri için böyle bir

kapatma kararı alınmamıştır. Aynı şekilde, ekonomiyi “yeniden açma” telaşı içinde, işverenlerin geri dönen çalışanları için doğrulanabilir güvenli çalışma koşulları sağlamalarını gerektiren hükümet yetkilerini (herhangi bir düzeyde) henüz görmedik. Bunun yerine, pandemi öncesinde olduğu gibi, işçilerden, kendilerinden üsttekilerin kâr elde etmeye geri dönmesi uğruna kendi sağlık ve güvenliklerini riske atmaları isteniyor.

Bugüne kadar kabul edilen orantısız kurtarma mevzuatı (iki partinin de ezici desteğiyle) en tepedekiler için muazzam bir rahatlama sağlarken, halka sadece kırıntılar sunmaktadır. İlk CARES tasarısı büyük şirketlere, bankalara ve diğer finans kuruluşlarına 500 milyar dolar tahsis etti, ancak Federal Rezerv’den gelen diğer kaynaklarla güçlendirildiğinde bu rakam en az 4,5 trilyon dolara ulaştı ve neredeyse hiçbir gözetim veya hesap verebilirlik olmadan. Buna karşın işçilere bir defaya mahsus olmak üzere 1.200 dolar ve çocuk başına 500 dolar ödeme sözü verildi. Hazine Bakanı Mnuchin’in de belirttiği gibi, bu ödeme on hafta boyunca “köprü likidite” (çalışan kadın ve erkeklere her zaman tanıdık gelen bir terminoloji!) sağlayacaktır ki bu da aslında günde 17 dolara denk gelmektedir; geçinmek için yeterli bir miktar. Mevzuat ayrıca işsizlik sigortasından yararlanma koşullarını genişletmiş ve haftalık işsizlik ödemelerini 600 dolar arttırmıştır. Tabii ki tüm bunlar yeni 26 milyon hak sahibinin bu yardımlara erişebileceğini varsayıyor. Şimdiye kadar eyalet ve yerel kurumlar talep karşısında bunalmış durumda. Bu sorunlar, bu hükümet sektörleri için kaynaklar kurdukça ve bu tür kaynak ihtiyaçlarına yönelik federal yanıt anemik kaldıkça daha da kötüleşecektir. Son olarak mevzuat, Küçük İşletmeler İdaresi tarafından yönetilmek üzere küçük işletmelere (beş yüzden az çalışanı olanlar!) fayda sağlayacak Maaş Çeki Koruma Programını da içermektedir. Bu program başlangıçta affedilebilir krediler için 350 milyar dolar ile finanse edildi (büyük parçaların çok daha büyük

işletmelere ve zincirlere gitmesiyle neredeyse hemen tükendi) ve 24 Nisan 2020’de 350 milyar dolar daha artırıldı. Bu programın son bir yönü kritiktir: kaynaklar doğrudan işçilere gitmek yerine, bu fonlar işverenlere gitmekte, işverenler de işçileri bordroda tutup tutmama, hangi istihdam düzeylerinde ve hangi ücret oranlarında çalıştırma konusunda takdir yetkisini elinde tutmaktadır. Bu da tüm gücü kapitalistlerin eline bırakmakta ve işçilerin toplumda elde edebilecekleri her türlü faydanın (şu anda sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere), olsa olsa ücretli emek ilişkisi yoluyla elde edilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Militarizm ve Covid-19

Militarizm, kapitalizm ve pandemi arasındaki bağlantılar çok geniş. En bariz ve acil olanı, şu anda yıllık 750 milyar doları aşan (sonraki on ulusal “rakibin” toplamından daha fazla harcama yapan) şişirilmiş ABD askeri bütçesiyle bağlantılı fırsat maliyetleridir. Ulusal Sağlık Enstitüleri ve Ulusal Bilim Vakfı’na yapılan mevcut harcamaların toplamı 50 milyar doların altındadır ve bu da askeri bütçenin yaklaşık yüzde 6’sıdır. Hastalık ekolojisti ve zoolog Peter Daszak’ın da belirttiği gibi: “Terörizme karşı korunmanın maliyeti hakkında iki kere düşünmüyoruz. Oraya gidiyoruz, fısıltıları dinliyoruz, insansız hava araçlarını gönderiyoruz, böyle bir dizi yaklaşımımız var. Salgın hastalıklar hakkında da aynı şekilde düşünmeye başlamalıyız.”

Militarizm ve pandemi arasındaki bir diğer önemli bağlantı da neo-empéryalizm ve küreselleşmiş neoliberalizm üzerinden işlemektedir. ABD, stratejik ve gerekli kaynaklara erişimi güvence altına almak ve bu erişimi ekonomik olarak yakın rakiplerine (askeri argümanı kullanırsak) engellemek, ayrıca pazarları açmak ve uluslararası alanda faaliyet gösteren ABD şirketlerine koruma sağlamak için askeri araçları kullanmaktadır. Bu çok ayılmış ve küreselleşmiş sistemin bir sonucu da seyahat edenlerin teması yoluyla

enfeksiyonun ülkeden ülkeye yayılmasıdır. Aslında Covid-19'u en son öncüllerinden (SARS, MERS ve Ebola) ayıran özelliklerden biri de bu hızlı ve kapsamlı coğrafi yayılmadır.

Çevresel Felaket ve Covid-19

Yine, buradaki bağlantılar çok sayıda, ancak biz sadece iki tanesini vurguluyoruz. Bunlardan ilki, kaynaklara yönelik iştahın artması kalkınmayı daha önce vahşi olan topraklara doğru ittikçe Covid-19 gibi salgınların ortaya çıkma olasılığının artmasıyla ilgilidir. Daszak gibi uzmanların uyardığı gibi, “nüfus ve küresel seyahat artmaya devam ettikçe ve kalkınma giderek vahşi alanlara doğru itildikçe, SARS veya Ebola gibi bir zamanlar kontrol altına alınabilen yerel salgınların küresel felaketlere dönüşmesi neredeyse kaçınılmazdı.” Daszak burada, hayvanlardan insanlara bulaşan zoonotik vektörler aracılığıyla insanlığı bekleyen potansiyel felaketlere işaret etmektedir. Küresel ısınma ve iklim krizinin hayvan popülasyonlarını harekete geçirmesiyle birlikte, insanlar ve vahşi hayvanlar (ve taşıdıkları sayısız virüs) arasında daha sık ve kapsamlı temas, daha fazla Covid-19'a zemin hazırlamaktadır.

İkinci bağlantı, havayı, suyu ve toprağı çok daha zehirli hale getiren ve böylece önceden var olan koşulları zayıflatarak korona-virüs enfeksiyonlarının etkilerine duyarlılığı önemli ölçüde artıran neoliberal çevresel deregülasyon dalgaları yoluyla gelmektedir. Bu etkiler (ve bunlarla ilişkili sosyoekonomik özellikler) elbette nüfus içinde çok dengesiz bir şekilde dağılmaktadır; bu da ABD'nin beyaz olmayan topluluklarındaki önemli ve orantısız enfeksiyon ve ölüm oranlarını açıklamaya yardımcı olan bir gerçektir.

Toplumsal Hareketler (Gerici ve İlerici) ve Covid-19

Son olarak, pandemi ile toplumsal tepkiler arasındaki bazı önemli bağlantılara dikkat çekmek istiyoruz. Sağ tarafta, tahmin edilebileceği üzere, dünyanın dört bir yanındaki otoriter rejimlerin pandemiye baskı, ilave gözetim ve sivil özgürlüklerin kısıtlanması

için bir kılıf olarak kullandığına dair çok sayıda örnek görüyoruz. ABD’de, biz yazarken, ülkeyi açmaya ve her zamanki gibi iş hayatına geri dönmeye en hevesli olanlar, evde kalma emirlerine uyulmamasını kışkırtmak için mali güvensizlik, can sıkıntısı, sabırsızlık ve hükümete güvensizlik kombinasyonlarını kışkırtıyor ve böylece protestocuların kendilerini ve diğerlerini daha fazla riske atıyor. ABD’nin çeşitli eyaletlerindeki siyasetçiler hem bu taleplere yanıt veriyor hem de onları teşvik ediyor ve gerekli koşullar ve önlemler alınmadan eyaletlerini erken açmayı ya düşünüyor ya da fiilen açıyorlar.

Öte yandan, hem kurulu hem de gelişmekte olan bazı çok önemli toplumsal hareketler olumlu değişim için çalışmaktadır. Uluslararası ölçekte, bir dizi ülkeden ülkeye yardım programı tespit etmek mümkün (bazıları ABD’nin ağır yaptırım rejimlerine rağmen gerçekleşmektedir). Bunlardan en önemlisi, geçmiş krizlerde birçok kez olduğu gibi Küba’nın en çok etkilenen yerlere sağlık ekipleri ve ekipman göndermesidir. Çin, ABD’nin her zamanki günah keçisi ilan etme ve “sarı tehlikeyi” suçlama politikasına rağmen, kendi salgınını nispeten erken kontrol altına aldı (yukarıda belirttiğimiz gibi) ve şimdi personel ve malzemelerle ve en önemlisi salgınla ilgili kendi deneyimlerinden edindiği bilgilerle diğerlerine yardımcı oluyor. Benzer karşılıklı yardım faaliyetleri dünya genelinde daha küçük ölçeklerde kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Buna ek olarak ve umarız acil krizin ötesinde kalıcı bir öneme sahip olarak, nüfusun daha önce güçsüz olan kesimlerinin, şimdi temel kahramanlar olarak kabul edildiğini (ve belki de bu sıfatları kullananlardan daha ciddiye aldıklarını), bu varsayılan statü ile orantılı hak ve menfaatler talep etmek için ayağa kalktıklarını görüyoruz. İster ön saflardaki sağlık çalışanlarından, isterse ışıkları açık tutan, suları akıtan, market raflarını dolduran, otobüsleri çalıştıran ve çöpleri toplayan insanlardan olsun, makul ücret, güvenli çalışma koşulları, sağlık hizmetleri, hastalık ve ebeveyn izni ve borçların

hafifletilmesi (ipotek veya kira, kamu hizmetleri, kredi kartları vb. için) talepleri ortaya çıkıyor. Bu taleplerin siyasi sisteme kaydedilip kaydedilmeyeceği ve nasıl kaydedileceği, pandemi sonrası manzaranın şekillenmesine yardımcı olacaktır.

Covid-19, mevcut kapitalist sistemdeki göz kamaştırıcı başarısızlıkları ve korkunç acımasızlıkları ortaya çıkarmıştır. Bu durum hem bir krizi hem de bir fırsatı temsil etmektedir. Bu salgının anlamı etrafındaki anlatıları kontrol etme mücadeleleri, ya yeni, daha insancıl bir sağduyu ve toplum ya da statükoya geri dönüş için mücadele alanı olacaktır. Bu mücadelelerin sonucu belirsizdir; her şey insanların kendi elleriyle gerçekleştirecekleri eylemlere bağlıdır.

KAYNAKLAR

BÖLÜM 1

DERS OKUMALARI

Becker, Elizabeth. *New York Times*, May 27, 2004.

Bernays, Edward. "The Engineering of Consent." *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 250, no. 1 (1947): 113–20.

Besar, Elena. "Hundreds of Journalists Jailed Globally Becomes the New Normal." Committee to Protect Journalists, December 13, 2018. <https://cpj.org/reports/2018/12/journalists-jailed-imprisoned-turkey-china-egypt-saudi-arabia/>.

Carter, Jacob, et al. *Science under Siege at the Department of the Interior*. PDF file. Union of Concerned Scientists, December 2018. <https://www.ucsusa.org/sites/default/files/attach/2018/12/science-under-siege-at-department-of-interior-full-report.pdf>.

Chomsky, Noam. *Detering Democracy*. Chapter 12. New York: Hill & Wang, 1992. First published 1991 by Verso (London and New York).

Crehan, Kate. *Gramsci's Common Sense: Inequality and Its Narratives*. Preface and chapter 3. Durham and London: Duke University Press, 2016.

Hedges, Chris. "Banishing Truth." Truthdig, December 24, 2018. <https://www.truthdig.com/articles/banishing-truth/>.

———. "The Permanent Lie." Truthdig, December 17, 2017. <https://www.truthdig.com/articles/permanent-lie-deadliest-threat/>.

Reporters Without Borders. *Worldwide Roundup of Journalists Killed, Detained, Held Hostage, or Missing in 2018*. PDF file. December 2018. https://rsf.org/sites/default/files/worldwide_round-up.pdf.

EK BÖLÜM REFERANSLARI

- Associated Press. "Grassley Answers Reactions to His 'Booze or Women or Movies' Remark on Estate Tax." *Des Moines Register*, December 4, 2017. <https://www.desmoinesregister.com/story/news/politics/2017/12/04/grassley-answers-reactions-his-booze-women-movies-remark-estate-tax/919542001/>.
- Baker, Dean. "The Green New Deal Is Happening in China." Truthout, January 14, 2019. <https://truthout.org/articles/the-green-new-deal-is-happening-in-china/>.
- Bernays, Edward. *Propaganda*. New York: H. Liveright, 1928.
- Chomsky, Noam. *Towards a New Cold War*. New York: New Press, 2003. First published 1982 by Pantheon (New York).
- . *Detering Democracy*. New York: Hill & Wang, 1992. First published 1991 by Verso (London and New York).
- Geman, Ben. "Ohio Gov. Kasich Concerned by Climate Change, but Won't 'Apologize' for Coal." *The Hill*, May 2, 2012. <https://thehill.com/policy/energy-environment/225073-kasich-touts-climate-belief-but-wont-apologize-for-coal>.
- Giddens, Anthony. *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley: University of California Press, 1984.
- Gramsci, Antonio. *Selections from Cultural Writings*. Edited by David Forgacs and Geoffrey Nowell-Smith. Cambridge: Harvard University Press, 1985.
- Hall, Stuart. "Gramsci's Relevance for the Study of Race and Ethnicity." *Journal of Communication Inquiry* 10, no. 2 (1986): 5–27.
- Hansen, James, et al. "Ice Melt, Sea Level Rise and Superstorms: Evidence from Paleoclimate Data, Climate Modeling, and Modern Observations that 2°C Global Warming Could Be Dangerous," *Atmospheric Chemistry and Physics*, 16, 3761–3812, <https://doi.org/10.5194/acp-16-3761-2016>, 2016.
- Lucas, John. "US Has Killed More Than 20 Million People in 37 'Victim Nations' since World War II." Global Research, May 28, 2020 (originally published November 27, 2015). <http://www.globalresearch.ca/us-has-killed-more-than-20-million-people-in-37-victim-nations-since-world-war-ii/5492051>.
- "Megacities: Urban Future, the Emerging Complexity: A Pentagon Video." YouTube video, 4:55. October 14, 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=-gEPdOZbyzbw&t=17s>.
- Popovich, Nadja, Livia Albeck-Ripka, and Kendra Pierre-Louis. "78 Environmental Rules on the Way Out Under Trump." *New York Times*, October 5, 2017. <https://www.nytimes.com/interactive/2017/10/05/climate/trump-environment-rules-reversed.html>.
- Rielly, John, ed. *American Public Opinion and U.S. Foreign Policy*. Chicago Council on Foreign Relations, 1987.

“A Running List of How Trump Is Changing Environmental Policy.” *National Geographic*, March 31, 2017. <https://news.nationalgeographic.com/2017/03/how-trump-is-changing-science-environment/>.

Savage, Charles. “Trump Says He Alone Can Do It. His Attorney General Nominee Usually Agrees.” *New York Times*, January 14, 2019. <https://www.nytimes.com/2019/01/14/us/politics/william-barr-executive-power.html>.

Smith, Adam. *The Wealth of Nations*. Chicago: Chicago University Press, 1977.

AKTİVİST/UYGULAYICI GÖRÜŞLERİ

Angelo Carusone, President, Media Matters for America.

Alerted the class to the emergence of a new form of “fake news” consisting of completely fabricated news stories masquerading as real news, including in the near future fake or synthetic video.

Janine Jackson, Program Director, Fairness and Accuracy in Reporting.

ABD’de haber toplama ve gazeteciliğin ticari amaçlı özel bir girişim olarak finanse edilmesi yönünde tarihsel bir seçim yapılmış olmasının sonuçlarını sınıf için ortaya koymuş; gazeteciliğin bir kamu hizmeti olduğunu (ya da olması gerektiğini) ancak medyanın bir işletme olduğunu açıklamıştır.

BÖLÜM 2

DERS OKUMALARI

Alperovitz, Gar. “Principles of a Pluralist Economy: Introduction.” The Next System Project, May 15, 2017. <https://thenextsystem.org/principles-introduction>.

Alston, Philip. “Report of the Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights on His Mission to the United States of America.” May 4, 2018. Report available at Rosa Furneau, “United States Gets an F for Failing to Help Its Neediest.” *Mother Jones*, June 22, 2018. <https://www.motherjones.com/politics/2018/06/united-nations-human-rights-council-report-america-gets-f-poverty/>.

Bivens, Josh, and Heidi Shierholz. “What Labor Market Changes Have Generated Inequality and Wage Suppression?” PDF file. Economic Policy Institute, December 12, 2018. <https://files.epi.org/pdf/148880.pdf>.

Fisher, Mark. *Capitalist Realism: Is There No Alternative?* Chapters 1–3. Winchester, UK: Zero Books, 2009.

- Friedman, Milton. *Capitalism and Freedom*. Prefaces (2002, 1982, 1962), introduction, and chapter 1. Chicago: University of Chicago Press, 1962.
- Hahnel, Robin. "Why the Market Subverts Democracy." *American Behavioral Scientist* 52, no. 7 (2009): 1006–22.

EK BÖLÜM REFERANSLARI

- Anderson, Elizabeth. *Private Government: How Employers Rule Our Lives (and Why We Don't Talk about It)*. Princeton, NJ, and Oxford, UK: Princeton University Press, 2017.
- Bairoch, Paul. *Economics and World History*. Chicago: Chicago University Press, 1993.
- Chomsky, Noam. "Consent without Consent: Reflections on the Theory and Practice of Democracy." *Cleveland State Law Review* 44, no. 4 (1996). This essay also available in Noam Chomsky, *Masters of Mankind: Essays and Lectures, 1969–2013* (Chicago: Haymarket Books, 2014).
- Gaddis, John Lewis. *The Long Peace: Inquiries into the History of the Cold War*. New York: Oxford University Press, 1987.
- Gardner, Lloyd. *Safe for Democracy*. Oxford, UK: Oxford University Press, 1987.
- Klarman, Michael J. *The Framers' Coup: The Making of the United States Constitution*. New York: Oxford University Press, 2016.
- Marx, Karl. *Capital: A Critique of Political Economy*, Volume 1. New York: Penguin Classics, 1976/1990.
- Montgomery, David. *The Fall of the House of Labor: the Workplace, the State, and American Labor Activism, 1865–1925*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- Santiso, Javier. *Latin America's Political Economy of the Possible*. Cambridge: MIT Press, 2006.
- Ware, Norman. *The Industrial Worker, 1840–1860*. Boston: Houghton Mifflin, 1924.

AKTİVİST/UYGULAYICI GÖRÜŞLERİ

Eduardo Garcia, Coordinator, AFGJ's Prison Imperialism Project, Alliance for Global Justice.

AFGJ'nin ABD'nin Latin Amerika'ya müdahalesine ışık tutacak yeni yollar bulmak için yaptığı çalışmaları ve örgütün ekonomik ve çevresel adalet, gerçek demokratik kurumların oluşturulması ve ABD militarizmine muhalefet konularına odaklanmasını açıklamaktadır.

John Duda, Director of Communications, The Democracy Collaborative.

The Next System Project'in (The Democracy Collaborative'in başlıca faaliyetlerinden biri) kalbini oluşturan işçi mülkiyeti ve kontrolüne ilişkin gerçek dünya deneylerinden yararlanarak sınıfa mevcut ekonomik düzenlemelerimize alternatif olabilecek bazı somut örnekler sundu.

BÖLÜM 3

DERS OKUMALARI

- Chomsky, Noam. "The Most Dangerous Moment,' 50 Years Later." *TomsDispatch.com*, October 15, 2012. <http://www.tomdispatch.com/blog/175605/>.
- Crawford, Neta C. "Human Cost of the Post-9/11 Wars: Lethality and the Need for Transparency." PDF file. Brown University Costs of War Project. November 2018. <https://watson.brown.edu/costsofwar/files/cow/imce/papers/2018/Human%20Costs%2C%20Nov%208%202018%20CoW.pdf>.
- Engelhardt, Tom. "Mapping a World from Hell: 76 Countries Are Now Involved in Washington's War on Terror." *Counterpunch*, January 5, 2018. <https://www.counterpunch.org/2018/01/05/mapping-a-world-from-hell-76-countries-are-now-involved-in-washingtons-war-on-terror/>.
- Excerpts from *NSC 68, A Report to the National Security Council, 1950*. PDF file. http://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/pdf/10-1.pdf.
- "Global Arms Industry: US Companies Dominate the Top 100; Russian Arms Industry Moves to Second Place." *Stockholm International Peace Research Institute*, December 10, 2018. <https://www.sipri.org/media/press-release/2018/global-arms-industry-us-companies-dominate-top-100-russian-arms-industry-moves-second-place>.
- Hartung, William. "The Doctrine of Armed Exceptionalism: The Urge to Splurge: Why Is It So Hard to Reduce the Pentagon Budget?" *CommonDreams.org*, October 25, 2016. http://www.tomdispatch.com/post/176202/tomgram%3A_william_hartung%2C_the_doctrine_of_armed_exceptionalism/.
- Klare, Michael. "Why 'Overmatch' Is Overkill." *The Nation*, December 20, 2018. <https://www.thenation.com/article/archive/overmatch-pentagon-military-budget-strategy/>.
- Lindorff, Dave. "Exclusive: The Pentagon's Massive Accounting Fraud Exposed." PDF file. *The Nation*, November 27, 2018.
- Schivone, Gabriel, and John Lindsay-Poland. "Opinion: Mexico's Gun Violence a 'Moral Crisis of Complicity' for U.S. Border States." Special to the *Arizona Daily Star*, December 17, 2018. https://tucson.com/opinion/local/opinion-mexico-s-gun-violence-a-moral-crisis-of-complicity/article_2292df-4f-b0f9-54bd-924d-66b5d2470573.html.
- Shultz, George P., William J. Perry, Henry A. Kissinger, and Sam Nunn. "A World Free of Nuclear Weapons," *Nuclear Security Project*, January 4, 2007. <https://www.hoover.org/research/world-free-nuclear-weapons-0>.
- Stern, Jeffrey E. "From Arizona to Yemen: The Journey of an American Bomb." *New York Times Magazine*, December 11, 2018. <https://www.nytimes.com/2018/12/11/magazine/war-yemen-american-bomb-strike.html>.
- William J. Perry Project. <https://www.wjperryproject.org/about>.

EK BÖLÜM REFERANSLARI

- Bach, J. R. Borosage, M. Honey, and T. Barry, eds. *Global Focus*. New York: St. Martins, 2000.
- Carothers, Thomas. *In the Name of Democracy*. Berkeley: University of California Press, 1991.
- Carothers, Thomas. In Abraham Lowenthal, ed., *Exporting Democracy*. Baltimore: Johns Hopkins, 1991.
- Chomsky, Noam. *For Reasons of State*. New York: New Press, 2003. First published in 1973 by Pantheon (New York).
- . *Failed States*. Chapter 4. New York: Metropolitan Books, 2006.
- . *Detering Democracy*. Chapter 11. New York: Hill & Wang, 1992. First published 1991 by Verso (London and New York).
- Chomsky, Noam, and Howard Zinn, eds. *Pentagon Papers*. Gravel edition, volume 5. Boston: Beacon Press, 1972.
- Green, David. *The Containment of Latin America*. Chicago: Quadrangle Books, 1971.
- Harvey, David. *The New Imperialism*. Oxford, UK: Oxford University Press, 2003.
- Küng, Hans. *The Catholic Church*. New York: Modern Library, 2001.
- LaFeber, Walter. *Inevitable Revolutions*. New York: Norton, 1983.
- Lenin, Vladimir I. *Imperialism, The Highest Stage of Capitalism*. 1916. Marxists.org. <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1916/imp-hsc>.
- Marx, Karl, and F. Engels. *The Communist Manifesto*. 1848. Marxists.org. <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1848/communist-manifesto/index.htm>.
- McChesney, Robert. *Communication Revolution: Critical Junctures and the Future of Media*. New York: New Press, 2007.
- Pickard, Victor. *Democracy without Journalism?: Confronting the Misinformation Society*. Oxford, UK: Oxford University Press, 2020.
- Ponting, Clive. *Churchill*. London: Sinclair-Stevenson, 1994.
- Schmookler, Andrew Bard. *The Parable of the Tribes: The Problem of Power in Social Evolution*. Berkeley: University of California Press, 1984 (hardback); (paperback, Houghton Mifflin, 1986).
- Shoup, Laurence H., and William Minter. *Imperial Brain Trust: The Council on Foreign Relations and United States Foreign Policy*. New York: Monthly Review Press, 1977.
- Starrs, Sean K. *American Power Globalized: Rethinking National Power in the Age of Globalization* (forthcoming).
- Westbrook, Robert B. *John Dewey and American Democracy*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1991.

AKTİVİST/UYGULAYICI GÖRÜŞLERİ

Sterling Vinson, Member, Veterans for Peace, Tucson Chapter.

Barış için Gaziler'in temel hedefleri ve faaliyetleri, savaşın nedenleri ve maliyetleri konusunda kamu bilincini artırma; hükümetlerimizi diğer ulusların iç işlerine açık veya gizli bir şekilde müdahale etmekten alıkoyma; silahlanma yarışını sona erdirmeye ve nükleer silahları azaltma ve nihayetinde ortadan kaldırma; gaziler ve savaş mağdurları için adalet arama ve ulusal politikanın bir aracı olarak savaş ortadan kaldırma çabalarından oluşmaktadır.

Devora Gonzalez, Field Organizer, School of the Americas Watch.

Sınıfa Amerika Okulu'nun (yeni adıyla Batı Yarımküre Güvenlik İşbirliği Enstitüsü) kısa bir tarihçesini, Latin Amerika'daki baskıcı polis ve askeri güçlerin eğitimi ve silahlandırılmasındaki rolünü ve SOAW'ın bunları kapatma çabalarını anlattı.

BÖLÜM 4

DERS OKUMALARI

Baker, Dean. "Saving the Environment: Is Degrowth the Answer?" Counterpunch, November 28, 2018. <https://www.counterpunch.org/2018/11/28/saving-the-environment-is-degrowth-the-answer/>.

Bellamy, John Foster. *Ecology against Capitalism*. Preface and chapter 2. New York: Monthly Review Press, 2002.

Bledsoe, Paul. "Going Nowhere Fast on Climate Change." *New York Times*, December 29, 2018. <https://www.nytimes.com/2018/12/29/opinion/climate-change-global-warming-history.html>.

Eilperin, Julie, et al. "Trump Administration Sees a 7 Degree Rise in Global Temperatures by 2100." *Washington Post*, September 27, 2018.

Hickel, Jason. "Why Growth Can't Be Green." *Foreign Policy*, Fall 2018. <https://foreignpolicy.com/2018/09/12/why-growth-cant-be-green/>.

Lipton, Eric, et al. "The Real-Life Effects of Trump's Environmental Rollbacks: 5 Takeaways from Our Investigation." *New York Times*, December 26, 2018. <https://www.nytimes.com/2018/12/26/us/trump-environment-regulation-rollbacks.html>.

Pollin, Robert. "Degrowth vs. a Green New Deal." PDF file. *New Left Review*, July/August 2018. <https://newleftreview.org/issues/II112/articles/robert-pollin-de-growth-vs-a-green-new-deal.pdf>.

Polychroniou, C. J. "Global Warming and the Future of Humanity: An Interview with Noam Chomsky and Graciela Chichilnisky." Truthout.org, September 17, 2016. <https://truthout.org/articles/global-warming-and-the-future-of-humanity-an-interview-with-noam-chomsky-and-graciela-chichilnisky/>.

Waterstone, Marv. "Adrift on a Sea of Platitudes: Why We Will Not Solve the Greenhouse Issue." *Environmental Management* 17, no. 2 (1993): 141–52.

EK BÖLÜM REFERANSLARI

Hansen, James, et al. "Ice Melt, Sea Level Rise and Superstorms: Evidence from Paleoclimate Data, Climate Modeling, and Modern Observations that 2°C Global Warming Could Be Dangerous." *Atmospheric Chemistry and Physics*, 16, 3761–3812. <https://doi.org/10.5194/acp-16-3761-2016>, 2016.

Harvey, David. *Justice, Nature and the Geography of Difference*. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 1996.

Klein, Naomi. *Capitalism vs. the Climate*. *The Nation*. November 9, 2011. <https://www.thenation.com/article/archive/capitalism-vs-climate/>.

AKTİVİST/UYGULAYICI GÖRÜŞLERİ

Carolyn Shafer, Member, Board of Directors, Patagonia Area Resource Alliance (PARA).

Çevresel çatışma konusunda bir vaka çalışması olarak madencilik şirketlerinin faaliyetlerini izleyen ve devlet kurumlarının gerekli özeni göstermesini sağlayan bir gözlemci kuruluş olan PARA'nın eylemlerinin kamu arazilerimiz, suyumuz ve Arizona'nın Patagonia kasabası için uzun vadeli ve sürdürülebilir faydalar sağladığından emin olmak için yaptığı çalışmalar sunuldu.

BÖLÜM 5

DERS OKUMALARI

Bauman, Zygmunt. *Wasted Lives: Modernity and Its Outcasts*. Introduction and chapter 3. Cambridge, UK: Polity Press, 2004.

Brown, Wendy. *Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution*. Chapter 1. New York: Zone Books, 2015.

Giroux, Henry. "Culture of Cruelty: The Age of Neoliberal Authoritarianism." Counterpunch, October 23, 2015. <https://www.counterpunch.org/2015/10/23/culture-of-cruelty-the-age-of-neoliberal-authoritarianism/>.

- Kotz, David M. "End of the Neoliberal Era? Crisis and Restructuring in American Capitalism." *New Left Review* 113 (2018): 29–55.
- McCoy, Alfred W. "It's Not Just Trump: A Toxic Right-Wing Nationalism Is Rising across the Planet." AlterNet, April 2, 2017. <https://www.alternet.org/2017/04/its-not-just-trump-toxic-right-wing-nationalism-rising-across-planet/>.
- O'Toole, Fintan. "Trial Runs for Fascism are in Full Flow." *Irish Times*, June 24, 2018. <https://www.irishtimes.com/opinion/fintan-o-toole-trial-runs-for-fascism-are-in-full-flow-1.3543375>.
- Powell, Lewis F. Jr. "The Powell Memorandum/Manifesto." PDF file. August 23, 1971. <https://rmokhiber.wpengine.com/wp-content/uploads/2012/09/Lewis-Powell-Memo.pdf>.

EK BÖLÜM REFERANSLARI

- Adamsky, Dmitry Dima. "The 1983 Nuclear Crisis—Lessons for Deterrence Theory and Practice." *Journal of Strategic Studies*, 2013.
- Baker, Dean. "The Green New Deal Is Happening in China." January 14, 2019. Truthout, January 14, 2019. <https://truthout.org/articles/the-greennew-deal-is-happening-in-china/>.
- Cardoso, Pedro, Philip S. Barton, Klaus Birkhofer, Filipe Chichorro, Charl Deacon, Thomas Fartmann, Caroline S. Fukushima, et al. "Scientists' Warning to Humanity on Insect Extinctions." *Biological Conservation* 242 (February 2020): 108246.
- Cowie, Jefferson. "Notes and Documents: 'A One-Sided Class War': Rethinking Doug Fraser's 1978 Resignation from the Labor-Management Group." Researchgate, August 1, 2003. https://www.researchgate.net/publication/263724727_Notes_and_Documents_A_One-Sided_Class_War_Rethinking_Doug_Fraser%27s_1978_Resignation_from_the_Labor-Management_Group.
- DiMaggio, Anthony. "The 'Trump Recovery': Behind Right-Wing Populism's Radical Transformation." *Counterpunch*, August 9, 2019. <https://www.counterpunch.org/2019/08/09/the-trump-recovery-behind-right-wing-populisms-radical-transformation/>.
- Fischer, Benjamin B. "A Cold War Conundrum: The 1983 Soviet War Scare." Summary. <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/a-cold-warconundrum/source.htm>.
- Friedman, Milton. *Capitalism and Freedom*. Preface. Chicago: University of Chicago Press, 1962.
- "From George Washington to James Duane, September 7, 1783." *Founders Online*, National Archives. <https://founders.archives.gov/documents/Washington/99-01-02-11798>.

- "Global Pay Ratio: CEO vs. Average Worker." <https://onsizzle.com/i/global-pay-vs-average-worker-c-e-0-country-ratio-of-pay-15406559>.
- Harvey, David. *The New Imperialism*. Oxford, UK: Oxford University Press, 2003.
- Ho, Jessica Y., and Arun S. Hendi. "Recent Trends in Life Expectancy across High Income Countries: Retrospective Observational Study." *BMJ* 362 (2018). <https://doi.org/10.1136/bmj.k2562>.
- Lafer, Gordon. *The One Percent Solution: How Corporations are Remaking America One State at a Time*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2017.
- McNichols, Celine, Heidi Shierholz, and Marni von Wilpert. "Workers' Health, Safety, and Pay Are Among the Casualties of Trump's War on Regulations." Economic Policy Institute, January 29, 2018. <http://www.epi.org/publication/deregulation-year-in-review/#epi-toc-4>.
- "Mont Pelerin Society Statement of Aims." <https://www.montpelerin.org/statement-of-aims/>.
- Nguyen, Viet Thanh, and R. Hughes. "The Forgotten Victims of Agent Orange." *New York Times* op-ed, September 15, 2017.
- "OppenheimerFunds Invites Investors to 'Challenge Borders' with New Ad Campaign." PR Newswire, June 6, 2018. <https://www.prnewswire.com/news-releases/oppenheimerfunds-invites-investors-to-challenge-borders-with-new-ad-campaign-300660726.html>.
- Piketty, Thomas, Emmanuel Saez, and Gabriel Zucman. "Economic Growth in the US: A Tale of Two Countries." VoxEU, March 29, 2017. <https://voxeu.org/article/economic-growth-us-tale-two-countries>.
- Postol, T. "Russia May Have Violated the INF Treaty. Here's How the United States Appears to Have Done the Same." *Bulletin of Atomic Scientists*, February 14, 2019.
- Slobodian, Quinn. *Globalists: The End of Empire and the Birth of Neoliberalism*. Cambridge: Harvard University Press, 2018.
- Wester, Philippus, Arabinda Mishra, Aditi Mukherji, and Arun Bhakta Shrestha, eds. *The Hindu Kush Himalaya Assessment*. Cham, Switzerland: Springer Nature, 2019. <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-3-319-92288-1>.
- Wilcox, Fred A. *Scorched Earth*. New York: Seven Stories Press, 2011.
- . *Waiting for an Army to Die*. 2nd ed. New York: Seven Stories Press, 2011.

AKTİVİST/UYGULAYICI GÖRÜŞLERİ

Lisa Graves, Cofounder, Documented Investigations.

Şirketlerin kamu politikalarını nasıl manipüle ettiğini, çevremize, toplumlarımıza ve demokrasimize nasıl zarar verdiği araştıran bir izleme grubu olan Documented Investigations'ın çalışmaları anlatıldı. Sunum, kapsamlı

ve faydalı bir şekilde, Amerikan Yasama Değişim Konseyi'nin faaliyetlerine ve neoliberal gündemi iletme faaliyetlerine odaklandı.

BÖLÜM 6

DERS OKUMALARI

- Crehan, Kate. *Gramsci's Common Sense: Inequality and Its Narratives*. Chapter 7. Durham and London: Duke University Press, 2016.
- Draft for a Select Committee on Green New Deal. <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-resolution/109/text>.
- Jackson, Janine. "They're Going to Pen You In and Charge You for It." *CounterSpin* interview, October 24, 2018. <https://fair.org/home/theyre-going-to-pen-you-in-and-charge-you-for-it/>.
- O'Connor, James. *Natural Causes: Essays in Ecological Marxism*. Pages 255–65 and chapters 15 and 19. New York: Guilford Press, 1998.
- Queally, John. "For Next Weapon in Anti-Protest Arsenal, US Military Building Plasma Gun Capable of Vaporizing Human Flesh." *Common Dreams*, October 18, 2018. <https://www.commondreams.org/news/2018/10/18/next-weapon-anti-protest-arsenal-us-military-building-plasma-gun-capable-vaporizing>.
- Sunrise Movement (youth organizing to fight climate change). "Statement of Principles." <https://www.sunrisemovement.org/principles>.

EK BÖLÜM REFERANSLARI

- "FBI Documents Reveal Secret Nationwide Occupy Monitoring." Partnership for Civil Justice Fund. http://www.justiceonline.org/fbi_files_ows.
- Hall, Stuart. "Gramsci's Relevance for the Study of Race and Ethnicity." *Journal of Communication Inquiry* 10, no. 2 (1986): 5–27.
- Newsy. "American Fear Climbs Despite Drop in Violence." YouTube video, 3:14. September 13, 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=DSwVxl6ABuc>.
- Rothstein, Richard. *The Color of Law: A Forgotten History of How Our Government Segregated America*. New York: Liveright, 2017.
- Zuboff, Shoshana. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: Hachette, 2019.
- . "Once We Searched Google. Now It Searches Us." *Le Monde diplomatique*, January 2019. <https://mondediplo.com/2019/01/06google>.

AKTİVİST/UYGULAYICI GÖRÜŞLERİ

Justine Orlovsky-Schnitzler, Media Coordinator, No More Deaths.

Jeff Reinhardt, Volunteer, No More Deaths.

Sınırın askerileştirilmesinin tarihçesini, ABD hükümetinin ABD-Meksika sınırını geçmeye yönelik tüm çabaları acımasızca engellemeye yönelik “caydırıcılık yoluyla önleme” politikasını ve bu eylemlerin Güneybatı’nın çöl bölgelerinde çok sayıda göçmen ölümüne yol açan sonuçlarını sundu. No More Deaths’in (Tucson merkezli bir gönüllü kuruluş) bu etkileri hafifletmeye yardımcı olmak için insani yardım sağlama çabalarını anlatmıştır.

Joe Thomas, President, Arizona Education Association.

Yeterli finansman ve çalışma/öğrenme koşullarının sağlanması için ABD genelinde eğitimciler, veliler ve öğrenciler tarafından yakın zamanda gerçekleştirilen grevler hakkında genel bir bilgi verdi ve Arizona Red for Ed hareketini bu bağlama yerleştirdi.

BÖLÜM 7

DERS OKUMALARI

Chomsky, Noam. *What Kind of Creatures Are We?* Chapter 3. New York: Columbia University Press, 2015.

Giroux, Henry. “Cultural Studies, Public Pedagogy, and the Responsibility of Intellectuals.” PDF file. *Communication and Critical/Cultural Studies* 1 no.1 (2004): 59–79. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1479142042000180926>.

Waterstone, Marv. “Smoke and Mirrors: Inverting the Discourse on Tobacco.” *Antipode* 42, no. 4 (2010): 875–96.

EK BÖLÜM REFERANSLARI

Bronfenbrenner, Kate. “Organizing in the NAFTA Environment: How Companies Use ‘Free Trade’ to Stop Unions.” Cornell University ILR School, 1997. <https://digitalcommons.ilr.cornell.edu/articles/826/>.

Dudzić, Mark. “What Happened to the Labor Party?” *Jacobin*, October 11, 2015. <https://www.jacobinmag.com/2015/10/tony-mazzochi-mark-dudzi-c-us-labor-party-wto-nafta-globalization-democrats-union/>.

Haag, Pamela. *The Gunning of America: Business and the Making of American Gun Culture*. New York: Basic Books, 2016.

Halpern, Sue. “How Republicans Became Anti-Choice.” *New York Review of*

Books, November 8, 2018. <https://www.nybooks.com/articles/2018/11/08/how-republicans-became-anti-choice/>.

“John Bolton Admits US-Backed Coup in Venezuela Is about Oil, Not Democracy.” *Telesur*, January 30, 2019. <https://www.telesurenglish.net/news/John-Bolton-Admits-US-backed-Coup-in-Venezuela-Is-About-Oil-Not-Democracy-20190130-0020.html>.

Kilpatrick, Connor. “Victory Over the Sun.” *Jacobin*, August 31, 2017. <https://jacobinmag.com/2017/08/victory-over-the-sun>.

Leonard, Christopher. “David Koch Was the Ultimate Climate Change Denier.” *New York Times*, August 23, 2019. <https://www.nytimes.com/2019/08/23/opinion/sunday/david-koch-climate-change.html>.

———. “Kochland: How David Koch Helped Build an Empire to Shape U.S. Politics and Thwart Climate Action.” Interview with Amy Goodman. *Democracy Now!*, August 27, 2019. https://www.democracynow.org/2019/8/27/christopher_leonard_kochland_koch_brother.

Manokha, Ivan. “New Means of Workplace Surveillance: From the Gaze of the Supervisor to the Digitalization of Employees.” *Monthly Review*, February 1, 2019. <https://monthlyreview.org/2019/02/01/new-means-of-workplace-surveillance/>.

Pilger, John. December 16, 2002. <http://johnpilger.com/articles/two-years-ago-a-project-set-up-by-the-men-who-now-surround-george-w-bush-said-what-america-needed-was-a-new-pearl-harbor-its-published-aims-have-come-alarmingly-true>.

AKTİVİST/UYGULAYICI GÖRÜŞLERİ

Rudy Balles, Director, Southern Colorado American Indian Movement.

Dakota Access Pipeline inşası karşısında protesto eylemlerinin çok kişisel ve dokunaklı bir anlatımını sundu ve sınıf için şiddetsiz sivil itaatsizliğin ön saflarında olmanın ne anlama geldiğini canlı bir şekilde anlattı.

Rodrigo Cornejo, Volunteer, Wikipolitica; Youth political organizer, Jalisco, Mexico.

Meksika’da yerleşik parti sistemlerine alternatif geliştirmek amacıyla düzenlenen çeşitli siyasi kampanyaları anlatmış ve sınıfa, oldukça somut stratejik ve taktiksel içgörüler de dahil olmak üzere, bu çabaların başarı ve başarısızlıklarına ilişkin faydalı bir genel bakış sunmuştur.



İKİNCİ BAĞLANTI, KAPİTALİZM VE ÇEVRESEL FELAKET ARASINDADIR. YİNE BUNLAR, KAPİTALİST BİR POLİTİK EKONOMİ VE SONUÇLARI ARASINDAKİ ZORUNLU BAĞLANTILARDIR. ALTTA YATAN NEDEN, SÜREKLİ SERMAYE BÜYÜMESİ VE GENİŞLEME İHTİYACIDIR. REKABET, BUNU YÖNLENDİRİR, BİRÇOK YÖNDEN BUNU KONUŞACAĞIZ. NE

YAZIK KI, ANCAK, SONLU BİR DÜNYADAYIZ. SONUÇLARDAN BAZILARI, YAYGIN KAYNAK TÜKENMESİNİN YANI SIRA İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ DE DAHİL OLMAK ÜZERE YAYGIN ÇEVRE KİRLİLİĞİNİ İÇERİYOR. BU SONUÇLARIN ÇOĞU, KAPİTALİZMİN KÂRLİLİĞİ AZALTAN HERHANGİ BİR MALİYETİ DIŞSALLAŞTIRMAYA (YANI, YÜKÜ BAŞKALARINA YÜKLEMEMEYE) BAĞIMLILIĞI NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAR, DIŞSALLIKLAR MESELESİNİ BİRKAÇ HAFTA SONRA KONUŞACAĞIZ. BU GERİLİMİN ALTINDA YATAN YAYGIN SAĞDUYU, YAŞAM KALİTESİNİN, MUTLULUĞUN VE TATMİNİN BİR ŞEYLERİN EDİNİLMESİYLE TANIMLANMASI GEREKTİĞİ DÜŞÜNCESİDİR. BU, YAYGIN VE SONSUZ TÜKETİM, YENİLİK, ESKİME VE İSRAFLA SONUÇLANIR, ÇÜNKÜ BUNLAR KAPİTALİZMİN ÜRETTİĞİ ŞEYLERDİR.

SON OLARAK, NEOLİBERAL, FİNANSALLAŞMIŞ VE KÜRESELLEŞMİŞ BİÇİMİYLE KAPİTALİZM İLE BU BİÇİMDEN KAYNAKLANAN BİR DİZİ SONUÇ ARASINDA BİR DİZİ BAĞLANTI VARDIR. BUNLARI ÇOK, ÇOK HIZLI BİR ŞEKİLDE GEÇECEĞİM ÇÜNKÜ ZAMANIMIZ KALMADI, AMA AYNI ZAMANDA BİRKAÇ HAFTA İÇİNDE BUNLARI DA ELE ALACAĞIZ. SERMAYENİN BU BİÇİMİ ALMASININ ALTINDA YATAN NEDEN, KABACA 1945 İLE 1970 ARASINDAKİ ÖNCEKİ DÖNEMİN SONUNDA, SERMAYENİN HIZLA DÜŞEN KÂR ORANLARIYLA KARŞI KARŞIYA KALMASIDIR. SERMAYENİN YENİ BİR BİÇİME, İSTİLA VE BİRİKİM İÇİN YENİ ALANLARA İHTİYACI VARDI.

SERMAYE, UYGUN KOŞULLAR ALTINDA, GÖMÜLÜ (VEYA SABİT) MALİYETLERİN NİTELİĞİNE VE KAPSAMINA BAĞLI OLARAK DÜNYAYI DOLAŞMAKTA ÖZGÜRDÜR. YANI, BİR YERE VE FABRİKA EKİPMANINA ÇOK FAZLA YATIRIMINIZ VARSA, DOLAŞMAKTA O KADAR ÖZGÜR DEĞİLSİNİZDİR. ANCAK BÖYLE BİR YATIRIMIN YÜKÜ ALTINDA DEĞİLSENİZ, BİR KAPİTALİST OLARAK DAHA UCUZ VE/VEYA DAHA FAZLA İTAATKÂR EMEK, DAHA UCUZ KAYNAKLAR, YENİ PAZARLAR, YARATTIĞINIZ KİRLİLİĞİ BOŞALTACAK YERLER VB. ARAMAK İÇİN DÜNYAYI DOLAŞABİLİRSİNİZ.



ISBN: 978-625-8177-75-6



30.yıl



"Dünyanıza değer katar"